

*Bornemisza Anna
megbűvöltetése*

Bornemisza Anna megbűvöltetése

**ADATTÁR XVI—XVIII. SZÁZADI SZELLEMI
MOZGALMAINK TÖRTÉNETÉHEZ**

21.

Szerkeszti

Keserű Bálint

**Készül a József Attila Tudományegyetem I. sz. Magyar Irodalom-
történeti Tanszékén**

BORNEMISZA ANNA MEGBŰVÖLTETÉSE

**Boszorkányok Erdély politikai küzdelmeiben
1678—1688**

A tanulmányt írta és a dokumentumokat
közreadja

HERNER JÁNOS

**BUDAPEST — SZEGED
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRÁNAK KIADÁSA
1988**

Lektorálta

Trócsányi Zsolt

Borító

Herner János és Kucsera András

Technikai munkatárs

Machan Eszter

MEGJELENT

**A KULTURÁLIS ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKEINK
FELTÁRÁSA, NYILVÁNTARTÁSA ÉS KIADÁSA
KUTATÁSI FŐIRÁNY PROGRAMJÁNAK KERETÉBEN**

ISSN 0230-8495

ISBN 963 481 646 0

A boszorkányperek feltárásának lassan egy évszázada megkezdődött folyamata máig sem zárult le. Komáromy Andor 1910-ben megjelent gyűjteményét ugyan csak hatvan év múlva követte hasonló méretű vállalkozás, de a kutatás, illetve a boszorkányhit kérdéseinek vizsgálata a század eleje óta folyamatosnak mondható. Schram Ferenc, aki Komáromy mellett a legtöbbet tette a feltárás érdekében, közel 1000, korábban ismeretlen per anyagát adta közre¹.

E kötet lapjain egy olyan boszorkánypert mutatok be — előzményeivel és a rontó varázslások, kuruzsló ellenszerek néhány egykorú dokumentumával együtt —, amely sok szempontból különlegességnek számít. Különleges egyrészt azért, mert szereplői a társadalom legfelsőbb rétegének képviselői, másrészt, mert szokatlanul hosszú, 8 éves vizsgálat előzte meg az 1686-ban lezajlott pert. Igazi kuriózitását azonban politikai jellegének köszönheti. Konceptiós perekre találhatunk példát az eddig napvilágra került anyagban is. A most bemutatásra kerülő pert azonban — bármennyire is igyekeztem e mostanában divatos irányzat csábításának engedni — nem sikerült ezek közé besorolnom: az Apafi-kori — e könyvben tárgyalt — sokféle boszorkánykodás, főrangúak által főrangúak, köztük éppen a fejedelemsasszony ellen szőtt rontó „maffiák” motívumainak többsége igen sok szállal fonódott össze a viszálykodó, ligázó-nótázó politikával, de nem csúcsosodott ki igazi politikai perben. Ennek sajátságos okait csak éppen a politikai események nem is egészen vázlatos megismerése nyomán érthetjük meg.² Lényeges mozzanat azonban, hogy előre eltervezett konceptiós eljárásról nem beszélhetünk. Talán ezért mutatkoznak meg érzékletesebben és hitelesebben a varázsló-rontó asszonyi praktikák valós, őszintén hitt, vagy kitalált elemei.

Béldi Pálné törekvése, hogy boszorkányok segítségével idézze elő Apafi Mihályné fejedelemsasszony halálát, eddig sem volt ismeretlen. Talán az első, aki egy homályos célzás erejéig nyomtatásban is hírt adott róla, Bornemisza Anna udvari papja, Tofeus Mihály erdélyi püspök volt. 1681-ben a fejedelmi pár jelenlétében elhangzott prédikációjában a következőket mondta: „Nem kell az ördögtől is tanulni az uralkodást s kérdezni, hogy mikor hal meg a Király, Fejedelem; én Király lehetek-é, én Királyné, Fejedelem Asszony lehetek-é; mert bizony csak hiába nézetsz, hiában varázsolatsz, hiában boszorkánkodatsz, ha az Isten nem akarja.”³ A beszéd akkori hallgatói számára világos lehetett, hogy a püspök a már három éve fogságban tartott Béldi Pálnéval példálódzik.

Az 1685-86-ban kinyomtatott országgyűlési artikulusokból már az egész ország tudomást szerezhetett a fejedelemsasszony különös betegségéről.

1688-ban Andreas Gunesch, a kelneki evangélikus egyház lelkésze többek között a következőket jegyezte fel naplójába Bornemisza Anna haláláról: „A Béldi-

féle mozgalom elfojtása után különös lelkiállapotba került: hogy lelki, vagy testi betegség volt-e, erre nézve különböző volt a vélemény.”⁴ Gunesch nem tartozott a fejedelmi udvar környezetéhez, ennek ellenére meglehetősen pontos értesülései voltak az ügyről. Valószínűleg az ő tudósítása áll a legközelebb azokhoz a szóbeszéddekhez, amelyek akkoriban közszájon foroghattak Bornemisza Anna betegségéről.

Schmeitzel Márton, az erdélyi származású hallei professzor valamivel bővebben emlékezik meg erről az esetről Erdély történetét áttekintő latinnyelvű előadásaiban: „Végül hozzáteszünk még valamit Bornemisza Annáról, a fejedelem feleségéről, aki körülbelül 1686-ban nagy ügyben, a boszorkányok mesterkedésének ügyében járt el. Nagy lelki zavarban cselekedett, amelynek következtében kiterjedt nyomozás indult meg a boszorkányok ügyében. Föllángoltak a máglyák Erdély szerte, amelyek — mindenütt borzalmas látványt nyújtva — gyakran ártatlanokat is megemésztettek. A fő vádlott az előbb említett Béli özvegye volt, akinek a szájából állítólag elhangzott egyszer, hogy valamilyen módon fejedelemasszony lesz. Őt Déva várának börtönébe zárták, ahol a remény és kétségbeesés között tengődő életét a halálra váltotta fel.”⁵ Schmeitzel birtokában is volt egy példány a Gunesch-féle krónikából. Az ezen a szövegahagyományon túlmutató ismereteinek forrására mindeddig nem sikerült rábukkannom.

Bod Péter 1766-ban *Hungarus Tymbaules continuatus...* címen⁶ halotti emlékkerseket tartalmazó kötetet adott ki. Ebben újra leközölte Pápai Páriz Ferencnek Bornemisza Anna emlékére írott versét is. A latin költemény következő soraihoz a Gunesch-napló ismeretére utaló magyarázatot fűzött

Oh quantas furias, morborum quanta flagella
Et sine mensura et numero conterrita gusto!”

Deák Farkas 1887-ben adta ki Béli Pálról szóló életrajzát.⁷ Ő még használhatta munkájához a Béli-család 1945 után elpusztult levéltárát. Béli Pál feleségéről, Vitéz Zsuzsannáról írva gyakran hivatkozik olyan iratokra, amelyek témánkhoz tartoznának: „Mondják azt is, hogy férje nagyravágyásának nem csitítója, hanem inkább izgatója volt, s hogy a fényes jövőt oly élénken képzelte s oly fékezhetetlen módon vágyott utána, hogy arról józan eszű és észjárású emberekkel már beszélni sem tudott, hanem csak jövődömdő kuruzslókkal és veszedelmes csavargókkal. Mind e vádak azonban a fiscus bebizonyítani nem tudta, midőn tanúvallatást rendezett, sőt még mint szó-beszédet sem tudták megállapítani.”⁸ Deák néha olyan hévvel — és olyan konkrét vádakkal szemben — védelmezi Vitéz Zsuzsannát, hogy olvasójában felmerül annak gyanúja, hogy az asszony bűnösségét bizonyító vallatási anyag is megfordult a kezében.

Az *Erdélyi Országgyűlési Emlékeknek* a századfordulón megjelent sorozata újabb dokumentumokat hozott a napvilágra. Ezeket, valamint a már említett források egy részét Komáromy Andor gyűjtötte össze először fentebb már említett munkájában.⁹ Természetesen ez a néhány irat nem volt elegendő a per történetének áttekintéséhez.

Az 1900-as évek elején Szádeczky Béla bukkant rá a Bornemisza Anna megbűvöltetésével kapcsolatos peres anyag jelentős részére a nagyszebeni Bruckenthal-múzeum Benigni-gyűjteményében. Az iratokat eredetileg Josef Benigni szerezte meg, talán a szétszóródott erdélyi országgyűlési levéltár anyagából. Halála után az anyagot az örökösöktől a Bruckenthal-múzeum vásárolta meg. Ezt a gyűjteményt másoltatta le Szádeczky félig-meddig illegálisan.¹² 1910 és 1930 között többször tett kísérletet az anyag publikálására, de lehetőséget csak részleges, illetve regesztás kiadásra kapott volna.¹³ Kéziratának sorrendje azt látszik bizonyítani, hogy a történeti háttér megrajzolásával ellentétben magával a perrel, annak kronológiájával, lényegesebb fordulataival nem foglalkozott alaposabban.

E kötet dokumentum-anyaga Szádeczky másolatain és a már felsorolt forrásokon kívül az újabb kutatások anyagát is tartalmazza. Itt szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik e könyv megszületését elősegítették. A közgyűjtemények, mindenek előtt a Magyar Országos Levéltár, az Országos Széchenyi Könyvtár, az MTA Könyvtár Kézirattára és a JATE Központi Könyvtár Kézirattára munkatársainak a kutatásban nyújtott nélkülözhetetlen támogatásukért; Kenéz Győzőnek, Lázár István Dávidnak és Latzkovits Miklósnak a latin szövegek értelmezésében nyújtott segítségükért; Balázs Mihálynak, Bujtás Lászlónak, Horváth Ivánnak, Jankovics Józsefnek, Keserű Bálintnak, Monok Istvánnak és R. Várkonyi Ágnesnek ösztönző támogatásukért. Végül külön szeretnék köszönetet mondani Trócsányi Zsoltnak, e kötet lektorának, akinek Erdély történetére vonatkozó munkássága ennek a könyvnek az alapszemléletét is meghatározta.

**„micsoda fátumokon forgott Erdélynek dolga...”
(1661-1679)**

Aligha akadt komoly politikus Erdélyben, aki 1661 kora őszen arra gondolt volna, hogy Ali pasa kissé ötletszerűnek látszó döntésével, amellyel Apafi Mihályt trónra emelte, lényegében lezárult az erdélyi fejedelemség addigi történetének talán legvéresebb időszaka. Pedig a fél év múlva, 1662. január 22-én megvívott nagyszőlősi csata után komolyabb harcra Erdélyben csak közel harminc év múlva, 1690-ben került sor.¹⁴

Az Apafi-család századok óta részt vett ugyan a fejedelemség politikai életének irányításában, de ilyen magas pozícióra Apafi Mihályt szinte semmi nem predesztinálta. Ugyanez mondható el feleségének, Bornemisza Annának a családjáról is. A lengyel háború véres aratása, s az ezt követő török bosszúhadjáratok átalakították az Erdélyt irányító gárda összetételét. A több éves hatalmi válságban ugyanis az ország vezetőinek teljes generációja pusztult el, vagy állt a török szempontjából — és saját objektív érdekei tekintetében — helytelen oldalra.

Apafi hirtelen politikai emelkedése természetesen kihívta a kortársak rosszallását. Uralkodásának egész időszakában idegenként kezelték, mégpedig funkciójában idegenként: az ország „első lovára” ültetése meghazudtolta minden logikát és szokásjogot. Hiszen, ha már a Rákóczi-ház eljátszotta a trónt, s II. Rákóczi György volt fő emberei egymást tartották sakkban, akkor a rangban utánuk következő főúri családokat illette volna a fejedelmi szék.

Ali pasa döntésében az erdélyi nemesség rangjának és kiváltságainak megcsúfolását látta. S talán nem is jogtalanul, hiszen ilyen nyílt jogtiprásra mindeddig inkább csak a vazallus román fejedelemségekben láttak példát. Ezt el nem felejthető sérelemmé azonban az tette, hogy Apafi kinevezése a Várad elestével Erdélybe szoruló politikai csoportosulás kezébe juttatta a hatalmat. Ezzel is magyarázható, hogy Erdély letűnt aranykorát siratva a megszülető transzilván sovinizmus a kor összes keservéért és megaláztatásáért felelős bűnbakot az „idegenben” ismerte fel. Bár „Erdély végső romlását, mely Magyarországból közinkben becsúszott”,¹⁵ már II. Rákóczi György uralkodásától számítja Cserei Mihály (az említett ideológia talán legradikálisabb megfogalmazója), az igazi hanyatlás Apafi korában következik be. Ez nem csak Cserei, de más kortársak véleménye is: „Lássa meg a posteritás és tanuljon, mint nevelje s hizlalja ország veszedelmire az idegen fiakat. Mert Erdélynek mindenkor Magyarországból magyar fiaktól történt veszedelme, amint aki akarja, a históriákból megláthatja.”¹⁶ Hasonló véleményen van az 1670-es években keletkezett *Imago veritatis* névtelen szerzője is, amikor a Magyarországról beszármazottakat szólítja meg:

„Mikor ide jövé, akkor rongyos valál,
Ruhádban jó foltot a szabó nem talál,
Szemedből néz vala ki a sárga halál,
Az erdélyi cipón már meghizlaltattál.

Ki voltál hazádban, füleink hallották,
Nálunk ki vagy mostan, szemeink jól látják,
Mert miattad hazánk romlani szánják,
Kiért könnyhullástól magok nem óhajtják.”¹⁷

A Bornemisza-család váradi származású lévén, különösen gyakran érte az idegenség vádja Bornemisza Annát, aki ráadásul „idegen”-nek számított a férje révén elnyert pozíciójában is. Leggyakrabban mégis az egyeduradalomra való törekvés vádja bukkan föl ellene. Ha nem fogadhatjuk is el a kortársak túlzó megállapításait ebben a kérdésben, annyi bizonyosnak látszik, hogy a középszintű vezetők — udvarbírák, várkapitányok stb. — kinevezésére és ellenőrzésére döntő befolyást gyakorolt. Annál is inkább, mivel a szinte teljesen elpusztult, illetve széttűzlött gazdasági élet igényelte az erős kéz irányítását. Erre a feladatra pedig a kiváló szervezői képességekkel rendelkező Bornemisza Anna messzemenően alkalmasnak bizonyult.

A kortársak által sokat kárhoztatott új gazdasági és politikai vezetés — a familiaritási rendszer logikájából adódóan — az Apafi-korban is a családokon alapult. Természetes, hogy az ebből a hatalmi körből részben kiszorult fő- és közép-nemesség sérelmezte ezt a változást: „Már mind a fejedelem, mind a fejedelemasszony nagy örömben valának, és hogy a maga házáat jobban stabilizálja, maga váradi szamoncáit kezdé a fejedelemasszony promoteálni, mint Inczédi Pált, Mihályt, Pétert s többeket, akiket is nagy jövedelmes tisztekkel és szép jószágokkal megajándékoza. A szegény hazafiai már azoknak lábai alá tétetvén és mint idegenek idegen országban, minden becsület, tisztség nélkül házoknál ülven, az egész tanácsot az idegenek ellepték vala, mint Teleki Mihály, Nalácsi István, Székely László; az egész fiscalitást Inczédi Pál dirigálta vala. Akármely nyomorult tetves bejött Magyarországból, mindjárt talál vala promotiót magának ...”¹⁸

A kortársak szemében Apafi uralkodása végig megtartotta valamelyes illegitim jellegét. Ennek köznapi megnyilvánulásaiba lépten-nyomon beleütközik a kor írott emlékeivel ismerkedő olvasó. Tofeus Mihály, a fejedelmi udvar papja, például a Bibliát nem szívesen forgató emberekről prédikálva hoz fel szempontunkból is igen szemléletes példát: „Azért mit itilsz te ember azok felől, a kik az Istennek beszédével, a szent Bibliával így bánnak? Mit itélisz azok felől, akik a Fejedelem Commissióját ebben az Országban, engedetlenségűl, megútálásbul vagy elszag-gatnák, vagy megpöknék, vagy megegetnék? Eszedben veheted, hogy ha erejek hatalmok volna reá, magával is úgy bánnának azzal aki levele s parancsolattya vólt az.”¹⁹ Ugyanennek eléggé meglepő példája az az eset is, amikor a nagyszebeni tanács 1683-ban azért nem engedte a város templomába temettetni a fejedelem gyermekét,

mert a halotti menet hangos énekével zavarta volna a város nyugalma.²⁰ Bornemisza Anna is többször panaszkodott arról, hogy a fejedelem parancsait gyakran semmibe veszik. 1682-ben például a következőket írta Nalácz Istvánnak: „az Uram ő Kegyelme parancsolatját csak megcsúfolták, illetlennek tartom megírni is ... egy parancsolatot irasson ismét Kegyelmed, hogy aki azt az rút dolgot cselekedte, mindjárt fogják meg, kössék s adják én kezemben. Bizony megtanítanám fejedelmét becsülni meg.”²¹

* * *

Európa erővonalainak átrendeződése a század hetvenes éveire már megkezdődött, s ez nem kedvezett a nagyhatalmi ütközőzónában elhelyezkedő Erdélynek. Már a vaskori béke körüli megalázó alkudozások — ráadásul a békekötésből való teljes kirekesztettség — érzékeltették, hogy Erdély nem csak politikai súlyát, de tekintélyét is elvesztette. A Porta és a fejedelemség közötti érintkezésben visszaállt ugyan a lengyelországi hadjárat előtti állapot, de ez már egészen más jellegű kapcsolatot jelentett. A függetlenségére valaha oly büszke Erdély szinte a román vazallus fejedelemségek politikai szintjére süllyedt.

Az a tény, hogy Apafit a török ültette trónjára, egyben azt is világossá tette mindenki számára, hogy bármikor el is mozdíthatja onnan. Úgy tűnt, hogy a fejedelmi trón megszerzése csupán pénzkérdés, s a Porta az elkövetkezőkben nem mulasztott el egyetlen alkalmat sem, hogy ezt a tudatot ébren tartsa Apafiban és a főrendekben egyaránt. E pszichológiai nyomás kifejtésére pedig legalkalmasabb eszköznek a portára menekült trónkövetelők befogadása bizonyult. Eleinte, a hatalmi válság lassan elülő hullámverései után, Zólyomi Miklós trónigénye tartotta ébren a bizonytalanság érzését.²² A legkisebb nézeteltérés, határvillongás hatására azonnal felröppent a — minden bizonnyal nem csak a török által táplált — rémhír: „Zólyomi kiindult a Portáról.” Ez a taktika el is érte célját: a bizonytalanság érzésének állandósítását. Annyi bizonyos, hogy Apafi nem szolgáltatott elegendő okot elmozdítására. A rendszeres időközönként — már-már szakrális módon — elégedetlenséget mutató konstantinápolyi udvart pedig a diplomácia hagyományos módszereivel, pénzzel, ajándékokkal és a megvesztegetés egyéb formáival is le tudta csillapítani.

Az eddig elmondottak ellenére Apafi trónját csupán egyetlen komolyabb hatalmi válság rázta meg, igaz, hogy ez viszont meglehetősen hosszú ideig tartott. 1674 és 1678 között Béli Pál, a fejedelemség egyik vezető embere tett többször kísérletet arra, hogy az ellenzék élére állva átvegye az ország irányítását. Béli hatalomvágyának a jelei már az 1670-es évek elején megmutatkoztak, de ezek az egész fejedelemséget felbolygató eseménnyé csak Bánffy Dénes megbuktatásával váltak.²³

Bánffy az ország egyik legnagyobb hatalmasságaként egyszerre viselte többek között Kolozs- és Doboka vármegye főispáni, valamint Szamosújvár és Kolozsvár főkapitányi tisztét. Felesége révén (Bánffy Dénesné Bornemisza Kata Bornemisza Anna testvére volt) rokonságban állt a fejedelmi családdal is. Hatalma és befolyása a fejedelemséggel vetekedett.²⁴

A Bánffy Dénes elleni ligába Béli Pál kénytelen volt a fejedelem (és Bánffy) pártjának²⁵ egyik fő alakját, Teleki Mihályt is bevonni. Mérlegelve a pillanatnyi erőviszonyokat, Teleki a liga melletti aktív semlegességet választotta. Eddigi — s általános — taktikájához híven azonban most sem lépett fel nyíltan. A liga szempontjából nem elhanyagolható feladata valószínűleg a fejedelmi pár semlegesítése volt. Nem támogatta nyíltan Béliéket és nem lépett fel fegyveresen Bánffy ellen sem.

1674. november 15-én a liga mozgósította fegyveres erőit, s a rosszul taktikázó Bánffy-t rövidesen fogságba ejtették. December 18-án már végre is hajtották rajta a fejedelem által is szentesített halálos ítéletet.

A Béli-párt²⁶ radikálisabb elemei a Telekivel és híveivel való azonnali leszámolást sürgették, ami nyilvánvalóan a fejedelem megbuktatását jelentette volna. S erre egyedül ekkor nyílt volna reális lehetőség, hiszen Béli hatalma csúcspontjára emelkedett: Belső Szolnok vármegye főispánja, Háromszék főkirálybírája, s ami a legfontosabb, az ország generálisa volt egyben. Egyéb tisztségeit is figyelembe véve, a fejedelemség katonai erejének a zöme e pillanatban az ő kezében összpontosult. Vele, Wesselényi Pál pedig a másik, még ütőképesebb hadsereget, a bujdosók hadát vezette.

Bánffy Dénes bukása után Teleki rögtön a liga ellen fordult. Az ő érdekeit sem szolgálta volna, ha Béli még közelebb kerül a legfőbb hatalomhoz. Nem is kellett ahhoz kifinomult politikai mérlegelő képességgel rendelkeznie, hogy rájöjjön: Béli célja most már a fejedelmi trón megszerzése. A Béli-párt nyíltan ugyan csak Teleki ellen szította a nemességet (1675 tavaszától dokumentálhatóan), a valós cél azonban mindenki számára világos volt.

Késlekedése miatt Béli a mozgalom lendületét, azaz a Bánffy kiiktatásával szerzett helyzeti előnyt nem tudta kihasználni. A cselekvésre alkalmas idő gyorsan elszállt, a párt defenzívába szorult. Telekiék, gyors és sikeres ellenakcióik hatására, rövid idő alatt maguk mellett tudhatták a Bánffy Dénes kivégeztetése miatt amúgy is fölzúduló közép- és főnemesség nagy részét. Béliék 1675 nyarára már annyira népszerűtlenné váltak, hogy Telekiéknek sikerült az országgyűléssel az ellenzék hatalmát alaposan megnyírbáló törvénycikket elfogadtatniok.²⁷

A hatalmától így hirtelen megfosztott főúr természetesen nem nyugodott bele egykönnyen vereségébe. Már ősszel megkezdte az ellenakció megszervezését, de most is, mint általában, lassú és határozatlan volt. 1676 áprilisában aztán egyik bizalmi embere, Daczó János, föltárta az egész szervezkedést a fejedelmi tanácsnak. A tanácsurak pedig nem késlekedtek: Béli főbb embereit különböző indokokkal egymástól távol eső, elszigetelt helyekre irányították. Apafi pedig 1676. április 23-án a tanácsülés örve alatt csapdába ejtett Béli-t és Bethlen Miklóst elfogatta. A beteg és

őreg kancellárt, Bethlen Jánost pedig saját birtokán háziőrizetben tartatta. Ezzel a Bethlen-Béldi párt mozgalmának első periódusa lezárult.

A két főúr csak 1677. március 31-én szabadult ki fogarasi rabságából. Szabadulásukért olyan szigorú reversalis aláírását követelték tőlük, amely gyakorlatilag lehetetlenné tette a politikai életben való további részvételüket. Bethlen Miklós Udvarhelyszék főkapitányságának tisztét elvesztette, Béldi Pálnak pedig csak a két törvényhatósági főtisztsege maradt meg. Ezek egyike sem járt tényleges politikai hatalommal.

A bukás nagy, hiszen alig egy éve Béldi látszólag karnyújtásnyira állott a fejedelmi tróntól. Közvetlenül az erősen német orientációjú Bánffy megbuktatása után állítólag még a portai főtölmács, Panajot is megcsillantotta előtte a fejedelmi trón elnyerésének lehetőségét.

* * *

A belpolitikai elégedetlenségre támaszkodva tehát nem sikerült eredményt elérniük. Az időközben lezajló külpolitikai események és főként ezeknek Erdély politikai irányvonalára gyakorolt hatása azonban már érlelték Béldiek második nagy lehetőségét.

XIV. Lajos Franciaországa az 1672-ben kezdődő háborúban rövidesen olyan erős és egységes — a Habsburg birodalmat is magában foglaló — koalícióval került szembe, hogy kénytelen volt ellenfelei hátában szövetségeseket keresni. Így merült fel egy francia-lengyel, s ezen keresztül egy francia-magyar szövetség lehetősége. A francia-barát Sobieski trónra kerülésével létre is jött a koalíció egyik láncszeme, s rövidesen megkezdődtek a tárgyalások a magyarokkal is. Viszonylag gyorsan, már 1675. április 8-án létre is jött a franciák és a bujdosók, ill. Erdély előzetes megállapodása. A majdan Magyarországra induló sereg vezetőjeül Teleki Mihályt jelölték ki. Láthatjuk tehát, hogy a Bánffy Dénes megbuktatásakor keletkezett hatalmi űrt Teleki külpolitikai szempontból is ügyesebben használta ki, s 1675 júniusában, a Béldiekkel való első összecsapás előtt pozíciói már sokkal erősebbek, mint korábban bármikor.

A francia segítség, ill. a Magyarországra való támadás ügyében Béldiek lefogatása előtt nem történik lényeges haladás, az 1676-ra tervezett hadjárat elmarad. Ebben a kiélezett belpolitikai helyzetben Teleki nem engedhetett meg magának a teljes bukás kockázata nélkül az 1672-es támadáshoz hasonló kudarcot.²⁸ Novemberben ráadásul meghalt a nagyvezír, s ezért tovább késett a hadjáratot jóváhagyó portai engedély is.

Ez a feszült és bizonytalan helyzet rejti magában a Béldi-párt néhány tagjával kötött gyors kiegyezés magyarázatát. A Telekiékkel való tárgyalások eredményeként Bethlen János, az öreg, beteges kancellár és Bethlen Miklós — felmelve az erőviszonyokat — visszavonultak a politikai élettől. Nyíltan elhatárolták magukat

Bélditől, de azért továbbra is egyet értettek politikai célkitűzéseivel.²⁹ Béldi Pál, két legfontosabb és legnagyobb súllyal rendelkező szövetségesét elvesztve, lényegében magára maradt.

1677. május 27-én végre aláírták a francia király és magyar szövetségei viszonyát tisztázó varsói szerződést. Megszületett a régóta várt török-lengyel béke is, a portai engedély azonban továbbra is váratott magára. Pedig Apafi ezt — főként a belső ellenzék leszerelése érdekében — feltétlenül meg akarta szerezni a hadjárat megindítása előtt. A varsói szerződés megkötésének hírére azért a felkészülés megindult, a hadak egy részét táborba is szállították. A török hozzájárulása azonban nem érkezett meg, s hosszas huzavona után ez a hadjárat is elmaradt.

Ebben a helyzetben látta Béldi Pál újra elérkezettnek az időt a cselekvésre. Mint láttuk, komoly politikai súllyal bíró szövetségeseit már elvesztette. Ezért is volt kénytelen újabb akciójánál főleg a törökre támaszkodni. Az a tény, hogy a portához fordult, azt is világosan mutatja, hogy ezúttal a fejedelem elleni nyílt támadásról volt szó. Béldi a hatalom belső köreiből időközben azonban kiszorult, így nem rendelkezett — nem is rendelkezhetett — a politikai helyzet megítéléséhez szükséges információkkal. Főként ezzel magyarázható, hogy újra — s ezúttal végzetes — fáziskésésben cselekedett.

Taktikáját a külföldi hadjáratot ellenzők széles, de komoly politikai súllyal nem rendelkező táborára építve alakította ki. Sikerült megnyernie Kapy Györgyöt, Apafi portára igyekvő követét, azt a feladatot szánva neki, hogy a beszolgáltatandó adó egy részét visszatartva ingerelje a fejedelem ellen a török udvart. Közben támogassa Paskó Kristófot is, aki Béldiék feljelentését volt hivatott tolmácsolni. A „rossz tanácsadók” elleni régi vádpontok mellé új is került s ez tartalmazta a lényegét: a fejedelem a török tilalma és az ország érdeke ellenére külföldi szövetséget tart fenn és a fejedelemség határain kívül készül hadat viselni.³⁰ Béldi szeme előtt minden bizonnyal II. Rákóczi György szerencsétlen lengyelországi hadjáratának példája lebegett, s vádjával ezt a víziót igyekezett sugallni a portának is.

A külpolitikai helyzet azonban Telekiéknek, pontosabban szólva a változatlanságnak kedvezett. Az orosz háborúba egyre inkább belebonyolódó, egyre-másra vereséget szenvedő török nem kockáztathatta meg egy esetleges polgárháború kirobbanását Erdélyben. Inkább elnézték Apafiék engedély nélküli készülődéseit. Az is valószínű, hogy a német császárság elleni támadás egyre inkább előtérbe kerülő terve is erre hangolta a szultáni diplomáciát. Ha nem vették is túl komolyan Apafiék mozgulódásait, a német császár gyengítése, erőinek kimerítése nem ártott a török udvarnak.

Bár Béldi portai követei török segédszolgák kiküldését nem érték el, egy szultáni megbízottat azért sikerült magukkal hozniok. 1678 januárjának közepére be is érkeztek, s a rendcsinálás feladatával megbízott kapucsi basa február 1-re országgyűlést hirdetett. Béldiék pedig folytatták a basa kiindulásának hallatán megkezdett csapatösszevonásaikat.

Ez a nyílt támadás nem érte készületlenül Apafiékat. Azonnal megindították a már korábban felültetett — s jókora túlerőben lévő — fejedelmi hadakat. Fegyveres összeütközésre azonban nem került sor, mert a felkelők hada a túlerőt látva olyan

gyorsan szétfutott, hogy „az orra vére sem ment senkinek is.”³¹ Béldi és a legtöbb szövetségese pedig elmenekült, február közepére már be is érkeztek a portára.

A küzdelem legnehezebb szakasza azonban csak ezután következett. A most már Apafi által meghirdetett országgyűlésen meg kellett győzniük a rendeket eddigi eljárásuk helyességéről és jogosságáról, s meg kellett nyerniük maguknak a gyűlésen szintén részt vevő kapucsit is. Csak azután indíthattak a Béldiek tevékenységét ellensúlyozó követséget a portára, ha az országot már sikerült stabilizálniuk. Teleki is érezte, mennyire „spitzen van a dolga.” Hiába sürgették bejövetelét a tanácsúrák, betegségére hivatkozva hónapokig ki sem mozdult a biztonságos távolban lévő Kővárból.³²

A kapucsi basa előtt a rendek Apafi kormánya mellett nyilatkoztak, s a portára is rangos követséget delegáltak. Béldiek ügyében Bethlen Farkas, az új kancellár³³ volt hivatott eljárni. Eközben Béldi a portán különböző ígérekkel (az adó megemlése, néhány vár átadása) igyekezett maga mellé állítani a nagyvezírt. Az újdonsült trónkövetelőt azonban csak zsarolásra használták fel. Apafi beérkező követé pedig fizetett, méghozzá sokat. De a 95 ezer talléron vásárolt béke még mindig olcsóbb volt, mint egy polgárháború.³⁴

Április végén Béldi Pál — eljátszva a Porta által neki szánt szerepet — a Jedikulába került, s innen már nem is szabadult ki többé.

Erdélyben közben felkészültek a legrosszabbra, s hiába érkezett haza Bethlen Farkas biztató hírekkel, a fejedelem nem nyugodott meg. Tisztában volt azzal, hogy amíg Béldi Pál életben van, bármikor alakulhat úgy a helyzet, hogy a török mégis csak őt hozza be Erdély trónjára. Apafi ennek a lehetőségnek az elkerülése érdekében igyekezett minden lehető óvintézkedést megtenni. Béldi családját Szamosújvár börtönébe záratta, a felkelésben résztvevők, illetve az azzal szimpatizálók tevékenységének aprólékos felderítésére pedig Erdélyben addig talán még soha nem tapasztalt vallatási procedúra indult meg. Augusztusban megkezdték Béldi uzoni és bodolai udvarházának lerombolását.³⁵ Ezzel a lépéssel nem a pártütőn akart a fejedelem megkésett bosszút állni, hanem az esetleg bevonuló török csapatok határmenti potenciális bázishelyét semmisítette meg.

A biztos siker érdekében még a korban szokatlan eszközöket is bevetettek: „Hamisan... s istentelenül írták be a kalendáriumban Teleki Mihály parancsolatára, hogy Béldi Pál pártot ütött a fejedelem ellen, s a fejedelemséget sollicitálta a portán...” — írta Cserei Mihály.³⁶

* * *

Ha végigtekintünk Béldi Pál politikai pályafutásán, a határozatlanság az a közös motívum, amely minden cselekedetét végigkísérte. Még az egyik legfőbb politikai szövetségese, Bethlen Miklós is azt írta róla, hogy „cunctála, amikor sietni diktálta volna a ratio status et belli.”³⁷ Már tatár fogságának idején elkövette az első

taktikai hibát: rá és Apafira egyaránt 25 ezer tallér váltságdíjat vetettek ki,³⁸ amelyet a későbbi fejedelem igyekezett minél hamarabb előteremteni. Béldi azonban — jó gazda módjára — nem volt hajlandó kölcsönt felvetetni, inkább kivárta, amíg birtokainak jövedelméből összegyűlik a kirótt összeg. Pedig az egyenlő nagyságú váltságdíj is jól szemlélteti, hogy milyen eséllyel pályázhatott volna a fejedelmi trónra, ha időben hazatérve újra kiépíti személyes kapcsolatait. A székely arisztokrácia legelőkelőbbjeként még így is az ország vezetői közé emelkedett.

Potenciális ellenfelei azonban sorra fölébe kerekedtek, s amikor mégis megszerezte valahogy a politikai teljhatalmat (1674-75 fordulóján), az „úgy csúszik ki kezéből, hogy az a politikai impotenciának szinte iskolapéldája.”³⁹

Hívei unszólása ellenére elszalasztotta a Telekivel való leszámolás pillanatát, amiért politikai hatalmával fizetett. Végül pedig a hatalom belső köreiből már kiszorulva, hibás helyzetmegítélésre alapozott taktikával próbálta Apafit kiűzni a nyeregből, amiért életével fizetett.

A Jedikulába kerülése után a neve már csak egyszer bukkant fel a politikai életben: 1679 telén egy határviszály ürügyén a Porta újra zsarolni próbálta Apafit Béldi trónkövetelésével. A fejedelem gyorsan a portára menesztette Székely Lászlót. Bethlen Miklós szerint a követ Apafi utasítására „megétette” a foglyot. Annyi bizonyos, hogy Béldi Pál 1679. december 17-én délután a Jedikulában meghalt.⁴⁰

Béldi Pálné összeesküvése

Az 1670-es évek politikai eseményeinek, pontosabban Béldi Pál mozgalmának vizsgálata közben többször felbukkan Béldi Pálné Vitéz Zsuzsanna alakja. Életéről nagyon keveset tudunk, pedig — a források tanúsága szerint — gyakran emlegetett szereplője volt az említett időszaknak.

Bikali Vitéz György és Kamuthi Borbála leányaként valamikor 1630 táján születhetett.⁴¹ Valószínűleg 1648-ban ment nőül Béldi Pálhoz, az öreg Rákóczi fejedelem étekfogójához. Férje gyorsan emelkedett az udvar ranglétráján: 1653-ban főasztalnok, 1655-ben pedig már Háromszék főkapitánya volt.

Gyermekeik — Kelemen, Dávid, József és Zsuzsanna — valószínűleg mind 1657 előtt születtek. A fiúk közül József már gyermekkorában meghalt, a többiek sem játszottak fontos szerepet Erdély történetében. Lányukat, Béldi Zsuzsannát 1671-ben az éppen feleséget kereső Bethlen Miklós figyelmébe is ajánlotta valaki,⁴² de a leány végül Wesselényi Pál hitvese lett. Wesselényi számára Bánffy Dénes kérte meg Zsuzsanna kezét Bethlen várában. Béldi Pál a fejedelmi udvar pompáját is elhomályosító lakodalmat rendezett leányának, „annál inkább irigységben esik mind a fejedelemnél, mind a Bethlen uraknál.”⁴³

Béldi Pálné — asszonytól szokatlan — politikai aktivitása már a kortársaknak is feltűnt. Cserei Mihály szerint meggondolatlan és gyanútlan férjét

próbálta megóvni attól, hogy a Bánffy ellenes liga szerveződésekor a cselszövő Telekihez csatlakozzék.⁴⁸ Közismert, hogy mennyire idealizálta Béldi személyét és cselekedeteit Cserei. Még szembetűnőbb ez az elfogultsága, ha leírását más forrásokkal vetjük össze. „Az urak ... sokat jártanak ... az asszony Béldinéhez is ...” — vallja 1679 márciusában Barrabás Anna, Béldi Pálné hajdani öregasszonya.⁴⁹ A szemtanú hitellel bíró megállapítása szerint tehát nem hogy lebeszélni igyekezett volna férjét az összeesküvésről, de aktív részt vállalt annak szervezésében.

Férje első bukásakor, 1676-ban, miután hosszú hónapokon keresztül hiába ostromolta leveleivel és beadványaival az udvart Béldi elengedése érdekében, nagy feltűnést keltve, személyesen jelent meg az országgyűlés színe előtt, hogy egyenesen a rendektől eszközölje ki a szabadonbocsátást.⁵⁰

Valószínű, hogy az 1677-78-as események idején is hasonló intenzitással támogatta férje törekvéseit. Apafiék sem egyszerű feleségként, sokkal inkább politikai tényezőként számoltak vele. Az ellene hozott intézkedések legalábbis ezt sejtetik.

Férje kifutása után Bodola várába zárkózott, s néhány napig meg is kísérelt némi ellenállást kifejteni. „1678. január 30. Küldöttük bé Apor István uramot Bodolára az asszonyhoz, hogy írna az urának, hogy subsistálna s fogna a tractához. 31. Béldiné asszonyom kívánságunk szerént írt az urának, maga szolgáját hozzá küldvén s mi is írtunk s elküldöttük. Ismét azon nap béküldöttük Apor István uramot, hogy tégyen praesidiumot bé a várba, de arra magát nem vehetvén, ezen rendelést elmulatta... Februarius 3. Bocsátotta bé Béldiné asszonyom az urunk ő nagysága praesidiumát Bodolára Bánffy Farkas öcsémme és Pruszkai János urammal.” — jegyzi naplójába a fejedelmi csapatok élén Bodola alá érkező Nemes János.⁵¹ Február elején tehát még Erdély délkeleti sarkában találhatjuk Vitéz Zsuzsannát, március 31-én viszont már Szamosújvár várából írta Bánffy Farkasnak a férje tetteit magyarázó-mentető levelét.⁵² Figyelembe véve a Szamosújvár és Bodola közötti meglehetősen nagy távolságot, valamikor február végén indíthatták útnak a fogoly asszonyt utolsó lakhelyére. A sietős intézkedés magyarázható a kiélezett helyzettel, de a Béldi családdal majdnem rokoni kapcsolatba keveredő Bethlen Miklós azon megjegyzése, hogy Béldi Pálné „sok istentelen kegyetlenségével és a fejedelemségről boszorkányoktól való tudakozásával volt nagy oka ura veszedelmének”,⁵³ azt sejteti, hogy a fogságra vetésnek nem csak politikai okai voltak. A fejedelmi udvar nyilvánvalóan tudomással bírt az asszony „istentelen munkálódásáról”, s a Béldi Pál tevékenységét kivizsgáló hatalmas apparátus rövidesen rá is bukkant e különös tevékenység első tanúira.

* * *

Az első rendelkezésünkre álló irat az 1679. március 26-án, tehát még Béldi Pál életében lefolytatott marosvásárhelyi vallatás jegyzőkönyve.⁵⁴ A kivallatott személy — Horváth Andrásné Barrabás Anna — valamikor Béldi Pálné belső cselédje volt.

A kirendelt tisztviselő által feltett kérdések még meglehetősen tapogatózó jellegűek: „Tudod-é, látod-é, avagy hallottad-é? Béli Pál és Béli Pálné ... mikor és mifórmán ... akarták az erdélyi méltóságos fejedelmet ... és ... fejedelem asszony kegyelmes asszonyunkat ő nagyságokat ... varázslás és kuruzslás által elveszteni?” Látszik, hogy még nem világos az udvar számára az összeesküvés jellege. Nem tudják pontosan, ki ellen irányulnak a boszorkányok praktikái, s azt sem, hogy ki szervezi működésüket.

Az egész perfolymat szempontjából különlegessé az teszi Barrabás Anna vallomását, hogy egyedül ő vallott szem- és fültanúként az eseményekről. Ebből az iratból derül ki többek között az is, hogy honnan szerezhetett tudomást Béli Pálné a fejedelmi udvar belső életéről: sikerült céljainak megnyernie Herpályi Gáspárné Zöldi Katalint, Bornemisza Anna egyik öregasszonyát, s így már érthetővé válik, honnan kapta kimerítő, szinte naprakész információit a fejedelemasszony egészségi állapotáról. Az 1670-es években Herpályiné neve gyakran felbukkan Bornemisza Anna gazdasági kimutatásaiban is.⁵¹ Valószínű, hogy már régebben is az udvar szolgálatában állott. Tiszténél fogva fontos szerepet töltött be Vitéz Zsuzsanna elképzeléseiben. Barrabás Anna megfigyelte azt is, hogy Béli Pálné „kegyelmes urunk és asszonyunk ő nagysága semmiféle szolgálival úgyannyira, mint Herpályiné asszonyommal nem társalkodott.”⁵² Nem lehetett ugyan fültanúja beszélgetéseiknek, de szerinte „minden féle titkoknak ő nagyságok méltóságos házokbul kihordója és terjesztője csak Herpályiné asszonyom volt.”⁵³

Találón mutatja be néhány szóval Béli Pálné jellemét is: „Béli Pálnénak láttam gyöngyes szoknyáját, mentéjét, vállát, melyeknek gyöngyjeivel eleget is bajoskodtam; posoni iveses hintóját, tudom, úgy siratta, hogy az édes urát sem sirathatta jobban. Tudom, azt is mondotta, hogy ez fejedelem asszonyi gyöngyes szoknya, beléillik már ez posoni iveses hintóban.”⁵⁴ Ezek a mondatok — meglepő módon — összecsengenek Csereinek Beldinéről adott leírásával: „kevély, pompás asszony lévén, ritkán udvarolja vala a fejedelemasszonyt, mikor néha-néha udvarhoz megyen vala is, mentől cifrább köntösi valának, azokban öltözik vala, s kevélyen úgy mutogatja vala magát, melyért a több úriasszonyok is irigykednek vala rája. Sőt a fejedelemasszony, mivel egészségtelen száraz asszony vala, nem is gyönyörködék soha a pompás öltözetekben, ha magánál szebb úriasszonyt látott, mindjárt a fejedelmet kezdte tőle féltetni, amelyért gyakran úgy meg is verte a fejedelem, ha mások ki nem vették volna keziből, talán meg is ölte volna.”⁵⁵

Barrabás Anna szerint nem a Bánffy Dénes halála utáni időszak az első, amikor Vitéz Zsuzsanna a mágia segítségéhez folyamodott. Már az 1650-es évek végén, amikor férje tatár rabságban sínylődött, föl fogadott egy táltos gyermeket és még néhány hasonló képességekkel rendelkező személyt, akiktől férje varázslatos megszabadítását várta.⁵⁶

Következő dokumentumunk az a levél, amelyet Béli Pálné 1679. szeptember 28-án írt Barcsai Mihálynak. „Immár majd két esztendőtl fogva való” szenvedéseit ecsetelve kéri Barcsai segítségét. Ha kiszabadítását nem sikerülne is elérnie, legalább szoros fogságának enyhítését eszközölje ki — írta a tanácsúrnak.⁵⁷ Nem tudjuk, hogy Barcsai tett-e valamit az asszony érdekében, de az udvarban betöltött tiszténél

fogva — tanácsúr és a fejedelmi tábla ülnöke még akkor — módjában lett volna a közbenjárás.⁵⁸

Ekkoriban még valóban szoros fogságban tarthatták Vitéz Zsuzsannát, hiszen férje — a Jedikula foglyaként ugyan — még életben volt. E szoros őrizetről némi képet nyerhetünk a néhány év múlva ugyancsak Szamosújvárott raboskodó Rozsnyai Dávid török deák irataiból, kinek felesége 1681 februárjában arra kérte Tholdalagi János várkapitányt, hogy férje celláján „az ajtóról a lakatot bárcsak nappal vétesse le; nyavalyás inasának engedjen szabados bejárást, minden aprókért ne kellessék tiszteket búsítani... természeti szükségére is hadd járhasson ki, mert eldöglik a nyavalyás.” Október 31-én pedig Rozsnyai kéri feleségét, hogy hozzon „valami rongyos pokrócz vagy ködmen darabot, a kit szegezhessek az ajtó körül, mert itt csak azt sem kaphatok, s a ház hideg, az ajtó rossz.”⁵⁹ Valószínűleg Béli Pálné sem élhetett itt sokkal jobb körülmények között. Állítólag gyermekeivel együtt még éhezett is. Ezért az ásszony Telekihez fordult segítségért, aki állítólag közben is járt érdekében.⁶⁰ 1679 tavaszán Tholdalagi levélben engedélyezte, hogy ezután bárki szabadon meglátogathassa.⁶¹ A későbbi vallatásokban gyakran esik szó arról, hogy „amikor újra szabad volt”, sokan jártak hozzá, s ő is gyakran jártatta szolgálóit különböző ügyekben.⁶² Ez az enyhítés valószínűleg nem tartott hosszú ideig. 1679 decemberében az addig még magánál tartott értékeit is kénytelen volt átadni a szamosújvári főkapitánynak.⁶³ Feltehetőleg azért, hogy a továbbiakban ne legyen miből finanszíroznia szervezkedését.

1680 tavaszán Belső Szolnok megye falvait cirkálva, Ugrai Gergely, a megye tisztje újabb nyomra bukkant. Törpeni legények vallották ki neki, hogy a falujukban lakó Lénárt Ilona *néző* asszony hírében áll. Gyakran járnak hozzá „káros” emberek s ő is sokszor jár-ke az országban ezt a képességét kamatoztatni. 1680. június 25-én, Dési Pocsai Ferenc vármegyei alispán parancsára Dobolyi János és Kőrmendi János esküdtek vallatást folytattak az ügyben.⁶⁴ Sikerült elegendő terhelő anyagot gyűjteniük Lénárt Ilona ellen, de igazi érdekességet az asszony előéletének a felderítése jelentett. Főként azok a vallomások, amelyekben arról esett szó, hogy „mikor Bánfi Dienes uramot Bethlenben behozák fogva, akkor az a törpeni Ilona *néző* asszony is rab lévén ott...” Akkoriban Béli Pál fogatta le „valami nagy fünek Komlódon garádicsa alá való ásásáért.”⁶⁵ 1685 októberében, amikor Bethlen várának személyzetét is kivallatták, fény derült arra, hogy Béli Pálné is ekkor került kapcsolatba az asszonnyal. Akkoriban (1674 körül) — talán nem véletlenül — több asszonyt is fogságban tartottak a várban. Béli *né* „éjjel felvitette... az öreg asszonyokat a tömlőcből s nézette a csillagokat vélek, tudakozván, hogy lesz-e az ő ura fejedelem s ő maga fejedelemasszony.” Egyikük Lénárt Ilona volt, akit Béli Pálné legfőbb segítője, Polyákné (Balázs Papné) gondjaira bízott. Ő is gyakran kihozatta az asszonyt tömlőcéből, „nézete a csillagokra, kérdezte is, ha Béli Pál lesz-e fejedelem s minthogy süketes volt Polyákné, nagyon kellett kiáltani a szülének, hogy fejedelem lesz Béli Pál s jó lesz dolga. Akkor ismét visszavivék a szülét az pincében. Annakutánna odamenvén a pincéhez, kérdeztem, mire kérdezett téged s monda, féltemben azt mondtam, hogy fejedelem lesz s jól lesz dolga, de bár engem megégessenek, ha fejedelem lesz, hanem hamar időn

elvész Béli Pál.” — vallotta Demjén János, Bethlen őrségének hajdani tizedese. Takács Mihály tanú szerint Béli Pálné nem sok kímélettel volt az asszonyok iránt. Olyan eset is előfordult, hogy „a többi között egy öreg asszony megétette magát itt a várban, hihető, nem kedvére szólott volt Béli asszonyomnak s a sötét pincébe rekesztette s ott is holt meg.”⁶⁶

Teleki Mihály a nyár folyamán kikérte az ügyben érintett vármegyék vezetőinek véleményét. Tholdalgi János, aki 1679-től Torda vármegye főispánja volt, 1680. július 16-án kelt válaszában írta meg censúráját „az Görgeni kurva Asszony dolga felől”. Véleménye szerint „salua conscientia es Nemesi szabadságnak megbántódása nélkül ... megh fogattathatik.”⁶⁷ Az említett személyt nem sikerült azonosítani. Valószínűnek látszik, hogy Tholdalagi előttünk ismeretlen vallatási anyagról beszél, hiszen egyetlen olyan „éktelen” vallomást sem ismerünk, amely köthető lenne Görgényhez és időben e levél elé illeszkednék.

A gyermekgyilkossággal és a meggyilkolt gyermek testrészeinek varázslásra való felhasználásával vádolt Nagy Balás Margit iratanyagát a kronológia rendje szerint ugyan ide kellett sorolni,⁶⁸ de a jegyzőkönyv bizonyosan csak később, Kovács Istvánné lefogása után⁶⁹ került a per dokumentációjához. Bővebben ezért csak később ismertetem.

A következő, majd kétéves időszakból nem ismerünk a per történetére vonatkozó anyagot. Úgy tűnik, egy időre háttérbe szorult a boszorkányok ügye. Ennek magyarázatát főként a vizsgálati folyamat lassúságában lelhetjük meg. Számolnunk kell azonban azzal is, hogy a politikai megfontolások és a boszorkányok utáni nyomozás érdeke egyaránt azt kívánta: Béli Pálné különös összeesküvésének tényét és a fejedelemsasszony hanyatló egészségi állapotát titokban tartsák. Ez a kötelezettség kiterjedt a legmagasabb rangú személyekre is. Egymáshoz írott leveleikben még Teleki Mihály és Bornemisza Anna is csak alig-alig megfeythető célzásokkal tárgyalták a kérdést.⁷⁰ Nalácsi István is többször panaszkodott Telekinek, hogy az udvari cenzúra (valószínűleg a postamester, vagy a fejedelem más megbízottja) intercipiálja leveleit.⁷¹ Szemléletes példája ennek a szigorú ellenőrzésnek, hogy egy alkalommal, valószínűleg már a levél ellenőrzése után, jegyezte Nalácsi a fejedelemsasszony egészségi állapotáról szóló sorai mellé: „ennek vedd értelmét jó Mihály!”⁷² Ez a titoktartás mindaddig érvényben lehetett, amíg az ügy 1685 végén az országgyűlés elé nem került. Az itt született döntéseket kinyomtatták s így már az egész ország tudomást szerezhetett Bornemisza Anna „titkos nyavalyájáról” és az azt előidéző boszorkányok létezéséről.

Természetes, hogy Béli Pálné tevékenységének leleplezése után Bornemisza Anna eluralkodó betegségét maga a fejedelemsasszony és a hozzá közel álló udvari emberek is összefüggésbe hozták az összeesküvéssel. A fejedelemsasszony egészségi állapotának pillanatnyi alakulása ezért szoros összefüggést mutat a boszorkányok utáni nyomozás intenzitásával. Néha csak a betegség súlyosbodásával magyarázható az eljárás nekilendülése.

Hosszú szünet után, 1681 második felében látszik valamelyest előre mozdulni a vizsgálat. Október 7-én Keresztúri István szamosújvári porkoláb jelentette a

fejedelemasszonynak, hogy a kapott parancshoz híven visszaszállították Béli Pálnét „az elébbi garádics végében való házában, mellyben az Úr fiak voltak.”⁷³

December 23-án Bornemisza Annának írt levelében Teleki már sürgette a per mielőbbi megrendezését. Nem érti, hogy miért kellene az ügyet a jövő évi generális gyűlésre halasztani. Alvinczi praefectust is nagyon leköti a dolog, pedig más területeken is szükség lenne szolgálataira. A levélből kiderül, hogy Teleki helyesebbnek látta Tofeus Mihály püspök jóváhagyását is kikérni. Szerinte a püspöknek tájékoztatnia kellene az espereseket és a prédikátorokat az ügyről. Tofeus valószínűleg fenntartásait hangoztatta, mert Teleki siet Bornemisza Annát biztosítani arról, hogy „Püspök Uram ő kegyelme nem cselekszik példátlan dolgot, mert csak az én üdömrre olyan több is esett, még pedig kevesebb okokért.”⁷⁴ „Példátlan dolog” alatt valószínűleg a főrendűek elleni boszorkányper értendő. Ezt sejteti az a körületekintés, amellyel Teleki hosszasan próbálja igazolni a fejedelemasszonynak az eljárás jogosságát. Közrendű személy perbefogása esetén bizonyára nem lett volna szükség arra, hogy Teleki Tofeust, a püspök pedig az espereseket és a prédikátorokat tájékoztassa. Az 1680-as évek elején pedig csak Béli Pálné lehetett az a főrangú asszony, akinek a bíróság elé állítása napirenden volt. A vád ellene csakis félégsértés lehetett, ehhez azonban nem állt elegendő terhelő anyag Telekiék rendelkezésére. A per halasztódásának az oka valószínűleg ez volt, de nem szabad megfeledkeznünk Tofeus Mihály fenntartásairól sem. Érdekes módon, amíg prédikációiban lépten-nyomon az ördög szinte korlátlan hatalmáról beszélt, a varázslás egyéb fajtáinak hatékonyságával szemben meglehetősen szkeptikus volt. Kételyeit ki is fejtette 1680 tavaszán, a fejedelmi pár előtt elhangzott prédikációjában: „Azok az átkok, amelyek babonából, gyűlölségből, s egyéb istentelenségből származnak, híjában valók és haszontalanok, nem kell attul félni az istenfő embernek ... Boldog Isten! ha ezek a babonából s gyűlölségből való átkok árthatnának; életünk, s hajunk szála is elveszett volna eddig. Mennyi átkot mondanak reánk; mennyi gyetyákat, kiváltképpen csak Húsvétban is óltanak s gyűjtanak reánk, ki tudná azokat száma szerint megmondani, bizony hajunk szála sem volna eddig fen, ha azok valamit ártottanak volna.”⁷⁵ Egészen más súllyal bírnak ezek a szavak annak ismeretében, hogy Tofeus Mihály Bornemisza Anna udvari papja volt. Közismert, hogy milyen nagy befolyást gyakorolt a fejedelemasszonyra, aki minden bizonnyal ebben a kérdésben is kikérte a véleményét.

Bármi volt is a halogatás tényleges oka, a fejedelmi család életében 1682 tavaszán bekövetkező tragikus események újra a boszorkányok tevékenységére irányították a figyelmet. Március 10-én az egy nappal korábban született Apafi Éva,⁷⁶ néhány hét múlva, július 4-én pedig a két éves Apafi Gergely halt meg váratlanul.⁷⁷ A két haláleset annyira megrendítette az addig már hét gyermekét eltemetni kényszerülő házaspárt, hogy mindkettőjükön az elmezavar jelei mutatkoztak. „Asszonyunknak ő Nagyságának elméjebeli szenvedési kezdenek vala lenni.” — írta Naláczai István a kislány halála után Telekinek.⁷⁸ A kisfiú elhunytá után érthetően csak súlyosbodott a helyzet. Ekkor már Teleki feleségét, Veér Juditot is odakértették a fejedelemasszony betegágya mellé. Mint szinte valamennyi főrendű asszony, ő is értett a gyógyításhoz. „Asszonyunk ő Nagysága igen nagy szomo-

rúságban, nagy gondolkozással vagyon. Az mindenható Isten őrizze ű Nagyságát atul, az mitől én féltém.” — írta férjének Veér Judit július 9-én, öt nappal a kisfiú halála után.⁷⁹ Az udvarba siető Bánffy György július 13-én számolt be Telekinek: „Urunk penig bizony igen meg búsult elmével van, azt mongya ő Nagysága, mennyi gyermeke holt meg, de egyiknek is halála így meg nem hatotta... Asszonyunk pedig bizony néha eszén sincsen egészen.”⁸⁰ Július 21-én pedig Naláczi udvarmester írta meg a generálisnak megrendítő tapasztalatait: „Rettenetes szomorúságban es kedvetlenségben vadnak ő Nagyságok. Asszonyunk ő Nagysága egészen el nyomorodott, anal nyomorultab Embert alig latot kegyelmed, mind külső belső képen.”⁸¹

Ilyen lelkiállapotban volt kénytelen Apafi és Teleki kiindulni a már kezdetben sem sok sikerrel kecsegtető magyarországi hadjáratra.⁸² Szeptember közepéig, amíg haza nem érkeztek, a fejedelemasszony mellett maradó Bánffyné Bornemisza Kata és Ghillányiné Apafi Anna naponként írták beszámoló leveleiket a fejedelemnek és a generálisnak Bornemisza Anna állapotáról.⁸³

A hadakozás miatt a boszorkányok utáni nyomozás háttérbe szorult. A fejedelemasszony egészségét végképp megtörő kettős gyermekhalál az érdekelték szemében bizonyossággá emelte a boszorkányok rontó tevékenységével kapcsolatos gyanút. 1683 elején aztán fel is gyorsult a vizsgálat üteme.

1683 májusi leveleiben Alvinczi Péter beszámolt a nyomozás előkészületeiről.⁸⁴ Igyeckszik megnyugtatni Telekit, hogy nem feledkezett meg feladatáról. Júliusban Bornemisza Anna Görgénybe ment, ahol állapotában hirtelen visszaesés következett be. „Micsoda nyavalyája lehet ő Nagyságának, úgy hiszem, az Asszonyok ő kegyelmék bőven meg fogják írni kegyelmednek.” — tudósította Naláci Teleki Mihályt.⁸⁵ Valószínűnek látszik, hogy a hirtelen rosszulletet a Görgényben raboskodó boszorkányokkal hozták összefüggésbe.

Az évek óta lényegében egyhelyben topogó vizsgálatot egy váratlan esemény mozdította ki a holtpontról. Augusztus 9-én jelentette Bornemisza Annának Bonyhai János gyulafehérvári udvarbíró, hogy a magyarországi bujdosók egyik vezetőjének, Kende Gábornak Klára nevű leánya vallomást szeretne tenni Beldiné ügyében. Tudomására jutott ugyanis, hogy az asszony „Németiben lakó Asszonyok által kuruzsoltatja Nagyságodat, hogy egészsége ne szolgáltatodjék, hanem inkább mind betegséggel töltsé Nagyságod idejét.”⁸⁶

Apafi és Teleki már július elején kiindult az újabb hadjáratra. Ezúttal a Bécset ostromolni készülő törökök segédcsapataként a győri hidakat biztosította az erdélyi had. Október közepén érkeztek vissza a közismerten csúfos kudarccal végződött hadakozásból. Úgy látszik, hogy férje és a generális távollétében Bornemisza Anna nem akart intézkedni Kende Klára kihallgatása ügyében, így csak október vége felé kezdődhetek meg a vizsgálódások. Október 21-én Rhédei Ferenc kolozsvári főkapitány, akinek — már hivatali tiszténél fogva is — tudomására jutott Kende Klára ajánlkozása, övta e szolgálat elfogadásától a fejedelemasszonyt. Megalapozatlan szóbeszédnek tartotta az egészet, hiszen „ha valamit eszemben vehettem volna, kötelességem szerint Nagyságodnak mindjárt aláztason értésére adtam volna.”⁸⁷ Bonyhai augusztusi jelentésének hatására azonban már beindult a gépezet. Alvinczi Péter november 13-án megküldte a fejedelemasszónynak a „németi

asszony felől való vallatást.”⁸⁸ Maga is látja, hogy tisztjei nem eléggé szakszerűen folytatták le a vizsgálatot, ezért megismétlését ígéri. Ugyanebben a levelében megrokkant egészségi állapotára hivatkozva kérte felmentését praefectusi tiszte alól. Végleges lemondását ugyan csak 1684 áprilisában fogadták el,⁸⁹ azonban a vizsgálati folyamat ellenőrzése és irányítása már ekkortól fokozatosan Teleki Mihály kezébe került. Ilyen értelmű felkérést, illetve utasítást tartalmazhatott a fejedelemsasszony november 27-e előtt Telekihez írott — ma lappangó — levele. Válaszában a generális teljes odadásáról biztosította Bornemisza Annát ebben a kérdésben is. A szamosújvári tisztek eljárásával kapcsolatos fenntartásait hangoztatva rögtön kérte is a fejedelemsasszonyt, hogy „azt az megfogot rossz Asszonyt” a megfelelő kivallatás érdekében magához szállíttathassa.⁹⁰ Bornemisza Anna november 29-én commissiot küldött Keresztúri István szamosújvári vicekapitányhoz, amelyben megparancsolta, hogy az elfogott asszonyok ügyében ezentúl Teleki utasításaihoz tartsák magukat.⁹¹ Intézkedéséről még aznap tudósította a generálist is.⁹²

Kende Klára kihallgatására csak december 10-én került sor. A december 3-án Gálfalván kelt fejedelmi parancslevél értelmében Telegdi Benjámin és Dobai János ítélőtáblai jegyzők mentek el Szakaturára, ahol a kisasszony megtette vallomását. Eszerint Kende Klárának Kolozsvárott jártában tudomására jutott, hogy „Béldi Pálné ... azon munkálódnék, hogyha ő meg nem szabadulhat, asszonyunknak ő nagyságának is ne lehessen egészsége.”⁹³ Elbeszéléséből egy újabb összeesküvés körvonalai bontakoznak ki. Bár értesülései jórészt csak hallomáson alapultak, a későbbi vallomások anyagával összevetve jórészt mégis megalapozottnak bizonyulnak.

Ez az első olyan rendelkezésünkre álló irat, amelyből egyértelműen kiderül, hogy Béldiné Vitéz Zsuzsanna fogságának megkönnyítését kihasználva újra a „bűjös-bájos” asszonyok segítségéhez folyamadt. Szamosújvárból gyakran jártatta szolgálóit Lénárt Ilonához. Leánya, Wesselényi Pálné Béldi Zsuzsanna szintén részt vett anyja praktikáiban. Kende Klára szerint „Hadadban boszorkányos asszonyokat gyűjtött össze, hogy azok is munkálkodnák az asszonyunk ő nagysága nyavajája terjedését.”⁹⁴ Béldi Zsuzsanna természetesen már a Béldi-féle mozgalom kapcsán is gyanúba került. Hosszú időre Kolozsvárt jelölték ki kényszerlakhelyéül, csak 1680 elején hagyhatta el a várost. Internálását elsősorban politikai szempontok indokolták, hiszen összekötőként működhetett volna a Béldi-párt erdélyi képviselői és a Partiumban táborozó bujdosók között.⁹⁵ Elzártságába nehezen nyugodott bele, s mint azt 1679-es leveléből láthatjuk, meglehetősen szemtelen célzásokkal sürgette kiengedését.⁹⁶ Az ellene felhozott vádak, hogy ti. varázslókkal tartott kapcsolatot és maga is varázslott, férje ügyesen felhasználta ellene 1690-es válóperüknél. Teleki eleinte meg akarta akadályozni a válást, amire Wesselényi Pál is hajlott volna, ha felesége aláírja az általa szabott feltételeket. Ebben a „szerződésben” külön pontként szerepelt, hogy Béldi Zsuzsanna ezentúl „nem bűjös bájoskodik, olyanokkal nemis társalkodik, ördöngösséget nem követ s annál inkább engemet nem varázsltat, nem kuruzsoltat.”⁹⁷ Az asszony egy levélben felháborodottan utasította

vissza e vádakát: „esküszöm az Istenre, hogy soha én azt nem cselekedtem és az szemekkel azt soha én hozzam nem látták.”⁹⁸

Ha kissé nehézkesen is, de újra megindult a vizsgálat. December 20-án Ikaffalvi János és Sebestyén Mihály vallatták ki a fejedelmi parancs kézhezvétele után Szamosújvár-Németiben az embereket.⁹⁹ Az utrumokat láthatóan a Kende-féle vallomás hatására állították össze. A 96. számú iratot Alvinczi Péter kaphatta kézhez Telekitől és ebből fogalmazta a szamosújvári tisztek számára a 97. számú irat elején található kérdőpontokat. Elsősorban azt szerették volna kideríteni, hogy a faluból kik tartanak fenn kapcsolatot Béli Pálnéval. A vallatás azonban nem járt sikerrel, csupán a már amúgy is elfogott Kovács Miklósnéról sikerült néhány jelentéktelen adatot gyűjteniük. A tisztek szemmel láthatóan annyira szakszerűtlenül végezték el a feladatot, hogy 1686 októberében Alvinczi kénytelen volt megismételtetni az egész eljárást.¹⁰⁰

1684 folyamán már az egész ország területére kiterjedt a nyomozás. Teleki levelezésének apró, elszórt adataiból rekonstruálhatjuk valamennyire a folyamat intenzitását.

Február 15-én Rhédei Ferenc jelentette, hogy „a Szakálli Matrona felől” nem tud részletes felvilágosítást adni. Javasolja a generálisnak, hogy küldjön tiszteket a kérdés kivizsgálására.¹⁰¹ A vádlottak közül egyedül Hegyes Péterné Barne Sztánka volt mezőszakálli lakos. Rhédei még szabad emberként emlegeti, ezek szerint valamikor az év folyamán foghatták le.

Június 30-án Apafi rendeletet küldött Fehérvármegye tisztjeinek, amely szerint a megye területén a vizsgálatok során felfedezett „tisztátalanságban élő bűvös bájos személyeket... mindgyárást meg fogassák és kövessék azt vélek, a mit fog meg nevezett Teleki Uram disponálni.”¹⁰² Más érintett vármegyék tisztjei is hasonló utasítást kaphattak. Inczédi Mihály, a fejedelmi pecsét és a titkos levéltár őre, Teleki utasításait követve küldte szét a commissiokat. A generális július 6-án utasította Inczédit, hogy „Gyulafi s Francisco Uramékra is irasson az ördögösök felől azon formában, mint másokra iratott...”¹⁰³ Láthatjuk, hogy 1684 nyarára Teleki már nem csak Bornemisza Anna felkérésére, hanem a fejedelem hivatalos megbízatása értelmében is átvette a vizsgálat irányítását.

Az egyik asszony elfogását a családi birtokán, Méhesen tartozkodó Czegei Vass György is feljegyezte naplójába:

„15 (Júlii) fogatta meg Urunk ő nagysága Kovács Istvánnét Sólomkún,

16 Julii itt vitték el Görgény felé fogságra.”¹⁰⁴

Július 21-én Polyik János kolozsvári alkapitány is beszámolt az asszony elfogatásáról. Ő is ráküldte a poroszlókat, de Pocsai Ferenc emberei előbb megtalálták s Szamosújvárba vitték. Teleki parancsa értelmében onnan hozatta át Polyik Kolozsvárra. Rögtön megkezdte a vallatást és az asszony fontos összefüggéseket tárt föl: „Ez Uram azt beszéli, hogy Oláhmagyáson Szolnok vármegyében lakik egy öreg oláhné, kit tud maga, hogy nagy mester efélében. Tavalý ilyenkor küldötte volt ahoz az oláhnéhoz Béli Kovács Istvánnét; az az oláhné tudna eleget mondani Béli né, Kovács Istvánné felől.” A címzés mellé Teleki oda is jegyezte: „A hagymási oláhné tud mondani Kovács Istvánnéról, azért kínoztassék meg.”¹⁰⁵

Sejtésük helyesnek bizonyult: az elfogottak egyike rövidesen perdöntőnek tűnő vallomást tett. Teleki azonnal jelentette az udvarnak az új fejleményt. Ez a július 27-e körül íródott levele nem került elő, jelentőségét azonban lemérhetjük azon a felbolyduláson, amit a fejedelmi udvarban okozott.

Július 28-án Apafi elégedetten nyugtázta, hogy „Kegyelmed munkája és fáradtsága után máris alkalmasint ki látszik, szerelmes atyánfia s kedves Feleségünk nyavalyáinak kik légyenek okai.”¹⁰⁶ Bánffy György, aki Telekitől ekkortájt érkezett vissza az udvarba, beszámolt Bornemisza Annának: „Asszonyunk bizony sirva köszöné kegyelmednek atyafiságát” — jelentette július 28-án Telekinek.¹⁰⁷ Nagyari József udvari papot még ugyanaznap pontos utasításokkal küldték át a generálishoz.

Bánffy július 29-i levele azt sejteti, hogy Teleki nem akarta a teljes valóságot feltárni az udvar előtt: „Nagyari Uram nem tudom mit mondott Kegyelmednek, de én semmi többet Asszonyunknak bizony nem mondtam, hanem az mit Kegyelmed mondott, hogy megmondjam, az Asszonyoknak is csak azt.” — mentegetőzött Teleki előtt. Valószínűleg újabb visszaeséstől féltették Bornemisza Annát, azért igyekeztek az események bizonyos részleteit eltitkolni előle. „Én bizony semmi nagyobb apprehensióját ő nagyságának nem látom, mint eddig.” — sietett megnyugtani Bánffy az elégedetlenkedő generálist.¹⁰⁸

E három nap leveleinek néhány mondatából úgy tűnik, hogy Tofeus Mihály újfent akadályokat igyekezett gördíteni a letartóztatások útjába. „Én ő Nagyságának megmondottam, mit ír Kegyelmednek Püspök Uram — jelentette július 29-én Bánffy Telekinek —, de ő Nagyságoknak is abban a dologban való késelem nem tetszik.”¹⁰⁹ A püspök valószínűleg a már idézett fenntartásait hangoztatva körültekintőbb eljárást sürgetett. A fejedelmi akarat hatására azonban rövid időn belül beleegyezését adhatta, s az ugyancsak július 29-én kelt commissiora Apafi már odairathatta: „Tiszteletes Püspök Tofaeus Mihály Uram tetszése is járulván...”¹¹⁰ E hivatalos irat mellett a fejedelem magánlevélben is sürgette a generálist, „hogy valami képpen észre ne vegye, kegyelmed mindgyárt küldgön, fogassa meg, elébb ne álljon.”¹¹¹ Még aznap Tofeus is értesítette Telekit, hogy hozzájárulását adja Balázs Papné letartóztatásához: „In crimine laesae Majestatis semmi titulus, semmi szabadság nem használ. Akár Pap, akár Papné, ha az eő Nagyságok életeiket szomjuhozzák, fogyjon el életek érette.”¹¹²

A még mindig érvényesülő titoktartás miatt gondot okozott a megfelelő íródeák személyének kiválasztása is. Szántai Komáromi János és Gulácsi betegsége miatt ugyanis nem állt rendelkezésre olyan megbízható ember, akire e kényes vállalat anyagának rögzítését rábízhatták volna.¹¹³

A fejedelmi commissiók hatására nekilendült vizsgálat jelentései egymás után futottak be a generálishoz. Augusztus 1-én értesítette Polyik János, hogy Kolozsvárott Lénárt Ilonát és Kovács Istvánné szolgálóját tartják fogva. Nagy Balás Margit időrend szerint 1680-81-hez sorolt anyaga itt kapcsolódik a perhez. Polyik jelentéséből megtudhatjuk, hogy száműzték ugyan Kolozsvárról, „el is ment volt Uram, de ugyan csak házához kezesíté Kovács Istvánné s itt tartotta az házánál.”¹¹⁴ Ez az egybeesés nem tűnt véletlennek a vizsgálóbiztosok szemében. Az

így napvilágra került összefüggések hatására alaposabban utánanéztek az asszony múltjának. Feltehetően ezt a lappangó anyagot említi „Colosvari relatio” néven a 168.sz. alatt közölt kimutatás.

Mikes Kelemen, ítélőmester és Fehér vármegye főispánja, augusztus 12-én tudósította Telekit, hogy az egyik gyanúsított, „Az Bodolai Vén Asszony meg holt már jó darab ideje.” Beldiné varró inasa pedig, akit hírvívés miatt kerestek, kiszökött az országból.¹¹⁵

Olasz Ferenc somlyói várkapitány augusztus 26-án emlékeztette Telekit, hogy Angyal Henrikét „még azulta mind sanyaru rabságban” tartja. Vannak még a várban egyéb, főként kincssásással vádolt asszonyok is. Ezek ügyében kéri s várja a generális további rendelkezéseit.¹¹⁶

Már Teleki korábban idézett széljegyzetéből is láthattuk, hogy az elfogott asszonyok egy részét kivallatásnak is alávetették, de Olasz Ferenc levele az egyetlen, amelyik beszámol a kínzás mikéntjéről is: „az mely Asszony vájkálta karóval, nem is tagadja, azt akartam volna Uram kevésbé meg csepegtettni, ha úgy talán inkább ki vallaná, kerestettem is szövétnekét hozzá, de még nem kaphattam.”¹¹⁷ E módszer általánosan ismert és bevett voltát mutatja az is, hogy Tofeus Mihály még illusztrációul is fölhasználta egyik prédikációjának szemléletesebbé tétele érdekében: „s vétek nélkül légyen szóm: külömben az Ur Jésusnál, egy megsemtenciáztatott latór Oláh bátrabb lett volna, kit úgy megkínzanak s csepegetnek, hogy által s meg által látnak az oldalán, még is nem szól semmit, megkeményíti magát. Hanem ami az Jézust kinozta, az Isten haragjának érzése volt.”¹¹⁸

Sothi János dési prédikátor hivatali kötelességének eleget téve írt augusztus 28-án Telekinek: „Arra kérem már kegyelmedet, ha bűnösnek találtatik, ne legyen kedvezés neki, ha nem bűnös, hiszem, megszabadul.” Azt azonban sérelmezi, hogy egyházi körzetéből tudta és beleegyezése nélkül vitetett el „ezen Papné.”¹¹⁹

Az 1684-es év hátralévő részében már nem történt lényeges haladás. Naláczi István udvarmester novemberi leveleiben említi ugyan, hogy bizonyos feladatok miatt Görgénybe kellene utaznia, arra azonban nincs bizonyíték, hogy ezek a nehezen felfejthető utalások a vizsgálatra vonatkoznának.¹²⁰

* * *

A kül- és a belpolitikai élet eseményei egy időre újra háttérbe szorították a boszorkányok ügyét. Október közepére érkezett meg hosszú halogatás után az a portai athnámé, amely II. Apafi Mihályt erősítette meg a trónutódlásban. Érlelődött az összecsapás Thököly Imrével is, amely a következő év első felében nyílt és végleges szakításhoz vezetett.

1685 februárjában Teleki és Mikes Kelemen körutat tettek az országban, melynek során feladataik közé tartozott a boszorkányok ügyének vizsgálata is. Február 2-án Apafi utasította Barabás Péter főügyészt, aki egyben az egyik fiscalis

director is volt, hogy „valaholott ő kegyelmék lesznek, éjjel nappal induljon s ő kegyelméket felkeresse, nevünkkel eleiben adandó parancsolatunkat kövesse késelem nélkül.”¹²¹

Az ellenőrzés során a főurak Görgényben aggodalomra okot adó rendelkezésekre bukkantak. Naláczi István február 28-án értesítette Telekit, hogy továbbította észrevételeiket a fejedelemasszonynak. Az ügyre a fejedelem is keményen reagált: „Bojér György Uramnak megírta ő Nagysága, úgy vigyáztasson reájok, szabadulást ne vegyenek, mert az életével játszik.” — tudósította a generálist Naláczi.¹²²

A fejedelem levelére Boér csak március 14-én válaszolt, azzal mentegetve magát, hogy „mind az boszorkányokra, mind peniglen az több rabokra szorgalmatosan” vigyázott eddig is. Ahogy átvette őket, most is olyan körülmények között vannak: „ötét az tömlőházban tartották, s most is ott vannak; az hárma az tömlőben, mind az nyolcat vas nélkül találtam.”¹²³ Amint az a későbbi iratokból, főként az októberi vallatásokból kiderül, elsősorban azt nehezményezték, hogy nem különítette el a foglyokat egymástól.

Az udvar nem elégedett meg Boér magyarázkodásával, a felfedett hiányosságok hatására újabb vizsgálatot rendeltek el. Április 24-én a nemrég még Görgényben raboskodott Rettegi Szilágyi Mihály és Horváth János tettek tanúvallomást.¹²⁴ Mindketten arról számoltak be a fejedelem tisztjeinek, amit a fogoly öregasszonyok beszélgetéseiből kihallgatniuk sikerült. Horváth János pontos részletekkel is szolgált, amelyekből többek között az is kiderült, hogy a fogoly asszonyok nemcsak hogy tovább folytatják munkálkodásukat, de már Teleki Mihály életére is törnek: megvesztegették egy Kállai nevű szolgáját, „az ki az Urnak Teleki Uramnak vagy hajából, vagy szakállából, vagy villájáról leesett falatrul, vagy körméből hozzon kezünkben, azzal vagy magán, vagy gyermekin bosszunkat álljuk.”¹²⁵ Teleki felesége néhány hónap múlva meg is betegedett, olyan nyavalyába esve ráadásul, amelyhez hasonló Bornemisza Annát is gyötörte. A fejedelemasszony az összefüggéseket rögtön felismerni véltve kérte Telekit, hogy „azokat a hitvány Asszonyokat” fenyegetse meg, „ha ő munkájuk volna, cselekednék orvosságát is mind én rajtam, mind Öcsém Asszonyon.”¹²⁶

Az őszy folyamán már mutatkoznak annak a jelei, hogy az udvar a boszorkányok ügyének mielőbbi lezárására törekszik. Bornemisza Anna szeptember 22-i leveléből¹²⁷ értesülhetünk arról is, hogy az urak már Görgénybe készülnek — valószínűleg a per előkészítésére. Másnap, szeptember 23-án viszont már arról értesítette a fejedelemasszony a generálist, hogy Alvinczi ítélőmester „akadályokat” talált a dologban.¹²⁸ Szeptember 25-én aztán Alvinczi Péter is megírta aggályait Telekinek. Levelében és a feltehetőleg levele mellékleteként elküldött pontokban főként a jogi akadályokat részletezte. Véleménye szerint „az ország előtt se táblán, se vármegyén” nem folytatható le az eljárás addig, amíg a megfelelő jogi alapot meg nem teremtték s egy, az eddigieknél jóval alaposabb vizsgálatot el nem végeztek.¹²⁹ „Meg lévén uram osztán az fundamentum — könnyebb leszen azon dolognak valóságát, akár az Gyűlés előtt ha lehet, ítéltre bocsátani.”¹³⁰ Emlékezteti Telekit, hogy hasonló eljárásra volt már példa: „Igy notáztattak volt meg Désen némely

judaizánsok mind fórumjokat, mind deputatus bírójokat az akkori fejedelem az országgal együtt meghatározván elsőbben. Ha ezeknek a dolgoknak eligazítására is az ország úgy delegálna, jó volna és sokkal átalabb volna.”¹³¹ Kéri ezért Telekit, hogy az eddig összegyűlt anyagot juttassa el hozzá, mivel „elég matériáját adják” a további vizsgálatnak.¹³²

Az udvar azonban az anyag és az előkészület hiányosságait feltáró szabatos okfejtését akadékoskodásnak minősítette, 1685. szeptember 27-i levelében Alvinczi sértődötten panaszkodott az eljárás megindítását szintén régóta sürgető Telekinek: „Az Gyűlés előtt törvényt láttatni ellenek én uram megmondottam szép ratiokkal akadályosnak lenni, de csak nehézséget szerzettem véle. Már több akadályokat uram én nem forगतok, várok mindenekben kegyelmed parancsolattjától.” Egyúttal arról is tudósította a generálist, hogy „két böcsületes deákokat inquisitionora expedialtam, kérvén alázatosan uram kegyelmedet, méltóztassék ha lehet, elejekben adott írásaimat megtekénteni és az mikről illik, disponálni.” Elkészítette már az iratot a foglyok certifikációjára is, amit rövidesen végre is hajtának.¹³³

Minden neheztelés ellenére sem tudta az udvar Alvinczi szakértelmét nélkülözni. Az addigi nyomozás anyagát kézhez kapva, egy hosszabb iratban igyekezett kijelölni a további vizsgálódás irányát. Nyolc kérdőpontból álló utrumot állított össze, amelyben — meglepő módon — csak mellékszereplőként bukkan fel Béli Pálné alakja: „Ha tetszeni fog az Urnak ő kegyelmének [Teleki Mihálynak], feltehetni: Hát Béli Pálné ... mit cselekedett az ő nagyságok romlására?” Alvinczi szükségesnek találta Kende Klára újbóli kihallgatása mellett Wesselényi Pálné Béli Zsuzsanna kivallatását is. Néhány faluban általános vizsgálat elrendelését, máshol csak a gyanúba keveredett személyek cselekedésének kikérdezését javasolta.¹³⁴ Bár nem mindenben követték tanácsait, lényegében mégis az ő javaslatait alapul véve rendelte el Apafi szeptember végén a generalis inquisitiont.

A fejedelem mindenek előtt a foglyok javasolt certifikációját hajtatta végre Csapi Ferenc szolgabíró által. Csapi Görgény várában az aszonyok tudtára adta, hogy „fiscalis director Hegyesi István Uram ő kegyelme ... ezentúl nyolcad nap múlva — itt Görgény várában kegyelmetek dolgát végső és istenes igazításban akarja vétetni.”¹³⁵ A jelek szerint tehát október 10-én, „rendkívül való processuson” akarták a pert lefolytatni.

Szilágyi Sándor szerint az 1685. február 24-én kinevezett új fiscalis director, Hegyesi István első feladatai közé tartozott volna Thököly Imre és Barcsai Mihály notaperén kívül a boszorkányok ügyének tárgyalása is. Szilágyi állítása szerint a per a februári országgyűlés alatt le is zajlott, a rendek csupán az ítélet törvénybe iktatását halasztották későbbre.¹³⁶

Az Erdélyi Országgyűlési Emlékek köteteiben, ill. egyéb forráskiadványokban nem sikerült olyan dokumentumokra bukkannom, amelyek ezt a feltevést alátámasztották volna. Ez természetesen nem zárja ki annak lehetőségét, hogy Szilágyi kezében megfordult olyan irat, amelyre állítását alapozta. Valószínűbb azonban, hogy összekeverte az időpontokat.

Az eddig bemutatott anyagunkból világosan kitűnik, hogy 1685 első felében a fejedelmi udvar még semmiképpen nem gondolhatott a per megrendezésére.

Alvinczi Péter ítélőmestert is csak ősszel érte „ő Nagyságok nehézséggel siettető” parancsa.¹³⁷ De még ekkor is kételkedett abban — amint azt a korábbiakból láthatuk —, hogy a gyűlés előtt, amelyen nyilvánvalóan a novemberi országgyűlést értette, sor kerülhetne a perre. Az általa feltárt jogi akadályokat csak a november 7-én záruló országgyűlés hátrította el az eljárás útjából. Elfogadtak egyrészt egy általános törvénycikkelyt a „Czégéres gonosztévők és sellérek dolgaról”, másrészt bizottságot delegáltak az ügy alaposabb kivizsgálására és az ítélet meghozatalára.¹³⁸

A fogoly asszonyok október 2-i hivatalos értesítése a fentiekén kívül már csak azért is hatályát veszítette, mert a vizsgálat nem fejeződött be október elejére. A bírák kezében még nem lehetett a perhez elegendő terhelő anyag. Apafi november 10-én, tehát az országgyűlés bezárása és a vizsgálatok nagyobb részének befejezése után rögtön utasította tisztségviselőit, hogy értesítsék a vádlottakat a december 7-ére kitűzött új tárgyalási időpontról.¹³⁹ Borosnyai András és Hegyesi Mihály deákok november 20-án eleget is tettek a fejedelmi parancsnak¹⁴⁰, a perre azonban még ekkor sem került sor.

Bornemisza Anna, akin egyre inkább elhatalmasodott a titokzatosnak látszó kór, már december 21-én arra kérte Telekit, hogy „fenyegesse meg őket, hidgyék el, nem múlik abban dólgu, amivel el halad.”¹⁴¹ A kényszerű halogatást bizonyítják az 1686. évi májusi országgyűlés III. cikkelyének bevezető sorai is: „A fennforgó szoros állapotok miatt a Görgényben holmi titkos dolgokért fogságban lévő személyek dolga effectumban nem mehetvén...”¹⁴² E szavak azt sejtetik, hogy a késlekedésnek újfent politikai okai voltak. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha a „szoros állapotok” kifejezés mögött — a még Béli Pállal a portára menekült — Csáky Lászlónak a tél és a tavasz folyamán meg-megújuló mozgolódásait, beütéseit sejtjük. Közhírré, a jelek szerint legalábbis, ezt az indokot tették.

Fölmerülhet annak a lehetősége is, hogy a halogatás valós oka Béli Pálné elhunytában keresendő. Haláláról érthetően nem maradtak fenn dokumentumok, s mind ez ideig a szakirodalom sem derítette ki annak pontos dátumát. Deák Farkas még úgy tudta, hogy 1684-ben hunyt el.¹⁴³ A kronológiai zavarok elkerülése érdekében meg kell kísérelnünk a rendelkezésre álló töredékes adatok alapján az időpont meghatározását.

Wesselényi Pálné Béli Zsuzsanna verses halotti búcsúztatójának ismeretlen szerzője az elhunyt szüleit bemutatva a 32. versszakban Béli Pálnéről a következőket mondja:

„Fogva két fiával itthon felesége
Hordoztatik és hurczoltatik helybül helybe,
Mig Szamos-Újvárbán vizik osztán végre,
Holott kilencz esztendeig
Ártatlan rabság alatt
Életét az halál elvégezte.”¹⁴⁴

Az 1678-ban elfogott Viréz Zsuzsanna halálának idejét a vers tehát 1686-ra tette. Ezt az időpontot támasztja alá Daniel István 1687. január 20-án Teleki

Mihályhoz írott levele is: „Nyavalyás Béli Pálné halálára nézve kimenvén Toldalagi János Uram Szamosújvárra, noha különben is az ököszvény keziben lábában igen bele állott vála, akarám Uram azalatt itt végben ment dolgokrul kegyelmedet tudósítanom ez alkalmatossággal.”¹⁴⁵ Béli Pálné 1686 utolsó, vagy 1687 első napjaiban bekövetkezett halála tehát aligha késleltethette a per megindítását 1685 decemberében.

Rendelkezésünkre áll az 1685 végén lefolytatott vallatásoknak egy elemző értékelése, amelyből arra következtethetünk, hogy a halogatás oka mégis Béli Pálné személyéhez köthető. „Béli Pálnét tettük volt fel pro fundamento, de ő ellene sem fognak ezek a relatoriak ponderálni, ha többet nem vallattatnak.” — állapította meg az összes lényeges vallatási anyag ismeretében az írat szerzője,¹⁴⁶ feltehetően Alvinczi Péter. Szerinte ebből az anyagból nem bizonyítható, hogy Béli Pálné praktikáit „rossz végre, annál inkább urunk vagy asszonyunk ő nagyságok ellen művelte volna.” Apafi szeptember végén kelt parancslevelei alapján tehát lényegében hiába vallattak ki több száz személyt Árapatakán, Bodonban, Görgényben, Szamosújvárott és még számos egyéb helyen. Sok új adalékot derítettek ugyan ki, főként a boszorkányok gyakorlati tevékenységéről és egymással tartott kapcsolatukról, perdöntő bizonyítéka azonban nem sikerült lenniük.

S valóban, úgy látszik, hogy valamikor 1685 végén hirtelen más irányt vett a perre való készület. Apafi november 10-én kiadott — már korábban is idézett — perbehívó levelében már fel sem bukkan Béli Pálné neve. Az írat szerint a vádlottak „azt is megkísérelték, hogy házunkban és családunkban garázdálkodjanak; s még azt a visszaélést is elkövették, hogy fel akarták forgatni a mi fejedelmi trónunkat s a mi nagyon kedves házastársunknak, a fenséges Bornemisza Anna fejedelemsasszonynak egészségét és életerejét is tönkre akarták tenni...”¹⁴⁷ Ha a kifejezést szó szerint nem is használja az írat, ezek a vádak azért nagyon közel állnak a „crimen laesae majestatis” fogalmához. Expressis verbis már csak azért sem jelenthették ki ezt, mert a Bornemisza Anna életére törőket Werbőczy jogkönyve alapján — ahogy erre már a 140. számú írat is utalt — nem lehetett felsegértéssel vádolni. A jogkönyv csak akkor engedte meg ilyen vád alapján a perbefogást, ha a sértett személy felkent uralkodó volt.¹⁴⁸ Bornemisza Anna pedig (de jure) soha nem volt Apafi Mihály társuralkodója.

Az idézőlevélben felsoroltak közül éppen a felbújtó, az írat által olyannyira hangsúlyozott összeesküvést irányító személy neve hiányzik. Az ezután lefolytatott néhány vallatás pedig már nem befolyásolta alapvetően az eddig kialakult képet. Még a boszorkányok ellen sem kerültek elő újabb terhelő adatok. S így már az is érthető, hogy a per segédletéül szolgáló utolsó összesítésből miért hiányzik Béli Pálné neve.¹⁴⁹

Az 1685-86-os év fordulóján tehát e kényszerűen megváltoztatott állásponttal készült az udvar a per megrendezésére. Alvinczi Péter március 29-i levelében valószínűleg arról tudósította Telekit, hogy az előkészületek befejeződtek. Bővebbet az ügyről a generális Nalácsi és Apafi leveleiből tudhat meg.¹⁵⁰ A május 9-én kezdődő nagyszebeni országgyűlés azután annak érdekében, hogy a „dolog expeditionban is vétetődjék finaliter”, harmadik articulusában újabb tagok kiküldését rendelte el a már 1685 novemberében megválasztott deputációba.¹⁵¹ A korábban kijelöltek közül többen-ugyanis különböző okokból nem tudták ellátni feladatukat.

A most már csak a boszorkányok ellen meghirdetett per lefolytatására 1686. augusztus 5–8. között került sor. A marosvásárhelyi tárgyalás menetének leírása Alvinczi Péter lejegyzésében, a fejedelmi idézőlevél hátlapján maradt ránk.¹⁵²

Augusztus 5-én történt a perfelvétel. A felperes képviselője Püspöki Péter „kéri, hogy az alpereseket mint a Sátánnal cimborálókat, mint méregkeverőket (veneficas), mint jósnőket (praestigiatrices) és mint igézőket (incantatrices), tűzzel égessék meg.”¹⁵³ Láthatjuk, hogy már nyoma sincs a felségsértés vádjának.

Alvinczi töredékesen ránk maradt jegyzete szerint csak három vádlott, Herpályi Gáspárné Zöldi Kata, Makfalvi Jánosné Lénárt Ilona és Polyákné Lukács Kata (Balázs Papné) ellen emeltek vádat ezen a tárgyaláson.¹⁵⁴

Augusztus 5-én az alperesek képviselőjében Simonfi Mihály halasztást kért, amit a bíróság meg is adott. Augusztus 6-án a felperes az előző napi vádemelés alapján megintcsak tűzhalálra ítélsüket kérte. Herpályi Gáspárné ügye ugyanazon nap „az előterjesztett bizonyítékok elégtelensége miatt elhalasztatott, úgy azonban, hogy a felperes úr kétszer tizenöt napon belül kielégítő módon nyilatkozzék s vigyázzon arra, hogy ezen ügy tovább ne halasztódjék.”¹⁵⁵

Az augusztus 7-én történetekről nem szólnak Alvinczi feljegyzései. Bár erre a szerdai napra semmilyen nagyobb ünnep nem esett, elképzelhető, hogy a bíróság — általunk ismeretlen oknál fogva — egy napnyi szünetet iktatott be. De az is előfordulhat, hogy Alvinczi nem vett részt a 7-i tárgyaláson. Augusztus 8-án a másik két vádlott, Lénárt Ilona és Lukács Kata kapott haladékokat a legközelebbi tárgyalási napig.

Augusztus 9-én hozták meg Lénárt Ilona ellen a megkínztatással és megégetéssel végrehajtandó halálos ítéletet. Lukács Kata sorsáról nem nyújt felvilágosítást Alvinczi jegyzete. Elképzelhető, hogy az ő ítéletét — augusztus 9-e szombati nap lévén — csak a következő héten hirdették ki, amikor Alvinczi esetleg már nem volt jelen a tárgyaláson.

Homály takarja a majd két tucat fogoly asszony további sorsát is. Az erdélyi származású hallei professzor, Schmeitzel Márton történeti előadásai szerint ennek az ügynek a következtében az 1686-os évben „föllángoltak a máglyák Erdély szerte”.¹⁵⁶ A professzor megjegyzése azt sejteti, hogy a foglyok közül többen is Lénárt Ilona sorsára jutottak.

Bornemisza Anna megrontására való törekvéssel nem Béli Pálnét vádolták meg először, az 1660-as évek végén Bánffy Ágnessel kapcsolatban már felmerült hasonló vád. Az asszony először Barcsai Ákos fejedelem, majd Rhédei László felesége volt. Mindkét férje hamar elhalt mellőle. A közismerten gyönyörű özvegyet ezután Kapy György akarta feleségül venni, de Bánffy Ágnes éveken keresztül húzódott ettől a házasságtól. Feltehetőleg a hosszas vonakodás adott okot azokra a szóbeszédre, amelyekről Bánffy Zsigmond — az apa — az országgyűlések akkori elnöke ijedten számolt be 1669. március 6-án Teleki Mihálynak: „Szentpáliné asszonyom beszéllette volna az asszonynak, Bánffyné asszonyomnak, hogy úgy értette volna, hogy leányom azért nem ment volna Kapihoz, hogy hugommal, Rédeiné asszonyommal egy oláh asszony boszorkánt tartanának, kivel is curusoltatnának, úgy, hogy meghaljon a fejedelemasszony, és azután a fejedelem őtet venné. Tegnapig nem reménlik, hogy tudtára lett volna asszonyunknak, vagy urunknak, de félnek attul, hogy csak kinyelveskedik.”¹⁵⁷

A hír valószínűleg gyorsan elült. A közzétett levelekben legalábbis nem találtam nyomát annak, hogy az eset az udvar tudomására jutott volna. De Bánffy Zsigmond riadalmának megalapozottságára fényt vet Rhédei Ferenc 1669. március 8-án Teleki Mihályhoz intézett levelének részlete: „ezen materiában halállal vetekedik az patientia és méltatlan nyögéssel való hallgatás.”¹⁵⁸ Ha nem a fejedelem-asszonnyal volna kapcsolatos az ügy — írja egy másik levelében — „semminék tartanám, mivel hogy feleségemre nézve ez immár nem első, sem második avagy harmadik, hanem ugyan sokszori.”¹⁵⁹ Talán éppen azért, hogy e veszélyes szóbeszédet eloszlassa, Bánffy Ágnes rövidesen férjhez ment Kapy Györgyhez. Ezzel a házassággal sem volt azonban szerencséje, Kapy ugyanis belekeveredett Béli Pál összeesküvésébe, s röviddel fogságra vetése után Déva várában meghalt.¹⁶⁰ A másik megvádolt személyről, Rhédei Ferencné Serédi Zsófiáról később még esik szó.

„De ezek az fenn letött dolgok mind üdvözült Bánfi Dienes uram ő nagysága halála után löttenek.” — Barrabás Anna többször idézett mondata az események tükrében pszichológiai magyarázatot is nyert. A Béli Pálné összeesküvését bizonyító vallomások nagy része arról az időszokról szól, amikor a Bánffy Dénessel leszámoló Béli Pál hatalma csúcsára emelkedett. Úgy tűnt, már senki és semmi nem gátolhatja meg a fejedelmi trón megszerzésében. Felesége, Vitéz Zsuzsanna pedig az elnyerhető közelségbe került fejedelmi hatalom mámorától megbódulva sajátos eszközeivel sietett férje segítségére. Éppen ez a momentum az, amely ezt az ügyet a többi boszorkánypertől megkülönbözteti: ennél az esetben bukkanhatunk először (és utoljára) arra, hogy a politikai hatalom megszerzése érdekében a varázslás — számunkra már — kétes értékű és határfokú tudományát használják fel.

A széles körű nyomozás mellel fényt derített arra is, hogy Béli Pálné sem ebben az esetben folyamodott először a „bűjös-bajos” asszonyok segítségéhez. Életének feszültséggel teli szakaszaiban rendszeresen feltűnnek mellette az ilyen

képességekkel rendelkező személyek. A vallomások szerint például az 1650-es évek végén, amikor férje tatár fogságban volt, egy „tátos gyerek” és több „boszorkányos” személy szegődött szolgálatába.¹⁶¹ Korábban már volt szó arról is, hogy a Bánffy-ellenes liga szerveződésekor, az 1670-es évek elején is több néző asszonyt tartatott fogva Béldiné Bethlen várában,¹⁶² ekkor is igénybe vette az asszonyok mágikus képességeit. A következő bizonyítható esetre akkor került sor, amikor a fentebb már leírt nagyravágyó tervekből magát hirtelen a fogarasi vár tömlőcében találó férjét szerette volna kiszabadítani.¹⁶³ Béldi Pál kiszabadulása után néhány hónappal, a kiéleződött politikai helyzetben újfent szerephez jutnak a boszorkányok: 1677 karácsonyán Béldi Pálné az asszonyok intenciói alapján többek között varázsinget szőttet férje védelmére.¹⁶⁴ Utoljára már kényszerűségből, a szomosújvári vár foglyaként lépett kapcsolatba velük: az 1680-as évek elején, kihasználva fogságának megkönnyítését, újra szolgálatába fogadta őket.¹⁶⁵ Kilátástalan helyzetéből már csak a mágia segítségével remélhette szabadulását.

Neve, illetve a nevével immár egyet jelentő tette, halála után nem sokkal, még egyszer felbukkant. 1687 második felében ugyanis az 1684 tavaszán elhunyt Rhédei Ferenc özvegye, Serédi Zsófia családi birtokviszályba keveredett. Sógornője, Rhédei Istvánné a perlekedés közben azzal vádolta meg, hogy varázslás segítségével próbálja a kérdéses javakat megszerezni magának. Be is vádolta a megye tisztjei előtt Serédi Zsófiát, aki Teleki Mihályhoz — férje hajdani szövetségesehez és gyermekei gyámjához — fordult igazságtételért.¹⁶⁶ A generális azonban ingerülten utasította rendre az asszonyt a következő szavakkal: „Hát maga iránt mit gondol, mert maga is olyra érkezik, hogy könnyen el nem felejtí, hogy példájául nem veszi magának becsületes nénjét, Béldi Pálnét. Az mi ő rajta megesett, ha másképpen nem fordíttya a dolgot, kegyelmeden is megeshetik.”¹⁶⁷

Béldi Pálné tette ily módon már a történekekkel egyidőben példává emelkedett. Arról nem szólnak a forrásaink, hogy miként zárult ez az ügy. Az bizonyos, hogy nehéz dolga lehetett Serédi Zsófiának, amíg e vádak alól tisztázni tudta magát.

* * *

Nyugat-Európában már a XVII. század elején megkezdődött az „Entzauberung der Welt” folyamata. A század első felének racionalista nekilendülése után újabb lökést e folyamatnak a holland korai felvilágosodás jelentős írójának, Balthasar Bekkernek 1691-1693 között megjelent *De betoverde werelt* című műve adott.¹⁶⁸

Annak ellenére, hogy ezek a szellemi áramlatok nem sok hatást gyakoroltak az akkori Erdélyre, nyomaikat már viszonylag korán felfedezhetjük. Öt évvel Bekker művének megjelenése után Técsi János peregrinus diák arról értesítette gróf Teleki Pált, hogy kérésére megszerezte „A Bekker ördögét 4 tomuskában Gallice.”¹⁶⁹ Talán szintén ennek a hatásnak tulajdonítható az is, hogy a XVIII.

század első évtizedében az erdélyi szászok grófja, Andreas Teutsch a fennhatósága alá tartozó területeken betiltotta a boszorkánypereket.¹⁷⁰

Ezek az elszigetelt jelenségek a társadalmi tudatot azonban aligha befolyásolták, a mágikus világkép és gondolkodásmód még nagyon hosszú ideig meghatározó maradt. A boszorkányvadás jellege és gyakorisága a társadalom minden rétegénél arra figyelmeztetnek, hogy a kor — saját körülményeinek ma már talán érzelhetetlen módon kiszolgáltatott — embere sokkal hétköznapibb gyakorisággal nyúlt a varázslás eszközeihez, mint ahogy azt esetleg ma feltételezzük. Különösen akkor tűnik ez igaznak, ha a korabeli gyógyászat alapvetően mágikus jellegét is figyelembe vesszük.

Talán éppen azért találtam Bornemisza Anna megbűvöltetésének oly kevés nyomát a korabeli naplókban, emlékiratokban, levelezésekben stb., mert számukra ez az ügy nem is jelentett igazi kuriózumot.¹⁷¹

„Asszonyunk önegysága titkos nyavalyái”

A Bornemisza Anna ellen irányuló összeesküvés történeti oldalának áttekintése után foglalkoznunk kell a fejedelemsasszony egészségi állapotának kérdésével is. A ránkmaradt forrásanyagból — főként a levelezésből — úgy tűnik, hogy az asszony életét végigkísérte a szakadatlan betegeskedés. Balás Ilona, Bornemisza Anna életrajzírója arra a következtetésre jutott, hogy „a legkritikább esetek közé tartozik, ha arról értesíthette Telekit, hogy „most mind urammal ő kegyelmével s mind a gyermekekkel szenvedhetőképben vagyunk.”¹⁷² Az újabb kutatások pedig csak megerősítették Balás Ilona megfigyelését.

Ez a gyakori rosszullét természetesen nem maradt titokban a kortársak előtt sem. Béli Pálnénak is ez adhatta azt az ötletet, hogy férje politikai törekvéseit a korábbiakban bemutatott módon támogassa. Ezért igyekezett Béli Pálné szövetségesre találni a fejedelmi udvarban. Miután Herpályi Gáspárnét, Bornemisza Anna belső szolgálóját megnyerte céljainak, már rendszeresen kaphatott információkat a fejedelemsasszony egészségi állapotáról. A felfogadott „rossz asszonyokat” pedig ezen értesülések alapján „irányíthatta”, láthatta el tanácsokkal, hogyan idézzék elő „ő nagysága nyavalyája terjedését.”

1678, pontosabban a Béli-féle felkelés leverése után megszorodtak Bornemisza Anna leveleiben a betegségekre vonatkozó utalások. Ezzel összefüggésben mindenképp előtt az asszony életkorát kell megvizsgálni. Eddig ugyanis 1626-ot jelölték meg születési évének.¹⁷³ Ezek szerint az 1632-ben született Apafi Mihály 1653-ban egy nála hat évvel idősebb, a házasságra már meglehetősen korosnak számító hajadont vett volna nőül. Ez olyannyira eltért volna a korabeli szokásoktól, amit a kortársak — főként az *Imago veritatis* csipős nyelvű szerzője — nem hagytak volna említés nélkül. Sokkal valószínűbbnek látszik, hogy Bornemisza Anna az 1630-as évek közepén, talán éppen 1636-ban született. Házasságkötése idején így körülbelül 17 éves lehetett, ami akkoriban ideális életkornak számított a férjhezmenettelhez.

Pontosan nem deríthető ki, hogy Bornemisza Anna 35 évi házassága alatt hány gyermeket hozott a világra, de számuk valószínűleg tíz fölött lehetett. Nincsenek adataink a lengyelországi hadjárat előtti időszakban (1653—1657) született gyermekekről.¹⁷⁴ A fejedelem csak a fogságából való hazatérte után kezdett naplót vezetni, így elképzelhető, hogy a már halott gyermekekről nem akart megemlékezni. Az első fogság utáni gyermekük az 1661. szeptember 11-én született Gergely nevű fiú volt, aki 1666. október 11-én halt meg. A következő, 1664. június 5-én született gyermek szintén fiú volt, de ő is hamarosan, még ugyanezen év december 11-én meghalt. 1665. december 21-én leánygyermekük született, aki 1666. február 11-ig maradt életben.¹⁷⁵

Apafi naplója szerint 1665 és 1672 között nem született gyermekük. Hosszú ideig úgy látszott, hogy a fejedelmi pár örökös nélkül marad. Ez késztethette a fejedelmet arra, hogy 1667-ben általános örökösévé fogadja a kiskorú Bánffy Györgyöt, Bánffy Dénes fiát.¹⁷⁶

1672. május 6-án Bornemisza Anna halott leányt hozott a világra. 1673. július 21-én ismét leányuk született, aki 1677. október 11-ig maradt életben. Az 1674. augusztus 4-én született fiúgyermek még ugyanaznap meg is halt. „Mint a vendég, ki reggel jó és estve elmégyen, bujdosás lévén nekünk itt ez földön életünk” — jegyezte fel róla naplójába Apafi.¹⁷⁷ 1676. október 13-án született Mihály nevű fiúk. Ő volt az egyetlen, aki a gyermekek közül felnőtt kort ért meg, 1690-től pedig II. Apafi Mihály néven Erdély utolsó fejedelme lett.

Apafi Gergely 1680. június 5-én született s 1682. július 4-ig maradt életben. Az 1682. március 9-én született Apafi Éva pedig már másnap meghalt. Apafi erről a kilenc gyermekről emlékezik meg naplójában. Czegei Vass György jegyezte föl, hogy 1683. március 15 és 19 között zajlott le Gyulafehérvárott Apafi György temetése.¹⁷⁸ Elképzelhető, hogy Apafi Gergely temetésére került ekkor sor s Vass csupán eltévesztette a keresztnévet. A gyerekek temetésénél szokatlan egy éves időszakot pedig talán az a vonzalom indokolhatja, amit a házaspár érzett Gergely fiúk iránt.¹⁷⁹ Természetesen azt sem lehet kizárni, hogy Vass egy olyan gyermek temetéséről emlékezett meg, akiről Apafi valamilyen oknál fogva semmit sem jegyzett fel naplójába.

Az Apafi-családnál tapasztalható magas gyermekhalandóság messze meghaladta a kor amúgy sem alacsony átlagát. A Teleki-család nagyjából hasonló számú gyermekei közül például 1676-ban kilenc volt életben, s körülbelül ennyien el is érték az átlagéletkort. A Beldi-család négy gyermeke közül pedig hárman értek meg felnőtt kort.

A kortársak figyelmét nem kerülte el a család gyermekeinek sorsa. Az *Imago veritatis* szerzője is célzást tett erre:

„Kegyelmes asszonyom, fősvénységet haggy el,
Maradékod nincsen, pénzt ne rakj össze éllel.”¹⁸⁰

Ma már természetesen nem deríthető ki e magas gyermekhalandóság oka. De a járványok, fertőzések és egyéb megbetegedések mellett minden bizonnyal szerepet játszott az is, hogy a gyermekek örökölték anyjuk gyenge fizikai adottságait.

* * *

A fejedelmi udvar szolgálatában álló számtalan orvos egyike sem hagyott hátra feljegyzést Bornemisza Anna betegségeiről. A levelezések anyagából azonban megkísérrelhetjük a betegségek azonosítását. Ennek érdekében az átvizsgált anyagból¹⁰⁰ kronológiai rendbe ide iktatom azokat a részleteket, amelyek lényeges információval szolgálnak a fejedelemasszony egészségi állapotáról:

1678. március 5. (1). Magam is egy délben mint jártam, csak Isten tudja. Noha az mennyiben lehetne, eléggé oltalmaznám magamat, de hiában, az soka meggyőződött, mely miá ugyan eszem keveset, de az erőm úgy elment, mintha feküdtem volna s az fejemet rettenetesen nehezen bírom, mindunta szédelgem; 1678. március 5. (2). valóban gyenge egészséggel vagyok, mert tegnap előtt álmomból felszerkenvén, az egyik szememnek az fénye délben úgy elveszett vala, majd két óráig nem láttam vele. Melytől való ijedtségemben az testem is mind reszketett, mostis vékony egészséggel vagyok; 1678. március 12. tegnap is az hideg lelt; 1678. március 22. az harmadnap hideg reám esett ... Az pedig olyan gonosz, nem is olyan, mint másokon szokott lenni, hanem igen rázott, szív fájást is indított bennem nyilallással együtt ... az hideg négyszer lelvén olyan erőssen, most még is nem lel olyan erősen, hanem csak borzogat; 1679. augusztus 11. gyenge egészséggel vagyok, kiváltképpen pedig az fejem fájdalma miatt; 1679. november 16. magam egy héttől fogva gyenge egészséggel vagyok, kivált éjszaka majd mindegy hagymázoson vagyok; 1680. július 19. felvertem magamat, de nehezen bírhatom magamat, mivel az fejem is majd mind egyre szédül; 1680. július 29. Magam bizony még erőtelen vagyok, noha kétszer egy egy kevéssé feredtem, de mint egy fő szédelés láttatott rajtam az feredés után lenni; 1680. október 2. Magam is az torokfájás miatt rosszul voltam. Az hideg is lelt, még most is nem igen jól vagyok; 1681. március 25. Negyed vagy ötöd naptul fogva magam nem igen jól vagyok. Éjjeleken mintegy hagymázban vagyok. Az hurut az servésemet megindította, így estve felé az erőm elvesz s nagy főszedelésben vagyok; 1681. június 26. Magam édes öcsém Asszony csak rosszul vagyok az bal fülemmel. Köpeczi uram egyszer párlotta valami füvekkel, de az ólta még majd rosszabul vagyok. Úgy tetszik néha, mintha jégeső esnék, néha mintha malom vagy valami nagy szél zúgna. Immár orvoslani sem igen merem, nehezen is hallok véle. ... Bizony, csak rosszul vagyok az fülemmel. Úgy veszem eszemben, mikor megbúsulok, inkább rosszabbul van az fülem. Úgy megtompul onnét az fejem s nem is hallok onnét; 1681. szeptember 10. magam régen ismét így nem voltam, bizony csak rosszul. Fenn vagyok ugyan, de az gyomrom fáj, kegyelmedet követem, az ételt utálom, az erőm igen elveszett; 1681. szeptember 11. Nalácsi István Teleki Mihályhoz. Asszonyunk ő nagysága ... betegeskedik is ... Asszonyunknak ő nagyságának az éték szaga is nehéz, egy-néhány féle étket is megutált; 1682. március 20. Nalácsi István Teleki Mihályhoz. Asszonyunknak ő nagyságának elméjebeli szenvedési kezdenek vala lenni. Kiváltképpen estve felé olyan fantáziái voltak ő nagyságának, hogy meghal; 1682. március 23. Nalácsi István Teleki Mihályhoz. Bizony gyengén vagyon ő nagysága, maga erejétől nem fordulhat, mindazonáltal a fantázia tágitott ő nagyságán valamennyire. Noha bizony úgy veszem eszemben, vannak elméjében vélekedések és félelem, amint experiáltam. Az szegény leánka halála gyöttri igen ő nagyságát, nem is igen ehetik; 1682. július 9. Teleki Mihályné Teleki Mihályhoz. Asszonyunk ő nagysága igen nagy szomorúsággal, nagy gondolkozással vagyon. Az mindenható Isten őrizze ű Nagyságát attul, az mitül én félttem; 1682. július 13. Bánffy György Teleki Mihályhoz. Asszonyunk pedig bizony néha eszén sincsen egészen; 1682. július 21. Nalácsi István Teleki Mihályhoz. Asszonyunk ő nagysága egészen elnyomorodott, annál nyomorultabb embert alig látott kegyelmed mind külső belső képpen; 1682. július 27. Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz. Asszonyunk ő

nagysága bizony igen gyenge egészséggel van, ma is megcsömörlött; 1682. augusztus 10. még Szamosújvárott a fejem fájdalma kezdődvén, nem szűnt még meg mire Radnótra igyekeztünk; 1682. augusztus 15. bizony csak olyan állapottal vagyok, kivált az fejem felől ... bizony jól írja kegyelmed, az búsulás; 1682. augusztus 26. Kivált tegnapelőtt délután az hideg mind az derekamban járt s még tegnap reggel is ... reggel írhatok keveset, de ebéd után nem lehet az fejem miatt; 1682. augusztus 28. csak rosszul vagyok, kivált az búsulás; 1682. szeptember 11. egy kevésbé jobban érzetem magamat, de az hitvány csemer elront ismét; 1682. szeptember 11. Apafi Anna és Bornemisza Kata Apafi Mihályhoz. már ő nagysága annyira könnyebbedett, hogy két felől fogván, az házban az ablakig elmehet lábán; 1682. szeptember 19. Apafi Anna és Bornemisza Kata Apafi Mihályhoz. ő nagysága jobban vagyon, noha most is a csemer miatt ő nagysága mintegy két napig való változást szenvedett; 1682. szeptember 30. Magunk állapotjáról írhatom kegyelmednek, ha egy nap láttatom valamit erősödni, másnap az csömör miatt elromlom; 1683. május 17. Pernyeszi Zsigmond, Teleki Mihályhoz. Asszonyunk előbbi állapotja szerint lábainak gyengeségén kívül egészségben vagyon; 1683. július 31. Isten ő Felsége nyavalyával látogatván, hideglelés s nyilallás miatt igen rosszul voltam negyed naptul fogva, mely miatt erőm az írásra nem is volt. Isten ő Felsége szüntette annyiban a nyavalyát rajtam, hogy az nyilallás kiállott belőlem valamennyire; 1683. július 31. Naláczi István Teleki Mihályhoz. Asszonyunk ő Nagysága igen megbetegedett s mostis igen rosszul vagyon ő Nagysága. Micsoda nyavalyája lehet ő Nagyságának, úgy hiszem, az Asszonyok ő kegyelmék bőven meg fogják írni kegyelmednek, úgy Köpeczi uram is, de amint ő Nagysága nekem is beszélé, nyilallás, hideglelés, hagymáznak spetiise vagyon ő Nagyságán. A hideg kétszer is elleli egy nap hasonló képpen. Éjjel annyi ereje nincs, hogy egy levelet subscribáljon; 1683. augusztus 9. mihelyt ide jövék, mingyárt lebetegedém. Igen nehéz nyilallás hidegleléssel együtt volt rajtam, melyekből mindazáltal Isten könnyebbségemet engedte, csak hogy erőm nincsen s a hideglelésnek valami maradványa van bennem s hagymázoskodom is, kivált éjszaka olyan tébolygó formán; 1683. augusztus 11. szinte ma két hete, hogy fekvő beteg lettem ... ugyan ma ismét felköttem, noha bizony nagy erőtlenséggel vagyok, mert mintha a hagymáz környékezett volna meg és ételmet is nem kívánhatom; 1684. július 13. Magam az én állapotomhoz képest bizony majd rosszabbul vagyok, az főszédelés s forró hideg miatt; 1684. augusztus 14. Két hete vagyon, mióta mind az forró hideg, mind afféle rázó hideg nem tágit rajtunk. Öcsém Asszony ő kegyelme látta tavaly Görgényben mint voltunk, most szintén azon nyavalyában nyomorgunk; 1684. augusztus 25. magam az kegyelmed elmeneteli után megcsemereltetvén, csak rosszul vagyok; 1684. augusztus 29. Magamról írhatom édes bátyám uram, hogy igen rosszul vagyok. Kivált tegnap felette igen rosszul voltam; 1684. október 6. Magunk is elég nyomorult állapottal vagyunk; 1684. október 26. magam csak nyavalyáson, valami bitás edényben szedett szőlő miatt való utálás és csömörlés, fő fájás, és egyéb sok erőtlenségek miatt, csak magam sem tudom, mely nyomorultul vagyok; 1684. november 15. valóban elnyomorodánk újjabban, igen nyavalyásul töltjük időnket ... bizony csak kevés reménységgel lehetünk sok rajtunk forgó egészségtelenségünk után, ami csoda elfogyott állapottal s erőtlenséggel érezzük magunkat mostan; 1684. november 20. Naláczi István Teleki Mihályhoz. Asszonyunk ő nagysága erőtelen állapottal vagyon az étlenség miatt, az sok csemer emésztí, egészsége gyenge vagyon, de nagyobb az apprehensió ő nagyságában; 1684. december 23. Magam édes bátyám uram bizony csak nyomorultul, ha egy órában valamivel jobban, másban megintcsak rosszabbul, amint az én egészségtelen állapotom hozza magával; 1684. december 27. Magunk bizony csak hasonló nyomorult állapottal vagyunk édes bátyám uram, nagy erőtlenséggel, nem épülhetünk; 1685. február 8. Naláczi István Teleki Mihályhoz. Asszonyunk ő nagysága csak azon állapotban vagyon, az mint szokott lenni. Már többire felejtí maga nyomorúságát, búsul az gyermek betegeskedésén; 1685. február 11. Mi édes bátyám uram csak nyomorgunk naponként az sok külömb külömb nyavalya, erőtlenség miatt; 1685. április 24. Én édes bátyám uram csak nyomorgok. Szív fájás és afféle fullasztó nyavalyák s egy-szersmind az orbánc miatt, ha egy órában jócskán, másban csak változással; 1685. december 21. Kivált magam személyemen a többi között legsúlyosabb s lelkemnek is fájdalmasabb tétémény, hogy az fejem erőtlensége miatt csak meg sem nézhetem az írást. Az olvasást is nem tehetem, kivált az Szent írást ha nézem, mintha előlem ellopnák, soha nem olvashatom; 1687. január 25. Magam ettől a nyavalyától bizony elég szenvedéssel vagyok; 1688. július 6. Magunk is édes bátyám uram, az mint megírók, igen megerőtlenedtünk, óránként gyomorrángás van rajtam hagymázzal együtt. Kenyeret csak semmiképpen nem ehetem, köttetjük ugyan valami paraszt orvossággal, de még eddig kevés hasznát tapasztaljuk.

Láthatjuk, hogy a fejedelemasszony leggyakrabban a hagymázra, hideglelésre és a csömörre panaszkodott. A hagymáz (a tifusz enyhébb lefolyású változata) az egyik leggyakoribb járványos betegség volt. A hideglelés pedig a malária enyhébb változata, amely szinte állandó jelenlétét főként a lecsapolatlan mocsaraknak köszönhette. A csömörnek és gyógyításának talán legszemléletesebb egykorú leírását Pápai Páriz Ferenc 1711. augusztus 2-án Kotzy Sámuelhez írott — némileg feledésbe merült — levelében találhatjuk meg. Ebből az iratból arra is következtethetünk, hogy Pápai milyen módon kezelte a fejedelemasszony hasonló bajait: „A magyaroknak ez az örökös mindennapi panasza a csömör betegségre Németországban Carfünnkel néven járja ... Nem tartom másnak, mint majd ilyen, majd olyan tünetektől kísért láznak, amilyen a tagok bágyadtsága, a hányásinger, gyakran maga a hányás, fejfájás vagy az egész fejben, vagy csak egy részén, a halántékban, a homlokagyban, vagy a tarkóban. Igen sokszor izzadással, vagy pedig valamilyen epés vagy nyálkás kiürüléssel végződik. Az ízületekben és az inas részeken összeállott mirigycsomók tapinthatók ki. Ezután beáll az ételtől való undorodás, sőt az eledel teljes elutasítása, meg elég gyakran a szomjúság. Ennek a betegségnek főleg a jól ellátottak és vármesek vannak kitéve ... Közéjük soroljuk a kedélybetegeket, meg azokat, akik igen legyengültek valami betegségtől, éhségtől, utazástól ... A mirigydagánatok meg a rendetlen emésztőnedvképzés okozza, amikor is a vérrel vegyes durvább gyomorpép megakad a hajszálerekben, ami főleg az ízületekben és a soványabb testrészekben fordul elő. Azért, ha ezeket a részeket kissé erősebben megdörzsölik, a dagánatok elmúlnak, ami nem is ismeretlen azok előtt az asszonyok előtt, akik hébe-hóba kenetetést végeznek.”¹⁸²

Ránk maradt Bornemisza Anna patikaládájának 1682-ben készült leltára is.¹⁸³ Az itt felsorolt több száz orvosságból, illetve ezek felhasználási köréből is következtethetünk a fejedelemasszony betegségeire. Nem tekinthettem feladatommak az összes gyógyszer felhasználási körének a meghatározását,¹⁸⁴ néhány példát idézek csupán, olyan gyógyszereket válogatva ki, amelyeket a korábbi felsorolásban előforduló betegségek gyógyítására is alkalmaztak: *Mastix* A mastixfa (*Pistacia lentiscus*) héjából szivárgó halványsárga, átlátszó, nyúlós gyanta. Vérzéscsillapító, gyomorerősítő hatású, kenőcsök és borogatások alkotóeleme. *Oleum menthae* Gyomornyugtatóként használták, de fülcepp formájában fülbántalmakra is. *Márciusi nyúl szeme* A szülés megkönnyítésére „igen hathatósan dicsérik a márciusban fogott nyúl szemét. Szépen vegyék ki egészen, hogy a benne való nedvesség ki ne folyjon, borsalják meg erősen, és tányéron szárassák meg, szükségnek idején, azon borsoson [tegyék] (a szeme fényével belül fordítván) a feje lágyára: igen mozdítja.”¹⁸⁵ *Pápa fü sava* Mérgezés és pestis ellen. *Szarvas szarva* Nehézség, giliszta, kórság, vérhas és általában mérges marások ellen. Nadányi János a kígyók ellen is ajánlja: az elégetett szarv porát a kertben szétszórva távol lehet tartani a csúszómászókat.¹⁸⁶ *Szarvas szívének a csontja* Harmadnapi hideglelés ellen. *Szekfü olaj* Sérés (sérv), hasmenés, gyomorgörcs, hányás ellen. *Unicornis szarv* Nehézség, vagy rettegés ellen. *Gólya zúzárol levont hártya pora* Mérgezés ellen. *Bezoár kő* A mérgezések biztos ellenszerének tartották, de használták a pestis gyógyítására és megelőzésére is. *Angyelika gyökér* Méreg, pestis, hideglelés, derékfájás kezelésére. Az aranyvíz egyik

alkotóeleme volt. Étvágyjavító, gyomorerősítő és vizelethajtó hatása is ismert. *Cubebae* Főfájás ellen; az aranyvíz egyik alkotóeleme. *Terra sigillata* A pestis leggyakrabban használt ellenszere. Használták még mérgezés, hideglelés, „szomorúság”, szívfájás ellen is. *Ember koponya por* Kórság és rüh ellen alkalmazták. *Fejér lilium olaj* Sérés ellen használták s az érlelő flastrom egyik alkotóeleme volt. *Veres kláris por* „Az ki nem alhatik, megadják borban innya apróra törvén, álmod hoz az szemében ... Ha nyakában hordozza valaki, az szübeli reszketéseket és fájdalmakat eltávoztatja.”¹⁸⁷

Számos képzett orvos is a fejedelmi pár rendelkezésére állt szükség esetén.¹⁸⁸ Ezek közül mindenenek előtt Köpeczi Jánost kell megemlítenünk, akit Apafi már azzal a céllal küldött ki külföldi egyetemekre, hogy onnan visszatérve orvosként az udvar szolgálatára álljon. 1669-től kezdve be is töltötte ezt a tisztséget; az ő neve fordul elő leggyakrabban a levelezésekben és a fizetési jegyzékeken egyaránt. Szolgálatait a Teleki- és más főrangú családok is gyakran vették igénybe.¹⁸⁹

Köpeczivel egyidőben tért vissza külföldi tanulmányújáról Michael Pankratius, akit a szászok 1686-ban superintendensükké választottak. Eleinte Nagyszebenben, később Medgyesen lelkészkedett. A szakirodalom nem sokat tud orvosi tevékenységéről, pedig az itt publikálásra kerülő anyag tanúsága szerint jó hírű orvos és gyógyszerész volt. Az 1670-es évek elejétől kezdve találkozhatunk orvosi működésének nyomaival.¹⁹⁰

A fejedelmi pár körül tevékenykedő orvosok közül a legismertebb Pápai Páriz Ferenc volt, aki 1677. március 13-án jegyezte fel naplójába a következő sorokat: „Nagyságos Bornemisza Anna Fejedelemasszonytól és nemes Teleki Mihály úrtól saját kezűleg írt levelet kaptam, melyekben és amelyek által nekem felajánlják tisztességes fizetés mellett az archiátriát, vagyis a fejedelmi udvari orvosi tisztséget Önagysága udvarában.”¹⁹¹ Alig két év múlva, 1679 nyarán elfogadta a nagyenyedi kollégium egyik professzori állását is. Ez a folyamatos elfoglaltságot jelentő munka lehet a magyarázata annak, hogy neve — udvari orvosi tiszte ellenére — viszonylag ritkán fordul elő anyagunkban. 1688 tavaszától viszont két évig szinte megszakítás nélkül a fejedelmi udvarban tartózkodott. Előbb a fejedelemasszony, majd a fejedelem betegsége és halála kötötte ide egészen 1690 tavaszáig.¹⁹²

Az 1670-es évek elejétől kezdve gyakran vette igénybe az udvar a nagyszebeni városi orvos, Pétsi András szolgálatait. Pétsi 1674-ig Szebenben, azután pedig Kolozsvárott dolgozott 1689-ben bekövetkezett haláláig.¹⁹³ Az 1670-es évek végétől kezdve az udvar fizetési jegyzékein feltűnik annak a Váradi Mátyásnak a neve, aki korábban a Béli-család háziorvosa volt.¹⁹⁴ Az 1680-as évek közepétől kezdve a fejedelmi udvar gyakran tartózkodott Fogarasban, az ország egyik legbiztonságosabb erődítményében. Így érthető, hogy Borbély Tamásnak, Fogaras város orvosának a neve is gyakran szerepel a fizetési jegyzékeken.¹⁹⁵

Ágoston János orvos neve csak az utolsó évben bukkan föl Bornemisza Anna leveleiben.¹⁹⁶ Működéséről nem sokat tudunk, de feltehetőleg azonosíthatjuk azzal a személlyel, akiről Cserei Mihály az 1707-es év eseményeit tárgyalva a következőket írta: „Mi pedig Brassóban voltunk ebben az esztendőben is, hogy Ágoston János híres tanult orvosdoktor meghala mind feleségestől...”¹⁹⁷

Itt kell megemlíteni Georg Vette gyógyszerész nevét is. Őt Nagyszeben városának tanácsa 1672-ben hívta meg a városi gyógyszerértár vezetésére. 1704-ben bekövetkezett haláláig ő, utána pedig a fia állt az intézmény élén.¹⁹⁸ Ennek az Erdély-szerte híres gyógyszerértárnak a szolgálatait gyakran vette igénybe a fejedelmi udvar is.¹⁹⁹

Az egyetemet végzett, képzett orvosok és gyógyszerészek mellett nem hagyható figyelmen kívül az a gyógyító tevékenység sem, amit Bornemisza Anna folytatótt. Magyary-Kossa Gyula tanulmányát összevetve az erdélyi hétköznapi gyakorlatával, úgy tűnik, hogy a főúri asszonyok családfenntartó szerepének alapvető része volt a gyógyítás.²⁰⁰ A családtagokon kívül a rokonságot és a cselédek is gyakran ők kezelték. Erre számos példát találhatunk az itt közlésre kerülő anyagban is. Szinte mindegyiküknek volt orvosló könyv a birtokában. Rendelkezett ilyenről például Ghillányi Gergelyné Apafi Anna és Teleki Mihályné Veér Judit is.²⁰¹ Bornemisza Anna könyvtárának jegyzékén nem szerepel orvosló könyv.²⁰² Ennek ellenére biztosra vehetjük, hogy neki is volt hasonló mű a birtokában. Szerepel a jegyzéken viszont két licetáriumos könyv, amelyek nagy valószínűséggel tartalmaztak a gyümölcsök, illetve a növények gyógyászati felhasználására vonatkozó előírásokat.²⁰³ Mint ahogy találhatunk ilyen tanácsokat Bornemisza Anna szakácskönyvében is. Ebben főként a fűszeres borok gyógyszerként való felhasználásáról esik szó.²⁰⁴

Bornemisza Annát a jelek szerint már az 1660-as évektől kezdve foglalkoztatta egy orvosló könyv megjelentetésének a gondolata. Az 1669-ben Kolozsvárott megjelent *Kerti dolgoknak leírása* című könyv fordítója, Nadányi János ezzel a szavakkal kezdte ajánlását: „Kegyelmes Asszonyom, harmadik esztendeje immár, hogy az Nagyságod kegyelmes parancsolattyabul e könyvnek fordításához kezdetem volt ...”²⁰⁵ A mű nagyrészt kertészeti tanácsokat tartalmaz ugyan, de gyakran esik szó benne a növények gyógyászati felhasználásáról is. Nadányi fordításának megjelentetésében talán egy orvosló könyv létrehozásának első kísérletét láthatjuk.

Közismert, hogy ilyen könyv — Pápai Páriz *Pax corporis* című műve — Erdélyben csak két évvel a fejedelemasszony halála után jelent meg. Az 1690-es kiadás kézírata azonban már 1683-ban készen állott.²⁰⁶ Valószínűnek látszik, hogy az udvari orvosi tisztséget viselő Pápai először Bornemisza Annának ajánlotta a kötetet. Saját szavai szerint is a fejedelemasszony közvetlen környezetétől kapta a legtöbb biztatást a mű megírásához: „Ennek első javallója, sőt parancsolója (minekelőtte én e felől gondolkodtam volna) volt amaz Ecclesiának Chrysostomussa, a boldog emlékezetű Tofeus Mihály Uram...”²⁰⁷ Bornemisza Anna halála után feltehetőleg egyszerűen kicserélte a mű elején álló dedikációs levelet, s így már Teleki Mihályné Veér Juditnak szólt az ajánlás. Szükséges csak az volt, hogy az ajánlás nőnek szóljon.²⁰⁸ Azoknak tehát, akik gyakorló gyógyítóként Pápai potenciális olvasóközönségének számítottak. „E munkát én Asszonyom Kegyelmednek, mint sok igyefogyott árváknak jó Annyának népes házánál sokszori sok betegeknek minden unalom nélkül való jó Dajkájának s Orvossának, ajánlom.”²⁰⁹

A képzett orvosok és a gyógyító nagyasszonyok mellett állandó szereplői a korabeli orvosi gyakorlatnak az ún. orvosasszonyok, vagy kenőasszonyok.

A képzett orvosok és a gyógyító nagyasszonyok mellett állandó szereplői a korabeli orvosi gyakorlatnak az ún. orvosasszonyok, vagy kenőasszonyok. Szerepük — a dokumentumok tanúsága szerint — legalább olyan fontos volt, mint az akadémikus orvosoké.²¹⁰

A szakirodalom vizsgálatai szerint ebben az időszakban rendkívül kevés volt a képzett orvos. Ez a megállapítás, csupán a számukat véve figyelembe, kétségtelenül igaz. Sokkal többnek a működésére azonban aligha lett volna igény. Ehhez előbb a kialakult társadalmi szokásokat kellett volna megváltoztatni. A fejedelemsasszony leveleiből is kitűnik, hogy többnyire jobban bízott a „paraszt orvosságokban”, illetve a saját maga által készített gyógyszerekben, mint az orvosok tudományában.²¹¹ Teleki Mihály véleménye is hasonló felfogást tükröz: „Az Borbély csendes legénynek látszik, még eddig semmi szolgálatját nem vehettem, minthogy már sebeim begyógyultak volt. Az hideglelést pedig s egyéb afféle nyavalyákat igen tűröm fővel szoktam kötözni. Az Doctorok is offerálnák magokat, de a Medicinát nem acceptálom.”²¹² Más megközelítésben ugyan, de Tofeus Mihály is hasonló véleményének adott hangot egyik prédikációjában: „mert mind az orvoslókat, mind az orvosságokat az Isten küldi. A betegségekben nem kell az Orvos Doctorokhoz úgy bízni, mint az Istenhez ...”²¹³

Alaposabban szemügyre véve Pápai Páriz Ferenc orvosló könyvének előszavát, kiderül, hogy az egész szöveg ennek a szemléletnek a leküzdésére irányul. Pápai a Bibliából vett idézetekkel és példákkal bizonyítja, hogy már a régiek is folyamodtak orvosi segítséghez. Igyekszik olvasóját meggyőzni arról, hogy az orvoslás Istennek tetsző tevékenység: „Ördög tanácsa ez: Ha Istennek fia vagy, ereszkedjél le a Templomról, megőriznek az Angyalok. Akinek esze nagyon, ahhoz való biztában, grádicot vagy lajtorját keres ... ne hadjuk betegségünkben magunkat, mert nem urai, hanem számadó őrizői vagyunk világi életünknek. És így mivel nem tudjuk nyavalyánknak kimenetelét, életre léssen-é vagy halálra, tisztünk ez, hogy e bizontalanságban elkövessünk mindent, valamit életünk megmarasztására illendőnek és szabadosnak ítélünk lenni.”²¹⁴

Ezek az idézetek arra engednek következtetni, hogy ebben az időszakban — a szakirodalom megállapításaival ellentétben — már nem a képzett orvosok hiánya kényszeríti az asszonyokat orvosló tevékenység folytatására, hanem az öngyógyítás, illetve a népi gyógyászat meggyökeresedett szokása gátolja meg a képzett orvosokat feladatuk ellátásában. Az akadémikus orvosok működésének ugyan számtalan helyen meglelhetjük a nyomát, de szerepük még azoknál a rétegeknél sem kizárólagos, akik megengedhették volna maguknak az állandó orvos alkalmazását. A gyógyítás hétköznapi gyakorlatának nagy részét továbbra is az orvosasszonyok és az orvosló nagyasszonyok látták el.

De Bornemisza Annának volt olyan betegsége is, amelyen sem a gyógyszerek, sem az orvosok nem tudtak segíteni. Lelkének orvosa, Tofeus Mihály is hasonlóképpen vélekedett az 1682. április 6-án tartott — nyilvánvalóan a fejedelemasszony bajai által inspirált — fogarasi prédikációjában: „Azokat a szívnek megszámlálhatatlan fájdalmi, amelyeket teljes életében szerez a világ az istenfélő embernek, csak egyedül az orvosolhatja meg, aki a gonoszokat és azoknak okait világosan s tökéletesen isméri és tudja. A Doctoroknak külső curája bé nem hathat oda, az hol a léleknek belső rejtékhelyeiben lappanganak s hevernek a bűnnek seprei: hanem az Úr Isten az, aki azt megorvosolhatja. Ha azért te szű, nyomorogsz, félben keseregsz, fájsz, kérjed a Szent Léleknek vigasztalását, mert az, ami tégedet megorvosol. Nyomorult! ha nincsen senki, aki a te igyedet elől vegye, az Isten az, aki tenéked ítéletet szolgáltat.”²¹⁵

Ma már pontosan nem állapítható meg, hogy mikor kezdődött Bornemisza Anna elméjének megzavarodása. *Halotti Kértájának* írója 1680-tól számította ezt a betegsége: „elmét megbágyasztó, halálnál keservesebb, nyolc esztendeig tartó lelkének és testének elháríthatatlan nyavalyájában esék, melyből akkor menekedék ki, mikor lelkét annak, akitől vőtte vala, csendesén visszaadta...”²¹⁶ A levelekben és más iratokban viszont csak 1682-től kezdve jelennek meg a fejedelemasszony „elméjébéli szenvedéseire” vonatkozó utalások. Az addigi kórképet valószínűleg a fejedelmi pár két gyermekének 1682 tavaszán—nyarán bekövetkező halála változtatta meg.

A rendelkezésre álló dokumentumokból nem sikerült kideríteni, hogy pontosan miben is állt lelkének betegsége. Anyagunk kevés felhasználható támpontot nyújt e „titkos nyavalyák” meghatározásához. A levelekből korábban már idézetteken kívül csupán a következő három utalást találtam:

1685. október 3. Alvinczi Péter kérdőpontjaiból: „kik igyekeztek ... azon, hogy vagy magok, vagy mások által asszonyunknak ő nagyságának erejét elvegyék, elméjét megháborítsák...”²¹⁷

1685. október 27. Simon Bernátné kötelezvényéből: „Lábait ő nagyságának csak háromszor köti be, annak utána mozgatja és keni, sőt úgy tudja, ő nagyságának derekában is nagyon fájdalma, amelyet ő is feresztés, egyszeri flastrommal való bekötés és kenetetés által ígér minden bizonnyal meggyógyítani. Ami pedig ő nagyságában holmi dolgoknak képzelését és megútálását illeti, egyféle füvet tud...”²¹⁸

1688. augusztus 5. Andreas Gunesch krónikájából: „Egyedül ebédelt és vacsorázott, amikor is mindig új evőeszközöket kívánt. Csak egyszer használt egy kést, asztalt, tányért, tálát és egyéb ehhez szükséges evőeszközöket. Ezek az eszközök mind szerfölött kicsinyek voltak, szinte gyermeknek valók. A legyek nagyon felidegesítették, amelyek ugyanis őt csodálatos módon kitartóan és mohón követték. Ezekből jobban félt, mint a kutyától vagy kígyótól.”²¹⁹

Ezek az idézetek sem visznek bennünket sokkal közelebb a betegség meghatározásához. Ilyen és hasonló tüneteket ugyanis a hisztériától a skizofréniáig

igen sokféle lelki zavar okozhat. Betegsége többféle ok együttes következménye: eredetileg is gyenge fizikuma, amelyet a sok gyerekszülés csak tovább rontott; a gyermekek halálának lelki terhe s a számtalan betegség mind-mind hozzájárulhattak lelki egyensúlyának felborulásához. Ha helyesek életkorára vonatkozó becsléseim, akkor az 1680-as évek közepe táján érhetette el az ötvenedik életévét, amikor tájt a nőknél a változás kora rendszerint bekövetkezik. Ha a Bornemisza Anna és mások leveleiben előforduló tüneteket összevetjük a climacterium időszakának gyakori zavaival, meglepő egyezésekre bukkanhatunk. Dr Takács István összefoglalása szerint²²⁰ ennek az időszaknak a tünetei a következők: gyakori hőhullámok, izzadási rohamok, szédüléssel járó panaszok, fejfájás, szív- és keringészavarok, emésztési- és alvászavarok, fáradékonyság és gyengeségérzés. Az 1680-as évektől kezdve szaporodnak a fejedelemszöny leveleiben az olyan panaszok, amelyeknek könnyű megtalálni a megfelelőjét ebben a felsorolásban. Ez az időszak ráadásul közismerten feszült, labilis idegállapottal jár együtt.

A fokozódó megterheléseket a fejedelemszöny egyre nehezebben viselte. „Nékem is az én sok nyomorúságokon s szenvedéseken forgó életemben elég nehéz, édes bátyám Uram, hogy Dávidként, mélység mélységet, egyik keserűség mást űz rajtam.” — írta Teleki Mihálynak.²²¹

* * *

Erdély végnapjai 1687 őszén kezdődtek. Szeptember—október folyamán császári csapatok nyomultak be az országba — a túlerőt látva a fejedelem aláírta az ún. balázsfalvi szerződést.²²² Ennek értelmében — névlegesen csak téli szállásra — hivatalosan is befogadták a császári csapatokat. A fejedelmi család Fogaras várába vonult vissza. „Mi nagy confusióval, a fejedelemszöny nagy jajgatással, kijövének Szebenből Porumbákra, onnan Fogarasban.” — jegyezte fel Cserei e nem éppen önkéntes kivonulásról.²²³ Erdély meghódítása ezzel gyakorlatilag befejezettnek tekinthető.

Jakab Elek szerint a balázsfalvi szerződés első áldozata a fejedelemszöny volt. Véleménye szerint Bornemisza Anna belebetegedett ebbe a megaláztatásba, s ez vezetett végül halálához is.²²⁴ Ha nem is fogadhatjuk el teljes egészében ezt a gondolatmenetet, az bizonyosnak látszik, hogy a gyermekei halála miatt már eddig is oly sokat szenvedő fejedelemszönynek újabb csapást jelentett, hogy az egyetlen életben maradt gyermekéhez fűződő reményei is szétfoszlani látszottak. A fennálló helyzetben, amikor az országot katonailag hódították meg, nem sok esély volt arra, hogy fiát majdan megerősítsék a fejedelmi székben. „A fejedelmi hatalom fonalszájai szakadozni kezdenek és mindaddig szakadoztak egymásután, míg a minden nap jövő újabb meg újabb csapás és a fejedelem házát fenyegető még nagyobb veszélyek előérzete a fejedelemszönyt aug. 5-én sirba vitte, s a fejedelmet bukórságba ejtette.”²²⁵

Bornemisza Anna már 1688 első hónapjaiban ágynak esett. Pápai Páriz Ferenc és Köpeczi János „continuuskodtak” betegágya mellett.²²⁶ Az utolsó lökést aztán, amely végképp megtörte az asszony testi és lelki erejét, Caraffa²²⁷ fenyegetése adta meg. Erről Inczédi Pál, az udvar egyik belső embere a következőket jegyezte fel naplójába: „A fejedelemasszony nagyon megijedvén a generál Karafa fenyegetésén, hogy magát és férjét fogva Bécsbe küldi [amennyiben ti. nem írják alá 1688 májusában a behódolási nyilatkozatot], melyen nagyon megilletődött és félemlített, és hogy az országból való kivitelével minémű keserves állapot és rabság fogják követni, ezen nagyon megindulván, és azt magában képzelvén, hirtelen betegségben esett...”²²⁸ Caraffa taktikája sikeresnek bizonyult: a szintén halálra ijesztett Teleki (öt felnégyelessel fenyegette meg az eperjesi hóhér) igyekezett gyorsan meggyőzni a tanácsurakat és a fejedelmet a hódolati nyilatkozat aláírásának szükségességéről és elkerülhetetlenségéről. 1688. május 9-én aztán meg is született a megállapodás, amellyel Erdély visszatért a magyar korona fennhatósága alá.²²⁹ „Akár akarjátok, akár nem, őfelsége kegyelmes pártfogásába vesz benneteket.” — mondta valamivel korábban Dunod, a császár egyik megbízottja.²³⁰ A gyors behódolás Caraffát is meglepte, a siker fölött érzett örömeben Cserei szerint még Teleki Mihály kopasz fejét is megcsókolta.²³¹

Bornemisza Anna több hónapos haldoklás után augusztus 3-án halt meg.²³² Temetése „hamar, kevés készüléttel” Almakeréken zajlott le szeptember 8-án.²³³ Csak a zűrzavaros állapotokkal magyarázható ez a sietség, hiszen ebben a korban a főrangúak temetésére fél évvel, sőt nem ritkán csak egy évvel az elhalálozás után került sor. A koporsóba tételkor Nagyari József, az almakereki temetéskor pedig Dési Márton, Horti István, Nagyari József és Pataki István prédikáltak.²³⁴ Bornemisza Anna *Halotti Kértáját* a gernyeszei Teleki-skóla tagjai készítették. A prózai szöveget, Varjas Béla megállapítása szerint,²³⁵ valószínűleg ifj. Köleséri Sámuel írta. Az ő versével nyílik meg a magyar nyelvű költemények sora is. Rajta kívül — a *Kárta* nyomtatási sorrendjében — a következők írtak még emlékverset: Teleki László, Teleki József, Teleki Pál, Teleki Sándor mint az udvari skóla diákjai, az utolsó előtti vers szerzője pedig a tanítómaster, Majtynyi Ferenc volt. A hat szakaszból álló rövid záróvers névtelen. A *Kártán* megjelent verseken kívül Püspöki Péter egy magyar nyelvű, Pápai Páriz Ferenc pedig egy hosszabb latin költeményben emlékezett meg a fejedelemasszonyról.²³⁶

Bornemisza Anna halálát Apafi Mihály sem sokkal élte túl. Közvetlenül felesége halála után az elmebaj jelei mutatkoztak rajta is: „a fejedelem is a jó feleségétől megfosztván, s ennek halálán aggódván, mind pedig Karafának fenyegető szavai is szüntelen a fejében lévén, úgy az országnak az ő jövőendőbeli állapotja miben fog lenni, elméjében forgatván, ez is az egészségében megbontakozik, magának kedvezni nem tudván, gyakran maga halálára igyekezett, hol rettenetes félelemben volt, már elméjében is megbódulván, sem enni, sem innya nem kért, keservesen sóhajtozott és sirt is, szüntelen való hallgatásban töltötte az időt, amikor is szót bocsátott ki, az is értelem nélküli volt...”²³⁷ — írta Inczédi Pál erről az

időszakról. Állapota javult ugyan valamelyest, de apátiájából többé nem sikerült kiemelkednie, s 1690. április 15-én, 58 éves korában meghalt Apafi Mihály is.²³⁸

A fejedelemszony, illetve a fejedelmi pár élete és főleg halála két évtized múlva — bécsi rabságának éveiben — Bethlen Miklós imájában már szimbólummá emelkedett. Annak a folyamatnak a szimbólumává, amely a viszonylagos függetlenségből alig három évtized alatt a Habsburg birodalom keleti tartományává süllyesztette Erdélyt. A haldokló fejedelemség jelképévé tehát, amely az időszak utolsó éveiben viharos gyorsasággal veszítette el államiságát. Bethlen Miklós igen éles bíráló szavakat talál²³⁹ mind a korszakra, mind a fejedelmi párra. E vízióban így Apafi Mihály és Bornemisza Anna személyes tragédiája már a haza romlásának jelképévé válik:

„a te véghetetlen kegyelmedből a megcsonkult és aláztatott hazának csudálatoson a pogány vasából, tömlőcéből maga a pogány által adál a te házad cselédi közül álló, keresztyén, jámbor nemzetünkből való fejedelmet, emberi reménység felett és annak azelőtti fejedelmek felett engedél huszonkilenc esztendei országlást, magának és a népnek megtérésére... De... minden bűnben megkeményedének... s eltölték az egész földet erőszakkal, vérrel és éktelen fertelmességgel, úgyhogy azoknak kiáltása felhatna az égbe, mint régenten Sodomának, Gomorának kiáltása felment volna.

Megveréd azért ezt a hazát a fejétől fogva a sarkáig, talpáig boldogtalan tanácstalansággal, szelíd, együgyű, Felségedtől adott magistrátusoknak megutálásával, viszálykodással, fejedelem, fejedelemszony majd hallatlan, példa nélkül való, az ő méltóságos hivataljokra őket alkatmatlanná tévő, csudálatos elkábuló, bámuló, rettegő, mindent utáló, csömörlő nyavalyáikkal, betegségekkel... A két nagy hatalom között nem tudta magára gondot viselni, noha kezén vala az alkalmatosság mindkétfelől, hanem mint az esztelen, együgyű, bolond galamb, minden jövődre való bátorság és szövetség nélkül úgy marada a kétfejű nagy sasnak napnyugoti körmei között, annak monarchájának discretiójára. A nagy erőtelen, boldogtalan fejedelmet, fejedelemszonyt hamar egymásután a halál által kivágád és azoknak koporsójában eltemetéd az erdélyi országló koronát és pálcát. Igaz vagy, Uram, és igazak minden te ítéletid!”

Jegyzetek

1. KOMÁROMY, 1910. és SCHRAM, 1970—1982. I—III.
2. Ezért e kötet dokumentumait is tüzetesen tanulmányozóknak természetesen a bővebb feldolgozókat, teljes emlékiratokat stb. is ismerniük kell: hiszen még a teljes *feltárt* eseményanyaggal se szembesíthettem a kötetben közölt dokumentumokat, amelyek jegyzetelése is csak a címben jelzett tárgyra szorítkozik.
3. TOFEUS, 1683, 383.
4. Andreas Gunesch feljegyzésének latin szövegét lásd a 219. sz. jegyzetben.
5. Martin Schmeitzel, erdélyi származású hallei professzor *Historia Principatus Transilvaniae* című előadásaiban érintette ezt a kérdést. A XVIII. század közepén több magyarországi diák is hallgatta a professzort, akiknek feljegyzésében több kéziratos előadásjegyzet maradt ránk. Az MTA Kézirattárában (Tört. 4° 134. sz.) lévő példány szövege a következő:
 „Denique sub finem aliquid addimus, de Principis defuncti conjugis Pauli Bornemissae militiae aulicae Praefecti filia. Haec ipsa circa annum 1686 ex membrorum contractione magna animi perturbatione laborabat, cujus mali causa artibus Sagarum (Hexen) attribuebatur, unde maxima in Sagas inquisitio instituta flammaeque ferales per totam fere Transilvaniam visae, quibus dum insontes persaepe consumebantur horrendum ubique spectaculum exhibitum sunt hujus criminis in suspicionem quoque veniebat tanquam coriphoca, supra dicti Belii (!) relicta vidua, quod ex eius ore aliquandum auditum esset, se tandem aliquando, quocumque in modo fieri posset Transilvaniae Principissam futuram ac proinde misera ista foemina durissimio (!) in arce Deva inclusa est carcere, ibidem que inter spem et metum vitam cum morte commutavit. Interim Principis uxor, ex ea qua diximus phantasiae turbela, eo abrepta est ut omnes muscas pro Sagis intueretur, quas proinde nulla ratione pati potuit, quascunque aedes et hypocausta ingredi vellet, eas aulici ministri summa cum cura quandantenus abigere debuerunt, denuo quod mirandum si verum est, quodsi musca utensilibus consedisset, ipsa Principissa statui subolfacere potuit, hinc semper novae mensae, novae mappae, orbes, cultri, cochlearia etc. albeis linteis involuta et contexta ad manus aulicis suis esse debuerunt. Interim (!) tenendum foeminam hanc impotentis animi fuisse, superbam, et mirum in modum prodigam.
 Deficiunt nunc fere omnes scriptores exteri, si forte Wagnerum excipias atque Timonem, quod subinde aliqua immiscent ad res Apafis ita et Theatrum Europeum.”
Másik példánya: OSZK Kt Quart. Lat. 2822. 190—191.
 Denique sub finem aliquid addimus de Principis coniuge Anna Bornemissza, ea circa Anno 1686. membrorum contractione magna animi perturbatione laborabat, cuius mali causa sagarum artibus attribuebatur. Hinc maxime in sagas inquisitio instituta est, feralesque flammae per totam fere Transilvaniam visae, quae saepe etiam insontes consumebant, et ubique horrendum spectaculum exhibebant. Int cuius criminis suspicionem veniebat etiam tanquam choriphae, praedicti Beldii relicta vidua, quod ex eius ore aliquando auditum esset, se tandem aliquando quovis modo Principissam esse futuram.
 Hinc in arce Deva carceribus inclusa, inter spem et metum vitam cum morte commutavit. Interim Principis uxor, ea, quam diximus, phantasiae turbela, omnes muscas pro sagis intuebatur, quas proinde nulla ratione pati potuit. Quasunque igitur aedes ingredi vellet Principissa ab aulicis summa cum cura muscae abigi debuerunt, immo si in utensilibus musca consedisset, ipsa

Principissa statim subolfacere potuit, hinc semper novae mensae, novae mappae, orbes, cultri, cochlearia, linteis albis involuta ad manus aulicis esse debuerunt, de cetero et relatum habeo, foemina hanc impotentis animi fuisse, superbam, imperiosam et mirum in modum prodigam.

(Az utóbbi változat főszövegben nem közölt részének fordítása: Közben a fejedelemasszony, mint már mondtuk, megbolydult fantáziájától vezéreltetve minden legyet boszorkánynak vélt s ezeket semmilyen módon nem tudta elviselni. Bármilyen helyiségbe lépett be, abból korábban ki kellett hajtaniok a szolgálóknak a legyeket, sőt, ha egy légy valamely eszközére szállt, nyomban megérezte a szagát, így mindig új asztal, asztelkendő, tányér, kés és [fehér vászonnal] begöngyölt kanalak kellet hogy a szolgálk kezénél legyenek.

Egyebként is úgy tudom, hogy ez a nő erőszakos lelkű, büszke, hatalomszerető és szerfelett tékozló volt.)

6. Schmeitzel könyvtárának katalógusát halála után Halléban kiadták (M. H. Agnethler, *Index Bibliothecae res Hungariae Transilvaniae vicinarumque provinciarum illustrantis quam ... Martinus Schmeitzel ... instruxit*, Halae 1751.) A kéziratok között szerepel a Gunesch-krónika. (i. m. 571.) Számos Schmeitzel által használt könyv átvizsgálása után sem sikerült rájönnöm, hogy honnan származnak a Gunesch-szöveghagyományon túlmutató értesülései. Elképzelhető, hogy egy ma lappangó kézirat forrásból szerezte információit.
7. BOD, 1766. A vers teljes latin szövegét ld. a Függelékben.
8. „Ó mely sok furiát, s a betegség ostorütését
Érzem mérték és szám nélkül, rémületemben.
(Latzkovits Miklós fordítása.) A vers teljes szövegét ld. a Függelékben.
9. DEÁK, 1887.
10. i. m., 60.
11. KOMÁROMY, 1910, 142—143.
12. Szádeczky Béla másolat-gyűjteményének nagy része a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára Kézirattárában található, a boszorkányszer anyaga az Ms 59. jelzetten. Itt szeretnék külön köszönetet mondani dr Monok István kéziratártnak, aki Szádeczky másolataira — s így a boszorkányszerre is — felhívta a figyelmemet.
13. Szádeczky előszavait ld. uott.
14. A történelmi események ismertetésénél, ha azt külön nem jelzem, TRÓCSÁNYI, 1972-re támaszkodtam. E bevezetésben nem annyira a történelmi tények bemutatására törekedtem, mint inkább ezeknek az eseményeknek a közgondolkodásra gyakorolt hatását kívántam érzékeltetni.
15. CSEREI, 1983, 61. Cserei Mihály nem objektív történelmi forrás. A következőkben is csak azért idézem gyakrabban, mert vélekedése bepillantást enged az Apafi-ellenes tábor gondolkodásmódjába.
16. uott.
17. A pasquillus teljes szövegét ld. APOR, 1903, 440—444.
18. CSEREI, 1983, 158.
19. TOFEUS, 1683, 783.
20. VASS, 1896, 30.
21. Deák Farkas, *Magyar hölgyek levelei*, Bp. 1879, 341—342. Bornemisza Anna levele Nalácz Istvánhoz, Ebesfalva, június 20.
22. Zólyomi Miklós 1662—1664-es fogarasi rabsága után, 1667-ben menekült a Portára. „mikor pénz kellett a portának, megijesztették a fejedelmet, hogy Zólyomit hozzák ki, s akkor nagy summa pénzzel kötötték el.” — írta Cserei (im., 101.)
23. Bánffy bukásának okairól megoszlik a mai történetírás véleménye. Vannak, akik a külpolitikai tényezőkben keresik, s akadnak olyanok is, akik a belpolitikai élet csatározásaiban lelik meg a bukás magyarázatát. Úgy tűnik, hogy mindkét álláspontnak igaza van: Bánffy személye valóban útjában állt a külpolitikai irányváltásnak, de az is bizonyosnak látszik, hogy a bekövetkező események régen várt alkalmat kínáltak Béli Pálnak és Teleki Mihálynak a nagyúrral való leszámolásra.
24. CSEREI, 1983, 112. szerint „Bánffy Dénes azalatt naponként nagyobb-nagyobb splendorral kezdé a maga udvarát nevelni, úgyhogy a fejedelem udvarát adaequálja vala, nem számmal, mint

pompával, maga is mindennap fejedelmi köntösökben mutogatja vala magát, kivált minекutánna a baronátusi titulust publicáltatá.”

25. Bánffy (és a fejedelem) pártjának tagjai voltak többek között Nemes János, Inczédi Mihály, Inczédi Pál, Rhédei Ferenc, Székely László, Nalánczi István.
26. A Béli-Bethlen párt főbb tagjai: Bethlen Miklós, Bethlen János, Haller János, Kapy György, Csáky László, Paskó Kristóf, Lázár István, Cserei János.
27. Az 1675. május-júniusi gyulafehérvári országgyűlés XVIII. cikkeje. (ld. EOE, XVI, 177—178.)
28. 1672. szeptemberében Teleki csellet akarta a német kézen lévő Szatmárt megszerezni. „A praefigált napra, mikor Teleki mint kész dologra menne, a német praesidium kijő hirtelen, s ott vágják le a szegény magyarságot, maga mégis elszalad, és egy sárban dőlve a lova, gyalog esik, az egyik csizmája ott marada aranyas sarkantyúval együtt, s gyalázatjára a szatmári kapuban szegezik fel. Eleget mesterkedék, hogy ajándékért onnan levegyék, mind ott tarták, míg Erdély német keze alá esvén, úgy vevék le.” — írta Cserei a történetekről (i. m., 155.)
29. Bethlen János a felkelés kapcsán is gyanúba keveredett, olyannyira, hogy halála után özvegyét, Fekete Klárárt, „ki a Béli Pál összeesküvésében részt vett férjét fel nem jelentette, sőt vele egyet értett, a legközelebb tartandó országgyűlés elébe személyesen leendő megjelenésre” idéztette Apafi Mihály 1679. március 24-én kelt parancslevelével. (ld. *Székely Oklevéltár*, IV. kötet, 318-321.)
30. Béli Pál érvei jogi szempontból megalapozottak voltak: „a fejedelem az országgyűlés megkérdése nélkül szövetséget kötött a francia lengyel királyokkal, mielőtt az ügy országgyűlés elé terjeszthető lett volna, idegen hadat is fogadott, továbbá a segítő francziáknak s toborzott lengyel hadnak ellátást ígért.” BIRÓ, 1920, 250. Az idegen hadak fogadását tiltó rendelkezéseket ld. EOE, IX, 153.; XI, 322. XIII, 80—82.
31. BETHLEN I, 1955, 299.
32. Ezt mutatják az itt közölt 1678-ból datálódott levelek is (1—12. sz.)
33. Bethlen János ugyanis hosszú betegeskedés után 1678 végén elhunyt.
34. ld. 6. sz. irat.
35. „Die 24. Augusti arx Beldiana, Budille dicta, prope Prasmarinum ad principis mandatum demoliri coepta est. ... Die 14. Octobris demolitio arcis Budille finem suum accepit, postquam per 7 hebdomades duravisset.” ld. *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, Brassó 1909. V, 117. DEÁK, 1887, 191. úgy tudja, hogy Uzont is lerombolták.
36. CSEREI, 1983. 146. A naptár (RMK I. 1233.) bejegyzése a következő: „1678. Uzóni Béli Pál és Keresztszegi Gróf Csáki László sok időtül fogván alattomban forralt praktikákat kiszakasztván és az ország Vitézlj Rendinek egy részét magok mellé vévén, az Méltóságos Apafi Mihály Erdélyi Fejedelem ellen pártot ütnek; kik ellen az Fejedelemtől hadak bocsáttatván, nem harcolnak, hanem eloszolnak. Magok hamis vádokkal Portára mennek, kik ellen az Fejedelemtől és Erdély Országától expediáltatnak követek, úgymint: Bethlen Farkas, Fejedelem Tanácsa, Fejérvármegyének Főispánja és az Ország Cancelláriusa; Mikes Kelemen, Fejedelem Tanácsa és Törvényes Táblájának Itilő Mestere; Szilvási Bálint és Enyedi Gál, Szászmedgyesi Nótárius. Béli Pál Fejedelemséget sollicitál, de az iránt maga társaitól megjácódtatik. Melyre nézve mind együtt Zólyomi Miklósnak fejedelemséget keresnek, de Isten megszegyeniti őket és a követeknek hűséges forgolódásokat megáldja. Mert az Császártól örökös Rabságra sententiáztatván, fogságra vettetnek hatod magokkal, úgy mint: Béli Pál, Csáki László, Damokos Tamás, Paskó Kristóf, Belényi Zsigmond és Kálnoki Bálint. Az követek peniglen jó válasszal visszatérvén, Császártól és Vezértől örök emlékezetre méltó leveleket hoznak a Fejedelemnek és az Ország-nak.”
- Ez a szokatlanul részletes leírás valóban nem jellemző a kalendáriumok krónikás fejezetére. A későbbi naptárak már csak egy-egy mondatot szenteltek a történeteknek. Ebben az eljárásban talán a „tömegtájékoztatósi eszközök” befolyásolásának meglehetősen korai példáját fedezhetjük fel.
37. BETHLEN I, 1955, 303.
38. Századok, 1885. 585.
39. TRÓCSÁNYI, 1972, 222.

40. Székely László 1679. december 23-án a következőket jelentette Teleki Mihálynak: „Béldi Pál 17. Decembris jól lakott ebéden, 3 és 4 óra között megholt, még ebéden nevetkezett a szolgálival, mert már majd kezén tartotta az méltóságot. Azt mondotta, tudja ű, nem ad az ország pénzt. Jöttek s mentek a levelei most is.” TELEKI, VIII. 562. A köz véleménye szerint is Apaí mérgeztette meg. Béldi szolgájának, Szentgyörgyi Mihálynak e kötetben is szereplő levele (25. sz.) tagadja ezt.
41. DEÁK, 1887, 59—60.
42. BETHLEN I, 1955, 225.
43. CSEREI, 1983, 127. Cserei Bethlen Farkasra, Bethlen Gergelyre és Bethlen Elekre céloz.
44. I. m., 116.
45. Barrabás Anna vallomását ld. 13. sz. DEÁK, 1887, 192—193. is hivatkozik olyan vallatásokra, amelyekben szó esett Béldi Pálné tevékenységéről.
46. BIRÓ, 1920, 244. Bethlen Miklós felesége is az országgyűlés elé járult, valószínűleg ugyanekkor. (ld. BETHLEN I, 1955. 285.)
47. NEMES, 1902, 563.
48. A levélből idéz Deák Farkas, *Béldi Pál bujdosása történetéhez* (Századok, 1887, 370—373.) című cikkében: „Én elhiszem, hogy a szegény urak is jó akaratjuk szerint nevelő hazájukat s édes gyermekeit, kedves atyjok-fiait nem hagyták volna el könnyen, ilyen gyámoltalan s reménytelen árvaságra, ha fegyverrel nem kergették volna el őket, de mit tudtak szegények tenni, mert az halál elől még az okatlan állat is megyen, a míg lehet. Abból igaz lelkű ember én reám nem vethet, mert hiszen nem én láttam, hanem magok látták az utánna menő fegyvert. Elhiszem, édes öcsém uram, hogy az is nem lőtt isten nélkül.”
49. BETHLEN I. 1955, 202—203.
50. 13. sz. irat.
51. Például a „Gyapot fonalról” vezetett feljegyzések között:
(1675) Die 20. Februarii Herpáliné asszonyom kezében is két fontot, lib. 2.
8. Aprilis Herpáliné asszonyom kezében lib. 2.
(s. d.) Herpáliné asszonyom kezében gyertyabélnek adtam egy fontot., JATE KKt Ms 74. 311.
„1676. Templom építésekre s szegényeknek” adott pénzek jegyzékén:
28. aprilis Herpáliné asszonyom atyafiának, egy rabnak, tall. 2.
30. maji egy igen nyomorék szegény Debreczeni nevű legénynek Herpáliné asszonyom által. fl.//
48. ” JATE KKt Ms 68. 12—14.
52. 13. sz. irat.
53. uott.
54. uott.
55. CSEREI, 1983, 127. Béldi Pálné le is nézte a fejedelemsasszonyi származása és egyszerű viselkedése miatt. Erről így vallott a Béldi-féle összeesküvés feltárása során kihallgatott tanúk egyike: „Hallottam azt Béldjné asszonyom szájából a maga házában Bodolán, hogy mondotta asszonyunk ő nagysága felől: inkább szokott a Kegyelmedhez, hogysem a Nagyságodhoz.” ld. EOE, XVI, 343.
56. Ezt az 1685-ös vallatások során több tanú is megerősítette.
57. 20. sz. irat.
58. Barcsait 1684 tavaszán a Thökölyvel való szövetség vádja alapján tartóztatták le, s őt is Szamosújvárra zárták.
59. Őt is a Béldivel való szövetekezéssel vádolták, de nem tudták rábizonyítani. Fogságából írt leveleit közli Koncz József, *Oklevelek Rozsnyay Dávid fogsága történetéhez*, TT, 1883, 155—169. Valószínűleg Béldi Pálné „szomszédsága” indította Rozsnyait arra, hogy 1681-ben a következő epés feljegyzést tegye naptárába: „Azt parancsollya az Isten, hogy megh öletessék, a kibén jövődömondásnak lelke van, hát a Calendisták honnét veszik fundamentumat dolgoknak.” (ld. EM, 1914, 114.)
60. DEÁK, 1887, 192.
61. i. m., 194.
62. ld. például 158. sz. irat 13. tanúját.

63. 23. sz. irat. Elzártasága azonban már nem volt teljes. 1683-ban még arra is módot talált az asszony, hogy a gyulafehérvári zsidóknak kölcsön adott pénzét megkísérelje visszaszerezni. (ld. 77. sz. irat) Később még a birtokai gazdálkodását is intézte innen. (ld. 101. sz. irat.)
64. 23. sz. irat.
65. uott, 16. és 17. tanú.
66. 158. sz. irat, 4., 3. és 5. tanú.
67. 27. sz. irat.
68. 32. és 41. sz. irat.
69. Azaz 1684 júliusa után.
70. Általában csak „rossz asszonyok”, „gonosz asszonyok”, „azok a személyek”, „Görgényi dolgok” - kifejezéseket használják a boszorkányokkal kapcsolatban.
71. „Enis bátrabban írhatok, nem félek, Intercipiálják leveletem.” — írta Nalácz, dátum és hely feltüntetése nélkül. A levél írásakor Nalácz nem tartózkodott az udvarban s így nem kellett tartania az ellenőrzéstől. (OL P 1238. 17. d.) A 145. sz. irat végén nyíltan ki is mondják a vizsgálatban érdekelt titoktartási kötelezettségét.
72. 42. sz. irat.
73. 43. sz. irat. Ekkora a gyerekek valószínűleg már kiszabadultak. Rozsnyai Dávid feljegyzései szerint 1681. „június 16. Vitetének a Béldi Úrfiak el Szamos Uyvarrol a Fejérvári Gyűlésre, kiket Feő Porkoláb Keresztúri Istvan kisure el.” (ld. EM, 1914, 114.)
74. 49. sz. irat.
75. TOFEUS, 1683, 340.
76. APAFI, 1900, 35.
77. uott.
78. 50. sz. irat.
79. 54. sz. irat.
80. 55. sz. irat.
81. 56. sz. irat.
82. A sereg augusztus 5-én indult ki Magyarországra. (ld. APAFI, 1900, 35.)
83. ld. az 58—75. sz. iratokat.
84. ld. a 80—81. sz. iratokat.
85. 84. sz. irat.
86. 85. sz. irat.
87. 89. sz. irat.
88. 90. sz. irat.
89. EOE, XVIII, 205. és JATE KKt Ms 13. 817—822.
90. 91. sz. irat.
91. 92. sz. irat.
92. 93. sz. irat.
93. 95. sz. irat.
94. uott. Érdekes, hogy 1678-ban éppen Hadad látogatásától tiltották el. (ld. TELEKI, VIII, 445—446.)
95. Erre utal Apafi Mihály 1679. december 1-én kelt rendelete Rhédei Ferénchez és Polyik Jánoshoz: „A fen forgó alkalmatosság úgy kívánván, Kegyelmeteknek kegyelmessen és serio parancsollyuk, legyen olyan dispositioval és vigyázatással, hogy Vesselényi Pálné ezen túl szorosabb Arestumban tartassék és senkitis sohunnet hozzája járn, szolgálit s embereit یدستova levelekkel vagy izenetekkel küldözni sohuváis meg ne engedgye... P. S. Az Magyar országiakis penig tarcsák magok határookban magokat, oda ne járjanak s irkálljanak, mert eddigis sok alkalmatlanság következett az olljanok miatt.” (OL P 1238. 3. d.)
96. ld. a 14. sz. iratot és annak jegyzetét.
97. Az egyezség teljes szövege a következő:
„Én hadadi Veselenyi Pál, Istennek keserves látogatása által Feleségemtől, Tekintetes Nagyságos Béldi Susannától eddig nagy házasságbéli keresztet viselvén, minden jóakaró Uraiméknak Atyai intimatiokra vedtem vissza Feleségemet his conditionibus:

- 1 hogy nekem mint Urának kedvét keresi és semmiben meg nem bánt. Sem titkon sem nyilván nem mocskol és ellenem nem jár, ellenem nem irogat senkinek, semmiben káromra s becstelenségre nem igyekezik.
- 2 hogy nem bűjös bájoskodik, olyanokkal nemis társalkodik, ördöngösséget nem követ s annál inkább engemet nem varásoltat, nem kurasoltat.
- 3 hogy magát az én parancsolatomhoz alkalmaztatta, fen hagyván mindenben az én Gazdasági Authoritasomat.
- 4 hogy akaratom ellen el nem hagy.
- 5 hogy ha ezeket vel in toto, vel in parte meg szegné, csak két hiteles ember által én megbizonyítván, házassági kötelességem alól fel szabadulnyak, melyben senki ellenem pártját ne foghassa.”
- OL P 1238. 17. doboz. (Miss. 778. sz.) Teleki Mihály fogalmazványai között. Ismeretlen kéz írása. A szöveget számos olvasati hibával közölte Koncz József, Protestáns Közlöny, 1890, 31.
98. Béli Zsuzsanna ismeretlen személyhez írott levele többek között még a következőket tartalmazza: „az Urnak [t. i. Wesselényi Pálnak] bizony a szíve nem ott jár, az hol az szája. A sírás pedig eö Kegyelmének szokása volt eörökké. És bizony az Ur engemet most csak megh akar csalni avval a három Szóval, hogy ha én eö kegyelme ellen szóllanék, vagy írnék, csak két hiteles emberrel megh bizonyíthatnais, én töllem eö Kegyelme el válhassék es kötelességünk tovább együtt ne legyen. Az Ur előtt pedig igen hiteles személy Czombordine, az ki eöröкке kurva hirben nevben forgo Aszony vala, Drabant Felessege. Hiteles személyek az Ur előtt azok, az kikkel eö kegyelme együtt hált az cselédek közzül, az mint hogy mostis azokkal bizonyította eö Kegyelme azokott a hamissan rám költött Kuruslást es az utálatosságának az Aqua vitában valo csinálását. Melyről esküszöm az Istenre, hogy soha én azt nem cselekedtem es az szemekkel azt soha én hozsam nem látták. Talám inkább eök cselekedtek azt, az kik reám mondták, mert olyan erkölcselének felől hallottam azon hirt másoktól. De én soha bizony nem cselekedém. Hiteles ember az Ur előtt az a Herélő Kolcsárja, az kivel mostis ellenem bizonyít. Hiteles ember az Ur előtt az a gyógyító, boszorkányos Kürliné nevű jobbágyi Aszonya. Ezekkel bizonyította eö Kegyelme rám azt a hamis dolgot, az kit bizony soha nem cselekedtem. Láttya Kegyelmed már Komám Uram, ha én tegnap rá mentem volna a Contractusban az el válásra, avval romlotam volna bizony megh nem sokára és a löt volna nékem az tör, mert az ilyen személyekkel bizonyíthatot volna reám tizenkettővelis. Ez megis leött volna bizony ...” (OL P 1238. 18. doboz.)
99. 97. sz. irat.
100. 1685 októberében majdnem ugyanezeket a személyeket vallatták ki, de akkor sem mondtak sokkal többet. (ld. a 158. sz. iratot.)
101. 99. sz. irat.
102. 102. sz. irat.
103. 104. sz. irat.
104. VASS, 1896, 38. Ezt az egyik tanú is említi (ld. 158. sz. irat 63. tanúját.)
105. 107. sz. irat.
106. 108. sz. irat.
107. 109. sz. irat.
108. 111. sz. irat.
109. 114. sz. irat.
110. 112. sz. irat.
111. 113. sz. irat.
112. 115. sz. irat.
113. 114. sz. irat.
114. 116. sz. irat.
115. 117. sz. irat. A Mikes által említett bodolai vénasszony valószínűleg Bugillánéval azonos.
116. 119. sz. irat.
117. uott.
118. TOFEUS, 1683, 365.
119. 120. sz. irat.
120. ld. például a 125. sz. iratot.
121. 130. sz. irat.

122. 131. sz. irat.
 123. 132. sz. irat.
 124. 134-135. sz. iratok.
 125. 135. sz. irat.
 126. 149. sz. irat.
 127. 137. sz. irat.
 128. 138. sz. irat.
 129. 140. sz. irat.
 130. 139. sz. irat.
 131. 140. sz. irat. A judaizánsok elleni per anyagát ld. EOE, X, 135—213.
 132. 139. sz. irat.
 133. 144. sz. irat.
 134. 145. sz. irat.
 135. 146. sz. irat.
 136. ld. EOE, XVIII, 28—29.
 137. A 145. sz. iratban hivatkozik Alvinczi erre a parancsra.
 138. 160. sz. irat.
 139. 162. sz. irat.
 140. 164. sz. irat.
 141. 169. sz. irat.
 142. 171. sz. irat.
 143. DEÁK, 1887, 201.
 144. Thaly Kálmán, *Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez*, Pest 1872., II. 283—293. „Az erdélyi múzeum kéziratárában lévő eredetiről másolta Kolozsvárott, okt. 9. 1867. Szabó Károly.”
 145. 1687. február 10-én Apafi rendeletet adott ki az elhunyt Béli Pálné javainak örökléséről:
 Michael Apafi Dei gratia Princeps Transilvaniae partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes
 Fidelibus nobis Universis et singulis cujuscunque status conditionis gradus honoris ordinis officij dignitatis praeeminentisque et functionis hominibus ubi vis in Ditione nostra constitutis et commorantibus praesenter nostras vigonis nobis dilectis Salutem et gratiam nostram!
 Mivel Béli Palnetul maradtot joknak három gyermeki között való fel osztatásokat Kegyelmesen megh engedtük, azért azokon kívül ha mi adossagi Vár megyeken es Szekes helyeken lehettek volna vagy volnának; Ez Commissionk mellett requiraltván Parancsollyuk Kegyelmesen es igen serio fen megh irt minden rendbeli Hivünknek, Vár megyek es Szekes helyek Fő es Vice Tiszteinek, emletet Vár megyekben vagy Szekekben emletet Aszonynak adossagi volnának s az Debitorok az adossagot megh adni nem akarnak; ex tunc mingyarast azon Varmegyek es Szekes helyek Tisztei Tisztek szerent Emberek mellett segetcseggel leven az adossagrol plenaria satis factiot tegyenek es tetessenek, hogy igy többször is ezen dologh vegett ne busitassunk.
 Secus non facturus. Praesentis perlectis Exhibentis restitutis.
 Datum in Arce nostra Fogarasiensis, die decima Octava mensis Februarii Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo Septimo.
 Michael Apafi
Hátlapján: Adossagrol való Plenipotentialis mandatum.
 Az Erdélyi Múzeum Egyet Könyvtára, Báró Wesselényi-család levéltára, OL Mf. 20499.
 Március 13-i rendeletével pedig Tholdalagi János szamosújvári várkapitányt utasította Apafi, hogy a még kezénél lévő javakat azonnal szolgáltatssa ki az örökösöknek. (ld. TRÓCSÁNYI, 1980, 127. 723. számú jegyzet.)
 146. 161. sz. irat.
 147. ld. a 162. sz. iratot.
 148. ld. a 140. sz. irat jegyzeteit.
 149. 168. sz. irat. Természetesen felmerülhetett az a gyanú is, hogy Béli Pálné érdekében megvesztegették a tisztségviselőket. Erre azonban mindeddig a leghalványabb bizonyítékot, vagy akárcsak utalást sem találtam.

150. 170. sz. irat. Naláczí és Apafi Teleki Mihályhoz íródott levelei nem kerültek elő.

151. 171. sz. irat.

152. 174. sz. irat.

153. A boszorkányság fogalmának pontos értelmezése érdekében szükséges vizsgálat alá venni az itt előforduló szakkifejezéseket. A korabeli nyelvhasználat még nem sűrítette a boszorkányság meglehetősen szerteágazó fogalmát egy kifejezés mögé. A boszorkányok fajtáinak meghatározásához három közel egykorú forrást hívtam segítségül. Időben az első az a két nagyváradai iskolai értekezés, amely 1656-ban jelent meg *Disputatio theologica de lamiis veneficis* címen (RMK II. 870—871.) A következő Pápai Páriz Ferenc 1708-ban megjelent latin-magyar szótára (RMK II. 1334.), amely tizenhat szakkifejezést sorol fel a boszorkányokkal kapcsolatban. Ennek a kérdésnek mindmáig talán legrészletesebb magyarországi kifejtését Bodó Mátyás Pozsonyban 1751-ben megjelent *Jurisprudentia criminalis* című jogi kézikönyvében találhatjuk. E három mű felfogása, illetve meghatározásai között nincs lényeges különbség. Az 1656 és 1751 között eltelt közel száz év nem változtatott a fogalmak tartalmán, a mi szempontunkból tehát egykorúnak tekinthetők.

Bodó Mátyás műve — jogi kézikönyv lévén — céljainkra megfelelőbbnek látszik, ezért az ő értelmezését kivonatolva adom az előforduló latin kifejezések magyarázatát:

A *venefica* (Pápai Páriz F.: Ördögös, Kanta-íres, boszorkányos asszony) olyan ember, aki valamilyen anyagból — például fémekből, gyökerekből, halottakból, gyakran akasztott emberből, valamilyen váladékból — kivont varázsszerekkel, illetve mérgekkel veszedelmes betegségeket idéz elő. Kórságot küld valakire, hogy a test sorvadását és az életerő csökkenését idézze elő. Célja, hogy varázslatával a test felépítését tönkre tegye, aminek következtében kiszemelt áldozata elviselhetetlen és hosszantartó kínok között pusztul el. Gaztettük rendkívülisége miatt az ilyen gonosztevőket a közjó ellenségének kell tekinteni, s az ilyen bajokat előidéző mérgekeverést az isteni jog méltán bünteti halállal. Mert nagyobb bűn az embert méreggel és ártalmas varázsszerekkel elpusztítani, mint fegyverrel, mivel ezek ellen kevésbé lehet védekezni.

A *praesagus* (Pápai Páriz F.: Elöl megérző, jövendőelő) úgy véli, hogy képes a jövendőt megjósolni és az elveszett dolgokat felkutatni és megtalálni. Az ilyen vérmérsékletű emberek arra törekkenek — az ördög ráhatásától indítva —, hogy az ördög céljainak megfelelő eszköznek bizonyuljanak.

Esetünkben a *praesagus* kifejezés magában foglalja a *néző* fogalmát is. A *nézőkről* Pápai Páriz Imre a következőket írta az először 1647-ben megjelent *Keskeny út ...* című katekizmusában (RMK I. 798.)

„Kérdés Láttam azt is, a Nézőhöz elment a káros ember, s jó útban igazította a Néző?
Felelet Így lehet meg, mivel a Nézőnek kötése vagyon az ördöggel, hogy egymásnak engednek, egymásnak szolgálnak. Ettől a kötéstől és szövetségtől viseltetvén az ördög, mivel hogy ő gyors és sebes lélek, mint a villámás, hirtelen nagy földet el járván, és az eltévedett marhát megtudván, megsugallja fülébe a Nézőnek, mint cimborájának, és eképpen a Néző gyakran igazat tud mondani.

Kérdés Nem hiában futnak hát a Nézőhöz?

Felelet Lássá, aki ördögtől kérd tanácsot és annak segítségéhez folyamodik, te azt ne cselekedjed.”

Az idézőlevélben (162. sz. irat) a következő vádak fordulnak még elő: *pythonicus* (Pápai Páriz F.: Ki az ördög által jövendő, vagy kiből az ördög jövendőt mond), *ariolis* (Pápai Páriz F.: jövendőelő). De ezek a kifejezések nem szélesítik lényegesen az eddig előfordult vádak fogalmát.

154. A vádlottak közül tizenhárom nemesek voltak. Rájuk a korabeli joggyakorlat szerint egészen más előírások vonatkoztak, mint a közrendűekre. Megillette őket az ún. írásos per, azaz a minden jogi előírást betartó tárgyalás. A közrendűek fölött a bíró a bizonyítékok meghallgatása után minden különösebb formáság nélkül azonnal ítélezhetett, ügyvédnek sem kellett jelen lennie, s a tárgyalás menetét sem kellett írásban rögzíteni. A vád súlyossága a mi esetünkben aligha teszi

kétségessé, hogy társadalmi állásuktól függetlenül milyen ítéletben részesültek a vádlott asszonyok. (A jogi eljárás gyakorlatáról ld. Dósa Elek, *Erdélyhoni jogtudomány*; Kolozsvár 1861. című művének harmadik kötetét.)

155. 174. sz. irat.
156. ld. az 5. sz. jegyzetet.
157. TELEKI, IV, 387.
158. i. m., 430.
159. i. m., 433. Rhédei megjegyzése arra is figyelmeztet, hogy még főrangúakkal kapcsolatban is gyakran — és könnyen — merült fel a boszorkányság, pontosabban a „boszorkányoktól való tudakozás” vádja.
160. BETHLEN I, 1955. 302—303.
161. ld. például a 147. sz. irat 2., és a 148. sz. irat 2. és 8. tanúját.
162. ld. többek között a 158. sz. irat 2—6. tanúit.
163. ld. a 167. sz. iratot. DEÁK, 1887, 148. erre vonatkoztatva idéz egy mondatot Béli Pálné egyik leveléből: „tegyen a nagy hatalmú Isten ártatlanságomról bizonytságot, hogy soha sem gondolója, sem cselekedője nem voltam.” Deák szerint Béli Pálné ebben az 1676-ban kelt levelében már a kuruzslás vádját utasította vissza.
164. 148. sz. irat.
165. A 158. sz. irat sok tanúja beszámol erről.
166. 180—183. sz. iratok.
167. 182. sz. irat.
168. Német fordítása *Bezauberte Welt. Untersuchung des Aberglaubens von der Gewalt des Satans*, Hamburg, 1693. címen jelent meg.
169. *Adattár...* 6. Függelék, 19. sz. levél.
170. Friedrich Müller, *Beiträge zur Geschichte des Hexenglaubens und des Hexenprocesses in Siebenbürgen*, Braunschweig, 1854. 43—44.
171. Még a színes történeteket oly igen kedvelő Cserei históriájában sem találtam az ügy leghalványabb nyomát sem. Ha csak nem erre célzott ebben a félmondatában: „Mert Béli Pálnéban voltak ugyan egyéb fogatkozások, de különben tiszta, jámbor életű asszony volt ...” i. m., 111.
172. Balás Ilona, *Bornemisza Anna fejedelemsasszony élete és kora*, Gyoma, 1918, 76.
173. Kulini Nagy Benő—Sárváry Elek, *Magyar hölgyek életrajza*, Debrecen, 1861, 183—193. A könyvben nem ez az egyetlen képtelenség.
174. Apafi Gergely halálakor apja a következőket jegyezte naplójába: „Őt esztendő lévén a gyermek s őt holnapi s egyetlen egy pedig, melyet Isten rabságom után adott.” (ld. APAFI, 1900, 11.) Ebből a mondatból úgy tűnik, hogy a házaspárnak a tatár fogságot megelőző időben is született gyermeke. Ezekről e megjegyzésen kívül semmit nem tudunk.
175. A születési és halálozási adatokat APAFI, 1900-ból vettem.
176. ld. EOE, XIV, 36.
177. APAFI, 1900, 23.
178. VASS, 1896, 30.
179. ld. erről az 50—56. sz. iratokat.
180. APOR, 1903, 464.
181. Az idézetek zöme az itt közölt levelekből származik. A máshol fellelhető iratok jelzete a következő: 1680. okt. 2. OL P 1238. 5. db.; 1681. szept. 10. uott.; 1682. júl. 27. OL P 1238. 6. db.; 1683. máj. 27. EOE, XVIII. 122.; 1684. aug. 25. OL P 1238. 8. db.; 1684. aug. 29. uott.; 1684. dec. 27. uott.; 1685. febr. 8. OL P 1238. 9. db.; 1685. febr. 11. OL P 1238. 8. db. A levélíró feltüntetése nélkül szereplő leveleket Bornemisza Anna írta Teleki Mihályhoz.
182. Közzölte WESZPRÉMI II, 1962. 357—361. A levél PÁPAI, 1977-ben nem szerepel.
183. MAGYARY-KOSSA III, 1931. 420—421.
184. Annál is kevésbé, mivel erre a feladatra mindaddig az orvostörténeti szakirodalom sem igen vállalkozott. MAGYARY-KOSSA II, 1929, 243—281., valamint az újabban megjelent orvostörténeti munkák (Pápai Páriz Ferenc, *Pax Corporis*, Bp. 1984. ed. Szablyár Ferenc; „Minden doktorságot csak ebből kérésért” *Szemelvények a XVI-XVII. század magyar nyelvű*

orvosi kézikönyveiből, Bp. 1983. ed. Szlatky Mária A szavak és kifejezések magyarázata Rádóczy Gyula munkája) kevés segítséget nyújtanak a felhasználás meghatározásához. Ahol lehetett, ezeknek a műveknek az adatait is hasznosítottam.

185. PÁPAI, 1690, 166.
186. NADÁNYI, 1669, 30.
187. Ballagi Aladár, *Kecskeméti W. Péter ötvöskönyve*, Bp. 1894. 75—76. A drágakövek felhasználása a gyógyításban általános volt. „Megfizete Isten Székely Lászlónak is. Irtóztató nyavalya szálla a köldökre, ki kezd rothadni, senki nem tudá meggyógyítani. Egy német borbély csalárdul; hogy már ő gyémánt, zafir, jóféle gyöngy, egyéb afféle drágakövek porával gyógyítaná meg a köldököt, egnéhány ezer forint erő drágaköveit, gyöngyeit kicsalja, előtte a mozsárjában behányta mindenkor, azután bement egy kis kamrában, ahol az orvosságokat készítette, s ott kiszedte belőle s eltette magának, s egyéb port vett elé, azzal kötözte. Azalatt fel kellett venni a borbélynak Bécsbe, oda amely regimentben lakott, Székely Lászlónak elszakada a köldöke, nagy kínokkal ifjú emberkorban meghala Kolozsvárott.” — írta Cserei (i. m., 148.)
188. Az orvosok működéséről itt csak vázlatos áttekintést adok. A kutatások során összegyűlt orvosi vonatkozású anyagot a közeljövőben szeretném közzétenni.
189. Életré ld. WESZPRÉMI III, 1968, 394—398.
190. ld. például TELEKI, V, 474. és az itt közölt 175. sz. iratot.
191. PÁPAI, 1977, 170.
192. i. m., 176.
193. WESZPRÉMI II, 1962. 364—369.
194. i. m., III, 848—852.
195. ld. *Communicationes de Historia Artis Medicinae*, 1962, 137.
196. ld. 176—177. sz. irat.
197. CSEREI, 1983, 393.
198. WESZPRÉMI II, 1962. 419—425.
199. ld. például a 3. sz. iratot.
200. ld. erről MAGYARY-KOSSA I, 1929, 69-118.
201. Veér Judit orvosságos könyvéről ld. Homonnai Betti, *Veér Judit*, Bp. 1914, 35—36. Apafi Anna orvosságos könyve pedig remélhetőleg rövidesen napvilágot lát az *Adattár ...* sorozat 9. sz. köteteként.
202. A könyvjegyzék ld. *Adattár ... III*, 1971. 74—83.
203. i. m., 57. és 86. tétel.
204. *Bornemisza Anna szakácskönyve 1680-ból*, ed. dr Lakó Elemér Bukarest, 1983, 251—253.
205. RMK I. 1087. Valószínűleg téved Szabó Károly, amikor úgy gondolja, hogy Bornemisza Anna ennek a könyvnek a példányait „az általa pártolt tudományos férfiak közt ajándékol osztogatta ki.” (RMK I. 454. oldal) Sokkal valószínűbb, hogy a fejedelemszöny a rokon és ismerős családok asszonyai között osztogatta szét Nadányi művét. Bornemisza Anna könyvtárának jegyzékén Nadányi könyve „sárga táblájú”-ként szerepel (64. tétel) Teleki Mihályné Veér Judit könyvjegyzékén is előfordul egy „kisebb kertész könyv sárga szíron táblájú.” (ld. Homonnai Betti, *Veér Judit*, Bp. 1914, 46.)
206. „Ez esztendőben írtam a Pax Corporist.” (ld. PÁPAI, 1977, 173.)
207. PÁPAI, 1690. ajánlás.
208. Az 1695-ös kiadás (RMK I. 1474.) ajánlása — még Veér Judit életében — Bánffy Györgyné Bethlen Klárának szól.
209. PÁPAI, 1690. ajánlás.
210. ld. MAGYARY-KOSSA I, 1929. 69—118. és az itt közölt 57—73. sz. iratokat.
211. ld. például a 16. sz. iratot.
212. Teleki levele Absolon Dánielhez, 1689. november 2. (OL P 1238. 14. db.)
213. TOFEUS, 1683, 196.
214. PÁPAI, 1690. ajánlás.
215. TOFEUS, 1683, 851. Megállapításai fejlett pszichológiai érzékre vallanak.
216. ld. Függelék VII. sz. irat.
217. 145. sz. irat 2. pont.

218. 157. sz. irat.
219. ld. Josephus Trausch, *Chronicon Fuchsio—Lupino—Oltardinum sive Annales Hungarici et Transilvanici ...* Coronae 1847, Pars II., 238—239. Gunesch feljegyzésének teljes szövege a következő: „Quinta Augusti Anna Bornemissa Michaelis Apaffi Principis nostri conjux mortua est: Erat haec ex Nobilissima Bornemissarum, vel Abstemiorum familia, plus, quam dici potest, elati animi precipue cum ad Principalem dignitatem cum marito evecta esset, unde etiam multae querelae de ejus insolentia passim per regnum sunt exauditae. Post deletam autem factionem Beldianam mirabili laboravit affectu, qui, an morbus animi, an corporis, fuerit, dubitarunt multi. Non poterat ferre hominum consuetudinem, etiam quandoque Principis sui, prandebat et coenabat sola, ubi semper novo apparatu opus erat. Semel tantum utebatur uno cultro, mensa, orbe, patena et reliquis ad hunc apparatusum necessariis. Et erant haec instrumenta omnia exiguae quantitatis, quasi puerilia. A muscis valde exagitabatur, quas cane pejus et angue metuebat, quae tamen eam avidissime et cum admiratione insequabantur. Unde, si animadvertit, super aliquem ex ephebis suis muscam, ubicunque corporis parte, consedere, impurus erat ad 10. 14. dies, quibus non licebat ipsi ante faciem comparere, quod ipsis utique gratum erat, unde etiam falso saepe, ubi requiem optabant, prae se ferebant, se a muscis conquinatos esse. Dum regionem peragraret Principissa, semper suis anteambulonibus mandabat, ut sedulam haberent curam eorum pagorum, ubi mors dominaretur, ne in talia loca Princeps cum suo comitatu diverteret. Isti hoc facientes perscrutantur coemeteria.”
- Fordítása:* Bornemissa Anna, Apafi Mihály fejedelmünknek felesége augusztus 5-én meghalt. Ő a Bornemissák igen előkelő családjából származott. Kimondhatatlanul dölyfös természetű volt, főként miután férje révén fejedelmi méltóságra emelkedett, ennél fogva országszerte számos panasz is hallatszott kevelységéről. A Béli-féle mozgalom elfojtása után különös kedélyállapotban szenvedett. Hogy lelki, vagy testi eredetű volt-e a betegség, erre nézve különböző volt a vélemény. Nem tűrte mások szokását, még a fejedelmét sem. Egyedül ebédelt és vacsorázott, amikor is mindig új evőeszközökre volt szüksége. Csak egyszer használt egy kést, asztalt, tányért, tálat és egyéb ehhez szükséges evőeszközöket. Ezek az eszközök mind szerföltött kicsinyek voltak, szinte gyermeknek valók. A legyek nagyon felidegesítették, amelyek őt ugyanis csodálatos módon kitartóan és mohón követték. Ezekről jobban félt, mint a kutyától, vagy a kígyótól. Ugyannyira, hogy ha apródjai közül azokon bárhol is legyet ülni látott, az tisztátalan volt 10-14 napig, s nem volt szabad a szeme elé kerülniük. Nekik ez bizonyára kedvező volt, amiért gyakran, midőn nyugalomra vágytak, csalárdul tették, mintha a legyekről volnának bemoskolva. Midőn a fejedelemszöny az országban járt, rendszerint mindannyiszor meghagyta előjáróinak, hogy megbízható jegyzékük legyen azon falvakról, ahol nagyszámú haláleset volt, nehogy a fejedelm kísérével ilyen helyre vetődjék. Azok ennek végrehajtására felkuttatták a temetőket.
220. *Climacterium Femininum*, szerk. Dr. Takács István, Bp. 1976, 103—111.
221. 78. sz. irat.
222. 1687. október 27-én (ld. EOE, XIX, 222—223.)
223. CSEREI, 1983, 205.
224. Jakab Elek, *Az utolsó Apafi*, Bp. 1875. MTT XXI., 28. Jakab félreértette Cserei egyik megjegyzését, aki az említett oldalon (220.) Apafi Mihály, s nem Bornemissa Anna betegségéről beszél.
225. Jakab Elek, *Sándor Pál s az erdélyi fejedelemség utolsó évei* II. in MTT XX. Bp. 1875, 30.
226. A fejedelemszöny és a fejedelm is Fogarasban haltak meg. (ld. EM, 1892, 639.) „A tavasszal tizenhárom hetekig kellestven egyvégtében Asszonyunk Őnagysága mellett continuuskodnom...” — írta Pápai 1688. október 15-én Nadányi Jánosnak. (ld. PÁPAI, 1977, 416.)
227. Az eperjesi hóhér néven közismert Caraffáról az a hír járta Erdélyben, hogy egy szekér kinzószerzsámot is hozott magával. (ld. BETHLEN I, 1955, 382.)
228. INCZÉDI, 1860, 13.
229. ld. EOE, XIX, 410—413.
230. Idézi Szádeczky Béla, *Erdély visszacsatolásának története a bécsi hadjárattól a Gubernium kezdetéig*, EM, 1901, 498.
231. CSEREI, 1983, 209.

232. Gunesch szerint (ld. a 219. sz. jegyzetet) augusztus 5. Erre utal Várallyai István bejegyzése is az RMK I. 539. számú könyv negyedik előzéklapjának sérült rectójára. (ld. MKSZ, 1974, 38. A könyvet Sárospatakon őrzik.) „Anno 1688 die 5 Augusti reggeli tíz óra tájban halt meg a boldog emlékeztű jó ... asszonyunk Bornemisza Anna ő Nagysága Ebesfalván, az időknék szorongat-tatásihoz képest temettetett el Almakeréken az Szász templomban in Anno 1688 die 8 Septembris. Ebesfalván Praedicator Tiszteletes és Tudós Nagyári Joseph uram az ő Nagyságok Udvari Praedicatorok, ugyan udvarnál perorált Tiszteletes és Tudós Pataki István uram, az kolosvári Református Collégiumnak ... Professora, ugyanaz nap Almakeréken Predicállott Tiszteletes és Tudós Püspök Horti István uram ... Perorált peniglen az ... Isteni tudománynak ... Tiszteletes Dési Márton ... Theológiának hűséges professzora ... hintókkal ... Urak és Fő rendek. Isten nyugossza meg az jó Fejedelem asszonyunkat.”
- INCZÉDI, 1860, 13. szerint augusztus 8. Apafi naplójában viszont augusztus 3-a szerepel (APAFI, 1900, 43.) Ez az időpont látszik a legvalószínűbbnek (ld. még a Függelék jegyzeteit.)
233. ld. a Függelék megfelelő iratait.
234. Sajnálatosan egyikük sem jelentetett meg 1688 után prédikációs kötetet, de talán egyszer még előkerülnek kéziratban ezek a beszédek.
235. ld. Varjas Béla ismertetését in MKSZ, 1942, 267—270.
236. Ezeket a szövegeket és verseket ld. a Függelékben.
237. INCZÉDI, 1860, 14.
238. Őt is az almakeréki templom sekrestyéjében helyezték nyugalomra, felesége mellé. Ma a kolozsvári Farkas utcai református templomban nyugszik az egész család (ld. erről Szádeczky Lajos, *Az Apafiak sírboltja és hamvai*, Bp. 1909. kiny. a Századokból.)
239. BETHLEN II, 1955. 205—206. Bethlen természetesen nagyon elfogult Apafival szemben.

DOKUMENTUMOK

1.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Fogaras, 1678. március 5.

Istten minden jokal Aldgya meg Kegyelmedet ides Batjam Uram.

Kegelmed levelet elvetem ides Batjam Uram. Az mi az Husti dolgokat nezi, bizony soha modunk nem volt, ides Batjam Uram, edig, mivel retenes sok dolog volt Rajtunk. Azonban az követtek keszitesse is, mely mija bizony az sok búsulás és gond között [vagyunk] . Magamis egy delben mint jártam, csak Isten tudgya, noha az mennyiben lehetne, eléggé oltalmaznám magamot, de hejában, az soka meg gyözőt. Mely miá ugyan eszem keveset, de az erőm úgy el ment, mint ha feköttem volna s az fejemet rettenetes nehezen birom, mind unta szedelegem.

Edes Batyam Uram, Köpeczi Uram is ilyenkoron hagyot ide, noha akkoron ő Kegyelmeis itt vólt. Az mi az orvosságokat illeti, edes Batyam Uram, ő kegyelemehez postan el küldök. Ő kegyelmének eleiben küldven írásban, ha miket ő kegyelme küld, mingyárt el küldöm kegyelmednek.

Edes Batoryam Uram, Keczelitől kegyelmednek szóvalis izentem. Az Kamara Ispan dolgat az mi illeti, Praefectus Urammalis beszélven, ha kegyelmednek teczenek, Györkeitt el küldeném helyleben. Az mi az Frater Istvan Uram dolgát illeti is, arról is izentem.

Tarcsa és eltesse Isten kegyelmedet.

Fogaras, 5. Martii 1678.

Kegyelmednek sok jókot kivano Attyafia

Bornemisza Anna mpr.

Ides Batyam Uram, az Istten rendkivöl vallo gondvissellese az el ment emberek felől is ma mit engede halanunk. Hiszem Isttent, még jobanis meg szégyéniti őket. Ides Batyam Uram, az mi az öcem aszony dolgat illeti, Istten ő felsége adjjan Boldog orrat ő kegyelmenek, tarca meg. Mind az által, Ides Batjam Uram, ha ugyan nehezen lene, úgy az köldeke körül gyanta oljal kel meg keni ő kegyelmenek, de ne menten, mikor roszol kezd leni, hanem mikor ugyan mar roszol van.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Urnak, kedves Batyam Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 3. doboz. (Miss. 795.) Az aláírás és az utóirat autográf.*

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Fogaras, 1678. március 5.

Edes Bátyám Uram.

Isten minden jokkal álgya meg Kegyelmedet.

Edes Bátyám Uram, mostani alkalmatossággal akarek Kegyelmednek írnom, mivel Kegyelmedről semmitis nem hallottam az egy néhány naptól fogva. Ez minapibanis irtam vala Kegyelmednek, de Komám Uram ökegyelme elküldvén az postat, itt tanált maradni az asztalomon. Magunk egessegeröl írhatom Kegyelmednek, aldót Istennek nagy neve erette, Uram ő kegyelme egességben fen vagyom, az gyermek is Istennek hálá, de az nátha szegényen igen uralkodik. Magam pedig edes Batyam Uram valóban gyenge egességgel vagyok, mert tednap előtt álmomból fel serkenvén, az edgyik szememnek az fenye delben úgy el vészett vala, majd két óráig nem láttam velle, melytől való ijedsegemben az Testemis mind reszketett, mostis igen vékony egességgel vagyok. Mellyel, edes Bátyám Uram, az sok busulás és gond miat mint lések, csak az Isten tudgya.

Edes Bátyám Uram Isten segítsegeköl már Bethlen Farkas Uramekotis el küldök'. Isten ő felsege gondviselese (!) ajánlván magunkot, bizván Istenben ő felsegében, hogy az ki eddig gondunkot viselte, ezutanis nem hagy el. Edes Bátyám Uram az minapiban írot levelemetis kegyelmednek el kültem. Az Huszti dolgot az mi illeti, addig igazításban nem vetethetem, hanem ha Isten kegyelmedet ide bé hozza, el igazítom és rendelem. Az mint pedig kegyelmed írja az minapiban írot levelében, Frater István Uram fizetése felől való rendelést magam sem vehettem eszemben. Kegyelmed írjon és tudositson felölle.

Tarcsa és eltesse Isten kegyelmedet.

Fogaras 5. Martii 1678.

Kegyelmednek sok jókot kívánó attyafia

Bornemisza Anna mpr.

P.S. Ides Bátyám Uram, öcsém Aszszonyak Istennel sok jókot kívánok az gyermekkel együt.

Ides Batyam Uram, az hallott valloban meg vettetek volt, ha Isten nem könyörölne rajtunk napról napra mind villagasodik, noha edigis elleget értőt kegyelmedis, el hiszem ides Batyam Uram, mar Beldyekkis el mentek. Mire Adgya Istten, öfelsége akarattya.

*Címzés: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály Urnak, Kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 3. doboz. (Miss. 795.) Az aláírás és az utóirat autográf.*

3.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Fogaras, 1678. március 12.

Isten minden jókkal álgya meg Kegyelmedet edes Bátyám Uram.

Im edes Bátyám Uram, Köpeczi Uram után mingyárt elkültem. Szebenben érték el, az paticában¹ ő kegyelme mingyárt arra kívántato orvosságot készítet, melyet el kültem kegyelmednek. Az jedzés szerint élyen velle, melyet az levelben csinaltam. Magunk egessegeröl írhatom kegyelmednek, Uram ő kegyelme s az gyermek szenvedhető egességben fen vadnak, de magam gyenge egességgel, mivel tednapis az hideg lelt el. Edes Battyam Uram, kegyelmed maga, öcsém Asszony s az gyermekek egessegerölis tudositson, mint vadnak.

Ezzel az valo Isten oltalmában kegyelmedet [ajánlom].

Fogaras, 12 Martii 1678.

Kegyelmednek sok jókat kívánó Attyafia.

Bornemisza Anna mpr.

Címzés nincs.

OL P 1238. 3. doboz. (Miss. 1045.) Az aláírás autográf.

4.

Teleki Jánosné Bornemisza Anna fiához, Teleki Mihályhoz

Görgényszentimre, 1678. március 14.

Édes Fiam!

Isten minden kívánságid szerint valo jokal hogy meg aldjon,
szivem szerint kívánom.

Nekem irt Leveledet igen nagy keserüsegimmal, sűrű köny hullatásimal vőttem. En nyolcz esztendőktül fogva való keresemel meg nem tudalak marasztani, hanem ennekem sok intesimet meg vetéd s mostani ki menesed leszen az koporsomba takaróm¹.

Hogy ellensegid nem voltanak volna, anyi volt, az tenger fővenyenel töb. Ha szerelmes feleségedet s edes neveletlen gyermekidet nem szántad elhagyni, engemet az nyomorult el hagyatott Arva Anyádat annál inkább nem szántál, mert Isten szivedet meg keményítette en ellenem, valamint Pharaonak. De en az en Istenemet azon kerem, hogy ellened valo sok sűrű könyvhullatasimat tömlőjeben ne szedgye, hanem legyen irgalmas, kegyelmes s szándekodat, az melyet feltöttel, ha eő felsegenek Dicsősleges, tegye jó szerencsesse s idvessegesse.

En tudom, az en testi szezeim soha többé nem lathatnak, az mely ennekem, elhagyatott Arva Anyádnak, igen keserves. Azt gondolám, hogy (mivel csak magad maradtál vala szezeim előtt), imár koporsomban két kezidel takarsz s ilyen rettenetes keserüset fejemre nem hacz. De lám az en Istenem ennekem abeli könyörgesemet nem adta meg, mivel ő Felsegenek igen bűnös szolgáló Leánya voltam. Mindenekben valamint ő Felsegenek tetszik, úgy legyen, ellene senki nem álhát.

Tudod, mikor az Urak közül valamelyiket meg fogták s mind pedig zenebonak voltak, meg mondtam, hogy neked inkább ne fájjon. Mikor Bédit el bocsáták, abanis szolgálál nekik² s im most eszedben veheted, hogy akkori szolgálatodért fizet, mert valamint az Kigyók, ellened tamadnak mindnyajan. Immár az kevés jóságod, az melyet véres veretkedel szerzettél, meg sem marad nyavalyás apró gyermekidnél.

En mindenre elegenden vagyok, hanem kerem azon az Istenemet, hogy az en utolsó oramat hozza el s legyen idvösseges ki mulásom.

Kapi Komádat¹ is jó akarodnak tartottad, im most azt is eszedben veheted, mint volt jó akaród. Tudom, hogy en nalamnál minden rossz akaroidat jobban tudod, en írhatnek többet is s ennek előtte is mondhattam volna sokat, de mint szegény Arva, el halgattam s most is busulasidat nem nevelem. Talám imár nyavalyás Atyád-fiainak is nem szolgálhacz.

Vas kíván az Annyával meg osztolni s minden környül álló dolgait meg nem írhatom, hanem im levelét magadnak elküldöttem. Mit cselekedgyem vellek, mert az mostoha Apja is engemet kér, hogy igazicsam el, mind pedig Vas. Nem tudom immár, hanem magad ennekem meg írni ne nehezteld. Hiszem, az micskéjek maradott, nem csak Vasé, hanem az hugának is oszol benne, mind az az rész marhácskában s mind egyében s az Anyának is. Az Apjoknak gondviseletlensége miatt edgyetmása vészett el az Annyának s kit Isten is tud, hogy én ruhaztam, abból az jószágbul nem ruházkodott, mert hánnya, hogy edig menyí jövedelme volt annak az jószágnak. Az en lelkem ismeretire támaszsa az ocsmány, s ha pedig jövedelme volt, az Scholábanis penzel tartották, de en azt nem hántorgatom s mind pedig, mikor az kis Aszont el temeték, adott az mostoha Apja husz forintot s mikor el hozám az hugát Ebesfalvárol, tíz forintot s enis az miben lehetet, segitettem, de azt mondgyák, hogy igen kártyás az ocsmány. Vas János Uram mondotta, hogy Czegét három esztendő múlva magájévá teszi egészen. Mind mostoha Apja s Anya hire nélkül kert Vas Jánostul harmincz forintot, el hiszem, hogy kártyára, nem egyébre. Kérlek, hogy ha csak leveled általis, fenyegezd meg az engem szomorító fertelmest. Levelét osztán küld vissza nekem.

Kérlek, hogy ne neheztely mind ez levelemre választ teni, mind pedig magad s menyem Aszony ő kegyelme s szerelmes gyermekid felől tudositani.

Az en jó Istenemnek Kegyelmes gondviselése alá ajánlak.
Datum Görgény Szent Imreh, 14. Martii Anno 1678.

Edes Anyad

Arva Bornemisza Anna

5.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Fogaras, 1678. március 22.

Édes Bátyám Uram.

Isten minden jokkal álgya meg Kegyelmedet, kívánom.

Edes Bátyám Uram, kegyelmed három rendbéli leveleitt el vöttem. Hogy reájok választ nem tettem, oka volt az igen igen rosszszúl való lételem, mivel edes Bátyám Uram, mihelt Keczei Kegyelmedhez indúlt, mingyárt az harmadnap hideg reám eset. Az óltatól fogva rajtam is vólt. Az pedig olyan gonosz, nemis olyan, mint másokon szokot leni, hanem igen rázot, sziv fájástis inditot bennem nyilallással edgyüt. Uram ő Kegyelme s az gyermekis szenvedhető egegységben vadnak. Magamatis már, hála Istennek, az az hideg negyszer lelven olyan erőssen, most még is nem léj olyan erőssen, hanem csak meg borzogot.

Edes Bátyám Uram, az mi az Huszti dolgokat illeti, Keczelitől izentünk Kegyelmednek. Frater István Uramnakis mennyiben mutassam jó akaratomat, Kegyelmedtől várok [tanácsot]. Mivel, hogy ha Hedri Uram meg nem hólt vólnais, tovább Praefectust olyan nagy fizetésre nem tartottam vólna. Semmi hasznát nem látnám, mivel azon kivülis az Tisztek ot gondot viselhettenek vólna. Praefectus Uramis altalunk innét igazgatván, számotis vévén töllök, onnanis Frater István Uramis reájok vigyázzván.

Edes Bátyám Uram, szóvalis izentünk Keczelitől, ha mit cselekedünkis ő kegyelme javára, nem annyiban azért, hogy nevelnök az fizetést, hanem hogy ő kegyelme nem idegenünk s nem is olyan, az kitől jövendőbenis tartana ember, mert edes Bátyám Uram, ha ki más lenneis jövendőben ő kegyelme után, ugyan azon fizetést meg kívánná. Az mi pedig az Kamara Ispán dolgát illeti, Kegyelmedet abból követtyük, mostan Györkeitt ki küldvén, esztendeig meg próbállyuk, lássuk mint viseli magat. Mivel, edes Bátyám Uram, Kegyelmed tudgya, kedvezés nélkül az olyan tisztektől szamot kel venni. Az oda ki valo emberséges embereket pedig ebben az állapotban nem kedvetlenitenők, ha valamellyik kárban esneis közüllök. Praefectus Uramnakis parancsoltam felölle, hogy ő kegyelme az Commissiokot meg irassa s Kegyelmedhez külgye ki Györkeitt, Kegyelmed mindenekben Instructiót adván eleiben. Frater István Uramnak is írattunk ezekről Praefectus Uram által. Kegyelmed fel szakaszthattya az leveleket.

Ezzel ajánlom Isten óltalmában Kegyelmedet edes Bátyám Uram.
Datum in Fogaras, 22. Martii 1678.

Kegyelmednek sok jót kívánó attyafia

Bornemisza Anna mpr.

Edes Bátyám Uram, ha valami oly dolgok kívántatnak az levelekhez,
Kegyelmed meg olvasvan, tudositson felölle.

*Címzés: Tekintetes nemzeti Teleki Mihály Urnak, Kedves Bátyám Uramnak ő Kegyelmének.
OL P 1238. 3. doboz. (Miss. 229.) Az aláírás autográf.*

6.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Porumbák, 1678. május 11.

Istten mindden jokal Aldgya-Aldgya meg Kegyelmedet.

Ides Batyam Uram, mostani alkalmatossággal akkarék kegyelmednek irni. Az portarrol tegnap érkeztek meg Apor Istvan, Szeghalmi. Meg alkuvan, Bizony nagy fizetes, mind az által ides Batyam Uram, az mit ők igertek hazánk veszedelmevel, ahhoz kepest keveseb. Hust, Kövar, Hunyaddis töbetet (!) volna!

Ennem tom, minek löt volna fejedelme, mert azt az Hunyadat igertek volt, az kit az Ur Tököly Uram birt. Ezek az mint alkutak: kilencven öt ezer talléra ment. Ides Batyam Uram, Komám Uram mindeneke le parialtat Kegyelmednek.

Ides Batyam Uram, magunk egessegeröl irhatom Kegyelmednek, Isttennek aldot neve, egészégbn vagyunk, de az gyermek tegnap ellöt, szinten mikor levelem Kegyelmednek elvitek, hertelen ugy meg betegedek valla, az szemet is allig nyitata fel, forro volt az feje. Tegnap megis joban volt, de bizony nem szinten jól. Imar mint leszen ma, nem tudom. En bizony az tutam, odda lesz szegeny, de az mint eszönkben vetők, az igezet mija s mellegen regel kin hordoztak.

Ides Batyam Uram, Isttennek ajánlom Kegyelmedet, tarca is Kegyelmedet sok esztendeig jó egéssegbn.

Datum in Porranbak, Dije 11 Mai 1678.

Kegyelmednek minden jót kívanno Atyafia

Bornemisza Anna mpr.

*Címzés: Tekintetes Nemzeti Teleki Mihály Urnak, Kedves Bátyám Uramnak ő Kegyelmének.
OL P 1238. 3. doboz. (Miss. 760.) Autográf.*

7.

Apafi Mihály Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1678. szeptember 1.

Adjon Isten Kegyelmednek jó egészséget.

28 Augusti Kövárban költ kegyelmed levelet kegyelmesen vettük, egészségtelenséget szomorúan értettük, melyből hogy Isten Kegyelmedet gyógyicza, kivannyuk. Az szebeni Doctorett¹ kegyelmed kívánsága szerint el küldöttünk, el bocsátása felől iratvan az Varass Tisztinek. El érkezvén, nem keseltettyük Kegyelmedhez ki küldeni. Adja Isten, hasznalljon kegyelmednek. Mi kegyelmednek gyakran irtunk, hova tevedhetek el leveleink, nem tudgyuk. Ugy itiljük azert, Debreczen fele expediált es az Cegei Revtől vissza hozott leveleinket kegyelmed eddigh el vette, Potheringtől irt Kegyelmed levelere való valaszunkall. Tudosicson gyakran kegyelmed az dolgokrol.

Eltesse Isten kegyelmedet jó egészséghben.
Albae die 1. Septembris 1678.

Kegyelmednek minden jót kíván

Apafi Mihály

Címzés: Megh hitt Beczületes Tanács Ur Hivünknek, Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Urmak ő kegyelminek adassék.
OL P 1238. 3. doboz. Az aláírás autográf. (ld. TELEKI, VIII, 246.)

8.

Teleki Mihály Bornemisza Annához
Kővár, 1678. szeptember 3.

Nekem jó kegyelmes Aszszonyom!

Nagyságod. Meltóságos levelét alázatos engedelmisséggel vettem. Hogy Nagyságodnak magam nem irhatok választ, Istenért is kérem, Nagyságod meg bocsásson kegyelmessen. Bizonyara írom Nagyságodnak, nincs annyi ereje a job kezemnek, hogy egy levelet írhasak. Isten sok jót adgyon Nagyságodnak hozzám meltatlan szolgáljához mutatott kegyelmességeért.

Betegségemhez képest mindefelé kapván, Debreczenben is el kültem volt Sombori Uramért¹, kiis az estve érkezék. Bizony dolog, nehéz ugyan az várakozás, de azon lések, az onnan belől jövő Doctort megh várjam, kiváltképpen, ha az Medgyesi Pap², vagy Papai Uram³ jönének ki.

Némelly Czikkelyeire Nagyságod kegyelmes irásának való válasz tétéletem halasztom akkorra, mikor magam irhatok Isten jóvóltából, kirülis alázatosan bocsanatot várok Nagyságodtól. Az Urunk s az én kedves kis Uram ő Nagyságok betegeskedéseken szivessen búsultam. Áldassék Istennek nagy neve érette, hogy ő Nagyságokat jobban lenni értem.

Isten ő Nagyságokat jobban is erősiccse és Nagyságoddal edgyütt szamos Esztendőig szerencsésen éltesse.

Küvár, 3. Septembris 1678.

Nagyságodnak alázatos meltatlan szolgálja

Teleki Mihály

Nagyságod írja kegyelmes Aszszonyom, hogy engemet Rhedei s Nalaczi Uramék mindenekről tudósítanak, de engem ő kegyelmek semmirül nem tudositotak, csak edgyik az másikra igazít.

Címzés: Meltóságos Erdélyi Fejedelem Aszonymnak ő Nagyságának, nekem jó kegyelmes Aszonymnak alázatosan adassék.

MTAK Ki Oklevelek.

9.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1678. szeptember 5.

Isten kegyelmedett minden jokkal algya megh.

Kegyelmed levelet kegyelmedtül igen kedvesen vettem, melyben mitt irjon kegyelmed, értem. Mostt magam egészen kegyelmednek nem irhatok, mivel szinten indulo felben vagyunk, hanem nem sokára ismet küldven kegyelmedhez, akkor kegyelmednek irok.

Az mi az Doctor küldestt nezi, Papai Uramis¹ betegh. Szebenben Poharnok Janossal Etekfogonkatis kültem volt el, de ottis betegh leven az Doctor², már Medgyesre küldtem, hogy onnan hozzanak³. Kolosvarra penigh hogy küldgyön kegyelmed, csak nem javallom⁴.

Magunk egessegerül irhatom, hogy bizony megis Uram ő kegyelme s mind penigh az gyermek csak gyenge allapattal vannak. Mostt Vinczre le megyünk, mivel itt az helyis annyi itt lakásunkal majd megh büszszödött, noha Istennek hála, pestisben nem holtak. Hanem egyeb nyavalyaban rettenetes sok betegek vannak, ugyannyira, hogy aligh menekedhetnek megh az egessegesekis az betegsegtül.

Edes Bátyám Uram, Isten oltalmaban ajanlom kegyelmedett, kívánván, irásom tanállya kegyelmedet job egessegben s szerencses oraban.

Albae 5. Septembris, 1678.

Kegyelmednek minden jokat kíván

Bornemisza Anna mpr.

Öcem aszonynak Istentől jó egészséget kívánok mind az öceimel egyöt. Ides Batyam Uram, vallami on felől iratát volt Betlen Gergely Uram Banyara, legyen segicegel Kegyelmed. El hiszem, maga is ír Kegyelmednek.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Edes Bátyám Uramnak elő kegyelmének adassék.
OL P 1238. 3. doboz. (Miss. 284.) Az aláírás és az utóirat autográf.*

10.

Teleki Mihály Bornemisza Annához

Kővár, 1678. szeptember 7.

Nekem jó Kegyelmes Aszszonyom!

Meltóságos levelét Nagyságodnak alázatos engedelmességgel vettem. Isten fizesse meg Nagyságodnak rollam meltatlan szolgajárul való megh emlékezeset, úgy az Doctor keresteteseben mutatott kegyelmességét. Azt az Szebeni Doctort magam akarom kegyelmes Aszszonyom, hogy el nem jött. Én valóban rosszszul vagyok megis.

Az mi kegyelmes Urunk ő Nagysága es en kedves kis Uram betegsegeken nem kevéssé szomorodtam volt megh, de meg könnyebbüléseket szivessen örülöm. Isten továbbis ő Nagyságokat erőssitse s Nagyságoddal edgyütt szamos esztendőig jó egessegeben eltesse.

Betlen Gergely Uram ide ki Onert küldött, Embere 24 Mása Onat vitt be.

Felesegem Nagyságod Fejedelmi köszönteset alázatos engedelmességgel vette s Nagyságodnak meltatlan alázatos szolgálatyát ajánlja. Nagyságodat mint kegyelmes Aszszonyomat alázatosan követem, hogy magam Nagyságodnak nem irhattam, mivel nincs annyi erőm, hogy irhassak.

Isten Nagyságodat sokaig szerencsessen eltesse.

Küvár, 7. Septembris 1678.

Nagyságod alázatos méltatlan szolgája

Teleki Mihály¹

Címzés: Meltóságos Erdélyi Fejedelem Aszonynak ő Nagyságának, nekem jó kegyelmes Aszszonyomnak adassek alázatosan.

MTAK Ki Oklevelek. Az aláírás autográf.

11.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1678. október 20.

Edes Bátyám Uram.

Isten minden jokkal álgya meg Kegyelmedet!

Kegyelmed levelét el vöttem edes Bátyám igen kedvessen, hogy Kegyelmed gesztenyével kedveskedet, mivel itt pénzen sem kaphatni. Nemely nap is értettem edes Bátyám Uram, szegény gyermeknek nyavalyáját. Isten gyógyítsa, tarcsa meg Kegyelmedek örömére.

Edes Bátyám Uram, nyavalyás Apafi Miklos Uramis valoban sok nyavalyan mene altal az nyarón. Öcsém Aszonyis hozzánk küldvén valami orvosságért, az mit tudtam, adattam. Magunk emberetis küldvén ő kegyelmekhez, mongya, igen rosszszúl vadnak ő kegyelmek mind ketten. Ma esmét küldök ő kegyelmekhez.

Egy néhány Pomagránatott hozának Kostanczinápolyból, az mely Etekfogot oda kültünk vólt, ő Kegyelmenek abbólis kültem, mivel vér ellen igen jó. Kegyelmednekis kültem vagy hármat edes Bátyám Uram, mind penig Czitrom levét s pomagranatottis többet küldök, csak hozzanak. Eddigis kültem volna edes Bátyám Uram, de az mig ezeket nem hozák, ha aranyat adtunk volna is, it kin nem tanáltunk volna. Edes Bátyám Uram, igazan czitromnak szükiben soha így nem vóltunk, mint az idén, mert még betegnek sem talál az ember.

Magunk felől irhatom Kegyelmednek, Istennek hala, fen vagyunk, de Uramat ő Kegyelmet még is az nyilallás járja, mely miat igen el veszet ő Kegyelme. Magamis csak nem rosszszúl kezdettem lenni, alig hogy betegségben is nem estem, de most meg is jobban vagyok.

Ezzel ajánlom Isten óltalmában Kegyelmedet.
Fejervár, 20. Octobris 1678.

Kegyelmednek sok jókot kívánó Attyafia

Bornemisza Anna mpr.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, Kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 3. doboz. (Miss. 760.) Az aláírás autográf.*

12.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Ebesfalva, 1679. január 18.

Isten minden jokkal álgya meg kegyelmedet Edes Bátyám Uram!

Kegyelmed két rendbeli levelét el vöttem edes Bátyám Uram. Mingyárt ma akartam kegyelmedhez küldeni, mikoron az posta az másik levelet hozta. Mivel értettem az Kegyelmed kisebbik leánkájának esmét nyavalyáját, bizony szivem szerint búsulok, hogy szegénkére úgy reá szokot (!), mind azon által most kel szegénkét orvosolni, az mit Kegyelmetek tud. Néném Aszony ő kegyelme is mondá Kegyelmetek búsulását, hogy ha mi orvosságot tudnék szegénkének, küldenék.

Edes Bátyám Uram, láttya Isten, örömet ha mit tudnék többet annál, az kit irtam, örömet küldenék, de jobbat nem tapasztaltam, hanem gyanta olajat az orrocskája alá gyapotban tartani, mikor eszeben veszi ember, hogy reá jő, vagy az orra alat meg kenni s vak szemitt velle. Azomban örög Aszonyom is tud egy félét, kitis le iratvan, el kültem. Fekete gyantávalis füstölni nem árt.

Azomban edes Bátyám Uram, Kegyelmed ide való jövetelit értem, hogy eléb nem lehet hetfőnél. Uram ő Kegyelme valoban varta s várja is kegyelmedet. Engedje Isten, kegyelmed jöhessen el jó egessegben.

Edes Bátyám Uram, az mi az szegény nenem Aszszony temetése dolgát illeti, magam is nem tudok hozzá szólni, hanem ha Isten Naláczi Uramot ki hozza (mellyet úgy is hiszek, nem sokára ő kegyelme ki jő), Kegyelmedetis Isten mostan ide hozvan, kegyelmetekkel beszélgetünk. Addig ő kegyelme felől is halhatunk.

Magunk egessegeröl irhatom kegyelmednek, Urunk ő Kegyelme, magunk is szenvedhető keppen fen vagyunk, az gyermekis, noha ma sokot bajoskodot. Egy etekfogonk is tegnap hertelen meg holt.

Tarcsa és eltesse Isten kegyelmedet.

Ebesfalva, 18. Januarii 1679.

Kegyelmednek sok jókot kívánó Attyafia

Bornemisza Anna mpr.¹

Címzés: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály Urnak, Kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.

OL P 1238. 4. doboz. (Ú.r.B. 607.). Az aláírás autográf.

13.

Sárközi István és Debreceni Pál jelentése Apafi Mihálynak Barrabás Anna vallomásáról

Marosvásárhely, 1679. március 26.

Illustrissime ac Celsissime princeps, domine domine nobis naturaliter clementissime!

Fidelium perpetuorumque servitiorum nostrorum in gratiam Celsitudinis Vestrae humillimam debitamque semper oblationem! etc.

Vestra clementer nosse dignetur Illustrissima Celsitudo nos literas eiusdem Celsitudinis Vestrae compulsorias pariter et attestatorias pro parte et in persona generosi domini Petri Barrabas de Albiss, causarum Celsitudinis Vestrae fiscalium

in Transilvania directoris confectas et emanatas nobisque inter alios Celsitudinis Vestrae humiles, fideles, perpetuosque servitores, nominanter in iisdem conscriptos praeceptorie sonantes et directas, honore et obedientia recepisse in haec verba:

Michael Apafi Dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris universis et singulis, egregiis et nobilibus agilibus pariter etiam ignobilibus ac alterius cuiusvis status bonae tamen, honestaeque famae et conditionis utriusque sexus hominibus, ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus, praesentes nostras visuris nobis dilectis salutem et gratiam nostram.

Exponitur nobis in persona generosi Petri Barrabas de Albiss causarumstrarum fiscalium in Transilvania directoris, qualiter ipse medio vestri, ratione et praetextu certorum quorundam officii sui directoratus negotiorum, in praesentia egregiorum et nobilium, vicecomitum iudlium viceiudliumque iuratorum item assessorum ac notariorum comitatum Albensis Transilvaniae Thordae, Colosien-sis et de Küküllő, item vice iudicum regionum, assessorum ac notarii iurati sedis Siculicalis Marus, nec non Ladislai Illjey, Stephani Pronai, Joannis Panniti, Pauli Debreczeni, Stephani Saárközi et Michaelis Farkas cancellariae nostrae maioris et aulicae scribarum ac iuratorum notariorum, de curia nostra per nos ad id specialiter exmissorum, ut et Casparis Teleky et Stephani Farkas de Radnoth, hominum videlicet nostrorum pro iurium, ut praemissum est, officii tuicione ac defensione quasdam fassiones et attestaciones celebrari facere vellet iure admittente. Cum autem veritatis fassio, iustitiaeque recognitio nemini sit abneganda, proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut dum et quandocunque cum praesentibus simul, vel divisim fueritis requisiti, statim vos sub oneribus singularum sedecim marcharum gravis ponderis, per eos, quorum interest, seu intererit, irremissibiliter exigendarum ad diem et locum per ipsum exponentem, vel homines eiusdem ad id transmittendos vobis praefigendum in praesentia dictorum hominum nostrorum personaliter accedere, ibique ad fidem vestram Deo debitam, qualiscunque vobis de et super rebus coram interrogante constiterit certitudo veritatis, suo modo dicere, fateri et attestari modis omnibus debeatis et teneamini. Super quibus quidem fassionibus et attestationibus vestris litaras tandem per praefatos homines nostros sub sigillis suis fide eorum mediante conscribendas, annotato exponenti, iurium officii sui directoratus uberiolem, futuram ad cautelam necessarias extradari volumus et iubemus communi iustitia et aequitate svadente. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum in arce nostra Fogaras, die decima octava Martii, anno Domini Millesimo sexcentesimo septuagesimo nono.

Eratque a dextra earundem margine seu [...] subscriptum. Lecta correctae mpr. Loco recte solito, medio scilicet inferiori erant eadem literae sigillo eiusdem Celsitudinis Vestrae maiori et aulico, super cera rubra ductili videlicet impressive communitae, patenterque confectae et emanatae. Quibus receptis nos mandatis eiusdem Celsitudinis Vestrae in omnibus, uti tenemur obedire et satisfacere volentes, in hoc anno praesenti Millesimo sexcentesimo septuagesimo nono, praedicto videlicet, die vero vigesima sexta Martii, in civitate Marusvásárhely, domoque nobilis circumspecti domini Joannis Csiszár, iudicis eiusdem praedictae civitatis

Marusvásárhely primarii, in vicinitatibus domorum ab una circumsectorum Petri Szűcs, alias Kerekes, ab altera vero partibus Joannis Horváth alias Szabo de praedicta Marusvásárhely in platea vulgo Poklos utcza vocata sedeque Siculicali Marus existentium habitatum testem infra scriptam, vigore praescripti Celsitudinis Vestrae mandati nostram in praesentiam citatam exacto prius ab eadem firmissimo iuramenti sacramento, ad fidem eiusdem Deo debitam, super utro nobis oblato, inquisivisse et examinasse. Utrum autem nobis oblatum tale erat:¹

Tudod-é, láttod-é, avagy hallottad-é? Béldi Paál és Béldi Pálné, avagy más akárki hol, mikor és miformán s kik által akarták az erdélyi méltóságos fejedelmet, kegyelmes urunkat és erdélyi méltóságos fejedelem asszony kegyelmes asszonyunkat ő nagyságokat méreg, vagy egyéb mesterségek, vagy varázslás és-kuruzslás által elveszteni, vagy ő nagyságokhoz tartozandók közül kiket? Ha méreg által, azt kitől vötték, ha varázslás által, azt ki által cselekedték.

Azonban Béldi Paálnak és Béldi Paálnénak hol vadnak eltört jövai és levelei? Sőt egyebet is minden környüálló dolgokkal ez fenn letött alkalmatossághoz képest mit tudsz? mit láttál? mit hallottál?

A qua tandem talem accepimus rationem praescripti Utri, veritatis certitudinem:

1. Testis. Nobilis femina Anna Barrabás, nobilis quondam Andreae Horváth de saepe dicta Marusvásárhely relicta vidua, annorum circiter 55, iure examinata, fassa est hoc modo: Én Béldi Pálné asszonyomnak öreg asszonya voltam s az fenn megirt Utrum szerint tudom azt bizonyoson, hogy az mi mostani kegyelmes urunk és kegyelmes asszonyunk ő nagyságok méltóságos udvarokban Béldi Pálné asszonyom senkihez nem folyamodott úgy, mint Herpáliné asszonyhoz (ki is akkor az időben ő nagyságok öreg asszonya volt), mivel hogy akármelyik lakóhelyében, Bodolán, Uzomban és Mező Bodonban, sőt egyebütt is sok helyeken valamikor voltunk, mindenkor titkon Herpáliné asszonyomhoz elküldetett ál levelekkel Béldiné asszonyom és szóval való sok izenetekkel is ; Herpáliné asszony is szóval és titkos izenetekkel mindenkor választ tévén. Valamikor pedig udvarhoz mentünk, kegyelmes urunk és asszonyunk ő nagysága semmiféle szolgálival ugyanynira, mint Herpáliné asszonyommal nem társalkodott, minthogy sok izben Béldiné asszonyom az legszebb és jobb étkeiben igen titkoson és alattomban, bétakarva s mindenkor mente alatt küldett fel udvarhoz Herpáliné asszonyomnak egy gombkötő s varró Jancsi szolgálja által. Legközelebb pedig s többi között egyszer menénk Ebesfálvára, szállásunk volt amaz hosszú palota, (melynek is az templum felől való végiben vagyon egy olasz-fokás, vigyázó és mulató egy szegeletű kis tornác) abban az palotában, tudom bizonyoson, sokszor bévetette Herpáliné asszonyom magát és elbuván Béldiné asszonyommal, úgy sustogtak s titkon beszélgettek, de mit és miről végeztek, azt én nem tudom; elég az, hogy akkor Ebesfálván ajándékozá Béldiné asszonyom Herpáliné asszonyomnak egy viselt maga bársony sivegét, azonban mentének való bérlest és posztót, tallérokat, aranyakat. Ezeken kívül pedig sok egyéb ajándékot is adott Béldiné asszonyom Herpáliné asszonyomnak. Azonban egyszer Fejérváratt² gyűlés lévén, Béldiné asszonyom szolgáját

küldé Mező Bodonban és egy annakelőtte fél esztendővel megholt s ugyanakkor eltemetett Péterfalvi Szász Márton nevű kertészét kiásatta³ és az koporsója fenekéről s az holt test köntösséből, ruhájából, koporsója szegeiből egy-egy keveset mind vétetett és úgy vitték alá Fejérvárra Beldiné asszonyom keziben, mi végre, nem tudom; az szeginy kertészt annakutánna esmég eltemették. Én akkor ott Mező Bodonban voltam, egy Deák Margit nevű leány asszony volt Beldiné asszonyommal, ki is, úgy tudom, egy Fiota nevű mostan Fogarasban lakó ember felesége. Ez (ugy hiszem) tudhatja, mit csináltatott Beldiné asszonyom az szeginy kertész koporsójából, köntösséből kivött egyetmásokkal. Tudom azt végezetre, hogy mindenféle titkoknak ő nagyságok méltóságos házokbul kihordója és terjesztője csak Herpáliné asszonyom volt; de ezek az fenn letött dolgok mind üdvözült Bánfi Dienes uram ő nagysága halála után löttenek.⁴

Azomban Beldiné asszonyom soha egyik lakóhelyéből sem indult addig, mig (Bodolán) egy száz esztendőt meghaladott Bugyilánné nevű öreg asszonytul (kit is jövendőmondónak tartott és sokszor csillagokbul s felleges időkből jövendőltetett velle) elindulásának és akkori utazásának jobb, vagy gonoszabb következő szerencséjéről tanácsot nem kérdett, Mező Bodonban Bartha Tamásné és Bumba István-nétul.

Item. Szamosujváratt való mostani fogságában tudom, hogy átkozta és szidta az Bethlen urakat ő kegyelmeket, mint eziránt való rabságának legfőbb és legnagyobb okait, eszközeit, ezekkel együtt Mikes Kelemen uramat és Bánfi Dienesné asszonyomat ő nagyságát.

Item. Beldi Paál uramtul magátul (én öreg asszony lévén) semmit is nem hallottam, sem hozzá semmit is sem egyszer, sem másszor nem láttam.

Item. Beldi Pálnénak láttam gyöngyes szoknyáját, mentéjét, vállát, melyeknek gyöngyjeivel eleget is bajoskodtam; posoni iveses hintóját, tudom, úgy siratta, hogy az édes urát sem sirathatta jobban; tudom, azt is mondotta, hogy ez fejedelem asszonyi gyöngyes szoknya beléillik ám ez posoni iveses hintóban.⁵ Több jövaira nem emlékezem.

Item. Leveleiről Beldi Pálnak ezt tudom, hogy egy Gyarmathi János nevű, mostan Havasalföldében levő akkori szolgája Mező Bodonban egy hasadéokban tartott mindenféle titkos leveleit ugyanott mind elégette. Mostan pedig Marusszéken Vadasd nevű faluban lakó János deák nevű akkori Beldi Paál szolgájának mostani feleségének anyja, Szabó Péterné szájából hallottam, fenyegetődzett vejire, hogy Beldi Paálnak sok titkos levelei vadnak mai nap is kezedben, de várj, megbusulsz.

Item. Tudom hogy ugyan Marusszékből Havádtőn lakó Szabó Borka nevű asszony (ki is akkor Beldiné Frauimmere volt) tudhat mondani varázslás, kuruzsolás és egyéb eféle kérdésben forgó dolgok felől. Az ura nevét én nem tudom.

Item. Tudom, hogy Ebesfalvárul menvén Beldi Pál feleségével együtt Bodola felé, az előtt való nap minket cselédestül kültének Almakerekre háltni, maguk pedig mentenek Keresdre Bethlen János uram látogatására betegségekben.

Item. Az urak Kornis Uram⁶, Csáki László uram, Lázár István uram és Haller János⁷ uramék (sőt, sokan az efélék közül) sokat jártanak az urhoz Beldihez, az asszony Beldinéhez is, de mi végre, nem tudom.

Quam nostram in praemissis executionem praescriptaeque testis fassionem, prout per nos est recepta, exinde eidem Celsitudinis Vestrae fide nostra mediante rescripsimus, sigillisque nostris usualibus super cera rubri coloris Hispanica impressivae communitam eidem praedicto domino exponenti, iurium officii sui directoratus futuram uberiores ad cautelam necessarias extradidimus. De caetero eandem Illustrissimam Celsitudinem Vestram feliciter [...] regiminis sui statu quam diutissime vivere et regnare desideramus. Datum anno, die, locoque, inceptae videlicet attestationis huiusmodi per nos celebratae, suprapositis.

Correcta per eosdem.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humiles fideles, perpetuique servitores.

Stephanus Sárközy mpria et Paulus Debreczeny mp.

Maioris et aulicae eiusdem Celsitudinis Vestrae cancellariae iurati scribae et notarii e curia eiusdem, per eandem, ad praemissa peragenda specialiter exmissi etc.

Címzés: Illustrissimo ac Celsissimo principi, domino domino Michaeli Apafi (Dei gratia) principi Transilvaniae, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc. Domino Domino nobis naturaliter clementissimo.

Bethlen Farkas kezével: 1679. 29. Martii. Aperta per⁸ Wolfgangum Bethlen cancellarium mp.

Más kézzel: Béliiné öreg asszonya fassioi.

J.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 3—12.

14.

Wesselényi Pálné Béli Zsuzsanna Teleki Mihályhoz

Kolozsvár, 1679. augusztus 6.

Mint uramnak ajánlom kegyelmednek alazatos szolgálatomatt.

Isten minden kívánsága szerentt való jokal, jo egességel álgya megh kegyelmedet, kívánom.

Edes Teleki uram, akarám kegyelmedet levelemmel megh találnom, kívánvan, levelem tanalya kegyelmedet szerencses orában, jo egességben. Én kegyelmed én mellettem való törekedesett erttettem, kiéret Isten megh álgya kegyelmedett. De edes Teleki uram, az Istenreis kerem kegyelmedett, megis szollyon az Meltosagos Fejedelemnek s legyen azon, ne kíványón ő Nagysága en töllem reversalistt, mertt én bizony az Meltosagos Fejedelem ő Nagysága ellen gondolatomal sem igyekeszttem veteni s ez utanis nem igyekezem. Én, édes Teleki uram, mintt hogy nemis ream volt bizatattva, nemis Aszony ember elmejehez valo az Országigazgatás'. Én jo lelki ismeretel irom, az Magyar orszagi dologhoz nemis szolottam, kire nezveis remenkedem, kegyelmed legyen mellettem, had bocsásson az Méltosagos Fejedelem ő Nagysága Geresre magam házához, hogy Geresen s Gerenden lakhassam az kett helyen, hiszen én bizony az Meltosagos Fejedelem hire nélkül Hadadban ki nem

megyek, én azt reversalis nélkülis megh állom s az irogatást is. Senki ellen edigis nem cselekedtem, Isten oltalmazon, hogy ő Nagysága ellen cselekedgyem. Edigis en soha nem irtam, hanem az urnak mikor irtam, akoris csak magam egessegem s állapotomirul tudositottam. Megis kerem kegyelmedet, rollam ne felettkezek el. Kegyelmednek melletem valo törekedestet uramal ő kegyelmével megh igyekezők szolgálni. Kegyelmed jo valaszatt el várom.

Ajánlom ezel Isten oltalmában kegyelmedet.
Claudiopoli Anno 1679. 6. Augusti

Kegyelmed alázatos szolgálója

Beldi Szuzanna

Címzés nincs.

OL P 1238. 4. doboz. Autográf. (ld. TELEKI, VIII, 479.)

15.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Balázsfalva, 1679. augusztus 11.

Isten minden jókkal álgya meg kegyelmedet edes Batyam Uram!

Kegyelmed levelét edes Batyám Uram némelly nap vettem vólt, mellyre választis tettem volt, csak hogy utbann lévőnn, el nem küldhettük. Bizony dolog edes Batyam Uram az mint kegyelmed is írja, az Radnothra valo menetel miatt nem kicsiny meg haborodással s busulással vóltam, de mint hogy meg kellett annak lenni, az mit Isten ő felsege akart. Már magamat csak meg kemenyitettem, eddig el jöttem, noha gyenge egesseggel vagyok, kivalkeppen penig az fejem fajdalma miatt.

Frater Istvan Uramnak irtam edes Batyam Uram, hogy külgjön Eperjesre valami gyanta olajért, kegyelmed külgye meg ő kegyelmének.

Tarcsa és éltesse Isten jó egességben kegyelmedet.

Datum Balasfalva. 11. Augusti Anno 1679.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyám Uramnak ő kegyelmének
OL P 1238. 4. doboz. (Miss. 810.) Az aláírás autográf.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1679. augusztus 24.

Istten minden jokal Aldgya meg⁷kegyelmedet ides Batyam Uram.

Kegyelmed levelet elvetem ides Batyam Uram, melyből értem, Frater Istvan Uram mit írjon az gyanta olj (!) felől. Az után jutat eseben, Legyen (!) orszagbol joblet volna hozni, mivel Danczkauro! hozak az javat. Ides Batyam Uram, hogy Huszton elleg Buzank leszen, hala isttennek. Az Istten most azt a földet meg aldota az szegenységre nezve is.

Ides Batyam Uram, öcem aszonyom nyavalyajan bizony szanyakozom. Istten ő felsege gyoca (!) meg mind az öcemel együt ő kegyelmét. Bizony nékönk cak felelem dolgunk, nem cudalani, mert magam is ugy vagyok. Itis esek gyalagsag, verben holtak is meg bene. Mind az által aban nyogtam meg, az Istten ő felsége gondot visel ő felségére, ha nem, hijaban az én vigyazassom.

Ides Batyam Uram, Frater Istvan Uram levele levelemben volt cinalva, kegyelmednek vissza költem ismét. Isttenek ajanlom kegyelmedet.

Istten tarca meg kedvesivel egyöt sok esztendeig jo egisegben.

Datum in Radnot Die 24. Augusti 1679.

Kegyelmednek minden jot kevano Attyafia

Bornemisza Anna mp.

P.S. Edes Batyam Uram, noha el hittem, hogy mind kegyelmed, mind Öcsem Aszony eleget tud orvossagot s esztis, mindazonáltal több paraszt orvossagok közt ez jó: hogy egy nagy öreg veress hagymának az bélit ki kell vájni, szurkot kell bele tenni s egy paranyi mézet, aszt kell az köldökére tenni. Meg kell az veres hagymát sütni.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak ő kegyelmének adassek.

OL P 1238. 4. doboz. (Miss. 810.) A levél, az utóiratot kivéve, autográf.

17.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1679. augusztus 26.

Isten minden jókkal álgya meg Kegyelmedet edes Batyam Uram!

Kegyelmed levelét, edes Batyam Uram, vettem. Az mi az só allapottyát illeti, nagy hátra maradás bizony, az oda való szükségre masunнанis nem lévénн jövedelem. Az harminczadnak le szállításabann itt benn levénн most, talám tehetne valami jót Kökényesdi Uram. Addig ugyan immár en nem szólhatok ő kegyelmének, míg Isten kegyelmedet ide nem hozza, akkor kerni kell edes Batyam Uram ő kegyelmét, legyen azonн, valami formánn szállítanák alább. Terpentínát, edes Batyam Uram, küldöttem. Pápai Uramhoz is el küldöttem, hogy ujjobbann írja meg, mint szokta csinálni az orvosságot belőle, mert Köpeczi Uram maskeppen csinállya, tyukmony sárgájával, ő kegyelme penig a fejeivel.

Tarcsa és eltesse Isten jo egességbenn kegyelmedet edes Batyam Uram.
Radnoth, 26. Augusti Anno 1679.

Kegyelmednek Istentől minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

Ides Batyam Uram, mikor ember be adja, meg indítja elsőben, de az után meg állítja. Betlen Farkas Uram még az kis gyermekeknek is be adja. Ő kegyelme le irathatja, oda is el költem.

Címzés: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak ő kegyelmének adassék.

OL P 1238. 4. doboz. (Miss. 760.) Az aláírás és az utóirat autográf.

18.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1679. augusztus 29.

Isten minden jókkal algya meg kegyelmedet edes Batyam Uram!

Kegyelmed levelét edes Batyam Uram, vettem, mellyből értem az öcsém Uram nyavalyájának meg nehezédését. Isten ő kegyelmetis gyógyicsa s kegyelmedetis jó egességben tarcsa meg. Im ezert, edes Batyam Uram, mind Köpeczi Uramat s mind Papai Uramat kegyelmedhez küldöttem, az mellyik fog kegyelmednek teczeni, orvosoltassa azzal az szegeny gyermekeket. Papai Uramot, edes Batyam Uram,

mikor vissza akar menni, erre külgye kegyelmed vissza, mert Uram ő kegyelme is harmad naptul fogva majd hagymázosonn van.

Tarcsa Isten jó egessegeben kegyelmedet edes Batyam Uram.

Datum Radnoth, Die 29. Augusti Anno 1679.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.¹

Címzés: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak ő kegyelmének adassék.

OL P 1238. 4. doboz. (Miss. 760.) Az aláírás autográf.

19.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1679. szeptember 20.

Isten minden jókkal algya meg kegyelmedet edes Batyam Uram.

Kegyelmed levelét edes Batyam Uram el vettem, Frater István Uram levelével együtt. Az gyanta olajat meg hozták, ha igaz gyanta olaj valóban jó, mert igen erőss. Az Postát edes Batyam Uram, nem kesleltettem kegyelmed írása szerintis, hanem vissza bocsátottam.

Tarcsa és éltesse Isten jó egessegeben kegyelmedet.

Datum ex Castro nostro Radnoth. Die 20. septembris 1679.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

Ides Batyam Uram, az nehez natharul egyebet nem tudok, hanem csak főstölni halotam gyanta poral, maxtrissal s meg nadmezel.

Címzés: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak ő kegyelmének adassék.

OL P 1238. 4. doboz. (Miss. 810.) Az aláírás és az utóirat autográf.

Béldi Pálné Vitéz Zsuzsanna Barcsai Mihályhoz

Szamosújvár, 1679. szeptember 28.

Nyomorult állapotom szerint valo szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek mint jo akaro Uramnak. Istentől szerentsés hoszsu életet kívánok kegyelmednek.

Kegyelmedet édes Uram kelletek szükségesképpen meg találnom. Nyilván lehet kegyelmed előtt immár majd két esztendőől fogva valo szenvedesünk. Ugy látom, az hoszas idő immár majd az Emberek előtt is feledékenységben hozta nyomorult állapotunkat. Kegyelmedet, édes Uram, kerem az élő Istenért, törekedgyék Urunk elő Nagyságáha előtt melleitünk, elégednének meg immar ő Nagyságok ennyi időktől fogván valo nyomorgattatásunkal, tekintsék az Istent, bocsássanak gyermekimmel edgyüt hitván pusztá házamhoz, had lakhassam szabados állapotomban az ő Nagyságok méltóságos szárnyok alatt.

Az Isten is ő Nagyságokat meg álgya érette, ha kegyelmes szemmel tekintenek immár hoszas időtől fogva gyermekimel edgyütt valo szenvedesimett. Ha pedig ugyan még is tovább akarnak ő Nagyságok nyomorgatni, kegyelmedet kérem, még is törekedgyék Urunk ő Nagyságáha előtt, parantsollyanak ő Nagyságok itt valo Gondviselőjöknek, adgyanak valami ételünkre valott, mertt immár az hosszas nyomoruság miá tellyességgel el nyomorodtunk. Ez világon mindenemből ki fordultam, tsak az mindennapi táplálásunkra valo is nem tudom, honnan legyen, ha ő Nagyságok nem könyörülnek rajtunk. Az Isten is ő Nagyságoknak meg fizeti, ha mi irgalmasságot tselekesznek velünk.

Fő Kapitány Tholdalaghi János Uramat is kértem ezen dolgokra, hogy törekedgyen Urunk elő Nagyságáha előtt. Ő kegyelme is igrte jo akarattyát. Kegyelmedet is kérem az élő Istenért, törekedgyék melleitünk, immár könyörüllyenek rajtunk. Kegyelmedet édes Uram, nagy becsülettel követem, hogy mind ezekkel is kegyelmedet kel busitanom, de az kegyelmed Istenes keresztenységéhez nagy reménségem vagyom. Kegyelmedet kérem, ha ő Nagyságáha valami kegyességet mutattya, ezen levelem meg ado szolgám által ne nehesztellyen tudositani.

Ezekkel ajánlom Istennek gondviselése alá kegyelmedet.

Ex Szamosujvar, die 28. Septembris Anno 1679.

*A levél hátulján: Bartsaj Mihály Uramnak elő kegyelmének küldöt levelnek parja.
OL P 669. 1. csomag. Nro. 182. Aláírás és címzés nélküli fogalmazvány.*

21.

Béldi Pálné Vitéz Zsuzsanna Bánffy Farkashoz

Szamosújvár, dátum nélkül.

Nagy becsülettel vettem, hogy Kegyelmed rólam el nem feledkezett, az Isten Kegyelmednek sok jót adjon érette. Kegyelmedet kérem, ezután is ha mi jót tud Kegyelmed velünk cselekedni, legyen elkövetője, az Isten is Kegyelmedet megáldja érette.

Én bizony édes öcsém uram, mindezekben ártatlan vagyok, ártatlan szenvedtem mind gyermekimmal együtt ezt az hosszú ideig való nyomorúságot. Az Isten előtt áll az én lelkem, az ki szíveknek vizsgálója. Az én lelkem engemet semmiben nem vádol, mindennek úgy kell lenni, az mint a jó Isten akarta, legyen Istené a dicsőség.

Kegyelmedet kérem nagy becsülettel, Isten Kegyelmedet alá vivén, ezután is törekedni mellettünk gyermekimmal együtt, az kik előtt illik, ne szünjék, mert nekünk reménységünk több nincs Istennél.

A lelőhely megnevezése nélkül közölte DEÁK, 1887, 62—63.

22.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1679. november 16.

Istenn minden jókkal algya meg kegyelmedet edes Batyam Uram!

Kegyelmed levelét, edes Batyam Uram, vettem. Kegyelmed írása szerint mind Frater István Uramnak, mind az praesidiumnak irattunk. Kegyelmed nezze meg, ha jól vagyóné, ha nem jól vagyón, maskeppen irassa kegyelmed, s el kell küldeni. Isten kegyelmedet ki vivén, jobban eliben adhattya Vajda Péter Uramnak az dolgot.

Az gyermek nyavalyáját szomoruvann értem, Isten ő felsége gyógyicsa. Most egyebarant mind nagyokonn, mind kicsinyekenn uralkodik az hideglelés. Magunk egessegeről irhatom kegyelmednek edes Batyam Uram, aldott Istennek szent neve, Uram ő kegyelme s az gyermek szenvedhetőkeppen vagyón, de magam egy hettül fogva gyenge egészséggel vagyok, kivált eczaka majd mint egy hagymazosonn vagyok.

Tarcsa és eltesse Isten jó egessegebenn, edes Batyam Uram, kegyelmedet.
Datum Albae Juliae 16. Novembris 1679.

Kegyelmednek minden jót kivano attyafia

Bornemisza Anna mp.

Hogy magam nem irhatam kegyelmednek, követem, mivel gyenge egesegem van.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak ő kegyelmének adassek.

OL P 1238. 4. doboz. (Miss. 211b.) Az aláírás és az utóirat autográf.

23.

Béldi Pálné javainak jegyzéke¹

Szamosújvár, 1679. december 6.

Anno 1679. Die 6. Decembris.

Tholdalagi Andras Uram kezében adtam ezen egyetmasokat

- x Egy Gyemantos Rubintos Pava, egy nagy Gyemant a begyi.
Egy függő, egy Gyemant kereszt a közepiben, Rubint safelj Gyemant benne
harom szem, gyöngy a vegiben.
Egy Rubintos, Saphelyos, Smaragdusos függő, harom szem gyöngy a vegiben.
- x Egy pantlika forma Gyemantos függőtske, egy Gyöngy a vegiben.
Egy Rubintos pantlika kötes.
Egy Gyemantos fülbe valo függő.
Egy Rubintos fülbe valo függő.
- x Egy Arany tő, egy kez rajta, egy gyemantotska az ujjaban. Rubint a keze
körüli, egy nagy öregh gyöngyöt tart, mint egy kis Dio. Az öregh
Gyöngy vegiben egy termes Rubint, az Rubint vegin egy kis
Gyöngy.
Egy arany ő Gyemantos Rubintos kilencz remekből álló, tizedik egy kisebb,
vegire valo.
Tizenhárom Gyöngyös Gyemantos boglar.
Egy Rubintos arany parta, kaptokkal össze foglalva, egyik remekje pant-
lika rosa forma, a masika pántlika kötes forma, sűrű rubint benne;
tizen egy remekből álló.
Egy sziv forma termes Saphely körül aranyba foglalva, egy gyöngy a vegin.
Egy bokor fülbe valo karika, Rubintos.
Egy bokor fülbe valo karika, kigyo forma, tsak simma.
Egy öregh gyemantos gyűrű, aprora metzve.
Egy öreg gyemantos gűrű, tabla formara metzve, eőreg gyemant benne.
- x Egy öreg hegyes gyemantos Gyűrű.
Egy tabla gyemantos gyűrű, hoszatska a tablája.
Egy tizen egy gyemantos gyűrű.
Egy sziv forma gyemantos gyűrű, tizenket gyemant benne.
Egy harom szegű gyűrű, hét gyemant benne.
- x Egy kereszties forma gyűrű, öt gyemant benne.

Egy három Rubintos gyűrűtske.

Egy Rubintos toltok.

- x Egy nyakra valo öreg gyöngyök, tiz sorbol allo fekete pantlika rajta, egy felől gomb, mas felől mak a vegin.

Egy Gyöngy eő tizennégy sorbol allo, fekete pantlika az vegin, belől gomb, a vegin makkok a pantlikanak.

Egy bokor kezre valo Orientalis Gyöngy, közép szerű, igen szép.

Ugyan olljan szerű gyöngy, de nem orientalis, nagy hoszu szál kartya gyöngyök pappirosra varva, öregek, azzal eggyütt aranyba foglalt gyöngyök.

Harom rend nyakra valo Orientalis nagy öreg gyöngyök, petsét a ket vegin.

Egy nagy öreg kő, Topasinnak hiják, igen szép.

Egy arany körtvel tarka zomantzós pėsma tarto.

Egy ezüstös arannyas kantár szűgyellőstől.

Egy arannyas kantar hoszu forma szűgyellőstől.

- x Egy ezüst viz ivo korso, fejer.

Száz forint Garas penz.

Két selyem paplan.

Egy virágos Atlacz szoknya vállastól, előkötőstől, fekete csipke rajta.

Egy premes hajszin poszto szoknya.

Egy viseltes fekete Barsony palast, nusztal bellett.

Egy poszto mente, roka mallal bellett.

Egy mente ala valo hiuz belles.

Negyven marham. Egy fejer szekeres lovam.

Ezeken kívül a kit nem en adtam kezében, hanem mas uton akadtott kezében az en arany mivem közül, kiket lattam.

Egy tol forma öreg Rubintos Medály.

Egy nagy öreg Saphelyos, Rubintos, Smaragdusos függő, három lebegő az vegin.

Egy arany lántz.

Más kézzel: Beldi Palne Toldalagi Uram kezenel levő Arany művekről valo Jedzes.

OL P 659. 46. csomag, 883. szám. Ismeretlen kéz írása.

24.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Ebesfalva, 1680. január 30.

Isten minden jokkal aldgya meg kegyelmedet Edes Bátyam Uram.

Mostani alkalmatossággal akarok kegyelmednek írni edes Bátyam Uram. Az Kegyelmed elmeneteli után az Gyermek akkoris roszszul lévén, veres himlővel meg himlőzött. Ma reggel láttatott jobban lenni s ugyan jocskán volt. Hanem most, dél után látom kedvetlenségét s nyughatatlanságát, de áldassek Istennek neve, még eddig le nem fekütt, ejjelenként az hurut visztigeti. El hiszem, Edes Bátyam Uram, az orra sebes lévén belől, míg meg nem gyógyult. Étélet a mi nézi, csak két három falatot észik. Ez után mint leszen, Isten tanacsaban vagyon.

Az Edes öcsem Aszszonnak irtam volt, hogy tudositson, az himlővel edgyütt járo torok fájast mint kellene meg orvosolni, tudván azt, hogy az Gyermekeken két féli himlőis volt, mert az torkában lévő fájdalom ártalmassab ugj gondolom, s ezt mint kelljen orvosolni, kegyelmed arrul, edes Bátyam Uram, maga tudositson.

Isten tarcsa kegyelmedet jo Egességben az edes Öcsem Aszszonnyal edgyütt.
Datum Ebesfalva, Die 30 Januarij Anno 1680.

Kegyelmednek Istentől minden jot kívánó
Attyafia

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, Kedves Bátyám Uramnak ő Kegyelmenek.

OL P 1238. 5. doboz. (U.r. B. 611.) Az aláírás autográf.

25.

Szentgyörgyi Mihály Béli Pálnéhoz

Gyulafehérvár, 1680. június 12.

Isten ő felsége örvendetes állapottal vigasztalja édes asszonyom Kegyelmedet.

Nem kevés félelem alatt írok asszonyom Kegyelmednek, noha bőrömbe jár, ha megtudják. Mi kijövének, mert az mondák, hogy Kegyelmed eddig az uráért, ezután pedig mi érettünk leszen rab. Bizony dolog, erős assecuratio alatt, hogy Kegyelmedet az urfiakkal együtt elbocsátják, mi nekünk pedig semmi bántódásunk nem leszen.

Ha valami formán szerit tehetem, Kegyelmeddel nem sokára szemben leszek. Irni, izenni nem merek, mert Kegyelmed biztában jó akarójának megmondja s engem ütnek meg. Én asszonyom elhülék, micsodás dolgokat beszéle Vitéz Gáborné

asszonyom, hogy Kegyelmed mutatott. Ne legyen Kegyelmednek soha olyan embere, kinek mondjon semmit is.

A szegény uramat, mikor már minden dolgaink készen voltak volna, Isten elvővé igen hirtelen, kinek halála felől sokat hallok, de semmit Kegyelmed ne higgyen, míg velem nem beszél. Azt meg kell vallani, hogy Csáky soha Dunától fogva egész haláláig jó akarója nem volt, hanem ellensége, kire nézve az feleségével is igen meglássa Kegyelmed, mit közöl. Itt az a híre, hogy Csáky adott enni s azért holt meg, de nem, édes asszonyom, mert igen vigyáztunk szegényre. Bizony, maga is igen tartott, nem is ött senkivel, se nem ivott, hanem velünk, úgy is mi próbáltuk mindenkor elsőbben.

Sok dolgokról kellene Kegyelmednek írnom, melyeknek leírása sok napokat befoglalna, mivel azért nekem abban módom nincsen. Szóval nagy hit alatt igen félve izentem némely dolgokról, némelyeket pedig halasztok arra, mikor Kegyelmeddel Isten szembe juttat. Most édes asszonyom, ideig nem távozhatom Székely László uram mellől, de ne gondolják Kegyelmed semmit én felőlem, mert megverne engemet az Isten, ha én annak az háznak, az mely engemet nevelt, háládatlansággal fizetnék. Itt is bizony Kegyelmed szolgálja vagyok.

Nem sokára Kolozsvárra viszik azon vármegyei főispánnak. Én is ott leszek akkor, ha lehet s lovam leszen, Kegyelmedhez elfordulok, de ha nem lehetne, küldje oda Kegyelmed maga írásával emberit és miről akar Kegyelmed leginkább tudakozni, írásban feltétlenül, tudósítom én is. Kakas Pétert, Zsidó Jánost Kurtán Jánossal oda be hagytam, nem ok nélkül. Ugy hiszem minden bizonnyal, az Isten bizony megszán bennünket nemsokára.

Az Istenért asszonyom, ne higgyen Kegyelmed senkinek, mert valaki Kegyelmednek leginkább hízlik, bizony az árulja el. Belényiné asszonyom is sokat mond, az mi nem kellene, kire nézve én bizony feléje sem merek menni. Erre sem merek mindeneket bizni, mert igen zajgó, hanem írjon Kegyelmed és a Kegyelmed írását látván, inkább bátorkodom én is.

Innen mű Pocstelkére megyünk, ott négy vagy öt hétig mulatunk, onnan Kolozsvárra megyünk. Kegyelmed meghallja az kolozsvármegyei széket, akkor bizonyosan ott leszek. Kegyelmedet lelke üdvösségéért kényszeritem, semmi levelet ne tartson Kegyelmed, hiszen van ott is tűz. Ne is legyen olyan embere Kegyelmednek, az kinek mutassa.

Ezekkel Istennek gondja viselésébe ajánlom Kegyelmedet.
Fehérvár, 12. Junii 1680.

Kegyelmednek alázatos szolgálja

Szentgyörgyi Mihály¹

P.S. János mester, az szakács velem vagyon. Kápolnási kimegyen az debreczeniekkel a hazájába.

*Címzés: Nekem régi jó asszonyomnak, tekintetes nemzeti Vitéz Zsuzsánna asszonyomnak adassék.
Méhész, gr. Béli Ákos levéltára. (Id. DEÁK, 1887, 198—199.)*

25/a.

Apafi Mihály Beszterce város tisztségviselőihez¹
Gyulafehérvár, 1680. június 15.

Michael Apafi, Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae
Dominus et Siculorum Comes.

Prudentes ac Circumspecti fideles nobis dilecti, Salutem et gratiam nostram!

Az mellj Törpönyi boszorkánj bűjös bájos Aszszonj² hűségteknél fogva
vagyon. Parancsolljuk Kegyelmeteknek és igen serio hűségteknek, az belső Szolnok
Vármegyei Tisztek hire nélkül senki instantiájára ki ne adják.

Secus non facturus.

Datum in Civitate nostra Alba Julia, Die 15. Junii 1680.

Michael Apafi

*Címzés: Prudentes [!] ac Circumspectis Judici primarii caeterumque Senatoribus ac Notariis Sedis et
Civitatis Beszterce Fidelibus nobis dilectis.*

Más kézzel: Anno 1680. Michael Apafi.

OL Mf. 477. Beszterce város levelezése, 1680. Nro. 89. Az aláírás autográf.

26.

**Dobolyi János és Körmendi János jelentése Belsőszolnok vármegye főispánjának a
Désen lefolytatott vallatásról**
Dés, 1680. június 25.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk nagyságtoknak s kegyelmeteknek; Isten
nagyságtokat s kegyelmeteket szerencsés boldog hosszú élettel megáldja.

Akarók nagyságtoknak s kegyelmeteknek alázatosan értésére adni, hogy in
hoc anni praesentis 1680 die 25 mensis Junii, nemes Belső Szolnok vármegyének
mostani edgyik viczeispánja nemzeti Deési Pocsai Ferencz uram parancsolatja
szerént az mi kegyelmes urunk ő nagysága nekünk szóló kegyelmes compulsorium
mandatumának¹ szigorával az alább megirt személyeket mi általunk az előnkből
adatott utrum szerént őkegyelme examinálni kívánván, mi azért azoknak erős hitek
szerént való fassiojokat recipiáltuk nemes Belső Szolnok vármegyében Désen az
tanácsházban, melyek rendszerént így következnek:

Utrum super eo?

Tudod-e, láttad-e, vagy bizonyosan hallottad-e, hogy az Pörpeni Ilona néző asszony bűbájoskodott, varásolt, csillagokbul nézett, vagy jövendőlt volna és ha némely asszony embereket elaltatott, ámitott, jövendőt mondott volna nekik, hogy az urok meghal és azután ki veszi el őket, némely káros embereket pedig imide-amoda igazítván, csábítván károk után, ha azért fizetést vőlt volna fel, határokat, udvarokat, kertet, pinczét, fák alját ha ásatott fel, eláztatván némely embereket, hogy pénz vagyon ott, valakire ha ráolvasott volna, az Miatyánkot visszamondotta² volna, vagy mással mondatta volna és ha azzal is kérkedett volna, hogy az füvek neki megszólalának. Egyszóval Isten s ország törvénye ellen való tilalmas dolgokat cselekedett-e.

1. Testis. Hegedüs János relictája, Fazakas Borbara Annorum 60, jurata examinata fassa. Egykor én Keresztes Andor uramnál lévén, tudom, hogy azt az Pörpeni Ilona nevű néző asszonyt Inczédi Györgyné asszonyom oda hozatta, Keresztes Andor uram haraguvék érette. Az kisasszony azt izené tőlem neki az szomszédban, mondgya meg, az késit ki lopta el, én is azt mondtam neki, kérlek lásd meg, ha bátyám uram haza jő-e Tatárországból, vagy nem? Másnap reggel azt felelé az néző, nem volt tiszta idő az éjjel, más éjszaka ott hála Keresztes uramnál, ezt monda, az éjjel megnézem, de én láttomra ki sem ment azon éjszaka az házból, csak azt monda reggel, bátyád ott megházasodott, haza nem jő. Az kisasszonynak azt monda, az késed megkerül, de abban semmi nem volt, csak jól akarta magát tartatni, hitető, ámitó volt.

2. Testis. László István relictája, Gogan Anna annorum 45 iurata examinata fassa. Tudom, hogy az a Pörpeni Ilona néző asszony egykor Deesen lévén, oda menék hozzá, mondék neki, azt tudom nyilván, hogy volt az anyámnak pénze, ha megmondanád nekem, hol vagyon, megfizetnék tőle. Arra az szomra monda az néző, az hová gyanakodol, hozz onnan földet nekem, én vivék földet, monda nekem, csak ott kereskedgyél, mert ott vagyon. Mi megkerestük, de semmit nem találtunk, csak ámitó volt.

3. Testis. Vámos István felesége Gábor Margit annorum 45. iurata examinata fassa. Búza Mihálynétül Keresztesi Judittól hallottam, hogy nálok volt az Pörpeni néző asszony s azt varázsolta volna, hogy az apja pénzt, ezüst poharát az én kezemben adta volna. Oda jüvén Búza Mihály feleségestül, megmondák, mit mondott az néző asszony, de csak hazudott, mert nálam nincsen semmije.

4. Testis. Búza Mihály felesége, Keresztesi Judith annorum 30 iurata examinata fassa. Tudom s láttam szememmel, három rendben jöven házunkhoz, jövendőlt, varásolt, kiváltképpen egy éjjel ott hálván nálunk, az kertben kimentünk, az csillagokbul nézett, berbetélt³, mondott sokat, de nem értettem, mit mond. Láttam, hogy keresztet hánt égre, melyére, úgy varásolt, hogy ott az kertben pénz vagyon, de nem mutatta meg, micsoda helyt vagyon, csak imide-amoda habozott.

Azt is varásolta, hogy az apám pénze, ezüst pohara az mostoha anyám ládája fiában vagyon, de abban sem mondott igazat, csak hazudott, ámitott.

5. Testis. Búza Mihály annorum 33, iuratus examinatus fassus sicut quartus testis in omnibus.

6. Testis. Szabó Miklós annorum 70, iuratus examinatus fassus. Tudom Alvinczi Nagy István vármegye szolgabírája pinczéjében Deésen pénzt mondott lenni az néző, de azt mondotta, hogy nála nélkül meg nem ássa, mert ahhoz ő ért. Az szolgabíróval edgyütt mi ketten megástuk, de semmit nem találtunk. Az szolgabíró azt mondá, ha most ide jőne az néző asszony, bele temetném ebben az veremben. Mi velünk is ásatott házunknál az kertben egy nagy vermet, de semmit nem találtunk, csak hazudott s ámitott.

7. Testis. Szabó Miklós felesége Csehi Anna annorum 50. iurata examinata fassa in omnibus uti sextus testis, az magok telekjén.

8. Testis. Bányai Máté felesége Székely Kata annorum 46, iurata examinata fassa. Nekem egykor mondá Gombás Mihályné asszonyom, az juhokban igen nagy kárt vallottam, azt mongyák édes asszonyom, hogy az Pörpéni néző bejár Deésre. Kérlek édes asszonyom, kérgye meg kegyelmed tőle, ha utában igazit az én káromnak, bizony megfizetek neki. Én az nézőt találám egykor az utczában Deésen, jelentem neki az dolgot, arra mondá az néző, hogy markotokat beszorítjátok, semmi hasznát nem veszitek, ha kinyitjátok, hasznát veszitek, az markát beszorítá s kinyitá, úgy mutatta meg. Azt is hallottam, nyilván Keresztes Andor uramnál is ásatott pénzt, de fizetést vött-e vagy nem, nem tudom.

9. Testis. Saárközi György annorum 40, iuratus examinatus fassus. Tudom nyilván és bizonyosan, nekem meg is esküdt ezt mondván, az Istennek szent szinit soha meg ne lássa, az ördögök bár elszaggassák ötöt testestül-lelkestül, ha Eörben, az magam nemes telekjén sok kincs nincsen, többire mind arany annyi, hogy még az maradékunk sem költi el, de ő nála nélkül ki nem áshatni, ő áshatja ki mezitelen Szent-György nap előtt két héttel éjjel, más ott ne legyen senki, melyre nézve jó darab idejig lakott házamnál, egy holnapig fizettem is neki, az rendelt idő eljövén mondá, ha hozzáfog, lássam. Ő hozzáfog, de az fiam harmadnapra meghal, én látván hamis, ámitó, hitegető beszédit, mondok, inkább vesszen el az a kincs, hogy sem mint gyermekem veszedelmivel magamnak kincset szerezzek. Az csillagokból való nézését pedig mi nem is tudtuk, gondunk sem volt reá, nem is kérdeztük, elő sem hoztuk neki, maga szabad jó akaratja szerint, nem senki kérdezkedésére mondá, hogy ő kinek-kinek az ő csillagát megismerné, de mi afféle matériárul nem beszélgettünk. Jelentvén azt is, hogy az leánya is ahhoz jól tudna, az leánya is megvállá, hogy ő az csillagok ismeretihez jól tudna, mindenféle füveknek ismeretihez mindketten leányostul jól tudnának, megis szolanának nékiek az füvek Szent-György nap előtt két héttel.

10. Testis. Saárközi György uram felesége Türi Anna annorum 26, jó lelkiismereti szerint úgy vall mindenekben, mint az ura az kilenczedik testis, hoc additur: egy általaggal vagyon az kincs.

11. Testis. Vinczi János felesége, Takács Borka annorum 42, iurata examinata fassa. Egykor Saárközíné asszonyommal mentem Pörpenben az nézőhöz, mivel

nagy nyavalyában voltam, de megértvén, hogy semmit nem tud, nem hozám be velem Deésre, akkor hallottam az szájából az nézőnek, azt jövendőlé, hogy Sárközi uram, Sándor deák uram meghalnak Karácsonig. Kéri Gergely uram rút halállal vesz el, az én uram is meghal Húsvétra, mégis nem hitte nekem Borka. Én mondok, az ki ördögnek hiszen, kénnal fizetnek annak, de az néző arra mondá, nem tudok én ördögséget. Tudom azt is, hogy Saárközíné asszonyom az selyem övit oda fizeté neki varáslásaért, jövendőmondásaért. Nekem is az csillagokból azt jövendőlé, hogy az pártám soha meg nem kerül.

12. Testis. Szabó Mihály relictája Hegedüs Ilona annorum 40. iurata examinata fassa. Tudom, hogy Keresztes András uram oda az ő kegyelme házához hozatta az Pörpeni Ilona nevű néző asszonyt és nézetett pénzt vele, ázata is Keresztes András uram két rendben, de semmit nem találtak. Egykor engemet is kiküldvén vele, mutatta az néző, hogy csak ott mellette az ásásnak marad volna el az pénz, én mondék, ott megkeresték azelőtt, ha uram megtudja, hogy igazat nem mondasz, minden böcsületed elvesz. Osztan tovább kezdé mutatni s hazudni az ég földben, azt is megásták, de semmit nem találtak. Azt is mondá nekem, hogy az csillagokból tud jövendőlni, úgy emlékezem reá, azt is mondotta, hogy az ő tudományát előbbeni kegyelmes urunk udvarában tanulta; Keresztes András uramtúl hallottam, hogy az elveszett gyöngy felől igazat mondott volt.

13. Testis. Kegyes András relictája Kerekes Kata annorum 45. iurata examinata fassa. Hallottam Bagoly Péternétül, azt mondván, ihon az Pörpeni néző asszonynak egy csizmát fejteték, hogy megmondgya, hol vagyon pénz itt az mi örökségünkön, de azt mondgya, hogy most nincsen tiszta idő, ha leszen, megnézi.

14. Testis. Keresztes András annorum 64. iuratus examinatus fassus. Hallottam az Pörpeni Ilona nézőtől, hogy minden embereknek vagyon csillagok, de az cigányoknak nincsen. Azt is mondá, hogy az astrologusok is csillagból jövendőlnék, ő is abból néz, nem is tud egyebet, hanem abból tud nézni és fűvekkel gyógyítani, azt is mondá, hogy az örögh Rákóczi Györgyné fejedeleme asszony udvarában lévén egy Pál deák nevű ember, annak az étkét megkóstolta, azonban Pál deákkal kiküldötték őtet is az mezőre, hallotta ő is akkor az fűvek szólását, ott tanulta volt az ő mesterségét, mutatta azt is az udvaromon, hol volna pénz eltéve, én ásattam, de semmit nem találtak.

15. Testis. Végh Mihály relictája Sigmond Ercsik annorum 45. iurata examinata fassa. Hallottam Devecserben az devecseri asszonyoktól, azt kérdvén tőlem, ott-e Deésen az a kalyibában való Pörpeni Ilona nevű boszorkány, annyit ásatott velünk hejában, semmit sem találtunk. Egykor mondotta volna nekem is ezen Ilona, az elveszett ló megkerül, úgy is lőn, mert megkerüle az ló

16. Testis. Hiripi Borka annorum 24. iurata examinata fassa: Tudom, mikor Bánfi Dienes uramot Betlenben behozák fogva, akkor az a Törpeni Ilona néző asszony is rab lévén ott, éjczaka az csillagokból nézett, ezt mondván, még vagy három csillag esik el ezenkívül, azok mellett négy apró csillagok is lesznek és esnek el. Azt is hallottam szájából, hogy neki az fűvek megszólának.

17. Testis. Ugrai Gergely annorum 54, iuratus examinatus fassus. Tudom azt, hogy Béldi Pál uram megfogatta vala azt a Pörpeni Ilona néző asszonyt és vitette vala Betlenben valami nagy fünek Komlódon garádicsa alá való ásásáért. Egykor Betlenben létemben küldének hozzája az fogházban examenre, akkor hallottam tőle, hogy Bánfi uram nem sokáig él, Béldi Pál uram is tiz esztendeig ha él, de Béldi Pálné asszonyom tovább él. Én kértem tőle, honnan tudod ezeket, s mondá nekem, én az örögh Rákóczi Györgynénél Loranczfi [!] Susannánál laktam. Igen nagy tátos vala az fejedelem asszony' és önagysága egy leány asszonyát tanította vala meg az csillagokból való jövendölésre, nézésre, én is attul az leánytul tanultam. Azonban vala az fejedelem asszonytól egy ember, az ki is nagy tátos volt. Annak asztalát egykor felszedvén, az tángyéron holmi ételhulladék maradt, azt felszedtem és beszopogattam az mézben. Én is kimenvén, hát az füvek nekem megszólalának. Ismét Vér György uram faluit én czilkálván meg, valami pörpeni legények adták ki hittel, hogy az vidékről sokan járnak hozzája az káros emberek nézetni és az csillagokból nézett, jövendölt. De mások hallattýára nem mondgya ki, hanem súgva mondgya meg az káros embernek. Ez ott a falubanis oly közönségessé lött nézése, hogy akárkinek mi aprólékja veszett légyen el, mindgyárt hozzája futottak nézetni. Láttam azt is, hogy széllyel hordozták, maga is elment orvosolni, gyógyítani. Mit követett el az gyógyításban, nem tudom.

18. Testis. Kovács András tiszteletes Soti János uram szolgája annorum 25, iuratus examinatus fassus. Deésen Thót János házánál estve az favágón láttam azt a Pörpeni Ilona nevű néző asszonyt, hogy nézett az ég felé, de nem tudtam, hogy néző legyen, meg is haragutt reám, hogy ki találtam oda menni. Az Thót János házában sokan valának, mikor mondá nekünk, hogy az füvek is neki megszólalnak, azonban láttam, hozott füveket, hozatott ismét az hegyekről tavalyi csemete ágokat, kilencz félét, ezekből feredőt csinálván, megferesztette Thót Jánosné asszonyomat, azután ezen feredőt füvestül, csemetéstül a Szamosban vetette és az viz mentire befelé a vízben öntette, ilyen bűbajoskodását s dolgait láttam.

Ezek a fátensek mindnyájan Belső- Szolnok vármegyében Deésen laknak, kiknek erős hittel való vallástételeket nagyságtoknak s kegyelmeteknek mi is nagy alázatossággal és engedelmességgel irtuk meg fide nostra mediante.

Ezek után kívánjuk, Isten nagyságtokat s kegyelmeteket éltesse sok esztendeig jó egésségben.

Datum ex appido Deés anno die locoque supra notatis

Correcta per eosdem.

Nagyságtoknak s kegyelmeteknek alázatos
szolgái:

Joannes Dobolyi iuratus assessor
nobilium oppidi Deés. m.p.

Joannes Kőrmendi iuratus assessor
nobilium oppidi Deés. m.p.

Címzés: Spectabilibus, magnificis, generosis egregiis et nobilibus dominis, supremis et vicecomitibus, iudicibus, vice iudlium iuratis assessoribus ac notario sedrae comitatus Szolnak interioris, dominis nobis semper observandissimis.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 13—18.

27.

Tholdalagi János Teleki Mihályhoz

Abafája, 1680. július 16.

Szolgálok kegyelmednek mint jó akaro Batiam Uramnak.

Kegyelmed censuramat kívánnya leveleben hogy külgiem az Görgeni kurva Aszony dolga felől. Nekem Uram salua conscientia és Nemesi szabadsághnak megh bantodasa nekül tetczik, meltan megh fogattathatik, mert olyan ektelen vallatosokat én soha nem hallottam, mint arra az Aszszonyra vallanak, mely vallatas makulatumban volt kezemben'. Megh parancsolam az szolgabironak, hogy menten írja le es kegyelmednek megh küldeni nem kesem.

Az mi az mustrat illeti, most derek dologh ideje lenne, én nem latom alkalmatosnak lenni. Szent Lőrincz nap utan talam nem leszen késő es akkor alkalmatosbis leszen. Kegyelmed Uram továbbrais nekem parantsollyon, kegyelmed Attyafia szolgaja maradok.

Isten tarcza megh kegyelmedet jó egesseghben.

Abafaja 16. Julij Anno 1680.

Kegyelmed köteles szolgaja

Toldalagi Janos

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihaly Uramnak, nekem jó akaro Batiam Uramnak adassek. OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 205.) A levél autográf.

28.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1680. július 19.

Edes Batyam Uram, Isten minden jokkal áldgya meg kegyelmedet!

Kegyelmed Levelét vöttem edes Batyam Uram. Tudositását erterm. Magunk állapotjárul irhatom mostis, edes Batyam Uram, Uram eo kegyelme fen van, aldot Istennek neve erette. Magam, Uram eo kegyelme onszolván, fel vertem magamat, de nehezen birhatom magamat, mivel az fejemis majd mind egyre szedül. A Gyermekekis Istennek hálá, jól vádnak, nóha még eczer maszor az nagyubik hurut [!].

Maga s az kegyelmed Gyermekei, Palko egess egtelensegit erterm edes Batyám Uram. Isten eo Felsege elébeni Egess egtet kegyelmeteknek adgya meg. Bizony dolog edes Batyam uram, az Feredő használna kegyelmednek. Ha el jöhetne kegyelmed, jo szivelis látnok kegyelmedet, mivel az feredő mind az kegyelmed nyavalyalya ellen, mind hidegleles ellen használ.

Isten kegyelmeddel.

Albae 19 Julij 1680.

Kegyelmednek minden jot kevan

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihaly Uramnak, kedves Batyam Uramnak eo kegyelmének adassek.

OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 810.) Az aláírás autográf.

29.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1680. július 29.

Edes Batyam Uram.

Isten Minden jokkal áldgya meg kegyelmedet.

Mostani alkalmatossággal akaram kegyelmeteket edes Batyám Uram levelem által latogatni, kevánván Istentül, levelem tanállya kegyelmeteket kedves jo egességben, szerencses oraban.

Magunk állapottya felül irhatom kegyelmednek edes Batyám Uram, Uram eo kegyelme, az nagyubik Gyermeke, Istennek hálá, fen vadnak. Magam bizony meg erőtelen vagyok, noha keczer egy egy kevesse feredtem, de mint egy fő szédelges látatot rajtam az feredés után lenni. A kissebik Gyermeke meg hurut [!].

Kegyelmed edes Batyam Uram maga kegyelmetek egessége felől tudositson.

Isten kegyelmeddel.

Albae 29. Julii 1680.

Kegyelmednek minden jot keván

Bornemisza Anna mpr.

Címzés: Tekentetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Batyam Uramnak eo kegyelmének adassek.

OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 810.) Az aláírás autográf.

30.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulaféhérvár, 1680. október 27.

Isten minden jókkal algya meg kegyelmedet edes Batyam Uram.

Kegyelmed levelét edes Bátyám Uram vettem vólt tegnap. Kegyelmedet követem, meg bocsasson, hogy választ nem tettem akkor, mert az gyermek igen roszul levén, aszt sem tuttam, mint vagyok. Köpeczi Uramat is el nem hozattam volna, de az kenszerítő szükség tétette velem, meg bocsasson kegyelmed edes Batyam Uram, az szél rekett vólt meg szegenyben, melly miatt hirtelen gyakran meg sivalkodott, meg is igizték felette igen, ez ejjelis éfélíg mind ugy rettegett. Isten oltalmazzon, hogy kivantassék, de hiszen nem mesze van s Köpeczi Uram ismét el mehet kegyelmedekhez, csak lássuk immár mint lészen az szegeny gyermek. Papai Uramatis kerestettem, de itt közel nem lévén, ugy kellett Köpeczi Uramért küldenem.

Tarcsa és éltesse Isten edes Batyam Uram jó egessegben kegyelmedet.

Datum Albae Juliae 27 oktobris 1680.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

öcem aszonynakis Isttentől jo egisiget kivanok s meg könyebetest.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak nekem kedves Batyam Uramnak.

OL P 1238. 5. doboz (Miss. 810.) Az aláírás és az utóirat autográf.

31.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulaféhérvár, 1680. október 28.

Isten minden jókkal álgya meg kegyelmedet edes Batyam Uram!

Kegyelmed levelet edes Bátyám Uram vettem, mellybül öcsém Aszony ö kegyelme meg betegülést értvén, kivanom, hogy Isten ö felsége ö kegyelmét gyogyicsa szerelmes gyermekivel együtt az mostani kisedet is az többivel együtt

sokaig jó egészségben eltesse, szívem szerint kívánom. Magunk egészségiről írhatom kegyelmednek edes Batyam Uram, Uram ő kegyelme az nagyobbik gyermekkel együtt szenvedhető keppen van, magam pedig elég nagy busulással vagyok. Az kisebbik gyermek igen rosszul lévén, az szorulás volt szegényen, hanem Köpeczi Uram csinált valami orvosságot s az utánn jobban volt. Az himlődzéstől feltettük, de meg eddig Istennek hála, eszemben nem vettem rajta, tovább mint lészen, Isten tuga.

Tarcsa és éltesse Isten kegyelmedet sokaig jó egészségben.
Datum Albae Juliae 28. októbris 1680.

Kegyelmednek Istentől minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp

Ides Batyam uram örömet szollak Uram ő kegyelmenek, nem banya ő
Kegyelme az gyölésig.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak
OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 810.) Az aláírás és az utóirat autográf.*

32.

Kérdőpontok a gyermekgyilkossággal vádolt Nagy Balás Margit ügyében¹
Kolozsvár, 1680. november 15.

Anno 1680 die 15. Novembris utrum pro parte egregiorum et nobilium Petri Viczei et Joannis Regheni directoris causarum fiscalium nobilis civitatis Colosvariensis ratione officiorum suorum ut actorum contra Margaretam Nagy Balás ut inctam et captivam.

1. Tudod-e, láttad-e, hallottad-e bizonyosan ez jelen való 1680. esztendőben, aratás tájban, midőn egy ártatlan gyermeket az néhai Tekintetes Nagyságos Ebeni István uram major kerte felében megöltek, hogy akkori üdőben és az napon ezen mastan fogva levő Nagy Balás Margit ott járt volna és az tájon, az hol az gyermek megöletett?

2. Hogy azon captiva asszony nem tíz-tizenkét óra tájban, hanem estve, mikor Monostor utcában az menykő esés miatt egy ház elégett volna, akkoron fel-fosztozódva vizesen jött volna be Monostor-utcai kapui kisajtón, láttad-e?

3. Tudod-e, láttad-e, vagy hallottad-e, hogy annak előtte tudakozódott volna azon, minekelőtte azon ártatlan gyermek megöletett, hogy ő neki volna szüksége olyan gyermek szivre és hajára, mellyel maga nyavalyáját szűdobogás ellen meg-orvosolhatná?

4. Tudod-e, láttad-e, vagy hallottad-e bizonyosan valakitől hogy ezen captiva asszony akkori üdőben azon kertből bejövén, véres ruhát láttak volna az Kováts István uram alsó major kerti félében és azt mint s mi formában látták volna?

5. Tudod-e, láttad-e, vagy hallottad-e azt is bizonyosan, hogy azon megöletett gyermeknek szive és mája is ki volt vétetve, mikor arra találtak és meg is nézték?

6. Tudod-e, vagy hallottad-e azt is, hogy ezen fogoly asszony annak előtte s utána is két gyermekeket is csalogatott volna ki oda az kertben, hogy gyümölcsöt őrizzenek, s megfizet nekik jól?

Cum omnibus circumstantiis.

Extradatum per iuratum civitatis Colosvar notarium m.p.

Kivül, Alvinczi Péter kezével: Utrum pro investigando patrato cordis exemptionis tangens Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 19.

33.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1680. december 9.

Édes Batyam Uram, Isten Minden jokkal áldgya meg kegyelmedet.

Edes Bátyám Uram, szomoruan ertem kegyelmed betegeskedését. Isten eo Felsege mind az kegyelmed egességére, mind kedvesinek egességére vigyázon. Edes Batyam Uram, szinten ezen alkalmatossággal keredzek Kőpeczi Uram Benedekben, de ő kegyelme után mindgyarást hintot kegyelmed szolgálatul küldtünk. Irvan eo kegyelmenek, hogy mindgyarást mennyen kegyelmedhez. Nagy Iдай Uram ha el erkezik mindgyarást küldgye Udvarunkba.

Isten kegyelmeddel.

Albae 9. decembris 1680.

Kegyelmednek minden jot kevan

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekentetes nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak eo kegyelmének adassek.

OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 810.) Az aláírás autográf.

34.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1680. december 19.

Isten kegyelmedet minden jokkal algya meg.

Edes Bátyám Uram, kegyelmed kett rendbeli levelit vettem, melyekben mit irjon Kegyelmed, ertem. Az keszegekett igen szivesen vettem. Hogy kegyelmed mind Eöcsem Aszonyal edgyütt s mind az gyermekekkel edgyütt mostan jobban vannak es békevel érkeztek oda, Istennek aldassek szent neve erette es kegyelmetekett oltalmazza váratlan szomorusagtul. Köpeczi Uram mostt ött lehett, mivel Istenek kegyelmességebül mostt nekünk, sem gyermekinknek nem kivantatik, noha az kisebbik mint egy kett ejtül fogva nyughatatlanzkodott, de talám abbul Isten jovoltabul nem leszén nyavalyaja.

Az mi az Vajda Peter Uram dologált nezi, Isten kegyelmedet be hozván, akkor kegyelmedel azon dologrul beszilgethetünk.

Ezzel Isten ö felsege oltalmaban ajanlván kegyelmedett, kivanom hogy az szinte jelen levő Innepnapokra es az Uj Esztendőre kegyelmedett mind Eöcsem Aszonyal boldogul vigye által es sok jeles innepnapoknak el erisivel s megh illisivel kegyelmetekett örvendeztesse.
Albae. 19. decembris 1680.

Kegyelmednek minden jokat kíván

Bornemisza Anna mp.

Ides Batyam Uram, ismet tudositson kegyelmed mint aszonyek magok s az gyermekek egessageröl.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak ö kegyelmének. Edes Bátyám Uramnak adassek. OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 810.) Az aláírás és az utóirat autográf.

35.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1680. december 27.

Edes Batyam Uram, Isten Minden Jokkal áldgya meg kegyelmedet!

Edes Battyám Uram, Comám Uram Nalaczi István Uram eo kegyelme menven vala kegyelmedhez, akarok eo kegyelme által magunk alkalmatosságáru irni Kegyelmednek. Aldot Istennek neve, Uram eo Kegyelme, az nagyubik Gyermekek szenvedhetőken vadnak, de magam vekony Egességgel birok. Noha az semi

volna, de az kisebbik Gyermeke tegnapelőttől fogva csak rosszul van, mi nyavalya lehet, magunk sem tudhattuk. Igaz dolog, hogy tegnap előtt felöltöztette volt az Dajkaja, gondoltuk, hogy meg Igiztek volna, de nem tudhattuk. Az szemei is meg dagadtak, bágyat állapottal van. Edes Batyam, Comam Aszszonyt el nem bocsathattam magam mellől, mert senki sincs más, Gilanyine Aszszonyom is eo kegyelme rosszul leven Labaival, eo Kegyelme sem járhat, az ejel sem alut. Igaz dolog, az Segesvári borbély it van. Gyogyitcsa edes Batyam Uram, de az sem biztattya. Isten eo Felsege tudgya mint leszén.

Edes Batyam Uram, Isten eo Felsege az Innepnek hatra maradot reszet adgya meg es az uj Esztendőre mind Eocsem Aszszonyal, az Eocsemel edgyüt vigye által jo Egessegeben.

Datum Albae 27. decembris 1680.

Kegyelmednek minden jot kevan

Bornemisza Anna mp.

Ides Batyam, magam nem írhatam, kegyelmedet követem. Sijetem, mivel Komam Uramis el sijetet s az gyermek rosszul leven.

Címzés: Tekentetes nemzetes Teleki Mihály Uramnak, Kedves Batyam Uramnak eo kegyelmének adassek.

OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 810.) Az aláírás és az utóirat autográf.

36.

Nalácz István Teleki Mihályhoz

Ebesfalva, 1681. január 28.

Édes Komám Uram!

Kegyelmednek két rendbeli levelit böcsüllettel vettem. Hirekről való tudósítást meg szolgálom. Már ugy látom minden felől való levelekből, a szegény magyarok dolga közelit végéhez, vagy egy vagy más felé el válik, adgya Isten jó kimenetelit. Én az leveleket, mellyek eo Nagysága eleiben valok voltak, el olvastam, ugy latom Groff Uram iránt mégis eo Nagysága elméje difficilis. Az két hír közt nem tudom, mellyiket kel el hinni, azté, hogy az Persecutiót el kezdették, vagy azt, az mit a Pápa parancsolattyarul irnak. Én örömebben hinném az utolsót, az én elmém abban gyönyörködven.

Veselyeni Lászlone Aszszonyom se Máramarosban való jövetelit, se onnat Lengyel Országban való által menését eo Nagysága nem ellenzi. Szenczi Uram levelétis olvasám. Clávisal való irását alkalmasint által értem, el hiszem, Kegyelmed nállamnál jobban. Fajger [!] Uram fia dolga bizony nagy csuda.

Az Borszorkány kocsit¹ az Feleségem kegyelmedtől kedvessen vötte, én már tartom igirt joakarattya szerént való hintohoz magamat, csak azt banom, feleségem nem boszorkány, járhatna az aerbe velle, mert nagy kár azt sárban hurczolni. Isten haza vivén, feleségemet rajta az háczegi Vásárra be küldöm.

Szomorun ertem az szegeny gyermek nyavalyajat. Mivel kel kötni, im Aszszonyunk eő Nagysága meg irta Kegyelmednek. Köpeczi Uram azt mongya, nem sokat ért hozzája. Egy Patikariúst dicsir Szebenben², kiis jól ért hozzá. Egyebaránt, ha az gyermek nem irtoznek tőlle, nem volna job, mint varas bekaval szüntelen kötni, mihelt meg hal, mást helyeben. Urunk változo egessegel vagyon.

Rádi meg érkezven, magát oda kültem, mit irjon az kiralyis in specie, aztis el kültem. Az eő Nagyságok meneteli iránt az dispositio semmit sem változot. Az Dupapiatri ember nevét oda kültem, várom az kegyelmed Donatioját rolla. Az csudákatis el kültem. Itt semmi új hírek nincsenek. Egy Romai barát Háromszékrül jött ide, kegyelmedet igen kérdezte. Már Enyedre akar tanulni bé menni. Barcsai Uram kegyelmednek ajánlja szolgálattját, az kocsit igen commendállya hogy Haczekre az feleségemnek benne jó lesz bé menni. Feleségem Kegyelmednek es velem edgyütt Komam Aszszonynak ajánlya szolgálattját. Borbély Márton nál-lamnál hogy Kegyelmednek hitelesseb embere, nem tuttam eddig. Holnap ebéd után indulnak eő Nagyságok innét Almakérekre háltni.

Tarcsa Isten Kegyelmedet jó egéssegben.
Ebesfalva, 28. Januarii 1681.

Kegyelmednek kész szolgálja s Komája

Naláczi István mpr.

P.S. Nem jut eszemben Edes komam uram, Bodolan az Beldi Pal vendegh-segheben mikor Brasobul oda menek vala ő Nagysaghok, ha ot vala kegyelmed.

Kivül: P.S. Az Megyesiekis mar el kezdették Hostatjokban levő szegény vallasunkon valokon az pèrsecutiot.

Címzés nincs.

OL P 1238. 6. doboz. (Miss. 169.) A levél autográf.

37.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Komána, 1681. március 25.

Isten minden jókkal algya meg Kegyelmedet edes Batyam Uram.

Kegyelmed levelét edes Batyam Uram Frater Istvan Uram levelével együtt vettem. Az ő kegyelme bucsuzását ertyük, most ő kegyelme jó helyen vagyon, arrul

az dologról nem is gondolkodtunk. Az oda ki való küldésre valóban nagy szükség lévén, még eddig nem lehet. Isten kegyelmedet ide hozván, valakit bizonyosan ki kell küldeni.

Magunk egességerül irhatom kegyelmednek, áldott Istennek szent neve, most szenvedhetőképpen vagyunk. Ide Komana is bekével érkezünk. Negyed vagy ötöd naptul fogva magam nem igen jól vagyok, ejjeleken mint egy hagymázban vagyok, az hurut az servésemet meg indította. Így estve fele az erőm elvész s nagy fő szedelgesben vagyok. Uram ő kegyelme s az gyermekek Istennek hala, szenvedhetőképpen vadnak.

Tarcsa es eltesse Isten jó egességben kegyelmedet.

Datum Komana, 25. Martij 1681.

Kegyelmednek Istentől minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak.
OL P 1238. 5. doboz. (U.r.B. 634.) Az aláírás autográf.*

38.

Bornemisza Anna Teleki Mihályné Veér Judithhoz

Gyulafehérvár, 1681. június 26.

Isten minden jókkal algya meg Kegyelmedet edes öcsém Aszony.

Kegyelmed levelét edes Öcsém Aszony, kedvesen vettem, kivanomis, hogy Isten kegyelmedet mostani itiletem szerint való jó egességben kedvesivel együtt sokaig tarcsa meg. Magunk egességerül irhatom kegyelmednek, edes öcsém Aszony, áldott Istennek szent neve, Uram ő kegyelme s az nagyubbik gyermek szenvedhető egességben vannak. Az kisebbik nem igen jól van, kivált egynehany naptul fogva sokat nyughatatlankodott, aszt gondolom, hogy foga akar kelni, mert mind aszt dörgöli. Az hasával is roszul volt. Magam edes öcsém Aszony csak roszul vagyok az bal filemmel. Köpeczi Uram eczer párlotta valami füvekkel, de az ólta még majd roszabbul vagyok. Ugy teczik neha, mint ha jegeső esnék, néha mint ha malom, vagy valami nagy szel zugna. Immár orvoslani sem igen merem, nehezennis hallok véle. Kegyelmedet kerem edes öcsém Aszszony, maga s az öcseim egességerül tudositson.

Tarcsa es éltesse Isten jó egességben kegyelmedet.

Albae 26. Junij 1681.

Kegyelmednek Istentől minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

Ides öcem aszony, Bizony cak roszol vagyok az föllemel. Ugy veszem esemben, mikor meg Busulok, inkab rosabol van az fölem. Ugy meg tompol onnet az fejém s nemis hallok onnet. Ides öcem aszony, az mit az Istten rank mer, elkel szenvednőnk. Az mi az gyermek dolgat nezi, mit Istten Rendelt, ugy kelleni ő seginy kien [!] meg az Istten, az ő maga Dicősegére meg tartya tallam. Az ces szopok által viszi az ő Disőseget veghez.

Címzés: Tekintetes nemzetes Teleki Mihaly Uram kedves hazas tarsának, tekintetes nemzetes Vér Judith Aszonnak, nekem kedves öcsem Aszonnak.

OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 1126.) Az aláírás és az utóirat autográf.

39.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1681. június 28.

Isten minden jókkal álgya meg Kegyelmedet edes Batyam Uram.

Kegyelmed levelét edes Batyam Uram, vettem. Az mint kegyelmed is írja, immar az szerint alkalmaztathatni az dolgot s végben vihettyük Isten egességet advánn. Miis immár, edes Batyam Uram, innen kedden el indulunk Radnoth felé. Magunk egességerül irhatom kegyelmednek edes Batyam Uram, aldött Istennek szent neve, Uram ő kegyelme s az nagyubbik gyermek jó egességben van. Az kissebbik az hasával nem igen jól van. Magam penig az filemmel mostannis roszul vagyok.

Tarcsa es eltesse Isten jó egességben edes Batyam Uram kegyelmedet.
Albae Juliae, 28. Junij 1681.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

Ides Batyam Uram, most tutam meg, hogy öcem aszony Sentkiralt egy hetig volt, adig egy nap által tekenhetet volna ő kegyelme. Istentől jo egiseget kívánok ő kegyelmének mind az öceimel egyöt.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihaly Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak ő kegyelmének adassek.

OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 1126.) Az aláírás és az utóirat autográf.

40.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Radnót, 1681. augusztus 28.

Isten minden jókkal algya meg Kegyelmedet edes Batyam Uram.

Kegyelmed levelét, edes Bátyám Uram, vettem, melyből ertem kegyelmednek is indulását. Az mint ez előttis irtam, mostannis kívánom, hogy az Ur Isten jarjon kegyelmetekkel, minden dolgait ő felsége kegyelmeteknek bődögicsa s minden veszedelmek ellen oltalmazza Kegyelmeteket.

Az mi a Kövárban kívántató buza dolgát illeti, edes Batyam Uram, Szamos Ujvarrul vittének volt ugyan szaz köblöt, mindazonáltal meg parancsollyuk az Kövári Udvarbirónak, hogy ha ugyan ott leszen öcsém Aszszonyunk maradasa, az oda valo buzabulis agyon. Praefectus Uramnak is meg hagyom, hogy sohova addig ne szállitasson, az mig oda nem szállittat. Frater Istvan Uram suplicatiojára választ téteven, aszt az házat ő kegyelmének oda attuk, ugy, hogy ahoz az házhoz valo földeken kívül többet hozzá ne foglallyon. Ő kegyelmeis immár meg elegendhetik vele, mert a mivel lehetett, ő kegyelmének örömet kedveskedtünk.

A Doctor quietantiajat meg hozták, csak hadd legyen edes Batyam Uram, ha nem arra való. Ez az itt való is szinten most ment el innét házához, mivel a felesége igen beteg. Mi edes Bátyám Uram elég búsulásban vagyunk. Mind itt maradtott Papunk, Tofeus Uram, mind Cantorunk igen beteg, mindenik nyomorultul van.

Tarcsa és eltesse Isten kegyelmedet edes Batyam Uram jó egesseben.
Radnoth, Die 28. Augusti. Anno 1681.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívano
attyafia

Bornemisza Anna mp.

A címzés hiányzik.

OL P 1238. 5. doboz. (U.r.B. 648.) Az aláírás autográf.

41.

Ítélet Nagy Balás Margit ügyében
Kolozsvár, 1681. szeptember 10.

Anno domini 1681 die 10 Septembris. In causa dominorum directorum
causarum fiscalium civitatis Colosvariensis ut actorum contra Margaretam
Nagy ut inctam et captivam mota, post exhibita utriusque testimonia sic est
Deliberatum:

Megolvastatván mindenik részről exhibeált relatóriák és testimoniumok szorgalmasan, nagy suspicio fér azon fassiókhoz képest az inctához, hogy ő patrálta volna azon nagy dolgot, mellyel vádoltatott; de mivel semmi oly világos szemmel látott bizonyosság mint olyan titkos dologban nem importálja, hogy nyilván ő ölte volna meg az gyermeket, halálra nem ítélthetik, hanem azon suspicio alól hűtivel expurgálja magát, hogy ő nem cselekedte, sem mással nem cselekedtette, sem nem tudja, ki cselekedte azon patratumot.

Az városon pedig sem kívül, sem belől ne találtassék annakutána, hanem innen eltávozzék, egyébaránt ismét captiváltattatik, in perpetuum ott tartattatván.
p.s.t. notar. mp.

*Kívül, Alvinczi Péter kezével: Sedes Judiciariae Colosvariensis super occisione pueri et cordis exemptione.
R. sub hac sunt Nro. 3.*

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 20.

42.

Nalácz István Teleki Mihályhoz
Ebesfalva, 1681. szeptember 11.

Édes kedves komám Uram.

Hirekről való tudósítást kegyelmednek meg szolgálom. Grof Uram csudás kívánságát látom, eleget irhatnak kegyelmednek rola, elégszer eleget beszéltem kegyelmednek, úgy szokott az ördög a tiszta Buza közze konkolyt hinteni. Isten egyeztesse meg az kegyelmetek szívét. Immaron ő Nagysága a felülés felől parancsolt, ujjonnan ismét most ki küld ő Nagysága, már mint fogagyák, Isten tугya. Az Tatár követet ma ő Nagysága el bocsattya, de sem Urunk ő Nagysaga, sem kegyelmed nem ír affelől, hogy ha a Tatár Chamnak kelle valamit küldeni vagy nem. A levél mint van írva, aszt sem tугuk, mindazaltal az könnyebb volna, könnyen fel bonthatna az ember a levelet, mint hogy Urunk ő Nagysága nem ír semmit. Aszonyunk ő Nagysaga sem küld semmit a Tatár Chámnak. A követet a szokas szerint meg ajandekozza ő Nagysaga. A Francia követ miatt vagyok nagy bajba, halalba Szebenben keredczik, hogy ő Taborban akar készülni. Passustis sollicitat, hogy Lengyel Országban küldené emberit. Valamint teczik kegyelme-teknek, de a Tiszán által menni s ide hatra ellenseget hadni, hadat nem hadni, nem igen rendesnek teczik ennekem.

Az SzamosUjvari Porkoláb írja ő Nagysaganak, hogy az el mult Csütörtökön az Labanczok Samsond nevű es más két falunak az marháját el hajtottak volna, es hogy az Hadadi kapuig mentenek az Labanczok. Aszonyunk ő Nagysaga ugyan derek vigasztalást nem vehet magának, betegeskedikis, de annak, ha Isten engedi, leszsz orvossaga. Az gyermekek, Istennek hala, egessegeben vadnak. Aszonyunknak ő Nagysaganak az étek szagais nehéz, egynehány féle étketis meg utált ennek vedd

értelmét jó Mihály!*. Én, edes komam Uram, csak betegeskedéssel töltöm időmet, az kételesség téteti velem, hogy fel verem magamat, ételem is csak imigy amugy van.

Én egyéb híreket kegyelmeteknek írni nem tudok, mint hogy nemis értettem. Kivanom, hogy Isten ő felsége kegyelmetek dolgait boldogicsa. Kerem kegyelmedet edes komam Uram, kövesse kegyelmed Urunkat ő Nagysagát, hogy ő Nagysagát nem merem busítani, tudvan sok országos gongyait ő Nagyságanak. Aszonyunk ő Nagysága kegyelmednek talam bővebben irt az dolgok felől, a mint tudom.

Isten tarcsa meg kegyelmedet sokaig jó egessegen.

Ebesfalva, 11. Septembris. Anno 1681.

Kegyelmed szolgaja, komaja

Nalaczi Istvan mpr.

P.S. Edes Komam Uram. Az Aszonyunk ő Nagysága német pej lovai közzül a kocsis nyerges meg hala, igen kedvesen venné Aszonyunk ő Nagysága, ha kegyelmed valahol egyet szerzene helyeben.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, bizodalmas jó akaro Uramnak, kedves

Komamnak ő kegyelmének adassek.

OL P 1238. 6. doboz. (Miss. 234.) Az aláírás autográf.

43.

Keresztúri István Bornemisza Annához

Szamosújvár, 1681. október 7.

Alazatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak mint Kegyelmes Aszonyomnak. Isten Nagyságodat egesseges hoszszu elettel megh algya.

Nagyságod parancsalattyá szerint az ide valo hirek felől akaram tudositani. Irhatom Nagyságodnak kegyelmes Aszonyom, Kővár videkerül három falunak az marhajat mind el hajtottak az Labanczok. Nagyságod parancsolattyabol értvén, hogy nem sokara Nagyságodatis Isten ide hozza, kivanom is Istentől jó szerencses egesseges orában hozza Nagyságodat kegyelmes Aszonyom, kivanom.

Nagyságod, Kegyelmes Aszonyom, az előt parancsolta vala, hogy Beldine Aszonyomat vissza szalicsam az elebbi garadicz vegeben valo hazaban, mellyben az Ur fiak voltanak. Én kegyelmes Aszonyom megh cselekedtem, ha immár kegyelmes Aszonyom, ki kelle szalitanom onnat, vagy nem? Nagyságod kegyelmes parancsolattyatol várok.

Ezek után Isten oltalmaban ajánlom Nagyságodat.

In Szamosújvár, die 7. Octobris Anno 1681.

Nagyságod alazatos szolgaja

*Címzés: Az Erdélyi méltóságos Fejedelem Aszszonynak, nekem kegyelmes Aszszonyomnak őő
Nagyságának.
MTAK Ki Oklevelek.*

44.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Szamosújvár, 1681. október 26.

Isten minden jókkal algya meg Kegyelmedet edes Bátyam Uram!

Kegyelmed levelét edes Batyam Uram, melyet Uram ő kegyelme meg jövetelinek alkalmatosságával hoztanak, vettem. Ki tette asztalomra, nem tudom, mivel sem Komám Uram ő kegyelme, sem masok nem tугyák. Kegyelmedet követem, hogy eddig választ nem tehettem reá. Hogy Isten ő felsége mind Uramat ő kegyelmét s mind kegyelmedet bekevel meg hozta, aldott légyen az ő felsége szent neve erette. Isten ennek utannais oltalmazza s tarcsa meg mind ő kegyelmét, mind kegyelmedet minden ellenségeinek boszujokra örvendetes állapotban s jó egessegeben. Mostani egessegtelenségéből ő felsége kegyelmedet gyógyicsa. Kegyelmed részéről penig, edes Bátyám Uram, az ott való állapotokban nem vólt semmi fogyatkozás, Isten algya meg kegyelmedet jó akarattyaért. Egyeb aprolekos fogyatkozás ha mi lett volnais, az mind semmi penig hogy Isten ő felsege kegyelmedeket bekevel vissza hozta. Frater Istvan Uram kegyelmednek szólló levelét edes Bátyam Uram vissza küldöttem. Szeghalmi Uram ugy tudom utban vagyon, mindazaltal irattam ő kegyelmének, hogy siessen ki menetelivel. Az mi az Huszti praesidiumnak való fizetést illeti, az varmegye az melly sóld penzel még tartozik, hogy oda fordicsak, én Uramnak ő kegyelmének meg nem emlitem, Isten ide hozván kegyelmedet, maga kegyelmed ő kegyelmének emlicse meg.

Kegyelmed 24dik praesentis irt leveletis edes Batyam Uram kedvesen vettem, Isten algya meg kegyelmedet jó akarattyaért. Kegyelmed azon leveléből értem, hogy kegyelmed még mostannis nem könnyebbedett. Isten ő felsége kegyelmedet gyógyicsa, szivem szerint kivanom. Az Gyogyi feredő csinaltatására meg Fejervarrul el jövetelemkor el küldöttem, az mesterrelis meg alkuttam. Ha Isten kegyelmednek annyíra való egesseget ad, ne kessek, jöjjön el. Az mind kegyelmednek, mind az gyermekeknek használ. Mert akarmit mongyanak, de az Doctorokis negyed napi hideg leles ellen nehezen segethetnek, az a feredő penig Isten után használ. Magam mind Urammal ő kegyelmével s az nagyubbik gyermekekkel együtt, aldott Istennek szent neve, szenvedhető keppen volnek. De az szegeny kisebbik gyermek valóban gyenge egesseggel van, mostis az hideg szinte ez előtt egy oraval lele el, már nagy foróságban van.

Isten ő felsége kegyelmedet gyógyitsa. Tarcsa es eltesse jó egessegeben.

Szamos Ujvár 26. októbris 1681.

Kegyelmednek Istentül minden jót kivano
attyafia

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyám Uramnak ő kegyelmének
adassek.

OL P 1238. 5. doboz. (U.r.B. 658.) Az aláírás autográf.

45.

Gombás Mihály Bornemisza Annához

Szamosújvár, 1681. december 1.

Azatos szolgálatomat ayanlom Nagyságodnak. Isten sok jokkal, egészséges
hoszszu elettel megh algya Nagyságodat, sziből kívánom.

Nagyságod kegyelmes paranczolattyát vőttem, mellyben Nagyságod
kegyelmesen paranczol, hogy it az hites Darabantak közt volna egy, a ki orvosolni
tudna. A Nagyságod paranczolattya szerint Girot és Ormány között livő fának
ágaiban, Leveleibenis es hajábanis kültem, adgya Isten kegyelmes Aszonyom,
hasznallyon. Ez a Darabant kegyelmes Aszonyom azt mondgya, hogy eő megh
főzette azt a fát s a Leveen mosta a Lábat s megh gyógyult.

A töb Darabantakat is meg eskettük kegyelmes Aszonyom, ha valami orvos-
sagát tudná, de csak edgyik sem tudá ennyireis mondani. Kesedelem nélkül nem
lehetet kegyelmes Aszonyom, mert a Darabantak sem voltak othon s az után
varakoztunk s ugy mehettünk csak ennyireis a dologhban elő.

Ezek után Isten oltalmában ajanlom Nagyságodat.

In Szamos Ujvár dije 1 Decembris Anno 1681.

Nagyságod alázatos szolgálja

Gombás Mihály mpr. ¹

Címzés: Az meltosagos Erdélyi Fejedelem Aszszonyinak, nekem kegyelmes Aszonyomnak eő
Nagyságának adassek alázatossan.

ENM, Kemény József-gyűjtemény. OL Mf 11694. sz. doboz.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1681. december 4.

Isten minden jókkal algya meg Kegyelmedet edes Batyam Uram.

Kegyelmed 3. praesentis írott levelét edes Batyam uram kedvesen vettem. Hogy Isten kegyelmeteket ennyire bé hozta, azon szívem szerint örülök. Isten kegyelmeteket továbbis tarcsa s engegye latnom jó egessegeben. Kegyelmed nyavalyajatis, edes Batyam Uram, nem ketlem, Uram ő kegyelmeis abban a nyavalyaban a mikor volt, Borbely gyógyítása után még roszabbul volt, hanem az után magam valami paraszt orvosságot keszitettem s Istennek aldott szent neve, az után könnyebbedett ő Kegyelme. Mostanis csak gyengen vagyon ő Kegyelme, noha úgy teczik, valamivel könnyebben lattatik lenni.

Magam felől irhatom kegyelmednek, Istennek hala, az gyermekekkel együtt szenvedhetökeppen vagyok. Azomban Kassai ma érkezven az Portarul, mivel jött, Hoppmester Uram Kegyelmedet, edes Batyam Uram, tudositotta.

Ezzel tarcsa es eltesse Isten jó egessegeben kegyelmedet.

Datum Albae. Die 4. decembris Anno 1681.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

Bizzony ugyan csak roszol volt Uram ő kegyelme, hoza is alig nyulhatunk, meg nyomorult ő kegyelme.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Bályam Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 5. doboz. (Miss. 1126.) Az aláírás és az utóirat autográf.*

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1681. december 12.

Isten minden jókkal algya meg Kegyelmedet edes Batyam Uram.

Kegyelmed levelét edes Batyam Uram, vettem. Engem kegyelmed, Isten oltalmazzon, nem busít, jó szível az miczoda paraszt orvossággal Uram ő kegyelme újját gyógyítottuk, im le irattam. El hiszem, öcsem Aszonyis meg tugya csinálni. Egy keveset mindazaltal itt csináltam, kegyelmednek el küldöttem. Eszt ruhara kell kenni s úgy kell az kegyelmed ujjara kötni reggel s estve mindennap, ez az mérgét

szijja ki. Uram ő kegyelme ujjatis mind ezzel kötöttük, valamig valami keves rutsag jött s az inakbúl a mérgét ki szitta. Az mig borbely latott hozza, mind rosszabbul volt, ez utan könnyebbedett. Mikor osztan semmi sem jött belöle s meg tisztult, az után eszt az Kőpeczi Uram csinalta veress irat (mellyetis papirosban takarva kegyelmednek el küldöttem) ruhára kenvén, azzal raggattuk az ő kegyelme ujját s ez hamar meg gyógyittassa [!]. Engedje Isten, hogy hasznaljon kegyelmednek. Eszeben veszi kegyelmed ha használ, mert nyugszik állata [!].

Kegyelmedis, edes Bátyam Uram, az szerint cselekegyék mind addig, valamig meg tisztul az kegyelmed ujjan levő seb, azzal az elsővel kötesse. Az utan, ha semmi nem jő belöle, ugy kötesse az veress irral. Öcsem Aszonnak Istentül minden jókat, jó egességet s mostani előtte levő dolgaiban bóldogulást kívánok.

Isten mind kegyelmedet edes Bátyam Uram, mind kegyelmed betegeit gyógyitván, eltesse sokaig jó egességben.
Albae 12. decembris 1681.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívánó
attyafia

Bornemisza Anna mp.

Ides Battyam Uram, Uram ő kegyelme valloban nyomorultul volt s mostis van. Joban latatik leni, de cak az cunya Böre van ő kegyelmenek, en fellek, cak sokaig ne tarcan, mint az szegeny nenem aszony[nál]. Ha egy kis jo idő lenne, joban lenne ő kegyelme s meg menten Belé jön [!]. Az Istten tudja, mint vagyok magamis, hogy latom az ő kegyelme nyavalyat [!]. Az estvere faktusis mint lőn, hozza vissza ismet v[enia] p[?] mint vadnak, de az gondviselés cak ugy van, maga sem tudja, mint van.

A mellékelt lapon:

Kőröm mereg, tyuk szem, es egyeb ujjon levő merges keleveny ellen valo Orvosság.

Az Veres hagymat meg kell sütni jó féle Bécsi safrannyal, kovaszszal, egy keves szurokkal öszve kell vagdalni, az után egy kis tiszta mézzel öszve kell egyeliteni s ruhára kenven az ujját ugy kell kötni, mindennap estve reggel mind addig, valamig minden rutságot ki tisztit, s az Inakban valo mérget ki szijja.

Az után hasonlóképpen kötni kell az veress irral (unguento de nimis Vigonis). Ez hamar szepen bé gyógyittya.

Címzés: Tekintetes nemzeti Teleki Mihaly Uramnak, nekem kedves Battyam Uramnak ő kegyelmenek.
OL P 1238. 5. doboz. (U.r.B. 671.) Az aláírás és az utóirat autográf.

Teleki Mihály Bornemisza Annához
Sorostély, 1681. december 14.

Méltóságos Fejedelem Aszony, nekem jó kegyelmes Aszonyom.

Nagyságod méltóságos levelét alázatos engedelmisséggel vettem. Ki nem irhatom, az mint búsulok az mi kegyelmes Urunk ő Nagysága nyavalyáján. Láttya az Úr Isten, eddig is bé mentem ő Nagysága s Nagyságod udvarlására, tudván mit kívánna szolgál kötelességem, de az lehetetlenség muláttatta el velem, kirül Nagyságodat s Nagyságod által az mi kegyelmes Urunkat nagy alázatossággal követem. Nyavalyás Feleségem még is csak kinlódik, kiváltképpen Péntektől fogva úgy vagyon, az mint eddig egyszeris nem vólt. A mellette levő Aszszony Emberek le betegedtek, csak az tudatlan cseléddel bajoskodik. Bánfi Sigmondné Aszonyom jött vala ide, de ő kegyelme is az szegény Úr példátlan allapattyára nézve vissza siet. Údösbik Vajdáné Aszonyom után is el kültém ugyan, de jöheté el, neme? azt sem tudom. Gyermekeimben is kettő is beteg. Az két kisebbéknek az Dajkaiis meg betegedtek. Az Isten tudgya, menyí búsulással s bajoskodással vagyok, merő Ispotaly az házam. Isten fizesse meg Nagyságodnak Orvósság küldését. Istennek hála, még is azólta könnyebbedett az újjom fájdalma.

Isten az mi kegyelmes Urunkat ő Nagyságát gyógyicsa és Nagyságodat ő Nagyságával s Ifjú kegyelmes es kisebbik Urainkal ő Nagyságokkal edgyütt sok esztendőig jó egészségben éltesse.

Sorostely, 14. Decembris 1681.

Nagyságod alázatos meltatlan szolgálja

Teleki Mihály mp.

Valóban tartok attól, hogy az mostani Terminusra is bé nem mehetek, noha mingyárt megyek, mihelt szegény Feleségem dölga el válik.

*Címzés: Méltóságos Bornemisza Anna Erdélyi Fejedelem Aszonynak ő Nagyságának, nekem jó
 Kegyelmes Aszonyomnak adassék alázatossan.*

MTAK Ki Oklevelek.

Teleki Mihály Bornemisza Annához
Sorostély, 1681. december 23.

Méltóságos Fejedelem Aszony, nekem jó kegyelmes Aszonyom.

Nagyságodtól való el búcsúzásom után Praefectus Urammal¹ maga állapottyrú beszéllettem, az Partialis széknék Deliberatumátis olvastam². Az minémű okat láttam, csudállom, miért kellett Generalis Gyűlésre halasztani.

Nagyságodat alázatosan kérem, méltóztassék Püspök³ Uramnak jó formában izenni felőle, hogy ő kegyelme helyes és méltó okait az dolognak meg gondolván, mindenek felett pedig Nagyságtok Fejedelmi méltóságát, és hogy Praefectus Uram nem utolsó Ember, mint kinek continuuskodni kellett Nagyságtok Méltóságos Udvarában, mindennapi szolgálattjától való avocaltatása nagy kárával lészen Nagyságtoknak. Egyebirantis nem hiszem, jól járjon, hogy ha elméjük szüntelenül való gyötrelme, dolgának hamar igazodásával meg nem orvosoltatik. Püspök Uram ő kegyelme nem cselekeszik példátlan dólgot, mert csak az én üdömre olyan több is esett, még pedig keveseb okokért.

Nevedetni fog kegyelmes Aszonyom, ez iránt való Nagyságod kegyelmességével, Praefectus Uram szolgálattjának mind hűsége, mind készsége, énis mint kegyelmes Aszonyomnak alázatosan meg szolgálom. En bizony kegyelmes Aszonyom, féltem nyavalyátúl, meszszeis halad az, ha Generalisra halad, mert az még Pünkösöd után lészen⁴. Az közel való Esperesseket s Praedikatorokat ő kegyelme ösze hivathatná s el igazíthatná, mivel annak az ros Aszonyoknak dólga rettenetesség, keresztyén Ember hallaniis irtózik.

Feleségem, kegyelmes Aszonyom, allapattyához képest türhetőkép vagyon. Az kis Fiam, Sandorka valoban rosszszúl van. Alázatossan kérem Nagyságodat, Urunk ő Nagysága egészségérül méltóztassék tudositani.

Isten Nagyságodat az én jó kegyelmes Iffjú kegyelmes és kissebbik Uraimekkal ő Nagyságokkal edgyütt sok esztendőig jó egészségben éltesse és az következő Szent Innepekre s új esztendőre boldógúl juttatván, többeknek el érésével is örvendeztesse.

Sorostely, 23. Decembris 1681.

Nagyságod alázatos meltatlan szolgaja

Teleki Mihály

Címzés: Méltóságos Bornemisza Anna Erdelyi Fejedelem Aszony ő Nagyságának, nekem jó kegyelmes Aszonyomnak adassék alázatosan.

MTAK Ki Oklevelek.

50.

Naláczai István Teleki Mihályhoz
Fogaras, 1682. március 20.

Edes Komám Uram.

Budai Vezér Embere érkezven, mit írjon ő Nagysághanak, im ighaz fordítasát levelinek kegyelmednek el kültöm. Latja kegyelmed Tököli felől is mit ír. Nem art, ha Censuráját agya kegyelmed válasz tetele felől. Latom, sainalja ő Nagyságha Tótháza (?) felől való irását.

It most egyéb hírek nincsenek. Aszonyunknak ő Nagysághanak elmejebeli szenvedési kezdenek vala leni, kivált kepen Estve fele + olyan Fantasiái voltak ő Nagysághanak, hogy megh hal+. Most jobban kezdet ő Nagyságha leni.

Komám Aszonyának ajalom szolgálatomat Feleseghemmel egyöt.

Ezel ajánlom Istenek kegyelmedet.

Fogharas, 20. Martii 1682.

Kegyelmed szolgálja, komaja

Nalaczy Istvan mpr.

P.S. Felek raita, más paranczol nekünk, ughis el kel menünk.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Urnak ő kegyelmenek (Titulus), kedves komám Uramnak. OL P 658. 6. csomag. (U.r. 1427a/1—5). Autográf.

51.

Naláczai István Teleki Mihályhoz
Fogaras, 1682. március 23.

Édes Komám Uram.

Kegyelmed levelet kedvesen vettem tudósításával együt. Ujonan akarám Kegyelmedetis tudósítani Aszonyunk ő Nagysága állapotjárul. Bizony gyenghén vagyon ő Nagysága, magha erejétül nem fordulhat, mind azon által az a fantásia taghitot ő Nagyságán valamenyire. Noha bizony úgy veszem eszemben, vadnak Elmejében velekedések es Felelem a mint experiálhatam. A széghény leánka halála gyötri ighen ő Nagyságát, nemis ighen ehetik. De mind ezekről, el hiszem, bizonyosan és bővebben tudositja Kegyelmedet Banfine Aszonyom.

Micsoda választ teszen ő Nagysága a Budai Vezérnek, in paribus Kegyelmednek latni kültém. Ha teczik, jo, ha pedig vagy hozza kel adni, vagy el kel bene hadni, Kegyelmed írja megh, megh nem lesz keső megh változtatni az írást. Nekem ugyan

nem teczik, mégh most ighen late irjon ő Nagysága neki, migh a portárul tudositas nem jü. It az hirek nem ujultak, csak valoban emlegheti ő Nagysága az lakodalom napját.

Feleséghemel együt ajánljuk szolgálátunkat komám Aszonynak ő Kegyelmének. Istennek hála, a feleséghemis fel költ.

Ezzel ajálom Istennek kegyelmedet."

Fogaras, 23. Martii 1682.

Kegyelmed szolgálhaja, komája

Naláczi István mpr.

P.S. A levél írásrol viratigh tudosicson Kegyelmed ha lehet, mivel holnap el akarná ő Nagysága bocsátani a töröket.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihaly Uramnak ő Kegyelmének (Titulus), Kedves Komám Uramnak.

OL P 1238. 6. doboz. (Miss. 704.) Autográf.

52.

Naláczi István Teleki Mihályhoz

Fogaras, 1682. május 20.

Edes Komam Uram.

Kegyelmed levelet becsülettel vettem. Az szegheni Gerghely diaknak Isten Irghalmazon. Volt ő neki szeghenek resze az szep Aszonyok nezesiben.

Mar mi aban mesterkedünk, az Aszonyoknak ő kegyelmeknek mikeppen ke-lene ele hozni Aszonyunknak ő Nagysaghanak, mivel mihelt halotat emleghetnek ő Nagysagha előtt, mingyart megh remül. De csak egy altalyaban ezen a heten egyik nap megh jelentyük ő Nagysaghanak.

Kegyelmed pedig, nekünk ugy teczik, ide ne jöjön, hanem ha Isten enghedi, eleiben ő Nagysaghanak el jöjön. Adigh talam csendesityük az ő Nagysagha elmejet.

Ezel ajanlom Istenek kegyelmedet. Komam Aszonynak ajanlom szolgálátomat.

Fogharas, 20. Mai 1682.

Kegyelmed szolgálhaja, komája

Nalaczy Istvan mpr.

Kívül: Bakacziint nem talaltak, hanem baghariat kelöt veni.

53.

Nalácz István Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1682. július 7.

Édes Komám uram.

Gyakorta írja vala Kegyelmed ezelőt nekem, hogy hamar el felejtkezem Kegyelmedről, de meltaban írhatnám én most, de én aban hagyom. Nagy remén-séghel valék, hogy e mostani szomorú alkalmatossághal Kegyelmeddel szemben lehetek, megh sem gondolván aszt, Kegyelmednek annyira való ürességhe ne lehe-sen az ide való jövetelben, a mint hogy bizony ighen jól esett volna s nagy könnyeb-segere Aszonyunk ő Nagysága részéről és a Kegyelmedről is. De Urunk ő Nagysága maghais mondá, hogy ő Nagysága parancsolta Kegyelmednek, ha az készüléshen akadály lehetne, ne jöjön, hanem lásson dolghához.

Nemis akartam koporsóban tétetni az szeghény testet csakis a mai napigh, várni akarván Kegyelmedet vele, de látván, Kegyelmed nem jöhet, ma be tevők szeghént az koporsóban. Én Kegyelmedet eléghe mentém Aszonyunk ő Nagysága előtt, a mint hogy maghais ő Nagysága tугya az ő Nagysága Kegyelmednek való parancsolatját, de csak vállat vont. Ugy látom, maghais látja ő Nagysága az mostani alkalmatlanságokat. Ugy látom, Aszonyunk ő Nagysága el akarja ő Nagyságát kísérni Balásfalváigh. Azt mongya, nem marad it, nehéz lévén, a gyermek it fekszik s it temetetik el. Vasárnap lesz a temetés.

A fiam András megh monda a Kegyelmed izenetit minden képen. Mit tугyak Édes Komám Uram, mind azokra mondani. A ghonosz Ember eléghe, de hiszem enis Kegyelmed montaként üdő előtt nem akaszthatom fel maghamot. A mely Isten edigh az en ghonosz akaróim elen megh oltalmazot, hiszem, ez után sem hagy. Örömet érteném, vagy inkább tudni akarnám Csermeni Mihály mivel mocskolt. De jól vagyon nekem, magha tudja Kegyelmed, mennyit szolgáltam neki s a többinek is.

Bizony megh vallom Edes Komám Uram, ighen megh háborodot elmével vagyok az szeghény gyermek irant, nagy szánakozással lévén utána. Látom ő Nagyságokis nagy szomorúságghban vadnak, kivált Aszonyunk ő Nagysággha. Talám más alkalmatossághal bőveben írhatok Kegyelmednek. Komám Aszony Is-tennek hála egészségben vagyon, ő kegyelme éjel napal fen vagyon. Bár csak vasár-napigh lehetne ő kegyelme it, a migh el temetik az szeghény gyermeket.

Én a migh elek, a Kegyelmed dolghaira és szerelmesire, szinten ugy a mint a maghaméra, ugy viselek ghondot, várván hasonló jó akaratjat Kegyelmednek is az én szerelmesimhez. Absolon Uram fizeteket hogy most ele hozam s kérjem, nem látom mogyát, mas alkalmatossághal megh cselekeszem örömet.

Ezek után én Kegyelmed dolgaiban való boldoghitást kívánok és agya Isten,
ha tecik ő Felségének, láthasuk egy mást még.
Albae, 7. Julii 1682.

Kegyelmed szolgálója, komája

Naláczai István mpr.

A címzés hiányzik.

OL P 1238. 6. doboz. Az aláírás autográf.

54.

Teleki Mihályné Veér Judit Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1682. július 9.

Edes uram, az én Istenem kegyelmedet sok jokal aldgya meg, szívből
kivanom.

Kegyelmed, edes Uram, engem hamar el felejtet, hogy Kegyelmed engemet
egészsége felől nem tudósított Desrül. De meg lácik, hogy az idő kedvetlenséget
szerez az embernek. Én, édes Uram, vékony egészséggel bírok. Az napok igen hosszúak,
innen hétfűnek előtte ismét meg nem indulhatok. Kegyelmed Kúvárból mely felé jű,
az kegyelmed tudósítását igen várom. Kéremis Kegyelmedet, tudósítson még, hogy
érthessem. Irhatom kegyelmednek, Aszonyunk ő Nagysága igen nagy szomorúság-
ban, nagy gondolkozással vagyon. Az mindenható Isten őrizze ű Nagyságát atul, az
mitűl én félttem. Édes Uram, egessege felől, kerem tudósítson kégyelmed.

Isten eltese sok esztendeig való jó egessegeben.

Fejervár, 9. Julii 1682.

Kegyelmed engedelmesseggel való szolgálója,
mig él

Vér Judit mpr.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem edes Uramnak ű Kégyelmenek.

OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 318.) Autográf.

Bánffy György Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1682. július 13.

Mint Uramnak Batyamnak, ajánlom Kegyelmednek engedelmes szolgálatom. Isten Kegyelmedet minden dolgaiban bódogicscsa, kivanom.

En edes Batyam Uram, Isten engedelmeiből penteken delutan érkeztem ide, szeredan estve jött ő Nagyságok parancsolattya s csütörtökön delutan indultam. Szandekom az vala, hogy hetfűn mingyart vissza mennek, de megh eddigh ő Nagyságok el nem eresztenek, mivel csak magat hattak ő Nagyságát az Urall, mind el mentek, senki it nincs Lugosi Uramon kívül. Pernyeszi Uram ma el megyen. Urunk penigh bizony igen megh busult elmevel van, azt mongya ő Nagysága, mennyi gyermeke holt megh, de eggyiknek is halala így meg nem hatotta. Es akar eleb holt volna megh s akar utob, könnyebben eset volna, mint sem most, mikor indulo felben vagyon ő Nagysága. Aszszonyunk penigh bizony neha eszen sincsen egészen.

Kegyelmed igeretit, edes Batyam uram, megh montam Aszszonyom Anyamnak ő Nagyságának. Ő Nagysága alkalmatosságot keresven az dolgoknak, Aszszonyunknak ő Nagyságának mind ezeket az Kegyelmed kivansagit megh mongya. Egyeb új hirt Kegyelmednek nem írhatok, hanem az követek tegnap eccaka Sinken haltak, talam ma estvere, vagy holnap reggelre be érkeznek.

Azonban szinten most érkezett az Havasalföldi Vajdanak egy levele, ki is az Görög Püspök felől bizony kemennyen ír Urunknak ő Nagyságának. Azt írja, hogy úgy erti, ki akarja ő Nagysága vettetni ezt is az Püspökségből, de az Ecclesiak azt megh nem engedik, mivel ő Nagyságának hatalma nincs, hogy ki vethesse, mert azt csak egyedül az Ecclesiaknak van hatalmában. Több effelekkel erősíti az Görög Püspöket, szinten most van penigh az Görög püspöknek vitaja.

Többet nem írhatok Kegyelmednek, mivel az Postas igen siet, az Urunkakat [!] penigh el vittek, hanem ha valami oly híreket hallanak, Kegyelmedet tudositani el nem mulatom. Angyom Aszszony ma mene el, Istennek hala jó egészségben vagyon ő Kegyelme.

Fejervár die 13. Julii 1682.

Ezzel maradok Kegyelmed engedelmes
Öcsöse szolgálja

Bánffy György mp.

Címzés: Tekintetes Urnak, Teleki Mihály Uramnak (Titulus), nekem kedves Uramnak Batyamnak ő Kegyelmenek adássek.

OL P 1238. 6. doboz. (Miss. 246.) Autográf.

Naláczai István Teleki Mihályhoz

Balásfalva, 1682. július 21.

Edes Komam Uram.

Kegyelmed levelét becsülettel vettem. Veselini Pal uram Inclusait posta mester uram olvasa. Ő Nagysaghok asecuráltak. Ő Nagysaghok mar menek Isten jó voltából ma Peter lakara, holnap Radnotra, pénteken akarna ő Nagysagha Radnotrul megh indulni, szombaton Apa hidához.

Nem tudom, hogy vagyon Edes komam uram, mert ő Nagysagha azt mongya, hogy úgy let volna az Conclusum, oda menyen. Mar ő Nagysagha kegyelmed dispositiojara hagyja, a holot fogja kegyelmed javalani, oda szal ő Nagysagha Taborba. Redei uramis azt írja, ighen alkalmatlan hely leszen Apahida, mivel a füvet ighen megh etetek, kit le kaszaltak. Hanem alab az Szamos fele javalana ő kegyelmeis. Kegyelmed azért csak idejen tudosicson, hova javalya, ő Nagysagha oda megyen. Egyeb irant, ha ugyan kegyelmed javalana e heten Radnoton legyen ő Nagysagha, migh ujab tudositasa nem jó az Budai vezer indulasa felől, örömost megh foghadna, volnais kedve hozza ő Nagysaghanak. Talam az alat Gyulafi uramis megh érkeznek.

Ugy latom, ehez a hadakozashoz egy csep kedve sem volna ő Nagysaghanak. Retenetes szomorusagban es kedvetlenseghben vadnak ő Nagysaghok. Aszonyunk ő Nagysagha egheszen el nyomorodot, anal nyomorultab Embert aligh latot kegyelmed, mind külső belső kepen.

Keresztesi uramnak parancsolt ő Nagysagha, oda menyen Kegyelmedhez es a mit fogh kegyelmed parancsolni ő kegyelmenek, ahoz tarcsa maghat. Mar Kegyelmednek a hova fogh teczeni, oda intezi az Tabor helt. Mit irt legyen az Varadi Pasa az saletrom felől, elhiszem, Redei uram kegyelmednekis megh irta. Azert adna kegyelmedis Censurajat, mi tevő legyen. Megh enghegye nekije az azert valo penznek fel szedeset, mivel ugy latom, az Csaszar parancsolatjaban ugy vagyon irva, hogy az ő Fenyés tarhazaba fizesekek megh. A varadi pasa pedig az szeghenseghen akarja fel szedni. Ugy latom, mind ő Nagysaghanak, mind Redei Uramnak ugy teczik, volna inkab, mint sem valami nehezsegh legyen ő Nagysaghan, csak megh kelene enghedni. En csak egyedöl leven udvarnal, akkor nem mertem batorkodni resolute, hanem teczet vala az, hogy ő Nagysagha rescribaljon az pasanak es emlékeztesse arra az Csaszar fenyés parancsolatjara. Azomban az Budai vezernekis irna megh ő Nagysagha az dolghot. Azonban ha ugyan szedetni akarja az varadi pasa, fegyverrel elene ne aljon ő Nagysagha. Mind azon által javaloja es enghedője ne legyen ő Nagysagha. En azert irom kegyelmednek, ne mongyak jövőendőben [...].

Töbet most nem irhatok kegyelmednek, mivel indulofelben vadnak ő Nagysaghok Radnotra. Ha az szüksegh ugy foghja kivani, bővebben foghom kegyelmedet tudositani. De javalanam aszt, ha ugyan az Budai vezertől valami ujab parancsolat nem érkezek az ő Nagysagha indulasa felől es ugyan csak var ő

Nagysagha, ha lehet, ne raghaszkodnek udvarhoz kegyelmed, Aszonyunkat megh
latoghatna kegyelmed. Mind azon által aljon a kegyelmed discretiojaban.

Ezel Istenek ajanlom kegyelmedet.

Balaszfalva, 21. julii 1682.

Kegyelmed szolghaja, komaja

Nalaczi Istvan mpr.

Cimzés nincs.

OL P 1238. 6. doboz. (Miss. 279.) Autográf.

57.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz

Szamosújvár, 1682. augusztus 1.

Isten áldja meg kigyelmedet ides uram.

Ides uram, az Isten áldja meg kegyelmedet érte, hogy engem, szegény nyo-
morult feleségét látogat Szacali által, én is az asztalnakat költem kegyelmed
látogatására. Mivel nem irhatok, ides, szóval izenem. Az órát is odaköldtem, de
visszavárom. Ides szivem, az Isten tartsa meg kegyelmedet sok esztendőig s meg ha
tetszik, adja is látnom meg.

Datum in Szamosujvár 1. Augusti. 1682.

Kegyelmed szegény felesége szolgál
kegyelmednek mint ides uramnak

Bornemisza Anna

Ides szivem, én már messzebb megyek kegyelmedtől s kegyelmed is, mégis
irjon kegyelmed s könnyebb az szivemnek, mint az éjjel is csak rosszól voltam.

Cimzés: Az méltóságos Apafi Mihály erdélyi fejedeleme, nekem kedves uramnak ő kegyelmének.

Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 64.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Katona, 1682. augusztus 10.

Edes Bátyám uram!

Isten Minden Jókkal áldgja meg kegyelmedet!

Edes Bátyám Uram, kegyelmed levelét vötem, Melyből Uram eo kegyelme mellet valo hüseges gondgyaviseletet kegyelmednek ertem. Nemis ketlem, edes Bátyám Uram! Abbeli kegyelmed faradozását kegyelmedtül igen kedvesen veszem. Kegyelmedet keremis, edes Bátyám Uram, legyen gondgya s vigyazása Mindenekre, kit el sem mulat, el hiszem, kegyelmed.

Az Uram eo kegyelme Italjára valo Borokat hogy közel rendelte kegyelmed, kegyelmedtül kedvesen veszem. It helybenis Berzenczei Marton es Teremi Andrasek öszve veszvén, Praefectus Uram bekeltete öszve ökö, ugy indultak el. Mint hogy szoval Berzenczei Martonnak izentünk volt, mihez tarcsa magat, kegyelmedtül ercsen. Emezek rea tamadtak, hogy az Magunke mellet fel költ s szollot, kegyelmedet kerem, legyen vigyazasa kegyelmednek reajok.

Isten áldása kegyelmedel.

Datum in Katona. Die 10. Augusti 1682.

Kegyelmednek Minden Jot kíván

Bornemisza Anna mp.

Edes Batyam uram, Isten engedelmebül Szamosujvarrul meg indultunk, ide Mehesre érkezünk [!], aldot Istenek Szent neve, bekevel. Noha meg Szamos ujvarat a fejem fájdalma kezdődven, nem szűnt még meg. Mire Radnotra igyekezünk[!], de mint hogy ertetük otis negy Gyermekek himlőzeset, mulata-sunk medig lesz es onnan hova megyük[!], voltakepen most kegyelmedet nem tudosithattuk. Isten helyben viven, kegyelmedet tudosityuk edes Batyam Uram. Az Gyermekek most, áldassex Istennek szent neve, fen vagyon.

Címzés: Tekentetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Batyam Uramnak eo kegyelmenek adassek.

OL P 1238. 6. doboz. (Miss. 1099.) Az aláírás autográf.

59.

Apafi Anna és Bornemisza Kata Apafi Mihályhoz
Méhes, 1682. augusztus 10.

Méltóságos Fejedelem, nekünk Kegyelmes Urunk!
Isten Nagyságodat minden dolgaiban boldogítsa, szívünk szerint kívánjuk.

Akarók Nagyságodat levelünk által alázatosan tudósítani Asszonyunk ő Nagysága egességerül. Áldott Istennek szent neve, ő Nagysága, a mint Nagyságod hadta, annál rosszabbul nincsen. Ifju urunkis, Istennek hálá, szenvedhetőképen vagyon. Mikes Kelemen uram jóvallásából küldöttünk Kolosvárra egy orvos-asszonyért. Isten után Asszonyunk ő Nagysága körül mit tehet, megpróbáljuk.

Ezzel ajánljuk Isten gondviselésében Nagyságodat.

Datum Méhes, Anno 1682. Die 10. Augusti

Nagyságod alázatos szolgálói

Árva Bornemisza Kata
Apafi Anna

Címzés: Az erdélyi Méltóságos Fejedelemnek, nekünk Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának alázatosan adassék.

A címlapon, más kézzel: 11. Augusti délelőtt indult el Méhesről.

Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 11.

60.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz
Méhes, [1682.] augusztus 10.

Isten minden szívemből kívánt jókkal áldja meg kegyelmedet ides uram.

Ides uram, kegyelmed levelét nagy szibeli kedvességgel vettem, mint ides uramtól. Áldott Istennek neve érte, hogy kegyelmedet értem egességben lenni. Én ides, bizony csak rosszúl vagyok, az fejemmel kivált. Ma el akartunk jönni, öltettem, meg kezdte az fejem szédőlni, azolta rosszabból vagyok, alég birom az fejemet. Ides uram, én Isten engedelméből ide Méhesre érkeztönk. Az gyermek mint egy kedvetlen, az foga husa megdagadt, szája fáj, ides uram. Aludt, talám hogy aludt, azért kedvetlen. Ides uram, holnap estvére Radnótra megyek, ha Isten engedi. Kegyelmedet kérem, irjon, ides uram, maga egességéről. Ides uram, tartsa meg Isten sok esztendeig jó egességben s engedje is meglátnom, ha Istennek ő felségének [tetszik]. Ides uram, én csak gyötrődöm, bő szóval nehéz, nem irhatok, mint nekem teccenék.

Datum in Méhes, die [...] Augusti [...]

Kegyelmednek szegény nyomorúlt felesége
szolgál, mint kedves ides urának, idesem

Bornemisza Anna mpr.

Néném asszonyt s Gillyányiné asszonyomat köszöntetem kegyelmed névvel, melyet ő kegyelmek kegyelmednek, adja Isten, szolgálhassanak meg. Toldalagi uramnak irattam bővebben, hogy kegyelmednek olvassa el, mivel nem írhatok magam kegyelmednek bőven s meg bocsássa kegyelmed, ha mi fogytkozás írásomban, mert bizony magam sem tom néha, mint vagyok, ides lelkem. Az levelemet ne lássa, ides, más.

Külön papírlapon: Ides uram, az nap számát el felejtettem megírni, ma 10. Augusti irtam. Itt Méhesen jut eszemben ides, együttlétünk s most nincsen kegyelmed, keservesen jut eszemben.

Címzés: Az méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály uramnak ő kegyelmének, nekem kedves uramnak ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 81—82.

61.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz

Radnót, 1682. augusztus 13.

Isten minden sziből kívánt jókkal áldja meg kegyelmedet, ides uram s jó egésséggel.

Ides uram, mostani alkalmatossággal akarám kegyelmedet levelemmel látogatni, kívánván Isten ő szent felségétől, ez levelem találja kegyelmedet jó egésségben. Ides uram, mivel miuta az étekfogóm eljött, semmit nem hallottam kegyelmed felől, már annak egy hete. Ides uram, magam állapotom csak azonban vagyom, ides, mint kegyelmed elhagyott. Az gyermek, Istennek áldott neve érte, szenvedhető egésségben vagyom. Az asszony magamat ken, de még eddig semmi hasznát nem érzettem, ides uram. Mindazáltal, mint kegyelmed írta, az oka az, ha az én Istenem kegyelmed látásával megörvendeztetne, én is jobban lennék, ides uram. De csak hírét is ritkán hallom kegyelmednek, ides uram, mely nyavalyámat öregbíti.

Ides uram, az pénz készen van az hadnak, az posztóért is holnap, ha Isten engedi, elköldök. Az meglészen, ides uram. Ides uram, tartsa Isten kegyelmedet sok esztendeig jó egésségben s engedjen örvendő hirt hallanom, ides uram, kegyelmed felől.

Datum in Radnót, 13. Augusti. 1682.

Kegyelmednek engedelmességgel szolgál, míg
él, mint ides uramnak, szegény nyomorult
felesége

Bornemisza Anna mpr.

Ides uram, ne tartóztassa kegyelmed Turzait, hadd hallhassak kegyelmed felől
s ha valami jó hirt hallhatnék is, mikor adná Isten ő felsége kegyelmed sok
fáradtságának is!

Címzés: Az méltóságos Apafi Mihály erdélyi fejedelem ő kegyelmének, nekem kedves uram ő
kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, I. sz. fiók. JATE Ms 54. 65—66.

62.

Apafi Anna és Bornemisza Kata Apafi Mihályhoz
Radnót, 1682. augusztus 14.

Méltóságos Fejedelem, Kegyelmes Urunk!
Isten Nagyságodat minden dolgaiban boldogítsa, szívünk szerint kívánjuk.

Akarók most is alázatosan tudósítani Nagyságodat: az asszonyembert
Kolpsvárrul elhozták. Harmadnapja, hogy Asszonyunkat ő Nagyságát keni. Úgy
vagyon, hogy ily kevés idő alatt még semmi hasznát nem tapasztaltuk, de ő biztat,
hogy Isten után Asszonyunkkal ő Nagyságával jól tészen. Hasznát, ha tapasztaljuk,
Nagyságodat arrul is alázatosan tudósítjuk. Ő Nagysága, Istennek hála, rosszabbul
nincsen.

Isten gondviselésében ajánljuk Nagyságodat.
Radnót, die 14. Augusti, Anno 1682.

Nagyságod alázatos szolgálói

Árva Bornemisza Kata
Apafi Anna

P.S. Ifju urunk ő Nagyságais, a mint Nagyságod elhagyta, azon jó egészségben
vayon.

Címzés: Az erdélyi Méltóságos Fejedelemnek, Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának alázatosan
adassék.

Benigni-gyűjtemény, I. sz. fiók. JATE Ms 54. 12.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz

Radnót, 1682. augusztus 14.

Isten minden szívéből elgondolt jókkal áldja meg kegyelmedet, ides uram.

Ides uram, kegyelmed Karikai táborából irt levelét meghozta az posta, ugy mint 11 Augusti, melyet kegyelmedtől, mint kedves, ides uramtól, nagy szibéli kedvességgel vettem, hogy kegyelmed szegény feleségéről el nem feledkezett. Ides uram, én még csak azon állapattal vagyok, mint kegyelmed elhagyott, de csak Isten kegyelmed életét, egészségét tartsa meg, elég nekem az.

Az gyermek, Istennek áldott neve érte, jó egészségben vagyon. Ides uram, egy asszonyembert hoztak, ken, de csak azonban vagyok, tovább mint adja Isten, ő felsége kegyelmében vagyon. Ides, én még az jövő héten is itt leszek. Ha Isten megtart, azután Ebesfalvára igyekezném menni. Ides uram, kegyelmedet kérem, írjon nekem maga egészsége felől s mint pedig egyéb dolgokról, legkivált pedig maga egészségéről, mely az én szívemnek őreme. Ides uram, az mit kegyelmed parancsol, mind mentől hamarabb mindeneket végben viszek, mint az én nyomorúságom engedi.

Ides uram, az esve úgy nem is sokan lévén, megcemereltettek, ma rosszabból érzem magamat. Néném asszony is most mene haza. Ides, csak kegyelmed volna, elég volna nekem. Az Isten tartsa meg kegyelmed életét sok esztendeig az én szerencsémre s gyermekéére. Ides, ha Istennek ő felségének tetszik, megadja látnom.

Datum in Radnót, die 14. Augusti. 1682.

Kegyelmednek, mint ides, kedves urának
engedelmisséggel szolgál, míg él szegény,
nyomorult felesége, ides

Bornemisza Anna mpr.

Ides uram, kegyelmed megbocsásson, az mi fogyatkozás lenne, mert ezt is két nap irtam.

Címzés: Az méltóságos erdélyi fejedelem, Apafi Mihály uram ő kegyelmének, nekem kedves, édes uram ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, I. sz. fiók. JATE Ms 54. 67—68.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz

Radnót, 1682. augusztus 15.

Isten minden szivemből elgondolt jókkal áldja meg kegyelmedet, ides uram.

Ides uram, tegnap készítém vala levelemet kegyelmedhez s ma reggel megérkezvén az én étekfogóm Jenei kegyelmed nekem irt levelével, melyet nagy szibéli kedvességgel vettem kegyelmedtől, mint ides, kedves uramtól. Az Isten áldja meg kegyelmedet érte, hogy engem vigasztal nyomorúságomban. Ides uram, én bizony csak olyan állapattal vagyok, kivált az fejem felől. Ides szivem, bizony jól írja kegyelmed, az busulás. Az Isten ha azt adná érnem, hogy kegyelmedet láthatnám, ugy megvigasztalódnám, melyet engedjen az Isten. Ides uram, Isten tartsa meg kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben s engedje látnom.

Datum in Radnót, die 15. Augusti. 1682.

Kegyelmednek, mint kedves, ides uramnak,
engedelmességgel szolgál, mig él ides lelkem

Bornemisza Anna mpr.

Címzés: Az méltóságos erdélyi fejedelem, Apafi Mihály uram ő kegyelmének nekem kedves, ides uramnak ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 69.

Apafi Anna és Bornemisza Kata Apafi Mihályhoz

Radnót, 1682. augusztus 26.

Méltóságos Fejedelem, nekünk Kegyelmes Urunk.

Isten Nagyságodat minden dolgaiban szerencsésen boldogítsa.

Nagyságod méltóságos levelét alázatosan vettük, melyből Nagyságod egészségét értvén, azon szivünk szerint örülünk. Isten ezután is Nagyságod egészségére s életére vigyázzon. Asszonyunk ő Nagysága felől egyebet, mint azelőtt, nem írhatunk, többire azon állapotban vagyunk ő Nagysága. Az orvos asszony eléggé biztatja magát, kit ha Isten boldogít, arrul is Nagyságodat alázatosan tudósítjuk. Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint mi itt vagyunk s nem is távoztunk Asszonyunk ő Nagysága mellől.

Isten gondviselésébe ajánljuk Nagyságod életét.

Radnót, 26. Augusti, anno 1682.

Nagyságod alázatos szolgálói

Árva Bornemisza Kata
és
Apafi Anna

P.S. Én pedig bonczhidai házamhoz tekintettem volt gyermekeimhez, holott nem késvén, gyermekeimmel ide eljöttem. Daczó Pálné és Bánfi Györgyné asszonyunknak szóló Nagyságod méltóságos leveleit megküldtem.

Címzés: Az erdélyi Méltóságos Fejedelemnek, nekünk kegyelmes Urunknak ő Nagyságának alázatosan. Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fők. JATE Ms 54. 13.

66.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz
Radnót, 1682. augusztus 26.

Isten minden szivemből elgondolt kívánsága szerént való jókkal s jó egészséggel áldja meg kegyelmedet, ides uram.

Ides uram, kegyelmedet nekem Gyurmától 23. irt levelét igen nagy szibeli kedvességgel vettem, melyet bizony igen vártam s óhajtottam, mivel kegyelmed felől 12 nap nem hallottam, még mikor Sescori eljött volt akkor, s most Gyurma jött meg 23 Augusti. Ides uram, áldott Istennek szent neve érte, hogy kegyelmedet egészségben megtartotta mindannyi sok busulási közt is. Ides uram, az Isten ezután is sok eszten-deig tartsa meg kegyelmedet s mentse ki minden busulás s gondjaiból, ides. Isten áldja meg kegyelmedet, hogy el nem felejtett s emleget sok gondja közt.

Én, ides uram, Isten kegyelméből még élek, csak azon állapottal, mint kegyelmed el hagyott, kevés könnyebbséggel. Kivált tegnapelőtt délután az hideg mind az derekamban járt s még tegnap ismét reggel is. Immár ides uram, Isten mire adja, nem tudom. Ides, az Isten áldja meg kegyelmedet, erre, hogy imátkozik értem, ides uram. Az gyermek felől irhatom kegyelmednek, áldott Istennek neve, fenn van, noha megijedtem vala, mert valami karulyakkal addig játszott, az nagy újját megsértette s megkölt s hirem nélkül megfakasztaták. Három éjjel nem sokat aludt, mint az kegyelmed ujjá, úgy volt. Hanem azon kötővel kötöttem. Az éjjel aludt, már megtért. Ides uram, bizony megijedtem vala, de már csak olyan jól kötjük neki. Ides uram, az katonáknak az mely aranyat kért kölcsön kegyelmed bátyám uramtól, mindjárt megadtam volna, de öcsém asszony írja, még nem vitték oda az kegyelmed adta quietantiát s levelet. Ha bátyám uram beköldi, én menten megadom. De addig, mig azt ide nem adják, nem adom meg, mihelt meghozzák az levelét, úgy megadom.

Ides uram, az ötezer forintot megadta Gyurica, mint megírtam kegyelmednek, de nem mertem elköldeni, mivel későn hozták, azt is kétszer adta meg, abból a

katonáknak s az dorogiaknak fizettem, az többit aztán ha Debreczenben adtak kegyelmednek kölcsen, ebből meg fizethetni. Ides uram, Inczédinek leirattam bőven, abból megláthatja kegyelmed.

Ides uram, mivel ezt is tegnap kezdtem írni, reggel írhatok keveset, de ebéd után nem lehet az fejem miatt. Ides uram, az Isten tartsa meg kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben s meg ha ő felségének tetszik, adja meg az én Istenem kegyelmedet meglátnom, ides.

Datum in Radnót, die 26. Augusti [...]¹

Kegyelmednek, mint kedves ides urának,
kegyelmednek szegény nyomorult felesége
szolgál, ides uram

Bornemisza Anna mpr.

Kívül: Ides uram, néném asszony ő kegyelme is meg jött szombaton. Ides uram, az étékfogót ne tartóztassa kegyelmed. Ha írhat kegyelmed mégis, ha kegyelmed írását látom, akkor vigasztalódom meg.

Címzés: Az méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály uram ő kegyelmének, nekem kedves ides uram ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 83—84.

67.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz

Radnót, 1682. augusztus 28.

Isten minden sziből kigondolt jókkal álgya meg kegyelmedet, ides uram, s jó egesseget.

Ides Uram, kegyelmed első levelét meg irtam vala, már negyed napja el nem küldhetem, mivel Telekiné öcsémasszony levele után várakoztunk Beszterczén levén, hogy bátyám uramnak írjon. Ides uram, magam állapotomról írhatom kegyelmednek, bizony csak rosszul vagyok, kivált az busulás, hogy gyakran nem halhatok kegyelmed felől. Ides uram, Fogarasnakis az városa nagyob része elégett, az várat az Isten meg tartotta. Ides uram, az gyermek, Istennek áldott neve, szenvedhető egességben vagyon, már az úja is jobban vagyon. Ides uram, az Isten tartsa meg kegyelmedet sok esztendeig jó egességben s meg ha ő Felségének tétcik, örvendeztessen kegyelmed látásával, addig penig kegyelmed felől való jó hirhallással az én Istenem.

Datum in Radnot, die 28. Augusti, 1682.

Kegyelmednek, mint kedves; ides urának
engedelmességgel szolgál, ides uram, szegény
felesége, ides

Bornemisza Anna mpr.

Címzés: Az méltóságos erdélyi fejedelem, Apafi Mihály uram ő kegyelme, nekem kedves, ides uramnak ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 70.

68.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz

Radnót, 1682. szeptember 11.

Isten minden szivemből elgondolt jókkal áldja meg kegyelmedet, ides uram s jó egességgel.

Ides uram, kegyelmed 27. Augusti nekem irt levelét meghozá Turzai, úgy mint 1. Septembris, melyet nagy szibeli óhajtással vártam, melyetis kegyelmedtől, mint kedves uramtól nagy szibeli kedvesseggel vettem, hogy Isten egességét kegyelmednek megtartotta, áldott legyen az ő neve érte. Ezutánis az én Istenem tartsa meg kegyelmedet sok esztendeig jó egességben ides uram. Magam állapotamról irhatom kegyelmednek, bizony keveset épültem, noha ugyan egy kevésse jobban érzetem magamat, de az hitvány cemer elront ismét. Ides uram, az gyermek felől irhatom kegyelmednek, most, Istennek áldott neve, szenvedhető egességben van, noha bizony kivált egy éjjel sokat hánt s mind negyed napig nem igen jól volt, de most, Istennek áldassék neve érte, jobban vagyon.

Ides uram, levelemet ezelőtt negyed nappal kezdtem vala írni, de várván, kegyelmedtől senki nem jött, mijuta Turzai megjött, úgy mint első septembris, melyen bizony nagy búsulásom vagyon. Ides uram, azonban megérkezvén Pallagi fija az Portáról tegnap előtt, látván, nincsen fordítása, az urak tetczéséből küldvén Dávid dejáknak, megfordíttatám, mely fordítástis levelében csináltam kegyelmednek, mindaz nekem szóló kapitihija levelével küldtem. Ides uram, ott is forditassa meg kegyelmed az török dejákkal, de az forditást addig ne lássa kegyelmed, ő is mint fordítja, mivel ő igaz nekünk¹. Ides uram, kegyelmed ha választ teszen rá, innét elküldetjük mindjárt. Minthogy tudósajtságát is várják kegyelmednek, mi időben van s hon kegyelmetek. Ides uram, ez szép levél, áldott Istennek neve érte.

Pap Ferenczet küldtem oda, kérem kegyelmedet, ne tartóztassa kegyelmed, ides, hadd halhassak kegyelmed felől, ides uram, mely mégis had vidámitson meg. Én, ides uram, bátyám uramtól az mely négyszáz aranyat kért kegyelmed, megadtam öcsém aszonynak. Az levelet elvettem. Ides uram, az négyezer forint készen van, melyet Gyuricza adott, de soha módját fel nem találhatám az elküldésben.

Én, ides uram, még itt, Radnóton voltam, már Ebesfalvára igyekezem, ha Isten engedi. Betlen Gergely uram jól vigyáz, ides uram, az mi hadakat nehezen öszve gyöhetünk, noha ithon elegen vadnak. Ides uram, Istennek őltalma alá ajánlom kegyelmedet. Az én Istenem engedjen kegyelmed felől örvendetes hirt hallanom s még ha ő felségének teticik, kegyelmed látásával megörvendeztetnem.
Datum in Radnót, die 11. Septembris, 1682.

Kegyelmednek, mint kedves ides uramnak
engedelmességgel szolgál szegény felesége

Bornemisza Anna mpr

Kívül: Ides uram, az Fővezér uramnak levele igen szép levél, tartsa meg kegyelmed, ides uram. Megbocsásson kegyelmed, ides, bő írásomról.

Címzés: Az méltóságos Apafi Mihály erdélyi fejedelem ő kegyelmének, nekem kedves ides uram ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 71—72.

69.

Apafi Anna és Bornemisza Kata Apafi Mihályhoz
Radnót, 1682. szeptember 11.

Kegyelmes Urunk,

Hogy Isten Nagyságodnak minden dolgait boldogítsa és vig orczával hamar üdön szerelmesihez meghozza, szüből kívánjuk.

Kegyelmes Urunk, mind az Nagyságod méltóságos parancsolatja szerint s mind pedig tartozó kötelességünk szerint itt Asszonyunk ő Nagysága mellett lévén szüntelen, irhatjuk Nagyságodnak ő Nagysága felől, hogy Istennek hálá, már ő Nagysága annyira könnyebbedett, hogy két felől fogván, az házban az ablakig elmehet lábán, melyhez képest (Isten után) továbbra való könnyebbülését is várhatjuk ő Nagyságának, Istennek áldott legyen szent neve érette. Ifju urunk jó egészségben vagyon, várván Nagyságodat szüvesen és emlegetvén szüntelen. Továbbra is szüntelen Asszonyunk ő Nagysága mellett lévén, ha miben tudunk ő Nagysága mellett szüvesen szolgálni tehetségünk szerint, készek leszünk.

Ajánlván ezek után Istennek szent gondviselése alá Nagyságodat.

Datum ex Radnot, 11. Septembris. 1682.

Nagyságod alázatos szolgálói

Árva Bornemisza Kata
Árva Apafi Anna

*Címzés: Az erdélyi Méltóságos Fejedelemlnek, nekünk Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának.
Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 14.*

70.

Apafi Anna és Bornemisza Kata Apafi Mihályhoz
Radnót, 1682. szeptember 19.

Méltóságos fejedelem, nekünk jó kegyelmes Urunk, Isten nagyságodat
dolgainak szerencsés folyásával boldogul örvendeztesse s édes hazánkban
térni engedje.

Nagyságodhoz való igaz kötelességünk szerint most is alázatos levelünk által
való tudósítást akarván tennünk az asszonyunk ő Nagysága egészségéről. Irhatjuk
Nagyságodnak, hogy Isten kegyelméből ő Nagysága jobban vagyon, noha most is a
csemer miatt ő Nagysága mintegy két napig való változást szenvedett. Ezután is
Nagyságodat alázatosan tudósítani el nem mulatjuk: ifju urunk ő Nagysága is
szenvetörképen vagyon. Magunk pedig innét nem távoztunk, nem is akarunk.

Isten gondviselésében ajánljuk Nagyságodat.

Radnót 19. Septembris, 1682.

Nagyságodnak alázatos szolgálói

Árva Bornemisza Kata
Árva Apafi Anna

*Címzés: Az Erdélyi Méltóságos Fejedeleml kegyelmes Urunknak ő Nagyságának alázatosan adassék.
Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 15.*

71.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz
[Radnót]¹, 1682. szeptember 19.

Isten minden szibéli kívánta jókkal s jó egészséggel álgya meg kegyelmedet ides
uram.

Ides uram, kegyelmed 5. Septembris írott levelét, úgy mint 18. Septembris igen
nagy szibéli várakozásaim után kegyelmedtől nagy szibéli kedvességgel vettem,
mivel miolta Turzai is eljött, azóta semmit kegyelmed felől semmit nem hallottam,
melyet kívántam volna. Áldott Istennek neve érte, hogy kegyelmedet egészében
megtartatá s békével hordozta. Ides uram, én még élek Isten jóvoltából, vala-
mennyre erőcskemet is érzetem vala, de az átkos cemer miatt harmadnapi hideg

esvén rám, most erőtlően érzem magamat. De csak az én Istenem tartsa meg kegyelmednek életét, egészségét kegyelmednek.

Sok busulást ides uram, bizony nem kétlem, de ides uram, az Isten, az ki eddig kegyelmeddel s velőnk volt, mindazokból kimenti kegyelmedet. Ides uram, az gyermekről irhatom kegyelmednek, áldott Istennek neve érte, szenvedhető egészségben vagyon. Ides uram, kegyelmedet kérem, kegyelmed is tudósítson maga egészségéről gyakrabban, mikor lehet. Ides uram, Isten kegyelmed felől engedjen jó örvendetes hirt hallanom. S ha ő felségének tetszik, örvendeztessen kegyelmed jó egészségben való látásával.

Datum in [...] 19. Septembris, 1682.

Kegyelmednek engedelmességgel szolgál,
mint ides uramnak

Bornemisza Anna mpr.

Címzés: Az méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály uramnak, nekem kedves ides uramnak ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, I. sz. fiók. JATE Ms 54. 73—74.

72.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1682. szeptember 19.

Édes Bátyám Uram!

Isten minden jókkal áldja meg Kegyelmedet etc.

Édes Bátyám Uram, kegyelmed levelét vöttem, melyben levő Kegyelmed tudósítását Kegyelmedtől kedvesen vöttem. Bizony dolog, édes Bátyám Uram, nagy szívbeli ohajtással vártam hogyha mit hallhatnék Uram ő kegyelme egészségéről s kegyelmedek állapotjáról. Uram ő kegyelme egészségét és kegyelmed betegeskedését Kegyelmed leveléből értem édes Bátyám Uram. Isten ő Felsége Kegyelmedet betegségéből gyógyítsa es több betegségtől oltamazza, kívánom. Magunk állapotjáról irhatom édes Bátyám Uram, keveset láttattam vala erősödni, de az csömör miatt az hideglelés reám esvén, megerőtlenedtem ujolag. Az gyermek, áldassék Istennek szent neve, jó egészségben vagyon, noha az ujjá miatt vagy két éjczaka rozsul volt, de az is Isten kegyelméből gyógyul.

Kegyelmedet édes Bátyám uram kérem, ha csak uram ő kegyelme egészségéről, maga Kegyelmed állapotjáról is, Kegyelmed tudósítson. Kegyelmedtől kedvesen veszem édes Bátyám Uram, mivel most is 26 Augustitól fogva eddig Kegyelmedek felől semmit sem értettem.

Isten tartsa és éltesse Kegyelmedet jó egészségben.

Radnót, 19. Septembris Anno 1682.

Kegyelmednek minden jót kíván

Bornemisza Anna mpr.

Édes Bátyám Uram, Pap Ferenczet oda kültük más uton, ugy hiszem Isten ő Felsége kegyelméből eddig odaérkezett, ha békével elmehetett.

Címzés: Tekentetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nékem kedves Bátyám Uramnak adassek.
OL P 1500. 3. csomag.

73.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz

Ebesfalva, 1682. szeptember 30.

Isten minden szivemből elgondolt jókkal áldja meg kegyelmedet, ides uram, jó egésséggel kegyelmedet, mint ides uramat.

Ides uram, 11. Septembris Filek alatt irott levelét megadá, úgy mint 13. Septembris megadá Jeney, melyet kegyelmedtől, mint kedves ides uramtól, nagy szívbéli öremmel s kedvességgel vettem. Ides uram, ez előtt való nap kezdtem vala levelemet írni, de mégis vártam vaj [!] harmad nap alatt. Isten jóvoltából tegnap érkezék meg Pap Ferencz, 29¹. Ides uram, áldott Istennek neve érte, kegyelmed egésségét értem, az én Istenem tartsa meg kegyelmedet sok esztendeig, mentse meg sok háboruiból s hozza meg, melyet sziből óhajtók. Ides uram, az gyermek, Istennek hála, jól van. Magam bizony ugyan valamivel jobban vagyok, de csak az én Istenem kegyelmedet hozza meg, hiszem Istent, jobban leszek. Ides, én Isten engedelmeiből hétfőn, ha Isten megtart, megindulok, jövet Radnóton semmit nem mulatok, hanem Szamosujvárra sietek, ha Isten erőt ad. Talám [...] is megérkezik addig, ides uram. Az cselédetis itt hagyom.

Ides uram, most érkezvén egy néhány kosár új czitrommal, most hamarjában vagy százat köldtem kegyelmednek s valami öszi sajtot s két lúd tojást, melyet Isten kegyelmednek engedjen, jó egésséggel ehessék benne, az itthon maradottban is. Ides uram, az én Istenem hozza kegyelmedet jó egésségben, engedje látnom hamar időn, ha ő felségének tetszik, melyet sziből várok.

Idesem, az én Istenem hozza kegyelmedet.

Datum in Ebesfalva, die 30. Septembris, 1682.

Kegyelmednek, mint kedves ides uramnak
engedelmességgel szolgál, mig él idesem.
Mégis ujlag irjon kegyelmed ides uram,
addigis mint jó kegyelmed.

Bornemisza Anna mpr.

Ides uram, ne busuljon kegyelmed, csak Isten kegyelmedet hozza. Há Isten engemet is megtart, az kinek mi restal, gondom lesz, megfizessők, az katonák fizetésére is mind az két havokra, ha eddig meg nem adta kegyelmed. Ides néném asszony ő kegyelmével voltam azuta.

Külön papírszeleten: Ides uram, én mégis bizonyossabbat kívánok kegyelmed visszajöveteli felől hallani, melyet az én Istenem engedjen s szabadítsa ki minden bajoskodásból, az ki eddig irgalmasságot cselekedett velünk sokszor.

Címzés: Az méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály uramnak, nekem kedves ides uramnak ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 75—76.

74.

Apafi Anna és Bornemisza Kata Apafi Mihályhoz
*Ebesfalva, 1682. [szeptember vége]*¹

Méltóságos Fejedelem, jó Kegyelmes Urunk, Isten Nagyságodat minden dolgaiban boldogul szerencséltesse s édes hazánkban rövid időn jó egészségben térni engedgye.

Most is Nagyságod kegyelmes parancsolatjához való kész engedelmességünk-től viseltetvén, alázatosan levelünk által akarók Nagyságodat tudósítani. Asszonyunk ő Nagysága, áldott Istennek szent neve, egészségében alább nem szállott, sőt csak Isten Nagyságodat szerencsésen hozzánk térítse, ő Nagysága egészségének jobban való megfordulásáról jó reménységünk vagyon.

Isten oltalmában ajánljuk Nagyságod életét.
Ebesfalva, die [...] 1682.

Nagyságod alázatos szolgálói

Árva Bornemisza Kata
Árva Apafi Anna

Címzés: Az erdélyi Méltóságos Fejedelem jó Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának alázatosan adassék.
Benigni-gyűjtemény, 1. sz. fiók. JATE Ms 54. 16.

Bornemisza Anna Apafi Mihályhoz

Ebesfalva, 1682. október 7.

Isten minden szivemből elgondolt jókkal s jó egészséggel áldja meg kegyelmedet, ides uram.

Ides uram, kegyelmed 27. Hatvanbul írott levelét, úgy mint 5. Septembris meghozá az Posta, melyet nagy szibéli öremmel vettem. Ismét, 6. másnap Szescsori, melyet annál nagyobb öremmel vettem. Ides uram, áldott legyen az én Istenemnek neve érte, az ki megszabadította kegyelmedet mostanis az veszedelemből s engedte hallanom kegyelmed egészségben való visszajövetelit, melyet nagy szibéli óhajtással vártam, mind pengig kegyelmed ides személyének látását, melyet engedjen az én Istenem, az kit sziből várok hamar időn.

Ides uram, magamról irhatom kegyelmednek, bizony az mint irtam, még gyenge vagyok, de hiszem, az én Istenem kegyelmedet meghozván, jobban leszek. Az gyermek, Istennek hála, jól van, áldassék Istennek neve érte.

Ides uram, úgy volt, most hétfőn meg induljak, de bizonyosan nem tudtam, Szentgyörgyi nem érkezett. Ha Isten ő felsége engedi, pénteken meg indulok, mivel az szekereket várom s ha Isten annyira való erőt ad, az jövő héten Szamosujvárra megyek Isten ő felsége engedelmeiből.

Ides uram, én az mikor akartam indulni, soha szekeret ezek nem hozatának, már miájok kell várakoznom holnapig, mely bizony igen nehéz, az két nap nem mehetek. De ha Isten engedi, holnapután megindulok. Vasárnap Radnóton leszek, hetfőn reggel mindjárt megindulok s Kotanában [!], ott sem mulatok. Isten hozza kegyelmedet, szivem, jó egészségben s engedje kegyelmedet látnom jó egészségben, melyet bizony sziből óhajtok.

Ides uram, hamar időn hozza az én Istenem kegyelmedet.

Datum in Ebesfalva, die 7. Octobris, 1682. .

Kegyelmednek, mint kedves ides uramnak
engedelmességgel szolgál, mig él, ides
kegyelmednek

Bornemisza Anna mpr.

Ides uram, az katonák fizetésén is ne busuljon kegyelmedek, Szamosujvárott, ha Isten engedi, mind két havakat megadjuk. Az honarrijom [!] perben is négyezer forintot felvettem, mind elviszem, azonkívül is leszen, csak Isten hozza kegyelmedet.

Címzés: Az méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály uramnak, nekem kedves ides uramnak ő kegyelmének adassék.

Benigni-gyűjtemény, I. sz. fiók. JATE Ms 54. 77—78.

76.

Apafi Mihály rendelete Pápai Páriz Ferenchez
Gyulafehérvár, 1682. november 2.

Michael Apafi Dei Gratia Princeps Transilvaniae, partium Regni Hungariae
Dominus et Siculorum Comes.

Reverende ac Clarissime Fidelis nobis dilecte salutem et Gratiam nostram!
Kemény Janosne Fejedelem Aszszony ő kegyelme ednehány napoktul fogván súlyos betegségben lévén, kegyelmes dispositionkbul kegyelmed oda menetelét kívánnya. Intyük azért kegyelmedet kegyelmessen, illy szoros alkalmatosságában oda menni és Isten kegyelmébül succurtálni el ne mulassa. Nec Secus.
Datum in Civitate nostra Alba Julia Die 2. Novembris 1682.

Michael Apafi mpr.

Címzés: Clarissimo Francisco Papai Collegii nostri Nagy Enyediensis Professori Fideli nobis dilecto.
OSZK Kt Levelestár. Az aláírás autográf.

77.

Béldi Pálné Vitéz Zsuzsanna a gyulafehérvári zsidókhoz
Szamosújvár, 1683. január 23.

Adgyon Isten Kegyelmeteknek io egésséget.

Kegyelmeteket akartam meg találni. Nyilván lehet Kegyelmeteknél, hogy én töllem kértek volt kölcsön Gombkötő Isák és Márdokhéus Samuel nevű sidok ezer imperialis tallerokot, mellyeknek interessét két esztendőre meg is adták volt, de még négy esztendőre való interesse vagyon hátra, ugy mint 480 tallér. Azért Kegyelmetek az el mult negy esztendőre való interest küldgye meg ezen levelem meg ado emberemtől. Ha az pénzt Kegyelmetek tartani akaria, ugy mint az egész summát, mégh esztendő Karácsonig ott hagyom kölcsön interesre, szaz husz Tallert meg advan ráia Kegyelmetek. Ha pedig Kegyelmetek tartani nem akaria az én pénzemet, ugy mint ezer imperialis Tallerokot, adgya kezében Kegyelmetek ezen emberemnek, hadd hozza meg nékem.

Azt pedig Kegyelmetek maga iol tudgya, hogy az az pénz nem másé, hanem tulaidon magamé volt s magam emberem által én adattam Kegyelmetek kezében. Az én édes üdvezült Uramnak hírével sem volt, hogy Kegyelmeteknek azon magam pénzt adtam, az mint az Kegyelmetek maga contractus leveleből ki laczik, hogy nem másnak, hanem nekem ados Kegyelmetek. Erről valo contractus levelet most nagyobb bizonyagnak okáieért ezen emberemtől Kegyelmeteknek el is küldöttem.

Kegyelmetek pedig úgy cselekdgyek, hogy héiában ne faraszak, hanem engemet contentallyon Kegyelmetek az contractus szerént, mert ha az dolog továbbra teried s Kegyelmeteknek nagyobb baia esik miáia, annak utanna ne engemet, hanem magát okozza. Én pedig senkitől mastol az én ki adot pénzemet nem kerem, hanem igyenesen Kegyelmetektől, csak az Kezesöktől, úgy mint Kegyelmetek előtő, az kik kezesek. Ezt én pedig továbbra nem is halasztom, mert nekem is most vagyon szükségem ráia.

Kegyelmetek azért úgy cselekdgyek, hogy szep csendesen iobb engemet meg elégiteni, hogy nem mint Kegyelmetek magára nagyob bait, busulast hozzon miáia s ugyan még is az Kegyelmetek maga kötése szerént engemet Kegyelmeteknek meg kell elégiteni.

Ezekutan Isten legyen Kegyelmetekkel.

Datum Szamos Ujvár, 23. Januarii 1683.

Kegyelmeteknek io akarattal szolgat

arva Vitéz Susanna mpr.

Címzés: Adassék ez levelem Gyula Feiérvárott lako Sidoknak, úgy mint Dávid Leonak, Gazda Mekimetnek, Jákob Funesnek, Isak Léonak, Dávid Passarelnak, nékem io akaroimnak. OL P 669. 1. cs. Nro. 183. Az aláírás autográf.

78.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Fogaras, 1683. március 13.

Édes Bátyám Uram!

Isten Kegyelmedet minden iókkal áldgya meg.

Kegyelmed leveléből edes Bátyám Uram az Kegyelmed s mind penig az Öcsém asszonyék ő kegyelmek keserűseget értvén, nem kétlem s úgy látom, hogy Kegyelmetekenis edgyik keserűség, Istennek látogatása, a másikat éri edes Bátyám Uram.

Nékemis az én sok nyomoruságokon s szenvedéseken forgó életemben elég nehéz, edes bátyám Uram, hogy Davidként, mélyseg mélységet, edgyik keserűség mást üz rajtam. Tudom, kegyelmetekis faidalmas szível szenved, de a mint Istennek ő Felségének bölcs teczése, úgy kell lenni. Ebben az bölcdogtalan Világi Eletben a mit Isten bölcs teczéseből reánk mér, el kell szenvednünk.

A mi a Deákok dolgát illeti edes Bátyám Uram, bizony vólt gondom rea. Praefectus Uramnak meg hadtam vólt s mostis penig ujjollag irtunk ő kegyelmének felőlle, nemis itillyük, hogy sem fogyatkozás, sem késedelem legyen benne. Frater István Uram levelét most edes Bátyám Uram meg sem olvastathattam, hanem meg olvastatván, választ teszek mennél hamarebb edes Bátyám Uram.

Irhatom edes Bátyám Uram, hogy többire magunkat hadtuk. Komám Uram
ő kegyelmén kívül senki nincsen vellünk. Elég bajjal s busulással vagyunk.

Isten áldása legyen kegyelmeden edes Bátyám Uram.
Fogarás 13. Martii 1683.

Kegyelmednek Istentől minden iót kíván

Bornemisza Anna mpr.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uram, Kedves Bátyám Uramnak őő Kegyelmének adassék.
OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 1099.) Az aláírás autográf.*

79.

Bornemisza Anna Teleki Mihályné Veér Judithhoz
Fogarás, 1683. március 13.

Edes Őcsém Asszony!

Isten kegyelmedet minden iókkal áldgya meg.

Ertem edes őcsém Asszony kegyelmednek írásabul kegyelmetek keserüségét,
mellyet hogy kegyelmetek sérelmes szivel nem érzene, nem kételem. Mint azon bölcs
Isten teczésebül enis az én nyomoruságimmal s rajtam forgó keserüsegimmal elég
példa lehetek s elég sullyossan szenvedtem, de mivel Istennek ugy teczett, békességes
tűréssel kellett meg győzőnöm. Isten megis jó voltábul az edes Uramat * ki mindenek
felet nagyob kedves Istennek s embernek * s gyermekemet meg tartván, nem hagyott
vigasztalas nélkül. Isten azért kegyelmeteket szomorúságában vigasztalván,
többektől óltalmazza, kívánom.

Isten oltalmában ajánlom kegyelmeteket.

Fogarás, 13. Martii 1683.

Kegyelmednek Istentől minden iót kíván

Bornemisza Anna mpr.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uram Házas társának, Tekintetes Nemzetes Ver Judith
Asszonynak, kedves őcsém Asszonynak ő kegyelmének adassék.
OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 1099.) Az aláírás és a betoldás autográf.*

80.

Alvinczi Péter Teleki Mihályhoz

Fogaras, 1683. május 8.

Méltóságos úr, nekem uram!

Ertettem uram szomorúan kegyelmed keserűségét s mostan pedig bokros busulást, mellyeket hogy Isten eo Felsége vigasztaló bő kegyelmével mérsékellye, alázatosan kívánom!

Az dézmások allítása uram még nem késő, arról kegyelmedet nem busitom. Az Tatár hír uram elég szomorú, az irantis Uram hogy Isten kegyelmedet örvendeztesse, sziből kívánom.

Az Görgényi szállás dolgát nekem uram kegyelmed csak simpliciter parancsolá, én sem merem szorossab terminusokkal expedialni. Ugyanis Várban afféle formát nem láttam, de még nem leszen uram késő keves idő mulvais.

Egyeb kegyelmed parancsolati közöl uram az Inqvisitio veghez ment eddig. Az Statutiois mind Arpáson, mind pedig Görgény vidékén veghez mehet, ha kegyelmed parancsollya, vagy ugyan nem is késleltetem.

Az más közeleb való materiában tovabis mentem uram s lassan lassan, az mint érkezhetem, követem, reménlvén, csendeseb alkalmatosságát kegyelmednek meg vizsgálasara. Tovabis uram kegyelmed parancsolatihoz kész engedelmesseget igirven.

Isten uram kegyelmedet kegyelmesen örvendeztesse!

Fogaras, die 8 Mai 1683.

Kegyelmed alázatos szolgálja

Allvinci Péter mpr.

Címzés: Az Méltóságos úr, Tekintetes Teleki Mihály urnak eo kegyelmenek, nekem uramnak eo kegyelmenek alázatosan.

OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 768.) Autográf.

81.

Alvinczi Péter Teleki Mihályhoz

Ebesfalva, 1683. május 31.

Méltóságos Úr, nekem uram!

Nem lehet uram nekem részem az olyan feledékenységben, mert szüntelen elmemben forog; hogy pedig nem irtam, oka volt volt uram az jámbor Tatárok

szabados insolentiai. Egyéb irántis uram, nem kivanta kegyelmed parancsolattya írásomat.

Aszonyunk eo Nagysága maga irat uram kegyelmednek azt monda eo Nagysága, az mint rövideden az dolgot mondhatom. Az inclusakat uram kegyelmednek alázatosan vissza küldöttem. Bizony dolog uram, fel emelheti elméjét az ottan ottan [!] terjedő hírek alkalmatossága az embernek, ha szinten valóságokat nem könnyen hihetikus, mert nyilván az ellenkező dolgoktól inkább tarthatni, mint sem jó reménységgel biztathatna magát akar kiis.

Kegyelmed parancsolattya az Deakok uram meg mondták, én uram valamit kegyelmed parancsol, tehetsegem szerént magamot ahoz alkalmaztatni igyekezem. Az Huszti jóságébéli tarszekerek Radnotra érkeztek. Szekely István felől kegyelmed uram talam meg feletkezett. Tovabru uram varom az kegyelmed parancsolattya alázatossan.

Isten uram kegyelmedet kegyelmesen éltesse!
Ebesfalva, ultima Maii 1683.

Kegyelmed alázatos szolgália

Allvinci Péter mp.

Címzés: Az Méltóságos Ur, Széki Teleki Mihály urnak eo kegyelmének, nekem uramnak eo kegyelmének alázatosan.

OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 768.) Autográf.

82.

Bornemisza Kata és Apafi Anna Apafi Mihályhoz
Radnót, 1683. július 16.

Meltóságos Fejedelem, Kegyetmes Urunk!

Isten Nagyságodat jó Egességgel s terhes dolgaiban való boldog elő menetellel kívánsága szerint szerencsésen áldgya megh, alázatosan kívánnjuk.

Nagyságodhoz való igaz kötelességünkűl viseltetvén, alázatos tudositásunkal akaránk Nagyságodnak kedveskedni. Áldott Istennek Szent neve, Aszszonyunk ő Nagysága erőtelen állapottyához képest' szenyvedhető állapattal s Egességgel vagyon. Ifjú Urunk ő Nagyságais Isten kegyelméből tűrhető Egességben vagyon. Kívánnjuk alázatosan, amikor Istennek tetszik, engedgye látnunk Nagyságodat jó Egességben.

Isten oltalmában maradgyon a Nagyságod élete.
Radnot, 16. Julii 1683.

Kegyelmed Alázatos szolgálói

Bornemisza Kata
Árva Apafi Anna²

Címzés: Az Erdelyi Meltóságos Fejedelem Apafi Mihály Kegyelmes Urunknak ő Nagyságának alázatossan.

OL R 298. 2. csomag. Az aláírás autográf.

83.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Görgény, 1683. július 31.

Isten Kegyelmedet edes bátyám uram minden jókkal áldgya megh.

Kegyelmed levelét edes bátyám uram, leg közelebb valót, Jenei által vöttem. Hogy kegyelmed tudósított edes bátyám uram, leg kiváltképpen uram ő Kegyelme felől, igen kedvessen veszem Kegyelmedtől. Előbb akartam edes Bátyám uram, ujjollag emberemet küldeni Uramhoz ő kegyelméhez, úgy tévén fel, hogy Isten engedelméből ide érkezvén mindgyárt küldgyek, de Isten ő Felsége nyavalyával látogatván, hideglelés s nyilallás mia igen rosszul voltam negyed naptul fogva, melly miá eröm az írásra nemis vólt. Isten ő Felsége szüntette annyiban a nyavalyát rajtam, hogy az nyilallás ki állott belöllem valamenyire. Tovább ő Felsége mint adgya, szent akarattyában vagyon.

Kegyelmedet edes Bátyám uram kérem, tudósicson Kegyelmed ennekutánna is, leg kiváltképpen Uram ő Kegyelme egéssége állapottjárul, mivel mindenek felett a leszen nehéz, hogy immár igen meszszen esvén Kegyelmetek, ritkábban s későbben érthetek ő kegyelme felől. Öcsém Asszony ő Kegyelme is szinten az elébb érkezvén, ő kegyelme irt Kegyelmednek, noha edes Bátyám Uram, a mikor emberemet küldöm Uramhoz ő kegyelméhez, mindenkor tudósítani el nem mulatom ő kegyelméről.

Ezek után tarcsa es éltesse Isten kegyelmedet íó egessegben edes Bátyám Uram.

Görgény 31. Julii Anno 1683.

Kegyelmednek Istentől minden Idvességés
jókat kíván

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, Kedves Bátyám Uramnak eő Kegyelmének adassek.

OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 1087.) Az aláírás autográf.

Nalácz István Teleki Mihályhoz
Görgey, 1683. július 31.

Edes Komam Uram.

Minket valobann ritkan tudosit kegyelmetek, noha el hiszem, eleg akadek lehetnek kegyelmeteknek, miket hogy eni üdök alat semi bizonyost nem erthetünk ö Nagysagha es kegyelmetek felől, bar csak azt erthetnök, Isten mint boldoghitota az ö Nagysagha utazasat. It a hitek különben nem ujultak, hanem hol mi közönséghes piaci hitek vadnak.

Ö Nagysaghat postan hivata volna a Fő vezer es könyyszerel elis ment volna ö Nagysagha. A Debreceniek e vilaghon semiről nem tudositjak ö Nagysaghat. Az Szakmariak maghok viseleserül el hiszem, Betlen Gergely uram es Katona Mihaly uram kegyelmedet böseghesen foghjak tudositani. Megh excursibus nem tetek, kivalt kepen Maramarosban. Az uj Fejedelemel ugy latom Armistitiumot csinaltak, mipedigh veghben nem vihetjük, holot ö Nagysagha s ez haza mit nem vetet ö Felseghe elen mint mas. Noha tudom, kegyelmednek megh kültek az Armistitiumrol valo irast, de en sem akaram el mulatni. Az Szekelyseghről valami nagy nehezen a mi kevis hadat fel tudnak ültetni, nagy kesöre most készülnek el meni az 3 szekiek. Mivel menték maghokat, ö Nagysaghnak szolo levelet, ugy nekemis mit irjanak, kegyelmednek el kültem. Ma szalatanak ki Barotnal Czikbolis. Apor Istvan uram sereghe valami nagy nehezen el fogh meni. Mi ide Görghenben jövenk, a holis Aszonyunk ö Nagysagha ighen megh beteghedet s mostis ighen roszul vagyon ö Nagysagha. Miczoda nyavalyaja lehet ö Nagysaghanak, ugy hiszem, az Aszonyok ö kegyelmék böven megh foghják irni kegyelmednek, ugy Köpöczy uramis, de a mint ö Nagysagha nekemis beszile: nilalas, Hidegh lelis, hagymaznak spetiise vagyon ö Nagysaghan, a hidegh ketszeris el leli egy nap hasonlo kepen. Ejel ani ereje többire nincz, hogy egy levelet subscribation. Edighis expedialta volna Emberit ö Nagysaghahoz, de mind aszt varta, ha jobadan lehetne, irhatna magha kezivel ö Nagysaghanak, kinekis nehezen tehete szerit. Komam Aszonj megh ide nem jöve, ugy latom a mint ö kegyelme irja nekem, örömost a Takarodason othon lene, ha mod volna bene. Panaszolkodik ö kegyelme, ninczen ara valo Ember, kire bizhatna az Takarodast. En megh irtam ö kegyelmenek Aszonyunk ö Nagysagha beteghseghe, ugy hiszem, el fogh ö kegyelme jöni.

It a kegyelmed hazat valoban tatározak a mint lehet, ugy latom az udvarbiro ki foghja maghat menteni a kegyelmed előtt elene valo vadtul. Czak szintén Hegyesi uram beteghseghe gatol megh az el ighazitasatol a migh jobban nem leszen. Egyeb irant ö Nagysagha parancsolt az el ighazitasa felől prefectus uramnak es nekemis, amazis kesz maghat megh menteni. Ugy latom, it foghunk megh fenekelni, legh alab Egy holnapigh nem hiszem, mehesünk inet. En egyebet nem tudok kegyelmednek mit irni, kivalt kepen Clavis nekül. Hanem kegyelmedet [kérem] Edes Komam uram a Fiamrulis ne feletkezek kegyelmed sok dolghai között.

Eltese Isten kegyelmedet es hozza jo Eghesseghben.
Görgey 31. julii 1683.

Kegyelmed szolgálja, komaja

Nalaczi Istvan mpr.

P.S. Levelnek megh irasa utan erkezek komam Aszony o kegyelme. El hiszem, kegyelmedet mindenekrul tudositja. Felvinczi Sighmond uramis o kegyelmevel vagyon. Urunk o Nagysaghanak mongya kegyelmed alazatos szolgálattyat. Kövesse o Nagysaghat, nem mertem irasomal terhelni, tudvan, a ket Aszoni tudositjak o Nagysaghat Aszonyunk o Nagysagha beteghsegherul es egyeb dolghokrul. Levelemnek megh irasa utan erkezek Betlen Gergely uram levele ket Inklusaval, kiketis Mikes uram o kegyelme leveleben kultem. Tudom, az oda ki valo dolghokrul böven tudositjak kegyelmedet.

Címzés nincs.

OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 188.) Autográf.

85.

Bonyhai János gyulafehérvári udvarbíró jelentése Bornemisza Annának Gyulafehérvár, 1683. augusztus 9.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak mint Kegyelmes Asszonyomnak. Isten jó egészséges hoszsu élettél meg áldgya Nagyságodat.

Kegyelmes Aszszoniom, akarám Nagyságodnak értésére adni, az elmúlt napokban Jenei Móses Nagyságod Etekfogyója itt lévén, jelenté nekem, hogy Nagyságodnak írnám meg: most iütiben, mikor Urunkhoz eö Nagyságához expedialta Nagyságod, iütében találkozott szemben Kende Gábor Uram eö Kegyelme leaniaval, Kende Clara Asszonnyal. Nagyságodat kérdezte, mint vagyon, s mondott Jenei Uram, bizony igen beteges állapottal vagion Nagyságod s erre mondott Kende Clara Asszoni: Én Aszszoniunkal eö Nagyságával ismeretes nem vagyok, hanem Kegyelmed írja meg eö Nagyságának avagy irassa meg, engemet tudni illik Kende Clara Asszont hívasson eö Nagysága, mivel Beldiné Asszonyom holt gyermekeknek tetemít szedette, s Németiben lakó Asszoniok által kurusoltatja Nagyságodat, hogy egessege ne szolgaltatodjek, hanem inkább mind betegséggel tölcse Nagyságod idejét. Honnét vette, ha Nagyságod hivatja, azt mondotta, Nagyságodnak szoval meg mondja rendesen.

Én Kegyelmes Asszonyom, kötelességem szerint ez hallomasokat tartoztam Nagyságodnak meg írni. Holnap ismét, Kegyelmes Asszonyom, inditok edgy szeke ren Dinniét, Isten egesseget ki szolgaltatvan.

Ezek után tarcsa Isten Nagyságodat kevanatos jo egességben.
Albae die 9. Augusti 1683.

Nagyságod alazatos szolgálja

Bonyhai Janos mpria.

*Cimzés: Az Erdélyi Méltóságos Fejedelem Aszszonyának eo Nagyságának, nekem Kegyelmes
Aszszonyomnak eo Nagyságának adassek.
MTAK Ki Oklevelek (ld. EOE, XVIII, 150.)*

86.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Görgény, 1683. augusztus 9.

Edes Bátyám Uram.

Isten Kegyelmedet minden jókkal áldgya meg.

Kegyelmed nekünk 28. Julij irt levelét Balásházi által vöttem. Áldassek Istennek szent neve, hogy mindenek felett Uram ő kegyelme egességben létét engedte ő Felsége hallanom. Hírek mivóltátis kegyelmed írásából eléggé meg értetem, melly véletlen való nagy romlás ugy teczett Istennek edes Bátyám Uram! Ezen tul penig Isten Kegyelmeből kegyelmetekis a dolgoknak inkább közötte lévén, azoknak mivólta valósággal tudva leszen kegyelmeteknél. A Barbélynak el maradásán betegsége miatt bizony valóban busultunk, miólta meg értettük edes bátyám uram. Debreczenben elis küldöttünk, hogy ha annyira gyógyult, mindgyárt egyenessen Uram ő Kegyelme után vigyék. Isten ójja Uramot ő kegyelmét valami nyavalyátul, valóban lenne fogyatkozás nálla nélkül. Az Katonák s Gyalogok számára edes Bátyám Uram, csak szinten az Indulás előtt két hó pénzt adattunk, mellynek ideje jól el sem tölt volt, többnek szerit nem tehetjük most edes Bátyám Uram. Azonkivül Uram ő Kegyelme két hó pénzt vitt el s talám azonban Isten annak el teléseig könyörül rajtunk s jobban adgya dolgainkat.

Magam állapottyáru irhatom edes Bátyám Uram, én itt, mihent ide jövék, mindgyárt le betegedém. Igen nehéz nyilallás hideg lelással edgyütt volt rajtam, mellyekből mindazáltal Isten könnyebségemet engedte, csak hogy eröm nincsen s a hideglelésnek valami maradványa van bennem s hagymázóskodomis, kivált eczaka olyan tébolygó formán. Isten tudgya, tovább mint leszek.

Öcsém Asszony ő kegyelmének meg eddig, edes bátyám uram, mindenkor értésére adtuk oda küldő alkalmatosságunkat, most penig magatis oda küldöttük Balásházit ő Kegyelméhez. Tudom, tudositani fogja ő kegyelme Kegyelmedet maga egességérül s egyéb dolgukrul. Kegyelmed vóltaképpen való tudositását ennek-utánnais mindenekrül igen kedvessen vesszük edes Bátyám Uram.

Ezzel tarcsa és éltesse Isten jó Egességben Kegyelmedet.

Görgény 9. Augusti 1683.

Kegyelmednek Istentől minden jókat kíván

Bornemisza Anna mp.

Ides Batyam Uram, adig mig levellem oda megyen, elhiszem az dolgát alkalmasint eszeben veszi, Kegyelmetek tudositsan. Ides Batyam Uram, cak Istten ő felsége Uram ő kegyelmének, kegyelmeteknek adna egesseget. Allig varnam barcak imar most halhatnam, hogy odda jutat kegyelmed ismet semben let, noha en Bizony roszol vagyok, ma roszabol voltam, mint tegnap, de cak az en Istenem Uramnak ő kegyelmének adjon egeseget s az gyermekemnek legyen ő felsége jo akaratja.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály urnak, Nekem Kedves Bátyám Uramnak ő Kegyelmének adassek.

OL P 1238. 7. doboz. Az aláírás és az utóirat autográf.

87.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Görgény, 1683. augusztus 11.

Isten minden jókkal aldgya megh kegyelmedet Edes Bátyám Uram!

Edes Batyam Uram, kegyelmed 30. Julij irt levelét, melyet Debreczeni Embertől Kegyelmed küldött, Die 11. praesentis Rhedej Uram leveleivel el vettem. Kiből értvén, hogy kegyelmetek jól fel verekedett, csak máris nagy könnyedségemre vagyon. Isten kegyelmeteket fellyeb vivén s érkezettvén Edes Batyam Uram, maga a dolgokat inkább láthattya, értheti és halhattya, melyekről edes Bátyám Uram kérem, minket is bőven tudosicsón. Az Uram ő kegyelme leveleivel, melyeket tegnap s tegnap előtt készítettem el, ma, ugy mint 11. Augusti, indítottuk meg Balásházit. Uti kölcséget néki, Edes Bátyám Uram, s a többinek is, akiket küldünk, adatunk, hogy annyival is ott ne busittassek kegyelmetek.

En Edes Bátyám Uram szinte ma két hete, hogy fekvő Beteg lettem, aldott Istennek szent neve, ugyan ma ismét fel kőltem, noha bizony nagy erőtlenséggel vagyok, mert mintha a Hagymáz környekezett volna megh és Etelemetis nem kívánhatom, de ez mind szenvedhetőbb. Csak Uramot ő kegyelmét Isten Egessége változásával ne látogassa. A Borbely felől értettük hogy könnyebben legyen, szándekozikis kegyelmetek után. Edes Bátyám Uram, a Debreczenieknek irattam felőle, hogy annyira könnyebbedvén, küldgyék kegyelmetek után.

Isten áldása legyen kegyelmeden Edes Bátyám Uram.

Görgény 11. Augusti 1683.

Istentül kegyelmednek minden jót kíván

Bornemisza Anna mp.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Ur Teleki Mihály kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 1087.) Az aláírás autográf.*

88.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Radnót, 1683. augusztus 23.

Isten minden jokkal áldgya megh Kegyelmedet Edes Bátyám Uram.

Kegyelmed Levelét Edes Bátyám Uram, melyet Kegyelmed 11. Augusti Mocsa mellől irt, Die 19. Augusti Turzaj által vettem. Igen kedvessen esett edes Bátyám Uram, hogy Kegyelmed az ott valo dolgokrul, kivált mindenekfelett, hogy Uram ő Kegyelme Egességerül irt Edes Bátyám Uram. A Posta Lovak el állását nem kétlyük, mert csak felének is olly hosszas utnak el birására az ollyan lovak, tudgyuk, elégtelenek. Borbély Thamas Uram ő kegyelme után Debreczenből el indult, mint mehet s oda mikor érkezhetik, Isten ő Felsége tudgya. Magunk Egességerül irhatom Edes Bátyám Uram kegyelmednek, két egész hétig mind edgyre feköttem többire, de Isten ő Felsége meg szánván, most fel öltözve s jobban vagyok. A Gyermeckenis Egy egész hétig has menés volt, de Isten meg könyörülvén rajta, amelly nyavalyátul tartottunk, már attul, ugy mint a vértül, nem félünk.

Kegyelmetek, Edes Bátyám Uram, már helyben érkezvén, a dolgokrul bennünket voltaképpen tudositani ne sajnallyon.

Ezzel Istennek Áldása legyen Edes Bátyám Uram kegyelmeden. Görgényben Die 17. Augusti válánk el Öcsém Aszszonytul ő kegyelmétül. Istennek hála, mindgyájan ő kegyelmék a Gyermekekkel edgyütt jo Egességben voltanak. Radnoth Die 23. Augusti 1683.

Istentül minden jokat kíván Kegyelmednek

Bornemisza Anna mp.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Urnak, Teleki Mihály Kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 1087.) Az aláírás autográf.*

Rhédei Ferenc Bornemisza Annához
Kolozsvár, 1683. október 21.

Kegyelmes asszonyom!

Az Ur Isten Nagyságodat minden idvességes áldásával áldja meg.

Déváról 17. praesentis iratott Nagyságod méltóságos levelét az estve vettem kegyelmes asszonyom alázatosan. Szintén ma fog kegyelmes Asszonyom egy hete lenni, Szatmárról Saponárétól értett s majd arra czélozó főhoppmester uram ő kegyelme által alázatosan tudósítottam Nagyságodat. Öszve vetvén az két felől való dolgokat, bizony munkálódják, Thökölyi fejedelem ő nagysága dolgai is azt mutatják. Fráter István uram irta, bár nincsen kegyelmes asszonyom semmi nélkül, mindazáltal Kende uram dolgaiban én is eléggé czirkálódtam, magának is három levelet is irtam kegyelmes Asszonyom, melyekre magamnak ugyan válaszom ő kegyelmétől nem jött, hanem még azelőtt irt levelét hozták nekem is. Polyik uramnak is irt kegyelmes asszonyom, mindenikben ajánlja igen magát az szegény hazához és Nagyságtokhoz. Ugy tetszik kegyelmes asszonyom, én nem is kételkedhetem az iránt ő kegyelméhez, hanem az mint az urak is írják én nékem, én is azt látnám szükségesebbnek, hogy innen való hiteles és bizonyos ember mehetne ő kegyelméhez, melyről való bőv írással Nagyságodat terhelni nem akarván, arról való gyenge tetszésemet az uraknak ő kegyelmeknek irtam meg, várván felőle Nagyságod kegyelmes parancsolatját, hogyha Nagyságod úgy parancsolja, munkálódhassam mindjárt benne. Az kisasszony¹ által pedig azon dolgot én, kegyelmes asszonyom, bátorságosnak nem látom s nem is javallom folytatni. Én ugyan az egynehány időben ő kegyelmének is irtam kegyelmes asszonyom, ha valamit eszemben vehettem volna, kötelességem szerint Nagyságodnak mindjárt alázatosan értésére adtam volna.

Klobusiczki Pál uram tegnap reggel menvén innen ki, ő kegyelmével is eleget beszéltem, semmi oly dolgot kegyelmes asszonyom eszemben nem vehettem, noha ő kegyelme mint olyan tanult ember, magára és szavaira igen vigyázni szokott. Én nekem azt mondotta ugyan kegyelmes asszonyom, úgy jött feleségéstől, minde-
 nestől, kiköltözzék, de immár ezekre az hirekre nézve feleségét kivinni nem meri, mindazáltal maga ide be nem fog kegyelmes asszonyom, késni.

Én kegyelmes asszonyom, teljes tehetségem szerint vigyázni s vigyáztatni igyekezem, ha mit legkisebet érthetek is, kötelességem szerént Nagyságodat alázatosan tudósítani el nem mulatom.

Az Ur Isten nagyságodat sok esztendőig boldogul jó egészségben éltesse.
 Kolosvár, 21. Octobris 1683.

Nagyságod alázatos szolgálja

Rhédei Ferenc mp.

Címzés: Az erdélyi méltóságos fejedelem asszonyának ő Nagyságának etc., nekem jó kegyelmes asszonyomnak.

ENM, Kemény József gyűjtemény: Erdély Története Eredeti Levelekben XXVII. kötet. (ld. EOE, XVIII, 159—160.)

90.

Alvinczi Péter jelentése Bornemisza Annának

Gálfalva, 1683. november 13.

Kegyelmes Asszonyom!

Nagyságod méltóságos parancsolatját alázatosan vettem, az kegyelemnek Istene az mi kegyelmes urunkat nagyságoddal és Ifiú urunkkal ő nagyságával kegyelmesen éltesse és szerencsésen boldogítsa, alázatosan kívánom!

Hogy nagyságod méltatlan szolgálójáról ily kegyelmesen megemlékezni méltoztatott, az kegyelemnek Istene jutalmaztassa meg nagyságodnak. Szüntek ugyan már Istennek rendkívül való jóvöltából nyavalyáim, de nagy erőtlenségem nehezen szűnik.

Markocsán uramhoz járult nagyságod kegyelmességit alázatosan értem kegyelmes asszonyom, én ő kegyelmével beszéltem kegyelmes asszonyom mind az nagyságtok, mind az jószág, mind pedig maga részéről jobb lészen, már karácson nem messze vagyon, addig legyen veszteg, akkor nagyságod kegyessége szerint bemehet ő kegyelme az jószágban. Mind az által, ha nagyságod külömben parancsolja, álljon nagyságod kegyelmességében.

Az németi asszony¹ felől való vallatást kegyelmes asszonyom, az mint hozták volt, úgy adtam volt be nagyságodnak; újabban elküldök és újabb vallatással több dolgok jönnek világosságra.

Nekem Kegyelmes Asszonyom Maramarosból semmi orvosságot nem hoztak. Szebenből hozattam holmit és maga is Pankratiusz uram csinált, de az mint maga is mondta, az Istennek kegyelme tartotta meg életemet, rendszerént egyik nyavalya is sok volt rajtam.

Nagyságodnak, mint kegyelmes asszonyomnak igen alázatosan könyörgök, hogy életem időm előtt el ne fogyjon, méltóztassék az praefectusságot² más becsületes hívére adni; én is mig élek, az mire nagyságtok méltoztat, nagyságtoknak leszek igaz és engedelmes szolgálója, háládatosságomat igaz hűséggel igyekezem virágoztatnom. Ha nagyságod rajtam nem könyörül, Istenen kívül nekem nincsen kihez folyamodnom. Istenem kegyelméből egész életemben igaz háladó szolgálója leszek nagyságtoknak.

Az Ur Isten nagyságodat kegyelmesen éltesse, alázatosan kívánom.
Gálfalva 13 Novembris 1683

Nagyságtok méltatlan szolgája

Alvinci Péter m.pr.

Címzés: Az Erdélyi méltóságos fejedelem asszonynak ő nagyságának, nekem igen kegyelmes
asszonyomnak ő nagyságának alázatosan.

*Gyulafehérvár, Batthyány-könyvtár, Codex Authenticorum Nro.3. IV/7. kötet, 121. darab. JATE Ms 70.
43—44.*

91.

Teleki Mihály Bornemisza Annához
Görgényszentimre, 1683. november 27.¹

Nekem jó kegyelmes Aszonyom

Méltóságos levelét Nagyságodnak alázatosan vettem. Azon voltam, vagyok, leszek egész életemig, Nagyságodnak parancsolatiban el járjak, és bizony érte leszek, hogy az iránt is kötelességemnek eleget tegyek. Csak az vallatással sietnenek, kit is méltoztassék kezemben küldeni. Azomban én bizony Szamos Ujvari Tiszt Uraimekban az iránt gyanos vagyok.² Ha Nagyságodnak tetszenek, azt az meg fogot rosz Asszonyt el hozatnám, hogy vele szólhatnék, de Nagyságod Commissiója nélkül ki nem adják. Ha Nagyságodnak úgy fog tetszeni, az Commissiot kezemben kellene küldeni.

Frater István uram levelét is, kit nekem mostan irt, Nagyságodnak alázatosan el küldtem, várok az iránt Nagyságod kegyelmes parancsolatjátul. Feleségem Nagyságodat alázatosan követeti, az Postának sietési miat nem irhatot. Nagyságodnak alázatos szolgálatját ajánlja, Istentül Nagyságodnak sok jokat kíván.

Isten Nagyságodat az én jó kegyelmes Urammal, Ifju Urunkkal ő Nagyságával edgyüt sok esztendeigh szerencsesen eltesse.
Szent-Imre 27. Novembris 1683.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Teleki Mihály mp.

Praefectus Uram levelet Nagyságodnak alázatosan vissza külttem, úgy az Frater Uram ide küldöt levelét is.

Címzés: Méltóságos Bornemisza Anna Erdélyi Fejedelem Asszonynak ő Nagyságának, nekem jó
kegyelmes Asszonyomnak adassék alázatosan.

MATAK Kt Oklevelek. (Id. EOE, XVIII, 173.) Az aláírás autográf.

Bornemisza Anna rendelete Keresztúri Istvánnak
Gyulafehérvár, 1683. november 29.

Anna Bornemisza, Dei gratia Principissa Transilvaniae, partium Regni Hungariae Domina et Siculorum Comitissa etc.

Generose Fidelis Nobis grate salutem et gratiam nostram!

Egy ott való Nemeti Asszony ember lévén ott Kegyelmed keze alatt fogságban. Kegyelmesen és serio parancsollyuk Kegyelmednek, Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály, kedves Bátyám Uram ő Kegyelme küldvén oda arra deputalt bizonyos emberét, a mint fog informáltatni ő Kegyelmétül, a tevő legyen kegyelmed. Adgya oda kézhez azon Asszony embert, ha ő kegyelmének a leszen dispositioja felölle.

Secus non facturus.

Datum in Civitate nostra Alba Julia, 29. Novembris 1683.

Anna Bornemisza

Címzés: Generoso Stephano Kereszturi, Arcis Praesydiorumque nostris Szamosujvariensis Vice Capitaneo. Fidei Nobis grato.

Más kézzel: 1682 [!] 29. 9br. Bornemisza Anna ír egy Fogságba levő Németi Asszony felől.
OL P 659. 17. csomag. (Miss. 443.) Az aláírás autográf.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1683. november 29.

Isten jó Egességgel áldgya meg Kegyelmedet edes Bátyám Uram!

Kegyelmed levelét edes Bátyám Uram s affelől az Asszony ember felől való tudósítását kedvessen vöttük. Annak dólga felől edes Bátyám Uram Szamosujvári Vice Capitány Kereszturi Uramnak parancsoltunkis, hogy mindgyárt bizonyos gondviselessel küldgyék oda edes Bátyám Uram Kegyelmedhez.

A Fráter István Uram levelétis meg olvastuk edes Bátyám Uram, Urammal ő Kegyelmével edgyütt, noha edes Bátyám Uram, a mint maga Frater István Uram írja, azokban ki igaz s ki nem. Mindazáltal a Vigyázásban való létel ebben az időben s állapotban szükséges edes Bátyám Uram, ottis azért az Urakkal ő Kegyelmeikkel edgyütt beszélgessen Kegyelmed. Isten kegyelmébül ott a dólgot végezvén, úgy teczik Uramnak ő Kegyelmének, ezekre a dolgokra nézve más felőlis, hogy Moldvai Vajda ő Kegyelme maga birodalmában ezen akar által menni. Szükséges, hogy ide jöjjön Kegyelmed.

Komám Uramnak ő Kegyelmének vöttük tudósítást, a Vajda ő Kegyelme mint egy Két század magával léte ezen által való igyekezeti s Kindzese [!] felől edes Bátyám Uram. Komám Uramnak ő Kegyelmének is irattunk, hogy ott Torna Péter Uramat helyben hagyván, ő Kegyelme ide jöjjön, odais ő Kegyelme Kegyelmetek közzé ezuttal el nem érkezhetik ezen dolog miatt. Ideis várjuk ő Kegyelmét és Kegyelmetekis ott Isten Kegyelmeiből végít ervén a dolognak, jöjjön el. Vajda László Uramnak meg hadtuk edes Bátyám Uram, hogy kegyelmednek bővebben irván, Kegyelmedet tudósítsa.

Ezek után Eltesse Isten Kegyelmedet jó egességben.

Datum Fejervár, die 29. novembris 1683.

Istentül Kegyelmednek jót Kiván

Bornemisza Anna mp.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Urnak, Kedves Bátyám Uramnak eő Kegyelmének.
OL P 1238. 7. doboz. (Miss. 1099.) Az aláírás autográf.*

94.

Pápai Páriz Ferenc Pekri Lőrinchez

Nagyenyed, 1683. november 30.

Ajanlom Uram Kegyelmednek nagy becsülettel való szolgálatomat. Isten Kegyelmedet szerelmesivel edgyütt szerencses elettel áldgya meg, az Aszszont gyogyítsa, a kisdedet nevellye, kevánom.

Kegyelmed levelét Uram, nagy becsülettel vöttem. Az Aszszony ő kegyelme állapattyat resz szerent örömmel, rész szerént szomorun értem, nemis engedi az ő kegyelme Constitutioja, hogy ő kegyelme könnyen szülhessen. Annyi kinnál fiuis el jött volna, de az sem késik, hamarebb örömét eri ember leanyinak, hamarebis láttya unokait az leanyos ember.

En Uram az Ur Mikes Urhoz közel voltam es a rettenetes nehéz ut miatt vonattatam el, hogy kegyelmetekhez ne mehessek. Azomban, hogy Uram kegyelmed arra meltoztatott, hogy az Komák számát szaporítsuk, kegyelmedtől mint Uramtól szeretettel es nagy becsülettel veszem es annak idejében, ha valami nagy erő el nem vonszon, comparealni fogunk.

A stuczot tellyeseggel nem expugnalhatni, nemis akarja hallani, a fejéért ki nem merné adni házából. Nekem Uram semmi kesz orvosságom nincsen, eszközeimis nincsenek, hanem az fájdalmakban én tőlem ez lészen nem haszontalan tanács: Meleg tehen ganera tölcseinek pecz olajat, bővön főzzék öszve jól a tűznél és ruhára kenven jó melegen kössék be a farcsokát véle mindennap kétszer. Nemis kell mondani, micsoda csak privatin készítesse meg Uram kegyelmed, hidgye kegyelmed, ottan használ. Az köldöke táját jó szelesen két tenyernire ezzel kössék,

főzzenek edgynehany meg tisztított veres hagymát borba meg erőssen, törjék őszve mint a pépet, apron tört kapor magot es apron tört székfü virágot elegyítsenek köziben. Azon hagyma lével fel eresztvén, hogy ruhára kenhessék, jo melegen ruhara kenvén, kössék bé véle. Ha az agyekaban rágás lezend: A borza fának belső zöld heját bővön vakarván, tölcsek edgy gyenge ruha sacskoban, mellyet edes tejben meg főzvén, kössék be az agyékát véle. Ezek mind igen jok az rágás ellen, szél vagy hideg se ablakrol, se ajtorol ne érje, mert bizony meg tetéződik az ő kegyelme kinnya. Ha Isten oda viszen, a többiről rendelest teszek, egyéb aránt csak tisztullyon jól az rusnyaság, meg szűnik a rágás.

Ezel ajanlom Uram Isten oltalmaban kegyelmedet es szerelmesit.
NagyEnyed, 30. Novembris 1683.

Kegyelmednek Uram szeretettel szolgál

Pápai Ferencz mpr.

Címzés: Tektentes Nemzetes Pekri Lőrincz Uramnak (Cum pleno titulo), bizodalmas jo Uramnak,
Fautoromnak ő kegyelmének nagy becsüllettel adassek.
OL P 659. 13. csomag. (Miss. 325.) Autográf.

95.

Telegdi Benjámin és Dobai János jelentése Apafi Mihálynak Kende Klára vallomásáról

Szakatura, 1683. december 10.¹

Illustrissime ac Celsissime princeps domine domine nobis naturaliter clementissime!

Fidelitatis, fideliumque ac perpetuorum servitiorum nostrorum in gratiam eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimam debitamque semper oblationem!

Vestra clementer noverit Illustrissima Celsitudo, quod nos literas eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae compulsorias pariter et attestatorias pro parte et in persona generosi domini Petri Barabas de Albiss causarum Celsitudinis Vestrae fiscalium in Transilvania directoris ratione officii sui directoratus confectas et emanatas, nobisque inter alios Celsitudinis Vestrae humiles, fideles perpetuosque servitores nominanter literis in eisdem conscriptis praeceptorie sonantes et directas summo, quo decuit, honore et obedientia receperimus in haec verba:

Michael Apafi Dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes. Fidelibus nostris universis et singulis egregiis item et nobilibus, pariter etiam ignobilibus, ac alterius cuiusvis status, bonae tamen honestaeque famae et conditionis, utriusque sexus hominibus, ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram.

Exponitur nobis in persona generosi Petri Barabas de Albiss causarumstrarum fiscalium in Transilvania directoris, uti pro se et ratione officii sui directoratus, qualiter ipse medio vestri ratione et praetextu certorum quorundam negotiorum suorum et dicti officii sui coram declarandorum, in praesentia egregiorum et nobilium vicecomitum, iudicum, viceiudicum nobilium iuratorumque assessorum ac notariorum sedriam iuratorum comitatum Albensis Transilvaniae Colosiensis, Dobocensis, Szolnok interioris et de Küküllő, nec non Beniaminis Telegdi, et Joannis Dobai tabulae nostrae iudiciariae iuratorum scribarum et notariorum e curia nostra per nos ad id specialiter exmissorum hominum videlicet nostrorum pro iuratorio suorum et praedicti officii sui tuitione ac defensione quasdam fassiones et attestaciones celebrari facere vellet iure admittente. Cum autem veritatis fassio, iustitiaeque recognitio nemini sit abneganda: Proinde vobis harum serie commitimus et mandamus firmiter, ut dum et quodocumque cum praesente, simul vel divisim fueritis requisiti, statim vos sub onere singularum sedecim marcarum gravis ponderis per eos quorum interest seu intererit irremissibiliter exigendarum ad diem et locum per ipsum exponentem vel homines eius ad id transmittendos, vobis praefigendum, in praesentiam dictorum hominum nostrorum personaliter accedere, ibique ad fidem vestram Deo debitam qualiscunque vobis de et super rebus coram interrogandis constitit certitudo veritatis suo modo dicere, fateri et attestari modis omnibus debeatis et teneamini. Super quibus quidem fassionibus et attestacionibus vestris, literas tandem per praefatos homines nostros sub sigillis suis fide eorum mediante conscribendas annotato exponenti iurium suorum et antelati officii sui uberiores futuram ad cautelam necessarias extradare volumus et iubemus communi iustitia et aequitate suadente. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum in possessione Galfalva, die tertia mensis Decembris anno Domini Millesimo sexcentesimo octuagesimo tertio.

Et subscriptum erat: Lecta mpr. Erantque sigillo Celsitudinis Vestrae iudiciali et authentico, super cera rubra ductili impressive communitae et patenter confectae.

Quibus receptis nos mandatis eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae semper et in omnibus, uti tenemur obedire satis facereque volentes in hoc anno Domini praesenti 1683 die vero 10 praedecti mensis Decembris in et ad possessionem Szakatura in comitatu Szolnak interiori et districtu Kőváriensis existentem ac domum seu curiam nobilitarem generosae dominae Clarae Kende nondum elocatae ibidem exstructam accesserimus, ibique vigore praescriptarum Celsitudinis Vestrae literarum compulsoriarum pariter et attestatoriarum eandem generosam dominam Claram Kende nostri in praesentiam citatam et personaliter comparentem, exacto prius ab eadem firmissimo iuramento de et super Utro nobis per antelatum dominum exponentem proposito et praesentato his incluso, ad fidem eius Deo debitam diligenter examinaverimus et inquisiverimus; ac tandem ab eadem talem receperimus certitudinem veritatis.

Testis Generosa domina Clara Kende in capillis constituta annorum circiter 25, citata, iurata, examinata fatetur: Láttam egy hajszinbeli szolgáját Béli Pálné asszonyomnak, hogy gyakran járt Colosvárra Vesselényi Pálné asszonyomhoz ő

nagyságához s egy Tudományos Ilona² nevű asszony lakott ugyan Vesselényi Pálné asszonyom ő/nagysága mellett egy darabig. Attól hallottam, hogy ő hozzá jártat Béldi Pálné asszonyom, hogy az mostani kegyelmes fejedelem asszonyunknak ő nagyságának csináljon olyat, hogy ő szabadulhasson meg. Mert mind az fejedelem asszony dolga, hogy ő meg nem szabadul.

Törökországbul is jött egy sűtő be, aki Colosvárott is lakott s nálam is, attól is hallottam, hogy ő velle ásatott Béldi Pálné asszonyom holmi gyökereket, melyeket nekem is mutatott meg. Olyan volt, mint egy-egy mogyoró, én kérdeztem tőle, minek való, ő arra azt felelte, hogy tudja ő, minek való.

Szamosujvár Németiben hallottam egy asszonytól (kit azelőtt sem nem láttam, sem nem ismertem, nevét sem tudom, mivel nem is tudakoztam) arra lévő utam Gerend felől, egy kevéssé ott megszállottam vala s az mint ott kegyelmes asszonyunk s Bánfi Dienesné asszonyom ő nagyságok felől tudakozódván, az beszéd közben úgy érkezék az az asszony ott Németiben az házban s kezdé beszélni, hogy úgy hallotta, hogy Béldi Pálné asszonyom azon munkálódnék, hogyha ő meg nem szabadulhat, asszonyunknak ő nagyságának is ne lehessen egéssége.

Ismét ugyan az fenn megírt Ilona nevű asszonytól hallottam, hogy Béldiné asszonyom sirt is ásatott volna fel s holt ember tetemeteket szedetett még fogsága előtt asszonyunk ő nagysága ártalmára. Ezt az asszonyt úgy hallottam, hogy Vesselényi Pálné asszonyom ő nagysága Törpenben vitette.

Hallottam egy colosvári asszonytól, kinek egyéb nevét nem tudom, hanem Nagy Ferencznének hallottam, hogy hívják, az kit én kértem volt, hogy tudakozódjék asszonyunk ő nagysága nyavalyája felől s ő Gyógy mellett egy faluban orvosoltatván magát (az falunak nevét nem tudom) egy néző gyermekkel, kinek is se magának, se apjának, se anyjának neveket nem tudom, attól hallottam, tudniillik az néző gyermektől, hogy asszonyunk ő nagyságának italt adtanak volna be s attól volna ő nagysága egésségtelen. Még urunknak ő nagyságának is akartak adni, de nem lehetett.

Ismét Béldi Pálné asszonyom Székely István nevű szolgájától hallották az magam cselédim, hogy részegen beszéllette volna, micsoda nagy jót tött ő az asszonnyal, Béldiné asszonyommal, mert gyakorta olyan dolgokat jártatott velle, az melyekért mind Vesselényi Pálné asszonyomnak ő nagyságának, mind Béldi Pálné asszonyomnak elesett volna az fejek.

Hallottam egytől is, mástól is, hogy Vesselényiné asszonyom is Hadadban boszorkányos asszonyokat gyűjtött össze, hogy azok is munkálódnák az asszonyunk ő nagysága nyavalyája terjedését.

Cuius quidem attestationis nostrae seriem, prout per nos fuit expedita et perfecta eidem Illustrissimae Celsitudini Vestrae fide nostra mediante rescripserimus, sigillisque nostris usualibus et consvetis manuumque propriarum subscriptionibus roboraverimus. Eandem de reliquo Illustrissimam Celsitudinem Vestram quam diutissime vivere, valere et feliciter regnare desideramus. Datum et actum, anno, die, locoque in praenotatis.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humiles, fideles, perpetuique
servitores.

Correcta per nos: Benjamin Telegdi mpria, et
Joannes Dobai mpria.

Címzés: Illustrissimo ac Celsissimo principi domino domino Michaeli Apafi, Dei gratia principi
Transilvaniae, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti. Domino domino
nobis naturaliter clementissimo.

Kivül, Alvinczi Péter kezével: Anno 1684. Apertae per magistrum Petrum Alvinci protonotarium mp.

H.

Kende Klára asszony fassioja

Más kézzel: Beldiné; varázsoltatásáról asszonyunk ő nagysága egészsége ellen

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 171—177. (ld. EOE, XVIII, 178—181.)

96.

Kérdőpontok Beldi Pálné ügyében

Év nélkül.¹

Utrum.

1. Tudod-e, vagy bizonyosan hallottad-e, micsoda asszonyok és egyéb személyek is járnak Beldi Pálnéhoz ott a környékben lakók közül, és micsoda színek alatt cselekszik oda való járásokat?

2. Ki engedelmeiből járnak akarkik is hozzája?

3. Kik és micsoda szolgálai vadnak Beldi Pálnénak magához közelibb s azok hova és kikhez járnak gyakrabban és járásokat mi formában, mi végre hallottad, értetted, vagy tapasztaltad lenni?

4. Hát magától Beldi Pálnétul vagy egyszer, vagy másszor micsoda emlékezetet, szókat és beszédeket hallottál a mi kegyelmes Urunk és Asszonyunk méltóságos személyek felől?

5. Hát olyan szókat, hogy tudniillik azon munkálkodik Beldi Pálné, hogy a mi kegyelmes Asszonyunknak soha egészsége ne legyen és avégre holttemeket keresetne s szedetne s abbul az őnagysága nyavalyája terjedésére eszközöket csinálna, vagy csináltatna, hol és kitől értettél, hallottál?

6. Hát hogy azon rossz dologban a, mi kegyelmes Asszonyunk őnagysága nyavalyája terjedésén valaki munkálkodott volna, hol és kit és mi formában tudsz, értettél vagy hallottál; és ezekhez járulható egyéb dolgokat is hol s ki felől értettél? Minden circumstantiáival együtt mondd meg.

Kivül: Utrum contra Beldianam veneficos.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 160.

Iknfalvi János és Sebestyén Mihály jelentése Alvinczi Péternek a Szamosújvár-Németiben lefolytatott vallatásról

Szamosújvár-Németi, 1683. december 20.

Szolgálatunkat ajánljuk Uram Kegyelmednek és Istentől minden jókat, jó egissiget, virágzó-hosszu életet megadatni szibül kívánunk!

Akarok Uram kegyelmednek értésire adni: Anno 1683. die 20. Decembris nemzetes öregebbik Gombás Mihály uram szamosújvári udvarbíró uram ökegyelme hozza s mutata minekünk a mi kegyelmes Urunk ő Nagysága méltóságos compul-sorium mandatumát és kire minket azon, hogy mennénk el Belső Szolnok vár-megyében Szamos-Ujvár-Némethiben a mostani falus bíró, Sebestyén János házához és az mely vallókat ő kegyelme a mi kegyelmes Urunk ő nagysága parancsolatjával mi előnkben citáltatna, mindazokat erős hittel megesketnők és hitek után való vallástételeket felírnók. Mi annak okáért engedelmesek lévén a mi kegyelmes Urunk ő nagysága méltóságos parancsolatjának, elmentünk azon napon és esztendőben az megemlített falusbíró házához és az előnkben adott utrumok szerént, az elenkben állított vallókat erős hittel megeskettük és hitek után való vallásokat hitünk szerént fel is írtuk s relatoriában csináltuk, a melyek ez szerént következnek renddel:

Utrum de eo

1. Tudod-e, láttad-e, vagy hallottad-e, hogy innét Szamos-Ujvár-Németiből valaki a nemes Asszonyok közül járt s ment volna a várban valamely bizonyos személyhez.

2. Tudod-e, láttad-e, vagy hallottad-e, hogy valamely asszonyember holt-ember tetemét, csontjait hordotta volna a várban akárkinek, akármely személynek. Azonban bűvös báost, kuruslót, varáslot, boszorkányost, varáslással élő tudtok-e itt a faluban, hitetek után mondjátok meg.

3. Tudod-e, láttad-e, vagy hallottad-e, hogy ez a Kovacs Miklósné, ki mostan itt Szamos-Ujvárban fogva vagy on, hogy efféle boszorkánságnak, varáslásnak neveivel élt volna valahon valamikor.

1. Testis, Johannes Sebestyén juratus judex oppidi Szamos-Ujvar-Nemethien-sis, jobbagio celsissimi Principis, annorum 38, juratus et examinatus fassus est hoc modo: Ad primum, hallottam Kovatsz Miklósnénak, darabant asszonyoknak a szájából, hogy ott járt s volt egy néhány uttal a várban Beldiné asszonyomhoz, sőt azt is maga szájából hallottam Kovatsz Miklósnénak hogy monda, ő nekie a szőlője kiváltására négy forintokat is adott Beldiné asszonyom. Azomban láttam azt is, hogy jártanak a Beldiné asszonyom szolgálai Kovatsz Miklósnéhoz. Mi végre, én nem tudom.

2. Testis, Paulus Sebestyen, pedes pixidarius, annorum 78, juratus et examinatus fassus nihil.

3. Testis, Elizabetha Nadgy consors Pauli Sebestyén, annorum 42, jurata et examinata fassa est: Hallottam azt Kovázt Miklósnétúl, mondotta, hogy vitt gyümölcsöt Béldiné asszonyomnak a várban, de be nem bocsátották hozzá, hanem az inasa adta bé.

3.[!] Testis, Juditha Kis, annorum 40. jurata et examinata fassa est sic (consors Martini Balogh): Tudom s láttam, hogy Kovázt Miklósné megyen vala a vár felé s kérдем, hogy hova megyen s azt mondá, hogy Béldiné asszonyomhoz megyen s gyümölcsöt viszen, mivelis neki elég emberséggel volt Béldiné asszonyom.

4. Testis, Barbara Kis, consors Johannis Veres peditis, annorum 30, jurata et examinata fassus [!] nihil.

5. Testis, Catharina Kis, consors Martini Sebestyen jobbagionis Celsissimi Principis, annorum 40, jurata et examinata fassa nihil.

6. Testis, Elizabetha Fazekas relictá vidua quondam consortis Stephani Kovács, annorum 56, jurata, examinata fassa nihil.

7. Testis, Margareta Sáfár consors Nicolai Dévai jobbagionis Celsissimi Principis, annorum 46, jurata et examinata fassa nihil.

8. Testis, Andreas Kis Pedes Pixidarius, annorum 39, juratus et examinatus fassus nihil.

9. Testis, Martinus Szabo, pedes pixidarius, annorum 48, juratus et examinatus fassus nihil.

10. Testis, Maria Czolosvári [!] consors peditis pixidarii Johannis Gulaczsi, annorum 28, jurata et examinata fassa nihil.

11. Testis, Sophia Csoma, consors Johannis Sebestyén judicis, annorum 30, jurata et examinata fatetur hoc modo: Tudom, hogy eleget járt Kovács Miklósné a várban Béldiné asszonyomhoz s gyümölczöt vitt s a Béldiné asszonyom szolgálai is eleget jártak a házhoz s fel s alá eleget járt a faluban a Béldiné asszonyom szolgálaival és most aratáskor is elhajtván a vármegye tisztei a marháját az adóért, Béldiné asszonyom adott kiváltására egy tallért nekie.

12. Testis, Catharina Csoma consors Stephani Gyógy, annorum 26, jurata et examinata fassa nihil.

13. Testis, Elizabetha Csoma consors Stephani Szilagy jobbagionis Celsissimi Principis, annorum 22, jurata et examinata fatetur sic: Tudom s láttam Kovács Miklósnét, hogy édes almát hordott Béldiné asszonyomnak, maga mondotta, hogy oda viszi, s a Béldiné asszonyom szolgálai is eleget mentek, jártak a házhoz.

14. Testis, Stephanus Szilagy jobbagio Celsissimi Principis, annorum 28, juratus et examinatus fatetur sic: Tudom azt, hogy szállottanak egynehányszor Béldiné asszonyom cselédi Kovacs Miklósnéhez s azt is tudom, hogy gyakorta járt Béldiné asszonyomhoz a várban s vitt gyümölcsöt oda.

15. Testis, Helena Csoma consors Martini Varga, annorum 33, jurata et examinata fassa est sic: Tudom s láttam, hogy Kovacs Miklósné gyakorta járt s vitt dinnyét, gyümölcsöt Béldinének.

16. Testis, Anna Szilágy consors Andreae Kis peditis pixidarii annorum 30, jurata et eximanata fassa nihil.

17. Testis, Katharina Nagy consors Michaelis Magyarországi, annorum 27, jurata et examinata fassa nihil.

18. Testis, Margareta Tamási relictá vidua, consors quondam Johannis Kocsis, jurata et examinata fassa nihil.

19. Testis, Susanna Borbely consors Martini Szabó peditis, annorum 28, jurata et examinata fassa nihil.

20. Testis, Borbára Nadgy consors Michaelis Balog, annorum 50, jurata et examinata fassa nihil.

21. Testis, Stephanus Csente pedes pixidarius, annorum 30, juratus et examinatus fassus nihil.

22. Testis, Alexander Orosz jobbagio Celssissimi Principis, annorum 38, juratus et examinatus fassus nihil.

23. Testis, Sophia Sándor consors Nicolai Molnár, annorum 35, jurata et examinata fassa nihil.

24. Testis, Michael Bálog pedes pixidarius, annorum 40, juratus et examinatus fassus nihil.

25. Testis, Michael Magyarországi, annorum 36 (pedes pixidarius) juratus et examinatus fassus nihil.

26. Testis, Anna Csátlos consors Micháelis Kovács peditis pixidarii annorum 30, jurata et examinata fassa nihil.

27. Testis, Barbora Mekési consors Stephani Csente, peditis pixidarii annorum 25, jurata et examinata fassa nihil.

28. Testis, Barbara Miklos consors Demetrii Mészáros, annorum 43, jurata et examinata fassa nihil.

29. Testis, Helena Száva consors Demetrii Kis jobbagionis Celssissimi Principis, annorum 36, jurata et examinata fassa nihil.

30. Testis, Demetrius Mészáros jobbagio annorum 50, juratus et examinatus fassus nihil.

31. Testis, Michaél Szilágy pedes pixidarius, annorum 36, juratus et examinatus fassus nihil.

32. Testis, Sopfia [!] Nadgy consors Martini Magyarországi, annorum 26, jurata et examinata fassa nihil.

33. Testis, Helena Simon consors Alexandri Orosz, annorum 55, jurata et examinata fassa nihil.

34. Testis, Catharina Berta, consors Georgii Mészáros jobbagionis Celssissimi Principis, annorum 24, jurata et examinata fassa nihil.

35. Testis, Helena Antal consors Stepháni Rosnyái, annorum 60, jurata et examinata fassa est hoc modo: Hallám most a kender nyövéskor a kenderben monda Kovatsz Miklósné, most is vittem gyümölcsöt Bédinének a várban.

36. Testis, Stephanus Kertész jobbagio Celssissimi Principis, annorum 33, juratus et examinatus fassus nihil.

Correcta per nos

Ezen fen megemlitett s megírt harminczhat vallók mindnyáján Belső-Szolnok vármegyében Szamos-Ujvár-Németében laknak.

Mely vallóknak uram hitek után való vallástételek így menvén végben, irtuk meg mi is kegyelmednek, mint Urunknak a mi hitünk szerént kezünk írásával és szokott pecsétünkkel megerősítvén, kívánván Uram kegyelmednek Istentől jó egésséget s virágzó hosszú életet.

Kegyelmednek kész, engedelmes szolgálai
maradunk minden időben Urunk ő
Nagysága edgyik udvari Deákja Ikaffalvi
János mp. és Belső Szolnok vármegyében
Szamos-Ujvár-Németiben lakó Sebestény
Mihály ezen vármegyének edgyik hütös
szolgabírója mp.

Címzés: Generoso domino Petro Alvinczi de Börberek omnium bonorum fiscalium nec non hereditarium Suae Celsitudinis in Transilvania Praefecto, decimarum vicearendatori ac tabulae judicariae regni magistro protonotario nobis observandissimo.

Kivül, Alvinczi Péter kezével: Anno 1683. Aperta per Petrum Alvinczi Praefectum bonorum fiscalium. ENM Levéltára, Grammatophylthea Transilvanica, Tomus 11. 451—454. JATE Ms 59. 179—182.

98.

Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz

Kolozsvár, 1684. január 7.

Mint uramnak, kegyelmednek ajánlom szolgálatomat. Isten ő szent Felsége ez ujj esztendőt minden részeiben kegyelmednek aldgya megh es engedgyen többetis előrendetessebb állapottal megh erni s elis tölteni szerelmessivel edgyüt, kívanom!

Kegyelmed levelet Uram becsülettel vettem, rollam való nem feletkezeseert az Isten aldgya megh Uram kegyelmedet. En edes Uram valoban meg nyomorodám, mint vagyok, csak a jo Isten tudgya, en bizony magam sem tudom. Az Ur Istennek vezérleeseből az el mult hetfőn jöven ide Bethlen Miklos Uram, látván állapotomat, addig svadeála magamnak, ne halaszszam magamat Cura ala adni, mert csak már is késő, el ne kessem véle. Azonban Consulalvan ő kegyelme Pécsi Uramat is (mivel Tholnai Uram Banffi György Uram mellett vagyon Bonczhidán). En Uram Cura alá bocsátkozám, kedden csak valami Praeparativumot vettem bé, szeredán pedig ugyan Purgatiot, az ki joll operalván, tegnap alkalmas könnyebsegemetis érzettem, de ez ejjel s ma ismét valoban rosszszul voltam. Tovabb az Ur Isten mint adgya, nem tudom. Az Pécsi Uram Dispositioja az Uram, hogy még harmad vagy negyed naponkent ket rendbeli Purgatiot adgyon, azok köziben pedig egyebb mas fele

orvosságokatis. En Uram mar csak reá szántam magamat, valamire adgya az Ur Isten eő kegyelme, Curálásának rendit el állom, mert azon kívül is mar én eilemhez sem bizhatom. Ebesfalvara pedig Uram, ugy kegyelmedhez is, lattya az Ur Isten, eörömet mennék. Ha az Ur Isten engedi, el is megyek, de így megh indulok, bizony csak a holt testemet vizsik oda, mert en Uram ez mostani nyavalyámhoz kepest soha mégh beteg sem voltam.

Kegyelmed az előtti Inclusait az Lengyel dolgokrol ezekben a kinos nyavalyaimban en bizony megh feletkeztem volt el küldeni, másik rendbelieket pedig, mikor hozák, igen sullyosan lévén és az orvosságok vétele érkezvén, bizony Uram en el sem olvashattam, hanem az estve olvastam ei. Mint hogy pedig kegyelmed hamar vizsza küldeseket parancsollja, en Uram Bonczhidara el sem küldhetem, mert későnekis látom, de Bánffi György Uram is igen rosszul lévén, aligh hiszem mostan eő kegyelmeis olvashatná. Hiszem, ha Uram kegyelmednek ugy tecczik, onnatis kegyelmed megh küldheti eő kegyelmének, mert ilyen állapomban reá sem vigyázhatok, edgyütt el talal tevedni, osztán en okoztatom abbanis. Hogy ha pedig Uram, Isten annyira valo könnyebségemet adná, innen ki mehetnék, mikor s merre valo menetelem felöl Kegyelmedet Uram tudositannám.

Somlyai Ferenczi Márton, ki Károlyi Mihály Uram Praeceptora volt, eleinten Somlyora telepedett volt Francisco Kapitányságában, Szatthmárra küldöztem s hitele alkalmas volt ott Szatthmárt, mostis neha neha ötet küldik Uram be mostani Somlyai Tiszt Uraimek, az ki az bornakis bizony halalos ellensege ugyan, de az hazugsagh sem egeti megh a száját, mikkel jött onnan ki, magatol Uram kegyelmed megh erheti. Kerem Uram kegyelmedet, neis neheztellje megh halgatni. Tiszta hazugsagibanis ne akalyoztassa [!] Uram kegyelmed, sött azt a Sapanara Intimatiojatis ne venne Uram ez is eszében, hogy semminek vészik, hiszen Uram szep szót adni mit árt. En Uram ugy ertettem Sapanarara ode fel is a Nemeth Udvarban volna nehezsegh el hittem en, abbanis igyekeznék eő, hogy ha innen mi felölünk valami kedve szerént valo dolgot irhatna az Németh Udvarnak, en ugy hiszem Uram, neki igen joll esnek. Sapanaret Uram s dolgait kegyelmed en nallamnal jobban ismeri s tudgya ut cunque legyen s akarmint tökelletlenkedgyék, de ugyan mijólta eő ott vagyon, azolta csendessege vagyon az Szilagynak. Lopvais igen ritkan vizsnek marhát, nem hogy másképpen Tolvajul, most pedig az mint Uram megh szaporodott a Szatthmari Praesidium, ha ujjobban el kezdik, bizony hamarabb el fogyattyák az Szilagyt mint az előtt, mellyekrül Uram bizony szerettem volna kegyelmeddel beszellenem is, de az Ur Isten engemet most attol el tiltott, de bar csak irathatnék Uram az mint akarnám s kellene, de bizony tudom Uram, ennekis megh adom az árrát, mert csak mi keves iratas, olvasasis nékem Uram szem latomast árt, az Doctorokis igen tiltyák töllem. Ezt pedig Uram, az Ferenczit bizony gyakran küldik be Szatthmárra, semmit költsegereis nem adnak, maskentis szegeny legenda, ha eő Nagysága valami kegyelmesseget nem mutattya hozza s sokatis hisznek Uram ott neki, mint hogy Vallasa is oda valo, majd mint edgy fél Pap is Somlyon. Praedikallani, keresztelni is ennek mind szabad, mikor egyeb Papot nem kaphatnak, csak kültön küldik, soha semmit neki nem adnak, mostis igen panaszkodik. Kende Gábor Uram is szinten ott leven akkor Szatthmart, mikor ez ott volt, a

Fejedelem expedialta volt oda, nekemis eő kegyelme küldött edgy levelet, mellyet is en bizony el sem olvashattam mind, hanem csak edgy darabjat, aztis Uram kegyelmednek oda küldöttem. Kerem Uram kegyelmedet, megh olvasvan, küldgye vissza.

Pater Christoph pénze felét el küldöttem Uram, ugy az Ispán Ferencz lova félettis.

Kegyelmedet Uram kerem, ez utánis ne feletkezzék Uram kegyelmed rollam. Ha én megh nem szolgálhatom, Isten megh aldgya erette kegyelmedet.

Isten kegyelmedet sok esztendőkhig jo egesseghben eltesse.
Colosvar, 7. Januarii Anno 1684.

Kegyelmed szolgálja

Rhedei Ferencz mpr.

P.S. Az a Ferenczi hozott Uram holmi irásokatis, mellyeket Uram én neki vissza nem adtam, hanem his inclusis kegyelmednek el küldöttem azokatis.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak (Tituli), Bizodalmas Uramnak eő kegyelmének.

Más kézzel: Redej Ferencz Uram levelei 1686 [!]

OL P 1238. 8. doboz. Az aláírás autográf.

99.

Rhedei Ferenc Teleki Mihályhoz

Kolozsvár, 1684. február 15.

Edes kedves Uram!

Ugy latom, az en Istenem az en sok büneimert, gyenge hitemnek meg próbálásaert sullyos kezeit rajtam nem könnyebbiti, sőt neheziti. En Uram semmit nem epülök, sőt naponkent nyavalyaim öregbednek, szaporodnak. Eddighis az en Istenem kegyelme tartott Uram egyedül csak az eletben engemet. Pecsí Uram is mellőlem le betegedet, csak az Isten tudgya mint vagyok s tovaabbi mint leszek. En mar annyira jutottam, hogy tellyesseghel minden erőmből ki fogytam. Kegyelmed levelet is Uram vettem, az mi illeti azokban követ kegyelmed, hogy en latogatásomra nem jöhett. Csudálom, fel is teszi Uram azt kegyelmed, hogy annyi földről faradna erettem. Elegh az nekem, hogy en kegyelmed beteg Attyafia, eszeben is jutok Uram kegyelmednek.

Ir Uram kegyelmed Szakalli Matrona¹ felől is leveleben. En arról Uram nem tudok kitől tudakozodni. Egyebet felőle nem erthettem, hanem hogy ott lakik, es hogy edgynehany haznál igen kedves, ismeretes ott. Az Tisztek mehetnének Uram annak jobban vegire. Ha az Ur Isten nekem is eletemet mégh megh adná, gondom lenne Uram rea.

Kivánvan, az Úr Isten kegyelmedet jó egészségben eltesse.
Colosvar 15. Februarii 1684.

Kegyelmed szolgálja

Rhedei Ferencz

P.S. En Uram nem tudom, az én Istenem felőlem mit vegezett el, mert ha csak betegség miatt kellene embernek meghalni, eddigh edgy nehanyszor megh kellett volna hálnom. Kegyelmedet Uram az Istenert is kerem, holtom után is mutassa meg hozzám való Atyafiságát, szeretetét.

P.S. Irhatom Uram kegyelmednek. Az estve jött volt Mikolane Aszszonyom az Feleségemhez (mivel ő is már le betegedet). Eő kegyelme jelentette Uram, hogy már a szegény Öregh Csakine Aszszonyomis in Agone vagyon, Testamentumotis tett. Az Attyafiak is igen oda gyülekeztek volna.

Pancratius Uramert küldöttem vala Uram még az el mult szeredán. Se maga nem erkezek, se semmi hírem felőle, nem tudom gondolni, hova lehetett el. En nem tudom soha hova legyek, ha az Ur Isten valami eszközt nem rendel mellem, az ki segítsen ez rettenetes kinaimban. Volnának nagy szükséges dolgaim, melyekről kegyelmednek írnom kellene, de töllem Uram az bizony most lehetetlen.

Adná az Ur Isten Uram, hogy en inkább hazudnék, de en félek, be is ne tellyék azokban a Tökölyi Fejedelem fenyegetődzeseiben.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály uramnak (Titulus), Bizodalmas Urnak eő kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 828.) Az aláírás autográf.*

100.

Rhedei Ferenc Teleki Mihályhoz
Kolozsvár, 1684. február 25.

Edes kedves Uram!

Az én Istenem az én sok bűneimért rajtam kezeit igen megh nehezítette. Nem hogy valamit könnyebbedném, de bizony még sokkal sullyosabban vagyok. Már vagy negyed naptól fogva az derekam is fel csak nem a nyakamigh el dagadozott, a gyomrom is igen eldagadozott. Az Isten ugyan az holtból is elevent csinálhat, de én nem sok reménységgel vagyok édes kedves Uram életem felől s nem hiszem, hogy többet szolgálhassak is Uram, az mit szolgáltam Kegyelmeteknek.

Szász Városon Fodor Uramék közül, nem tudom melyikét izenték Bethlen uramék, hogy efféle nyavalyában sokat kinlódott és hogy valami Olosz Ciprussal gyógyult volna megh abból az nyavalyából. Itt az Doctoroktól tudakoztattam, de hírét sem hallották annak az Olosz Ciprusnak. Az Eöcsém, Rhedei Janos Uram irt

ugyan oda Szász Városra Fodor Uraméknak, de nem hiszem Uram, hogy azok az dolgot ott jóll kiis adnák az ő kegyelme írására. Ha Uram Kegyelmed jo akarattja által ki tanulhatnák, micsoda Ciprus az s az nyavalyábanis mint én mi formában élték ő kegyelmek vele, Isten is megáldaná Uram érette Kegyelmedet.

Azomban Uram ilyen dologhról is kell Kegyelmedet busittanom. Valami Biráját is hallottam Szentpéteren Kegyelmednek, hogy az is igen el dagadozott volt, azt valami fa tenyerrel csinált förödőben föröszötték, azzal gyógyult volna megh. Arról talám az Aszszonytól ő kegyelmétől vehetnék bővebb Informatiot. Ha mind ebben s mind az más dologban jó akarattját, segítségét mutattja, Isten is megfizeti Uram Kegyelmednek.

Ajánlom Isten oltalmában Uram Kegyelmedet.
Colosvár, 25. Februarii 1684.

Kegyelmednek szolgálja

Rhédei Ferencz

P.S. Keserves panaszomat irhatnam Uram Doctor Uramek felőlis, de nincsen módom benne, hogy irattathassak, mert bizony az szotis alig tehetem. Lelkem Uram, az én régi igaz kötelességem szerént való szolgálatomert, de kiváltképpen az Istenert kerem Uram Kegyelmedet, ne feledkezzék feleségemről s gyermekemről.

A címlapon: P.S. Pancratius Uram iránt mutatott Kegyelmed jo akarattjatis Uram adná az Ur Isten, szolgálhatnam meg Uram Kegyelmednek. Itt ő kegyelme csak a nagy maga ajánlásával, maga dicsiretivel vagyon, megh semmi hasznát eddigh nem vettem. Egyébirántis Uram, igen sok Attyafia lévén itt ő kegyelmének, azokat látogattja s gyakrabban ebed után jozanon sincsen ő kegyelme. [Azmi] az Gerendi jóság dolgarol való Certificatit illeti, semmi ellenem nem volna Uram benne, csak az Ur Isten valami könnyebsegemet adná, hogy kereshetném elő arról való levelimet, de nehéz Uram azt elhinni onnan Kegyelmednek, az mint én vagyok. Csak az Ur Isten ő Felsége annak kimondhatója, micsoda kinokat kell Uram ennekem mind ejjel, mind nappal latnom. De kiváltképpen az écczakakat micsoda kinokkal töltöm.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak (Titulus), Bizodalmas Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 847.) Az aláírás autográf.

101.

Béldi Pálné Vitéz Zsuzsanna Béldi Dávidhoz
[Szamosújvár], 1684. április 27.

Agyon Isten jo egesetet, edes fiam.

Edes fiam, leveledet szeretettel vötem. Valóban sokat mulata oda be Bernat uram. It majd pústan találta hitvan hazam tájat, mind marham meg holtak, mind asztagimat nekik atak az telen.

Arul nem tehetek edes fiam, ha meg Isten el nem hozta szabadulasomnak idejet. Engemet az io Isten csak szenivedesre hit, ugy legyen, mint ő felsegenek tecik. Ha ki küldöd az farago embereket, ne kesenek. Jo neven vötem, hogy nad mezet kültel edes fiam. Meg hatam Bernat Uramnak, irion, hun mi felöl neked.

Magam igen erőtlen beteges vagiok. Ha ki jös, hozad ki fitokot [!] magadal, nem lehetek nala nélkül semi kepen, küld ide hozam.

Ezekel ajánlom Istenek.

27 aprili 1684.

Jo szivel valo edes aniad, migh el

arva Vitez Susanna mpr.

Azt az niolc ökröt, az kit az telen be haitotak, csak agiak el. Mingiart az mint el adhatak, meg is az araval had vetetek sendelit, sendeli seget az komlodi hazhoz.

*Címzés: Nemzetes Béli Dávidnak, nekem Kedves Fiamnak adassék.
OL P 669. 1. csomag. 184. sz. Autográf.*

102.

Apafi Mihály rendelete Fehérvármegye tisztségeinek
Gyulafehérvár, 1684. június 30.

Michael Apafi Dei gratia Princeps Transsilvaniae partium regni Hungariae
Dominus et Siculorum Comes.

Spectabiles, Generosi, Egregii et Nobiles fideles Nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Becsülletes, meg hitt Tanács Úr hívünk s fő Generálisunkra, Tekintetes Nemzetes Széki Teleki Mihály Uram ő kegyelmére biztuk, hogy Fejérvármegyében és másuttis az tisztatalanságban élő bűvös bájos személyeket prosequállja. Parancsolljuk azért kegyelmessen és igen serio kegyelmeteknek s hűségteknek, ez Commissionkat látván, úgy disponállja a dolgot, hogy afféléket, a kikről requiráltatnak, emlétett Úr hívüinktől non obstante etiam Nobilitari praerogativa mindgyarást meg fogassák és kövessék azt vélek, a mit fog meg nevezet Teleki Uram disponálni. Secus neque facturi.

Datum in Civitate nostra Alba Julia 30. Junii anno 1684.

Michael Apafi mp.

Címzés: Spectabilibus, Generosis, Egregiis et Nobilibus supremo ac vice Comitibus, Iudicibus vice Iudicibusque Nobilibus, Juratis Assessoribus ac Notariis Comitatus Albensis Transilvaniae et Fidelibus nobis dilectis.

OL P 659. 2. csomag. (Miss. 128.) Az aláírás autográf.

103.

Inczédi Mihály Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. július 1.

Nékem jó Uram!

Minden kívántato leveleket¹ s párokat kegyelmed parancsolattya szerint ezen levelemmel meg küldöttem. Sohunnét semmi hireink nincsenek. Nagy Istvan Uram tegnap meg indult, postais megyen őkegyelmével, ki által rescribálhasson. Az melly Commissiok titulussan nevezet szerint vadnak a Tanács urak, azok nem vallasunkon valo Uraknak szoll. Az postát Karko felé küldöttem, hogy kegyelmed szerelmesirül hirt vigyen.

Az templomhoz Aszszonyunk eő Nagysága sok instantia utan küldött fl. 10., de annakis edgynehány penz héja, mellyet kegyelmed kezéhez köldtem.

Az liber Regiust ma, ha Isten engedi, fel hanyom. Eddig sok dolgaimtul nem érkeztem. Ma Urunk eő Nagysága az Theologicum Examenen volt. Tegnap eő Nagysága rettenetessen meg indult volt, nem volt egességes eő Nagyságához közel jární, annyira haragutt, hogy roszszulis van utánna. Azért, hogy a Director nem foglallya a jóságokat. Eskütt, hogy diribre darabra vagdaltattya, az Udvarbirot fel akasztattya, kikis el szaladtak nyavalyások, mivel már megis fogták volna őket. Már parancsolattyak van, hogy mindent, akar legyen valakinek igassága, akar ne hozzá, csak foglallyak, mellyet követniis akarnak a félelem miá.

Továbrais Uram kegyelmedet mindenekrül tudositom.

Albae, 1. Julii 1684.

Kegyelmed igaz s köteles szolgája

Inczédi Mihály mpr.

Címzés: Méltóságos Urnak, Széki Teleki Mihály Uramnak (Titulus), nékem nagy jó Uramnak eő Kegyelmenek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 265.) Autográf.

104.

Teleki Mihály Inczédi Mihályhoz

Gerend, 1684. július 6.

Szolgálok Kegyelmednek.

Az lévén az Urak rendelése, hogy Fejér s Hunyad Vármegyét Torda s Küküllő válcsa meg. Kérem, irasson jó formában Torda s Küküllő Vármegyéknek, hogy 24-dik praesentis okvetetlen szálljanak Fejér s Hunyad Vármegye helyében s válcsák meg.

Azonban Gyulaffi¹ s Francisco² Uramékra is irasson az ördöngösök felől azon formában, mint masokra iratott s külgye kezemben. Ugy hiszem, eddig Vajda László uram is megerkezhetett. Kegyelmed által ő kegyelmének szolgálatomat ajánlom. Kérem ő kegyelmét, tudositson.

Ugy értem, Longissima Majestas Czelna felől is ros szél fú. Az Aszonyomnak, Gilanyiné Aszonyomnak szolgálatomat ajánlom. Kérem, adja meg ő kegyelmének Vajda Péter Uram levelét.

Isten Kegyelmedet éltesse.

Gerend, 6. Julii 1684.

Kegyelmednek szolgáló attjafia

Teleki Mihály mp.

P.S. Pernyeszi uramnak ő kegyelmének szolgálatomat ajánlom. Kérem ő kegyelmét, rólam ne feledkezzék.

Címzés: Nemzetes Inczédi Mihály jóakaró öcsém uramnak adassék.

MTAK Kt Oklevelek. (ld. EOE, XVIII, 241.) Az aláírás autográf.

105.

Inczédi Mihály Teleki Mihályhoz

Gyógy, 1684. július 8.

Nékem jó Uram!

Kegyelmed parancsolattya szerint Thorda s Küküllő Vármegyékre az Commissiok el mentek. Irattam Gyulafi és Francisco urameknakis, melyeket kegyelmednek küldtem ez inclusában.

Az Havasalföldi Követ el érkezvén, mentegeté Urát, hogy mindenben ártatlan, de hogy ez nem igaz, Vajda László uramtul meg érti kegyelmed. Válaszat Fejérvárra hallasztotta eő Nagysága. Küldötte általa az Vajda Thökölyi Uram

Nándor Fejérvári Szerdárnak írta levelének a párját, melyet ez szoross helyen nem pariálhattam, hanem magát kültem oda. Kérem Uram kegyelmedet, el ne vesszen.

Az liber Regiust fel hántam, de az melly falut kegyelmed monda, benne nincsen egyikbennis, hanem akadtam jobbra, kit edgy kis czedulára tettem fel. Mostani Kegyelmes Urunk inscribálta tizenkét ezer forintban, ha mostanság jus Regiumával meg nem adta, ezt az Ember mingyárt ki válthatná. Ha kegyelmednek kellene s tudositana rolla, megis kernem. Vajda Uram a maga hozta hirekrül tudositja kegyelmedet.

Istennek ajánlom Uram kegyelmedet.
Gyogyon, 8. Julii 1684.

Kegyelmed köteles igaz szolgaja

Inczédi Mihály mpr.

Címzés nincs.

OL P 123 8. doboz. Autográf.

106.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. július 13.

Edes Bátyám Uram.

Mostani alkalmatossággal Levelünkkel látogatvan Kegyelmedet Öcsém Asszonnyal ő Kegyelmeivel edgyütt. Vissza mint érkezhett Kegyelmetek s mint vagyon. Adgya Isten, levelünk kívánatos állapotban, jó egessegeben talállya Kegyelmeteket. Miis Isten Kegyelmébül tegnap előtt bekével erkeztünk Gyógyrul vissza. Uram ő Kegyelme a Gyermekkel edgyütt, áldassék Isten, szenvedhető egessegeben vagyon. Magam az én állapotomhoz képest bizony majd rosszabbul, az Föszedelgés s Forró hideg miatt. Még le menetelünk előtt kezdett rajtam.

Kegyelmedet, dolgaitul érkezhetvén, jo szivel el várjuk. Ezek után Tarcsa és éltesse Isten kegyelmedet jó Egességeben öcsém Asszonyékkal ő kegyelmekkel s az öcseimmel edgyütt.

Fejérvár 13. Julii 1684.

Kegyelmednek jót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, Kedves Bátyám Uramnak ő Kegyelmének adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 316.) Az aláírás autográf.

Polyk János Teleki Mihályhoz
Kolozsvár, 1684. július 21.

Mint uramnak, Kegyelmednek ajánlom alázatos szolgálatomat. Isten ő felsége jó egészséges hosszú élettel megáldja Kegyelmedet szerelmesivel együtt, kívánom szívem szerint.

Franciskó uram levelét hozák Uram tegnap, mely felől írja ő kegyelme is, hogy küldjem meg Kegyelmed[nek]. Hunyadról írja Uram az itt való katonák zászló-tartója, Erkedi Márton, hogy az török, ki most ott Hunyadon vagyon, ki is palánkkaró és deszka pénzért jött ki, küldött volt be egy hunyadi embert Váradra, az ki levelet hozott neki, s irták Váadról, hogy az németeket igen megverték Budánál az törökök, nagy örömben vadnak. Ha úgy vagyon, elhiszem, hogy bizonyon megvizsik Kegyelmednek más felől is.

Azon vén asszonyért' Uram, ki felől Kegyelmed parancsolt volt, elküldöttem s már ide hozták. Én nem tudtam, hogy megfogták volt, csak szintén ezelőtt harmad nappal, hogy az itt való katonák oda érkeztek; Szamosujvárra küldötte volt Pocsai² uram, s onnét ide adták. Kegyelmednek parancsolatját várom felőle. Ez Uram azt beszéli, hogy Oláhhagymáson Szolnok vármegyében lakik egy öreg oláhné³, kit tud maga, hogy nagy mester efélében. Tavaly ilyenkor küldötte volt ahoz az oláhnéhoz Beldiné Kovács Istvánnét; az az oláhné tudna eleget mondani Beldiné, Kovács Istvánné felől⁴.

Egy pár kengyel vas csináltatás felől már jó ideje, hogy parancsolt volt Uram Kegyelmed, el is készíttettem, de én bizony elfelejtettem Kegyelmednek oda adni akkor, hogy itt benn volt Uram Kegyelmed, hanem most küldöm el. Az árát megadtam, két forint s ötven pénzt. Azt a rossz kengyel vasat is vissza küldöttem, mert az nem arravaló, hogy megcsinálhassák. Deszkát is vittem a ház szükségire. Istennek hála, az urfiak ő kegyelmek most egységben vadnak.

Ajánlom az szent Istennek oltalmába Uram Kegyelmedet.
 Kolosvár, die 21. Julii 1684.

Kegyelmed alázatos szolgálója

Polyk János mpr.

A címlapon, más kézzel: A hagymási oláhné tud mondani Kovács Istvánnéról, azért kinoztassék meg, mert ilyen titkos machinatióban a ki a boszorkánynak társa, a tudja, keresztény ember ő dolgokat nem tudja.

Ugyanott, Alvinczi Péter kezével: Informations quaedam in missilibus no. 11.⁵

Címzés: Tekintetes urnak, nemzeti Széki Teleki Mihály uramnak ő kegyelmének, (cum pleno titulo et honore) nékem uramnak ő kegyelmének adassék ez levelém.

Berúgni-gyűjtemény. 2. sz. fiók. JATE Ms 69. 123—124.

108.

Apafi Mihály Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. július 28.

Michael Apafi Dei gratia Princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae
Dominus et Siculorum Comes etc.

Spectabilis et Generose fidelis nobis syncere dilecte salutem et gratiam nost-
ram! Kegyelmed munkája s fíradcsága után csak máris alkalmasint ki látczik,
szerelmes atyánkfia s kedves Feleségünk nyavalyainak kik légyenek okai. Mellyben
ugy értjük, edgy Papnéis részes volna, kegyelmed azért aztis fogassa meg.

Sic facturo gratioso propensum manemus.

Datum in Civitate nostra Alba Julia, 28. Julii 1684.

Michael Apafi mp.

Címzés: Spectabili ac Generoso Michaeli Teleki de Szék, Consiliario nostro intimo. Universorum Regni
et nostrorum Exercituum Generali, Comitatum Thordensis et Maramarusiensis Comiti
Arcium Praesidiorumque nostrarum Husztiensis et Kövariensis Capitaneo ac Decimarum
nostrarum Fiscalium Arendatori ubique supremo.

Fideli Nobis syncere dilecto.

OL P 1238. 8. doboz. Az aláírás autográf.

109.

Bánffy György Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. július 28.

Edes Batyam Uram!

En Istennek hala, bekevel érkeztem haza, az Aszszonnyal beszélven először,
annakutanna Aszszonyunkal is beszéllettem. Aszszonyunk bizony sirva köszöné
kegyelmednek atyafisagat, hogy az Isten algya megh Kegyelmedet, fizesse megh
Kegyelmednek, ha ő Nagysága megh nem halalhatna. Nagyar Uram megh ma
kegyelmedhez megyen. Az Comisio s Patensek is ma el készülnek, Kegyelmednek el
küldöm. Az Uraknak is Uram Aszszonyunk parancsolattyabol irattam, ma azt is el
viszik mindenfele, ugy hiszem. Aszszonyunk parancsolattyabul mit irattam,
Kegyelmednek pariajat el kültem, az szücsöt is Uram ki küldöttem.

Kegyelmed nekem ezutan is parancsollyon, megh elek, maradok
Fejervar 28. Julij 1684.

Kegyelmed engedelmes szolgaja s Öcsce

Banffi György

P.S. Urunk nyolcadik Augusti indul innen minden bizonnyal.

Címzés: Tekentetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Uramnak Batyamnak ő Kegyelmenek adassék.

Kívül, Veér Judit kezével: Aszonyunk szíves köszönete.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 1084.) Autográf.

110.

Bornemisza Anna Bethlen Elekhez

Gyulafehérvár, 1684. július 28.

Edes Bethlen Elek Uram.

Isten Kegyelmedet minden jókkal áldgja meg.

Nyilván lévén Kegyelmednél egynéhány esztendőktől fogva való sullyos nyavalyánk, melly noha Istennek rajtunk nagy látogatása, mindazonáltal ő Felsége ránk bocsátván az gonosz embereketis. Kiktől s miből következett, úgy hisszük, ő Felsége nem sokkára napfényre hozza, becsületes hiveink serény forgolódások által. Mellyben (a mint ertettük Kedves Bátyám Uramtul, Teleki Uramtul) Kegyelmedis serennyen munkalodik. Kiírt Isten kegyelmedet áldgja meg, miis Kegyelmednek meg igyekezzük hálálni. Kérvén ennekutánnais Kegyelmedet, hogy eddig ebben a dologbanis hozzánk meg mutatott hűségét gyakorolni ne szűnnyék.

Isten mi rajtunk is Könyörülven s ha ő Felségének teczik, meg gyógyítván s életünket meg tartván, Kegyelmed jóakarattáruul feledékenyek nem leszünk. És ha ezen dologban Bátyám Uramtul ő kegyelmétül requiraltatik kegyelmed, kérjük, értsen edgyet ő kegyelmével.

Isten Kegyelmedet Kedvesivel eltesse jó egesseben.

Fejervaratt, 28. Julii Anno 1684.

Kegyelmednek Istentől sok jókat kíván

Bornemisza Anna

Címzés: Tekintetes Nemzetes Bethlen Elek Uramnak, Meg hitt Ur Hivünknek ő Kegyelmenek adassék.
ENM, Levéltára, Törzsgyűjtemény. OL Mikrofilmtár 19049. doboz. Az aláírás autográf.

111.

Bánffy György Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. július 29.

Edes Bátyám Uram!

Kegyelmed levelet becsülettel vöttem. Az Passusok Uram keszek, Incedi Uram maga el viszi Kegyelmednek. Ujjab Comisiot is irtak, Kegyelmednek azt is el viszi ő kegyelme. Bánffi Farkas Uramnak irtak az szerint, mint az többinek. Az Uraknak szollo Aszszonyunk leveleit az estve Kegyelmednek el kültem. Nagyari Uram nem tudom, mit mondot Kegyelmednek, de en semmit többet Aszszonyunknak bizony nem montam, hanem az mit Kegyelmed mondot, hogy meg mongyam, az Aszszonyoknak is csak azt. Én bizony semmi nagyob apprehensiojat ő Nagyságának nem latom, mint eddigh.

En Uram Incedi Uramekkel eleget beszéltem, de bizony nem találunk, az ki arra valo iro Deak volna, hanem ha az Aszszonyunk iro inassi között találánánk. Hanem most Incedi Uram maga ki megyen Kegyelmedhez. Az Aszszony ő Nagysága megh Urunk itt lesz, itt leszen. Én, ha lehet, hetfün ki mennek, hogy az Kis Aszszonnyal beszélhessek, de ismet be jövök s ő Nagyságokat Balásfalváig keserem. Az Kis Aszszony titulussat Uram keztem volt en is Bánffi Györgykent irni, de nem vötte fel, masokkal én is cselekszem ugy.

Citromot Uram ötöt, narancsot kilenczet küldöt Aszszonyunk Kegyelmednek. Bizony igen szük az citrom it is, mert többet küldöt volna ő Nagysága. Az Aszszony ő Nagysága is Kegyelmednek ajánlja szolgálattyát.

Ezzel Istennek oltalmaban ajanlom Kegyelmedet.

Fejervar 29. Julii 1684.

Kegyelmednek engedelmes szolgaja s Öcsce

Bánffi György mpr.

Címzés: Tekentetes Nemzetes Teleki Mihaly Uramnak, Kedves Uramnak Batyamnak ő Kegyelmének adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 1084.) Autográf.

112.

Apafi Mihály rendelete Teleki Mihálynak
Gyulaféhevár, 1684. július 29.

Michael Apafi Dei gratia Princeps Transilvaniae partium regni Hungariae
Dominus et Siculorum Comes etc.

Spectabilis et Generose fidelis nobis syncere dilecte salutem et gratiam nostram! Kegyelmed faradcsága s munkáia után máris alkalmasint ki tetczik, szerelmes Atyánkfiának s kedves Feleségünknek nyavalyáianak kik voltanak okai, mellyben ugy értjük, a Kendi Lonai Papnéis' munkás volt. Kegyelmednek azért Kegyelmissen parancsollyuk *Tiszteletes Püspök Tofaeus Mihaly Uram tetczései járulván*, aztis minden haladék nélkül fogassa meg.

Eidem de reliquo gratioso propensum manemus.

Datum in Civitate nostra Alba Julia, 29. Julii 1684.

Michael Apafi mpr.

Címzés: Spectabili et Generoso Michaeli Teleki de Szék, Consiliario nostro intimo, universorum regni et nostrorum Exercituum Generali, Comitatum Thordensis et Maramarusiensis Comiti Arcium et praesidiorum nostrorum Husztiensis et Kővariensis Capitaneo Decimarumque fiscalium Arendatori ubique supremo.

Fideli nobis sincero dilecto.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 1128.) Az aláírás autográf. (ld. TT, 1888, 388.)

113.

Apafi Mihály Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. július 29.

Edes Teleki Uram!

Isten Kegyelmedet jó egészséggel áldgja meg.

Kegyelmed Bánffy György Uramnak ő kegyelmének mit irjon, láttyuk. Az aránt való tudositását magunkis igen kedvessen vesszük Kegyelmedtül. Azzal a dologgal Kegyelmed ne késsék s más után se várákózzék, hogy valami képpen észre ne vegye, kegyelmed mindgyárt küldgjön, fogassa meg, elébb ne álljon. Ez aránt való munkálodását igen kedvessen vesszük kegyelmedtül.

Eltésse és Tarcsa Isten jó egészségben kegyelmedet.

Fejérvár 29. Julii 1684.

Kegyelmednek Istentül minden jókat kíván

Apafi Mihály mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, Meghitt Tanács Ur kedves Hivünknek ő kegyelmének adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 326.) Az aláírás autográf.

114.

Bánffy György Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. július 29.

Edes Batyam Uram!

Kegyelmed levelét becsülettel vöttem mind az Püspök Uram levelevel együtt. En ő Nagyságának megh mondottam, mit ir Kegyelmednek Püspök Uram, de ő Nagyságoknakis abban az dologban való késedelem nem teccik, felven ő Nagy-

ságokis attul, ha eleb al az az személy. Hanem Urunk ő Nagysága Kegyelmednek levelet küldvén, parancsolt annak az személynek minden haladek nélkül való megfogasa felől, félvén ő Nagyságok is attul ha eleb al, megh ertvén az dolgot. Ő Nagyságok penigh Némethi¹ Uramnak sem iratnak. Az Püspök Uram levelet Kegyelmednek vissza küldöttem.

Menyhart Janosnak igen nagy nehezen Uram, jo választ szerzettem (ha ki jüne hozzam, kezeben adnam az supplcатиот), mivel ő Nagyságok igen difficilisek ebben az Materiaban. Az Havasalföldi Vajda dolgairul Posta Mester Uram Kegyelmedet ma bővön tudositotta, avval Kegyelmedet nem terhelem. Egyeb uj hitek Uram nincsenek.

Aszszonyom Anyam ő Nagysága Kegyelmednek mind Angyom Aszszonnak ajánlja szolgalttjat. Az iro Deak felől Uram Aszszonyunkal is beszéltem csak mint egy magamtul, de Gulacsinal töb oly hiteles inassa nem leven, az kire affelet bizhatna, az igen beteges, ki nem mehet. El hiszem Uram, Kegyelmednek elegh baj mind Comaromi Uram nyovalyája, más nem leven helyyeben, mind ebben az dologban faradozo emberenek betegsege.

Ezzel Istennek oltalmaban ajánlom kegyelmedet.

Fejervar 29. Julii 1684.

Kegyelmed engedelmes szolgaja s Öcsce

Banffi György

En Uram holnap reggel, Isten azt advan ernem, Vinczre megyek Incedi Pál Uram fia keresztelésere, de estvere haza jövök.

Címzés: Tekentetes Nemzetes Teleki Mihály Urnak, kedves Uramnak Batyamnak ő Kegyelmenek adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 1084.) Autográf.

115.

Tofeus Mihály Teleki Mihályhoz

Nagyenyed, 1684. július 29.

Tekéntetes Méltóságos nagy Ur, nekem regi jo Uram!

Minemű nagy keservesen ertem az Aszszonyunk nyomoruságat, az Isten tugya. Az ki husz esztendőök forgasa alatt az édes Anyanális job volt en hozzam, azt gondolom, holtam utan edes magzatomnak mint magamnak, ugy leszen eő Nagysága Patronaja, mellyetis kévanok az en Istenemtől. En Uram semmitis nem könyebbedem, naprul napra fogyok. Azt gondolhatnám meltan, talam engemetis azok az ebek rontottanak eő Nagysága mellett, noha inkab minden nyavalyamat az magam bűneimnek tulajdonitom.

In crimine laesae Majestatis semmi titulus, semmi szabadság nem használ. Akar Pap, akar Papne, ha az eő Nagyságok eleteket szomihozzak, foggyon el eletek erette. Kegyelmed Uram adassa értésére Némethi¹ Uramnak, bannyik ugy vele Kegyelmetek, az mint az igasság kivannya.

Isten algya meg Uram kegyelmedet, hogy Kegyelmed rullam még meg emlekezik regi Cliensirül. Az Urat eő Nagysagat, Banffi Uramat kegyelmed által nagy tisztesseggel köszöntöm, alazatosan kerem eő Nagysagat, meg bocsasson, hogy választ nem irhattam, mert bizony arrais elégtelen vagyok, hogy pennat forgassak az kezemben.

Isten Uram az mi Kegyelmes Aszszonyunkat gyógyicsa megh, Kegyelmedet aldgya meg, szép Hazat viragoztassa sokaigh.
Enyed Anno 1684. 29. Julij.

Kegyelmed szegény beteg régi vén szolgálja

Tofeus Mihaly

*Címzés: Tekentetes Nagy Tanacs Uram, Teleki Mihály Uramnak, egy es feő Fautoromnak.
OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 716.) Autográf.*

116.

Polyk János Teleki Mihályhoz
Kolozsvár, 1684. augusztus 1.

Mint uramnak Kegyelmednek ajánlom alázatos szolgálatomat. Isten ő felsége jó egészséggel, hosszú élettel megáldja Kegyelmedet, kívánom szívem szerint.

Kegyelmed levelét Uram alázatosan vettem, melyben írja Uram Kegyelmed, hogy mind az ecclesiát, mind pedig Sztancsel uramat contentálja. Sztancsel uram maga referal onnat, hogy nagy szüksége volna rea, nehezen várja.

Az mi illeti uram az több dolgokat, arról Kegyelmedet már az előtt, most is ugy tudositatom. Mikor izát az illonád¹ fogva tartotta Beldiné [...], Polyáknét, Ugrai uramat jártatta s ő velek firtatta mindazokra az mesterségekre, az melyet kívánt volna ettől. Az az Kovács Istvánné Uram, az azkit megfogtak, azkit az oláhhagymási asszonyhoz jártatott, azki fogva vagyon, most két esztendeje, hogy oda járt hozza. Az kik itt fogva vadnak Iza Ilona s az másik pedig az az Kovács Istvánné szolgálója, az ki itt az gyermeket megölte volt ennekelőtte négy esztendővel s a szívét ki vötte², ugyan az Kovács Istvánné gyümölcsös kertjében rettenetes záporosó menydörgéses időben, menykő hullásban. Itt sokáig tartották fogva, de hogy szemmel látott dolog nem ment rea, nem sententiázhatták meg. Circumstantiak pedig igen világosok voltak, s az mint Budai uram mondja, az is ott volt az sententiájába³, hogy Kolosvárról elmenien, soha ide ne jöjjön, mert ha itt tanáztatik, feje vétetik. El is ment volt Uram, de ugyan csak házához kezesité Kovács Istvánné s itt tartotta az házánál. Ugy hiszem Uram, ha rea

küld, az is tud mondani az asszonyára. Az ki Ormánban lakik Uram az hetes darabontné Szamosujvárhoz, az ura Szerémi Mihály⁴, azt az ottvaló porkoláb bevitetheti, miként Kegyelmed parancsolja. Makai Mihály uram Hunyadon volt Uram az törökök mellett, ma haza jő ő kegyelme, holnap mindgyarást küldöm oda Oláhmagyarsra Kegyelmed parancsolatja szerint. Annak Uram az oláh asszonynak két ura volt, egyik volt Száraz Péter, másik az, kiről most hivatja magát, az volt Blaga Demeter⁵.

Nekem úgy teczik Uram, hogy akárki el tudja olvasni az én írásomat. Az urfiak ő kegyelmek Uram Istennek hála, békével vadnak. Mind Pataki uram, mind pedig Voncsa legény uramék ő kegyelmek irtak Uram Kegyelmednek. Én Uram valamiben tudok ő kegyelmének szolgálni, kész vagyok a háznépet is [szolgálni], míg Isten Kegyelmeteket Uram be nem hozza. Ujebben nem disponal Kegyelmed, adig csak nem lehet. Isten ő felsége gyakorlatossággal hozzá Kegyelmedet szerelmesivel együtt ide jó egységben.

Az asszony ő kegyelme Barcsainé asszonyomnak szóló levelét még tegnap elküldöttem. Kegyelmednek ide való bejövételit is örömet érteném Uram, Bora [!] ha tisztességet nem tudna tenni Kegyelmeddel az mostani szoros dolog s ménés messzeléte miatt. Bara Péterrel is irattam Uram Kegyelmednek, Olosz Ferencz uram is küldött Uram ez elmúlt estvefelé Kegyelmednek levelet, melyet most Kegyelmednek elküldöttem. Főkapitány uramhoz is ugyanazon katonát kellett küldenem, mivel sokfelé való kapások vagyon most. Egyéb oly dolgok nincsenek Uram, melyekről Kegyelmedet tudósíthatnám.

Ajánlom az szent Istennek oltalmában Uram Kegyelmedet.
Kolosvár, die 1. Augusti 1684.

Kegyelmed alázatos szolgálja

Polyk János mpr.

Címlapon, más kézzel: Hagymási oláhné s Nagy Margit a szolgáló tud mondani Kovács Istvännéről.

Ugyanott, Alvinczi Péter kezével: Polyk uram tudósítása az asszony dolga felől, ki az gyermeket megölte volt és szivét kivette volt.⁶

Címzés: Tekintetes urnak, nemzeti Széki Teleki Mihály uramnak ő kegyelmének (Cum pleno titulo et honore), Nekem uramnak adassék ez levelem.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 69. 94—97.

117.

Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz
Zabola, 1684. augusztus 12.

Tekintetes Ur, kíváltképpen való jó akaró Uram!

Kegyelmed levelet mind az több levelekkel nagy becsülettel vöttem, tudositását Kegyelmednek meg szolgálom. Az mint latom, megh Frater Uramhoz nem érkezett volt az Budai veszedelemnek hire. Hala Istennek, hogy az keresztyeneket győzedelmesse tötte az pogany ellen.

Jászvasararol ír egy Pater levelet az Király birónak, ki is azt írja, hogy az Vajdanak akkor vittének olyan hirt, hogy Kamenitzet az Kiralynak felattak, mely hir ha igaz leszen, hamarjában megh haljuk. Én Uram el küldöttem Moldvában, ha valamiképen kézre kerithetnek Csaki Laszlot.

Az Bodolai Ven Aszony meg holt már jó darab ideje.¹

Az varo inasnak az egyike el szökött, Tököli Uramnal vagyon. Az másikja Nemes Janos Urammal ki ment Fiafalvara, mert en megh fogattam volna.²

Asszonyunk eő Nagysága ha mit parancsol, en Uram tartozó kötelességem szerent szivesen igyekezem eő Nagyságanak szolgálni, csak Kegyelmed parancsoljon.

Hogy az nyughatatlan elmejó emberek ismét foralják az dolgot, értem Uram, de csak Isten Kegyelmedet éltesse, azokat ha akarnok, könnyen leültethetnők. Látja az Isten, nem tökéletlen lelekel írom, hogy jó szível egy részt Kegyelmed nyavalyájának magamra venem, csak Kegyelmednek könnyebseget szerezhethnek. De hiszem Istent, szent fiaert Kegyelmedet megh gyógyítja, elébeni jó egésseget megh adja sok bestie kurafiaiinak nagy szomorúsagokra. Kegyelmedet kerem, parancsoljon annak az rossz ember szalas osztonak, adjon jó szalast, az melynek kijárója leszen.

Mind ezel adja az Ur Isten Kegyelmedet igen jó egéssegeben láthatnom. In Zabola, 1684. die 12. Augusti.

Kegyelmed köteles tökéletes szolgálja

Mikes Kelemen mp.

Címzés: Az Meltóságos Urnak, tekintetes nemzeti Szeki Teleki Mihály Uramnak eő kegyelmének adassék.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 1047.) Autográf.

118.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1684. augusztus 14.

Edes Bátyám Uram.

Isten kegyelmedet minden jokkal áldgja meg.

Kegyelmeteket mind öcsém Asszonnal ő kegyelmével látogatván levelünkel, Istentől jó egésseget kívánunk Kegyelmednek, mind pedig öcsém Asszonnak ő kegyelmének s minnyájan kegyelmeteknek. Mi edes Bátyám Uram bizony valóban el nyomorodánk. Két hete vagyon, mióta mind az Forró hideg, mind afféle Razó

hideg nem tágit rajtunk. Öcsém Asszony ő kegyelme látta tavaly Görgényben mint vóltunk, most szintén azon nyavalyában nyomorgunk. Isten ő Felsége továbbra mint adgya, ő Felsége tanácsában vagyon.

Nyavalyánk kívüli nem kevés bajunk van, sem Praefectusunk itt nincs, cseléde betegeskedvén, el maradt. Menyhárt Uramis beteg, kihez képest mind ennyi nyavalyánkbanis magunk bajoskodunk. Uram ő kegyelme, addassek Istennek neve, szenvedhető egességgel vagyon. A Gyermekeis rosszabbul kezdett lenni, ma mind badgyatton viselte magát.

Ezek után Isten kegyelmedet mind öcsem Asszonyékkal ő kegyelmekkel s az öcseimmel edgyütt jó egességben éltesse, kívánnjuk.

Radnóth. 14. Augusti 1684.

Kegyelmednek jót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 316.) Az aláírás autográf.

119.

Olasz Ferenc Teleki Mihályhoz

Somlyó, 1684. augusztus 26.

Mint Uramnak kegyelmednek ajánlom szolgálatomat!

Isten jó szerencsés hosszú élettel áldgya meg Uram kegyelmedet, kívánom. Az kőművesek Uram kegyelmed parancsolatyából el jüttek vólt Uram, itt hol mit foldoztattam véllek, hogy bé ne nézzenek az Várban az utzárúl. Gazdálkodtam es meg fizettem nékiek es haza bocsátottam. Az borsó, lencse, kása felől irtam vala Uram Kegyelmednek, hová kellessék szállitanom, melly felőlis kegyelmednek semmi parancsolatyát nem vehetém. Kérem Uram kegyelmedet alázatossan, ne nehezteljen felölle tudossítani. Mindgyárt bé inditatnám, tsak érthetném, melly felé kell szállitatni. Az Rárókis még itt vagynak, meg irtam vala Uram kegyelmednek alázatossan, hogy kettei rosszszak, edgyiknek szárnya ki szegett, másiknak lába ki tört, azok felőlis várom Uram kegyelmed parancsolatyát alázatosson.

Henrichnéti még azúla mind sanyarú rabságban tartatom, az Ura sollicitál felölle. Kérem Uram, ne nehezteljen Uram kegyelmed parantsolni felölle, mi tévő légyek vélle. Az Perecseni Kéncs találásrulis alázatosson irtam vala Uram kegyelmednek, az kikhez gyanuság vólt, mais fogva tartok benne. Kemény Jánosné Fejedelem Asszonyis meg fogatott kettőt, az melly Asszony vajkálta karóval, nemis tagadgya, azt akartam vólna Uram kevéssé meg tsepegettetni, ha ugy talám

inkább ki vallaná, kerestettem is szövétneket hozzá, de még nem kaphattam. Félek, annyi kéncs mind egészen tsak el nyomullyn.

Az Dézma felől is akarám Uram kegyelmedet alázatossan ujjban busítani. Egres Patakot Gyerőfi Uram eximálta, meg dézmáltatni meg nem engedte, praetendállyá, hogy ott soha nem dézmáltak volna. Arrulis mit tselekedgyem, várom kegyelmed parancsolatyát alázatosson. Az Papokis Uram, Közép Szolnok Vármegyében, kik quártát, kik Octavát, kik Sedecimát praetendálnak. Irja Esperes Uram, az Országotis meg talállyák, mert ab antiquo úgy vólt, de az után sok változás esett, hogy azért mostis az vádolást el távoztathassam. Én meg irtam Uram kegyelmednek, meg irtam eő Kegyelmekis [!], az Idő alatt, migh kegyelmedtül parancsolatom jü, inquirállyanak és ha szintén az Dézmások szalmájában bé rakatákis, ha kegyelmednek olly parancsolatyát vészem, hogy meg adassam, szemrül is mindgyárt ki adatni akkor is készen lészek. Arrulis azért ne nehezteljen Uram kegyelmed parancsolni, ha ki adassamé, vagy ne?

Most Uram semmi uj hireim nintsenek. Mivel Tökölyi Fejedelem Cassára hivatyá az Vármegyeket, enis emberemet küldöttem Uram, hogy mindeneknek mennyen jól végére és hozzon bizonyost. Egyéb hireket az mostan utolszor bé ment Debreczeni embertül, tudom kegyelmed Uram meg értett. Az Labanczok igen szaporodnak Uram Kurucsokbul, sok tolvajságotis követnek. Az Váradi Törököket, mind az Passa emberét most egyszer haza tudtam Uram, tegnap kísértettem őket haza felé. Ez után ha mi hireim lésznek, kegyelmednek Uram alázatosan értésére adni el nem mulatom.

Isten tarcsa kegyelmedet sok Esztendőkhig jo egessegeben.
In Somlyó die 26. Augusti 1684.

Kegyelmed alázatos szolgája

Olosz Ferencz mp.

Címzés: Spectabili ac Generoso Domino Michaeli Teleki de Szék, Celsitudinis suae Principis Consiliario intimo Universorum Exercituum Regni Transylvaniae Generali supremo Comitatu Thordensis et Maramarusiensis Comiti supremo Arcium Huszth, Kővár, Praesidiorum et Districtum Kőváriensis Capitaneo supremo Domino mihi semper colendissimo.
OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 700.) Az aláírás autográf.

120.

Sothi János Teleki Mihályhoz
Dés, 1684. augusztus 28.

Az Ur az ü kegyelmét Kegyelmeden es a Kegyelmed belső szep hazan vegiglen fen tartsa, nagy joakarattul kivanom.

Hallom a Maleficaknak fogdostatasat, a ki megh erdemli, Isten ne mentse megh. Hiszem, a ki büntelen, ha vagyon olyan, senki nem bantja. Busulok, ezen egy Papne¹ az en Inspectiombulis el vitettetett es hogy hirem nélkül, mert ha hiremel lett volna, magam az Urával vagy Ferjevel Hunyadi Uramat el küldven mellettek, helyben küldtem volna, de quod factum est, infectum fieri nequit. De ezen legh inkább törődöm, ferjeis a mint hallom, mellette faradozvan együtt uttyaban, halalos betegségben esett. El hiszem, busultaban es szegyenletiben. Ezek megh lattanak es a mint irtam, az el lőtt nyilat senki visza nem vonhattya.

Erre kerem mar kegyelmedet, ha bűnösnek talaltatik, ne legyen kedvezés neki. Ha nem bűnös, hiszem, megh szabadul. Adigh kegyelmed Tekenteti [!] Udvarbul legyen valami gazdalkodas nélkül [!].

Volna Uram kegyelmeddel egyeb dolgomis, de levelre nem bizom. Minap Colosvart sem adaték időnk arra. Szent Peterre minap el megyek vala, de későn esett ertesemre. Aldas szállott ujjoban kegyelmed szép hazara, eltesse Isten a többivel, űk fogiak be a kegyelmed szemet. Az Aszont ű kegyelmetis Isten építse.

Istennek hala, szemem fájdalommal kívül nem vagiok roszul, feleségem is jól vagyon. Nem busulunk gyermekinken, sem Sapkatul sem Kalaptul nem feltyük őket.

Isten kegyelmedetis egességének Vicissitudoiban oltalmazza, veletlentül szép hazat is. Mező Jacob haza a kegyelmed haza, örökösen boldogítsa Isten.
Des, 28. Augusti 1684.

Kegyelmednek minden jót kívano regi
joakaroja, Attya

Sothi Janos mp.

*Címzés: Az Méltóságos Urnak, Tekentetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak. T.T.T. regi jo Uram
űkegyelmének, Fiam Uramnak, Patronusomnak iram s küldem in Confidentia.
OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 716.) Autográf.*

121.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1684. október 6.

Edes Bátyám Uram.

Isten Kegyelmedet minden jókkal meg áldgya.

Kegyelmed levelét igen kedvessen vöttük, beteges állapottyát Kegyelmednek mind uttyában, mind hazajutván, ertyük. Isten Kegyelmednek jobb egészséget adgyon, kívánnjuk. Miis bizony hasonlót irhatunk. Magunk is elég nyomorult állapottal vagyunk, de azt, már Istennek úgy te czvén, mind könnyebben szenvedgyük. A Gyermekek állapottyán valóban nagy félelemmel, busulással vagyunk har-

mad naptul fogva. Hidegleléssébül a mint könnyebbedett, az Hurut bádgyasztotta; abbulis könnyebbedvén valamit, vigyázatlanságokbul az Inasoknak retket talált enni, a melly rettenetes nehéz Huruttal való nyilallást indított benne. Ki mondhatatlan nyughatatlansága vólt miatta tegnap előtt eczaka s tegnapis mind csak badgyadva fekütt s nemis ött. A mivel tudtuk Isten után, mi ugyan kötözgettettük s keneggettettük, immár ma reggel, áldassék Isten, jobbatkán[!] lattatott lenni, jócskánis ött ma. Tovább Isten ő Felsége mire adgya, tanácsában vagyon. Magunk is bizony csak rosszul vagyunk az gonosz erőszakos Hurut miatt, de csak Isten őltalmazza sullyosabtul Fiunkat, ahoz képest semminek tartjuk magunket. Viskit bocsátottuk Kegyelmedhez. Kerjük Kegyelmedet edes Bátyám Uram, siettesse elküldését, hadd járhasa meg mentül hamarébb s jöhessen az. Az Öcsém Asszonyék ő Kegyelmek beteges állapottyát is ertyük szánakozással.

Isten ő kegyelmeket gyógyicsa s Kegyelmeteket mindnyájan eltesse jó egessegeben.

Fejérvár, 6. Octobris 1684.

Kegyelmednek jót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna mp.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak eő kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 316.) Az aláírás autográf.*

122.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. október 26.

Edes Batyám Uram!

Kegyelmed levelet kedvesen vettem, melyben értem, hogy kegyelmed látogatunkatt köszöni. Eddigis kegyelmedett látogattattuk volna, de magunk egessegtelensege nem engedte. Kegyelmed betegsegett szomoruan ertyük, kivanom, Isten kegyelmedett gyógyítsa s elebbeni egesseget adgya meg. Magunkrul irhatom, Istennek, hala, Uram eő kegyelme szenvedhetőképben, mind penig az gyermek mostt jobban van, de magam csak nyavalyason, valami bitas [!] edenyben szedett szőlő miatt valo utalas es csömörles, fű fajas, es egyeb sok erőtelensegek miatt, csak magam sem tudom, mely nyomorultul vagyok.

Edes Bátyám Uram, az Törökött az gyermek lattatta s posztotis szepett küldött neki, eleg bajunk volt eleitül fogva affelekkel, elege kerestettyük kedvet ugyan. Edes Bátyám Uram, kegyelmedet kerem, magaval edgyütt Eöcsem Aszonytis hozza el. Eő kegyelmek ottis felesen maradnak Kemeny Janosne Eöcsem Asszonokkal.

Az mi az Huszti restantias Tisztekett illeti, Nagy Miklosnak kezessegehez tartjuk magunkatt, ha penig Istvan deak tökilletlenkedik, csak parancsollya kegyelmed be hozatni, had vegye eszire tökilletlensegenek jutalmát, mi mind az által az kezeseknek kötelezzesektül el nem állunk.

Isten kegyelmedett eltesse s gyógyítsa jó egessegben.
Albae 26. Oktobris 1684.

Kegyelmed minden jott kivano Attyafia

Bornemisza Anna mp.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 316.) Az aláírás autográf.*

123.

Bornemisza Kata Bornemisza Annához

Kékes, 1684. november 6.

Hogy Isten Nagyságodat idvességes jokkal meg áldgya kedvesivel edgyütt, szívem szerént kívánom.

Nagyságod látogato levelét igen alázatosan vöttem. Isten Nagyságodat álgya meg, hogy rollam árva szolgálójarul el nem feletkezik, hanem látogattatt.

Én edes Kegyelmes Aszonyom, bizony csak nyomorultul vagyok, mind az oltatol fogva it fekszem, de innenis ketelensigből el kel magamat vitetnem Örményesre holnap. Az mig Isten valami könyebseget adott [!], lések addig. Hogy Uram, Ifju Urunk jo egessegben vadnak, azon szívem szerént örülök. Kivánom, hogy Isten ő Nagyságokat tarcsa meg sok esztendőig jo egésségben. Az Nagyságod dagadozásat bizony edes kegyelmes Aszonyom, csak az Nagyságod sok nyavalyaja hozta, de ugy gondolom, edes kegyelmes Aszonyom, hogy ez Nagyságodnak nem árt, talan azon megyen ki ez nyavalya. Kivanomis az en Istenemtől, hogy Isten Nagyságodat erősitse, gyógyítsa, tarcsa meg sok esztendőig jo egessegben.

Irja Nagyságod edes kegyelmes Aszonyom, hogy most kivantatnék az en kiscsin szolgálatom Nagyságtoknál. Bizony tiszta szivel cselekednem edes kegyelmes Aszonyom, nyereségnek is tartanam, ha en valamit tudnék Nagyságtoknak szolgál-ni, de az en Istenem azt en töllem el vötte, ugy latom. Nem ketelem edes kegyelmes Aszonyom, hogy Urunknak ő Nagyságanak nagy busulása nem volna. Az Pogany-nak nagy kívánságot, bizony mind éhel hal meg az szegénység, ha Nagyságtok az Pogany kívánságára megyen.

Edes kegyelmes Aszonyom, négy forintot küldöttem. Nagyságodat alázatos-san kérem, hozasson nekem Szebenből Köszvényről valo flastromot. Csak flastrom legyen, nem kell Kenő, mar vagyon; szinten el fogyot az flastromom. Nagyságodat pedig alázatosan követem, hogy Nagyságodat ezzel busitom, de bizony az en

szolgaim meg nem tudgyak hozni, mivel Kőpeczi Uramnak kellene le írni, azt kellene oda küldeni.

Az lent alazatosan meg szolgáljuk Nagysagodnak mind menyem Aszonymal edgyütt.

Edes kegyelmes Aszonyom, Urunknak ő Nagysaganak alazatos szolgálomat ajánlom, Istentől ő Nagysaganak jó egészséges hoszu életet kívánok.

Ezzel Istennek ajánlom Nagyságodat.

Kékes, 6. Novembris 1684.

Nagysagod alázatos szolgálója

Arva Bornemisza Kata

Címzés: Az Erdélyi Méltóságos Fejedelem Aszonnak ő Nagysaganak, nékem edes kegyelmes

Aszonyomnak ő Nagysaganak adassék.

OL R 298. 2. csomó. Autográf.

124.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. november 15.

Edes Bátyám Uram

Isten Kegyelmedet idvességes jókkal meg áldgya.

Mostani alkalmatossággal Levelünk által látogatván Kegyelmeteket, kívánunk Istentől jó egészséget Kegyelmednek, mindnyájan öcsem Asszonyekkel ő Kegyelmeikkel s öcseimmel edgyütt. Mi edes Bátyám Uram valóban el nyomorodánk, ujjobbann igen nyavalyasul töltjük időnket. Istennek ő Felségének bölcs tecczéseben vagyunk, de bizony csak kevés remenséggel lehetünk sok rajtunk forgó egéssegtelenségünk után, a mi csoda el fogyott állapottal s erőtelenséggel érezzük magunkat mostan.

Az estve érkezék Komám Uram ő Kegyelme, Nalácsi Uram, olly igyekezettel vólt ő Kegyelme, hogy ma el mennyen Haller uramek lakodalmára. Kelletik ő Kegyelmet it marasztanunk, nem févén senki olly ember most körülöttünk, valóban szükség az ő Kegyelme mellettünk létele, hogy azért ő Kegyelme el nem mehetett, annak tulajdonithattya Kegyelmetek edes Bátyám Uram!

Ezek után ajánlyuk Istennek kegyelmes gondviselésében Kegyelmeteket mind öcsem Asszonyekkel ő kegyelmekkel, az öcseimmel edgyütt.

Albae, 15. Novembris 1684.

Kegyelmednek jót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak ő Kegyelmének adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 316.) Az aláírás autográf.

125.

Naláczai István Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1684. november 15.

Edes Komam Uram.

En hazomtul megh indulvan, keden Estve ide érkezven, úgy akartam ma jó hainalban megh indulyak es utomat ighiretem szerint Continuallyom, igyekezven vagy szombatra, vagy vasarnap Görgheniben mehessek. De Aszonyunk ő Nagysagha roszul leven, el nem bocsata.

Azert kerem kegyelmedet, irantam valami nehezseghe se kegyelmednek, se Kemeny Simone Aszonymnak ne legyen, mert tugya Isten, szivesen igyekeztem volna ő kegyelmenek szolgálni aban az alkalmatossagban. Ne ghondolya kegyelmed Edes komam Uram, hogy valami mestersegh legyen bene, mert bizonyitok Istenel, semi mesterseghem bene nincsen, hanem Aszonyunk ő Nagysagha csak megh parancsola, it maragyak es el ne menyek. Urunk ő Nagysagha el bocsat vala, azt mondvan, hogy talam kegyelmednek szükséghe vagyon ream, de Aszonyunk ő Nagysagha akaratya elen nem merem megh probalni. Kegyelmednel az itület, szolgálha vagyok.

It a dolghot magha tugya kegyelmed, mint vagyon. Bizony dologh, nyavalyajais nagy ő Nagysaghanak, de nagyob az ő Nagysagha Aprehensioia magha elete felől. Csak azt mongya, jól veszük mi eszünkben, hogy megh hal, csak nem akarjuk megh mondani.

Azert Edes komam Uram, kegyelmedet meghis kerem, masra ne magyaraza az el maradasomat. A mi az hirek dolghat ileti, az Bojer követ leveliből megh ertheti, kitis Inczedi Uram In specie el köldet kegyelmednek. Az Eszeki hadakis oszolnak quartelyra, a mint halam. Volt még egy Harczok valahol, mert a karansebesi Török mind oda veszet.

Edes komam Uram, kerem kegyelmedet beszélghesen az Urakal es enghem tudosicson. Az Hunyad varmegyei szek 12. Decembris leszen. Ezek az extra ordinem valo Doghok [!] ki menven, ha kit czitalnak ez alat, avagy Certifikalnak Tisztek be vitelere, nem leszene Gond, mivel nekemis vadnak nagy bantodasim. Kegyelmed tudositasat megh szolgálom.

Isten oltalmaban ajalom kegyelmedet.

Albae, 15. Novembris 1684.

Kegyelmed szolgálja, komaja

Nalaczy Istvan mpr.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Urnak: ő kegyelmének (Titulus), kedves komam Uramnak.
OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 169.) Autográf.*

126.

Naláczai István Teleki Mihályhoz
Gyulafehérvár, 1684. november 20.

Édes Komam Uram.

En megis követem Kegyelmedet es Kegyelmed által az Asszonyt, Kemeny Simonne Asszonyomat ő kegyelmét. Bizony jó lelekkel írom édes Komám Uram, nem mentseget az nem menetelemnek, mert csak az Kegyelmed kedveért is nem szántam volna fáradtságomat. Asszonyunk ő Nagysága erőtlenné állapottal vagyon az étlenség miatt, az sok csemer emészt, egészsége gyenge vagyon, de nagyobb az apprehensio ő Nagyságában. Már nekem az gyűlésig itt kell nyomorganom; ha el mehetek vala, onnét mégis haza mehettem volna az gyűlésig.

Szintén most estve érkezék két Debreczeni ember, kinekis edgyike az mióta az keresztények Budát meg szállották, mind ott lakott az táboron. Most jött el onnét, mikor az Német már el ment alolla. Ott volt mind addig, míg az Német onnét meg indult. Az lövő szerszámokat hajókra rakták, úgy vitték el, az ember ezeket beszéli. Volt hetven ezer ember öszvességgel alatta, hatvan lépésnyire rontották meg derekason az kőfált. Szívesen mentek volna az hadak ostromnak, de ostromnak nem bocsátották, hanem meg engedték, fával be csinálták az törést. Sturumberk találatot árulnak és az Lotaringusnak mondgyák hogy része volna benne. Ő felsége küldöt mint egy het ezer hadat alá. Sturumberket vasba verette és úgy viszik Bécsbe. Az Hadakat osztották quartélyra Morvában, Horvátországban, Csaló közben. Pestet fel vettették Puska porral, Váczot is fel fogják vetni. Egy kis Czédulát is küldöttem Kegyelmednek, kiből az dolgot értheti Kegyelmed. Az Varban az lo husnak okaja fel ment harmincz Parára.

Urunk ő Nagysága is siránkozni kezdett az lábai fájdalmival. Ezeket akaram Kegyelmednek meg írni. Iffju Urunk ő Nagysága Istennek hala, jó egészséggel vagyon, tanul.

Ezek után Istennek oltalmában ajánlom Kegyelmedet.
Datum Alba Julia, 1684. die 20. Novembris

Kegyelmed szolgálja, Komaja

Naláczai István mpr.

P.S. Az Kapucsinak eő Nagysága meg izené az dolgot most estve. Igen örült neki és azt izente eő Nagyságának, hogy tegnap ejjel almaba igen sirt s egy ember mondotta nekie, hogy ne sirjon, mert az Pogányok Buda alol el mentek.

A levélhez mellékelt kis cédulán, ismeretlen kéz írásával:

Az ki meg tartotta Bécs várát, Storombérk, ez tartotta meg Buda várát is, kiért vasban veretvén az felséges császárhoz küldötte Princeps Bavariae.

Ezen árultatásban az mint hallatik, nem kicsiny része volt az Lotringiai Herczegnek is.

A címlapon: Csüörtökön két hete lesz, hogy az Palatinus az előtt harmad nappal indult el Buda alol.

Az Uraknak eő Kegyelmeknek ajánlom szolgálatomat, követem eő kegyelmeket, siető leven az dolog, hogy külön nem írhattam.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Szeki Teleki Mihaly (cum pleno Titulo) bizodalmas Uramnak, kedves Komamnak eő kegyelmének adasek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 169.) Az aláírás autográf.

127.

Bornemisza Kata Bornemisza Annához

Bonchida, 1684. december 9.

Edes kegyelmes Aszszonyom!

Hogy Isten Nagyságodat minden kívánsága szerént való jókkal, ió egesseges hoszszu elettel boldogicsa, szivem szerént kívánom!

Nagyságod latógató levelét igen alázatossan vöttem. Hogy mind olyan sullyos nyavalyái közöttis rollam, árva szolgalojarol el nem felejtkezett, Isten Nagyságodat sok jokkal álgya s boldogicsa érette és mostani sullyos nyavalyaibul is (mely felől Nagyságod levelebül igen szomoruan értek) eppicse es gyógyicsa, eltetven es erőssitven sok szamos esztendőkre.

Én edes kegyelmes Aszszonyom, magamis valoban nehez nyavalyakat szenvedtem. Istennek aldassek Szent neve érette, már ugyan valamenyire könnyebbedven, magamat fel vedtem, noha gyöngs s valoban erötelen állapattal vagyok. Az mely ha nem volna, mint elébbeni levelemben is megh irtam Nagyságodnak, lattya Isten, egész igyekezettel mennek Nagyságodhoz, de most annyira való erőm nincsen, hogy mehessek. Igyekezném ugyan azon szivem szerent. Minekelőtte Nagyságtok Fogarasban be menne, Nagyságodat valamely helyben megh latogathatnam, Isten ha annyira való erőt, egésseget adna jó voltabul.

Az Urunk es ifju Urunk eő Nagyságok jó egészégének eörülök enis szivem szerént. Kévánom, Isten ő Nagyságokat eltesse s azon jo egessegben tarcsa meg esztendőkről esztendőkre. Köszöntését Urunknak eő Nagyságának alázatossan vöttem. Isten sok jokkal álgya meg eő Nagyságátis árva szolgalojarul való el nem

felejtkezeseert. Kérem Nagyságodat alázatosan, tovabrais maga egessegerül, gyógyulásarul tudositani meltoztassek.

Ajanlom az jó Istennek kegyes oltalmaban Nagyságodat.

Bonczida, 9. Decembris Anno 1684.

Nagyságodnak alazatos szolgálóia

Arva Bornemisza Kata

Címzés: Az Erdélyi Méltóságos Fejedelem Asszonyinak, edes kegyelmes Asszonyomnak elő

Nagyságának adassék alázatosan.

MTAK Ki Oklevelek. Az aláírás autográf.

128.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1684. december 23.

Edes Bátyám Uram!

Kegyelmedet mostani alkalmatossággal levelünkkel látogatván, Istentől Kegyelmednek mind öcsem Asszonyékkal ő kegyelmekkel edgyütt jó egesseget, bódog s üdvességes idnepléseket kívánunk. Magunk állapottyáról irhattuk edes Bátyám Uram, Uram ő kegyelme mind a Gyermekekkel edgyütt, áldassek Isten, egességben vagyón. Magam edes Bátyám Uram, bizony csak nyomorultul, ha egy órában valamivel jobban, másban megint csak rosszabbul, a mint az én egességtelen állapotom hozza magával.

Balog István érkezvén az estve Portáru, kiért Isten aldassék, Fiunknak ujjabb formában íratott Confirmatiojat meg hozta. Török Deak most itt nem lévén, meg nem forditathattuk. Miket irtanak Alsó János és Szekely Moyses uramék, Uramnak ő kegyelmének s minekünkis, el küldöttük Kegyelmednek, azokbul meg láthattya Kegyelmed. Vissza várván magunk leveleit Kegyelmedtől edes Bátyám Uram. Alsó János uram ír az aranyak aránt egy kis akadékat, de hiszem, az már semmi sem, ha mivel pótlódik.

Ezzel ajanlyuk edes Bátyám Uram öcsem Asszonyékkal ő Kegyelmekkel s öcseimmel edgyütt kedves egességben Kegyelmedet.

Fejérvár, 23. Decembris 1684.

Kegyelmednek Istentől minden jókat kívánó
Attyafia

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám uramnak ő Kegyelmének adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 316.) Az aláírás autográf.

129.

Bornemisza Kata Bornemisza Annához

Gyalu, 1684. december 24.

Hogy Isten Nagyságodat üdvességes jókkal meg áldgya, az új esztendőben boldogul juttasa minden szerelmesivel edgyütt, többeketis adjon Nagyságtoknak boldogul, ezt szivem szerént kívánom.

Nagyságod látogato levelét igen alázatosan vettem. Isten áldgya meg Nagyságodat, hogy róllam, árva szolgálójáról el nem felelkezik, mind annyi nyavalyájában is látogatatt Nagyságod. Bizony valóban szomoruan értem az Nagyságod súlyos nyavalyáját, kívánom, hogy Isten Nagyságodat gyógyicsa, adgya meg elébbeni egésseget, tarcsa meg sok esztendőig jó egéssegben. Urunk ő Nagysága és mind Ifju Urunk ő Nagyságok egészégét örömel értem, kívánom, hogy Isten sok esztendőig tarcsa meg jó egéssegben eő Nagyságokat.

Magam felől irhatom Nagyságodnak édes kegyelmes Aszszonyom, hogy én bizony valóban nyomorultul vagyok. Ide jöttem Gyaluban, itt mindgyárt az térdemben eset az köszvény, valóban nagy kint szenvedek velle. Ez egy néhány időben nem csak köszvénybeli, hanem sok egyéb féle nyavalyáim voltak, az mely miatt mind csak fekütem, de ugy látám, edes kegyelmes Aszszonyom, hogy az nyavalyával az ember meg nem hal, hanem csak mikor az órát az Isten el hozza. Láttya Isten édes kegyelmes Aszszonyom, hogy ha anyira való egéssegem volna, hogy fenn ülhetnék az szekérben, bizony el mennék az Nagyságtok látogatására, de nekem bizony nincsen csak annyira való erőmis, hogy az ágyban fel ülhessek. Édes kegyelmes Aszszonyom, ha Nagyságodnak volna czitroma, küldene Nagyságod, mivel pénzen sem kaphatni, mostis el kültem keresni ha kaphathatok. Azomban egy kis ujj vizátis ha Nagyságod hozatott volna, mivel nekem nem hoztak. Nagyságodat követem busitasomrol.

Ezzel Isten gondviselése alá ajanlom Nagyságodat.

Gyalu, die 24 Decembris anno 1684.

Nagyságod alázatos szolgálója

Árva Bornemisza Kata mp.

Fiam és menyem Aszszony ajánlja Nagyságodnak alázatos szolgáltyát, az Nagyságod kegyelmes köszöntését igen alázatosan vették. Istentől Nagyságodnak jó egésseget kívánnak.

Címzés: Az Erdélyi Méltóságos Fejedelem Aszszonyoknak eő Nagyságának, nekem édes kegyelmes
Aszszonyomnak eő Nagyságának adassék.
MTAK Kt Oklevelek. Az aláírás autográf.

130.

Apafi Mihály rendelete Barabás Péter fiscalis directornak
Ebesfalva, 1685. február 2.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae
dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram. Böcsületes meghitt
belső tanácsúr hiveink, tekintetes nemzetes Széki Teleki Mihály és Zabolai Mikes
Kelemen uramék ökegyelmek által megértvén kegyelmed arról való dispositiojokat,
melyet ökegyelmek által tetszett kegyelmednek hűségesen való végben vitelére
eleiben adnunk, kegyelmesen és igen serio parancsoljuk, valahulott ökegyelmek
lesznek, éjjel nappal induljon s ökegyelmeket felkeresse, nevünkkel eleiben adandó
parancsolatunkat kövesse késedelem nélkül. Secus non facturus.
Datum in castro nostro Ebesfalva die 2. Februarii 1685.

Michael Apafi mp.

Kívül, más kézzel: Anno 1685. die 4. Februarii praesentes humiliter ut par est
receptus sum.

Címzés: Generoso Petro Barabas de Albis causarum nostrarum fiscalium directori, fideli nobis dilecto.
Cito, citius, citissime.

OL P 659. 2. csomag. (Miss. 128.) Az aláírás autográf.

131.

Naláczi István Teleki Mihályhoz
Fogaras, 1685. február 28.

Edes Komám Uram.

Kegyelmed ket rendbeli levelet becsületel vettem, kikreis rendes választ nem
tehetek punctatim. Sietven Kőpöczi Uram praescriptioit el küldeni, mivel most
vacsora alatt ada kezemben ő kegyelme. Isten oltalmazza kegyelmeteket szomorú
változástul. Ha pedig ő Felseghenek úgy teczik, adgyon bekeseghes türest
kegyelmednek.

A Görgheni dologh úgy teczik az Uraknak, Aszonyunknak ő Nagyságának
megh jelencsem, mivel már rész szerint elebeni Mikes uram által küldet kegyelmed

levelebül ertete ő Nagysága. Megh jelentven, az utan discuralvan rola, kegyelmedet tudositom. Bojer György uramnak megh irta ő Nagyságba, ugy vigyaztason reajok, szabadulast ne vegyenek, mert az eletevel jaczik.

Az postalatumokat mégh be nem külte az orszagh. Tabla vagyon ugyan, az szokas szerint perelnek az Emberek, sok alkalomis veghben mene Szekely Laszlo uramék között. A ven ola ma megh hala, a kit kegyelmed ide küldött. Barczai Mihaly uram ighen biznek kegyelmedhez, ha Isten ide hozna kegyelmedet, dimitaltathatna Urunkal ő Nagysaghaival. Az törvenkezezt inkab fizetne, csak hogy ighen dure visele ő Nagyságba maghat hoza. Nem sok remensegh lehet felöle, hogy le enghegye.

Nekem olyan hirt irnak, hogy Tököly Uram Kecskemet felé megyen es valahol el megyen, sok karokat teszen, mégh éghetis. Urunk ő Nagysagba valoban emlegheti kegyelmedet. Bizony Edes komam uram, nagy szükség volna a kegyelmed it valo letelere. Czak Isten oltalmazna kegyelmedet szomorusaghtul, kirül kerem kegyelmedet, gyakorta tudosiczon. Im azt az Cighani Comisiotis ele kerestetem a fiaimal s kegyelmednek el kültém. Kubini uramnak tehetnek valaszt, de el halasztom, ha Isten kegyelmedet szomorusaghtul megh oltalmazna, lene valasza.

Feleseghem ajanlya kegyelmednek, komam Aszonynak eghesz szolgálattyat, kivanvan Istentül vigasztalast kegyelmednek.

Ezel ajanlom Istennek kegyelmedet.

Fogharas 28 estve Februarii 1685.

Kegyelmed szolgálaja, komaja

Nalaczi Istvan mpr.

P.S. Edes Komam uram, most estve menven Betlen Gergely uram Mikes uram szalasara, beszeleték ő kegyelmének, hogy Haler Pal uramnak irta Karoly Laszlo Uram, halata, a nemet Czaszar micsoda sok Elest kivan a Török Erdelyen, azert az nemet Generalnak vagyon ordinantiaja, ha kivanya a Fejedelem segitseghet, megint 16 ezer Emberel megh seghiti. Ezt kegyelmed csak ugy tetese, mint ha semit nemis tudna bene, kivalt kepen, hogy en megh irtom kegyelmednek, mivel megh hata volt Mikes uram, hogy holnapigh nekünk se mongya megh, de en foghadom, senkinek nem mondom. Ugy hiszem, maghais megh irja ő Nagysagba kegyelmednek, noha talam masonetis megh irhatak kegyelmednek, csak nem akaram el mulatni, kegyelmednek ne irjom megh.

Más kézzel: Nalaczi Istvan Uram levelei 1686 [!]

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihaly Urnak ő kegyelmének (Titulus), kedves Komam Uramnak. OL P 1238. 9. doboz. (Miss. 169.) Autográf.

Boér György jelentése Apafi Mihálynak
Görgény, 1685. március 14.

Kegyelmes Uram

Az Nagyságod Kegyelmes parancsolattját alázatosan vettem. Még eddig, Kegyelmes Uram mind az Boszorkanyokra, mind peniglen az több Rabokra szorgalmazatosan vigyaztattam, mint rabokat kit kit a hol és mint talaltam, ugy tartattam. Az Boszorkanyoknak ötet fenn az tömlőcz hazban tartattak, s mostis ott vadnak; az harma az tömlőczben, mind az nyolczat' vasnélkül raboskodva talaltam. Ennek utanna Nagyságod kegyelmessége mit parancsol felőlők. En Kegyelmes Uram mind ezekre, mind peniglen az többire, mint eddig, ezután is igaz hűséggel igyekezem vigyazni s vigyáztatni.

Isten Nagyságodat hoszu orszaglassal meg áldja.
 In arce Görgény, die 14. Martii Anno 1685.

Nagyságod alazatos szolgálja

Boér György mp.

*Címzés: Az Erdélyi Meltóságos Fejedelemnek, Kegyelmes Uramnak cő Nagysaganak alázatosan iram.²
 OL P 1239., 3. doboz. Autográf. (ld. EOE XVIII, 310—311.)*

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Fogaras, 1685. április 24.

Edes Bátyám Uram!

Isten Kegyelmedet idvességes jókkal, jó egességgel meg áldgya!

Akartam edes Bátyám uram ez alkalmatossággal Kegyelmedet látogatnom. Adgya Isten, levelem Kegyelmedét talállya szerencsés orában, jó egességben és kedvesi felőlis, őcsém Asszonyék ő Kegyelme s az őcsém felől adgyon örvendetes hirt hallani Kegyelmednek ő Kegyelme tavollétében.

En edes Bátyám uram csak nyomorgok. Sziv fájás és afféle fullasztó nyavalyák s egyszersmind az orbáncz miatt, ha egy orában jócskán, másban csak változással.

Frater István uram írja az ott való alkalmatosságok aránt, hogy Tisztet állítani szükséges volna és mentül hamarébb kivantatnék, melly ugyis vagy, most lévén egyszer idő az dologra. Az ő kegyelme javallása szerint azért irtunk ő Kegyelmének csak arrul, hogy Kérei Márton nevű ember állítsa oda ő Kegyelme. Az

oda deputalt Buza, Vas és egyéb holmi élés még el nem szállítását is írja ő Kegyelme. Szállítása felől jó ideje hogy parancsoltunk, szorgoztattukis Praefectus uramat. Mennyire vadnak véle, magunk sem tudhatjuk. Irván mind ezenkívül Frater István uramnak, Kegyelmedet kérjük edes Bátyám uram, küldgye meg ő kegyelmének levelünket. Kegyelmednekis azon dőlgekrol irván ő Kegyelme, Komám Uram ő Kegyelme által meg értettük, vissza küldöttük Kegyelmed levelét.

Tarcsa és eltesse kívánt állapotban és jó egészségben mindnyájan öcsem Asszonyékkal, öcseimmel ő Kegyelmeikkel edgyütt Isten Kegyelmedet, kívánnyuk. Fogaras, 24. Aprilis 1685.

Kegyelmednek jót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Bátyám uramnak ő kegyelmének adassék.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 316.) Az aláírás autográf.

134.

Rettegi Szilágyi Mihály vallomása

Nagysajó, 1685. április 24.

Én nemes Belsőszolnok-vármegyei Rettegi Szilágyi Mihály recognoscáлом fide mediante.

Midőn az közelebb elmúlt 1684. esztendőben Görgény várában együtt raboskodtam volna néminémű asszonyi állatokkal, a többi között egyben szólalkozván Kovács Istvánné asszonyom a praedicatornéval¹, mondván: Mind néked köszönöm raboskodásomat, melyre felelvén az praedicatorné: Halgass, mert olyat mondok, mig élsz is, nem felejtet el s azonnal veszekedéseket abban hadták.

2. Zöldi Demeter akkori porkoláb uram által rájok izenvén az úr őkegyelme, gyógyítsák meg asszonyunkat, alioquin rakásra, vagy halomban égettetnek, melyre Murányiné asszonyom így replicált: Szabadok őnagyságok testünkkel, de mi nem gyógyíthatjuk, mert meg sem rontottuk, hanem imádkozzék őnagysága annak, az ki megverte, a gyógyíthatja is meg. Mi is Isten előtt való imádságunkkal őnagyságáért esedezni meg nem szününk.

3. Az Ur, vagy háza ellen titkos, vagy nyilván való practicálódásokat nem hallottam. Emlékezem arra is, a néző akkor a tájban biztatta volna [őket], ne féljenek, maholnap megszabadíttatnak.

4. Láttam azon nézővel Kállai uramnak susogását, de miről tractáltak, nem tudom. Kardos uramot titkoskodni nem tapasztaltam, sem másokkal való társalkodó tanácskozásokat. Hanem Kovács Istvánné asszonyom Herpáliné asszonyommal, kiváltképpen estvéken gyakran sustogtanak s ha valakit feléjük közelíteni

esmértek, abban hadták. Melyről egyszer a Székelyné vagy nevezetesen Kis Mihályné kérdezkedvén, mit tudnak annyit tractálni, Kovács Istvánné asszonyom öszveveszett véle, mi gondja neki arra.

5. A magok ártatlanságokról sokszor hallatlan átkozódásokkal való mentéseket hallottam. Ezeket oly valósággal s igazsággal írom (mellyel idvességem kívánom), mintha az Krisztus ítélőszéki előtt kellenék állanom.
Actum Nagy Sajoense 24. Aprilis 1685.

Idem qui supra. m.p.

Hoc addito: Midőn Hegyesi² Uram Kovács Istvánné asszonyommal Beldiné asszonyom dolgaiban valamely Hagymási vagy Lápossi nézőhöz³ való meneteliről s követség hordozásáról szólott volna, hallottam szájabul: nem hogy követségét hordoztam volna, de inkább Jaxainak törvénytelen elviteliért számos esztendőktől fogva feléje sem voltam, sem semmi emberével nem tanácskoztam.

Azonkívül hallottam a bodoni rab asszonyok⁴ felől az raboktól, hogy egymásra boszorkányságot kiáltottak volna a tömlőczben. Hallottam, Kovács Istvánné és Herpályné asszonyomék egymásnak panaszkodtak: Lelkem, micsoda hirt hintegetnek, hogy ládánkban találtattak volna az ördögök dabja és zászlója.

Hallottam azt is: hiszem méltatlan nyomorgattatom, te tudod Istenem, mert ha az a személy volnék, eddég magam szabadulásával nyomorgatóimon bosszúmat állattam volna.

Kívül, más kézzel: Herpályné dolgairól.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 24—25.

135.

Horvát János vallomása

[Görgény, 1685. április 29-e előtt.]¹

Horvát János raboskodván Görgényben, igen megbetegedett s kinn az rabházban feküvén, az három rab asszony, úgymint Herpályné, Kovács Istvánné s az néző asszony², gondolván, hogy aluszik Horváth János, kezdettek így beszélni s panaszkodni egymás között:

Herpályné mongya, az elébbi rajta tett gyalázatért boszút állott volt, az mostaniért boszút tudna állani, ha pénze volna. Erre mond Kovácsné: van nekem még ezer tallérom, ha száz tallért reá kell is költenem, jó szívvvel megfizetek. Kovács Istvánné mond: csak attul félek, az Szamosujvárt megfogott Németné, vagy Drabantné³ mongya ki a dolgot (mint hogy az járt az előtt is hozzája Solyomköre). Herpályné erre mongya: ne féljen kegyelmed attul asszonyom, mert ha darabrul darabra metélik is a testét, de az soha ki nem mongya. Hanem várakozzunk egy

kevessé, lássuk, ha lesz-e szabadulásunk. Ha nem lesz, fogjunk hozzá, fogadgyunk embert, az ki az úrnak, Teleki Uramnak⁴ vagy hajából, vagy szakállából, vagy villájáról leesett falatrul, vagy körméből hozzon kezünkben, azzal vagy magán, vagy gyermekin boszúnkat álljuk; ezt az dolgot bizta az két asszony, Herpályiné és Kovácsné az néző asszonyra, hogy szerezzen embert, az ki szerit tegye valamelyikének az úr udvarában.

Megszabadulván az rabságbul Kállay, gyakorta feljárnán az várban, napjában hol kétszer, hol háromszor beszélett, sűgött sokat az néző asszonnyal. Az mely nap az úr ő kegyelme, szeredán Görgényből eljött, az nap felment volt őkegyelme az várban. Felkésérven Kállay is az urat, ő hátrább maradott s sokat beszéllett az nézővel, mikor elvált tőle. Legutóbb az szuszék mellet beszéllett az nézővel. Akkor adta kezébe keszkenőjét az nézőnek, mely most is nála vagyon s az derekán viseli. Akkor adott pénzt is az néző által Herpályiné Kállaynak, de mennyi volt, nem tudja.

Az úr ő kegyelme⁵ Görgényből való eljövetele után mondotta mint egy harmadnappal az néző: találtam már embert, azki szerez nekünk az urnak vagy szakállából, vagy hajából, vagy körméből, vagy villájáról leesett falatbul. Mondta, Teleki Uram szolgáját, Kállait találtam. Erre mondotta Herpályiné: jól vagyon, meg lesz az száz forintja. Ezelőtt egy nehány nappal fel akar vala menni Vas István, az Kovácsné kisebb fia az anyjához, de be nem bocsátották az várban. Hanem Kovács Istvánné mongya az szolgálójának: menj el Sára, mondd meg Vas Istvánnak, keresse fel Kállait, a Teleki úram szolgáját udvarnál s beszéljen vele. Az Vas István el is ment akkor mingyárt Fogarasban Tisza urammal.

Vagyon ott egy Radnótfáján lakó Vészi István⁶ nevű tömlöcztartó, kin mikor az várbeli szogálatnak szeri vagyon, az szabadoson be jár az rabasszonyokhoz, beszél sokat vélek s ír közöttök kiváltképen éjszakában. Mindenfelé, az hova akarják, ezzel iratnak, sőt mások is közikben szabadoson bejárhatnak, csak tallérral, nestel, róka bőrrrel keressenek kedvet az porkolábnál s egyéb tisztelnél.

Ezeknek dolgokat, úgy hiszi Horvát János, hogy Szilágyi⁷ jól tudja, mert szájából hallotta Szilágyinak, hogy mondotta volna az rabasszonyoknak: ti lélek kurvák, magatok fejére vakartok, magatok égetitek meg magatokat.

Vagyon ott egy Oláhné rabasszony, Betlen Gergely uram jobbágy asszonya, az kinek szilvát adtak enni, abban vesztették meg. Két hétig kinlódott is miatta, egykor kikiáltotta mind az rabok, mind drabantok hallatára: ti vesztettetek meg engemet (Bene János lévén akkor tömlöcztartó). Erre mondotta az néző: lesz ördög semmi gondod. Más nap tekéntik, hát semmi gondja nincsen. Horvát János mondotta nekik: magatok vesztitek magatokat, ez kikiáltotta az dolgot, ez már elhiresedik.

Vagyon Kovács Istvánnénak Szamosújváron túl Kecsetszilváson egy jobágy asszonya, azt igen emlegette, sóhajtottá, ha beszélhetne vele, dolgait bizná reája.

Kívül, Szántai Komáromi János kezével: Horvát János relatiója. Circumstantiae quaedam relationes. NB.

Nro. 9. Sub hoc sunt nro. 9.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 26—28.

**Hegyesi András és Boér György jelentése a fogoly asszonyok vallomásáról
Görgény, 1685. április 29.¹**

Anno 1685. die 29. Aprilis.

Mi ez ide elébb megirt személyek a méltóságos ur nemzeti székü Teleki Mihály uram ő kegyelme parancsolatjából görgényi várban felmenvén, a kezünknel levő írást a várban levő rab asszonyok előtt elolvastván, így replicáltak reá:

Az előszámlált dologra Herpáliné így felelt: azokban a dolgokban, kikkel vádoltatik, semmi vétke nincsen.

A Horváth János ellene való vádgya indittatott ebből: Szilágyi neheztelvén Herpálinéra azért, hogy az borsot az várból leküldötte törni, lött holmi ellenkező szó közöttök, melyre mondotta Horváth János Herpálinénak, miért morgasz ördögadta boszorkánya a rabokkal. Ezen öszve veszvén mondotta Herpáliné Horváth Jánosnak, miért szidsz akasztófára való nyársban megszáradni való engemet, mert hited el magaddal minden szidalmidat, átkozódásidat és fenyegetésidat, melyeket az úr Teleki Mihály uram ellen mondtál, tudtára adom az Urnak. Mert te mondtad azt, hogy az nagyfejű beste lélek kúrva fia mind magát, mind csecsszopó gyermekét a tüzes gutával, menykövel üttesse meg az Isten. Ezt nem csak egyszer-kétszer, hanem sok izben cselekedte. Megszabadította Szathmárnál a németektől², ha akkor meg nem szabadította volna, nem kesergetné őtet ez rabsággal. Mivel azzal adta be Toldiné, hogy az szekerében akarja útjában az urat meglövdözni. Azokban az beszédekben penig az úr ő kegyelme veszedelmére czélozó a dolgokban lón részes, ha hites, ha tanácsos, melyekkel Horváth János vádolta s ha soha se Kállaival, se rab társaival azokról a dolgokról tanácskozott, se azokra a dolgokra kérte, magát s heted ízig a maradékját tüzzel való megégetéstől ne mentse Isten.

Az Horváth Jánossal való beszélgetésit Herpálinénak Kovács Istvánné, Murányiné, Kis Mihályné mind így tudgyák.

A több rabok penig minden dolgok átaljában átok alatt tagadnak. Murányiné is rettenetesen esküszik, hogy soha semmit sem hallott, sem tudott az Asszonyunk ő nagysága nyavalyájában, az Isten soha születésétől fogván való semmi bűnét meg ne bocsássa.

Az néző asszony is magát azzal menti, hogy Kállainéval semmit sem beszéllett, hanem egy darab gyolcsot adott volt az inge foldani s azért adta Kállainé neki a keszkenőt, hogy ő is maga ingét foldozza meg.

Az tömlöcztartó Veszi István azt mongya, hogy Murányiné nevével irt volt két véka köles felől Felfalusi Nagy Bálint nevű embernek Zöldi uram hitivel. Isten úgy segélje, soha semmit többet annál nem irt sem éjjel, sem nappal senkinek.

Az Herpáliné apologiájában feltett az úr ő kegyelme ellen való szitkát Horváth Jánosnak hasonloképpen hitivel mondgya Veszi István. S még az

feleségének is Horváth János azt mondotta, ne jőj többször ide, mert tudom, hogy vagy esztendő előtt egy holnappal, vagy esztendő után egy holnappal elbocsát a nagyfejű Teleki kúrvafia. Mert szokása, hogy bizonyos időt teszen fel, addig nyomorgat, annak utána elbocsát.

Mely mi előttünk lött dologról adgyuk az mi pecsétés recognitionkat fide mea mediante.

Hegyesi András, Thordavármegyének edgyik főbirája mpria.

Bojér György mp.

*Kivül, más kézzel: Herpályiné ellen való testimonialis, de nem sokat ponderál.
Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 29--30.*

137.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1685. szeptember 22.

Edes Batyam Uram!

Isten kegyelmedett minden jokkal algya megh.

Kegyelmed levelet igen kedvesen vettem, melyben mit irjon kegyelmed, ertem. Bizony dologh, az mint az előttis irtam vala kegyelmednek, én örömett mast akar-tam volna, de mivel az mint kegyelmedis írja, siető leven az az utozas. Am had mennyen, csak arra kegyelmed felé indullyon, es mivel igen sokatt tulajdonit maganak, kegyelmed adgya elejeben, hogy eő nem követt, hanem Posta leven, megh tartoztassa nyelvelt, valamint ollyat ne szollyon, mely miatt busulasunk ne következze.

A Gombkötő felől Hofmester Uram ir kegyelmednek, bizony dologh oly lator makacs legeny az, hogy hozza ember nem hinni. Kegyelmedtül kedvesen veszem, ha megh fogattya s vasban vereti s jol megh penzaltattya s küldgye ide.

Az mi az Urak Görgenyben valo menetelekett illeti, kegyelmedtül kedvesen veszem, tudositcson, hanyadik napra javallya hogy oda mennenek eő kegyelmek. Es Uram eő kegyelme nevel irassunk eő kegyelmeknek, vagy penigh magam nevem alatis. Alvinczi Uramertt által küldök s hivatom s ő kegyelmevelis beszellek.

Azomban kegyelmedett követem, hogy illy csekely dologrul busitom, emle-kezetiben lehet kegyelmednek, mikor az Mondrai Fellajtartt kegyelmednek adtuk vala, kegyelmed igitte vala, hogy aszt az hitetlen varro inast kezhez kereti. Ugy hallottam, hogy Eocsem Aszonynak magatt commendaltatta. Eő kegyelme azertt nem fogadta megh, hogy ellenünk nem akartt tartani, azertt edes bátyam Uram,

kedvesen veszem kegyelmedtől, izenne Eocsém Aszonakis, hogy már mint egy megh fogadna s fogassa megh kegyelmed s fogva küldgye ide. Az Portai levelek irant kegyelmed irasitt megh Uramnak eő kegyelmenek nem hoztak megh.

Kegyelmed tudositasatt edes bátyam Uram el varom. Isten kegyelmedet eltesse.

Radnoth 22. Septembris 1685.

Kegyelmednek minden jokatt kivano Attyafia

Bornemisza Anna mp.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak eő kegyelmének, kedves edes Bátyám Uramnak eő kegyelmének.

OL P 1238. 8. doboz. (U.r. B. 698.) Az aláírás autográf.

138.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1685. szeptember 23.

Edes Bátyam Uram!

Isten kegyelmedett minden jokkal algya megh.

Kegyelmed tetczese szerint Itilő Mester Uramot altal hivattam. Micsoda akadalyokatt tanalt ő kegyelme azon dolgokban, maga eő kegyelme kegyelmednek megh irta, es mivel igen sietne hazahoz, kegyelmed minel hamareb tudositcon bennünket mind eő kegyelmet azokrul az punctumokrul, addegh nem bocsat-hattyuk el ő kegyelmet innen.

Isten kegyelmedett eltesse.

Radnoth, 23. Septembris 1685.

Kegyelmednek minden jokat kivano Attyafia

Bornemisza Anna

Címzés: Tekintetes Nemzetes Szeki Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak eő Kegyelmenek adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (U.r. B. 699.) Az aláírás sem autográf.

Alvinczi Péter Teleki Mihályhoz

Radnót, 1685. szeptember 25.

Meltóságos úr, nékem uram!

Kegyelmed Resolutioját uram, vettem alazatosan. Lattya Isten uram, czél szerént soha Kegyelmed parancsolattya ellen s kárára nem cselekettem s ez matériábanis az eo Nagyságok és Kegyelmed nehézségére okot adni nem igyekeztem. En uram az én csekély mivoltom szerént kész hűségemet akar mikoris el követem, de mint hogy nagy az materia sok tekintetekre nézve, ezért tettem kérdésben az punctumokat¹, hogy annyivalis jobban folyhasson s érhesseis végét azon dolog. Ugyanis uram, ha törvény szerént kel azon személyeknek bűnhedni, vagy szabadúlni, mint egyéb dolgokbann, nem kevésbé kívántatik ebbenis az készület és az következhető akadályoknakis el hárintása.

Az foglyoknak uram ha Cathalogussát iól meg iriák, mind lako helyek, mind másokkal lött conversatiojok alkalmasint világosodik. Ez iránt uram kegyelmed méltóztassék parancsolni. Az leveleketis uram ha kegyelmednek úgy teccik, el hozzattya s azok az utrumoknak elég matériáját adgyák. És Director urammal eo kegyelmével², mint hogy eo kegyelmének kelletik ágálni, enis munkálodom meg írásokban és az Inquisitoroknakis expeditiojokban. Meg lévén uram osztán az fundamentum — könnyeb leszen azon dolognak valóságát, akar az Gyűlés előtt ha lehet, itiletre bocsátani s ha halladni kelletikis, úgy tecczik, igen akadályos nem leszen.

Mind az által uram én, valamint eo Nagyságoknak és kegyelmednek is mi tecczeni fog, kész vagyok méltatlan mivoltomat alazatosan alkalmaztatni, csak hogy osztán, avagy csak ezeknek el halgatásával az dolgot akadályoztatni s magamotis okoztatni ne lattassam.

Várom ezért uram kegyelmed tellyes Resolutiojat alazatosan.
Radnoth die 25. Septembris 1685.

Kegyelmed alazatos szolgália

Alvinczi Péter mp.

Címzés: Az Méltóságos úr Teleki Mihály uramnak eo Kegyelemének, nékem uramnak eo Kegyelemének alazatosan.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 768.) Autográf.

Feljegyzés a bírósági eljárás megindításának jogi akadályairól
[Radnóti, 1685. szeptember 25.]¹

A görgényi fogoly asszonyokról.

1. Az hozzám küldött utrumoknál én jobbakat, világossabbakat s bővebbeket nem kívánhatnék.

2. Ami az ellenek való processust és certificatiot illeti, én sem in generali, sem in particulari addig nem tudok certificatiot ellenek formálni, valamig ezek az én dubietasim nem expediáltatnak:

1. Rendszerént való és az ország törvényében befoglaltatott processuson kellessék-e őket prosequálni, avagy rendkívül való processuson?

Rendkívül való processuson addig nem lehet, valamig az ország speciális törvént nem ír rólok és forumokat s bírásokat nem determinálja.

Igy notáztattak volt meg Désen némely judaizánsok², mind forumjokat, mind deputatus bírásokat az akkori fejedelem az országgal együtt meghatározván elsőben. Ha ezeknek a dolgoknak eligazítására is az ország úgy delegálna, jó volna és sokkal átalabb volna.

2. Ha rendszerént való processuson kelletik őket prosequálni: queritur. Notára-e ország előtt, avagy in et ob crimen veneficii táblán-e, vagy vármegyén.

a. Ország előtt nem lehet, mert nem fog notát illetni talán, quia non pertinet ad crimen maiestatis. Amely méltóságos fejedelem az országnak és akinek az ország is hites és legalább aki iránt véghez ment az electio és confirmatio, a körül lehet crimen laese maiestatis, videatur prima species nota, decretum pars I. titulus 14.³

b. Táblán nem lehet pro hic et nunc: mert noha ugyan octavalis táblán meg lehetne, de a késő⁴. Dietalis táblát pedig nem illet, mert az 1683. esztendőbeli kilenczedik articulus⁵ csak a gyilkosság és paráznság casusának persecutioját hagyta a causansoknak arbitrumokban, hogy akar octavális, akar dietalis táblán persequalhassék. A több casusokban generelis lex debet attenti.

c. Vármegyén meg lehetne, de amennyi vármegyékben laknak azok a személyek, annyi vármegyén kell lenni prosecutiojuknak is, mely is felette fáradságos és haladékos.

3. Azonban, ha vármegyén lenne prosecutiojuk, soha arra egy actor nem érkezhetnék, hanem ha a vármegyék tisztei lennének az actorok, de azok is a director nevére emanált relatoriával nem élhetnének, az inquisitio pedig úgy tudom, director neve alatt perágaltatik.

4. Ha ezekben semmi difficultás nem volna is, a certificationak, avagy citationak cum brevi declaratione meriti casus kell lenni, az a declaratio pedig mind addig nem lehet rendesen, míg az inquisitio végben nem megyen, abból declárlathatnak osztán a casusok merituma.

Conclusio

Ha azért se ország előtt, se táblán, se vármegyén ob expressas difficultates őket ezért prosequálhatni [nem lehet], szükség: 1. hogy a mostani országgyűlés alatt rendelkezjenek bírakat és forumot⁶ nekik, kik előtt és hol prosequáltassanak, egyszersmind 2. hogy az inquisitio⁷ készüljön el a gyűlésre, melyből a certificatio vagy citatio rendesen instituáltathassék ellenek.

Salvo meliori aliud iudicio.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fók. JATE Ms 59. 123—124.

141.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
[Radnót], 1685. szeptember 25.

Edes Batyam Uram!

Isten kegyelmedett minden jokkal algya megh.

Kegyelmed levelet vettem, melyből ertven, hogy kegyelmed az en dolgaimban faradoz. Isten kegyelmedett eltesse erette. Itilő Mester Urammalis beszéltem, mar en kegyelmetekre bizom, kegyelmetek tova'bis az mint rendit tudgya, munkalodgyek edgyet ertven kegyelmetek. Az gombkötő es Varro Janos dolgabulis kegyelmed jo akarattyát varom.

Magunkrol irhatom, magam csak azon allapattal vagyok, mint kegyelmetek latta. Uram eő kegyelme s az gyermek, Istennek hala, fen vannak, noha mikor az negyednapja el jön, megis megh latczik az gyermekben hogy boczogattya.

Isten kegyelmedett mind Eocsem Aszonyekal edgyütt eltesse jo egesse'gben.
25. Septembris 1685.

Kegyelmednek sok jokat kivano attyafia

Bornemisza Anna

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Batyám Uramnak eő kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (U.r. B. 702.) Az aláírás sem autográf.*

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1685. szeptember 25.

Edes Bátyám Uram!

Isten Kegyelmeteket idvességes jókkal meg áldgya.

Kegyelmeteket ez alkalmatosságunkalis akarván látogatnunk levelünkkel, kívánt állapotbann talállya Kegyelmedet s mind Eocsőm Asszonyokat ő Kegyelmeiket, kívánnyuk. Kivánvánis tudósítatnunk Kegyelmetek állapottya, egessége felől, Kegyelmed tudósítását kedvessen el várjuk. Eocsem Asszonynak ő Kegyelmének valami orvosságot küldöttünk, olyan az, kihez hasonlóval hasonló állapotunkban magunkis eltünk. Meg irattuk Köpeczi Urammal módgyát, mint kell élni véle.

Ezen alkalmatossággal Huszthra emberünket teczet Penzel küldenünk Praesyidium Novemberi havokra való hó Pénzeket. Azonban az Udvarbíró kezébenis Borok vetelére az Korcsma tartására, mert nem tudhattyuk, mit csinálnak, mind csak innen belől kell pénzel őket segittenünk, onnat penig nem igen hozzák. Azonban az mint Kegyelmednekis teczet s Görgenyben beszélgettünk, Decemberi havokra buzával fizetni parancsoltunk az Udvarbírónak, abbul a Csehi buzából. Meg irattuk Frater István Uramnakis, Kegyelmedetis tudósítani akartuk kegyelmesen.

Továbbá kívánvan, Isten Kegyelmedet boldogul tárcsa meg es jó egességben eltesse öcsem Asszonyékkal ő kegyelmekkel s öcséimmal edgyütt.

Radnóth, 25. Septembris 1685.

Kegyelmednek jót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (U.r.B. 700.) Az aláírás sem autográf.*

Bornemisza Anna Teleki Mihályné Veér Judithhoz

Radnót, 1685. szeptember 25.

Edes Eőcsem Asszony!

Kivánt jókkal Isten Kegyelmedet meg áldgya!

Ez alkalmatossággal küldöttünk Kegyelmed számára egy bizonyos orvosságot, mellyel mint kellyen élni, meg irattuk a módgyát Köpeczi Urammal, elis kül-

döttük az Írást. Ollyan orvosság az, mellyel hasonló állapotunkban magunkis eltünk s tapasztaltuk hasznát. Kegyelmed tudósícson maga és öcsem Asszonyék ö kegyelmek egessegek felől. Engedgyeis Isten kívánatos hireket Kegyelmetek felől hallanunk.

Radnoth 25. Septembris 1685.

Kegyelmed iót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uram ö kegyelme kedves házastársának, Tekintetes Nemzetes Vér Judith Asszonynak, kedves öcsém Asszonynak ö kegyelmének adassék.
OL P 1238. 8. doboz. (U.r.B. 701.) Az aláírás sem autográf.

144.

Alvinczi Péter Teleki Mihályhoz
Gálfalva, 1685. szeptember 27.

Méltóságos úr, nekem uram!

Isten kegyelmedet íó egésséggel örvendeztesse, alázatosan kívánom!

En uram az Görgényi materia iránt mostis nagy mértékben szenvedem az eo Nagyságok nehézségét, noha bizony semmi parancsolatom felölle nem vólt. Más az, hogy Director' uramatis illetné az dolog, hogy onnanis ne okoztatnám. Mind az által uram én két böcsületes deákokat inquisitiora expedialtam, kérvén alázatosan uram kegyelmedet, méltóztassék ha lehet, elejekben adott írásimat² meg tekénteni és az mikről illik, disponálni. Irtam uram én az foglyok certificatiójárolis formát, Fő biro uram eo kegyelme egy szolgabiro által véghez vitetheti. Azmely írások uram kegyelmednél vannak, az foglyok catalogussával együtt ha kegyelmed ide küldeni méltóztatik, énis uram Director uramnak adom. Az Cathalogus mind az által az Inqvisitor deakoknakis kivantatik. Az Gyűlés előtt törvényt láttatni ellenek én uram meg mondtam szép ratiokkal akadalyosnak lenni, de csak nehezséget szerzettem véle. Már töb akadalyokat uram én nem forगतok, varok mindenekben kegyelmed parancsolattyától.

Az Radnotfai leveleket uram, mind kegyelmednek mint uramnak alazatosan oda küldöttem. Jo volna azt az just az ott valo Vámos hid és korcsoma proven-tussával szaporittatni.

Mig uram az Inqvisitorok procedálnak, en uram magam oda alá valo dolgaim tekintesere fordulok, ha kegyelmednek ellene nem lészen és ha mi kegyelmed parancsolattya lészen, kész lészek onnanis magamot alazatosan alkalmaztatni.

Isten uram kegyelmedet szerencsesen éltesse s boldogitcsa.

Gálfalva 27. Septembris 1685.

Címzés: Az Méltóságos úr Széki Teleki Mihály urnak eo kegyelmének, nékem uramnak eo kegyelmének alázatosan.

OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 768.) Autográf.

145.

[Alvinczi Péter javaslatai a vizsgálat folytatásának módjáról]

[Gálfalva, 1685. szeptember 27.]¹

Az görgényi fogoly asszonyok dolgainak kikereséséről való utrumok,
azmint én rea érkezhettem, holmi egyéb requisitumokkal együtt:

Utrum

1. Tudod-e, láttad-e nyilván, vagy bizonyosan hallottad-e ha az elmúlt esztendőekben az méltóságos Apafi Mihály kegyelmes urunkat, vagy méltóságos Bornemisza Anna fejedelem asszony kegyelmes asszonyunkat akármi rendbeli férfi, vagy asszony, szolga, vagy szolgáló és nemes, vagy közrend valahol méreggel, fegyverrel, varázslással, kuruzslással, vagy akármiféle mesterséggel titkon, vagy nyilván is erejétől megfosztani, megölni, vagy öletni, vagy akárminemű nyomoruságban ejteni igyekezett és munkálódott volna valaki s ha ilyet tudsz, vagy láttál, mond meg, mi formában tudod és láttad, hol, mikor és kik tanácskoztak, vagy cselekedtek olyan dolgot, kiknek micsoda szavait hallottad afféle dologról és holott s micsoda eszközökkel s mi formában munkálódták az olyan dolgokat?

2. Hát ha nyilván nem tudod s nem láttad, hallottad-e bizonyosan, kik igyekeztek s mesterkedtek, sőt ugyan munkálódtak is azon, hogy vagy magok, vagy mások által asszonyunknak ő nagyságának erejét elvegyék, elméjét megháborítsák, egészségét elfordítsák, sőt ha lehet, életétől is méreggel, fegyverrel, varázslással, kuruzslással, vagy egyéb ördögi mesterséggel s praktikával megfosszák ő nagyságát s ha mit ilyet hallottál, hol hallottad, kiktől hallottad, mikor hallottad és kik felől hallottad, sőt micsoda szónak formájában hallottad és kik hallották, látták mások is azon dolgot, vagy beszédeket?

3. Hát azt tudod-e, vagy bizonyosan hallottad-e, ki lehetett azon gonosz dolognak indítója és kik tanácskoztak szemben s irás, vagy izenet által is egymással azon dolgokról, kik lehettenek eszközök, követek, vagy írók is azon dolgokban, sőt kik fáradoztak s segítették is azon dolgokat pénzzel, tanáccsal, vagy külömben is akármely titkos mesterséggel s most azok közül, az kik abban részesek voltak, kik hol vannak és laknak?

4. Hát hogy valaki holt testet ásatott volna ki, vagy valakinek szívét, valamely tetemét testéből kivétette volna, haját, köntössének darabját, vagy valamiét házából kívánta volna s affélének szerzését pénzzel is munkálódta volna az ő nagyságok, vagy más valamely ember ártalmára czélozó szándékának véghez vitelére, tudod-e, vagy nyilván hallottad-e, s ha ily dolgot tudsz, vagy hallottál, kicsoda, mikor, holott és mi formában cselekedte, sőt azon dologban tanácsok, segítő társak és munkások is s most azon személyek közül ki hol vagon és lakik?

5. Hát azmitől fogva megírt kegyelmes asszonyunk ő nagysága erejétől megfosztatván ágyban esett, hol és kiktől kicsoda beszédekét hallottál az ő nagysága nyavalyája felől és hogy valahol valaki örült volna az ő nagysága nyavalyás voltán, annál inkább hogy valahol valaki az ő nagysága nyavalyája terjedését kívánta s munkálódta volna, tudod-e, vagy bizonyosan hallottad-e s ha ilyet tudsz, vagy nyilván hallottál, kifelől és hol, mikor s kik előtt hallottad és most azok közül ki hol vagon s lakik?

6. Hát hogy valaki az országban ördöngös, varázsló, bűvös, bájos, néző, csilagokból jövendőlő, vagy egyéb ördögi mesterséggel, boszorkánysággal élne, holt testeket ásatna, holt tetemeket szedetne, valakinek szívét, vagy valami tetemét testéből kivenné, vétetné, vette, vagy vétette volna, vagy hajából, köntösséből, vagy valami házbéli eszközéből valami darabot, részt szerzeni munkálódott volna, vagy ártalmas gyűkereket ásatott és füveket szedetett volna maga, vagy mások által, megírt kegyelmes asszonyunk, vagy mások ártalmára s romlására s ha ilyeket tudsz, vagy nyilván hallottál, nevezd meg valósággal és mond meg azt is, kik lehettenek társai, tanácsi és segítő eszközei, sőt hol, mikor és kicsoda formában követtek afféle dolgokat.

7. Hát Herpályiné, Kovács Istvánné és (az többit is, kik fogva vadnak t.t. [!]) felől valami varázslást, kuruzslást, ördöghöz való folyamodást, bűvös bájosságot, ártalmas füvekkel s gyűkerekkel való munkát, ennek felette hogy valakinek holt tetemét kiásatták volna, valakinek szívét, vagy valami tetemét testéből kivették volna, valakinek hajából, köntösséből, vagy házából valami részt, vagy darabot szerzeni munkálódtak volna, hogy affélével az mi kegyelmes asszonyunknak, vagy valakinek nyavalyát, veszedelmet, vagy valami ártalmára való dolgot vihettek volna magok, vagy mások által végben, tudod-e, láttad-e, vagy bizonyosan hallottad-e s ha valamelyik felől közüllök ez felét láttál, tudsz, vagy bizonyosan hallottál, mond meg kedvezés és személy válogatás nélkül, mit tudsz, mit láttál, vagy hallottál bizonyosan és közüllök ki, hol, mit, mi formán, kivel, ki tanácsából, ki segítségével és ki ellen mit cselekedett?

8. Ha tetszeni fog az urnak ő kegyelmének, feltehetni: Hát Béldi Pálné felől kicsoda varázslást, ördöghöz való folyamodást ő nagyságok birodalma, fejedelmi széke, élete, egészsége megbomlása, vagy elfogyása ellen, vagy akármilyen titkos munkáit s igyekezetit láttad, tudod, vagy hallottad bizonyosan és ezféle dolgokban kikkel tanácskozott, munkálódott és kiknek élt szolgálatjával s kicsoda eszközök által mit cselekedett az ő nagyságok romlására?

Azmint pediglen az eddig lehetett experienciámhoz képest általláthattam, az ide alább megírt helyeken és személyeket szükség megesküdtetni szorgalmason felnyomozván és czirkálván, ha kikre ezek relegálnak, mert külömben félő, nagy hibája ne essék az dolognak.

Vesselényi Pálné asszonyomat magát és közelebb forgó, vagy azelőtt forgott cselédit, egy ott lakott Ilona nevű szolgálóját² is felkeresvén s fateáztatván.

Kende Clara asszonyt is szükségesnek látom közelebb forgó cselédével együtt fateáztatni.

Gyógy körül is emlegetnek valami nézőt, ha azt is felnyomozhatnák, nem ártana.³

Székely István nevű Béli Pálné szolgálját is emlegetik, ha felnyomozhatják s fateáztatják, szükséges.⁴

Ezekon kívül inquirálni kell:

Bodolán nevezetesen Nagy Andrásné, alias Szabó Ambrusné, Bugyilannét, Lumul Iuonnét⁵, Serény Miklósnét⁶ és másokat is és ha kikre ezek relegálnak, azokat is fel kell nyomozni és meg is kell eskütni.

Ilyénben, Uzonban és Arapatakán is nem árt tudakozni szorgalmason.⁷

Az ő nagyságok lakóhelyén Radnóton, Fogarasban s Fejérváratt is szükség, kivált a Béli Pál szállásin s ha kikre onnan igazitanának az vallók.

Kolozsváratt igen szükséges inquirálni kivált az Vesselényi Pálné asszonyom szállásán s az Béli Pálnén, keresvén és tudakozván oly személyeket, kik oda járások voltak.

NB. Az kolozsvári tanácsot is requirálni kell, adjanak hiteles recognitiót az gyermek dolgáról, kinek szívét kivették volt, egész declaratioval, sőt ezen materiáról is kiket kellessék fateáztatni, haszonnal tegyenek tudósítást⁸.

Mezőbodonban ásták volt fel egy kertésznek testét. Ott arról, úgy hiszem, lesznek fatensek, sőt több dolgok is fognak kinyilatkozni, csak Barta Tamásné és Bumba Istvánnét fateáttassák és ő általok s mások által is többeknek mehetni végére, kiktől az utrumok szerént érthetni az dolgokról.

Szamosujváratt és Füzesen⁹ s Németiben is taláztatnak ezekben tudós emberek, ott is szorgalmason tudakozni kell, sőt az várbeli tiszteket is talám nem árt fateáztatni.

Bethlenben is és az ott körül való falukban is lehetetlen ne találkozzanak, ott is azért Busita nevű darabontot fel kell kerestetni, sőt többeket is az várbán és az falukon is hűségesen kell fateáztatni.

Egy Zilahi nevű praedicator volt Németiben, azt is fel kell keresni és fateáztatni.

Ezekon kívül, mivel az dolog én előttem igen homályos, én tovább nem mehetek, de ha mire az említett fatensek, sőt az megírt helyeken megesküendő személyek fassioi mutatnak, úgy gondolom, alkalmasint megvilágosodik az dolog.

Szükséges ide az ur ő kegyelme jóakaratójából az görgényi fogoly asszonyoknak cathalogusa, hogy abból ki hol lakik és kikkel lehetett conversatioja megvilágosodván, az hasznos bizonyságok felkeresésére nagyobb ut nyitassék.

Az utrumokat ha mint az urnak ő kegyelmének tetszik, variálhatni, én is örömet director uramra ő kegyelmére bízom, de az ő nagyságok nehézséggel siettető méltóságos parancsolatok nem engedé.

Azon görgényi fogoly asszonyok certificatiója is, ha avagy csak generaliter végben mégyen is, úgy tetszik, nem árt, annyival is rövidül dolgoknak munkája.

NB. Ut supra Bodolán, Ilyénben, Uzonban és Árapatakán szorgalmatosan meg kell tudakozni Béli Pálné asszonyom körül micsoda cselédi, jobbágyi, sőt más akármi rendbeli emberek is forgottanak titkos dolgaiban, sőt másutt is, ha kik afélék találkoznak, meg kell tudakozni és felkeresvén, meg kell esküttetni az fenn megirt utrumok szerint.

NB. Az fenn említett Bodolai személyeket pedig semmiképpen fassio nélkül nem kell elmulatni. Ez dolgokban kegyelmek iuxta formulam iuramenti ab officio praestiti procedáljon, ez materiát és ennek semminemű circumstantiáit ne divulgálja, sőt tartsa titokban. Az fatenseket hűségesen examinálja és fassiojokat valósággal és változtatás nélkül írja le, a minutát, mihelyt a dolognak vége lesz fide mediante subscribálván, hogy valami interveniálható casus az egész inquisitiót ne annihilálhassa.

Actum in possessione Gálfalva, die 3-tia Octobris anno 1685.¹⁰

A lap felső szélén, Szántai Komáromi János kezével: Görgényi dolgok. Uzoni, Bodolai és Árapataki relatoria nb.nb. Utrumok.

A.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 33—40.

146.

Csapi Ferenc jelentése Apafi Mihálynak
Görgényszentimre, 1685. október 2.

Illustrissime ac Celsissime princeps domine domine mihi naturaliter clementissime fidelitatis fidelium perpetuorumque servitiorum meorum in gratiam illustrissimae celsitudinis vestrae humillimam debitamque semper oblationem.

Kegyelmes uram igen alázatosan akarám nagyságodnak, mint kegyelmes Uramnak, értésére adnom, quod in hoc Anno praesenti 1685 die 2. mensis Octobris:

Adatván kezemben fiscalis director nemzeti Hegyesi István uram ő kegyelme instructiója, mellyel küldettem el Thordavármegyében nagyságod görgényi várában fogságban levő rab asszony emberekhez, hogy az instructio szerint certificálnám' nevek szerint mindeniket ad octavam diem, mely instructio szórúl-szóra így vagon:

Kegyelmeteknek, közönségesen itt az fogoly házban levő asszonyoknak, fiscalis director Hegyesi István uram ő kegyelme jelenteti, ezentúl minden órán maga dolgairul gondolkodjék szorgalmatosan és hűségesen készüljen hozzá, ha úgy akar,

bizonyosságokat is maga dolgai mentegetésére keresvén, hogy ezentúl nyolcad nap múlva, amikor ő kegyelme reáérkezhetik, itt Görgény várában kegyelmelek dolgát végső és istenes igazításban akarja vétetni, akkor azért kegyelmelek is külön-külön magáról igaz okot és számot adván, fogságának kimenetelit tudhassa meg.

Én azért a fenn leírt napon, esztendőben és helyre elmenvén és az instructioval edgyütt kezemben adatott rab asszonyoknak nevekről irt regestum szerint (melyet ez inclusában bétöttem), a meg irt asszonyokat őkegyelmeket a fogházban tanálván, mindeniket nevek szerint külön-külön Certifikálám ad octavam diem az előmben adatott instructio szerint; melyet mindnyája meghallgatván külön-külön- mindnyáján tőnek ilyen választ: semmi vétkeket nem tudom, fogságot miért szenvedek.

Mely dolog én általam így menvén véghez, irtam meg nagyságodnak mint kegyelmes uramnak igen alázatosan fide mea mediante, szokott pecsétem és subscriptionnal corroborálván. Isten nagyságodat szerencsés és hosszas országlással boldogítsa.

Datum in Görgény Szent Imre die et anno ut supra notatis.

Nagyságodnak alázatos méltatlan legkülsőbbik hive, Thordavármegyében Görgény-Szentimrén lakó Csapi Ferencz, nemes Thordavármegyének edgyik hűtös vice szolgabirája. mp.

Correcta per eandem.

Más kézzel: Ezt deponálni kell.

Címlapon: Anno 1685. apertum per magistrum Petrum Alvinci protonotarium.

Certificatoria relatoria.

Címzés: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Michaeli Apafi Dei gratia principi

Transilvaniae partium regni Hungariae domino et siculorum comiti etc. domino domino mihi naturaliter clementissimo.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 31—32.

147.

Galambfalvi János és Pécsi Sámuel jelentése az Árapatakán lefolytatott vallatásról
[Árapataka, 1685. október 3-a után.]¹

Illustrissime ac celsissime princeps, domine domine nobis naturaliter clementissime.

Humilium, fidelium, perpetuorumque servitiorum nostrorum in gratiam Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimam debitamque semper oblationem.

Vestra clementer noverit Illustrissima Celsitudo, quod etc.

1. Testis. Providus Stephanus Gaszpor, iobbagio generosi Clementis Béli de Uzon in portione eiusdem possessionaria in possessione Arapataka, comitatuque Albensi Transilvaniae existens habitans et commorans, annorum circa 50. citatus, iuratus, examinatus fatetur. Ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-

mum nihil, ad 8-vum hoc modo: Tudom azt bizonyosan, hogy mikor Béldi Pál Tatárországban rabságra volt, Béldi Pálné asszonyom valami nyéni varásló, kurusló, bűvös, bájos, boszorkányos asszonyokhoz folyamadt (kik megholtak), és azokkal megszegődött, hogy az ő ördögi mestersegek által kihozzák az urát a rabságból, de mikor azt véghez nem vihették volna, azokat a nyéni ördögös asszonyokat megfogatta, kik is azzal mentették magokat, hogy ők azért nem hozhatták ki, hogy nagy könyörgető s nem fértek hozzá, hogy kihozzák.²

2. Testis. Providus Joannes Abadi, iobbagio spectabilis ac generosi domini Joannis Nemes de Hidvég in portione eiusdem possessionaria in possessione dicta Arapataka, comitatuque ante praenotato residens et commorans, annorum circa 60. Citatus, iuratus, examinatus, ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur sic: Hallottam bizonyosan néhai Béldi Pál uramnak egy németének szavából (ki megholt), hogy Béldi Pálné asszonyom megalkutt valami bűjös, bájos, boszorkányos asszonyokkal s ő vele is (mely német is ördögös és boszorkányos volt), hogy az urát néhai Béldi Pál uramot kihoznák Tatárországból a rabságból. Azt mondotta énnekem, hogy ő is közöttök volt a boszorkányoknak, én velem beszélgetett ilyen formán titkon, a több szavai közt ezt mondá: Elmentünk vala, ugymond, Tatárországban Béldi Pál után, hogy kihozzuk s látám nyilván, hogy a fogolyháznak ajtajának reteszről a lakatok mind leszakadozának s az ajtók kinyílnak és két gyertya ég vala az asztalon a fogolyházban, melyben Béldi uram volt s látám, hogy imátkozik vala Béldi Pál uram s hozzá nem férnek, hogy elhozzuk. A végezés pedig úgy volt, hogy Béldi Pálné asszonyom a nyéni patakban várakozzék éjfeleig s mi oda visszük éjféltre az urát, de mivel az imátkozás mia hozza nem fértünk volna, mert könyörgött, oda hattuk és eljöttünk. Béldi Pálné asszonyom is a nyéni patakból, az hol éjfeleig várakozott, hazament.

3. Testis. Providus Thomas Bibo, iobbagio egregii Joannis Greb de Ilyefalva in portione eiusdem possessionaria in praefata possessione Arapataka, dictoque comitatu existenti habita, residens et commorans, annorum circa 47. Citatus, iuratus, examinatus ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur sic: Tudom bizonyosan, hogy sokszor hivatta Béldi Pálné asszonyom az öreg Topoltága Opra feleségét varásoltatni. Az udvar népétől is hallottam, hogy a megemlitett boszorkányos asszonnyal varásoltatott, kurusoltatott Béldi Pálné asszonyom (kiktől hallottam az udvariak közül, nem emlékezem rá), hogyha néhai Béldi Pál lehet-e fejedelem, vagy nem. Ugyan az udvar népétől hallottam, hogy azt mondotta legyen a felyebb declarált boszorkányos asszony az udvar népének (kiknek, nem emlékezem rá), hogy csak varásoltat Béldi Pálné asszonyom vélem, de az ura fejedelemmé nem lehet. Azt is hallottam, hogy Béldi Pálné asszonyom mikor a boszorkányokat megfogatta, hogy az urát Béldi Pál uramot a rabságból kihoznák, a nyéni patakban ment eleiben s ott várta.

4. Testis. Honesta foemina Helena Gódre coniunx providi Georgii Kertész iobbagionis generosi Clementis Béldi de Uzon in eiusdem portione possessionaria in possessione saepe dicta Arapataka, comitatuque praefato existenti, habita residentis et commorantis, annorum circa 70. Citata, iurata, examinata ad 1-mum,

2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur hoc modo: Az kérdésben azt tudom mondani, hogy engemet Béldi Pálné asszonyom maga sokszor hivatott és küldött, sokszor is tudakoztatott én általam vén Topolyaga Opra feleségétől mint bűjös, bájos és boszorkányos asszonytól az urának, Béldi Pál uramnak állapotja felől, lehet-e fejedelemmé, vagy nem; egyéb dolgok felől is tudakozott én általam Béldi Pálné asszonyom a felyebb specificalt boszorkányos asszonytól (mely dolgokra, mivel régen volt, nem emlékezem).

5. Testis. Providus Georgius Gal iobbagio spectabilis ac generosi Joannis Nemes de Hidvég in portione eiusdem possessionaria in possessione, Comitatuque praecannotatis existenti habita, residens et commorans, annorum circa 30. Citatus, iuratus, examinatus ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur sic: Én kicsinségemtől fogva Béldi Pálné asszonyommal laktam, ő kegyelme tartott. Egyebet nem tudok mondani, hanem hogy Béldi Pálné asszonyom Bodolán lakó vén Bugillánéhoz a végre sokszor küldött engemet, hogy tudgyam meg, mi álmat látott. (Ez asszony penig ördögös volt.)

6. Testis. Providus Georgius Meleg iobbagio egregii Thomae Nemes de Hidvég in portione eiusdem possessionaria in possessione, comitatuque praerecensitis existenti habita, residens et commorans, annorum circa 70. Citatus, iuratus, examinatus ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur sic: Én egyebet nem tudok a kérdésben, hanem Bakó Tamásnéól, ki most Kertész Györgyné, hallottam, hogy mondotta, hogy sokszor küldötte őtet öreg Topolyaga Opra feleségéhez, hogy tudakoznék tőle az urának, Béldi Pál uramnak állapotja felől, de mit mondott legyen az a boszorkányos asszony (ki megholt), én nem tudom. Azt is tudom, hogy e felyebb megemlített boszorkányos asszonnyal varásoltatot, mit, én nem tudom.

Cuius nos praemissae huiusmodi inquisitionis etc.

Datum et actum anno, die, locoque in praenotatis.

Correcta per eosdem.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humiles, fideles, perpetuique servitores.

Joannes Galambfalvi mpr. et Samuel Pécsi mpr.

Tabulae eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae scribae et iurati notarii e curia eiusdem per eandem ad praemissa fideliter peragenda specialiter exmissi.

Hátlapján, Alvinczi Péter kezével: Anno 1685. Aperta per magistrum Petrum Alvinczi protonotarium mpr.

Ugyanitt, más kézzel: Béldiné varásoltatásáról.

Címzés: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Michaeli Apafi, Dei gratia principi Transilvaniae, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti, domino nobis naturaliter clementissimo.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 117—122.

Galambfalvi János és Pécsi Sámuel jelentése a Bodolán lefolytatott vallatásról
Bodola, 1685. október 10.

Illustrissime ac Celsissime princeps domine domine nobis naturaliter clementissime!

Humilium fidelium perpetuorumque servitiorum nostrorum in gratiam Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimam debitamque semper oblationem.

Vestra clementer noverit Illustrissima Celsitudo, quod literas eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae compulsorias pariter et attestatorias pro parte et in persona generosi domini Stephani Hegyesi de Boros Jenő causarum Celsitudinis Vestrae fiscalium in Transilvania directoris ratione officii sui legitime confectas et emanatas nobisque inter alios Celsitudinis Vestrae humiles fideles perpetuosque servitores nominanter literis in eisdem conscriptis praeceptorie sonantes et directas honore et obedientia, quibus decuit receperimus in haec verba:

Michael Apafi Dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus et. Siculorum comes. Fidelibus nostris universis et singulis egregiis nobilibus et agilibus pariter etiam ignobilibus ac alterius cuiusvis status bonae tamen honestaeque famae et conditionis utriusque sexus hominibus ubivis in ditione nostra constitutis residentibusque et commorantibus praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram.

Exponitur nobis in persona generosi Stephani Hegyesi de Boros Jenő causarum nostrarum fiscalium in Transilvania directoris ratione officii sui directoratus, qualiter idem medio vestri ratione et praetextu certorum quorundam negotiorum suorum officii sui coram declarandorum in praesentia egregiorum nobilium et agilium vice comitum, iudicum, vice iudicum nobilium iuratorumque assessorum ac notariorum sedis iuratorum Albensis Transilvaniae comitatus, ut et vice iudicum, regionum, caeterorumque iuratorum assessorum ac notariorum trium videlicet Sepsi, Kézdique et Orbai scilicet dictorum sedium Siculicalium, item Beniaminis Telegdi, Joannis Dobai alterius Joannis Galambfalvi, Pauli Bakó, Samuelis Pécsi et Michaelis Hegyesi, tabulae nostrae iudiciariae scribarum ac iuratorum notariorum e curia nostra per nos ad id specialiter exmissorum hominum videlicet nostrorum pro iure dicto officii sui tuitione ac defensione quasdam fassiones et attestaciones celebrari facere vellet iure admittente. Cum autem veritatis fassio iustitiaeque recognitio nemini sit abneganda: proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut dum et quandocumque cum praesenti simul vel divisim fueritis requisiti, statim vos sub onere singularum sedecim marcharum gravis ponderis per eos, quorum interest, seu intererit irremissibiliter exigendarum ad diem et locum per dictum exponentem vel homines eius ad id transmittendos, vobis praefigendos in praesentiam hominum nostrorum regionum per dictum exponentem ad id deputandorum personaliter accedere ibique ad fidem vestram Deo debitam, qualiscumque de et super rebus vobis coram interrogandam constitit

certitudo veritatis dicere fateri et attestari modis omnibus debeatis et teneamini. Super quibus fassionibus et attestationibus vestris, literas tandem per praefatos homines nostros sub sigillis subscriptionibusque suis fide eorum mediante conscribendas annotato exponenti iure dicti officii sui uberiori futuram ad cautelam necessarias extradari volumus et iubemus communi iustitia et aequitate svadente. Secus non facturi. Praesentibus perfectis exhibenti restitutis.

Datum in possessione Gálfalva, die tertia mensis Octobris anno Domini Millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto.

Et subscriptum erat: Lecta mpr. Erantque sigillo eiusdem Celsitudinis Vestrae iuridicali et authentico in inferiore earundem margine in medio loco videlicet solito super cera rubra ductili impressive communitae et roboratae, patenterque confectae et emanatae.

Quibus receptis nos mandatis eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes, anno hoc praesenti Millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto die vero 10 currentis mensis Octobris, ultima videlicet die a diebus huius modi inquisitionis nostrae in possessione Bodola domoque providi Michaelis Simen pro nunc iudicis ibidem videlicet eiusdem possessionis iurati jobbagionis vero generosi Davidis Béldi de Uzon in portione eiusdem possessionaria in dicta possessione Bodola comitatuque Albensi Transilvaniae existentis, habitantis residentis et commorantis subsequentium testium fassiones et attestationes receperimus sequenti serie:¹

1. Testis honesta femina Anna Oláh, providi Georgii Todor consors, jobbagionis vero prudentis ac circumspecti Georgii Druth iudicis Coronensis incolae et inhabitatoris sub urbe veteri Bolonya, annorum circa 50, citata iure examinata ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, sextum, 7-mum nihil; ad 8-vum fatetur sic: Én jobbágy asszonya voltam akkor Béldi Pálné asszonyomnak. Mikor az ura, néhai Béldi Pál uram valami dolgokra akart lépni, engem gyakorlatossággal hivatott be az udvarhoz, gyakorlatossággal is küldött a megholt vén bűjös-bájos varázsló Bugillánéhoz, hogy kérdeném meg tőle, hogyha ugy mond udvarhoz megyen uram ő kegyelme, mint jár valjon, haragszik-e urunk s asszonyunk ő nagyságok rea. Azt is tudom, hogy ingeket szőttetett, fonatott volt Béldi Pálné asszonyom. Ugy hallottam, hogy azért szőttette volna, hogyha valamire megyen a dolog, ne fogja meg a fegyver néhai Béldi Pál uramot. Az házat is, ha el nem rontották volna², meg tudnám mutatni, amelyben szőttek. De abban a házban nem volt szabad senkinek menni, hanem akik szőttek, fontak.

2. Testis. Helena Bálint consors providi Ambrosii Szabó jobbagionis spectabilis ac generosi Clementis Mikes de Zabola in portione eiusdem possessionaria in praefata possessione Bodola comitatuque praecensito Albensi Transilvaniae existenti habita, residens et commorans, annorum circa 60, citata iure examinata ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur hoc modo: Én öreg asszonya voltam Béldi Pálnénak, mikor Pasko Christoph Törökországban bemene, beszéllik vala, hogy immár kijő Törökországból. Engemet

elküldte Béli Pálné asszonyom Barti Györgynéhez (mely asszony is aféle varázsló volt, ki megholt), hogy kérdeném meg, Pasko Christoph ugy mond maholnap haza jó, nekünk jó hirt hoz-e, vagy nem. Az a megemlitett boszorkányos asszony azt mondá nekem, hogy igen várjatok, de még se gondoljátok, hogy jó hirt hozzon. Bodolai Bugillánéhoz is sokszor küldött, hogy kérjem meg tőle, hogyha urunk s asszonyunk ő nagyságok jó szívvel vadnak-e hozzájuk, vagy nem, de mire nézve kérdeztette, én nem tudom. Másokhoz is küldött olyanokhoz, hogyha az urnak, Béli Pálnak leszen-e jó szerencséje, vagy nem. Azt is láttam, hogy a vén Bugilláné varázsló asszonnyal babot vettetett Béli Pálné asszonyom, hogyha bemehet-e békességben az ura Törökországban, vagy nem. Azt is tudom, hogy Uzonban akkor, mikor az ura Tatárországban volt rabságra, egy tátos gyermeket tarta harmad napig, mely gyermek oztán hova lött, nem tudom.

3. Testis. Honesta femina Margaretha Gáspár, consors providi Iacobi Sűvöltyös iobbagionis spectabilis ac generosi Clementis Mikes de Zabola in possessione Bodola, comitatuque praememorato Albensi Transilvaniae existenti, habita residens et commorans, annorum circa 40, citata iure examinata ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur hoc modo: Tudom bizonyosan, hogy Béli Pálné asszonyom a bodolai vén Bugilláné oláh varázsló asszonyhoz sokszor küldött varázsolatni. Magától is hallottam attól a vén Bugilláné bűjös-bajos, boszorkányos asszonytól, hogy sokszor küld, ugy mond, hozzám Béli Pálné asszonyom s ugy nézet s jövendőtlet velem a csillagokból, de mit jövendelt, nekem nem mondotta s nem tudom. Azt is mondotta nekem ugyan azon megemlitett varázsló bűjös-bajos vén Bugilláné, hogy olyra vitt még Béli Pálné, hogy maga sem hitte és kívánta volna, bár ne kurusoltatna és varásoltatna, de nem merem neki megmondani, mert mindjárt megöletne. Azt is tudom bizonyosan, hogy egy alkalmatossággal karácson éjjen engemet több jobbágy asszonyokkal együtt a németekkel bevite a várban itt Bodolán Béli Pálné asszonyom, azon az éjjen egy ingre való fonalat fonánk, meg is szövök és csinálók azon éjjen; Kiskarácsony éjjel is hasonlóképpen bevite Béli Pálné asszonyom a németekkel, azon éjjel is egy lábravalónak való fonalat fonánk, meg is szövök és csinálók azon éjjen. Én szőttem meg az inget és a lábravalót is, de mire fonatta, szőttette és csináltatta, nekünk nem mondták, sőt meghatták, hogy senkinek semmit ne mondjunk, egymásnak sem szabad volt szólni, csak némán fontunk, szőttük és csináltuk, sem ettünk, sem ittunk addig.

4. Testis. Honesta femina Elizabetha Török consors providi quondam Benedicti Jacob, iobbagionis generosi Clementis Béli de Uzon in portione eiusdem possessionaria in dicta possessione Bodola, comitatuque Albensi Transilvaniae existenti habita residens et commorans, annorum circa 30, citata iure examinata ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur hoc modo: Én is tudom azt bizonyosan, hogy egy alkalmatossággal karácsony éjjen engemet is több jobbágy asszonyokkal együtt bevite Béli Pálné asszonyom a németekkel itt Bodolán a várban, azon az éjjen egy ingre való fonalat fonánk. Egyikünkkel, ugymint Sűvöltyös Jakabnéval, Gáspár Margittal szőttette meg Béli Pálné, Pünkösztiné volt mestere (ki megholt), megemlitett Gáspár Margit csinálta

meg is, mű is ott voltunk s segítettünk neki, amit tudtunk. Kiskarácsony éjjel is hasonlóképpen bevitete Béldi Pálné a németekkel itt Bodolán a várban, azon éjjel is egy lábravalónak való fonalat fonánk, azt is ugyan felyebb declaralt Gáspár Margit sződte és csinálta meg is, de mire szőttette, fonatta, és csináltatta, mi nem tudtuk, nekünk nem mondták, sőt maghatták, hogy senkinek semmit se mondjunk, egymásnak sem szabadott volt szóllani, csak némán sződtük, fontuk és csináltuk étlen és itlan mindaddig, mig elvégeztük. Senkinek is másnak Béldi Pálnén kívül nem szabad volt bejöni, ajtón álló volt mindenkor.

5. Testis. Honesta femina Juditha Jacob consors providi quondam Georgii Albert jobbagionis spectabilis ac generosi Clementis Mikes de Zabola, annorum 40.³

6. Testis. Honesta femina Thodora consors providi Iuon Gal, jobbagionis spectabilis ac generosi Clementis Mikes de Zabola in portione eiusdem possessionaria in possessione, comitatuque praecensito Albensi Transilvaniae existenti, habita residens et commorans, annorum circa 60, citatae iure examinatae fatentur ita uti proxime praecedens, videlicet 4-tus Testis.

7. Testis. Honesta femina Bukura consors providi Sztajkul Andréka jobbagionis generosi Clementis Béldi de Uzon in portione eiusdem possessionaria in possessione, comitatuque praelibato existenti, habita, residens et commorans, annorum circa 30, citata iure examinata ad 1-mum, 2-dum, 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad 8-vum fatetur ita uti praecedentes scilicet 4-tus, 5-tus et sextus Testes hoc addito: Béldi Pálné asszonyom hivata engemet akkor, mikor az ura Béldi Pál uram Törökországban bément, babot vettete velem, hogyha az ur Béldi Pál uram bemehet-e Törökországban békével, vagy nem. Én nem tudék hozzá s engemet kivettete a házból Béldi Pálné.

8. Testis. Honesta femina Margaretha Csodo consors providi Blasii Peter jobbagionis generosi Davidis Béldi de Uzon in portione eiusdem possessionaria in possessione Nyén comitatuque iam dicto Albensi Transilvaniae existenti et habita, residens et commorans, annorum circa 40, citata iure examinata ad 1-mum, 2-dum 3-tium, 4-tum, 5-tum, 6-tum, 7-mum nihil, ad octavum fatetur sic: Én leány asszonya voltam Béldi Pálné asszonyomnak akkor, amikor Béldi Pál uram Legyelországban volt rabságra. Hivatá Béldi Pálné asszonyom a megholt boszorkányos vén Bugillánét s látám, hogy babot vettete véle s az csillagokból is jövődöltetett Béldi Pál uram állapotja felől. Mire nézve vettete a babot, én nem tudom. Azt is tudom nyilván, hogy egy tápos gyermeket tarta Béldi Pálné asszonyom Uzonbarf harmad napig, de mivégre, én nem tudom.

Cuius nos praemissae huiusmodi inquisitionis nostrae et testium praefatae attestationis seriem prout per nos et coram nobis extitit expedita et peracta eidem Illustrissimae Celsitudini Vestrae fide nostra mediante per praesentes rescripserimus et praefato domino exponenti iurium suorum uberiores futuras ad cautelam necessarias sigillis nostris usualibus manuumque propriarum subscriptionibus roboratas exhibuerimus. Et eandem Illustrissimam Celsitudinem Vestram, diu feliciter regnare et vivere desiderantes.

Datum anno, die, locoque in praescriptis.

Correcta per eosdem.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humiles, fideles, perpetuique servitores Johannes Galambfalvi mp. et Samuel Pécsi mp. tabulae eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae scribae et iurati notarii e curia eiusdem per eandem ad praemissa fideliter peragenda specialiter exmissi.⁴

Kivül, Alvinczi Péter kezével: Anno 1685. Aperta per magistrum Petrum Alvinci protonotarium. Bodola. Más kézzel: Beldiné ing fonatásáról, szűttetéséről és csináltatásáról.

D.

Címzés: Illustrissimo ac Celsissimo principi domino domino Michaeli Apafi Dei gratia principi Transilvaniae, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti, domino domino nobis naturaliter clementissimo.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 41-51.

149.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1685. október 11.

Edes Bátyám Uram!

Kegyelmed levelet vettem, melyből nem keves szomorúsággal értem Eöcsem Aszonyinak eö kegyelmének nehezebben való letett. Azertt edes Bátyám Uram azokatt az hitvan Aszonyokat, mind Uram eö kegyelme nevezeti alatt, mind penigh maga kegyelmed fenyegetse, ha valami forman valamit azok nem artattak volna, merтт regiektől hallottam, hogy egyszer az ördögnek legnagyobb incselkedese es artalmassagra való kessege olykor szokott az olyan állapotu¹ emberek közt lenni. A mint magam nyavalyamis hasonlo üdö tajban esek rajtam. Eördöghöz ugyan nem folyamodom, de megis ha valamint az atkozottak, ha eö munkajok volna, cselekednek orvosságatis mind en rajtam, mind Eöcsem Aszonyon.

A mi penigh az Vigyazast nezi, el hittem edes Batyam Uram, hogy kegyelmed vigyaztat, ugyanis most ideje, hogy vigyazzan ember. Mostt az Catonaknak kett ho penzt adattunk. Uram eö kegyelmeis megh parancsolta, hogy az Zaszlok alatt legyenek, ki ne jarjanak, az mostani hirekhez keppest az hova fognak kívántatni, edgyütt tanaltassanak. Kegyelmedis azertt edes Batyam Uram, hadgya megh neki-ek. Eöcsem Asszonyinak eö kegyelmének Istentől mostani nyavalyajabul gyógyulast kivanok.

Isten kegyelmedet eltesse.

Albae 11. Octobris 1685.

Kegyelmednek minden jokat kivano Attyafia

Bornemisza Anna

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Urnak eö kegyelmének. Edes Bátyám Uramnak eö kegyelmének.

OL P 1238. 8. doboz. (U.r.B. 706.) Az aláírás sem autográf.

150.

Teleki Mihály Bornemisza Annához

Gernyeszeg, 1685. október 12.

Meltosagos Fejedelem Aszony, jó Kegyelmes Aszonyom.

Nagyságod méltóságos levelét alázatos engedelmességgel vettem. Az en Felesegem, Kegyelmes Aszszonyom, csak nyomorultúl vagyom, semmit nem könnyebbedik, sőt naponként inkább inkább változik. Ma akartam volna meg indulni, de az miatt akadályoztatodtam meg. Isten könnyebbitvén, nem késsem Nagyságtok Méltóságos Udvarában menni, megis indulok, mihelt könnyebbedik.

Az mely dolgokrúl Nagyságod parancsolt, azokra is leszen gondom s azon leszek, abbeli Méltóságos parancsolati is Nagyságodnak végben menyenek.¹

Isten Nagyságodat az en jó kegyelmes Urammal s Iffjú Urunkal ő Nagyságokkal edgyütt sok esztendőkig jó egességben eltesse.

Gernyeszeg, 12. Octobris 1685.

Nagyságod alázatos szolgálja

Teleki Mihály mp.

Címzés: Meltosagos Bornemisza Anna Erdélyi Fejedelem Aszszonyinak ő Nagyságának, jó Kegyelmes Aszonyomnak adassék alázatosan.

MTAK Kt Oklevelek. Az aláírás autográf.

151.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1685. október 15.

Edes Bátyám Uram!

Isten Kegyelmedet idvességes jókkal meg áldgya.

Akartuk ez alkalmatossággal levelünkkel Kegyelmeteket látogatni. Kivánván, szerencsés órábann, ió egsegges állapotban talállya Kegyelmeteket. Valóban szána-kozó szivel s bus elmével ertyük öcsem Asszonnak eö kegyelmének sullyosodott betegséget. Istentül ő Kegyelmének maga dicsőségére, az Kegyelmetek vigasztaltatására gyógyulást, előbbeni ió egsegges életet kívánunk. Magát ő Kegyelmét írásunkal nemis kívánnyuk terhelni mostani igen beteges állapottyához képest, ha-

nem Kegyelmedet kerjük, tudósícson Kegyelmed, mint vagyon ő kegyelme. Regtül fogva sujtolodó nyomorult állapotunkhoz képest ha mit az ő kegyelme orvoslására hasznára valót tudnánk szollani, a mi tudva volna, örömet közölnök ő kegyelmével. Adgya Isten, hogy gyógyulását mentül hamarébb ő kegyelmének halhassuk. Kegyelmedet peng az sok külömb külömb féle dolgokra nézve el várjuk s kevensenis láttuk.

Isten Kegyelmedet eltesse jó egessegeben és kedvesibenn minden szomorúságtul óltalmazza.

Fejérvár, 15. Octobris Anno 1685.

Kegyelmednek iót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna

*Címzés: Tekentetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (U.r.B. 707.) Az aláírás sem autográf.*

152.

Sztepan János testimoniuma Simon Bernátné beszédeiről

Gernyeszeg, 1685. október 18.

Én Görgény várában levén szegény Vajda László bátyám uram mellett, kérvén az kapitánné magamot valami kevés írásra, megfogadván szavát irtam is, azmely czédula Teleki uram kezínél vagyon. Azután kevés üdö mulva megparancsolván Teleki uram, hogy az, ki azt a czédulát irta, több ellenkező dolgokat is vegyen ki belőle, hétfűn és szeredán beszélgetvén vele, hozzám adván magát az kapitánné és ezeket beszílette, hogy Beldiné Herpalinéval együtt főzzenek kilencz kutya kölyköket és azt is megmondá minden bizonynyal, hogy nem is más dolga, hacsak [!] az két asszonyé, meg ismét egy fogarasi vén asszony is, azki most Görgény alatt vagyon¹, szállást tart egy németnél, az is részes volna benne. Az menyé pedig fogva van, annak ételt, italt hord és másoktul is küld a várba. Oly nagy ördögnek mondja, hogyha mind az németek, az darabontok ott állanának is, még is ha mester-ségét megveti, mindegyik az rabokat kiviszi a várbul. Ezt nemcsak nekem mondotta, hanem porkoláb uramnak is. Azomban megizenvén az kapitánné bizonyos ember-tül, ugymint Márton diák uramtul, hogy ű meggyógyítja kegyelmes asszonyunkat. Azt megsajditván Herpaliné, hogy ű olyakat beszílene, az kapitánnét igen inti, hogy azt ne cselekedje, gyógyításához ne fogjon, hanem azmint eddig volt, azután is ugy legyen s ugy maradjon és ű magát aval ne kínálja, abba az dologba magát ne keverje, ha kell neki, járjon maga utánad és fogadja fel, hogy semmi bántódásod nem leszen.

Ezeket én nem mertem volna megcselekedni, hanem szegény rab Vajda László bátyám uram is mondotta, hogy bizvást csak adjam magamot melléje és mindent vegyek ki belőle és az urnak, Teleki uramnak mindeneket igazán megmondjak. Én ezeket üdvezülendő hitem szerint merem mondá [!], mint szinte lelkem üdvességét

kivánom, Isten engem úgy segiljen, nem is mondom különben. Azomba azt is mondotta a német kapitánné, hogy űk vették el az asszonyunk lábainak ereit, tudniillik Beldiné és Herpaliné, meg ismét ama fogarasi asszony is részes benne, kinek az várba a menyé fogva van.

Gernyeszeg 18. Octobris 1685.

Sztepan János

Külön papírszeleten, Sztepan János kezével:

Édes uram, ha Kient engem innét hamar ki nem szabadít, én bizony Teleki uramnak mindent megmondok, hogy az zászló alatt hány kurva vagyon, hány boszorkány, ha pedig kiment hamar, hát hallgatok; bizony azokat is kötve mind ide hozzák.

A papírszelet hátán, Sztepan János kezével: Kapitánné asszonyom szavai az konyhán. 2. Simon Bernát felesége.

Scripsi pro mea pace.

Ugyanitt, Szántai Komáromi János kezével: O.

Kívül, Szántai Komáromi János kezével: Sztepan János testimoniuma.

Testimonium quaedam super fassione capitanei consortis cum scheda eiusdem marito data.

N. O. inctus est.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 41-42.

153.

Kérdőpontok a Görgény várában lefolytatandó vallatáshoz

[Hely nélkül, 1685. október 18-a után.]

A boszorkánysággal vádoltatott fogoly asszonyok dolgairól.

Az a kérdés: Herpályiné, Kovács Istvánné s a regestrumban megnevezett több fogoly asszonyokról, midőn a görgényi várban fogva tartattak volna, hallott-e valaki olyan szókat, hogy:

1. boszorkányságukat, bűjös-bájosságukat egymásnak szemére hánták volna s mi formán?

2. hogy egymással és egymás között tanácskoztak és beszélgettek volna a mi kegyelmes asszonyunk önagysága erejének s egészségének elvétele felől?

3. hogy egyik s nevezet szerint a német kapitánné, Simon Bernárdné ajánlotta s igérte volna magát, hogy Asszonyunkat önagyságát négy országbeli boszorkányok ellen meggyógyítja és a másik, nevezet szerint Herpályiné s mások ellenzették volna?

4. hogy Beldi Pálnéval a mi kegyelmes Urunk s Asszonyunk önagyságok fejedelemségeknak felfordításában s Asszonyunk önagysága egészségének s erejének elrontásában colludáltak s megegyeztek és egyetértettek volna?

5. hogy holttetemeteket, csontokat és egyéb afféle babonaságra való eszközöket szedettek és kerestettek volna s avval kurusoltak és varásoltak volna?

6. hogy czérnát és holmi afféle madzagot bögöztek s bogoztak volna derekokon, vagy egyéb testeken affélét viseltek volna és bűjös bájosságot, kuruslást, varáslást az által gyakoroltak volna?

7. hogy valakinek, nevezet szerint Asszonyunknak önagyságának, vagy az Urnak Teleki Mihály Uramnak ő kegyelmének hajából, szakállából, körméből, vagy villájáról leesett falatjából maguknak szerezni és szerettetni kívántak s igyekeztek volna és arra a végre fizetéssel embert is kerestek volna?

8. Egy szóval, hogy valaki azon asszonyoknak avagy azok közül valamelyikének beszédéből, szavaiból, egymással való öszveveszésekéből, egymás ellen való szemrehányásokból, vagy alattomban való sugás-bugásokból, titkos tanácskozásokból, vagy egyéb magukviselésekből s cselekedetekből valami oly bűjös-bájosságokat, kurusló és varásló mesterségeket vett volna eszébe: és kitől s mi formán?

9. hogy valaki szemekre lobbantotta volna, hogy maguk vesztik el magukat és az ki volt, mi alkalmatossággal, miért és kinek mondotta volna?

N.B. Nevezet szerint a Horvát János recognitóját vagy magával kellene in bona forma, testimonialis formában megíratni s pecsételtetni, vagy per modum fassionis, hiti szerint kellene tőle recipiálni.

Ezekről Görgényben a várbeli tiszteteket, praesidiáriusokat, porkolábot, tizedeseket, tömlőctartókat, drabantokat s egyebeket is feleségekkel együtt kell megesküdtetni.

Kívül: Utrum.

Benigni-gyűjtemény, 2.sz. fiók. JATE Ms 59. 168—169.

154.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1685. október 21.

Edes Bátyám Uram!

Isten Kegyelmedet idvességes szerencsés jókkal meg áldgya.

Kegyelmed Levelét igen kedvessen vöttem, Eöcsem Asszony ő kegyelme könnyebbedését örömmel értem. Isten az maga nevének dicsőségére és az kegyelmed házának öröme s az miénkreis, ő kegyelmét egessesges életben tarcsa meg. Bizony miis nagy gondos félelemben völtünk mind eddigis ő Kegyelme felől, sullyos betegségekhez képest. Isten ő Felsége továbbáis, meg szüntetvén az ő kegyelme nyavalyáit, mind a Gyermekekkel edgyütt gyógyicsa, kíványuk. Kegyelmednekis

adgyon Isten erőt és egesseget az ide jövetelre, mint hogy az érkezett s fenn levő dolgok nem kevésbé kívánnják kegyelmed jelen létét.

Hozza Isten Kegyelmedet örvendetes állapotban, io egességben, kívánom. Fejérvárat, 21. Octobris 1685.

Kegyelmed iót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna

Melly orában leveletem végeztettem, az Kegyelmed ujjab levelét azon orában vöttem. Aldassék Isten, Eocsem Asszony ő kegyelme hogy jobban vagyon, a gyermekeketis Isten gyógyicsa. Bizony miis elegge busulunk, a Gyermekeket a negyednapi hideg mégis vesztegeti, már esztendeje s öt holnapja hogy rajta van. Kegyelmed igen iól cselekedte annak a személynek meg fogatását¹. Isten hozza kegyelmedet egessesges állapotban, hogy az egész dologrul beszélhessünk kegyelmeddel.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének. OL P 1238. 8. doboz. (Miss. 316.) Az aláírás sem autográf.

155.

Hegyes András jelentése Teleki Mihálynak

Görgényszentimre, 1685. október 27.

Mint Uramnak Kegyelmednek ajánlom alázatos szolgálatomat. Isten Kegyelmedet jó egessesges hoszszu elettel meg áldgya, kívánom.

Az Kegyelmed parancsolattya szerént Uram, a mikorra Also Uram eő Kegyelme fel jöhetet, a várban fel mentünk es a Nimet Kapitannét Porkoláb Uram elé hivatvan, a miket mi előttünk mondot es keze be adásával fogadot, mi Uram azokat hitelesen meg irtuk es ez inclusaban¹ Kegyelmed kezéhez Uram meg küldöttük. Adná Isten, bár vinné ugy vegben, a mint fogadá.

Az Darabontok házárul valo Emptionális leveletis Uram meg irvan, aztis az inclusában meg küldöttem. Az arrát, ugymint az hatvan forintot az Restantia adobul attam meg. Adgya Isten Uram, Kegyelmed s meltoságos maradekiis sok esztendőig békessegesen birhassak.

Az Zabot Uram tizenket pinznél aláb nem akarják a szeginy emberek adni. Kegyelmed parancsollyon felölle, ha ugy meg vegyüke vekáiát, vagy aláb, den. 10 vehetünk, vegyünké. Az árrátis honnan kel Uram meg adni es hová szállittassam, idejé Görgenyben vagy Gernyeszegre. Kegyelmed parancsolattyát veven, el szállittatom. Az Berekrül valo jedzestis Uram el küldöttem, én Uram ennel vilagossabban le irni nem tudom, also vege a Kegyelmed Kölcsleine Aszonytul vett kert alat levő kaszálo helyig megyen, felső vege pedig a hun az alszegi szegeny

emberek temetkeznek eleitől fogva. Minden közönség haszon vetel nélkül való hely volt, mivel a sűrű bokor nőtte volt fel. A Palánk karok hordatása felől nem vagyok Uram feledékeny.

Ezek után Isten jó egessegeben tarcsa meg Uram Kegyelmedet.

Datum in Görgény Szent Imre, die 27. Octobris Anno 1685.

Kegyelmednek alázatos szolgáláia mig el

Hegyesi András

Címzés: Tekintetes Nemzetes Szeki Teleki Mihály Urnak (Cum pleno titulo honore), Uramnak elő
Kegyelmenek alázatossan.

OL P 662. 43. csomag. Autográf.

156.

[Alsó János jelentése Simon Bernátné ígéretéről]¹

[Görgény, 1685. október 27.]

Kegyelmed parancsolatjából Görginben elmentem vala.

Nem hízeltetésből, hanem önagyságokhoz igaz köteleességemből írom uram kegyelmednek az mint az német kapitáné kézbeadással kötelezte magát nem egyszer, avagy kétszer, de egy néhányszor arra ígerte magát, hogy bizony meggyógyítja Asszonyunkat csak igen könnyű orvoságokkal négy országbeli boszorkányok ellen, az mint Uram szavait hallottam s beszédit érttettem.

Vékony tetszésem szerént Önagysága ne mulatná el.

Kivül: L.O.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 159.

157.

Alsó János és Hegyesi András jelentése Simon Bernátné ígéretéről

Görgény, 1685. október 27.

Anno 1685. die 27. Octobris.

Az méltóságos Úr, Tekintetes nemzetes Szeki Teleki Mihály generális uram ökegyelme parancsolatjából menvén fel Görgény várában, Simon Bernard német kapitány feleségét megkérdezővén ezen várban fogságban lévő asszonyok felől, kikre mi bizonyos boszorkányságot s varáslást tudna, mindenik felől kételkedéssel s gyanuval szólott.

Kegyelmes Asszonyunk nyavalyái meggyógyítása felől pedig minden bizonynyal arra ígére s kézbeadással is kötelezé magát, hogy ha mind havasalföldi,

moldovai, magyarországi, vagy erdélyi boszorkányok kuruslották s kötötték is meg őnagyságát, mind ezek ellen meggyógyította. Nem boszorkányság által (mivel ahhoz nem tud), hanem rendszerént való orvoslással.

Lábait őnagyságának csak háromszor köti be, annak utána mozgattya és keni, sőt úgy tudja, őnagyságának derekában is nagyon fájdalma, melyet is feresztés, egyszeri flastrummal való bekötés és kenegetés által ígér minden bizonnyal meggyógyítani.

A mi pedig őnagyságában holmi dolgoknak képzelését s megútálását illeti, egyféle füvet tud, mely szokott teremni az havasokon, mint az tárkony olyan, arrul ad őnagyságának innya, mely italnak nagyobb részét őnagysága szeme láttára maga először megissza, sőt mások minden ártalom nélkül megihatták. Őnagyságának csak egy tiszta kalánkából ad s mindezek által ígéri őnagyságának bizonyas meggyógyulását.

Mely dolgoknak eképpen való végbenvitelére őnagysága minden nyavaláiból s fogyatkozásából megorvoslására így ígervén s kötvén magát Omicsinkki Borbála Simon Bernard német kapitány felesége.

Mi is irtuk meg igaz hitünk szerint szokott pecsétünkkel és kezünk írásával is megerősítvén.

Datum anno, die, locoque ut supra.

Alsó János mp.

Hegyesi András Thordavármegyének edgyik főbirája mp.

Kívül, Szántai Komáromi János kezével: Testimonium quaedam super relatione capitanei consortis. Nb.

P.

Más kézzel: Német kapitánné oblatioja Asszonyunk meggyógyítása felől.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 52.

158.

Budai Mihály és Pásztóhi György jelentése Apafi Mihálynak a generális inquisitoról Gyulafehérvár, 1685. október 30.

Illustrissime ac Celsissime Princeps Domine Domine nobis naturaliter Clementissime!

Fidelitatis fideliumque ac perpetuorum servitiorum nostrorum in gratiam Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimam debitamque semper oblationem!

Vestra clementer noverit Illustrissima Celsitudo, quod nos litteras eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae compulsorias pariter et attestatorias pro parte et in persona Generosi Domini Stephani Hegyesi de Boros Jenő causarum Celsitudinis Vestrae fiscalium in Transilvania directoris ratione officii sui confectas et emanatas,

nobisque inter alios eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humiles, fideles perpetuosque servitores nominanter litteris in eisdem conscriptis praeceptorie sonantes et directas honore et obedientia quibus decuit receperimus in haec verba:

Michael Apafi Dei gratia Princeps Transilvaniae partiumque Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes etc. fidelibus nostris universis et singulis Egregiis, Nobilibus et Agilibus pariter etiam ignobilibus ac alterius cuiusvis status, bonae tamen, honestaeque famae et condicionis utriusque sexus hominibus ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus, praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram. Exponitur nobis in persona Generosi Stephani Hegyesi de Boros Jenő, causarum nostrarum fiscalium in Transilvania directoris ratione officii sui, qualiter idem medio vestri ratione et praetextu certorum quorundam negotiorum dicti officii sui coram declaratione, in praesentia Egregiorum, Nobilium et Agilium vicecomitum, iudicum, viceiudicum nobilium iuratorumque assessorum ac notariorum sedriarum Albensis Transilvaniae, de Küküllő, Thordensis, Colosiensis, Dobocensis, Hunyadiensis, Krasznensis, Szolnak utriusque Interioris videlicet et Mediocris, Maramarosiensis et de Zarand comitatum; viceiudicum item regionum caeterorumque iuratorum assessorum ac notariorum sedium Maros, Aranyos et Udvarhely, filialiumque huius Keresztur et Bardocz trium insuper, Sepsi videlicet Kездique et Orbai, Csik item utriusque Gyergyó et Kászón ac Miklósvár prudentium deinde ac circumspectorum magistrorum civium regionum primariorumque ac sedium iudicum, ut et caeterorum iuratorum civium, senatorum ac notariorum, Szeben, Brassó, Besztercze, Segesvár, Szászsebes, Medgyes, Szászváros, NagySink, Ujegyháza, Szerdahely, et de Kőhalom; Marosvásárhely item et Udvarhely sic dictarum sedium, civitatumque et oppidorum nostrorum Siculicalium et Saxonicarum: ductorum tandem nobilium iuratorum assessorum ac notariorum civitatum et oppidorum Fejérvár, Kolosvár, Nagyenyed, Dés, Thordaque et Alvincz. Nec non vicecapitaneorum caeterorumque iuratorum, assessorum ac notariorum sedriarum nobilium arciumstrarum Fogaras et Kővár districtuumque earundem ut et Michaelis Budai, Gregorii Gálfalvi, Georgii Pásztohi, Benjaminis Telegdi, Joannis, Petri et Josephi Dobai, Pauli Gálfi, Georgii Maróthi, Joannis Galambfalvi, Samuelis Pécsi, Pauli Bakó, ac Michaelis Hegyesi, tabulae nosrae iudicariae scribarum ac iuratorum notariorum e curia nostra per nos ad id specialiter exmissorum hominum videlicet nostrorum pro iuris dicti officii sui tuitione ac defensione quasdam fassiones et attestaciones celebrari facere vellet iure admittente. Cum autem veritatis fassio iusitiaeque recognitio nemini sit abneganda: proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut dum et quandocumque cum praesentibus simul vel divisim fueritis requisiti, statim, vos sub onere singularum sedecim marcharum gravis ponderis, per eos, quorum interest seu intererit irremissibiliter exigendarum ad diem et locum per dictum exponentem vel hominem eius ad id transmittendum vobis praefigendum, in praesentia dictorum hominum nostrorum regionum, per dictum exponentem ad id deputandorum personaliter accedere ibique ad fidem vestram deo debitam, qualiscumque vobis de et super rebus coram interrogante constiterit certitudo veritatis, suo modo dicere, fateri et attestari modis omnibus debeatis et teneamini. Super quibus quidem fassionibus et attestacionibus

vestris, literas tandem per praefatos homines nostros sub sigillis subscriptionibusque suis fide eorum mediante conscribendas, annotato exponenti iure praedicti officii sui uberiori futuram ad cautelam necessarias extradari volumus et iubemus communi iustitia et aequitate suadente. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum possessione Gálfalva, die vigesima septima mensis Septembris, anno domino millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto etc.

Et subscriptum erat: Lecta mpria.

Erantque sigillo eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae iudicali et autentico in inferiori earum margine, in medio, loco videlicet solito, super cera rubra ductili impressive communitae et patenter confectae ac roboratae.

Quibus receptis nos mandatis eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae, in omnibus uti tenemur et par est oboedire et satisfacere volentes in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto, diebus vero infra specificandis, in et ad loca inferius declaranda cum praeinsertis literis Celsitudinis Vestrae compulsoriis ibique testes infra annotandos vigore earundem nostri in praesentiam citatos, et comparendos, exacto prius ab eisdem firmissimo iuramento iuxta literas nobis oblatas ad fidem eorum Deo debitam diligenter examinaverimus, atque inquisiverimus. A quibus tandem certitudinem veritatis sequenti serie descriptam receperimus.

Anno praenotato 1685, die vero quarta mensis Octobris in oppido Bethlen et domo providi Nicolai Kun senioris jobbagionis Generosae Dominae Elizabethae Kapi, consortis generosi domini Joannis Toldalagi senioris de Iklöd, pro nunc vero iurati de Feled civis ibidem et comitatu Szolnok Interiori existenti habita, testium proximo subsequendum fassiones receperimus hoc tenore:

Primus testis Nobilis Georgius Czecki [!] de dicto Bethlen, annorum 52, citatus iuratus, examinatusque fatetur hoc modo: Tudom bizonyoson és nyilván, hogy Béldi Pálné hozatott volt onnan belől az Székely feldérül öreg asszonyokat s maga mellett tartotta, kik közül volt első Polyákné, ki most Balás Papné. Hallottam másoktól, hogy tudakoztatott s varásoltatott volna maga és az ura felől, ha leszen-e fejedelem, vagy nem. Egy Pál György nevű kertésze is vala Béldinének, a kitől hallottam, hogy ásogattak füveket s gyökereket az asszony öreg asszonyai, még ötöt is onnan elküldötték; de már az a kertész megholt.

2. testis. Providus Joannes Basata, Domini Alexii de Bethlen in Belyeg-Allya et dicto Szolnok Interiori, annorum 65. citatus, iuratus, examinatusque fatetur: Tudom bizonyoson, hogy ennek előtte tiz vagy tizenkét esztendővel, mikor én az vár Kapujában tizedes voltam, egy olykor odajöve Polyákné (ki most Balás Papné) s monda, hogy eresszük ki Lénárt Ilonát a tömlőczből, az asszony parancsolta¹. Mi kieresztők s monda Polyákné mi nekünk darabontoknak, eredjetek bé ti az darabont házban s legyetek ott, mert én ide hozom ismét kezetekben nektek ezt az asszont. Ez a dolog estve volt, mikor bésötétült, de tiszta vala az ég. Az mint gondolhattuk, a kút mellé állította az várban s ott nézetett az égben, de mi ki nem

mertünk menni, mert az ördögtől sem féltünk úgy, mint Polyáknétól. Azután ismét kiálta Polyákné, mondván: nesze a szüle, tegyék az tömlőczben. Annakutána kivették az tömlőczből s tették egy sötét pinczében és mind ott tartotta Béldiné, napjában egy czipót s egy kis csupor vizet adván be nekie, de a szüle éjjel-nappal kiáltott, hogy csak hiában tartatok engem itt.

3. testis Providus Joannes Demien, Gregorii de Bethlen in Szeszerma et praescripto Szolnok Interiore, annorum 54, citatus, iuratus examinatusque fatetur: Én akkortáiban tizedes voltam s tudom bizonyosan s láttam, hogy egykor Kapu felvonás után Polyákné (ki most Balás Papné), egy új berbécztét vűn az porkoláb házban az porkolábhöz, Szabó Ambrushoz s szurokkal belől igen erősen megcsepegeték, azután az fenekét belétevék, raktak holmit bele, de nem tudom, mit s eltemeték az veteményes kertben. Polyákné mindenütt ott volt véle, de azután hova lett, nem tudom. Tudom azt is, hogy azon időtájban estve későn a sötét pinczéből kihoza Polyákné egy szülét s nézete a csillagokra, kérdezte is, ha Béldi Pál leszen-e fejedelem s minthogy süketes volt Polyákné, nagyon kellett kiáltani a szülének, hogy fejedelem leszen Béldi Pál s jól leszen dolga. Akkor ismét visszavivék a szülét az pinczében. Annakutána odamenvén a pinczéhez, kérdeztem, mire kérdezett téged s monda, féltemben azt mondottam, hogy fejedelem leszen s jól leszen dolga, de bár engem megégessenek, ha fejedelem leszen, hanem hamar időn elvész Béldi Pál. Az a szüle törpeni fogott lenni.

4. testis Providus Stephanus Szabo, bonorum eiusdem Domini Gregorii de Betlen omnium Bethleniensium provisor simul et jobbagio eiusdem, annorum 45, citatus, iuratus, examinatus fatetur: Tudom bizonyosan és nyilván, ennekelőtte mintegy tíz esztendővel tartott itt az betleni várban Béldiné öreg asszonyokat, kik közül első volt Polyákné. Hallottam az darabontoktól, hogy éjjel felvitette Béldi Pálné az öreg asszonyokat a tömlőczből s nézette a csillagokat vélek, tudakozván, ha leszen-e az ő ura fejedelem s ő maga fejedelemasszony, de az égbe nézván a többi között törpeni Lénárt Ilona, megmondotta, hogy csak heában, mert nem lesznek fejedelmek Béldiéek, mivel a csillagok sem mutatják, akkor ismét levetteté az tömlőczre. Azt is mondották a darabontok, hogy mikor Polyákné s Lénárt Ilona a vár piaczn néztek volna, az asszony a palota ablakáról nézte s kérdezte, hogy mit jövendőlnek s megharaguván Béldiné, úgy vettette a tömlőczre, miért hogy jót nem jövendőlne Lénárt Ilona.

5. testis Providus Michael Takács, dicti Domini Alexii de Bethlen, annorum 50., citatus, iuratus, examinatus fatetur: Tudom bizonyosan, hogy ennekelőtte mintegy 10 esztendővel tartott Béldiné asszonyom holmi tudományos szüléket itt (mivel én takácsa voltam), de mit cselekedett, én nem tudom. A többi között egy öreg asszony megétette magát itt az várban, hihető, nem kedvére szólott volt Béldiné asszonyomnak s a sötét pinczébe rekesztette s ott is holt meg. Tudom azt is, hogy Polyákné kedves öreg asszonya volt Béldinének. Szoknyát is, hallottam a maga cseléditől, hogy olyat csináltatott volna, hogy ha felállították, megállott magától a földön s azt mondotta volna, hogy addig fel nem veszi, míg más asszony nem leszen.

6. testis honesta foemina Catharina PálMihály, consors praescripti Stephani Szabó, annorum 38., citata, iurata, examinata fatetur: Hallottam néhai Pál Györgytől, a kertésztől, hogy egy berbenczét ásatott volt Béldiné a veteményes kertben, mely után volt Polyákné s azon berbenczében volt volna pogácsa, holt szén, embercsont. Azt is hallottam, hogy az Polyákné ágyában a derekalj alatt találtak volna összekötött asszú békát s sok csomóra, bogra kötött fonalat s kötéseket.

7. testis, honesta foemina Helena Végh, consors Providi Stephani Kecskés jobbagionis Generosi Ladislai de Bethlen, annorum 26, citata, iurata, examinata fassa: Azt tudom, hogy Polyákné öreg asszonya volt Béldinének, minket sokszor szidott ily szókkal, aha ebek, csak hiában, mert jól tudom én, hogy alattomban mit beszéltek én felőlem, s azt is, hogy mivel szidtok. Hallottam azt is néhai Pál Györgytől, hogy ő szemével látta az elásott berbenczét, melyben volt pogácsa, cserép és csont s az földből Polyákné ásatta ki is.

8. testis, honesta foemina Anna Cseka, consors providi Michaelis Fazakas, jobbagionis eiusdem Domini Ladislai de Bethlen, annorum 58., citata, iurata, examinata fassa: Az néhai Pál, alias kertész Györgytől hallottam, hogy Béldi Pálné egy berbenczét ásatott volna a veteményes Kertben, melyben lett volna pogácsa, cserép és csont, de mi végre ásták, nem mondotta. Az berbencze után pedig Polyákné volt.

9. testis Providus Petrus Ungar, praedicti Domini Gregorii de Bethlen, annorum 33, citatus, iuratus, examinatus fassus: Tudom, hogy Lénárt Ilonát fogva tarták itt a várban sokáig, más egy oroszai szülét is tartata vele együtt Béldiné fogva, hogy jót s kedve szerint nem jövendöltek Béldinének. Azt is tudom, hogy mind Polyákné járt ezekhez a vén szülékhez.

Hi in dicto oppido Bethlen et praescripto comitatu Szolnak Interiori resident.

10. testis Strenuus Joannes Vinter, alias Kaprara, pedes ad dictam arcem Bethleniensem inserviens, annorum 65, citatus, iuratus, examinatus fassus: Tudom azt, hogy Polyákné öreg asszonya lévén Béldinének, sok füveket s burjánokat szedtetett az darabontokkal, de mire valók voltak, nem tudom. Láttam egy szép szoknyát is, hogy csináltatott volt Béldiné, széles ezüst, aranyas galandok voltak az alján s hallottam magától, hogy mondotta, fejedelem asszonynak is meg lehetne az a szoknya. Láttam egy berbenczét is becsinálva, hogy viszik vala a virágos kertben s Polyákné volt utána, hová tették, én nem tudom.

11. testis, honesta foemina Barbara Tatár, consors Strenui Petri Polyák, peditis ad eandem arcem inservientis, annorum 54, citata, iurata, examinata fassa: Hallottam az maga cseléditől Béldinének, hogy egy igen szép szoknyát csináltatott volna, még mondotta volna Béldiné, mikor felvette próbára, ha illik-e neki s illenék-e Fejedelem asszonynak az a szoknya.

12. testis honesta foemina Catharina Nagy, consors Strenui Thomae Honcz omnino peditis ad praescriptam arcem Bethleniensem inservientis, annorum 45., citata, iurata, examinata fassa in omnibus similiter uti proxime praecedens testis.

Die vero 7. mensis et anni praetactorum, in arce Fisci eiusdem Celsitudinis Vestrae Szamosujvariensi domoque seu hospitio rationistarum solito, ibidem et praescripto comitatu Szolnak Interiori existenti habita et extranei sequentes testium fassiones modo in praemissis declarato recepimus hac serie:

13. testis Generosus Dominus Stephanus Kereszturi de Szász Sombor arcis et praesidii Szamosujváriensis vicecapitaneus, annorum 53, citatus, iuratus, examinatus fassus: Egyebet a kérdésben nem tudok, hanem tudom azt, hogy Kovács Istvánné asszonyom volt itt Beldiné asszonynál, néhai Vas Jánosné asszonyommal. Ezeken kívül Serédiné, Veselényiné, Rátonyiné asszonyomék is, még mikor szabad volt hozzája bejárni², főkapitány uram ő kegyelme engedelmeiből mentenek be Beldiné asszonyomhoz.

14. testis Generosa Domina Anna Pápai consors eiusdem domini capitanei annorum 48, citata, iurata, examinata fassa in omnibus similiter, uti maritus eiusdem.

15. testis Nobilis foemina Helena Puskás, consors Nobilis Stephani Szatkmári de Gerla, annorum 34, citata, iurata, examinata fassa: Hallottam azt magától Beldi Pálné asszonyomtól, hogy maga mentegetésével átkozta magát, hogy ő neki hire s akarata ellen az az átkozott Durko³, az sütő asszony (ki is most fogva vagyon) s a szolgáló leánya Maria (aki most is mellette lakik), vetettek volna árpa szemeket az tűzben, ő neki se hire se tanácsa benne nem volt. Hallottam, úgy emlékezem reá, Lengyel Gyurkától, hogy egy olykor Belényiné asszonyom ott volt Beldi Pálnénál s mondotta volna, hogy ő a Serédiné asszonyom asztalánál, Bánfi Farkas urammal együtt lévén, ott hallotta, hogy ha valaki veres selymet teker tyukmonyra s az tűzben takarja, ha valaki halálát felteszik, megismerik abból, ha a selyem el nem ég, él s ha elég, megholt. Úgy mondotta volna Beldiné asszonyom, hogy nosza próbáljuk meg mi is. Azonban a megirt Mária nevű leány lefutott Durko sütőnéhez s mondotta neki, mit hallott s mondott Dorko, de bizony régen tudom én azt s próbáltam is sokszor.

16. testis Nobilis foemina Juditha Dévai, consors Nobilis Matthaei Veress de Szamosujvár Németi decurionis praesidiariorum ad dictam arcem Szamosujvariensem inservientis, annorum 55, citata, iurata, examinata fassa: Eleintén, még mikor szabados volt bemenni Beldi Pálnéhez, mondá egyszer nekem Mária, a ki még akkor frajja vala, s most is mellette van, de már asszony ember, hogy nem tudja, mi ördögért, de az asszony csak hivatja Kerner Zachariásné s varásoltat vele. Nekik szolgálókul semmit nem ad, de Zachariásnének most is tisztességes előkötőt ada. Tudom azt is bizonyosan, hogy ezelőtt mintegy három esztendeje mondá nekem Zachariásné: Hallod-é, az te ludaid, a mint magad látod, minden esztendőn meghalnak, de adj nékem egy ludat az ludad közül s bizony egy sem hal meg benne s én mit tudtam tenni, adék egyet s akaratom ellen azon esztendőn csak egy sem veszett el közülök. Csente Kata azon is panaszkodék nekem, hogy ötet ugyan Zachariásné arra tanította, hogy mikor az öccsét meg akarják sentenciázni a tiszték, fusson a temetőben s vegyen egy holt emberről egy marék port, melyet hintsen el a törvény tevők lába alatt s nem tehetnek semmit a törvény tevők, nem is árthatnak.

17. testis Nobilis foemina Catharina Csepte, consors Nobilis Francisci Bervei de Gerla, viceprovisoris bonorum Szamosújváriensium, annorum 30, citata, iurata, examinata fassa: Egyebet az kérdésben nem tudok, hanem ez előtt mint egy hét vagy nyolcz esztendővel mikor egy Csepte János nevű öcsém fogoly lett volna itt az várban, busultam rajta. Azonban mondá Zachariásné, ne busulj semmit komám-asszony, mert ha szinte halálos volna is az öcséd dolga, csak vigyázz reá s mikor törvént akarnak reá tenni, fuss el a temetőben s egy temetésről végy egy marék port s hints el a törvény tevők előtt, hadd menjenek által rajta s semmit nem tehetnek ellene. Kire én mondék, én bizony nem cselekszem, mert én öcsémnek vétke nincsen.

18. testis Nobilis foemina Helena Lengyel, consors Nobilis Simonis Hosszu de Lemény, annorum 25, citata, iurata, examinata fassa: Kertész Gyurkánétól, az Mester Flora öccsétől hallottam, hogy ez előtt mint egy 8 esztendővel leányát adván el Durko, Florát nem hivatta el az lakodalomban, s úgy panaszolkodott Kertész Gyurkánénak, hogy az Isten úgy fizessen meg Durkónak, az mint őtet elhivatta az lakodalomban, mert ő nem úgy koptatta az két térdit s könyököt az ő vejiért, Máthé Deákért, a mig ide hozhatta Fogaras feldéről. Hallottam azt is Szathmári Istvánétól, Puskás Ilonától, hogy most esztendeje azon panaszolkodott Kovács Miklósné, én Istenem, én Istenem, engem itt tartanak ártatlan, s Széken vagyon 25 vagy 26 boszorkány, az kiknek mind férfi lovok vagyon s azokat senki nem bántja.

19. testis Nobilis Stephanus Szathmári de dicta Gerla, annorum 33, citatus, iuratus, examinatus fassus: Egyebet az kérdésben nem tudok, hanem ennekelőtte mintegy 11 vagy 12 esztendővel, mikor a vont szemű Törpeni Ilona Bethlenben fogva volt, én akkor Fileki Mihály deák szolgálja voltam, akkor verték az új pénzt s mondá nekem Törpeni Ilona, adjon kegyelmed nekem egy új sustágot, s olyat cselekszem, hogy csak avval a sustákkal érd meg asszonyodat, akkor hálhatsz vele, a mikor akarod, de én nem adtam.

20. testis Nobilis Simon Hosszu de Lemény, annorum 30, citatus, iuratus, examinatus fatetur in omnibus similiter uti praescripta 18-ma testis Helena Lengyel, consors eiusdem.

21. testis Honesta foemina Anna Csizmadia, consors strenui Joannis Bolgár de praedicta Gerla, annorum 25, citata, iurata, examinata fassa: Hallottam Szabó Mártonnétól, hogy Kerner Zachariás mondotta, egykor csak meg nem ijedett maga is, mert az felesége nem volt otthon s úgy kezdettek feléje holt szénnel hajigálni. Azt is hallottam, hogy egykor Zachariásné elhadta az urát s azt izente Zachariás, hogy menjen haza, mert bizony minden boszorkányságát kimondja.

22. testis Nobilis foemina Elizabetha Szabo, consors Nobilis Michaelis Lakatos de praefata Gerla, annorum 34, citata, iurata, examinata fassa: Egyebet az kérdésben nem tudok, hanem hallottam, Zachariás mikor szidta a feleségét, Borkát, ilyen szókkal: aha boszorkány lelkű lélek, kurva az anyja. Kire mondott, miért szidsz engem s monda, hallgass, mert ha szoltam, olyant mondok, hogy. Azt is hallottam a Zachariásné leányától, Katától, hogy látta ő, mikor a várban megpróbálta, ha éle az úr Törökországban, vagy megholt s én kérdém, miformában látta s monda, hogy egy tüben czérnát vontak, kenyeret szurtak azon töben s az tárgyérre szemet is töttek.

23. testis Honesta foemina Mária Strása, consors strenui Szeicz Capellani, annorum 26, citata, iurata, examinata fassa: Én bizonyosan hallottam, mikor Kertész Gergelyné izent s az izenetet megmondta Kertész Gyurkáné Durkonak ily szókkal: Durko asszony, kegyelmednek azt izente Kertész Gergelyné néném s igen jó néven vette kegyelmedtől, hogy az lakadalomban elhitta, noha én nem úgy fáradtam érette, hogy Máthé deákot Fogarasból idehoztam térdem s könyököm koptatásával, hogy elvegye az ő leányát.

24. testis Honesta foemina Elizabetha Szabo, consors Providi Joannis Győrfi Gerliensis Szamosújváriensis, annorum 30, citata, iurata, examinata fassa: Az kérdésben azt tudom mondani bizonyosan, hogy tavaly bémentem vala az várban s látván engem a szolgáló Durkó, monda, maga édes mondjad Kertész Gergelynének, ha láthatod, hogy jöjjön bé, ha fényes üdő léssen, mert valamit nézetek véle. S én mondék, jaj hatalmas Istenért, tud-é ő valamit nézni, s monda, bizony jól tud. Azt is bizonyosan tudom, hogy az tavalyi Úrnapi dési sokadalomkor haza felé jöven Désről Szamosújvárra, hozzám adá magát Zachariásné s mondá, gyere velem lelkem Széplakra, lám nem messze vagyok s én mondék, én bizony nem mehetek, mert én szolgáló vagyok s dolgaim vadnak otthon mint tyukásznak s majornénak, kire monda, no nem jössz el, de bizony megbánod. Azon éjjel osztán úgy elfogdosták az gonoszok az én karomat, hogy alig kelhettem fel tehén fejni s merő kék volt az karom. Más éjjelre kelvén osztán ugyan az ő nagyságok major házánál, estve csakhamar szélvész támadván, reám jövének s én könyörgeni kezdék Istennek, úgy hagyának el. Harmadnapra virradván, találom Oláh Geczinét, Ivánka leányát s megizeném, hogy hagyjon békét nekem, mert soha úgy nem jártam, mint az ő anyja miatt. S valóban nagy gyanúságom is vagyok reá, de bizony a tiszteknek panaszlok felőle, azután soha nekem nem ártott. Azt is láttam, hogy Durko sok fűvet hordott bé Beldinének, de azt mondotta, hogy feredőnek hordja. Azt is hallottam Dianától, az Beldiné frajjától, hogy egy olykor Zachariásné bement Beldi Pálnéhoz, azonban Zachariásnéval valami orvosság felől beszéltek, mondták egymás között, ugy de bizony uj tyukmony kell. Kire mondott Zachariásné, várakozzék kegyelmed asszonyom, majd lefutok, mert vagyok nekem ma tojott tyukmonyam s jó leszen az. Azonban csakhamar hozott s megtekerék kívül veres selyemmel s egy új fazékban tötték csonttal együtt és kilencz holt ember hasáról földet. Azokat békötötték Újvászonnal, eleven szenet s parasát is kötvén belé, úgy állott egy darabig, mig gondolhatták, hogy megégett. S mikor kibontották, hát egy szál még sem égett meg, az selymes tyukmony. De osztán mikor arról beszéltek, őket leányokul kiküldötték az házból. Azt is bizonyosan hallottam, hogy Durko veszekedett a pinczés Kádárral, Kovács Gergelylyel, ilyen szókkal szidván is, hogy csak másuvá jár koslatni az ebéletű, s tüzre való, hanem édes ugyan kérlek, küld be hozzám Kertész Gergelyné, az németit, hogy csináltassak olyat vele, másra senkire ne álljon fel az szerszáma, hanem csak én reám. Tudom azt is, mert nekem mondotta Dorko, mikor fogva vala s kérdeztem, ha fél-é vagy nem, azt mondá, hogy nem fél ő bizony semmit, mert Rákóczi fejedelem idejében kétszer volt ő fogva, még egyszer az tüzet, fát szalmát ki is vitték ő számára amaz hegyre, mégis itt vagyok, maga [!] akkor nem olyan szaribari emberek tötték az törvént, mint ebben az helyben vadnak. Azt is tudom

bizonyosan, hogy harmadik esztendeje egykor az fejedelem csüri mellett ülök vala s odajöve a Szamos felé Kertész Gergelyné s monda, mit csinálsz, mondám neki, csak busulok, mert én soha semmit nem vétettem Durkonak, mégis csak tör reám s monda, héj, ha én tenéked rossz akaród volnék, eddig te elvesztél volna, mert bizony Durko engem arra kért, hogy cselekedjem meg, te néked mind kezéd lábad zsugorodjék össze, hogy soha ne élj, de nem cselekedtem s mondek: kérlek az Istenért, ne cselekedd, mert bizony elfutatom az hamvatokat a széllel, s ha volna is ki előtt, most protestálnék is ti reátok. Tudom azt is bizonyosan, hogy az elmúlt tatár járáskor⁴ a számtartó Dési Kovács János uram szolgálja, Bögözi Gyurka igen rosszul volt, az szemérem testéből mind egyre iszonyuan folt az vér, azt látván az Kertész Gergelyné fia Nisztor, monda Bögözi Gyurkának, ne félj csak, mert bizony ha anyám meglátja nyavalyádat, meggyógyít téged. Azonban odahívák Kertész Gergelynét (mivel akkor Gyurka az én szálláson az tyukász háznál feküdt) s monda, téged bizony Gyurka megkötöttek, de csak egyszer. Ne félj, mert bizony meggyógyítlak. Azonban fogá magát s a kis ajtón az mező felé kiméne s csak hamar lekuczorodék s amaz lóhere fű bimbóját szedé egy néhányat, de a mint lekuczorodott, nem előtte, hanem háta mögül [szedett], azt tévé egy táliban, arra tölte vizet s egy lakatot is tön az vízben. Annakutánna ráolvasa s monda, hogy igya meg, melyet megivék Gyurka s csakhamar meggyógyula, azólta is mind egészséges volt. Meghagyá azért Kertész Gergelyné, hogy csak arról az lakatról igyék s semmit ne féljen.

25. testis Nobilis Joannes Havasali de dicta Szamosujvar, annorum 32, citatus, iuratus, examinatus fassus: Én Zachariásné⁵től magától hallottam, hogy azt mondotta, elszökött az ő veji, de ha ő akarná, hazahozná úgy, hogy még mai nap megjöne (úgy mint azon nap), de hadd legyen, mert azután is haza kell jüni.

26. testis Honesta foemina Anna Orosz consors Strenui Joannis Berinczki, praesidiarii Szamosujvariensis, annorum 40, citata, iurata, examinata fassa: Nékem maga mondotta egyszer a várban Jakab Durko, a ki most fogva vagyon, hogy ha tanálkoznék valami tudományos asszonnyal, a ki azt cselekedné, hogy nehézségét venné el a fejedelem asszony Beldinéről, bizony Beldiné jó akarattal lenne neki.

27. testis Honesta foemina Catharina Puskás, consors Strenui Joannis Ligethi, omnino praesidiarii Szamosujvariensis, annorum 22, citata, iurata, examinata fassa: Hallottam az Beldiné asszonyom varró asszonyától, hogy eddig megérdemlette volna Beldiné az égetést, mert annyit próbálja éjjel öntözgetéssel s babonázással, ha kiszabadulhat-e a fogságból.

28. testis Nobilis Stephanus Lakatos, de dicta Szamosujvár, annorum 26, citatus, iuratus, examinatus fassus: Hallottam Zachariásné⁵től magától, hogy mondotta maga felől: ördöggel köt ki, a ki ő vele kiköt. Láttam azt is, hogy éjjel karddal s puskával járt az maga háza körül.

Die iterum 9. eiusdem omnino mensis et anni in loco proxime declarato sequentes testes ad fidem coram Deo debitam examinaverimus hoc tenore:

29. testis Strenuus Josephus Kovács stipendiarius ad dictam arcem Szamosujvariensem inserviens, annorum 26, citatus, iuratus, examinatus fassus: Ezt

énnekem Gerébné, az öreg asszony beszélé az elmúlt Pénteken vagy Szombaton, a ki most is Beldiné mellett vagyon, hogy veszekedik Beldiné Máriával, a mellette való menyecskével, ki is frajja volt azelőtt is, hogy ha csak tíz pénz ára dolgot vallanak én reám, el kell vesznem, de kurva, te cselekedted az babonáságot. S mondott Mária, de bizony kegyelmed hozatá asszonyom az új tyukmonyat Zachariásnéval, hiszen vala itt régi tyukmony, de azt mondá kegyelmetek, hogy az nem leszen jó s úgy hoza Zachariásné újat. Azt is Gerébné mondá nekem, hogy mikor az babonáságot csinálták, egy paraszt fazékban töttek árpaszemet, zabot, babot s új vászonnal bekötötték. Tüzet tévén belé az fazékban, úgy rázták, még sem égett el. A felől is veszekedtek, Máriával Beldiné, hogy csak Zachariásné ruházta szoknyával s patyolattal. Azt is mondotta Gerébné nekem, hogy az fazékban rakott s meg nem égett egyet mással azt próbálták, ha valaha lészen-é Beldi Pál fejedelem s Beldiné elszabadul-é, vagy nem. S azt mondta Zachariásné, mind megleszen, mert az fazék is meghozta, az vászon is el nem égett.

30. testis Strenuus Cosztin Szathmári, praesidiarius Szamosujvariensis, annorum 22. Azt tudom, hogy a szolgáló Durkó harmad idén hozott földet az temetésről, de mit csinált vele, nem tudom. Azt is hallottam, mikor Kertész Gergelyné Durkót szemben fogta véle, hogy az leánya lakodalmában nem hivatta, mikor a kolcsár Máthé deák elvette, noha ő nem úgy koptatta érte az térdét s könyökét, mert soha, ha ő nem lett volna, Máthé deák az Durko leányát el nem vette volna s ide sem jött volna Fogarasból. Sok baja is volt miatta, mert mikor felleges üdő volt, soha nem nézhette jól s csak hejában fáradott. Azt is mondotta nekem Durkó, hogy ha valaki egy új fazakat megfurdalna, abban egy csuka békát tenne s új fedővel befedi s egy nagy hangya bojban teszi, azt mind megeszik az hangyák, hanem marad csak egy kis villa s horog a csontjában, annak pedig olyan mestersége vagyon, ha valakit a villával megöklel, csak a ruhájátis, az mindenkor kerüli s azt akarná, hogy soha se látná, ha pedig az horoggal meghuzza csak kicsindég is, úgy megszereti az ötet, hogy a lelkét is érte adná.

31. testis Nobilis Joannes Dési, alias Kovács de Dés, pronunc bonorum Szamosujvariensium rationista, annorum 34, citatus, iuratus et fassus: Hallottam Durko s Kertész Gergelyné felől, hogy az Durko veit Fogaras földi Máthé deákat és az leányát szénnel s kenyérhéjjal próbálták, ha élnek-é s vadnak egességben, még magam is egy olykor rajtakaptam, hogy szénnel s kenyérhajjal babonáskodott Durko az szakasztó deszkán s hogy bémének, csak té s tova csapá a szemet.

32. testis Strenuus Georgius Lengyel pedes stipendiarius, annorum 33, citatus, iuratus, examinatus fassus: Engemet is erős hűtellel rendelték volt, hogy Beldi Pálné-nak pénzen vásároljak s egy olykor nekem maga mondotta, hogy az öccsétől, Belényiné asszonyomtól hallotta volna egy Mária nevű szolgáló leánya az tyukmonnyal s selyemmel való próbát, úgy cselekedték volna meg Durkoval együtt hire s akaratja ellen, de azután Mária nekem azt mondotta, hogy ő nem cselekedte volna, ha ötet nem küldötték volna, mert neki nem volt Beldi Pál ura.

33. testis Egregius Michael Gombos senior de Szamosujvár Németi bonorum Celsitudinis Vestrae fiscalium ad dictam arcem Szamosujváriensem pertinentium provisor, annorum 56, citatus, iuratus, examinatus fassus: Tudom azt, hogy még

Rákóczi fejedelem idejében törpeni Lénárt Ilonát hordozták Németiben, kivált, hogy pénzt nézessenek véle s ugyanott házanként járt. Azután is tudom a mostani Kegyelmes Urunk ő Nagysága idejében, hogy ásatott mind az faluban, mind az hegyen, de nem hallottam, hogy tanáltanak volna. Durkotól is hallottam, hogy mikor Béli Pál felől futamodott az hír, hogy megholt⁵, Máriát leküldötte Béli⁶né, mivel nem akarta hinni az ura halálát, Durkohoz, hogy ugyan próbálják meg, ha ugyan megholt-é, vagy él. Ők osztán tyukmonyra selymet tekertek s az égő kemenczében vetették és hogy meg nem égett a selyem, örültek rajta s nagy vigan voltak, tartván azt benne, hogy a selyem el nem égett, azért Béli Pál még él.

34. testis Strenuus Georgius Bögözi ad praesens servitor annotati Joannis Kovács alias Dési rationistae Szamosujvariensis, annorum 22, iuratus, examinatus fassus: Azt bizonyosan tudom mondani, hogy nekem természet felett való nyavalyám érkezett vala a mult esztendei tavasszal, mert az szemérem testemből úgy folyt az vér, mintha csapon vették volna, ugyan megaludt alattam s Kertész Gergelyné gyógyita meg ilyen formán, hogy egy táiban egy lakatot tett fel vetvén s az fogantyuja alatt egy czérnát vont keresztül, a melyen két csomó volt kötve, azonban vizet töltött az lakatra s azt itatta velem meg s valamihelt ittam, mindjárt megkönnyebédtem, maga már szintén meghalok vala s hogy meggyógyita, egy veres sarut vettem érte neki. Azt mondotta nekem Gergelyné, hogy csak két csomót kötöttek volt rajtam, ő is azért kötött kettőt, mert ha három bogot tanáltak volna rajtam kötni, elvesztem volna miatta.

35. testis Honesta foemina Anna Incze, consors Providi Michaelis Farkas, inquilini.ecclesiae unitariae religionis in Apahida et comitatu Colosiensi residentis pro nunc vero ancilla annotati domini provisoris Szamosujvariensis, annorum 30, citata, iurata, examinata fassa: Egyebet az kérdésben nem tudok, hanem mikor az rab asszonyokat⁶ innét Görgényben vitték, nagy teli torokkal kiálta Zachariásné az tizedesnére, Veres Mártonnéra, várj meg ördöghitű, Váradi lova, mert bizony rövid üdön téged is utánam hoznak, mert te is olyan vétkes vagy, mint szinte én, a melyet mindenütt s még az ország előtt is kikiáltok. Hallottam azt is Kovács Miklósnétől, Suskától, hogy mikor meg akarták Durkót fogni, annakelőtte tudta azt Durko, s bement a sütőházban s a küszöb alól felvett egy szőr madzagot, görcsök voltak rajta s az tűzben vetette.

36. testis Providus Gregorius Kovács jobbagio fisci Celsitudinis Vestrae in Hesdad et comitatu Dobocensi residens ad praesens vero pincerna Szamosujvariensis, annorum 50, citatus, iuratus, examinatus fassus: Nekem Durko maga mondotta, hogy egykor Mária még leány korában levitt egy tyukmonyat veres selyem lévén reátekerve s a mint az tűz égett, a kemenczében oda tötték az tűzben, de nem égett meg a selyem. Azt mondták nekem magok mind ketten, hogy az arra való volt, ha az selyem megég, megholt Béli Pál, ha pedig meg nem ég, él. Azt mondták, hogy Béli⁶né küldötte le s hogy el nem égett, ismét visszavitte az asszonynak Mária. Hallottam azt is ugyan Máriától, ki most is Béli⁶né mellett vagyon, hogy az asszony ötet leküldötte Kertész Gergelynéhez, hogy kérje az asszony szavával, nézze meg a csillagokból, ha él-é még Béli Pál, vagy hogy megholt és én magam hallot-

tam, mikor kérte Mária Kertész Gergelyné az asszony szavával, kire monda Kertész Gergelyné, ha tiszta üdő lesz, megnézi, de nem tudom, nézte-e vagy nem.

Die vicissim 10 antelati mensis et anni in possessione Szamosujvár Némethi domoque Providi Joannis Sebesten jobbagionis fisci eiusdem Celsitudinis Vestrae, pro nunc vero iudicis iurati eiusdem possessionis Szamosujvár Némethi, ibidem et comitatu antelato Szolnok Interiori existenti habita testium inferiorum annotatas fassiones modo in praemissis declaratas recepimus sequenti serie:

37-mus testis Nobilis Michael Sebestyén, viceiudex nobilium dicti comitatus Szolnak Interioris de Szamosujvár Németi, annorum 29, citatus, iuratus, examinatus fassus: Én is vallattam⁷ tiszt uraimék ő kegyelmék parancsolatjából törpeni Lénárt Ilonára s sokan vallottak, hogy pénzt keresett, nagy gödröket ásatott néme-lyekkel. Egykor meg is fogván tiszt uraimék, azon fogságában beszélte nekem, hogy ő bizony nem igen tud, hanem még leány korában egy embernél lakott, a mely embernek volt valami kenője s ő is affélével megkente magát s kiment azon emberrel az mezőre, s néki is, mikor fűveket szedett, megszólaltak az fűvek. Zachariásné mondotta nekem a fogságban, hogy ő ártatlan szenved, de bizony a vár mellett lakó Veres Mártónné nagyobb mestere annak, a miért én szenvedek.

38-mus testis Andreas Literati, alias Trombitás de Bálványos Várallya pro nunc vice castellanus dictae arcis Szamosujvariensis, annorum 55, citatus, iuratus, examinatus fassus: Nekem maga beszélte Béldiné, hogy egykor Belényiné asszonyom odament hozzá, tanálta mondani, hogy ő utazásában a Bánfi Farkas uram asztalánál azt hallotta, hogy ha valaki új tyukmonyra veres-selymet tekerne, és azt a tűzben tenné, a ki felől azt cselekednék, megtudnák, ha él-e vagy megholt, mert ha él, a selyem el nem ég, ha pedig megholt, a selyem elég. Melyet meghallván Mária, a menyecske, ki most is mellette vagyon, lefutott Durkóhoz s a szerint cselekedett. A tyukmony elégett, de a selyem megmaradt azon formában s szidta is előttem Máriát s kurvázta azt mondván, hogy hire és akaratja ellen cselekedte az eb⁸.

39-mus testis Nobilis Andreas Lakatos, alias Biro de dicta Szamosujvár Némethi, annorum 45, citatus, iuratus, examinatus fassus: Egyebet nem tudok, hanem a minapiban közbíró lévén én is, vallattunk az németi Ikafalvi János uram szolgálója, Ersók ellen s azt vallották, hogy magától hallották Ersóktól, mikor ő Böszörményben lakott, egy szeretője volt neki Kassán s estve felkölt az ura mellől s megjárta Kassát és a szeretőjével szemben lett, hajnalra ismét az ura mellé visszafeküdt, melyről való relatoria a szolgabírónál, Sebestyén Mihály uramnál vagyon Németiben⁹.

40-mus testis Nobilis Stephanus Trombitas de Bálványos Várallya, annorum 64, citatus, iuratus, examinatus fassus: Én mikor Béldi Pálék birták Bethlen várát, ott való inspektor voltam, de egyebet nem tudok, hanem egy olykor rabot szalasz-tánk el éjjel, az porkoláb és a tizedes futának türpeni Ilonához, mivel akkor ugyan Bethlenben volt fogva s kérdezni kezdék tőle, hogy merre megyen a rab, amaz kezdé nézni a csillagokat, s monda, hogy erre ment, erre ment, de ugyan nem érikel.

41-mus testis Strenuus Michael Magyarországi pedes ad saepe dictam arcem Szamosujvariensem hebdomadatim inserviens, annorum 35, citatus, iuratus, examinatus fassus: Mikor Urunk ő nagysága először a táborban mene Szamosujvárból¹⁰, már ki is ment volt ő Nagysága az várból, hallám az ajtón, hogy átkozódik vala Béldiné ilyen szóval a mi Kegyelmes Urunkra s Asszonyunkra esvén az szó: Az mennynek földnek Istene rontsa meg, verje meg ezt a mi jó Fejedelmünket s Fejedelemasszonyunkat, hogy így nyomorgat bennünket szüntelen, az Isten soká el ne szenvedje, hanem még az maradékjában is megbüntesse őket. S monda egy asszony ember szolgálója, kinek nevét nem tudom, ne átkozódjék kegyelmed, asszonyom. Monda Béldiné, átkozódom, mert megérdemli az, ki oka az én és ti sok nyomoruságtoknak.

42-mus testis Providus Andreas Gergely, iobbagio fisci eiusdem Celsitudinis Vestrae in dicta Szamos Ujvár Németi residens, annorum 28, citatus, iuratus, examinatus fassus: Tudom azt bizonyosan, mivel én az Kertész Gergelyné házánál laktam, hogy tavaly nyáron egy alkalmatossággal estve későn kimene Gergelyné az pajtában egy sajtar vízzel, úgy kezde egy s más felé hintezni vele, mit akart vele, én nem tudom. Egykor ismét mutatta nékem két vagy három penészes pénzt s azt mondá, hogy ilyen elég van a széplaki oldalban, ezt én onnét hoztam, régenten ásatam volt is, de nem akadtunk reá, hanem ha te jó társokat keresnél, a kiket én elvihetnék, hogy egy akaraton volnánk, kiáshatnók, de én nem mentem el vele.

Die iterum 11. mensis similiter et anni praenotatorum in possessione Füzes et domo Providi Joannis Fekete, pro nunc iudicis iurati eiusdem possessionis iobbagionis vero annotati fisci eiusdem Celsitudinis Vestrae ibidem et saepe fato comitatu Szolnok Interiori existentis habita, testis proxime subsequentis fassionem modo praeannotato recepimus hac serie:

43-mus testis Strenuus Joannes Paládi, pedes ad praescriptam arcem Szamos Ujvariensem hebdomadatim inserviens, annorum 28, citatus, iuratus, examinatus fassus: Egyebet az kérdésben nem tudok, hanem az elmúlt héten midőn az Béldiné ajtaján strásáltam, nékem Mária az Béldiné szolgálója monda, hogy ötet csak boszorkánynak szidja az asszony, maga bizony ő az boszorkány, mert ő tétetett az fazékban eleven szentet s ő kötötte bé új vászonnal.

Item die 12. mensis omnino et anni praedeclaratorum, in possessione Törpen, domoque Providi Michaelis Czirmai, iobbagionis orphani Generosi quondam domini Georgii Vér de Keres Tarcsa, pronunc vero iudicis iurati eiusdem possessionis Törpen, ibidem et praescripto comitatu Szolnok Interiori existentis habita et residentis testium subnotandorum fassiones modo et ordine in praemissis lucidius expresso recepimus sic:

44-mus testis Providus dictus Michael Czirmai, annorum 45, citatus, iuratus, examinatus fassus: Egykor Törpenből Lénárt Ilonát az magam szekereken vittem éjjel Désre, s tudom bizonyosan, hogy mutogatta s nézegette a csillagokat, egykor monda, nézze, ama fényes a Fejedelem csillaga, ama pedig csak közel hozzá a te

csillagod, azt is monda, hogy a cigányoknak nincs csillagok. Tudom azt is, hogy egykor két oláh jöve Ilonához, hogy nekik disznai vesztek el s mondja meg, hol vadnak, kire monda Ilona, fizessetek meg hát, s megmondom. Az egyik ada 12 pénzt s az másik csak megfututtalá az oláhkéit [!] s elmene. A ki pénzt adott, annak monda, menjen erre az erdőre s ott egy fa alatt hevernek.

45-mus testis honesta foemina Helena Rosa, consors eiusdem Michaelis Czirmai, annorum 40, citata, iurata, examinata fassa: Azt bizonyosan vallom, hogy nekem is mutogatta s nézegette az csillagokat éjjel Lénárt Ilona, egy fényes csillagot a Fejedelmének monda, mást közel egy homályost enyimnek. Kérdém, miért az én csillagom homályos s monda, azért, mert te sokat sirsz az megholt leányod után. Harmadik csillagot is mutata s monda, hogy az uramé, de az is homályos vala, azt is kérdém, miért homályos s monda, mert urad ismét azon busul, hogy te siráncozol. Kérdém azt is, miért az én csillagom közel a Fejedelem csillagához, arra azt monda, hogy mert nekem atyámfia lakik a Fejedelem udvarában. Tudom azt is, hogy egykor penészes pénzt vön ki az erszényéből, s monda, ez is afféle pénz, az kit én ásattam, de viz fért volt hozzá s azért penészes.

46-mus testis Providus Joannes Kerekes, annorum 35, citatus, iuratus, examinatus fassus: Nekem maga mondomta Lénárt Ilona, hogy ő a csillagokból nézi s tudja meg, hol kell ásatni s keresni a pénzt, tudom azt is, hogy kárvallott embereket igazított marhájok után. Tudom azt is, hogy az itt lakó Lénárt Jánosné majd tizenegy hétig vala beteg s soha meg nem gyógyulhat vala, hanem erős gyanuval reá izene Dénes Györgyné Fazakas Sophira, hogy ő reá gyanakszik betegsége felől. Annakutána az beteg csakhamar meggyógyula. Azt is tudom, hogy egykor az tomporomon pokolvar ereszkedett vala s Dénes Györgyné gyógyítja vala, de eszemben vön, hogy nem használ s menék Kecset Szilváásra, Kun Boldisárhoz, ki már megholt, ő csinála holmi orvosságot, kivel bekenvén, megkönnyebbedém. Onnét haza menvén Türpenben, mellém adá magát ismét Dénes Györgyné s a sebemet megfuvá a szájából, mindjárt úgy megnehezédém az sebemmel, hogy csak sittam-rittam, hanem azután ismét Kun Boldisár gyógyita meg.

47-mus testis Providus Stephanus Lénárt, annorum 60, citatus, iuratus, examinatus fassus: Hallottam az hugomtól, Ilonától, hogy ő csillagokból nézi s ismeri meg, hogy az ellopott marhát merre viszik, mert sokan jártak hozzá károsok s láttam magam is, mikor az csillagokat nézte estve. A többi közt egy Kolozsváratt lakó Perpeti nevű árros ember jött vala hozzá Ilonához, mert akkor nálam lakott, s monda Perpeti, kérlek Ilona asszony, egy sacskó pénzét lopták el egy embernek, mondd meg, ki dolga Kolosváratt, s monda az hugom, ő goromba, hiszen azt a pénzt senki sem lopta el, hanem Kolosváratt annak az embernek az házánál a vakablak előtt vagyon két láda, s a mögé esett. Annakutána is sokszor jött hozzám Perpeti s azon esküdött, hogy azon helt volt a pénz, a mint megmondotta. Magamat is elcsalt vala egykor ugyan az hugom pénz ásni, de semmit nem tanálánk. Tudom azt is, hogy egykor Dénes Györgyné hozzánk jöve s kezdé neki panaszkodni a feleségem, hogy semmi hasznát a teheneinek nem veheti. Monda Dénes Györgyné, semmit nem tudsz, te goromba, mert ha nekem két vagy három tehenem volna, az gyermekemet is tejben-vajban fereszteném. Azt is tudom, hogy sokáig mind ránk

jártak az gonoszok s az egész cselédimre, csak el nem veszettek, mert mihelt setétülni kezdett, mindjárt rajtuk termettek s úgy gyötrötték. Hanem osztán gyanúból Dénes Györgynére kiáltottunk, hogy ő dolga s soha azután ránk nem jöttek, hanem úgy szabadultunk meg.

48-mus testis Providus Joannes Lénárt, annorum 48, citatus, iuratus, examinatus fassus: Azt magam hallottam Lénárt Ilona nénémtől, hogy ő az csillagokból ismeri meg az elveszett marhát hogy mely felé viszik és úgy tudja meg, másokat is úgy tud reá igazítani. Tudom azt is bizonyosan, mert az szememmel láttam, hogy az elmúlt tatárjárásakor¹¹ a somberek határon létünkben vala nekem egy tehenem futosó, a melyet mind egyre kergettek az ökörtinók, bika pedig nem volt a mi csordánkban s mondám a szolgáltnak, eredj legény, hajtsd amaz idegen marhák közé azt a futosó tehenet. Mikor odahajtotta volna, reáakadt az idegen bika mindjárt. Azonközben vévén eszében az én tehenem, hogy idegen marhák közt vagy, megfutamodott onnét s jött épen az mi szekerünkhöz, az idegen bika is mindenütt utána. Meglátván Dénes Györgyné az idegen bikát, vesztég ülve úgy kezde feszengeni az alfelén s rakosgatni magát, azonban kiáltani kezde, add Uram, fogjuk meg az mi tehenünket s mindjárt meghágja az bika, megfogják a szarvát s noha az ő tehene nem is futosott, az én futosó tehenemet odahagyván a bika, mindjárt ráugrék az ő tehenére, azután pedig feléje sem jött az én tehenemnek a bika.

49-ma testis Honesta foemina Elizabetha Boros, consors praescripti Stephani Lénárt annorum 30, citata, iurata, examinata fassa: Láttam én azt nyilván, hogy Lénárt Ilona nézett a csillagokra s másnap úgy igazgatta a káros embereket, kit egy s kit más felé, a többi között egy révi oláhnak tizenkét polturaért megnéze hat ökrét hol vagy s ott tanálta meg. Láttam azt is, hogy czérnát kötözgetett az újján s a térdire hová tette, de mi végre, nem tudom. Dénes Györgyné nekem mondogálja vala, hogy ha neki két vagy három tehene volna, az gyermeket is vajban feresztené, még azt mondá nekem, goromba, semmit se tudsz te. Minket majd megölnek vala képiben az gonoszok, vagy ugyan maga volt s uram kikiáltá egykor s úgy távozik el.

50-ma testis Honesta foemina Martha Nagý, consors praefati Joannis Kerekes, annorum 28, citata, iurata, examinata fassa: Láttam Dénes Györgyné hogy vagy négy rostát lerakott a földre s hol egyiket, hol másikat kapta, úgy ugrált vele, mi végre, ő tudja.

51-mus testis Providus Gabriel Stír, annorum 45, citatus, iuratus, examinatus fassus: Láttam, hogy az káros emberek a vidékről jártak hozzá Ilonához, hogy elveszett marhájok után igazítsa, s el is igazította kit egy s kit másfelé, azt pedig a csillagból nézte.

52-ma testis Honesta puella Anna Lénárt, annorum 16, citata, iurata, examinata fassa sicut proxime praecedens testis, addito: Azt is láttam, mikor czérnát kötözgetett az újján néném Lénárt Ilona.

53-mus testis Providus Martinus Kerekes iunior, annorum 50, citatus, iuratus, examinatus fassus: Én azt tudom az kérdésben, hogy gyakorta hordozták szekereken s hintón is együvé másuva Lénárt Ilonát orvosolni. Makfalvi Jánosnének hívatta magát, de soha ura sem volt, mivel nekem egy decsei Jó Mihály nevű ember beszélé az malomban, hogy egykor nála volt Decsében s egy jámbor szolgáját el-

hódította volt s gyermeket csináltatott magának vele. Azt is mondotta az a decsei ember nekem, hogy ő véle is nagy gödröket ásatott pénz után, de csak hazudott, mert nem tanáltak.

54-mus testis Providus Isacus Danka, annorum 30, citatus, iuratus, examinatus fassus: Láttam akkor tájban, mikor Béldi Pál Törökországban volt, s úgy hallották, hogy még él, estve, mikor szép tiszta vala az ég s a csillagok látszattanak, nézi vala a csillagokat Lénárt Ilona s monda, soha nem jű haza Béldi Pál Törökországból, hanem odavesz, jól ismerem én az csillagából. Azt is láttam, mikor a káros emberek hozzámentek, estve mindjárt a csillagokra nézett s úgy igazította őket, kit egy s kit más felé.

Hi proxime praecedentes testes undecim sunt iobbagiones praescriptorum orphanorum annotati domini quondam Georgius Vér de dicta Koeres Tarcsa in dicta possessione sua Türpen antelatoque comitatu Szolnok Interiori existenti habita residentes et commorantes:

55-ma testis honesta foemina Sophia Magyar, relictá Strenui quondam Andreae Nagy de Tök, pro nunc vero in praedicta possessione Türpen commorans, annorum circiter 75, citata, iurata, examinata fassa: Ennekem öcsém volt Lénárt Ilona, egykor Gyékényesre hívott magával együtt s monda nekem, néne, én te neked hagyom az én mesterségemet, már én eleget kerestem, hanem vedd hasznát te is, de én azt mondám, nekem bizony ne hadd, mert én nem szoktam, maga elég szegény vagyok. S hitt is engem füvek szedni, de én nem mentem.

Die iterum 14 mensis pariter et anni praedecaratorum in possessione Kendi Lona, domoque Providi Michaelis Sebestény, iudicis iurati eiusdem possessionis iobbagionis vero Spectabilis ac Magnifici domini Pauli Haller de Hallerkő, ibidem et comitatu Dobocensi existenti habita residentis et commorantis testes infrascriptos modo iam declarato examinavimus huiusmodi sub tenore.

56-mus testis Providus Michael Fazakas iobbagio domini Pauli Haller, annorum 48, citatus, iuratus, examinatus fassus: Nekem maga mondotta Lénárt Ilona, hogy ő kinek-kinek jó s gonosz szerencsáját a csillagokból ismeri meg.

57-mus testis Providus Michael Ban eiusdem domini iobbagio, annorum 36, citatus, iuratus, examinatus fassus: Egyebet nem tudok, hanem egykor türpeni Ilona itt vala nálunk s monda nekem, nosza vendégelj meg engemet s én bizony téged pénzre igazitalak. Mi tagadás benne, én, hogy szegény ember is voltam, hittem hazugságának s úgy megvendégeltem, hogy más vette ki az házból. Annakutána mondám neki, no mondj immár pénzt, hadd ássam ki s azt monda, most felleges üdő vagyon, nem lehet, hanem ha feltésztl, mondok. Azután én is ördögben odahattam, nem kértem többször reá.

58-ma testis Honesta foemina Anna Foris, consors Providi Andreae Gergely iobbagionis Spectabilis ac Magnifici domini Joannis Haller de Hallerkő, annorum 44, citata, iurata, examinata fassa: Nekem maga mondotta Lénárt Ilona, hogy ő megtudja, kié lesz az jó szerencse, kié a rossz, mert ő egy tálban kenyeret s holt szemet

teszen s czárnára fűzi, a kire a kenyér fordul, annak jó szerencséje leszen, a kire a szén, annak rossz szerencséje.

Hi 3 testis sunt iobbagiones annotatorum dominorum suorum terrestrium in portione eorundem possessionaria in dicta possessione Kendi Lona antelatoque comitatu Dobocensi existenti habita resident et commorantur.

Die vicissim 16. mensis et anni iam specificatorum in civitate Colosvar, domoque senatoria, ibidem et platea, vulgo [...] ¹² utcza nuncupata comitatuque eiusdem nominis Colosiensis existentis habita et extranee testium infra specificandorum fassiones modo in talibus observare solito recepimus hac serie:

59-mus testis Nobilis Stephanus Perpeti de Colosvar, annorum 28, citatus, iuratus, examinatus fassus: Túrpeni Lénárt Ilona felől tudom bizonyosan, hogy csillagból nézett s jövendőt, azt is, hogy sok házakat s élő fákat ásatott ki tövekből az pénz keresésért. Tudom azt is, hogy fizetésért varáslott, de a mellett csak csalogatott, négy polturáért eleget hazudott.

60-ma testis Honesta foemina Helena Gergely, consors Providi Stephani Serényi iobbagionis dicti Magnifici domini Pauli Haller, pro nunc in domo eiusdem Claudiopoliensi, residens, annorum 50, citata, iurata, examinata fassa: Nékem maga beszélt túrpeni Lénárt Ilona, hogy mikor Bethlenben volt fogva, azt izente neki Béldi Pálné az öreg asszonyától, Polyáknétől, hogy csak ő ártson, ha tud ártani annak, a ki legnagyobb Erdélyben, olyan szoknyát ad néki, hogy magától megáll, ha felállitják az földön. Engemet is megfenyegetett vala egyszer s csakhamar kisebesedék a száram s most is nyomorék vagyok miatta. Láttam azt is, hogy a térdin czárnát bögözött s bogzott. Azt is láttam, hogy egykor egy kolosi százsz embertől tizenkét polturát vett fel ugyan Lénárt Ilona, hogy vessen farkas inat az ki ellopt a pénzt, mely munkára ugyan maga ajánlotta is fel magát.

61-mus testis Nobilis Joannes Varga alias Váradi de eadem Colosvár, annorum 30, citatus, iuratus, examinatus fassus: Nálunk volt szálláson túrpeni Ilona s tudom, hogy csillagból jövendőt s kit-kit úgy igazított el egyre s másra.

62-ma testis Nobilis foemina Anna Trapodi, relicta Nobilis quondam Stephani Szöcs de Colosvár, annorum 50, citata, iurata, examinata fassa: Tudom azt bizonyosan, hog estvéken kiment Lénárt Ilona, mikor az ég tiszta volt, nézett a csillagokra, úgy igazította el a kárvallott embereket, kit egy s kit más felé, maga is mondotta, hogy ő a csillagokból isméri meg, kinek-kinek elvezett marhája hol vagyon.

63-mus testis Egregius Michael Fileki de Szucsak, alias servitor Pauli quondam Béldi, annorum 67, citatus, iuratus, examinatus fassus: Én szolgájok voltam Béldi Pálnak, de az kérdésben semmit egyebet nem tudok, hanem mikor Kovács Istvánnét megfogák ¹³, akkor tájban odamenék, hogy lássam a szegény Kovács István uramot, akkor mondák, hogy az dolog mint vagyon, ugyanakkor mondá Beszprémi György uram, az asszony fia, Isten engem úgy segiljen, féltem az anyámat, de tudom azt is, ki árulta el, köszönheti Serédi Benedekné asszonyomnak.

64-mus testis Nobilis Martinus Sziogyártó, de praedicta Kolosvár, annorum 52, citatus, iuratus, examinatus fassus: Az elmúlt esztendőben nekem is adott volt Lénárt Ilona valami füvet, mert az kezemet megvesztették vala s azt mondá, hogy azzal a füvel akar a ház tetejében menne.

65-ma testis Nobilis foemina Margaretha Hermán, consors eiusdem Martini Sziogyártó, annorum 30, citata, iurata, examinata fassa in omnibus similiter, uti maritus suus.

66-ma testis Nobilis foemina Helena Kovács, consors Nobilis Petri Havasali de Kolosvár, annorum 30, citata, iurata, examinata fassa: Énnekem Lénárt Ilona mondotta, mikor itt volt Kolosvárott, hogy én rajtam fél kötés vagyok s ő engem meg tudna gyógyítani.

67-ma testis Honesta foemina Elizabetha Kötélverő, consors Strenui Joannis Unglér pro nunc vice vexilliferi praesidiariorum Colosvariensium, annorum 50, citata, iurata, examinata fassa: Lénárt Ilona nekem maga mondotta, hogy ő a csillagokból ismeri, hogy az idén is háborúság leszen, mondotta azt is, hogy én rajtam kötés vagyok.

Die vero 18 eiusdem omnino mensis et anni in oppido Ó-Torda, domoque praetoria ibidem et comitatu eiusdem nominis Thordensi, existenti habita et exstante testes modo solito subsequentes examinavimus hoc tenore:

68-ma testis Nobilis foemina Sara Sárközi, consors egregii Petri Tarsoly de Torda, annorum 35, citata, iurata, examinata fassa: Én néhai Bálintfi Sigmondné asszonyomtól hallottam, hogy egykor egy gyermeket akarván temetni, holt tetteket hántak ki s Herpaliné asszonyom kért egy kicsint hideglelés ellen, mivel egy szolgáját az hideg lelte s el nem hagyhatta s azon kis csontocskát az erszényben tőtte. Azalatt megfogták, de nekem azt mondotta Bálintfiné asszonyom, hogy bizony nem egyébert, hanem hideglelés ellen kérte volt.

69-ma testis Honesta puella Anna Péter, alias ancilla, dictae Herpalianae, annorum 14, citata, iurata, examinata fassa: Azt mondotta nekem Herpaliné asszonyom, mert ő kegyelme tartott engemet, ha egy kis holt ember csontot kaphatna, s azzal orvosolhatna, elhadná az hideg.

Item die 20 mensis pariter et anni praespecificatorum in possessione Mező Bodon et domo providi Volphgangi Turk, iobgionis spectabilis ac generosi domini Gregorii de Bethlen pro nunc vero iudicis iurati eiusdem possessionis Mező Bodon, ibidem et comitatu Thordensi existenti habita testium infra annotandorum fassiones simili modo ut praescripta est recepimus huiusmodi sub tenore:

70-mus testis Providus Michael Vinczelér, annorum 52, citatus, iuratus, examinatus fassus: Azt bizonyosan tudom, hogy mikor Béldi Pál birja vala ezt a falut, akkor Bartha Tamásné eljőve Bumbe Stephannévál egy vasárnap az cigányok házához. Láttam, mert a cigányok háza az én házam előtt vagyok, hogy ők ketten hozának fel az Béldiné majorából egy bokor szántó vasat, s úgy kezdék

hidegen kalapálni, cigány pedig egy sem volt ott. A megléven, megkerülék az cigányok házat s az ház négy szegeletiből vonának egy-egy marék földet s elviek vissza az majorban. Azt is tudom bizonyosan, hogy ugyanazon üdő tájban egy szolgájok volt Bartha Tamáséknak, egykor elszökött vala s ismét visszajött, akkor tájban oda jöve hozzám Bartha Tamás s monda, ha mi akartunk volna, úgy jött volna haza a mi szolgánk, hogy csak leesett volna az ház előtt, ugyan megpuffant volna. Azt is bizonyosan vallo, hogy nekem egy öcsém vala Vinczelér István, Csűr birája vala Bethlen Gergely uramnak is, azonban egy olykor a Bartha Tamásné marhája a csűrös kertben ment s kihajtván az öcsém a marháját (a mint maga mondotta a szegény öcsém), akkor megfenyegette Tamásné s azon éjjel osztán fejrő ló képiben reáment az öcsémre s az lábát megvesztette, eléggé hordozám magam is az öcsémet, de ugyan csak meghala, de halálig mind Bartha Tamásnéra kiáltott, hogy ő ölte meg s ő miája kell meghalni. Nekem Sütő Gergely maga beszéllette, hogy az asszony Beldiné parancsolta neki, hogy kiássa a nem régen megholt Szászt¹⁴, mivel akkor igen holt döggel az marha s az koporsóból elvágván égesse meg s az hamvát adja az majorsági marháknak.

71-mus testis Providus Nicolaus Szántó, annorum 50, citatus, iuratus, examinatus fassus: Ezt bizonyosan tudom, hogy a szegény feleségem lábát megvesztették vala s hogy nem tudtunk gyógyításához, elkülde engem az feleségem Bumbe Stéphánnéhoz, mert hallatott, hogy aféle orvosló s kötögető lett volna, én elmenék s hívám, de soha Bartha Tamásnétól el nem mért jönni nappal, hanem estve későn s hajnalban jött oda hozzánk, akkor is csak bujdoklott Barthánétól való féltében-é, vagy miért. Az feleségem csak meghala, de halálig mind Bartha Tamásnéra kiálta, hogy miatta kell neki meghalni. Azt is tudom, mikor a vén Szász kertészt kiásák, kérdeztem, miért ássák s azt mondták, hogy az asszony parancsolta, de igaz dolog, nem volt itt az asszony. Azt pedig Sütő György a kertész ásta, de mi végre, nem tudom. Hanem tudom azt, hogy az koporsó négy szegeletiből elvágott. Az Hegyes Péterné házában mikor voltam Szakálban, láttam, hogy sokan jártak varásoltatni hozzája s viaszat öntettek vele.

72-mus testis Providus Gregorius Bumbe, annorum 58, citatus, iuratus, examinatus fassus: Tudom, mikor az vén Szászt itt Bodónban kiásták vala, az koporsó négy szegeletiből elvágott Sütő György a kertész, akkor azt hallottam, hogy az urak parancsolatjából cselekedte, de mi végre, nem tudom.

73-ma testis Honesta foemina [...] ¹⁵ consors praescripti Michaelis Vinczelér, annorum 45, citata, iurata examinata fassa per omnia similiter, uti maritus eiusdem.

74-ma testis Honesta foemina Petka Szántó, consors Marián Kerekes, annorum 40, citata, iurata, examinata fassa: Egyebet az kérdésre mondani nem tudok, hanem esztendeje mult az medgyesi sokadalomban én is oda voltam, Bartha Tamásné és Bumbe Stéphánnékkal, az útban veszekennek vala ketten, azonban Bartha Tamásné felfordítá az alfeléről az gunyáját s monda, ne veszekedj velem Stéphánné, mert ládd, nekem sincs farkam.

75-mus testis Providus Georgius Kecse, annorum 25, citatus, iuratus, examinatus fassus: Hallottam, mikor Bumbe Stéphánné Bartha Tamásné (salvo honore sit scriptum) kópaszvalagu boszorkánynak szidta, amaz pedig Bumbánét vak boszorkánynak.

76-ma testis Honesta foemina Has [!] Bumbe, relicta Providi quondam Georgii Bumbe, annorum 26. Hallottam én is az megyesi sokadalomkor, hogy egymást Bumbe Stéphánné Bartha Tamásnéval rutul boszorkányozták, sőt Bartha Tamásné egy gunyaját is hátul felemelvén az alfeléről, mondotta, nézzétek nem vagyok én boszorkány.

77-ma testis Honesta foemina Flore Hanke, consors Providi Joannis Rusz, annorum 22, citata, iurata, examinata fassa per omnia similiter uti proxime praecedens testis.

78-ma testis Honesta foemina Petka Vaszile, consors providi Gregorii Bumbe, annorum 45, citata, iurata, examinata fassa similiter addito: Láttam, mikor az koporsót kiásták itt Bethlenben s el is vágták az négy szegletiben, de mi végre, nem tudom.

79-ma testis Honesta foemina Helena Chiron, consors Providi Szavul Szilágyi, annorum 30, citata, iurata, examinata fassa: Nekem maga mondotta Bumbe Stéphánné, hogy ő éjjel igen keveset aluszik.

80-ma testis honesta foemina Juditha Csed relicta quondam Petri Szántó, annorum 48, citata, iurata, examinata fassa: Hallottam itt az faluban, hogy Bumbe Stéphánné s Bartha Tamásné az Béldiné majorában az két mezitelen alfeleket egymásban verték, ugyan locsogott azt mondván, veder vaj, csöbör tej, veder vaj, cseber tej.

81-ma testis Honesta foemina Helena Tót, consors praescripti Nicolai Szántó, annorum 50, citata, iurata, examinata fassa uti proxime praecedens testis, addito: Az Tóháti Molnár holtig mind Bartha Tamásnéra kiálta, hogy ő ötte meg s ő miája kell meghalni. Az én uram első felesége is mind egyre kiálta Bartha Tamásnénak, mikor látta, ne jöjj ide, mert te miattad kell meghalnom, meg is hala, mert az lábáról az inak leszakadoztak. Igaz dolog, Bumbe Stéphánne párolta, de csak bujdoklott Bartáné előtt, úgy félt tőle.

82-mus testis Providus Oltyan Andogiueje, annorum 25, citatus, iuratus, examinatus fassus: Tudom bizonyoson, hogy ezelőtt egy esztendővel Bumbe Stéphánné elhitt engem Egerbegyre, mert azt mondotta, hogy az ő urát megfogták Segesváratt s talán valami varásló által ki szerezheti. S ennét hogy megtértünk, hazafelé jövünk vala s mikor Mező Szengyelen túl az nagy hidnál jönnénk, egykor az hid alá bemene Stéphánné s hogy kijöve, tehát egy kis papforma emberrel jöve ki, pap süvege is vala. De a pap nem volt nagyobb, mint egy három vagy négy esztendőös gyermek. Nékem megtapogató az fejemet s én azután úgy megbetegedtem, hogy apám hozott haza onnét. Ki volt, micsoda volt s hova lett, én nem tudom.

Hi proxime antecedentes 13. testes sunt iobbagiones annotati domini Gregorii de Bethlen in dicta possessione sua Mező Bodón, comitatuque Thordensi antelati existenti habita resident et commorantur.

Eodem omnino anno et die in possessione Mező Szakál et domo providi Petri Szir, iurati eiusdem possessionis, iobbagionis vero Generosi domini Emerici Macskási de Szent Márton Macskassa ibidem et comitatu praeallegato Thordensi existenti habita, testes subsequentes modo in talibus observare solito examinavimus hac serie:

83-mus testis idem Petrus Szir, annorum 50, citatus, iuratus, examinatus fassus: Tudom bizonyosan, hogy ennekelőtte nálunk való Hegyes Péternét Barna Sztánkát éppen Brassóban vitték volt pénz nézni és ásatni holmi szászok. Szovátra is vitték vala ugyan azért s ő azt mondotta, hogy mindkét helt tanáltak is. Azt is tudom, hogy ennekelőtte mintegy hat esztendővel egy ökrönket loptak vala el, hogy busultam utána, azt mondotta nekem, hogy ne búsuljak, mert megládd, hogy nem sokára megjű az te marhád, ha szinte megnyuzta is valaki, de azon lopó a bőrit is a házadhoz viszi. Én eleget várakoztam utána, de csak hazugsággal tartott, hanem magam is kezdettem fáradni utána, nem az ő tanácsával s úgy keritettem meg az ökrömet. Tudom azt is, hogy mikor valakinek varáslást felfogadott, viaszban s ónban öntötte meg. Azt is tudom, hogy számtalan sokan jártanak hozzája varáslásért, egyszer tizenkét pénzért öntött viaszat vagy ónat, kétszer 24 pénzért, s mind úgy csalogatta a károsokat.

84-ma testis Honesta foemina Mária Palocsán, consors eiusdem Petri Szir, annorum 35, citata, iurata, examinata fassa per omnia uti maritus eiusdem.

85-ma testis Providus Czigány Vaszilie, annorum 45, iobbagio eiusdem domini Emerici Macskási, citatus, iuratus, examinatus fassus: Láttam, hogy mindenfelé hordozták Hegyesi Péternét Barna Sztánkát, hogy varácsoljon s nézzen ezüst marhát s pénzt, de tanált-e vagy nem, én nem tudom. Láttam azt is, hogy sokan jártak hozzá károsok, s kérdezkettek károk felől s hallottam, hogy a körmiből nézett s varásolt, mikor tiszta üdő volt.

86-mus testis Providus Dobsa Juon, annorum 45.

87-mus testis Providus Czigány Demetrius, annorum 26.

88-mus testis Providus Szytop Toma, annorum 36. Jobbagiones dicti domini Emerici Macskási iurati, examinati, fassi per omnia uti 85. testis.

89-mus testis Providus Makaria Botos, annorum 28.

90-mus testis Providus Petrus Moldován, annorum 50. Jobbagiones Nobilis dominae Clarae Fekete, Egregii Georgii Szegedi de Mikeszásza consortis.

91-mus testis Providus Szimjurana Hacz, annorum 25.

92-mus testis Providus Moldovan Kosztan, annorum 45.

93-mus testis Providus Petrus Moldován, annorum 40.

94-mus testis Providus Dobro Száva, annorum 30.

95-mus testis Providus Vaszilie Fere, annorum 40. Jobbagiones praescripti domini Emerici Macskási, citati, iurati et examinati fatentur uti antecedens 85. testis, addito: Látták, hogy viaszban öntve varásolt.

96-ma testis Honesta foemina Todoszia consors Providi Ladislai Moldovan, annorum 30.

97-ma testis Honesta foemina Juanna, consors Providi Koszta Moldovan, annorum 26.

98-ma testis Honesta foemina Marika Kosztin, consors Providi Ladislai Czigany, annorum 25.

99-ma testis Honesta foemina Todoszia Akhim, consors Providi Michaelis Kopas, annorum 38.

100-ma testis Honesta foemina Maria Abram, consors Providi Petri Murkan, annorum 40.

101-ma testis Honesta foemina Nade Haczaganut, consors Providi Mitre Padujan, annorum 20.

102-ma testis Honesta foemina Anicza Oltyan, consors Providi Demian Czigany, annorum 23.

103-ma testis Honesta foemina Nede Bota, consors Providi Demetrii Szir, annorum 45. Sunt similiter iobbagiones eiusdem domini Emerici Macskási, citatae, iuratae, examinatae fassae sic uti antecedens 89. testis usque ad 95. testis, addito: Tudják, hogy mind viaszban, mind ónban öntve varáslott, egyszeri öntésért pedig tizenkét pénzt vett.

104-ma testis Honesta foemina Nasztasie Popa, consors Providi Kosztin Kalugyer, iobbagionis saepe fati domini Emerici Macskási, annorum 40, citata, iurata, examinata fassa similiter, uti proxime praecedentes testes, addito: Láttam azt is, mikor a körméből varásolt, de addig, a mig férjhez nem ment, hanem szűz volt.

Die vero 21. eiusdem mensis et anni ibidem testium sequentium fassiones recepimus hoc modo:

105-mus testis Providus Juon Nyágh, annorum 48.

106-mus testis Providus Juon Todoran, annorum 35.

107-mus testis Providus Vaszil Szocs (!), annorum 38.

108-mus testis Providus Pavul Pavel, annorum 40.

109-mus testis Providus Turk Luka, annorum 25.

110-mus testis Providus Todor Görgényi, annorum 23. Iobbagiones antelatae dominae Clarae Fekete, iurati, examinati fatentur in omnibus punctis et clausulis similiter uti 96. testis usque ad 103. testem.

Hi praerecensiti 28 testes sunt iobbagiones praenotatae possessionis in portione eorum possessionaria in praedicta possessione Mező Szakál antelatoque comitatu Thordensī existenti habita residentes et commorantes.

111-mus testis Providus Georgius Sütő, annorum 60, citatus, iuratus, examinatus fassus: Tudom s bizonyoson láttam, hogy az üdőben, mikor még Béldi Pál birta Mező Bodont, az Vinczeler Mihály háza alatt ülünk vala hárman, úgy mint én, Vinczeler Mihály s a felesége, azonban egy ősszel vasárnap estve felé Bartha Tamásné s Bumbe Stéphánné, az kik most Görgényben fogva vadnak, elhoznak ketten egy bokor eke vasat az Czigányok házához, de csak egy cigány sem vala ott-

hon. Azonban Bartha Tamásné a vasat a koh helyre tévé, Bumba Stéphánné mintha fűtt volna az fuvóval, de sem koh, sem fuvó, sem üllő nem volt s úgy kalapáltak ketten, mint szintén az cigányok. A meglévén, hazamenének ismét az majorházhoz, mert ugyanakkor majorné volt Bartha Tamásné. Tudom azt is bizonyoson, hogy ugyan azon üdő tájban egy székelő leány szolgát tart vala Barta Tamásné, ki hova való volt s hova lett, nem tudom, s igen rosszul tartotta s el akart tőle szökni. Eljött hozzám a leány s kért engem, hogy igazítsam útban valamely felé, mert soha nem lakhatik Tamásné. Én megszántam s estve későn eligazítottam, de hogy elhatam, osztán mindjárt csak hamar visszajött ő is s nekem azt mondotta, hogy el nem mehet, mert az sötétben mindjárt eleiben kerül Bumbáné s el nem mehet miatta egy felé is. Osztán nappal mind az én pajtámban hevert nyavalyás, míg osztán nagy nehezen elbódorgott tőle. Ugyanazon leány azt mondotta nekem, hogy egykor Bartháné egy csebet kötelen felhúzott a kakasülőre s neki meghatta, hogy juttassa eszébe reggel, minekelőtte az napfény feltetszenék, hadd vegye le, de ő mint goromba, elfelejtette s mintegy dél tájban juttatta eszébe, s azért rongálta volt úgy el Tamásné, mutatta is nekem az karját s olyan volt a verés miatt, mint az holt szén. Azt is az a leány mondotta nekem, hogy estve későn Barta Tamásné utána küldötte őtet Bumba Stéphánnának s a mint ment volna az háza felé, egykor nagy dobogást hall, tétova tekint, de semmit nem láthat, azonban a feje felett csak megvillámlik s lát egy lidérczet nagy fényesen elmenni s száll épen az majorházhoz, az hol Bartháné lakott s a leány, hogy meg is ijedett, csak megtért Bartháné asszonyához s hát Bumbáné már meg is nyugodt otthon, maga ő nem is hihatta volt el. Azon leány azt is mondotta nekem, hogy ő bizony elhagyja Barthánét, mert nem tudja, mi ördög babonás asszonyok ketten, mivel elmennek az pajtában s az mezitelen seggeket úgy összeverték, ugyan locsogott, azt kiáltván, hogy cseber tej s veder vaj, cseber tej s veder vaj.

Ezt is bizonyosan tudom, hogy ugyan Béldi Pálék idejében, mikor néhai Konicz László vala tisztartónk, én akkortájtban a kertben kapálgatok vala, az peterfalvi szászok pedig az szőlőben kapáltak. Azonban hivata engem Konicz László s monda, én az uraknak megírtam, mint hal az marha s azt írták mind az úr, mind az asszony, hogy a legújabb temetést ásassam ki, a koporsóról vétessek földet és a koporsó négy szegeletit vágassam el s azzal orvosoltassam a barmokat s megszűnik az marha halál. Azért menj el, s ássad ki s a szerint cselekedjél, földet végy éppen a koporsó fedeléről s a koporsó négy szegeletit vágd el és a czondorad aljában hozd be énnekem. Mivel énnekem parancsolták, én a szerint cselekedtem s bevíttem Koniczhoz és letöltöttem az ház földre, ott hagytam, de én nem tudom azután mit csinált vele, én azután nem láttam.

112-mus testis Providus Philippus Hetekás, annorum 35, citatus, iuratus, examinatus fassus: Azt bizonyoson tudom, hogy Béldi idejében én szabados lévén, egykor hazajövök vala levelekkel Komlódról Bodonban. Az Béldiné majora alatt rút, sáros patak vala, többire ugyancsak sár volt s estve későn hallám, hogy lupus-kolnak, azt gondolám, hogy vad réczék, még hozzájuk akarék haitani, azonban lehajlottam a lovamról, s úgy nézem meg jobban s látám, hogy a nagy sötétben ketten, Bumba Stéphánné s Bartha Tamásné mezitelen fürödtenek abban a rút,

sáros patakban. Úgy összedugták a lábokat, hogy egyiknek a lába a másiknak a lába között vala s csupa mezítelenek valának. Mi végre cselekedték, már azt nem tudom.

Hi duo proxime praescripti testes sunt iobbagiones antelati domini Gregorii de Bethlen in dicta possessione sua Mező Bodon residentes.

Die vicissim 23. mensis et anni iam specificatorum in possessione Havadtő, domoque nobilis agilis Georgii Huszti de dicta Havadtő, pro nunc iudicis iurati eiusdem possessionis et sede Siculicali Maros existenti habita testium proxime annotandorum fassiones modo in praemissis fusius declarato recepimus hoc tenore:

113-ma testis Nobilis foemina Juditha Gegesi, Agilis Gregorii Fodor primipili de dicta Havadtő consors, annorum 60, citata, iurata, examinata fassa: Egy Szabó Péter nevű embertől hallottam, az ki Uzoni volt ugyan, de jobbágysága előtt együtt-másutt csak úgy bódorog, hogy az hugát, Kis Mihálynét a maga nyelve vesztette, mert azt mondotta, hogy a mely ingben Béldi Pál elszökött, azt az inget azon éjjel fonták, szőtték s varták, úgy mint Béldi Pálné egy öreg asszonya s ő maga, mert egyébiránt ez országból ki nem mehetett volna, hanem azt az inget a fosztány alá vette.

114-mus testis Nobilis Joannes Kis, annorum 70, de praedicta Havadtő, citatus, iuratus, examinatus fassus: Az menyemtől, Kis Mihálynétől hallottam, hogy mikor Béldi Pál elszökött, ők csináltak azon éjjel inget neki s abban szökött el.

115-[...] ¹⁶

116-ma testis Nobilis foemina Catharina Fodor, Nobilis Agilis Andreae Szalma, de praefata Havadtő consors, annorum 25, citata, iurata, examinata fassa in omnibus similiter, uti praecedens 113. testis Juditha Gegesi.

Die tandem 30. mensis similiter et anni multoties specificatorum in civitate in territorio Vestrae Celsitudinis Albae Juliae et domo Generosi domini Petri Alvinczi de Borberek, in platea vulgo Sido Utcza nuncupata extranea [!] comitatusque Albensi Transilvaniae existenti habita testis sequentis fassionem modo in praemissis observari solito recepimus hoc serie:

117-mus testis Nobilis Martinus Horvát, de Szép Kenyerű Szent Márton, annorum 45, citatus, iuratus, examinatus fassus: Egyebet nem tudok s nem hallottam a kérdésben, hanem Görgényi fogságomban Jakab, az úr Teleki uram ő Kegyelme fogoly szolgája mondotta, hogy Kis Mihálynétől hallotta, mikor Kovács Istvánnak mondotta, hallgass, mert olyat mondok, hogy bizony megcsikorodik az fogad. Azt is hallottam az görgényi tömlőcztartótól, Jánostól ¹⁷, hogy mondotta az görgényi fogoly asszonyoknak, intvén szépen őket ilyen formán, csak veszekedtek, nem tudtok hallgatni, de ha minket megeskütenek, bizony nem tudom, mint leszen dolgok. Azt is hallottam az ott való fogoly kapitánynétől, mikor mondotta nekünk, írjátok meg uramnak, a német kapitánynak, forgódjék hamar az én szabadulásomban, mert bizony mind megmondom, hány boszorkány s kurva vagyon az ő zászlója alatt, a melyet meg is iratott az Vajda László uram szolgájával, Stepán Jánossal ¹⁸

Mondotta nekünk azt is azon kapitányné, hogy ő, ha csak köszvényes nem lett volna asszonyunk ő Nagysága, bár akármilyen csoda nyavalyában lett volna lábairól, eddig is meggyógyította volna, de ha őtet még most is hamarjában elbocsátának, hozzákezdene, csak hogy már az fűvek is majd mind elszáradnak s osztán semmi haszna nem lesz. Azt is tudom, mikor most később Fogarásból egy rabot hozának", az megirt Kis Mihályné meginté, semmit ne szóljon, mert megtanítja ő, mit cselekedjék. Annakutána elhitta magával az kamara székre s sokáig beszéltek együtt és azután semmit nem beszéltek, hanem csak nem láttam s nem hallottam és nem tudom.

Cuiusquidem huiusmodi praemissae inquisitionis nostrae et testium praefatorum attestationis seriem prout prius est expedita et peracta eidem Illustrissimae Celsitudini Vestrae fide nostra mediante rescripsimus sigillisque nostris usualibus et consuetis ac manuum propriarum subscriptionibus roborates eidem domino exponenti iurium praescripti officii sui uberiori futuram ad cautelam necessariam extradeditus communi iustitia et aequitate suadente Eandem de reliquo Illustrissimam Celsitudinem Vestram quam diutissime vivere, valere ac feliciter regnare desiderantes.

Datum in praescripta civitate Celsitudinis Vestrae Albae Juliae, die 30. mensis Octobris, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto praenotatis etc.

Correcta per nos

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humiles, fideles perpetuique servitores:

Michael Budai mpria et Georgius Pásztóhi mpria

Tabulae eiusdem Celsitudinis Vestrae iudicariae scribae et iurati notarii e curia eiusdem, per eandem ad praemissa peragenda specialiter exmissi.

*A címlapon: Anno 1685. apertum per magistrum Petrum Alvinczi protonotarium mpa.
Alább, ugyancsak Alvinczi kezével: K.*

Generalis Inquisitio²⁰

Címzés: Illustrissimo ac Celsissimo Principi domino domino Michaeli Apafi, Dei gratia Transilvaniae principi, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc. domino domino nobis naturaliter clementissimo.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 54—116.

Névtelen vallomás Béldi Pálné tetteiről¹*Év nélkül*

Az uram már fogva volt, egy alkalmatossággal Fejérvár felől az mint Bodonban mentünk volna, egy falun a mint által mentünk volna (az falunak nevét nem tudom, úgy reméllem, fogott ott birni Herpáliné asszonyom), meglátta Herpáliné asszonyomat Béldiné asszonyom és kérdé az asszony, emez Herpáliné asszonyom-e, mondának a legények, ő kegyelme. Megállítván az hintót, maga leszállott és az ház megett sokáig, csak nem setét estig mind csak ketten beszéltek, mit beszéllettek, nem tudhatom, mert minket félre küldöttek.

Azt is tudom, egy alkalmatossággal Bodonban levő akkori majornéval² (ki is, az mint mondták, csillagból jövőndőlő volt) sokszor nézetett véle, a többi között egyszer az mint maga házában bezéltett volna estve véle titkoson, én az kotcslyukan hallgatván, hallám, hogy monda Béldiné asszonyom az majornénak: Nézd meg azt is, ha ez a fejedelem sokáig lesz-e fejedelem.

Fejérváratt egy gyűlésnek alkalmatosságával Mikes urammal lévén veszeke-dése³. Láttam azt, hogy egy hajnalban az német kapitánné⁴ oda jöve s minket felköltvén, kérdé, ha az asszony alunnék, kinek mondók, aluszik, s monda, költsétek fel és felköltvén egy háló mentét vön magára és (salvo honore sit scriptum) az kamara székére bemenvén az német kapitánné Béldiné asszonyommal, ott sokáig beszéllettek. Azután onnat kijöven, azt szememmel láttam egy kolcslyukan, Béldi uram köntösének aljában valami kötést bevarrának. Azonban valami csinált vízzel Béldi uramat megmosdatták és a mely viz abból megmaradt, az ház földére öntözék.

Azt is tudom bizonyoson, Szabó Ambrusnét [...] asszonyt, ki is Bodolán lakik, mindenfelé ötet jártatta kuruslókhoz, nézőkhöz és varáslókhoz, ő tudja s tudta minden titkait Béldiné asszonyomnak.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 166—167.

Az összegyűlt vallatási anyag értékelése

[Hely nélkül, 1685. október vége-november eleje.]¹

Béldi Pálnét tettük volt fel pro fundamento, de ő ellene sem fognak ezek a relatoriak ponderálni, ha többet nem vallattatnak.

1. A Kende Clára asszony fassioja csak hallomás. Vide relatoria sub H.²

2. Az bodolai inquisitio sem sokat nyom az ing fontatásról és szüttetésről, mert emlékezeti sincs a relatoriában, hogy rossz végre, annál inkább urunk vagy asszonyunk ő nagyságok ellen mivelte volna. Sub D.³

3. Az öreg asszony fassioja is semmit nem subinferál, hogy ő nagyságok ellen cselekedett volna. Sub J.⁴

4. Az uzoni inquisitio subinferálja ugyan, hogy Béldiné varásoltatott, de nem, miről, annál inkább, hogy ura fejedelemmé léteről cselekedtette volna, emlékezeti sincs. Sub littera G.⁵

5. Az árapataki inquisitióban az 1. testis fateálja, hogy Béldiné varásoltatott, hogy urát Tatárországból kihozzák. A 3. testis hallomást fateál, hogy Béldiné varásoltatott volna az ura fejedelemmé léte felől. A 4. testis ugyan tudja, mert ötet küldötte Béldiné a boszorkányhoz azon dolog végett való tudakozódásra. A többi nihil ad rem. Sub littera E.⁶

6. A nagy relatoriában, melyet a deákok expediáltak, az 1. testis hallomást vall. A 3. testis vallja, hogy Polyákné nézette, léssen-e Béldi Pál fejedelem. 4. testis hallomás. 27., 29. testis csak hallomás. 32. testis hasonló. A ki mit vall is, arról való nézetést vall, él-e az ura, vagy megholt. A 41. testis vallja, hogy Béldiné átkozta a fejedelmet. 60. testis Lénárt Ilonától hallott dolgot fateál, amelyet ha tudommal fatealt volna, nagyot ponderalt volna. Ebben az egész relatoriában sincs ellene tudommal való fassio semmi.⁷

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 164—165.

161.

A gyulafehérvári országgyűlés articulusai¹

Gyulafehérvár, 1685. november 7.

Articulus VI.

Czégéres gonosztévők és Sellérek dolgárol.

Közönséges meg-bántodásunkal tapasztalljuk kegyelmes Urunk külömb külömb féle czégéres vétkekben élőknek alkalmatossági miatt fen forgó károsításunkat, és egyéb iránt való sok szenvedésinket-is, mellyektől a sok Párttartók és külömb külömb törvényes kifogások miatt, semmiképpen meg nem menekedhetünk, mely káros szenvedésinkre, sok Sellér jobbágyok-is tolvajságra adván magokat, nem kevés okott szolgálhatnak. Nagyságod kegyelmes Consensusából azért végeztük, a kik tolvajságban, gyilkosságban, boszorkányságban és egyéb ezekhez hasonló czégéres vétkekben comperiáltaknak, kiknek tudniillik, ha Nemesek, két száz forintérő Residentiájok nem találtaik, meg-fogattatvan, a törvényes kifogásokat meg-visgálván a Birák, tsak a meritalis okot observállyák, az rend kívül valokot posthabeálván, és in discussione causae eorundem, a jámbor és hiteles paraszt emberek attestatioi-is acceptálván, vétessenek igazításban és Executióban-is haladék és kedvezés nélkül. Afféle Sellér jobbágyokat pedig senki földén ne szenvedgyen és tartson iuxta Approbatae Constitutionis partem 3. Titulum 41. Articulum 2. et partem 5. Edicto 30. hanem azon Articulusok szerint kötelezze jobbágyagra, Salvis tamen Dominorum suorum terrestrium jurbus permanenti-

bus, hogy annyi-val-is az olyanokból álló gonoszok jobban meg-zaboláztassanak és akár-hol-is afféle gonosztévó personák meg fogattathassanak.

Articulus IX.

Az Görgényben hol mi titkos dolgokért fogva lévő személylekről.

Szomoruan érezzük kegyelmes Urunk, Nagyságod méltóságos Házán, a mi kegyelmes Aszszonyunk ő Nagysága titkos nyavalyái által forgo Nagyságtok szenyvedésit, azon ő Nagysága szenyvedésinek pedig micsoda titkos okai lehet-
tenek, Istennek jó tettzéséből alkalmasint ki-nyilatkozván, külömb-külobb soros személylek fogattattanak-meg és most-is fogva tartatnak. Nagyságod kegyelmes izenetiből alázatosan értyük intimaltatván azt-is, hogy azon személylek dolgának törvényes igazítására kívántato Birákot cum plenaria facultate deputáltanak.² Melly dologrol kegyelmes Urunk communicatis Consiliis közönségesen concludál-tunk; hogy az egy minden sziveket irtoztato Casusban minden lehető difficultásokat posthabeálván procedáltathasson Nagyságod azon terhes dolognak igazítására s exequaltatására-is cum plenaria facultate delegalvan és pronuciálván a Méltósá-gos Tanátsi Rendett. Item a Tábláról Gyerőfi György, Petki János, Toldalagi János, Daniel István³, Keresztesi Samuel, Pekri Lőrincz, Kálnaki Farkas és Alvinczi Péter Itélőmester Atyámfiait. A Vármegyékről Bánfi György, Kemény János, Redei János, Balintit Sigmond, és Alsó János Atyámfiait. A Székelységről Gyulafi László, Kálnaki Sámuel és Szent Iváni Sámuel Atyámfiait. Az Universitásrol pedig Szebeni és Segesvári edgy edgy böcsülletes Polgár. Beszterczei Notarius és Nagysinki Szék-Biró Atyámfiait; úgy hogy ő kegyelmek ad Terminum praefigendum compareálván azon materiát discutiállják és Executióban-is vétessék haladék nélkül.⁴

EOE, XVIII, 371—374.

162.

Apafi Mihály intő- és perbehívó levele

Gyulafehérvár, 1685. november 10.

Michael Apafi Dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Fidelibus nostris egregiis et nobilibus Michaeli Budai, Georgio Pásztóhi, Beniaminis Telegdi, Mojsi Szentmihályfalvi, Joanni Dobai, Georgio Marothi, Paulo Gálfi, Joanni Szegedi, Samueli Pécsi, Joanni Galambfalvi, Michaeli Hegyesi, Paulo Bako, Sigismundo Csiki, Samueli Enyedi, Paulo Tolnai, Samueli Bonyhai, Michaeli Buzinkai, Danieli Tövissi et Andreae Borosnyai, tabulae nostrae iudicia-

riae scribis et iuratis notariis e curia nostra per nos ad infra specificanda fideliter peragenda specialiter exmissis, nobis dilectis salutem et gratiam nostram!

Exponitur nobis in persona generosi Stephani Hegyesi de Borosjenő causarumstrarum in Transilvania fiscalium directoris, ratione officii sui. Qualiter licet, incantationes, praesagiae, veneficia, consultationes cum diabolis, pythonibus et ariolis, ut et commercia ac pacta cum eisdem ineunda, divino, humanoque iure severissime sint prohibita, adeoque sancitum sit, ne incantatrices, praestigiatrices, venefici et veneficae, pythonesque et arioli inter chisticolas inveniantur, nihilominus tamen nobiles foeminae Catharina Zöldi, Casparis Herpali de Várad et Juditha Nagy, Joannis Murányi de eadem Murány nobilium, Margaretha item Nagy, Joannis Rác de Diosgyőr, Helena Lénárt, Joannis similiter Makfalvi de Törpén et Dorothea Jakab, Petri Kertész pro tunc hortulani nostri Szamosujváriensis strenuorum; Providae denique Angelina Bumbe, Sztán Bumbe, spectabilis et generosi Gregorii de Bethlen iobbagionis in portione eiusdem possessionaria in possessione Mező Bodon et comitatu Thordensi et Flora Mester, Gregorii Buthnár hortulani nostri in possessione Gerla et comitatu Szolnok interiori existenti, habita, pro tunc residentis et commorantis provisoris quondam relictæ viduæ; Nobiles insuper Ursula Ebeni Stephani Kovács de Keresztszeg, Barbara Szabo, nobilis agilis Michaelis Kis de Havadtő, Catharina Lukács, honorabilis Blasii Besenyi, pastoris alias Kendi-Lonensis, Barbara Omicsinki strenui Bernardi Simon, peditum nostrorum capitanei, altera Barbara Selyem, Zachariae Kerner et Ilinka Haszte, Bartholomei Puskás de dicta Gerla, Barbara tandem Kádas, alias Kalmár, Stephani Csizmadia, alias Ecsedi de Szamosujvár, Juditha Eotves, Hendrici Angyal de Ráton, Sophia Fazakas, Georgii Dénes de dicta Törpén, ac Susanna Biro, Nicolai Kovács de Szamosujvár-Némethi, strenuorum; nec non providæ Sztanka Barne, Petri Hegyes generosi Joannis Daczo de Sepsiszentgyörgy in Mezőszakál, Marinka Doma, Dráguly Blagae, generosi Stephani Daniel de Vargyas in Hagymás, et Barbara Mártonosi, Thomae Barta in dicta Mezőbodon, praefati spectabilis ac generosi Gregorii de Bethlen iobbagionum in dictis possessionibus et portionibus suis in eisdem habitis residentium et commorantium consortes, et aliae captae ac in arce nostra Görgény et dicto comitatu Thordensi detentæ, praesentes videlicet universae et singulae existentes postergato divino, humanoque iure iam ab ortu diversis vicibus et temporibus, varias incantationes, praesagias, veneficia, diabolorum pythonumque et ariolorum consultationes exercuissent, exercerique fecissent, immo variis technis molitionibusque diabolicis in domum etiam familiamque nostram grassari conatae fuissent, quin in solio etiam nostro principali, sanitateque et viribus illustrissimæ principissæ Annae Bornemisza, conthoralis nostræ dilectissimæ subvertendis abusæ exstitissent, adeoque e chisticolarum coetu sese elongando, damnato incantatricum praestigiaticum, veneficarum, spirituque pythonico instructarum ut et ariolorum, aliorumque id genus comercia et pacta cum satana colentium coetui sese addicere non exhorruissent, in contemptum divini humanique iuris manifestum, poenam superinde sancitam incurrere minime formidantes. Unde vellet idem director noster fiscalis, praefatas omnes iam nominatas ac etiam praeter eas captas et praesentes in arce nostra Görgény et comitatu Thordensi praefato

detentas, existentes, ratione praemissorum ac aliorum etiam negotiorum coram latius declarandorum ad diem septimum mensis Decembris anni praesentis et alios subsequentes ad id aptos et sufficientes dies congregationis deputatorum iudicum in civitatem nostram Marusvásárhely, communi regnicolarum suffragio pro dirimendis hisce negotiis indictae ac primitus post harum emanationem celebrandae personaliter et non tantum per procuratores earum legitimos, in causam convenire, ac ex parte earum ab eisdem deputatis iudicibus iuxta regnicolarum superinde factam constitutionem, iudicium et iustitiam habere iure regni admittente. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim vos simul, vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis, erga praefatas universas et singulas foeminas cum praesentibus accedentes, ammoneatis easdem personaliter ibidem, dicatisque et committatis eisdem verbo nostro principali, quatenus ipsae praefata die septima mensis Decembris anni praesentis et aliis subsequentibus ad id aptis et sufficientibus diebus congregationi deputatorum iudicum in civitatem nostram Marusvásárhely communi regnicolarum suffragio pro dirimendis hisce negotiis indictis ac primitus post harum emanationem celebrandae coram eisdem deputatis iudicibus ratione praevia coram latius declaranda personaliter et non tantum per procuratores suos legitimos ad praemissam directoris nostri actionem et acquisitionem responsurae, ac iuxta praecitatum regni constitutionem iudicium et iustitiam recepturae comparare debeant et teneantur. Certificantes easdem, quod sive ipsae termino in praescripto modoque praedecclarato coram eisdem deputatis iudicibus compareant, sive non, iidem tamen deputati iudices partis comparentis ad instantiam id facient in praemissis, quod iuris et iustitiae dictaverit ordo. Et post haec vos seriem huiusmodi ammonitionis et certificationis vestrae prout per vos expedita foret et peracta, nobis terminum ad praefixum fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia, die decima mensis Novembris, Anno Domini Millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto.

(L.S.)

Lecta, correcta mpr.¹

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59: 126—131.

163.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1685. november 15.

Edes Báltým Uram!

Ez alkalmatossággal akarván kegyelmedet látogatnunk, kíványuk ez levelünk kegyelmedet Eocsem asszonyal eo kegyelmevel s az gyermekekkel örvendetes állapotban talállya!

Isten kegyelméből édes Bátyám Uram, Uram eo kegyelme mostan s magunkis állapotunkhoz keppest szenvedhető keppen vagyunk. Az gyermek pedig, az mint kegyelmedis látta, veköny egésséggel vagion, noha ugyan valamennyire, áldassek Istennek Szent neve erette, jobban lattzik lenni. Az torkán az füle fele vagyon, edes Bátyám Uram, mint egi tyuk tojásní dagadás, mely igen köves kemény, eleit nem vehettyük. Nyughatatlankodottis igen miatta az Doctor es Borbély kötesek alatt, de osztan magunk köttezván be, valamit csendesedett. Kérjük édes Batyam Uram kegyelmedet, ha mi illy nyavalya ellen való orvosságot az kegyelmed Borbélyi készitenenek, bár ugyan ket feletis es igen sietve el hozhatnak, kedvesen vennők kegyelmedtől. Már Isten kegyelméből holnap edes Battyám Uram meg indulunk, czélozván Ebesfalvára. Ha kegyelmed maga, Eocsem aszszonyék s az gyermekek felől is tudosit, kegyelmedtől kedvesen vesszük.

Ajánlván Isten oltalmaban kegyelmedet.

Fejirvár, die 15. Novembris 1685.

Kegyelmednek Istentől minden jót kíván

Bornemisza Anna

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Battyám Uramnak ő kegyelmének adassek.

OL P 1238. 8. doboz. (U.r.B. 709.) Az aláírás sem autográf.

164.

Borosnyai András és Hegyesi Mihály jelentése Apafi Mihálynak a foglyok értesítéséről

Görgény, 1685. november 20.

Illustrissime ac celsissime princeps, domine domine nobis naturaliter clementissime!

Humilium, fidelium, perpetuorumque servitiorum nostrorum in gratiam Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimam, debitamque semper oblationem!

Vestra clementer nosse dignetur Illustrissima Celsitudo, ut nos literas eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae ammonitorias pariter et certicatorias pro parte et in persona generosi Stephani Hegyesi de Borosjenő, causarum in Transilvania fiscalium directoris, ratione officii sui legitime confectas et emanatas, nobisque inter alios Celsitudinis Vestrae humiles, fideles, perpetuosque servitores nominanter literis in eisdem conscriptos praeceptorie sonantes et directas, honore et obedientia, quibus decuit, receperimus in haec verba: Michael Apafi etc.

Quibus receptis, nos mandatis eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae in omnibus, uti tenemur et par est obedire et satisfacere volentes, in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto, die vero vigesima mensis Novembris

Herpali de Várad, et Juditham Nagy, Joannis Murányi de eadem Murány, nobilium; Margaretham item Nagy, Joannis Rácz de Diosgyőr, Helenam Lenárt, Joannis similiter Makfalvi de Törpen, et Dorotheam Jakab, Petri Kertész, pro tunc hortulani Celsitudinis Vestrae Szamosujvárensis, strenuorum, providas denique Angelinam Bumbe, Sztan Bumbe, spectabilis ac generosi Gregorii de Bethlen iobbagionis in portione eiusdem possessionaria in possessione Mező-Bodon et comitatu Thordensi, et Floram Mester, Gregorii Buthnár, hortulani Celsitudinis Vestrae in possessione Gerla et comitatu Szolnok Interiori existenti habita, pro tunc residentis et commorantis, provisoris quondam relictam viduam, insuper Ursulam Ebeni, nobilis Stephani Kovács de Keresztszeg, Barbaram Szabó, nobilis agilis Michaelis Kis de Havadtő, Catharinam Lukács, honorabilis Blasii Bessenyei, pastoris alias Kendilonensis. Barbaram Omicsinki, strenui Bernardi Simon, peditum nostrorum capitanei, alteram Barbaram Selyem, Zachariae Kerner, et Ilinkam Haszte, Bartholomaei Puskás de dicta Gerla, Barbaram tandem Kádas alias Kalmár, Stephani Csizmadia alias Ecsedi de Szamosujvár, Juditham Ötves, Hendrici Angyal de Ráton, Sophiam Fazakas, Georgii Dénes, de dicta Törpen, ac Susannam Biro, Nicolai Kovács de Szamosujvár-Némethi, strenuorum, nec non providas Sztankam Barne, Petri Hegyes in Mezőszakál, Marinkam Doma, Blagae Draguly in Hagymás, et Barbaram Mártonosi, Thomae Bartha in dicta Mező-Bodon, praefati spectabilis ac generosi Gregorii de Bethlen iobbagionum in dictis possessionibus et portionibus suis in eisdem habitantium residentium et commorantium consortes et alias ibidem repertas et captas personas cum praecursoris Celsitudinis Vestrae literis ammonitoriis pariter et certificatoriis accesserimus, easdemque in arce Celsitudinis Vestrae Görgény, domoque vulgo *tömlőczház* vocato, ibidem et comitatu Thordensi existenti, habita, adiacenti et extructa personaliter repertas, ammonuerimus, dixerimusque et commiserimus eisdem verbo Celsitudinis Vestrae principali, quatenus ipsae, praefata die septima mensis Decembris anni praesentis et aliis subsequentibus ad id aptis et sufficientibus diebus congregationis deputatorum iudicum in civitatem Celsitudinis Vestrae Marusvásárhely, communi regnicolarum suffragio, pro dirimendis praescriptis negotiis indictis ac primitus post harum emanationem celebrandae, coram eisdem deputatis iudicibus ratione praevia, coram latius declaranda personaliter et non tantum per procuratores suos legitimos, ad praemissas directoris Celsitudinis Vestrae actionem et acquisitionem responsurae ac iuxta praecitatum regni constitutionem, iudicium et iustitiam recepturae, comparare debeant et teneantur. Ad quam quidem praemissam huiusmodi ammonitionem nostram communiter nativa lingua responderunt hoc modo: *Értjük*. Certificaverimus denique easdem praescriptas universas et singulas personas ibidem, quod sive ipsae termino in praescripto, modoque praedecclarato coram eisdem deputatis iudicibus compareant, sive non; iidem tamen deputati iudices partis comparentis ad instantiam id facient in praemissis, quod iuris et iustitiae dictaverit ordo. Et post hac nos seriem huiusmodi ammonitionis et certificationis nostrae, prout per nos extitit expedita et peracta eidem Illustrissimae Celsitudini Vestrae fide nostra mediante rescripserimus, manuumque propriarum subscriptionibus et sigillis nostris usualibus roborantes, praefato domino directori Celsitudinis Vestrae iurium

officii sui uberio rem futuram ad cautelam necessarias extradederimus. Eandem de reliquo Celsitudinem Vestram quam diutissime feliciter valere, vivere, regnareque desiderantes.

Datum et actum anno, die, locoque ut supra notatis.

Correcta per eosdem.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humiles, fideles, perpetuique servitores

Andreas Borosnyai mpr. Michael Hegyesi mpr. tabulae Celsitudinis Vestrae iudiciariae scribae et iurati notarii, e curia eiusdem per eandem ad praemissa fideliter peragenda specialiter exmissi etc.¹

A címlapon, Alvinczi Péter kezével: Anno 1685. Aperta per magistrum Petrum Alvinczi protonotarium mpr.

Ugyanott, más kézzel: 1685. die 20. Novembris. Relatoria evocationis veneficarum penes mandatum nomine Directoris.

Címzés: Illustrissimo ac celsissimo principi, domino domino Michaeli Apafi, Dei gratia principi Transilvaniae, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc. Domino, domino nobis naturaliter clementissimo.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 135—139.

165.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Paratelj, 1685. november 21.

Edes Bátyám Uram.

Kegyelmed levelét az készített s küldött orvossággal igen kedvessen vöttük, kivélis ha eltethettük volna Fiunknak torka dagadását, el hisszük, használt volna, de immár az idő alatt, a micsoda Flastrommal magunk éltettük, az alatt meg gyült s meg lágjult. Kiis mutatta magát hogy hol fokad ki, szinte ki fokadólag láczik, csak hogy nem merjük ki vagatni. Isten ő Felsege mire adgya, tanácsában vagyon.

Kegyelmedet el várjuk. Hozza Isten jó egessegeben kegyelmedet.
Parateljon 21. Novembris 1685.

Kegyelmed Jót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (U.r.B. 710.) Az aláírás sem autográf.*

**Makai János és Lészai István jelentése Boér Zsigmondhoz a Fogaras várában
lefolytatott vallatásról**

Fogaras, 1685. november 22.

Szolgálatunkat ajánljuk kegyelmeteknek, Isten minden üdvességes jókkal
megáldja kegyelmeteket.

Akarók kegyelmeteknek értésére adni quod in anno proxime preterito 1685 die 21 Novembris küldé mű hozzánk nemzetes Boér Sigmond fogarasi vicze kapitány uram maga pecsétit, mellyel inte bennünket a mi kegyelmes Asszonyunk ö nagysága méltóságos parancsolattyaából, hogy mű itt Fogarasban némi-nemű vallóknak hütük után való vallástételeket meghallgatván leírnók. Mi is azért engedelmesek lévén anno et die in premissis az prefigált helyre, úgy mint az vár előtt levő prefectus uram ökegyelme szállására, prefectura házhoz és az mely személyeket mű előnkben idéztetett ökegyelme, azokat erős hittel megesketvén és az alább megírandó utrum szerént megexaminálván, hütök után való vallástételeket kegyelmeteknek következő mód szerént az utrum után megírtuk.

Utrum de eo.

1. Tudsz-e, vagy hallottál-e itt Fogaras várában vagy Fogaras földén akárholott boszorkányokat, bűjös-bájosokat, vagy egyéb ördögi mesterségekkel embereknek ártani igyekező személyeket? nevezett szerént kik az mű kegyelmes Urunk vagy kegyelmes Asszonyunkhoz ö nagyságához tartozó személyeknek vagy ö nagyságoknak ártani igyekeztek volna?

2. Tudod-e, vagy hallottad-e az mely rút főreg, vagy kigyó az elmúlt tavasszal az várban az mű kegyelmes Asszonyunk ö nagysága külső házának pitvarában találtatott, ki mestersége által vitetett fel s honnan vett eredetet? mindezen dolgok felől mit tudsz, mit láttál és mit hallottál s kitől hallottad, minden környül álló dolgaival edgyütt mondd meg és számláld elő.

Sequuntur testes.

1. testis strenuus Molnár alias Timár János annorum 60, iuratus, examinatus fatetur ad primum: Hallottam György cigántul, ki Alsóveniczei Szegedi András jobbágya és Mihály cigántul, ki Petki uram jobbágya, hogy egy éjszaka puska portörő malom táján anyaszült mezitelen találta az német kapitánnét, ki is most Görgényben fogva vagyon és Petrás cigánnét, ki is Boér Miklósné asszonyom jobbágya. Láttá, hogy ott kuruslottak. Azt is tudom, ezen cigányné éjjel-nappal Darabosnénál hevert, de ott mit csinált, nem tudom. De azt tudom, hogy Hegedüs Horvát feleségéhez, Máriához, ki is Luczai András deák jobbágya, úgy jártak varáslásra, mint az malomban.

2. testis strenuus Opra Kopaczanul Timár annorum 35. iuratus, examinatus fatetur ad primum: Sokaktól hallottam, hogy Boér Miklósné asszonyom jobbágy-néja, Petrás cigánné ördögi mesterséggel, bűjös-bájossággal él, nevezet szerint pedig kitől hallottam, nem tudom, eszembe sem jut, mivel közönségesen az utcán mondták.

3. testis strenuus Stefán Timár annorum 40. iuratus, examinatus fatetur ad primum uti secundus testis et addit: Azt hallottam, Máté Manyné ellenzván, hogy az fija eljeddett mátkáját el ne vegye, fija mátkájának fejét holmival megkente avégre, hogy fija el ne vegye, hanem meggyűlölje. Ki adta az kenőt neki, nem tudom.

4. testis strenuus Opra Purczelye Timár annorum 36 iuratus, examinatus fatetur uti secundus testis, addito: Hegedüs Horvát felesége felől is az szerint hallot-tam, ki is Luczai András uramnak jobbágynéja.

5. testis strenuus Molnár János felesége Nyaga annorum 58. iurata, examinata fatetur uti secundus testis.

6. testis strenuus Jakab Timárné Linka annorum 25. iurata, examinata fatetur uti secundus testis.

7. testis Providus Jonasko Hosúl, alias Timár annorum 30. iuratus, examina-tus fatetur uti secundus testis.

8. testis strenuus Precup Jovon, Timár annorum 55. iuratus, examinatus fate-tur Máté Manyné dolgát uti tertius testis.

9. testis strenuus Zacharia Timár annorum 28. iuratus, examinatus fatetur ad primum: Egy alkalmatossággal veszekedtem egy szemennyel, melyet látván Dragomir Timár leánya, ki most Jovun Timár felesége, mondá nekem, ha Petrás cigánnéhoz mennél, oly dolgot cselekednék, hogy ezekből semmi sem lenne, mert igen tudományos asszony, de én nem mentem.

10. testis strenuus Jovon Timár felesége Mária annorum 34. iurata, examinata fatetur uti secundus testis, addito: Boér Sigmond uram Hegedüs cigányjától hallot-tam.

11. Testis providus Janasko Hosúl, alias Timár annorum 30. iuratus, exami-natus fatetur uti quartus testis.

12. testis strenuus Prekup Jovon Timár annorum 55. iuratus, examinatus fate-tur Máté Manyné dolgát úgy illeti uti quintus testis.

13. testis strenuus Zacharja Timár annorum 28. iuratus, examinatus fatetur: Dragomir Timár leánya, Mária, ki most Jovon Timár felesége, nekem lévén egy szemennel veszekedéssem egykor mondá, ha Petrás cigánnéhoz mennél, oly dolgot cselekednék, hogy semmi sem lenne ezekből, mert igen tudományos asszony, de én sehova sem mentem.

14. testis strenuus Jovon Tabakul felesége, Mária annorum 34. iurata, exami-nata fatetur uti quartus testis hoc addito: Én nemzetes Boér Sigmond uram cigányjobbágyától hallottam.

15. testis strenuus Prekup Farkas Mihály annorum 24. iuratus, examinatus fatetur: Én az német kapitánét és Petrás cigánét hallottam, bűjös-bájosnak mondtak.

16. testis Jovon Szesczoran Timár felesége Mária, annorum 34. iurata, examinata fatetur uti quartus testis.

17. testis strenuus Mondrai Komány Tabak relictája Armanka annorum 34. iurata, examinata fatetur uti septimus testis.

18. testis strenuus Opra Timár felesége Mária, annorum 50. iurata, examinata fatetur: Hallottam közönségesen az emberek között beszélgetni, Petrás cigánné és Horvát cigánné bűjös-bájosok, ördögi mesterséggel élők voltak. Máté Manyné felől is hallottam, hogy holmi kuruslásokat cselekedett az fiának mátkája dolgában.

19. testis strenuus Gligoria Lódingcsináló relictája Angyelica annorum 25. iurata, examinata fatetur uti septimus testis.

20. testis strenuus Ilye Tabak relictája Cristina annorum 45. iurata, examinata fatetur uti quartus testis, hoc addito: Nekem szomszédom lévén az német kapitánné, tudom azt, hogy az én megholt uram özszveszólalkozék vele, az szók után hatod napra meg kellett halnia. Mind edgyütt torskodott az felszáju kapitánnéval az dragonyok kapitánnéja is.

21. testis strenuus Many Tabak felesége Sztanka annorum 50. iurata, examinata fatetur uti quartus testis.

22. testis strenuus Komány Tabak annorum 30. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis.

23. testis strenuus Timár Péter felesége Sztanka annorum 50. iurata, examinata fatetur uti quartus testis.

24. testis strenuus Bolgár Szegi Demeter timár annorum 35. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis hoc addito: Horvát cigánnénak volt egy szolgálója, ki hová való lett légyen, nem tudom, elszakadt vala tőle, attól hallottam, hogy azt mondotta, békákat hozatott vele, kiknek az szájokat bevarratta.

Die 22 Novembris Süvegesék.

25. testis. Barb Süveges annorum 60. iuratus, examinatus fatetur ad primum: Hegedüs Horvátné tartott egy kis szolgálót, attúl hallottam, hogy békákat szedetett vele az asszonya, melyeket egy edényben tettek. Egy fejevári asszony lévén nála szálláson, mit csináltak az békákkal, nem tudom. Azt is tudom, hogy Petrás cigánné egy tehenét megkuruslotta volt Boér Miklós uramnak, megmondván őkegyelmének, az cigánnéját hévatta, esmét előbbi állapotjára helyre állította az tehenet.

26. testis strenuus Olaikul Süveges felesége Toika annorum 30. iurata, examinata fatetur uti quartus testis.

27. testis strenuus Sztan Gorgonya timár annorum 30. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis.

28. testis strenuus Süveges Jakab annorum 30. iuratus, examinatus fatetur: Én egyebet nem tudok, hanem hallottam Sütő Péter leányátúl, Anuczátúl, hogy ütöt Szakác Péterné megverte, erővel az fejét megkente, magán is láttam, mikor az leány a fejét meleg vízzel megmosta az kenéstül. Micsoda kenő lehetett, nem tudom, de az legény már bűjdosik az leány előtt, nem akar szemben lenni az mátkájával.

29. testis strenuus Petrás Timár felesége, Mária annorum 50. iurata, examinata fatetur uti quartus testis.

30. testis strenuus Hunyadi Timár Péter annorum 38. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis.

31. testis strenuus Süveges Fodor annorum 36. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis.

32. testis strenuus Süveges Bukur annorum 36. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis.

33. testis Provida Opra Kopaczan Timár felesége, Szamfira annorum 30. iurata, examinata fatetur uti quartus testis.

34. testis strenuus Bukur Timár felesége, Anka, annorum 30. iurata, examinata fatetur uti quartus testis.

35. testis strenuus Süveges Preda annorum 40. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis.

36. testis strenuus Jovon Nyamczul annorum 40. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis.

37. testis strenuus Lye Timár felesége, Bukura annorum 28. iurata, examinata fatetur uti quartus testis, addito: Máté Manyné maga mondotta, hogy az síros kezével megtépte az lejánnak az haját s azóta bujdosik az legény az lejány előtt, nem láthattya örömost szemivel.

38. testis strenuus Jovon Szász Timár annorum 30. iuratus, examinatus fatetur uti quartus testis.

39. testis strenuus Fogarasi Süveges Jakab felesége, Mária annorum 20. iurata, examinata fatetur: Én az Fyóta Manynétől hallottam, hogy azt mondotta Georg Simionné, hogy Darabos Jánosné azt mondotta neki, hogy négy sustákat adott Horvát cigánnénak, hogy bűjöljön-bájoljon ő neki, azt is tudom mondani, Máté Manyné hozzánk jött és Anuczka nevű lejánnak az fejét megkente, melyet az várbeli kádár lejánya, Paraszki és Mojszi Georg felesége is látott, kinek fejről az várbeli kádár lejánya mosta le, azóta az legény az leján felé sem megyen.

40. testis strenuus Komány Tabak felesége, Jesa annorum 40. iurata, examinata fatetur uti quartus testis.

41. testis strenuus 42. testis strenuus¹ Süveges Paraczkivul felesége, Mina annorum 40. iurata, examinata fatetur: Azt tudom, hogy Veres Péter uram kapitányságában², mikor Komány Görögné Görög Tamásnéval perel vala, Dragán Görög relictája Anuczana az pijacz felé menvén, az Görög Tamásné³ háza előtt elejtett egy darab ruhát, melyben emberganéj volt, kit felvevén egy Krácza nevű Görög Tamásné szolgálója bevívén az udvarban, azalatt megnémült, három hétig nem szólott, mely dolgért [!] Anuczánát akkori kapitány, Veres Péter uram megfenyegetvén, az szerént megadta Nikolai Görög lejányának az szavát, hogy szólhatott.

43. testis N.P.⁴ Ambrus Jánosné, Orbán Anna annorum 50. iurata, examinata fatetur uti praemissa fassio ostendit.

44. testis N.P. Enyedi György relictája Annok annorum 40. iurata, examinata fatetur ad rem nihil.

45. testis N.P. Ambrus Péter annorum 27. iuratus, examinatus fatetur: Én az szebeni lakodalom alkalmatosságával az porombaki határon jöven által másokkal edgyütt, az holott Fogarasban lakó Sütő Mihályné veszekedvén az Szőcz Istvánné leányával, Balog Istvánnéval, mondá Sütő Mihályné az szekeres hallatára: Fogarasban nem lehet nagyobb sült boszorkány Szőcz Istvánnénál. Hallám, hogy Miklós Jánosné is azt mondá, hogy a kis kötélverőné, ki ellenben által lakik, jól ért az boszorkánysághoz.

46. testis N.P. Ambrus Péter felesége Szőcz Kata annorum 20. iurata, examinata fatetur: Én Miklós Jánosnétül hallottam, hogy azt mondotta: az kötélverőné, ki ellenben lakik, boszorkány.

47. testis N.P. Szabó Kristóf felesége, Orbán Annok annorum 20. iurata, examinata fatetur: Én Lakatos Andrástül hallottam, hogy azt mondotta, hogy az ő lábát Szőcz Istvánné megvesztette, kit valami emberganével bekötötte, azomban Szőcz Istvánné is odajött.

48. testis strenuus Molnár Mihály annorum 36. iuratus, examinatus fatetur: Füleimmel hallottam, mikor Kerekes András Paur-kötélverő Jánosnénak azt kiáltá, hogy az tehenének hadjon békét, az kapujához ne jártassa. Én pedig magam vettem vala egykor egy tehenet egy sárkányi szásztul, ki is jó tejes volt és egy idő múlva az kapum eleiben jöve ezen Paur Kötélverő Jánosné és mondá, bizony szép tehén ez és kezét elvevén az tehén farán, újja helyei rajta maradának és mig nálam volt az tehén, el nem vezett újjai helye az farárul. Attul fogva az teje elveszett, az tehén is veszni kezdett, ki miatt az tehenet el kellett adnom. Ezek felett azt is tudom mondani, hogy lévén egy kis gyermekecském, ki félesztendősnél valamivel nagyobb volt, kit az feleségem egy péntek napon az bölcsőben fektetvén, felyül az bölcsőt bekötözte, hogy annálinkább az gyermek az bölcsőből ki ne essék és az pitvar ajtajára lakatot vetvén, mindketten az pijaczra mentünk és mint egy 10 óra tájban haza jöven az feleségem az pijaczrúl, bemenvén az pitvarban, az kis gyermeket az kémény alatt egy kis szék mellett találta fenn álva. Megijedvén az feleségem, engemet kiálta, azonban csak hirtelen odaérkezék az Kötélverőné és monda, bizony jó szerencséd, hogy hamarjában haza jövé, mert az gyermekedet az gonoszok el akarták vinni. Azután ugy vagy öt holnap múlva kitekérték az gyermeknek az nyakát, úgy, hogy az ábráztatta az háta felé volt, melyet eszében vevén az feleségem, helyre tekerte, de semmit nem használt vele, csakugyan megholt.

49. testis N.P. Kassai Sigmond annorum 40. iuratus, examinatus fatetur: Lakatos Radulynál lévén, Czigány Ötvös Péterné fűszulyával¹ [!] varáslott.

50. testis Providus Miklós János annorum 55. iuratus, examinatus fatetur: Hallottam Balás Jánosnétül és Kerekes Andrástül, hogy azt mondták az özvegy kötélverő Paur Kötélverő Jánosnénak, hogy ne tanítsa hozzá az tehenünket, mert nem jól léssen az dolog.

51. testis Strenuus Kerekes András felesége Mária annorum 35. iurata, examinata fatetur: Én egyebet nem tudok, hanem Paur Kötélverő Jánosné az tehenünket hozzája szoktatta volt, egy szombatn estve meg akarván fejni az tehenemet, csak meg nem öle, másnap vasárnap estve az uram rejá lese, az tehén az kapuja előtt

eljövén, csak benéze, kiért meg is fenyegette uram Kötélverő Jánosné, azután engemet többször nem bántott az tehén.

52. testis Strenuus Hemet Constantinus relictája Varga Sofi, annorum 58. iurata, examinata fatetur: Kerekes András szájából hallottam, hogy panaszkodott, hogy Kötélverő Jánosné az tehenének tejét elvette volna.

53. testis N.P. Buszul Demeter felesége, Plosa Parazkiva annorum 45. iurata, examinata fatetur: Hallottam közönségesen, hogy Petraskó cigánynét Darabos Jánosné bűjös-bájosságáért házában tartotta, azt hallottam, hogy Horvát cigány házában lakott egy idegen cigánné, 10 forintot ígért Darabosné neki, hogy nyavalyájában legyen segítséggel, hogy meg ne fogattassék.

54. testis Strenuus Budai Ferenc annorum 65. iuratus, examinatus fatetur: Tudom, hogy Máté Manyné egy galaczi asszonnyal az minapiban bezárkozott az maga házában és az maga két fiai odamenvén szidták őket azt mondván, most boszorkányságot cselekeztek. Hallottam azt is ugyanaz nap, hogy Máté Manyné az fija mátkájának fejét megkente valami sirral, azután meggyűlölte az mátkája az lejánt, el is szökött az legény.

55. testis N.P. Dersi István felesége, Szombatfalvi Annok annorum 40. iurata, examinata fatetur: Én Csutak Pálnétül hallottam, hogy az Balás János fija fél-esztendeig nem szólott, Kertész Jánosné odamenvén, háromszor fűt rejá s mindgyárt megszólalt az gyermek.

56. testis praesidiarius Csutak Pál felesége, Borzasi Borka annorum 30. iurata, examinata fatetur: Én egyebet nem tudok, hanem egykor Oriás Balás fija nem szólhatott, úgy mint Balás Istók, sok képpen orvosolták, orvosoltatták, de ugyan semmi képpen nem használhattak neki. Az anyja mondotta nekem, hogy Kertész Jánosné odahitták és csak háromszor törölte az mente aljával az gyermek fejét, azonban csak nagyot ásitott s mindgyárt megszólalt, ez mai napig is mind szól.

57. testis praesidiarius Kovásznai János felesége, Palló Kata annorum 40. iurata, examinata, fatetur: Gombkötő feleségétül hallottam, hogy Hegedüs Horvát cigánné az békának az száját kövel megtudja rakni, be is tudgya varrani.

58. testis N.P. Lakatos András annorum 35. iuratus, examinatus fatetur: Én egyebet nem tudok, hanem hogy az lábomat megvesztették volt, emberséges emberek arra tanítottak volt, hogy fokhagymával öszveelegítve ember ganéval, kössem be az lábomat, harmad napig meg ne ódgyam, bizony az házamhoz kell jönni az ki cselekedje. Az szerént cselekedvén mi is, harmadnapján odajöve Szőcz Istvánné és megfordulván az udvaromon, valami felfolyót szaggata az kertemből, nálam lévén az öreg Szőcz János, maga is látta, azután csak elmene. Én az mai nap is rejá gyanakodom.

59. testis N.P. Czizmadia Miklós annorum 32. iuratus, examinatus fatetur: Egy alkalmatossággal Csizmadia Istvánnénál lévén, ott vala az öreg Kertész Jánosné is, egykor lehajla az földre, nem tudom, ha követ-e, vagy forgácsot vőn fel, utána nézek és látám, hogy haza vivé. Csizmadia Istvánné is mondá, de ugyan mindenkör így cselekeszik ez az asszony. Ezt is nyilván mondhatom, hogy egykor Szabó András várbeli pattantyús hozzám jöven Somlyai Szabó Mihállyal együtt, hozának két követ czérna öbül [!] kivont czérnával s mondá Szabó András, hogy az

házának küszöbe alatt találta, melyet az házas leánya, várbeli darabant felesége, Szőcz Istvánné ázott vala oda.

60. testis N.P. Somlyai Szabó Mihály annorum 30. iuratus, examinatus fatetur similiter uti praecedens 59. testis.

61. testis strenuus Gubernator Fazekas Pál annorum 25. iuratus, examinatus fatetur: Hallottam, hogy Lakatos András boszorkánynak mondotta Szőcz Istvánét és hogy Varga Markosné öszvetalálkozván Szőcz Istvánnéval, azt mondotta, hiszen azt mondják, hogy mind az ketten boszorkányok vagyunk.

62. testis strenuus Sárvári György felesége Ácz Kata annorum 40. iurata, examinata fatetur: Én bizonyoson boszorkánynak senkit nem tudok, de az minap éjjel Csuresz Mihályné képiben megnyomtak volt, ő volt-e, vagy nem, nem tudom.

63. testis strenuus Stan Göreg felesége, Mária annorum 35. iurata, examinata fatetur: Darabos Jánosnénál vagyon egy öreg asszony, ki oly bü-bájos, hogy nagyobb nem lehet, csak az vizet hogy meg tudgya megaltatni.

64. testis strenuus Sztoja Görög hajadon leánya Anucza annorum 18. iurata, examinata fatetur: Azt tudom mondani, hogy egy alkalmatossággal Lakatos András előtt által menvén Szőcz Istvánné, Lakatos András megszodogatta, miért megyen által s azon éjjel megvesztette az lábát.

65. testis N.P. Néhai Rosondai András relictája, Fejér Sára annorum 50. iurata, examinata fatetur: Én egyebet nem tudok, hanem hogy egyszer Fejérvárra mentemben az felszáju német kapitánnéval, kilencz patakbul kilencz kövecskét vétetett fel, én kérdem, mit akar vele, kire mondá, ő neki kell az.

66. testis N.P. Bodroközi (!) relictája Szabó Margit annorum 48. iurata, examinata fatetur: Egyebet nem tudok, hanem az pijacson kérdem Nitrainét, mint vagyon az gyermeke, kire mondá, bizony rosszúl vagyon, mert anni szőrt mit vettek ki az lábából és mondá Nitrainé, bizony lehet, hogy vesztés, mert tegnap kalácsot sütöttem vala s általmenék öreg Szőcz Istvánné előtt az úton s monda nekem Szőcz Istvánné, menyecske bár ne mégy vala által előttem, azon éjjel megbetegedett az gyermek, azután meg is holt az gyermek.

67. testis providus Ácz Mártonné annorum 60 nomine Székely Anna iurata, examinata fatetur: Tudom mondani, hogy az elmúlt nyáron nálam lévén szálláson az szász Tyikosiakban, nevezett szerint Fekete Jánosné azt beszéli vala, hogy Fogarasban lakó öreg Kertész Jánosné egykor Tyikoson náluk lévén, egy ökrök elveszett volt és panaszkodván Kertész Jánosnénak, mondatt Kertész Jánosné, ne búsúljatok azon, azonban egy orsó fonalat kért Kertész Jánosné, nem tudom, mit csinált vele, egykor csak forogni kezdett az kezében, az ökör csak bejött az kapun. Azonban beindultak Fogarasban és Kertész Jánosné elől elindult s mondotta, hogy ő elől elmegyen lassan. Fekete Jánosné is elindult utána, csak elvesztették előlük s Fogarasig el nem érték.

68. testis N.P. Somlyai Lakatos István relictája annorum 60. iurata, examinata fatetur: Ezt tudom mondani, hogy eczzer Szabó András várbeli pattantyús házamhoz jöve, egy kövecskére czérna volt sok bogokra kötözve s mondá, hogy az maga leánya tötte volt az küszöb alá és kérlette Szabó András az leányát, Darabant Szőcz Istvánét, kire mondott volna az leánya, de apa nem gonoszodra

tettem azt én oda. Azt is hallottam Veres Pannátúl, hogy Szőcz Istvánnét mezitelesen látta volna, hajadon fővel az fogarasi pellengér előtt egy tángyéron állani.

69. testis N.P. Kovács Jánosné, Veres Mária annorum 28. iurata, examinata fatetur: Görög Tamásné atyafija Görrög Borka tud babbal vetni.

70. testis N.P. Teleki János presidiárius felesége, Barla Kata annorum 50. iurata, examinata fatetur: Somlai Lakatos Pannátul hallottam, azt mondgya vala, hogy ő Veres Pannátul s Felföldi Görögnétül hallotta, hogy ő, mikor a malomban megyen volt éjjel az pijacson által, látta, hogy Szőcz Istvánné az pellengér előtt mezitelen állott egy tángyéron. Azt is hallottam Murzánétül, hogy mondotta, mikor Csizmadia Miklós első felesége feküdt volna, négy füvet ástak volna az kertben, az alatt egy békát találtak két fiával edgyütt, az béka is temérdek volt, az Oláné kérddete, úgy mint Murzáné, megöljük-e, vagy ne. Rosondainé azt mondotta, hogy csak meg kell ölni s megölték. Murzáné azt mondotta, hogy az, ki az ő leányát, úgy mint az Rosondainé leányát elveszi, két gyermeke volna.

71. testis strenuus Szőcz Tamás annorum 40. iuratus, examinatus fatetur: Közönségesen hallottam uti ante cedens 70. testis.

72. testis strenuus Kállai Csizmadia Ferenczné, Kopisa Borka annorum 25. iurata, examinata fatetur nihil.

73. testis strenuus Csávási Gombkötő István felesége, Asztalos Rebeka annorum 25. iurata, examinata fatetur: Hallottam Kertész Jánosnétül, hogy többet tud egyébbhez, mint kenyér ételhez.

74. testis N.P. Kerekes Márton felesége, Pap Sofi annorum 40. iurata, examinata fatetur: Én Molnár Mihálynétül hallottam, hogy az pijacson azt mondgya vala, hogy Kertész Jánosné többet tud más dologhoz, hogy sem kenyeret enni, azonban nem tudván, hogy Fejéregyházi Istvánné, úgy mint Kertész Jánosné leánya kenyeret árult, meghalván, azt mondotta, azt meg ne tagadd, Molnár Mihályné azt mondá, hogy ha kívántatik, nem is tagadom.

75. testis strenuus Gombkötő Jakab felesége, Szeredaheli Rebeka annorum 28. iurata, examinata fatetur: Én egyebet nem tudok, hanem Kerekes Andrásnétül hallottam, hogy meghatta az cselédinek, hogy Anczánát az kútra se bocsássák, mivel az udvarán kút volt, mert az tehenének sirját elveszi.

76. testis N.P. Ambrus János annorum 60. iuratus, examinatus fatetur: Én azt tudom mondani, hogy ez esztendőben Karácsony után csakhamar jöve az üstgyártó menyé, hűzván káposzta levelet. Inczédi Görög uram három deákokkal nálam lévén szálláson, ökegyelme is jelen lévén, akkor monda az üstgyártóné menyé Mária: megnézed a borjúmat s monda, be szép borjú, csak feldüle, veritékezni kezdé, az szemei vérben fordulának s meghala. Azt is tudom, ez napokban, nem régen Gergely Mártonné pénzt vesztett el, azután Betlenfalvi Mihály, az darabant, utcza hallatára nyilván való boszorkánynak szitta s elszenyedte. Azt is tudom mondani, hogy Veres Péter uram kapitányságában én az pijaczra megyek vala, szemeimmel láttam, mikor Anczána egy gyoics keszkenőt mellette lebocsáta, azonban az Görög Tamásné szolgálója felkapá s bevivé az udvarban, megódván, ember gané volt bele kötve. Csak kiáltás lőn, azonban az Görög Tamásné szolgálójának az szava megállott, nem szólhatott. Az dolog Veres Péter uram eleiben került. Veres Péter uram

csak megfenyegette, hogy bizony megégetteti Anczánát, az lejánnak szava esmét megjöve, azelőtt három hétig nem szólhatott.

77. testis N.P. Néhai Boros Jenei István relictája, Somlyai Anna annorum 30. iurata, examinata fatetur: Én Felföldiné Veres Annoktól hallottam, hogy azt mondgya vala, hogy egy éjjel Molnár Györgyné megyen volt az malomban, Szőcz Istvánnét leányostúl az pellenđer előtt látta állani Balog Jánosnéval egy tángyéron. Azt is tudom, két őszveköttöt követ hozott Pattantyús Szabó András hozzánk, csak bogok voltak rajta. Az többiben, mint az több előbb való vallók, valja mit mondott s ki adta oda.

78. testis strenuus Izpasz Csizmadia felesége, Görög Mária annorum 25. iurata, examinata fatetur: Lakatos András Szőcz Istvánnéval való dolgát uti praece-dentes testes.

79. testis providus Felsőszombatfalvi Sztanczul annorum 50. iuratus, exami-natus fatetur: Mikor Angyalaki Görögnek lába beli nyavalája esett volt, Alde Mészárosnéra gyanakodott volt. Azt is hallottam, Opra Porkulné veszekedvén Alde Mészárosnéval, mondotta Porkulné Mészárosnénak, mi dolgod van neked, hogy az fejszédet házam oldalában vágod, kire felelé az Mészárosné, marhánk vagyon az mezőben, az vadakat kötöm meg, ne árthassanak nekik. Iovon Porkultúl is hallot-tam, ki most halva vagyon, hogy azt is mondotta, hogy tüle vagyon minden nyava-lyája, az lovai is miatta hálnak meg. Jovon Mészárosnéat azt is hallotam, mikor Porkulné házában lakott, Alde Mészárosné hajadon fővel, egy ingben az kémény alatt találtam. Azt is szemével látta, Födor Szőczné, hogy Alde Mészárosnéval az vad kertben edgyütt jártak s búkáltak, mi okon, nem tudom.

80. testis N.P. Csizmadia Dávid annorum 52. iuratus, examinatus fatetur: Hogy Sinken lévén, egykor sokadalomkor ott való Melczer Istvántúl hallattam, hogy azt mongya vala, az mely boszorkányokat ott megégettek Nagysinken, azok kivallották, hogy Fogarasban lakó Szőcz Istvánné s az leánya boszorkányok volnának.

81. testis strenuus Gyalai István felesége, Portörő Annok annorum 30. iurata, examinata fatetur: Lakatos Andrástúl hallottam, hogy azt mondotta, hogy Szőcz Istvánné vesztette volna meg.

82. testis N.P. Fabján Mártonné, Sánta Annok annorum 28. iurata, exami-nata fatetur: Egykor Szentágotán lévén sokadalomban, mellettem árult Fogaras-ban lakó Szőcz Istvánné és egy segesvári ember mellett, egykor elmene onnét Szőcz Istvánné, az segesvári ember felforditá az asztalon való abroszt, kin árult és egy falka por volt az abrosz alatt pénzzel elegyesleg, odaérkezvén Szőcz Istvánné és eszébe vevé, hogy az abrosz alatt kereskettek, harágszik vala, eleget morgia az segesvári emberrel.

83. testis N.P. Rákosi Ferencz annorum 30. iuratus, examinatus fatetur: Egyebet nem tudok, hanem Tanyainétúl és az lejányátúl hallottam, Évátúl, hogy Miklós mesterné Tanyainének az nyomát felvette, mit kurusolt vele, nem tudom. Azt is hallottam Tarpai Mihály uramtúl és az nagysinki polgároktúl is, hogy Nagysinken megégettetett boszorkányok Fogarasban lakó Szőcz Istvánnét kiatták, hogy boszorkány volna.

84. testis N.P. Fabján Márton annorum 36. iuratus, examinatus fatetur: Horvát Andrásné asszonyom házában lakott Szakács Jakab feleségét az küüllői vármegyei tisztek mondták, hogy nagy boszorkány, onnét is az czirkálás előtt elszökött, itt is hogy vette észében, hogy vallattanának, elébb állott. Berivojon is tudok egy Ilina asszonnt, hogy boszorkány. Csuresz Mihálynéhoz is gyakorta járt.

85. testis N.P. Sánta Anna annorum 60. iurata, examinata fatetur: Egykor Nagysinken lévén szálláson Melczer Istvánnál, ő beszéli vala mi nekünk, hogy miért tartják Fogarasban Szöcz Istvánnét, mert az ott elégetett boszorkányok kiatták, hogy ő is leányostul boszorkány, de ceteris uti 82. testis.

86. testis strenuus Süveges Ádám relictája, Tompa Margit annorum 48. iurata, examinata fatetur: Görög Tamásné atyafija, Görög Borka babbal igen jól tud vetni, mivel az uramnak egy lova veszvéen el, babbal megveté, hogy nem vész el, úgy is volt, mert megtaláltuk.

87. testis N.P. Feleki János felesége, Barla Kata annorum 40. iurata, examinata fatetur: Én Somlyai Lakatos Pannátul hallottam, hogy ő Felföldi Györgynétül, Veres Pannátul hallotta, hogy ő egykor az malomból jöven, éjszakának idején látta volna Szöcz Istvánnét az pijacson az pellengér mellett hajadon fővel mezitelen egy tángyéron állani.

88. testis N.P. Öregbik Szabó Mihály annorum 50. iuratus, examinatus fatetur: Nálam lévén szálláson most három esztendeje Gyulafi úrfi és hivatott edgyet is, mást is, de senki nem tutta megorvosolni nyavalyáját. Egykor hivatta az öreg Kertész Jánosnét és odajöven, három lakatot kére, az három lakatot egy táiban tevé s vizet tölte az három lakatokra, az kolcsait ki s betolta s vont, az lakatok mosadékját megadá innya s meggyógyula az úrfi. Azt mondá Kertész Jánosné az úrfinak, hogy valahul szeretője vagyon s az rontotta volt meg.

89. testis N.P. Végh Pál felesége, Osvát Anna annorum 18. iurata, examinata fatetur: Én egyebet nem tudok, hanem az magam lakodalmomnak alkalmatosságával hivatuk volt öregbik Szöcz Istvánné leányát, Sárát, ő adott volt nekem egy almát, melyet ketté vágván, az felét az uramnak attam, felét meg akarván enni, belől tisztá vér volt. Meg az uram az késsel vakargatta az belit, de meg azon belől is vér volt, osztán csak elvetettük.

90. testis N.P. Kobozi Végh Pál annorum 25. iuratus, examinatus fatetur uti praecedens 89. testis consors.

91. testis N.P. Balog János felesége, Szöcz Sofi annorum 25. iurata, examinata fatetur: Görög Tamásné atyafija, Görög Borka babbal jól tud vetni, mert nekem is igazat mondott az uram lovaji felől.

92. testis Providus Báránkúti István annorum 49. iuratus, examinatus fatetur: Hallottam, hogy az felszájú német kapitánnét lánczon hordozták, mert igen fene volt.

93. testis strenuus Molnár alias Szöcz Péter felesége, Bödő Erzsók annorum 35. iurata, examinata fatetur: Én az meghalt Varga Péternével s Varga Pállal mentünk vala az malomban őrleni, egykor az pijacson láttanak állani egy asszont az pellengér mellett, Varga Pál elfutott oda, Varga Péterné odament és kérlette, mit csinál ott és csak az fejével intett, hogy menjen el onnét, másodnap kérlette Varga

Pálné azon személyt, mely az pellengér előtt állott, mit csináltál úgymond ott az éjjel, kire mondott arra, többet abba ki ne mongy, mert meg kell érette halnod.

94. testis strenuus Felföldi György felesége, Veres Anna annorum 40. iurata, examinata fatetur: Én az meghalt öreg Varga Péternétől hallottam, hogy egykor ő Varga Pállal edgyütt ment volt az városi malomban őrleni és láttak volna két asszony embert mezitelenen az pijacson az pellengér mellett két tángyéron állani. Varga Pál elfutott volna, de Varga Péterné odament és kérdezte, mit csináltok ott, amazok az fejekkel intettek, hogy menjen el onnét, másodnap találkozván velek, kérdezte, hogy mit csináltak vala az éjjel az pellengér mellett, amazok megfenyegettek, hogy abból többet ki ne vegyen, mert nem leszen jól az dolga.

95. testis Kovács Anna a viro strenuo Stephano Szőcz divorciata annorum 75. iurata, examinata fatetur: Én egy bejárótól hallottam, hogy azt mondotta: Kertész Jánosnénál lévén szálláson, hogy Kertész Jánosné az ágyában lefeküvén, egykor éjszaka csak látta, hogy nagy zörgéssel kiment az kürtön, kereste az ágyában, de nem találta, egykor nagy mély álomban bemerült, reggel csak látta, hogy az ágyból felkelt.

96. testis providus Fazakas Dániel relictája, Ilona annorum 38. iurata, examinata fatetur: Én egyebet nem tudok, hanem Rosondai Andrásnénál szolgálván ennek előtte, két gyűrű eltévedett volt, melyet rejám fogtak, hogy én vettem volna el. Menék öreg Kertész Jánosnéhoz és megpanaszlám neki, hogy miképpen firtatnak engemet az gyűrükért. Engemet ki küldé Kertész Jánosné az házból, egy kevés várta, esmét behiva s mondá nekem, mondd meg uradnak, hogy keressék az ládában, mert ott vagyon, melyet megmondván, keresték s az szerént meg is találták.

97. testis N.P. Ácz György annorum 36. iuratus, examinatus fatetur: Egyebet nem tudok, hanem egy péntek nap reggel, nap felkötte előtt az kertemben akarván hátra menni, látám, hogy az szomszédom asszony, Csürez Mihályné az maga kertit kezével megfogván fél lábra állá és majd egy óráig felemelt lábát tapogatván száját láttam, hogy mozgatta, de szavát nem értettem, de mind az pijacz felé nézett, kuru-slott-e, vagy mit csinált, én nem tudom.

98. testis Székely István várbeli praesidiarius annorum 30. iuratus, examinatus fatetur: Az ő nagyságok várbeli öreg asszonyok néhai Búzané egykor engemet kért, hogy mennyek kapitány uramhoz őkegyelméhez és kérjem őkegyelmét szavával, hogy az öreg Kertész Jánosnét be ne bocsáttassa az várban, mert azon éjszaka sokat szenvedett miatta, úgyannyira, hogy ha az a böcsületes Vargáné mellette nem volt volna, kétségben esett volna.

99. testis Csutak Pál várbeli praesidiarius annorum 29. iuratus, examinatus fatetur: Hallottam, hogy Lakatos Görög Mihályné atyafija, Görög Borka babhányással messze földről is haza tudja hozni az embert.

100. testis Veres Ferencz várbeli praesidiarius annorum 35. iuratus, examinatus fatetur: Az idő tájban, hogy az feleségemtől el akartam válni, az czombomon felyül két felől két nagy csomó került vala, mely miatt nagy kint láttam, a többi között hozzám jöve Lakodi Jánosné és monda, hogy hivassam öreg Kertész Jánosnét, mert ő tud afféle vesztés ellen való orvosságot. Azon közben hivatam s el is jöve és megtapogatván az csomókat, eleget bérbétele, fuva is reá. Azután valami irral be

is köté, akkor haza mene, másodnap mintegy nyolcz óra tájban esmét hozzám jöve és kérdé tüllünk, ki jött volna ma legelőször házunkhoz, arra mondánk, hogy az öreg Asztalos Péterné, arra mondá Kertész Jánosné, az akart megenni, többször ne jó rejád, meggyógyúlsz, azután én is meggyógyulék.

101. testis Lokodi János várbeli praesidiarius annorum 52. iuratus, examinatus fatetur: Similiter uti praecedens centesimus testis.

Praemissi testes omnes et singuli in oppido Fogaras, resident et habitant. Cuius quidem communis inquisitionis seriem prout per nos fuit expedita et peracta Vestris Generositatibus fide nostra mediante rescripsimus. Ejusdem [!] vestras generositates quam diutissime feliciter valere desideramus.

Datum, actum anno diebusque supra praemissis.

Correctae per eosdem

Vestrarum generositatum humiles servitores

Joannes Makai iuratus assessor sedriae nobilium Fogaras m.pria. Stephanus Lesay sedriae superioris Fogarasiensis iuratus notarius m.pria.

A címlapon: Anno 1686. die 9. Maji. Apertae per me Sigismundum Boér, arcis et praesidii districtusque terrae Fogaras vicecapitaneum.

Ugyanitt, más kézzel: Q. A fogarasi vicecapitán pecsétivel recipiáltatott attestácioról való relatoria, nullius valoris.

Címzés: Generoso domino Sigismundo Boer de Récse arcis et praesidii districtusque terrae Fogaras vicecapitaneo caeterisque iuratis assessoribus sedis iudiciariae superioris nobilium Fogaras et dominis nobis observandissimis.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 140—155.

167.

Daróczi György jelentése Teleki Mihálynak

Görgény, 1685. december 18.

Méltóságos ur, nekem bizodalmas uram!

Alázatosan jelentem Kegyelmednek, méltóságos parancsolatja szerint a német kapitánnéval' az Vajda László uram mellett levő gyermek által conferáltam, mivelhogy tótul jól tud, azért is küldöttem magát Kegyelmed méltóságos praesentiaja eleiben, hogy tudhassa maga élő nyelvvel megmondani, miket mondott a kapitánné. Kegyelmednek uram, ha úgy fog tetszeni, hűti szerint is megmondja, magamnak is egy néhányszor mondotta, hogy csak adhibeálna asszonyunk, ha nem köszvény volna, nyavalya csak, hamar meggyógyítaná, sőt most sem ily böcstelenül kellett volna ő hozzá nyúlni, hanem csak oda kellett volna hivatni, mig a fűvek erejekben voltak, úgy hiszi, eddig is fennjárna ő nagysága. Ezen kívül mit mondott ez inas előtt, Kegyelmed uram tülle megértheti. Emellett uram azt is nekem izente

Márton deáktúl s az tömlöcztartótól az kapitánné, egy Fogarásból nem régen ide hozott Beldiné Frauczimere féle Fiotané nevű ifjú asszonynak² az napa asszonya felől, ki is most noha nem fogva, de a menyére való gondviselésért itt Görgény alatt tart szállást, hogy a várban fel ne bocsássam azt a vén asszonyt, mert az országban annál nagyobb boszorkány nincsen, sőt ha az megveti mesterségét, az darabantok s németek jelenlétekben is mind kivihetné a rabokat, hogy senki nem látná meg.

Alázatos tudósításom után Istentől Kegyelmed méltóságos uri házának kívánok sok esztendőkre terjedő virágzást.

In arce suorum celsitudinum Görgény, die 18 Decembris anno 1685.

Kegyelmed alázatos legkisebbik méltatlan
szolgája

Daróczi György mp.

Kívül, más kézzel: Fiotané ellen és német kapitánné.

Egy külön papírszeleten, Daróczi György kezével: Én uram a Kegyelmed parancsolatja szerint azt a néző oláhnét³ házamhoz hivatván, minél titkosabban s szorgalmasabban tudhattam, eléggé examináltam. Egyebet nem mond, hanem mikor első fogságában volt Beldi uram, akkor hívatta az asszony egy néhány izben s azt nézette véle, az ura ha megszabadúl-e? és ha megszabadúl, elérheti-e azt, amit feltett, hogy a mi kegyelmes urunkat, kegyelmes asszonyunkat ő nagyságokat eltörölvén, az ura fejedelemmé s maga fejedelem asszonnyá legyen. Egyebet, esküszik, hogy nem tud. És mivelhogy ő a nézésel tovább nem mehetett, vitetett oztán másfelül is egy néhány felől ördögös kurusló asszonyokat, de mit miveltetett véllek, nem tudja, mivel akkor őtet kiküldötte az házból. Azokkal is mind külön varásoltatott, nem együtt.

Címzés: Az méltóságos urnak, tekintetes nemzeti Széki Teleki Mihály uramnak ő kegyelmének pleno titulo et honore, nekem uramnak alázatosan irám.

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 156—158.

168.

A vallatási anyagból összeállított kimutatás¹

[Hely nélkül, 1685. december 18-a után.]

Nagy Margit ellen elég van a colosvári relatióban.

Kovács Istvánné házánál egy ember sem lévén, nagy vágókés pergetés etc. hallatott. Vide Colosváriense Testimonium 37. 40. 49.

Hogy az szolgálója ember szüvet chetnék, maga azon szolgáló Kovács István-nénak megmondotta. Per taciturnitatem consensisse videtur. Vide ibidem testimonium 37. 40.²

Horvát János relatiója, ha in bona forma volna, ponderálna Kovács Istvánné és Herpályiné ellen.³

Pásztói és Budai uramék relatoriája⁴

Balás Papné	Testimonium	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 60.
Törpényi	Testimonium	3. 4. 9. 19. 33. 37. 44. 45. 47. 48. 49. 51. 52. 54. 58. 60. 64. 65.
Kerner Zachariásné	Testimonium	16. 17. 22. 24. 28. 35.
Flora Mester	Testimonium	18. 20. 23. 24. 30. 34. 36.
Kovács Miklósné	Testimonium	18. 20.
Durkó Jakab	Testimonium	30. 31. 33. 36.
Dienes Györgyné	Testimonium	46. 47. 49.
Herpályiné	Testimonium	63. 69.
Barta Tamásné	Testimonium	70. 71. 75. 80. 87. 111. 112.
Bumbe Sztánné	Testimonium	70. 71. 75. 80. 82. 111. 112.
Hegyes Péterné	Testimonium	71. 83. 84. 85.—110.
Kis Mihályné	Testimonium	113. 114. 116. 117.
Német kapitánné	Testimonium	117.

Herpályiné ellen lásd a Beldiné öregasszonya fassióját.⁵

Herpályiné ellen a Szeptán János testimoniuma. Sub K.O.⁶

Német kapitánné oblatiójáról, hogy aszszonyunkat Önagyságát egynehány országbeli boszorkányok ellen meggyógyítja. Sub nb. P.⁷

Fiotáné öregasszony ellen német kapitánné fassióját. Német kapitánné ellen is Daróczi uram levele.⁸

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 163.

169.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz
Nagyszében, 1685. december 21.

Edes Bátyám Uram!

Isten Kegyelmedet idvességes minden jókkal meg áldgya!

Uram ö Kegyelme mostani Kegyelmedhez küldésenek alkalmatosságával akartuk levelünkkel látogatni Kegyelmedet. Kivánvan Istentől, levelünk íó egészségben talállya kegyelmedet kedvesivel edgyütt. Kegyelmedtől kedvessen vesszük, maga és Eocsém Asszonyok egessegerül tudósítson és mint utazhatott kegyelmed. Az sok fen forgó dolog között felejtettük Kegyelmeddel azoknak a hitván Fogoly Személyeknek állapottjárul beszélleni. Kerjük mégis Kegyelmedet, fenyegetse meg

őket, hidgyék el, nem mulik abban a dólgu, a mivel el halad.¹ Kivált magam szemellyemen a többi között leg sullyossabb s lelkemnekis fájdalmassabb tétemény, hogy az Fejem erőtelensége miatt csak meg sem nezhetem az Írást. Az olvasastis nem tehetem, kivált az Szent írást ha nézem, mint ha előllem el lopnák, soha nem olvashatom. Kegyelmed fenyitse meg jó formában őket, kegyelmedre bizzuk, Kegyelmedtől kedvessen vesszük.

Isten engedelmeiből Kegyelmeteket kedvessen el várjuk. Isten kegyelmedet mind Eocsém Asszonyekkel ő kegyelmekkel s öcseimmel edgyutt ez következő szent napokra virassza bódogul és örvendetessen el tölteni engedgye.
Szeben 21. Decembris 1685.

Kegyelmednek iót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Bátyám Uramnak ő Kegyelmének.
OL P 1238. 8. doboz. (U.r.B. 712.) Az aláírás sem autográf.*

170.

Alvinczi Péter Teleki Mihályhoz
Nagyszeben, 1686. március 29.

Méltóságos úr, nékem uram!

Alázatosan vettem uram kegyelmed parancsolattyát, melyhez képest uram énis, az mit cselekedhettem, nagy kézseggel cselekettem. Mire ment pedig az dolog, mind az eo Nagyságok s mind pedig az ur Naláczi uram eo kegyelme bőveb írások meg mutattyák. Bár csak post scriptumban méltóztatott volna uram kegyelmed méltatlan szolgáláia iránt csendesedet elmejéről vigasztalást nyujtáni, vagy ez utánis ha méltóztatik, Isten kegyelmedet meg álgya, énis pedig szegény mivoltom szerént alázatosan meg szolgálni igyekezem uram kegyelmednek.

Isten uram kegyelmedet kegyelmesen eltesse és boldogítsa, alázatosan kivanom.

Szeben 29. Martii 1686.

Kegyelmed alázatos szolgália

Alvinci Péter

Címzés: Méltóságos Ur Tekintetes Széki Teleki Mihály Uramnak eo Kegyelmének, nékem Uramnak eo kegyelmének alázatosan.

OL P 1238. 9. doboz. (Miss. 1128.) Autográf.

171.

Az 1686. április 20 — május 9. között tartott nagyszebeni országgyűlés articulusa¹
Nagyszeben, 1686. május 9.

Articulus III.

Az Görgényben titkos dolgokért fogva lévő személyekről.

Az fennforgó szoros állapotok miatt a Görgényben holmi titkos dolgokért fogságban levő személyek dolga effectumban nem mehetvén, Nagyságod kegyelmes tetszéséből concludáltak, minél hamarabb revideáltassék juridice dolgok itt Szebenben, juxta articuli 9. Const. Reg. 1685.² super eisdem emanati tenorem; azon articulusban specificált uri és főrendi uraink s atyáinkfiái mellé, mivel némelyek decedáltak is, Macskási Boldizsár, Daczó János³, Daniel Mihály, Lugasi Ferencz, Haranglábi Sigmond és Dósa Tamás, sőt a szász natio közül is a mostan itt lévő főtiszt atyáinkfiat is rendelvén és authorálván cum hac declaratione, hogy ha hárman, vagy négyen is megirt atyáinkfiái közül jelen nem lehetnének, non obstante eo, a dolog expeditióban is vétetődjék finaliter, praeclusis juridicis remediis universis et exceptionibus.

EOE, XVIII, 499.

172.

A varázslás vádjával fogva tartott asszonyok névsora¹
[Hely és év nélkül]

Regestrum quorundam mulierum ob praetensum veneficii crimen
in captivitate existentium.

1. Néhai Uzoni Béldi Pálné, Vitéz Susánna.
2. Keresztszeghi Kovács Istvánné, Ebeni Orsolya.
3. Váradi Herpályi Gáspárné, Zöldi Cata.
4. Murányi Jánosné, Nagy Judit.
5. Balás Papné, Lukács Kata.
6. Havadtői Kis Mihályné, Szabó Borka.
7. Kovács Miklósné, Bíró Suska.
8. Kerner Zachariásné, Selyem Borka.
9. Barta Thamásné, Martonosi Borka.
10. Kertész Péterné, Jakab Dorkó.

11. Angyal Hendrikné, Ötves Judit.
12. Dienes Györgyné, Fazakas Sófi.
13. Ecsedi Csizmadia Istvánné, Kádár alias Kalmár Borka.
14. Diósgyőri Rácz Jánosné, Nagy Margit.
15. Hegyes Péterné, Barne Sztánka, Szakállai.
16. Bumbe Sztánné, Bumbe Angyelina, Mezőbodoni.
17. Butnár Gergelyné, Flora Mester, Gerlai.
18. Simon Bernádné, német kapitánné, Omicsinczki Borbála.
19. Ilinka Nászte, Puskás Bertalanné, gerlai.
20. Draguly Blágáné, Doma Marinka, hagymási.
21. Fióta Jánosné, Horvát Sófi.
22. Fióta Miklósné, Deák Margit.

Kívül: Fogoly asszonyok regestuma.

Benigni-gyűjtemény, 2.sz. fiók. JATE Ms 59. 161.

173.

Varázslókra vonatkozó idézetek a Bibliából

*[Hely és év nélkül.]*¹

Exod. 22:18. Praestigiaticem, id est a varásló és szemfényvesztő asszonyt ne hagyjad élni.²

Levit. 19:31. Ne vos convertite ad pythones et ariolos ne consultore. Ne menjetek a nézőkhöz és ne tudakozzatok a jövőmondóktól.³

Lev. 20:6. Animam, quae convertit se ad pytones et ariolos excindam e medio populi.⁴

Deut. 18:10,11. Ne invenitur in te utens divinationibus, planetarius, aut conector, aut praestigiator: item utens incantatione, aut requirens pythonem, aut ariolus, aut necromanticus. v.12: Non abominatione est Jehova, quisquis fecerit ista. Ne találtassék te közötted jövőmondó, nap valogató, vagy madárszólásból jövődőlő, vagy varásló. Se bűjös-bájos, se ördögösöktől tudakozó, se jegy-magyarázó, se halottaktól tudakozó etc.⁵

Lev. 20:27. Viri autem et mulieres, si fuerint ex eis pytho, aut ariolus omnino morte afficiuntur. Ha az kikben ördögi jövőmondásnak lelke lelend [...]”

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 170.

Alvinczi Péter jegyzetei a bírósági tárgyalásról
Marosvásárhely, 1686. augusztus 5-9.

Anno 1686. die 5. Augusti.

Levata causa. Pro Actore generoso Stephano Hegyesi de Boros-Jenő, causarum Suae Celsitudinis fiscalium in Transilvania direttore ratione officii sui directoratus procurator Petrus Püspeki.

Pro Inctabus vero introscriptis tanquam veneficis et praesagiatricibus et incantatricibus procurator Michael Simonfi.

Actor cupit praescriptas Inctas tanquam cum satana commertia habentes, veneficas, praesagiatrices et incantatrices igne comburi. Inctas petit exmissionem.

Deliberatum:

Pro parte Inctarum ad octavum datur exmissio, ita tamen, hogy az Actor exhibitai olvastassanak el és az melyik kívánja, penes exmissionem maga mentségére idő adatik, utrum is az exhibitákhoz képest adatván, akkoron absque ulteriori dilatione végső törvények leszen.

Anno eodem, die 6. Augusti.

Pro Actores idem, pro Inctabus idem; et Actor cupit iuxta priorem levatam ex consuetudine regni longo usu roboratam introscriptas Inctas praemissa prius proba [consueta] igne comburi.

Pro Inctabus introscriptis idem. Et Inctas solemni praemissa protestatione expectant quidem quidnam doceat dominus Actor contra easdem protestando super eo liceat de omnibus quibus voluerint contendere.

Deliberatum:

Causa Catherinae Zöldi egregii quondam Gasparis Herpály relictæ ob insufficientiam productorum testimoniorum dilata est, ita tamen, ut intra bis quindenam dominus Actor sufficienter se se aperiet et causam eandem ulterius dilatandam caveat, interea dicta Incta in captivitate detineatur. Die 8. Augusti anno eodem.

Anno eodem, die 8. Augusti.

Levata causa. Pro Actore [...] generoso Stephano Hegyesi de Boros-Jenő causarum Suae Celsitudinis fiscalium in Transilvania direttore procurator

Stephanus Biro, pro Inctabus vero Helena Lenárt strenui quondam Joannis Makfalvi relictæ procurator Michael Simonfi.

Deliberatum:

Causa Helenæ Lenárt providi quondam Joannis Makfalvi relictæ ratione principalis causa præacti patrati malitiosi differtur ad terminum proximum præfixum.

Anno eodem, die 9. Augusti.

Pro Actore superscripto idem, pro Inctabus vero Catharina Lukács, honorabilis quondam Blasii pastoris Kendilonensis relictæ vidua procurator idem.

Deliberatum:

Revisio causæ eiusdem [seponitur] ad terminum proximum affixum; exmissis autem sponsionalia [exigere demandatur et] committitur.

Anno eodem, die 9. Augusti.

Occasione examinis testium et præsentanea contentione præfatae Helenæ Lenárt et Catharinae Lukács, præfatae Helena Lenárt propria sua confessione et patratorum declaratione prius super eadem facta deliberatione immutanda fecit iudiciumque super eiusdem patratis petivit a præfato direttore pronuntiandum. Accurate itaque propria eiusdem fassione testibusque productis digestis ruminatis eandem iuxta allegata directoris tortura præmissa igne comburendam iudicando decrevimus.¹

Benigni-gyűjtemény, 2. sz. fiók. JATE Ms 59. 131—134.

175.

Michael Pancratius Bornemisza Annához

Medgyes, 1686. október 21.

Serenissima princeps domina domina mihi clementissima.

Kegyelmes asszonyom, alázatosan jelentem nagyságodnak mint kegyelmes asszonyomnak, hogy nagyságod mint kegyelmes asszonyom ennekelőtte egynehány héttel nékem megparancsolta vólt, hogy nagyságod számára holmi unguentumot (az kívül Nagyságod eddig is gyakran élt) készítsem, kit tőlem ki telhető tehetségemmel hova hamarébb s előbb eddig is elkészítettem vólna, ha Isten ő felsége

sulyos betegséggel nem látogatott volna (ki miatt elkészítéséhez jöllehet annyi erőm lőtt volna is), de tudván azalatt Nagyságod természetit¹, hozzá nem mertem fogni, az miglen egészen ki nem épültem belőle. Adván azért Isten elébbeni egészségemet, teljes lelki ismérettel és tölem kitelhető tehetséggel, az mint eddig is azon unguentumnak compositiojában procedáltam, kivel is mint az többivel, az kit eddig destilláltom, Nagyságod bátorságossan élljen az Nagyságod méltóságos teste békenetési iránt. Könyörgők azért mint kegyelmes asszonyomnak Nagyságodnak, negligentianak ne tulajdonítsa Nagyságod az elküldetett orvosságoknak eddig való distractionomat.

Isten engedvén elébbeni egészségemet, teljes szivből szolgálok ennekutánna is Nagyságodnak Isten őltalma alá, kiis Nagyságodat szerelmessivel kívánatos sok időkre szerencséltesse, szivem szerént kívánom.

Datum Mediae die 21. Octobris Anno Domini 1686.

Nagyságod alázatos szolgája hűséggel szolgál
Nagyságodnak

D. Michael Pancratius mpr.

Címzés: Serenissimae Principissae atque Dominae Annae Bornemisza, Principi Transsilvaniae, partium regni Hungariae Dominae et Siculorum Comitissae, Dominae Dominae mihi Clementissimae.

JATE Ms 66. 94—95. Eredeti lelőhelye ismeretlen.

176.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Fogarás, 1687. január 25.

Edes Bátyám uram!

Isten kegyelmedet minden jókkal boldogítja.

Akartuk Kegyelmedet levelünkkel látogatnunk. Kívánván, találja kegyelmedet szerencsésen, jó egészségben. Irhattyuk kegyelmednek magunk állapotjárul, Istennek hálá, Uram ő kegyelme türethetőképven vagyon mostani állapotjához képest. Magam ettül a nyavalyátul bizony elég szenvedessel vagyok, ugy teczik mindazaltal, hogy a melly Flastrummal Agoston Uram raggatta, csak eddigis használt, tovább Isten tudgya, mire válik. A Gyermekeis az ő állapotjában, áldassék Isten, szenvedhetőképven vagyon. Eöcsém Asszonyt ő kegyelmét Isten aldgya meg, mind itt fáradoz körülöttünk. Tegnap ő kegyelmeis változó egességgel vólt, feküttis. Isten jóvóltábul ma jobban lőtt ő kegyelme s fenn vagyon. Ugy hisszük, magais irni fogott ő kegyelme kegyelmednek. Maga egességérül kegyelmed tudósítását kedvessen vesszük.

Isten kegyelmedet számos esztendőig éltesse jó egészségben, egész kedvesivel edgyütt.

Fogaras, 25. Januarii. 1687.

Kegyelmednek Istentől sok jokat kívánó
Attyafia

Bornemisza Anna

Címzés: Tekintetes Nemzetes Széki Teleki Mihály Uramnak, Kedves Bátyám Uramnak ő kegyelmének adassék.

OL P 1238. 11. doboz. (Miss. 672.) Az aláírás sem autográf.

177.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Fogaras, 1687. január 28.

Edes Bátyám Uram.

Isten kegyelmedet idvesseges minden jókkal meg áldgja.

Kegyelmed levelét igen kedvessen vöttük. Mind Uram ő kegyelme, mind magunk s Fiunk aránt való kegyelmed íó kívánságaert Isten aldgya meg Kegyelmedet. Irhattuk kegyelmednek, Uram ő kegyelme ma reggeltől fogva gyomrát s feitt fájlaltatta, noha, Istennek áldassék neve, felettéb nehezen ő kegyelme nincsen, fenn vagyon, csak továbbra való változástul Isten ő kegyelmét őltalmazza. Nékem pedig ebben a bajos nyavalyámban Agoston uram, Isten után, bizony jól segített, orvoslása után vöttem könnyebséget.

Fiunk, Istennek hálá, szenvedhető egészségben vagyon. Nagy szeretettel lévén az kis Sándorkához. Itt marasztotta Eöcsém Asszony ő kegyelme akarattyabul, mint hogy igen jólis alkalmaztattya magát az Kis Sándor, Uram ő kegyelmeis gyönörködik benne. Eocsem Asszony ő kegyelme tegnap el mene, noha ő kegyelmét szivessen marasztottuk volna különben, csak hogy kis öcsénk, Kemény Bóldisár betegségére nézve nem maradhatott ő kegyelme. Isten engedvén kegyelmeteknek a dolgokat végezni, kegyelmedet el váriuk s kedvessen láttyuk.

Eltesse Isten kegyelmedet szerencsésen íó egészségben sokáig egész kedvesivel edgyütt.

Fogaras, 28. Januarij 1687.

Kegyelmednek íót kívánó Attyafia

Bornemisza Anna

Címzés: Tekintetes Nemzetes Széki Teleki Mihály uramnak, kedves Bátyám uramnak ő kegyelmének adassek.

OL P 1238. 11. doboz. (Miss. 672.) Az aláírás sem autográf.

Rhédei Ferencné Serédi Zsófia Teleki Mihályhoz
Kolozsvár, 1687. június.

Szomorodott Árva állapotom szerint való alázatos szolgálatomat ajánlom
 edes Uram Kegyelmednek. Isten Kegyelmedet jó egészséges étellel és minden
 dolgaiban boldog előmenetellel algya meg, kívánom!

Sok méltatlan, újabb gyászban öltöztető s elevenen eltemető roham költött
 gonosz hírek mint áradnak naponként Arva fejem felet s már anyira gyalázatba
 borították, hogy szegyenlem ártatlanságomnak csak menccségéreis vagy nyelvemet
 vagy pennámat fordítani. Mind az által mint hogy Isten, a ki ártatlanságomnak
 bizonsága, hatalmas az halálbulis meg eleveníteni, bizom irgalmasságában, hogy
 ártatlanságomat világosságra hozza és meg fizet még idővel az én gonoszakaroim-
 nak, az kik méltatlanul ilyen siralmas s az halálnál keservesebb szenvedésbe hozták
 gyámoltalan árva fejemet s az én becsstelenségemmel keresik maguk becsületeket.

Biztat az is, hogy ha szinten már annyira fel ingerlették a sok gonosz nyelvek
 Kegyelmed haragját edes Uram ellenem, hogy ne legyen semmi gonosz dolog,
 melyet Kegyelmeddel el ne hitethessenek felőlem, de mikoron meg gondollya, hogy
 az itélet tételben igaz bíró senki nem lehet, ha csak a vádlásnak ad helyet. Tovább
 halogatnom nem lehet, hanem edgy két szóval magam ártatlanságának menccségére
 Kegyelmed előtt edes Uram ki kelletik fakadnom: Kérem alázatosan edes Uram
 Kegyelmedet az élő Istenre s az Jézus Christus kény szenvedésére, már meg utált
 személyem ne tegye menccségemet Kegyelmed előtt utálatossá. Emlékezzék meg
 idvőzült edes Uramnak haláláig egész életebeli Kegyelmedhez való igaz hűséges
 szeretetéről és szolgálattáról s holta után legyenek nyomorult árvái olyan
 tekintetben Kegyelmed előtt, mint Mefiboseth volt Jonathásért David Király előtt.
 Ha en, edes Uram, abban a rettenetes és irtóztató dologban vétkecs vagyok, a mivel
 Kegyelmed személye iránt is nem tudom micsoda gonosz nyelvektől vádoltattam,
 sőt ha Kegyelmed életét inkább nem kívánom s nem feltem, az en Istenem se ez élet-
 ben jó napokat ne adgyon látnom, se két szerelmes gyermekemet szemeim előtt meg
 ne tarcsa, se az eo Szent Szinet soha látnom ne hadgya. És ez énnékem edes Uram leg
 keservesebb, hogy a mint masok méltatlan rágalmazasimat meg szokták, melyeket
 Kegyelmedert mind eddig bekivel szenvedtem, már minden tartozkodás nélkül
 annál inkább akár ki akár mit reám költ s Kegyelmedis edes Uram, hogy mind
 ennek láttatik hitelt adni, gonosz akaróim mindgyárt nyelvekre vesznek, a kik mind
 annyiszor szegény edes Uram becsületit árváiban el temetik. Ha edes Uram, vétkecs
 volna, vagy mondaná szememben, vagy bizonyítaná reám s szenvednék mint
 bűnes, de hogy ragalmazóim mind magam s mind szegény edes Uram gonosz akaro-
 inak kedvek töltésére több több gonoszra való szabadságot vesznek, kik a mint
 hogy azt kívánnák, hogy egy szem pillantásban szegény Árváimmal edgyütt ki
 vesznek közülök, ugy minden úton aztis munkálkodgyák. Jó lelki ismeretire
 támasztom edes Uram Kegyelmednek, méltó az olyanoknak vádgyokot meg vis-

gálás nélkül ellenem be venni. Avagy edes Uram Kegyelmed vallasson ellenem, avagy magam azokban való ártatlanságomat hadd bizonyítsam meg s ha ok nélkül vádoltattam, vegyék azok hasonló büntetést s gyalázattyát, mint az mellyben engem igyekeztek ejteni s ejtettek is. Jól tudom, édes Uram, mind ezek abból az kut főből jöttek ki, a mellyből már régtől fogva iszom a sok bunak és keserűségnek italát, hogy szegény édes Árváimnak olyan szertelen való meg nyomorításokat nem kívántam látni, de hiszem édes Uram, én abbanis egészszen Kegyelmed jó akaratyára bízam és hadtam magámat. Cselekedgye azt, a mit szegény Árváimhoz való kötelessége leg jobbnak ítél, csak kérem mégis alázatosan Istenért, jó szerencséjéért s szerelmesinek életekért Kegyelmedet, ne engedgyen az én bestelenségemmel másoknak becsületet keresni s minden felöllem való gonosz szonak ne adgyon mindgyárt hitelt edes Uram Kegyelmed. Ne temettessen el elivenen az gonosz nyelvek miatt. Mihelyt Isten annyira való könnyebségemet engedi nyavalyáimból, magamis mindgyárt Kegyelmed udvarlására el megyek édes Uram.

Hosszas iratásomról Kegyelmedet édes Uram alázatosan követem es kívánom, az Ur Isten minden szerelmesivel edgyütt Kegyelmedet éltesse jó egészségben.

Colosvár Junij Anno 1687.

Kegyelmednek alázatos sok bu látott
szolgálóia

Árva Seredi Sofia mpr.

Címzés: A Méltóságos Urnak, Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak (Titulus), becsülettel való édes Uramnak eo kegyelmének.

OL P 1238. 11. doboz. (Miss. 221.) Az aláírás autográf.

179.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Radnót, 1687. július 14.

Edes Bátyyam Urám!

Isten Kegyelmedet minden jókkal áldgya megh!

Kegyelmed levelét vettük, mellyből miis szanakozással értyük az szegény Gyermeknek el nehezedsét s el is hisszük, mint Attyának s Anyyának, micsoda nagy indulatos szomorúsága legyen kegyelmeteknek, kivált mint gyengébb Anyai szanakozással légyen Öcsém Asszony ő kegyelme, mivel magunknakis sokszor volt affélékben részünk, kiknek csak eszünkbe jutása is még mostis tellyes szomorúságunkra vagyon. De mindeneknek úgy kel lenni, a mint Isten ő Felsége örökös Decretumában el végezte, Ha még ő Felsége ki nem szollította szegénykét ez világból, kívánnyük tiszta szibül, hogy ő Felsége kegyelmetek örömeire gyógyítsa s

nevellye, ha pedig Isten akarattya véghez ment, ő Felsége szent lelkének kegyelmes vigasztalását kívánom kegyelmeteknek. Eöcsém Asszonyt ő kegyelmét magais kegyelmed vigasztallja és szonkkalis kerje, magát bírja meg s felettéb való búsulással ne törje s fogyaszsa, meg nyugodvan Isten akarattjában s szabados tettzésében.

Frater István Uram bé jövetelivel magunk sem bännök, ha kit valakit küldhetnénk, de nem tudunk kit, hanem kegyelmednek is ha úgy tetszik, Gyulaj Sandort jó dispositioval ott hagyván, talám elégséges lenne. Hogy Eöcsém Asszony nem irhatott, azért Isten oltalmazzon, hogy neheztelnénk ő kegyelmére, tudva azt, mennyi szomorúsággal légyen ő kegyelme ilyen állapotjában.

A katonáknak a két hó pénzeket egyszersmind most ki nem adathattuk. Kegeyelmed írna nekik, az egy hó pénzeket vennék fel, aztis bizony Maramarosbúl hozott pénzrel kel kipótolnunk, a másikat is nem sokára megadnók.

Isten oltalmában ajánlyúk kegeyelmedet.

Radnóth 14. Julij Anno 1687.

Kegyelmednek Istentül sok jókat kívánó
Attyafia

Bornemisza Anna

P.S. hogy zugólodtak kenjerek nem léteért, lisztet adattunk nekik, mint hogy magók is kívánták, már azt sem akarják el venni.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Széki Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Battyám Uramnak ő kegeyelmenek adassék.

OL P 1238. 11. doboz. (Miss. 672.) Az aláírás sem autográf.

180.

Rhédei Ferencné Serédi Zsófia Pap Jánoshoz

Gyères, 1687. augusztus 25.

Isten sok iokkal álgya Kegeyelmedet Pap János Uram!

Móst jővén emberem Szent Györgyrüll, mondgya, hogy kegeyelmed Cselédemet ream esketti, mire nézve, nem tudom, kinek mi bántása miattam, aszt sem tudom. Kegeyelmed reám bizonyicsa, mert bizony alatta nem fekszem. Ha Asszonyemberek jüttek az én házamhoz, máig is jünek. Minthogy az én mostani állapotomban nekem jobbnak tetczik, hogy Asszony ember jü házamhoz, mint sem hogy ferfiak, a mirüll gondolnám, hogy Kegeyelmed eskettethetne. Nincs sem Istene, sem lelke, sem kereszténysége, az ki más becstelenségében így gyönyörködik. Mert úgy tudom, sem Kegeyelmednek, sem másnak, még az kutyájának sem vétettem.

Az melly Isten nélkül valo ember jóságomra vágy, annál inkább nem engedi Isten, sőt úgy hiszem, hogy most akarja Isten az én kicsinyemért az én sok méltatlan

szenvedésimet napfenyre hozni. Nem engedem, csak nem engedem bizony az magamét az mig élek, s az szegény árva gyerekimét. Soha nem furhatnak, faraghatnak s Istentelenkedhetnek annyit utánnam. Hánhattya Redey Istvánné addig ezerni ezer istentelen mesterséget, mig Joszágomat el vesztem. Hiába hiába, mert bizony nem engedem, hanem meg veszem az adosságomat affelűll, ezer huszon nyolcz veder boromat is Uram. 1028 s több adosságimatis, az kit hazugságával csalt el tüllem. Bizony, nem csak az én házamat mocskollya meg az Rédey Istvánné nyelve, hanem az hun most szineskedikis, aztis eleget mocskolta, mocskollyais.

Minthogy Kolosvári Kufár Genelogiára hozta, ötötis illéti afféle sok héjába valo szohajtás, mint hogy eddig valo napiaitis abban töltette el. Adgya Isten, az többitis tölcse abban már el. Más bestelenségével keresett magának becsülletet. Ha énis meg edgyesztem volna affélékben véle, jobban tetczettem volna, de minthogy ha szegény voltis nemzetem, soha Kufár nem volt, sem Kufár ágybull nem születtem. Azt egy gyermekis, az kinek esze vagyon, által láttva, hogy én mindenkor neki az orrán ültem az Rédey házban. Hogy fel tett intézések szerint idvözült édes Uram javaival nem töltözhetek, én voltam, én vagyok s én leszek az oka. Enyim s ha bányya, tégyen rulla. Azt mint fellyebis íram, azért hánnya veti meg bélyegzett lelki ismérettel valo mesterségét, hogy már valami uton modon nékiis jutna valami benne, de nem engedi az Isten, hijában vágy reá, abbull bizony nem gazdagodik soha. Jo lelkű ember az eö ingerlésén meg sem indult volna, az én bestelenségemben nem gyönyörködött volna.

Más képpen bizony bum edgy csep sincs rajta, mert áldassék Istennek szent neve érette, még eddeg azokra az gonoszomat kíváno emberekre az Isten engemet nem szoritott, az kik azt akarnák, hogy egy orában el vesztethnének. Tovabis van az én Istenemben annyi bizodalom, hogy bizony nem szoritt, sőt hiszem az én Istene-met, hogy meg bünteti ököi csudálatos képpen. Kéremis az én Istene-met, hogy mind több Eozvegyeknek, Arvaknak igyeket felvévő Attya, így az én igyemetis vegye maga kezére. Büntetetlen ne hadgya világ szerintis azon Istentelen ellenem dühösködő embereket. Mikor Isten el hozza amaz szenvedésekkel tellyes keserves halála oráját, akkor jutassa eszeben, eo Felsége előtt el felejtet búne ne légyen az. Vallassa meg véle, hogy melly rettenetes, az kit méltatlan így bestelenitenek, mint engemet bestelenitenek.

Csak ugyan, az mint fellyeb íram, már Kegyelmed Vallatása szerint reám bizonyicsa. Tudhattya Kegyelmed, hogy nem kicsiny dolog az, akkire vallatnak. Kegyelmed válaszsztat el várom.

Valoban meg köszönte Kegyelmed idvözült édes Uram, mind pedig az én Kegyelmedhez valo kicsiny joakaratomat az által. Bizony, bár igasságomban lett volna Kegyelmed, ilyen hiv szolgálattall fizetésemért, mint ellenem. Ha mi hamis tanálmányokat tanálhatna Kegyelmetek, én bizony nem bánom, nem csak Cselédemet, hanem ha Erdély Országát fel vallattyais. Ha már ennyibe tölt, meg láttya, micsoda dicsíretet talál véle, mert én Aszszony emberben is rutnak tartom az szohajtást, nem hogy becsülletes emberben. Ezen bestelenségemet, az mint vészem eszemben, azon indította Kegyelmetek váluján [!] hajcsa Kegyelmednek életének minden napiaiban, utollyára meg láttya, micsoda hasznát vészi, nem

szolgáltam volt ennyire Kegyelmeteknek. Kivánom Istentűll, hogy fizessen meg érte, az mint eo Felségének tetczik.

Isten Kegyelmeddel.

Gyéres, 25 Augusti, Anno 1687.

Kegyelmednek gonoszért jot kíván

Árva Serédi Sofia mpr.

P.S. Kegyelmed az szerencse után jár. Nem gondollya Kegyelmed azt meg, hogy az mely ebnek dűhöt nevét költig, el akarnák azt veszteni. Kegyelmednek Koporsóban fel lába, sokszor mint eskütt s mint ajánlotta magát, hogy leg kiszebbikbenis ne adgya Isten aszt, hogy Kegyelmed szegény edes Uramert vecsen, hanem jot kivan maradekinak. De az mint fellyebis irám, látczik, hogy Kegyelmed az szerencse után jár. Egy Aszszony ember vagyok, de bezzeg senkinek nem vagyok színes joakaroja az kinek vagyok, hanem szíves kettős lelki ismeretet nem viselek. Ha egy kis szerencsétlenség kevés ideig tanállya, nem vetem érte az ebnek, tudván igasságátis. Tudván aztis, hogy gonosz akaroja, nincs olly istentelenség, az kit reá nem fog az emberre. Akkor valik meg joakaroja, mikor az szerencsetlenség meg esik rajta, edgyik az másikat éri, nem boldog állapottyában.

Címzés: Neimes Vitézlő Pap János Uramnak adassék.

OL P 1238. 11. doboz. (Miss. 1105.) Az aláírás autográf.

181.

Rhédei Ferencné Serédi Zsófia Teleki Mihályhoz

Hely nélkül, 1687. szeptember 2.

Engedelmes szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek Édes Uram.

Isten Kegyelmedet minden dolgaiban boldogicsa sok esztendőig, io egésségben étesse, sziből kivanom.

Édes Uram, Kegyelmed izenetit meg mondák, de tudgya az én Istenem, sem írásomban sem beszédemben soha tellyes életemben Kegyelmed ellen nem igyekeztem cselekedni. Arra az írásrais vitt az én lelkemnek nagy keserősége, mert ugyan mint ember, énis nem mondom, hogy véteknélküll volnék, de tudgya Isten édes Uram, hogy nekem azokra vétkem nincsen, az kiket kell szenvednem. Én ugyan édes Uram, Isten után csak Kegyelmedhez bizom, szegény idvözült édes Uramért nem vet el kegyelmed. Kegyelmed ellen, édes Uram, vétettem, hanem Kegyelmedet kérem alázatosan, meg bocsásson s tegye le ellenem való nehézségét, Istenis meg álgya Kegyelmedet Édes Uram érte.

Ezzel az Ur Istennek kigyelmes gondgya viselése alá ajánlom Edes Uram
Kegyelmedet.

2. Septembris Anno 1687.

Kegyelmednek engedelmes szolgálója

Arva Seredi Sofia mpr.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak (Titulus), becsülletell valo joakaro Edes
Uramnak eo Kegyelmének.

OL P 1238. 11. doboz. (Miss. 1105.) Az aláírás autográf.

182.

Teleki Mihály Rhédei Ferencné Serédi Zsófiához

Hely nélkül, 1687. szeptember 3.

Szolgaltam s szolglokis, ha maga alkalmatossagot nem szolgaltatna
kegyelmed az szolgaltattal valo magamat el vonásra.

Kegyelmed levelét vettem. Tudom, nem Istenhez való megh téresbül s Ember-
séges Emberekhez való meg fordúlt jó indulattyabul, hanem tanatsbul cselekedte
kegyelmed ezen irásatis. Mig kegyelmed szegény Bátyám, Rhedei Ferencz Uramhoz
való kötelességét meg tartotta, addig köteles voltam hogy enis kegyelmednek
szolgályak. De mint hogy már azon túl vagyom kegyelmed és ő Kegyelméhez való
kötelességem fel adott, én túllem is az régi kötelességnek gyakorlását nem
kivánhattya.

Amint hogy nem hogy kegyelmed az tüzet oltaná, sőt olajjal öntözi. Itt
hazamnál parancsolta meg kegyelmed, hogy a szegény Szabonét, ki másképpen
mostis beteg, meg fogják. El bocsatassa azért kegyelmed, mert hidgye el, bizony az
legkedvesebbik szolgajat fogatom megh. *Az szokas szerint meg ne kinoztassa s
meg ne verettesse, ugyanis mi dolga kegyelmednek az szolgaja*Felesegevel.*

Hat maga iránt mit gondoll, mert magan is olly eshetik, hogy könnyen el nem
felejtí, hogy példájul nem veszi maganak Becsülletes Nennyit, Béldi Pálnét. Az mi ő
rajta meg eset, ha máskepen nem fordittya az dolgot, kegyelmeden is meg eshetik.
Hasonló dolgok miat mint jára, vele maga is tanulhatot volna. Veretese s kinoz-
tatasa miat hala meg egy Ember, ha nem kettő. Ki miatis eleg bajom vala becsülletes
Emberek előtt.

Nem kellett volna egy Emberseges Emberre is füvet asatni, gurusoltatni. Hogy
penig az iránt való szándekaban előtem mehetven, azért való mások iteletit effele
alkalmatlan dolgokkal akarja hogy mar magarul el fordítani s magát fel szabadi-
tani, nem allnek ahhoz az nagy es mindenkepen magat igazító lelek ismerethez,
[amit] edgyütis masutis ir s maga felül hitetni akar. Az tüzet nem szoktak olajjal

öntözni, hanem inkább vízzel szoktak oltani. De kegyelmed maga naponkint való maga alkalmaztatásával ujobban ujobban terjeszti s híresíti dólgaits.

Ha azért kegyelmed az én szolgálatommal elni kíván, cselekegyek úgy, az mint én tegnap meg izentem Eöcsetül, Banosi Adam Uramtúl, mellyre való valaszat, ollyat penig, az mellyen egészszen meg nyughatom, az jövő hetfüig el varom. Egyebet hanem, valamit el követhetek, hidgye el, el követem. Kegyelmed nekem sem szomat nem hiszi, sem Tanatsomat s tetszesemet nem követi, hanem maga s mas semmire kellő rosz Ember eretlen tanatsan akar indulni, jární. Kiknek eddigis az menyí hasznat vette, ez utanis az mennyit veszi, nekem nyeresegeből ne agyon.

3. Septembris 1687.

Kegyelmednek Istenhez s Felebarataihoz egész megterését kívánó jó akaroja, ha
veszi.

Titulus: Tekintetes Nagysagos Seredi Soffia Asszonynak adassek.

OL P 1238. 11. doboz. (Miss. 1105.) Teleki Mihály iratai között található erősen javított, aláírás nélküli fogalmazvány.

183.

Rhédei Ferencné Serédi Zsófia Teleki Mihályhoz

Gyéres, 1687. szeptember 9.

Szomoru árva állapotom szerint való alázatos szolgálatomat ajánlom
Kegyelmednek. Isten Kegyelmedet jó egészséges étellel álgya megh, kívánom!

Kegyelmed levelét Édes Uram alázatosan vettem, szívemnek nagy keserűségével olvastam. Istenemhez való meg térésem, édes Uram, az én Istenemnek kegyelme, emberséges emberekhez meg fordult jó indulatom, azoktul várható jonak reménsége, aszt tudom. Kegyelmednek tett irásomat, édes Uram, a javallásis segitette, nem tagadom. De ha Kegyelmed édes Uram meg gondollya, melly nehéz még a nagy békességes tőréshez szokott embernekis a méltatlan szenvedés, mellyrül még az nagy Szentekis sokat panaszkodtak mind Isten s mind világ előtt és a kiktüll méltatlan szenvedtek, Istennek sok itiletit s átkait kívánták s kérték reájok, ha én mint gyengéb és azokhoz képest az Istennek kegyelmében kicsiny részes, ennyi sok méltatlan szenvedésimben, mellyeket bizonyoson tudok, kik miatt s miért kell szenvednem oknélkül (mellyet e világ sem hitethet el velem, hogy másképpen volna, holott mostis az ellenem való vallatásban azt mondotta az Regius jobbagyimnak, miért esküsznek hamissan meg Aszszonyok mellett, hogy nem vallanak, mert volt Redey Istvánné Aszszonyomnak szeme s füle), valamire kell ki fokadnom, mit csudálhattya aszt valaki? és azért miért lehetnék világ előtt példanélkül való példa? Mert ha Kegyelmed édes Uram idvözült édes Uramhoz való életekbéli nagy kötelességének gerjedezését meg tartya, lehetetlen, hogy mikor szegény árva háza ilyen példa nélkül való becstelenségben forog, annak inditoját mencse s igazitsa, sőt hogy

annak ki keresésében ki keresetében igyekező szándekomat akadályoztassa. Mert nem gondolok édes Uram véle s már azt akarom (noha eddig szégyenlettem, de hogy már ugyan csak világ eleibe tették s meg indították ellenem), hogy mennyen világosságra vagy bűnöm vagy ártatlanságom, és ha bűnösnek találtatom valakire való fő ásatásban s gonosz szándékban, bár bűnhődgyem világ csudájára és a nagy Istenre s lelki idvösségére kérem inkább édes Uram kegyelmedet, maga Kegyelmed bizonyitassa rám véle az ki azzall mocskolt és ilyen nagy gyalázatban kevert engemet és a miért asztis érdemlettem Kegyelmedtől, hogy Görög kurvája szidalmazásommal világ nyelvére kellyek. Az igaz Isten soha bünt meg nem büntetett ugy e világon, a minemű büntetéssel engemet világ csudájára tégyen, ha abbanis bűnös vagyok és valaminemű itéletit magamra kívánom Istennek, azon vigye végbe az igaz Isten, a ki méltatlan abban az gyalázatban kevert. Ha Kegyelmed édes Uram addig köteles énnekem szolgálni, míg idvözült édes Uramhoz való kötelességemet meg tartottam, miért hát az Istenért kérem Kegyelmedet, mikor magamis azt kívánom, hogy nem bizonyította ream, hogy idvözült édes Uramhoz való kötelességemen fel attam s azt fel bontottam. És ha olyan személynek találtatom, bátor szenvedgyem olyannak büntetést s ha azt érdemlem, jobb énnékem halálom, mint sem holtig való gyalázatos életem. Inkább még edgyszer s ne ennyiszer hallyon meg ártatlan édes Uram az én vég nélkül való gyalázatomban. Hitvan rossz Jobbágyom Aszszony meg fogatásán való meg indulásais Kegyelmednek édes Uram, nem kicsiny kétséget ejtett szívemben, mert noha én annak az rossz Aszszonyinak két száz ebességet régen tudtam (melly dolog ellen mostis kegyelmed kemény fenyíték alatt parancsolt cselédeimnek), mind az által én azzal az eo meg fogatására fel nem indultam volna, de sok panasz jüvén reá, hogy más emberséges Aszszony embereket mint mocskol nyelvvel. Hogy mint másokat ennekelőtte, mostani jámbor Schola Mesterünketis magához nem hajthatta, azért parancsoltam volt még Kegyelmedhez menő utomban Ercei házamtul meg fogása felűll, kitis kegyelmed parancsolattyára én mindgyárt el bocsattattam. Veszzen bűnében, én oka nem leszek s ugyan aztis kívánám édes Uram a mi más okon mondották hogy meg fogattam, annak is adná Urát [!], ha hit szerint mondotta, az eo lelke rajta, de ha hizelkedésbűll szot hajtott, venné el annakis méltó büntetését s tovább való rossz dolgokrais ne adatnék láb az eo mencségével másnakis senkinek. Én ugyan édes Uram a mint mászszor is Kegyelmednek meg irtam, mint hogy az én Istenem engem sok szenvedésre hívott, Kegyelmed parancsolattyára tűrni, szenvedni továbbis kész vagyok, de ha Angyallá változhatnám is, már én ártatlanságra eo Kegyelmedek között soha sem jutok. Az Eocsém s Bancsi Uram által tett izenetit Kegyelmednek édes Uram, mint olyan igen meg háborodott s keseredett bodultságomban joll eszemben sem vehetem, mire ment, nem tudom. Szegény Árvaim iránt Isten előtt okot reá nem adtam, hogy véremtűll világ szerint meg fosztassam. Hoszszas írásomért Kegyelmedet édes Uram alázatosan követem s kívánom az Ur Isten Kegyelmedet éltesse jó egészségben s sok méltatlan szenvedésimre való ártatlanságomnak meg ismeréssével fordicsa hozzám jó akaratra.

Gyéres, 9. Septembris Anno 1687.

Kegyelmednek alázatos méltatlan
gyalázott Árva szolgálója

Árva Seredi Sofia mpr.

P.S. Kegyelmed parancsolattára én Édes Uram mind azt az rossz vén Aszszonyt s leányt s mind ha úgy kívánja minden Cselidemetis oda küldöm, csak érthessem Kegyelmed parancsolattát, mikorra küldgyem oda. Már elis küldöttem Drágba azért az rossz Aszszonyért, de Apám Uramékat eo Nagyságokat az vizek Görcsönbe rekesztvén, míg vissza nem jühetnek, addig el nem hozhatták.

Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak (Titulus), becsülettell való joakaro Edes Uramnak eo Kegyelmenek.

OL P 1238. 11. doboz. (Miss. 1105.) Az aláírás autográf.

184.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz

Gyulafehérvár, 1687. december 14.

Isten minden jókkal algya meg Kegyelmedet edes Batyam Uram.

Kegyelmed levelét edes Batyam Uram vettem, Istentül kegyelmednek gyógyulást s jó egészséget kívánok. Öcsem Aszont ő kegyelmetis Isten tarcsa meg s mostani állapotában vigasztallja meg kegyelmed. *Bizzonj ides Batjam uram, Aleg varnam magamis, az Isten mentene meg öcem Aszont, boldogul ha azt halanam.* Ha Isten mind kegyelmed beteginek annyira való könnyebségét s magának is annyira való egészséget adna, kegyelmedet edes Batoryám Uram jó szível latnók, szükséges is leven kegyelmednek ide jöveteli. Az orvosságot kívánnám ha kegyelmednek használt volna. Öcsem Aszonnak Istentül minden jokat, jó egészséget kívánok. Keremis kegyelmedet, mind maga mind öcsém Aszont s mind az öcseim egessegerül tudositani ne nehezteljen.

Tarcsa és éltesse Isten jó egessegben kegyelmedet edes Batyam Uram.
Albae 14. Decembris 1687.

Kegyelmednek Istentül minden jót kívánó
attyafia.

Bornemisza Anna mp.

P.S. Ides Batyam Uram, bizony magamis gyenge egisegel vagjok.

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, nekem kedves Batyam Uramnak ő kegyelmének.
OL P 1238. 11. doboz. (U.r.B. 724.) Az aláírás, a betoldás és a P.S. autográf.*

185.

Teleki Mihály Bornemisza Annához

Nagyszeben, 1688. február 10.

Méltóságos Fejedelem Asszony, nekem jó Kegyelmes Asszonyom.

Nagyságod méltóságos levelét-alázatosan vettem, betegségét Nagyságodnak szomorú szível értettem. Hogy Nagyságod olyan állapotában is rollam érdemtelen szolgáljára el nem felekezett, hanem tudósítani meltoztattatott, mint kegyelmes Asszonyomnak alázatosan meg szolgálom. Valamenyire való könnyebbedésén Nagyságodnak szívem szerint örülök, jobban is gógyicsa, erősicse Isten Nagyságodat es jó egészségben sok esztendőig éltesse.

Már Isten jovoltából kegyelmes Asszonyom, itt az dolgokon alkalmasint által estünk. Még valami írásoknak kelletik lenni, azok meg lévén, nem késünk Nagyságtok Méltóságos udvarában menni. Hunyadban Nagyságtok tekintetiért Praesidiumot nem tétett, noha nehezen lehetett el vonni abbeli szándékátul. Nagyságtok Várai s joszagai iránt való alkalmatlanságoknak meg orvosoltatását igrte, az alkalmatlankodóknak is meg büntetését, mely végre Commissáriusok küldetnek ki mind a két reszről. Ugy is hiszem, ha mind nemis, avagy csak valamely részben meg orvosoltatnak az alkalmatlanságok. Palatinus Urammal való dologban pedig ugyan csak serio ajánlja Nagyságtoknak szolgáltyát.

Isten Nagyságodat az én jó Kegyelmes Urammal s Ifju Urunkal ő Nagyságokkal edgyütt sok esztendőig szerencsésen éltesse.
Szeben, 10. Februarii 1688.

Nagyságod alazatos szolgálja

Teleki Mihály mp.

Címzés: Méltóságos Bornemisza Anna Erdélyi Fejedelem Asszonynak, nekem jó Kegyelmes Asszonyomnak ő Nagyságának adassék alázatosan.

MTAK Kt Oklevelek. (ld. EOE, XIX, 328.)

186.

Teleki Mihályné Veér Judit Bornemisza Annához

Gernyeszeg, 1688. július 2.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak, mint Kegyelmes asszonyomnak. Az Ur Isten Nagyságodat, minden Nagyságod kívánsága szerint való jókkal áldja meg, szívem szerint kívánom.

Nagyságod méltóságos levelét alázatosan vettem, melyből Nagyságod egészségének egynehány rendben való változását értem, de azok, úgy hiszem, Nagyságodnak ártalmasok nem lesznek. Az gyomorégés elhiszem valami csömről lehetett. Kívánom is, az én Istenem Nagyságtokon sokszor megmutatott szokott irgalmassága szerint cselekedjék mostis Nagyságoddal, adja meg Nagyságodnak előbbeni jó egészségét, mert nagyon hatalmas ő Felségének reá. Urunk és ifjú urunk ü Nagyságok jó egészségét örömmel értem. Kívánom, az én Istenem ennek utána is tartsa meg Ű Nagyságok jó egészségét.

Alázatosan irhatom Nagyságodnak, ide, áldassék Isten ő felsége érette, békével érkezünk, de az utban én igen megbetegedtem vala, az fiam Mihók is igen elbágyadott vala az betegségnek nagy fájdalma miatt, az mint hogy most is az sebe csak azon egy állapotban nagyon. Kendefiné leányom is törődött állapottal, az kis fiacskája is nem szinte jól volt, valami fejrőség ütött volt ki az nyelvén, inyén. Most, Istennek legyen hála, mind ök, mind magam jobban vagyunk.

Az én Istenem Nagyságod felől engedjen örvendetes hirt hallanom, éltesse Nagyságodat ü felsége sok esztendeig való jó egészségben.
Gernyeszeg, 2. Julii. 1688.

Nagyságod alázatos szolgálja

Vér Judit mpria.

Címzés: Az méltóságos Bornemisza Anna erdélyi fejedelem asszonyának, nekem Kegyelmes asszonyomnak ő Kegyelmének.

Benigni-gyűjtemény, 3. sz. fiók. JATE Ms 69. 53—54.

187.

Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz¹

Fogaras, 1688. július 6.

Isten sok jokkal áldgja meg Kegyelmedet édes Battyám Uram!

Akarok Kegyelmedet levelünk által láttatni, kívánván, Istentől jó egészségben talállya Kegyelmedet mind öcsém Asszonyekkel és öcseimmal együtt. Irhatom Kegyelmednek édes Battyám Uram, Uram eő Kegyelme s az Gyermekek hala Istennek jó egészségben vadnak. Magam peniglen csak nyomorultul vagyok, kivált tegnap előtől fogva, mi olta megh csemerlettem, csak gyengén vagyok. Mind azáltal ha az Isten eő felsége annyira való erőt adna, holnap ebéd után Ebesfalva felé indulnánk. Edes Battyám Uram Kegyelmedet kérem maga, Eöcsém Asszony s Eöcseim

egessegek felől tudósítani ne nehezteljen. Itt edes Battyám Uram Fogarasban az UdvarhelySzéki Gyalogokat hattuk, Urammal eő Kegyelmével beszélgetvén, magunkkal el viszük a többbit. Az öcsém Mihok nyavalyaián valoban busulunk. Magunkis, edes Battyam Uram, az mint megh irok, igen megh erőtlenedtünk, oránként gyomor rágás van raitam, hagymással egygyütt. Kenyeret csak semmi-képpen nem ettem, kötettyük ugyan valami paraszt orvosággal, de még eddigh kevés hasznát tapasztallyuk.

Isten Kegyelmedet édes Battyám Uram éltesse jó egességben.

Fogaras, die 6. Julij Anno 1688.

Istentől Kegyelmednek minden jot kíván

Bornemisza [!]

*Címzés: Tekintetes Nemzetes Teleki Mihály Uramnak, kedves Battyám Uramnak eő Kegyelmének.
OL P 1238. 12. doboz. (U.r.B. 725.) Az aláírás autográf.*

FÜGGELEK

Bornemisza Anna temetésének iratai¹

I.

1. Egy becsületes ember kívántatik, a ki Disponáljon és a temetésre való alkalmatosságokat procurállja. A mellé még más két vagy három becsülletes ember kívántatik, kiknek parancsoljon.

A lap szélén, Apafi Mihály kezével: Bethlen Elek uram ne nehesztellje ezt a gondviselést fel vállalni. Ő kegyelme válasszon maga mellé, az kiket alkalmatosnak ítél azon szolgálatra.

2. Az mi teccésünkből mind Ezüst Czimert, selyem s Regal Czimereket, test alá való szekeret, itt helyben kellene el készíttetni, úgy lehetne jobb módgyával való rájuk vigyázás és rendesebben való mindeneknek el készítése.

3. Városokra s egyebüvé is parancsolatoknak kell ki menni, hogy az mely becsülletes ember procurállja a Temetéshez való alkalmatosságokat, az hova azok iránt ír, fogadgyák meg.

4. Az itt maradando udvarnépe, gyalogok gondviselésére is becsülletes embert is kell rendelni, kinekis függése legyen azon becsülletes embertől, az kinek incumbálni fog a Temetésre való alkalmatosságokra való dispositio.

5. Ő Nagysága kegyelmességében áll, az gyalogok s lovas hadak közül mennyi számuakat akar feketében öltöztetni.

6. Minden rendbéli szolgálkat kicsintül fogva nagyig feketében kell öltöztetni, a mi teccésünk szerint, úgy a Conventionatus Papokat.

7. Az Uri s Főrendek közül kiknek adat Posztot, áll az Nagyságod kegyelmességében, úgy az Uri s Fő Aszszonyoknak is ahhoz való materiát.

8. Onn koporsót csináltat-e ő Nagysága? Ha tsináltat, szükséges ahoz értő becsülletes embernek menni Eperjesre.

9. Hova akarja ő Nagysága temettetni? Itt is helyben tisztességes szin, abban Castrum doloris. Az Temetés az hol lesz, ott is a Templumban Castrum dolorisnak kell lenni. Az Castrum dolorisokat bársonnyal kell béborítani, arra metszett Czimerek kívántatnak.

10. Kivántatik legalább száz Atlacz Czimer, másfél száz tafota, három száz Regal, három száz charta.

11. Praedicállo székekre, test mellett való székre, lovakra, szekérre s melly házban az test áll, fekete bársony kívántatik.

12. Az ő Nagyságok háló házait, Audientiás és Ebédő Palotáit fekete posztóval kell be vonni.

13. Az Leány Aszszonyokra kiváltképpen való és szoros s rendes vigyázás s tartás kívántatik s azoknak is az ő nemekhez illendő gyász ruhájokra való gondviselés meg kívántatik. Mind olyan a minémüben a temetésig legyenek. Készen legyen az a fekete köntös is, az mellyben a temetés után öltözhessenek. Idején disponálván felöllők, kinek kinek mi jutalma leszen szolgálattjáért, hogy azok is ne sóhajtással, hanem jó emlékezet tétellel mehessenek el.

14. Itt a testnek megindításakor az színben ki Praedicálljon.

Ki orálljon Deákul s Magyarul.

Kinn az külső udvaron ki praedicálljon.

Az Universitas részéről ki orálljon.

Hasonlóképpen az hol el temetik, ki orálljon s ki praedicálljon.

Bucsuztató Versek leszneke.

Hova való Deákok lesznek az uton.

Deszka csak Ebesfalvára kell két ezer.

15. Az Temetésnek napját az készület mutatja meg.

Az szint Fekete Posztóval bé kell egészlen vonni, mind itt, mind pedig az holl a Testet el temetik. Itt az hol a Test áll színig, a szintül fogva a fekete szekérig, hasonlóképpen az hol el temetik, az fekete szekertől fogva az Castrum dolorisig fekete posztóval kell bé vonni.

Fekete, Erdélyben tsinált posztó kívántatik legalább negyedfél száz vég, nr. 350.

Fekete Angliai ött vég.

Fekete Remek nyolcz vég.

Fekete köz Landis tizenkét vég.

Fekete szőr Atlacz husz vég.

Fekete bársony, a mennyi kívántatik.

Castrum doloris körül rojtnak fekete sellyem kell, ehez két font fejr ezüst fonal.

Czimerekre való fejr Atlacz és Kamuka, a mennyi kívántatik.

Az sellyem Czimereknek fejr, zöld és szederjeseknek kell lenni.

Czimerekre fejr virágos Atlacz kell, az fejr tafota habos legyen, a szederjes Atlacz sima legyen, az zöld Atlacz is virágos legyen.

Egy néhány kötés Dufla képiró Ezüst és Arany.

Az ezüst Czimerhez tall. Imp. 300. ahoz arany.

Koporsóra Ezüst virágu fejr Tercenella jo bővön, körülle széllyes ezüst kötés.

A Temetési alkalmatosságról idején kell provideálni az háló helyekre ide s az hol a temetés leszén, oda is:

Mindenféle föszerszám. Nádméz.

Borrol,

Vágómarhárol,

Lisztről,

Berbéczről,

Bárányrol,

Cziporol,

Abrakrol,

Szénárol,

Fárol,

Pujka, Lud, Ludfi, Tyuk, tyukfi,

Tyukmony,

Mindenféle hal,

Diszno,

Mindenféle kerti vetemény,

Kaposzta,

Méz, vaj, Fa olaj, Pecz olaj,

Eczet,

Szalonna

Mindenféle öreg s apró fa edények,
kádak, átalagok, vizhordani való hordok.

Főző réz kondérok,

Főző Cserép fazakak,

Tálak,

Tángyérok,

Tekenők,

Rostélyok,

Nyársak, vas lapátok, vashorgok,

Deszkák, az mire kívántatnak,

Deszkát ide Ebesfalvára, deszkát nro.

három ezret,

Zsendelt nro. harmincz ezret,

Fenyő leczet nro.

Fenyőfa szarufát nro.

Fenyőfa gerenda nr.

(A másik oldalon:)

Ugron Ferencz uram

Nikodi uram

Berzencey uram.

Balogh Boldisár uram.

Colosvárt templumban chorusokat, sanctuariumot bevonni, sirfelit is.

A hátlapon, Bethlen Elek kezével: 1688. Szegény fejedelem asszony temetésére való dispositio, melyet így rendeltünk vala etc., de azután az embereknek másképpen teccék és hamar, kevés készülettel eltemetők szegént. Isten nyugossa meg.

Későbbi írással: Fejedelem asszony Apafi Mihályné temetési készületjeiről. 1688.

Eredetije a gr. Bethlen-család keresdi levéltárában. (ld. Szádeczky, 1909., 26-29.)

II.

Az testet kik fogják az rudakkal.
Az Szent Mihály-lovat kik fogják.
Az test alatt való székeket kik viszik.
Az ezüst czimert helyben kik fogják.
Az test megindításakor az ezüst czimert kik viszik, míg az testet az szekérre felteszik.
Az koporsó mellett levő keserveket kik fogják.
Az szegény fejedelem asszony fraucimmeri mint állnak.
Az szegény asszonyunk inassi helye.
Az udvari szolgák helye.
Urunk ő Nagysága helye és ifiu urunké.

Az testet megindítván, az test előtt az ezüst tábla, míg az szekérre felteszik. Ha az vicehopmester itt volna, az koporsó előtt kellene menni, az ki előtt az czimert vidnék.

Ez előtt urunk ő Nagysága előtt ifiu urunk. Ő Nagysága előtt főhopmester uram. Az előtt az Ur és Bánfi uram. Ő kegyelmek előtt az urfiak.

NB. Ő Nagyságok előtt az tanácsi rend megyen-e.

Az ifiak és étekfogók, az kik feketében volnának, az szegény asszonyunk udvara népében hol járjanak.

Az urak előtt az főrendek, az előtt a városi delegatusok, előtttek szolgarend, előttők az papok, azok előtt mesterek, előttők deákok, előtttek az énekes gyermekek.

Papok, deákok gazdája.

Az szekerek megindításakor kik legyenek szekér igazgató mesterek.

Az induláskor kik igazgassák, kik mint járjanak.

Itt ki praedicál, ki orál. Almakereken ki praedicál, ki orál.

Az urunk hintájában ő Nagyságával ki ül.

NB. Az mely házba szegény asszonyunk teste van, az mely fekete posztóval be van vonva, az alá az fekete posztó alá egy jó kocsi hat lóval, az kin Almakerékre felvigyék.

NB. Ezen szekeren viszik-e az ezüst czimert (ha fölviszik), vagy máson.

Az itt való fekete posztóval bevont székek alá is szekér kell.

A szekereket elrendelni, ki szekere hol és mint járjon.

Az hintón levő fekete posztónak a szélit micsoda gyalogok fogják.

Az gyalogság mint fog járni.

Az lovas had és karabélyos hol és mint jár.

Az szegényekre ki viseljen gondot.

Papok, deákok alá szekér kell.

Asszonyok gazdája.

Urak, főrendek asztalára ki visel Almakereken gondot s melyik házban esznek mind az urak, főrendek, mind az asszonyok.

III.

Dispositio.

Az testet vigyék az rudakkal Gyulafi László Uram, Kemeny Janos Uram (Daniel Mihály Uram), Banfi Farkas Uram, Kendefi Janos Uram (Keresztesi Samuel Uram), Vay Mihaly Uram, Apor István Uram, Betlen Samuel Uram, Nalaci András Uram.

Az szent Mihály Lovaval Kalnaki Farkas Uram, Maxai Ferencz Uram, Földvari Ferencz Uram, Nagy Istvan Uram, Kemeny Boldisar Uram, Balogh Laszlo Uram, Mikes Pál Uram, Josika Gabor Uram, Bartsai Abraham Uram, Kende Gabor Uram.

Ezüst cimert fogják (Test alatt való bársony székeket) Daniel Mihaly Uram, Keresztesi Samuel Uram. Ezek mellett seghittők Inczedi György, Inczedi Mihaly (Daczo Gabor Uram és Horvat Miklos Uram).

Szekér Mester Toroczka Mihaly Uram, Detsei Istvan Uram, Vas György Uram.

Az Test alatt való székeket fogják Mikes Mihaly Uram, Nalaczi György Uram.

Az koporso mellett lévő Aszszonyokat fogják: Telekine Aszszonyomat Banfi Pál Uram és Frater Istvan Uram. Banfi Györgyne Aszszonyomat Kende Gabor és Felvinczi Sigmond Uram.

Az keserves Aszszonyok előtt járjon hofmesternek Ugron Ferencz Uram.

Az öreg Aszszony Frater és Veres Uraimék Leányi és negy első Fraj Cimer az két Aszszony hata meghet sem az Majestáson udvarolljanak.

Az több Fraj Cimerek az többinek hata meghet álljanak elől az Majestason.

Az Inasok s az Udvari szolgák ott alljanak, az hol secretarius Uram fogja mutatni.

Urunk eő Nagysága és Ifiu Urunk itt az Erkélyben ben lésznek. Almakeréken az hely mutattja meg.

Az Urunk hintájában eő Nagyságok ketten ülnek, eő Nagyságokon kiül Nalaczi Uram s Szekely Laszlo Uram.

Itt Praedical Nagyari Uram. Óral Pataki Uram.

Almakereken Praedical Püspek Uram. Oral Dési Uram.

Az mely hazban az test vagyon, abban az házban valo fekete posztót es az Czimert el kell elől vinni, kikre viseljen gondot Papai.

Az fekete posztos székek alá egy szekér, melyre viselljen gondot Boer György.

Az Papok, Deákok alá való szekerekre viselljen gondot Dési, mellette legyen két Karabélyos.

Asszonyok gazdája Berzencej.

A hinton lévő fekete posztónak negy szegeletit fogja az falukon négy Inas az szegeny Fejedelem Asszony Inasi közül, egyebüt negy szemieny (!).

Az szegény Asszonyinak Ifiai mind az test körül járjanak.

Az Gyalogságh mind el menjen s két felől járjanak.

Almakeréken az Urak, fő rendek asztalára viseltessen gondot Alvinczi Péter Itilő Mester uram.

Más kézzel: Az Ezüst Czimer és az Szent Mihály lova ala egy szekeret rendelni.

OL P 658. 9. csomag. Bethlen Elek kezeirása. (A zárójelbe tett részek kihúzva. Helyette a zárójel előtt szereplő szöveget írták be.)

IV.

Menetelnek rendi

Elöl az Deákok.

Utánna az Mesterek, Professorok és Papok.

Utánna az szolga rendek.

Utánna az Karabélyosok.

Utánna az Lovas Németi rend.

Utánna az Fő Rendek.

Utánna az Tanatsi Rend.

Utánna az Ur fiak.

Utánna Teleki Uram, Bánfi Uram, Urunk s Ifiu Urunk előtt Szekely Laszlo Uram.

Utánna eő Nagyságok vigyék az czimert.

Az Cimer után Fő hopmester Uram, Hop mester Uram az Testet viszik.

Az test mellett két felől az két test alatt valo bársonyos széket vigyék.

Az test után az két keserves Asszony.

Azok után az szegény Fejedelem Asszony Fraj Cimerei.

Azok után az Ur Asszonyok.

Az Menetel igazgatoi lesznek Torockaj István, Bálintith Sigmond.

Az utban valo harangozásra Desi viseljen gondot. Az faluban Papokat, Deákokat éneklenni le szállitson; ottis gyalog mennyenek ki az faluból.

OL P 658. 9. csomag. Bethlen Elek kézírásával.

V.

Az szekerek menetelinek rendi

Deczei István, Vas György Uram.
Leghelöl az Deákok és Papok szekerei.
Utána az Püspök Uram szekere.
Az után az Szász Urak szekerei.
Az Fő Rendek szekerei az ő rendekben.
Ezek után az urak szekerei.
Az után az Ur Teleki Uram szekere.
Az után az Ifju Urunk szekere.
Utána az Urunk szekere.
Utána az Test szekere.
Az után az keserves Aszszonyok szekere.
Az után az szegény Fejedelem Aszszony Fraj Czimere szekere.
Utána Haller Pálne szekere.
Az után Betlen Gergelyne Aszszonyom szekere.
Az Aszszony Telekine Aszszonyom szekere. De, ha az Betlen Gergelyné Aszszonyom szekérében maga nem lesz, az Aszszony szekere eléb menjen.
Az gyalogok mind el jüjenek, két felöl járjanak.

OL P 658. 9. csomag. Bethlen Elek kézírásával.

VI.

Memoriale

Feő Gazdak Horvath Ferencz Uram es Toldalagi Janos Uram, eő kegyelmek mellett faradozok, Sárosi Sigmond Uram, és Luczai Andras Uram.
Test ala Teatrum kívántatik, Fekete posztóval² be vonva. Arra négy fekete Gyertya tarto. Ket Fekete posztóval be vont karszekkel.
Kívántatik egy Aranyas szerszamos ló.
Más fekete Bakacsinnal öltöztetett ló.
Harmadik lobogóval Panczelos Fegyveres katona alá valo paripa.
Palotaban Praedikallo szek, a vagy asztal. Fekete szőnyeggel és egy kar szek ugyan fekete szőnyeggel, vagy posztóval be terített.
Koporso ala valo, Harom feketített, vagy posztóval be vont palczák.
Viasz Gyertyak es viasz szövédnekek, illendő keppen.
Harom rendbeli Test fogok, kik a Temető helylygh aeternatum foghjak a Testett, nro. 18.
Az kik pedig a kapun ki vigyék és az Temetőhelyighis foghjak, Becsületes nemessi rendeknek kel azoknak lenni, nro. 6.
Keservesseket fogó Becsületes Emberek kívantatnak nro. 10.

Kivantatik egy Gazda, ki a Test körül való alkalmatossagha providealljon es az Indulasnak idejen minden rendeket jó rendben indicson megh, mind a Hintokat, s mind Gyalogh menőket, melleje kivantatik egy segítő emberseges Ember.

Az kik keservessek ala valo szekeket, es koporsó ala valo szekeket, Gyertya tartokat elől el vigyenek, arra Embereket kel rendelni.

Kivantatik arra Rendeltetett emberseges ember, a dologhnak a vegin, ki az Sirmal maradvan, a Sirmak be tölteseigh vegigh ott legyen es tisztessseghesen be töltesse.

Harangozásra Rendeltetett Ember legyen, a ki mind a Temető helyigh valo menes-sigh Harangoztasson.

Haznal marado Gazdak kivantatnak, kik a Test el inditassa utan a Palotaban Urak, Feő Aszszonyok es Keservessek számokra Asztalokat, ahoz valo szekeket rakassanak be es készüljenekis Asztalokhoz, mind azokhoz illendő s kivantato accidenciakkal edgyüt.

Kivantatik a Palotában egy Poharnok két Inassal, Borhűtő öreg Csibrekkal és Ivó edényekkel edgyüt.

Feő Aszszonyok Asztalához kivantatik Gazda, Poharnok hasonlo requisitumokkal edgyüt.

Hasonlo keppen a keserves Aszszonyok Asztalához, az mi modalitassal kivantatik mindenek, mellyeknek véghben kel menni a Temetésnek vegeigh. Asztal teritesssevel edgyüt es Asztalok körül valo szekeknek megh szerzessevel edgyüt.

Bor Hordo kivantatik mindenik Asztalhoz valo alkalmatossagha egészire.

Pinczében kivantatik Hiteles Bor Csaplar.

Praebenda osztatásra éték mester kivantatik, egy mészarossal és segítő emberrel, ki Czipot, Hust, es Sert ki adasson.

Kivantatik Konyha mester, anak eles ház, abban való konyhai elesekkel együt.

Kivantatnak Konyhára segiteő paraszt emberek, nro. 8. Ajton álló örök.

Saffar kivantatik, a ki konyhara hordgya egyet mássokat.

Kivantatnak Talnokok, kik az konyhára való alkalmatossagot Hidat szaltatt, Tormat el készitnének.

On Talak kivantatik nro. 200.

Fa Tal Hasonlokeppen nro. 200.

Fa Tangyerokatis minel felessebben.

Asztalnokot, éték fogokkal edgyüt Tiz Asztalig providealni kel ideje koran, mivel az mosdatasis az Asztalnokokat illeti, Hogy az éték fel adassa el fogassakor ne legyen miattok fogyatkózas.

Palota ajtajara es a kapukra Ajton allok. Kivantatik szallas osztó, a ki szamban vegye az jövő vendegek Cseleditt.

NB. Azon szallas osztó providealljon a szallasokra fűvet, a mely alkalmatossagha fű hordo szekereket kel rendelni.

Szegenyek Gazdaja kivantatik.

OL P 658. 9. csomag. Ismeretlen kéz írása.

VII.

Bornemisza Anna halotti kártája

EMLEKEZETNEK ROMOLHATATLAN SZEGELET

KÖVE

MELLYET

NEHAI KIVANATOS EMLEKEZETŰ MELTOSAGOS ES NAGYSAGOS

BORNEMISZA ANNA

FEIEDELEM ASZSZONYNAC, etc. etc.

ELSŐ APAFFI MIHALYNAK

Isten kegyelméből Erdély Országá dicsiretes Fejedelmének, Magyar Ország Részeinek Vrának, Székelyek//

Ispánnjának, igaz Vallásunk végső fennálló Oszlopának, etc.//

Szerelmes tülle megvált Házastársának, az Anjaszentedgjház Dajkájának, Igjefogjottak Patronájának, érdemessek // jutalmaztato Tárházának; ez Haza édes Annjának. etc.etc. //

KI minek-utánna Nagy tekintetű Szülék által e' világnak edgy-mást üzdögelő változásokkal, ottan ottan meg-ujjúló *Theatrumára* bé-lépett, és ama' nagy dicsiretes s-örök emlekezetre méltó Fejedelmi **RAKOCZI** Háznak fényes Napjának **LORANTFI** // **SUSANNA** Fejedelem Aszszonymnak, lábainál tökéletes fegyhetlenségben fel-neveltetett volna; Isten, mind irgalmasságának, s-mind ellene álhatatlan hatalmának, édes Hites társa, szerelmesi s-maga személyében tanító példájul ki-tétetett. Mert // az első házassági örömeinek valóságát s-boldogságát, még eszében-is alig vette, hogy már szerelmes Társától, hazánk korbácsolására született pogány Nemzetnek keserves rabságára való vitettetésével, meg-fosztatott; úgy mindazonáltal, hogy // csak hamar a' vasak helyett, fényes Coronával; a' szeny helyett, Fejedelmi ékességgel; rabság helyett, nagy Méltósággal, ugyan annak Istentől való ajándékoztatásával, meg-vidámittatott annyira, hogy az álta tapasztalton tapasztalta az **APAFI** // Háznak hogy az Isten minden igyét s-baját maga kezére vette, s-ugy forgattya hogy mind külső, s-mind belső kebelében hordozott belső ellenségének véres szándéka soha elő ne mehessen, és ma jus szerint ezt mondhasa: **ISTEN AZ APAFI HÁZ** // **OLTALMA**. Méltóság-béli állapottyának első sengéje, az után-is terhes nyughatatlanságának meg-édesítője s-enyhitője mind két ágon lévő Magzatinak születése vala; de ezekben-is oh melly hamar szomorú halál által lett elmulásokkal meg-szomorít//taték ez az Edes Anya! Nem-is vólt egyéb hátra, hanem hogy minden reménségének s-kévánságának summája zárattatnék, szeme előtt ne-vekedő, s' Székiben helyheztetendő Méltóságos Iffiu **APAFI MIHÁLY** válaszott nagy reménségű Fejedelmünkben, // Kit mint drága kincset ez Hazának szükségére nagy szorgalmatossággal tart és nevel vala, midőn maga-is elmét meg-bádogyasztó,

halálnál keservesebb, nyólcz esztendeig tarto, lelkének és testének el-hárithatatlan nyavalyájában esék, melybül akkor mene-//kedék-ki, mikor lelkét annak a' kitül vötte vala csendessen vissza-adta, testét az földben melyböl vétetett vala, Fejedelmi Házas társának, árván maratt Virág szálának, Uri Attyafiainak, ez meg-árvahodott Hazának, s-ebben az Ecclesiáknak el-felejthe- // tetlen szomorúságára s-gyászszára, a' boldog fel-támadásnak reménsége alatt el-temetni hagyta.

Halálának szomoru alkalmatosságával állított és emelt fel

**A TELEKI HAZ UDVARI SCHOLAJA GERNYESZEGEN
M DC LXXXVIII Esztendőben**

*Az Elet nyavalya,
Az Halál orvosság.*

Természet méhében el rejtetett dolog
Alhatatlanságnak kereke mint forog,
Kinec, hol, és mikor orrában az horog
Vettetic, boldogul dolga hol foly, s labbog.

Ezer közzül vagy egy, mondgya-meg kicsoda,
Ki ugyan valoban jutott volna oda
Világi életnek *centruma* hol volna,
A mit kell követni s futni a mitsoda ?

El-nézz mindeneket állandó *punctumot*
Nem találsz, magadnac semmi nyugodalmot,
Mig ki nem ütheted szemedbül az álmod,
Hogy nem emberek közt keress conten[tumot].

A mit e világnac nagyobbik része n[...]
Teis azt követvén hidd-meg hogy el [...]
Mert szokást előtte fő-képpen [...] el [...]
A dolog mit' kévan ingyen sem v[...]

A gonoszt nagy jonac, jot penig [gonosznac]
Ekest éktelennec, igen szépet rutnac,
Múlandót mint állót, állót tántorgónac
Alittyák kic magoc gyalmoknac áldoznac.

Okat ha kerdened illy nagy külömbségnek,
Ez sorsa változo emberec igyénec,
Ez hasznos gyümölcse [...] [...]jességénec,
Dajkác s emberec közt nevedezésénec.

Mert senki Annyátul Elemedett korba
Ugy nem születhetic, hogy *philosophálna*,
Dolgainac rendet egy arant szabhatna,
Természet törvénye után indulhatna.

Az mint minden szagot az uj cserép bé-szitt
Magához, tégedet a test a képpen hitt,
Nemes Lélec hamar ostromlott és ugy vi[tt]
Hogy senki kezéből, már ki nem szabad[ít].

Léleknek a testtül illy hódoltatasa,
Emberi életnek lett kára s romlása,
Dolgoknac arányos mert meg fontol[ása]
El-bomlot, s rend-nélkül lött korm[ányozása].

Hogy az nemtelen test elsőséget vadasz,
Magánac hasznot hajt mint álnoc madarász,
Urat hálojában keriti ez halasz,
Melly miattéleti soc bajokra találsz.

Mert a test mindenkor lélec azt *dictállya*,
Hogy csac a jo s gonosz mint néked javállya,
Kedves és kedvetlen mint az hasznot hajtya,
Igaz a vagy hamis, mint másoktul hallya.

Ez életben soha nem volna ennyi baj,
Soc változásokon olly háboru s nagy zaj,
Szerencsétlenségen s nyavalyán olly soc jaj,
Ha a test nem hozná mint meg-rakodott raj.

Alég talállya-fel ezt pedig a lélec
A testben, miképpen nékie mindenec
Nagy akadállyára s kárára legyenec,
Hasznára s céllyára kevéssé nézzenec.

Ha osztán későre egyszer el-hiheti
Hogy semmit a félét maga természeti
Nem szenved, s hogy ő rab azt meg-eszmélheti,
Eszében jut ottan égi Eredeti

Valójában hozzá hogy semmi testiség,
Nem ferhet szerentse vagy szerentsétlenség,
Nyavalya, kár, hir, név, a vagy kedvetlenség,
Mert a lélec s-test közt vagyon nagy különbség.

Más lészen így mingyárt a lélec élete,
Munkáinac lészen rendes edgyessége,
Boldogsága, s-java, Istenre nézése,
El-mult s-jelen valo dolgoc meg-vetése.

Nem halgat oíly mohon test sugallására,
Az indulatoknac titkos utaira,
Jobban gondot visel maga dolgaira,
Vigyaz természeteneć fő regulájira.

Ez volna világon az igaz boldogság,
Ha léleké volna testen az uraság,
Adatnék-meg néki a kívánt szabadság,
Had kezdődneć itt el az halhatatlanság.

De mivel a lélec sár házban lakozik,
E világ meg-busúlt tengerén háńkódic,
Ritkán vagy soha-is kedve nem telhetic,
Fel-tett szándékátul gyakran ki-üttetic.

Mind addig mig ez ház magában el-romol,
Czifra alkućmánya rutúl omol s-bomol,
Hogy tovább te lélec abban nem lakhatol;
Hanem mind a két rész egymástúl el-oszol.

Vgy menekedik-meg nyavalyás sorsátúl,
Adatic az halal néki orvosságul,
Midőń meg válhatic a test rabságátul;
Lészen szabadsága s-vígsága azontul.

Jollehet a testnec soc orvosságokat
Adott s-hagyott Isten jobbithatásokat,
A léleknec pedig nem adott ollyakat;
Mert magánac tartya hogy adgyon jobbakat.

Amannak-is dolga függ csak az Istentúl,
Emberi elménec nem szerencsájátúl,
Vagy a mesterségben bátor kezeitúl,
Fánac, fűnec, kőnec, hatás erejétúl.

Mert ha meg-gondollyuc a test gyógyulása,
Sokszor a léleknek nagyobb akadállya,
Halála peniglen finum orvossága,
Vgy kelletic lenni mint Isten akarja.

DOCTOR KÓLESERI SAMUEL.

Hellyesen mondottác az hajdani Bölcsek:
[... ke...] ott kell lenni végnek

[29 sor kiszakadt]

[...] porrá is kell lenned.

Nem néz mi közöttünc halál külömbséget,
Urat, vagy akar melly Fejedelemséget,
Ő meg sem választja az ruttúl a szépet,
Vágja kaszájával valakit el-érhet.

Nem nézi az halál hogy kinec tartatol,
Soc tartományoktul meg-udvaroltatol,
Szagos virágokkal töltött párnán nyugszol,
Fényes palotákban kedvedre lakhatol.

Ne hidd-el magadat azért akar ki vagy,
Határozott sorsban mindenkor meg-maradgy,
Senkinek-is okot boszszuságra ne adgy,
Mennyei örömben hogy Istennél vigadgy.

Légyen tanuságúl Scythác követinec
Beszéde, Sándorhoz mikor küldettettec,
Ne hidgye-el magát szele szerentsénec
Hogy néki adatott; mert lesz vége enneg.

Avagy nem tudodé ki sokáig nőne ?
Erdőkön az nagy fak, s-mely hamar el-dölne,
Bolond ki magas fák drága gyümölcsénec
Alatt lévén örül s-vigad szépségénec.

Az Fene oroszlány s-annac az ő kölyke
Madaraknac gyakran lött jo eledele,
Praedával ki magát éltében töltötte,
Maga, s-gyermekinec nem lött jól ki-mente.

Az vasat a rosda éppen meg-emésztí,
Hasznát s-keményiségét tülle mind el-vészi:
Az ember életét ugy bú meg-epesztí,
Es minden idejét unalmassa teszi.

Nincsen oliyan erőss kinec veszedelme,
Ha erőtlennül-is valaha ne lenne,
Egy baja el-múlván kettős leszsz helyyébe,
Hol, még nem-is készült, mégyen ütközetre.

Ollyan ez az élet mint a *Comoedia*,
Mely *Comoediánac* világ *Theatrúma*,
Soc féle *Scenáknac* ember az *Actora*,
Haszontalan tréfák s-larvák *productora*.

Mint az *Comoedia* tréfával el-múlic,
Edgy *Actor* ki-menvén más ottan hozatic,
Edgyikrül más kézre az dolog adatic,
Ember szeme szive oda intéztetic.

Világi életnec illy rendi s-folyása,
Melynec ottan ottan eső változása,
Minden-féle rendnec álhatatlansága,
Meg nem változásnac, Istenben az oka,

Kegyelmes Aszszonyát hólta után így tisztelte-meg

Széki TELEKI LASZLO.

Isthmusunk két sebes tenger~~nec~~ köziben,
Ezer hat száz hatvan kettődíc időben
Mikororon (!) vettetnéc ilyen csuda helyben,
Hogy mind az két partyát fogyatnác mentekben.

Mivel így viselt *Isthmus* két tengerét
Isten s-az természet, hogy az ki mely részét
El-mosta, az másik nevellye épségét,
Hogy a víz, és száraz, meg-tartsa ő rendét.

Akkor az mit benne edgy tenger el-mosa,
Gyorsan viszont másik *Isthmusunkhoz* ada
Olly részt melybül káros hazánc gazdagúla,
Illy változó sorsal lön tenger folyása.

[...] mely drága kincset földünkre ki-vete!
 [...] -is bé-tétete
 [...] ra betsültere.
 [...] terjeszte.
 [...] ...APA]FFI MIHALLYA,
 [...] ...BORNE]MISZA ANNA,
 [...] ...]aga Gazdagsága
 [...] ...]nk Oszlopa.
 [...] ...]at nekünc így nevelé,
 [...] ...]nket szárnyára repíté,
 [...] ...]eknél boldogabbá té[vé]
 [...] ...ebe...] fel víve.
 [...] ...] sok szélv[...] Sodoma tűz[e],
 [...] ...]ők haragjoknac vize
 [...] ...]ülöttünc, mint Aethnának hegye,
 [...] ...]össégünk szintén el-fedezze.
 [...] ...]ét szárnyát reánc terjesztette
 [...] ...]latt fejünk[re] ejtette,
 [...] ...]ckal dolgainc segélte,
 [...] ...] köztünc fel-emelte.
 [...] ...]erlek te elmédben?
 [...] ...]nád elődben,
 [...] ...]néd törvényben,
 [...] ...] ezekben.
 [...] ...] csak embernek,
 [...] ...]nec
 [...] ...] közepinec,
 [...] ...]génec.

[...] ...szavat] ez hoszszu beszédnec
 [...] jajos nyögés, fulánkja örömnec,
 Siras, keserűség gyenge szépségénec,
 El-végző formája közép részeinec.

Igy szegék mostan le ditsósság egy szarnya
 Kegyelmes Aszszonyunc BORNEMISZA ANNA,
 Kit már meg-itata halálnac pohára,
 Istenem ő testét tsendessen nyugtassa.

Kegyelmes Aszszonyának halálát így [keser]geté

Széki TELEKI JOSEPH

Mit ítélsz koporsót ki gyakorta látod?
Azt halotti pompát előtted forgatod,
Dolog vizsgálásban magad mutogatod,
Most mutasd-meg nekem ha van okosságod.

Vallyon az koporso mellyet ki-faragnac,
Ekes metszéseckel frissen meg-czifráznac,
Drága öltözettel gazdagon meg-raknac,
Soc gyászos személlyec sirván környül-állnac?

Hijában valóság? vagy haszontalanság?
Az meg-maradtaknac unalmas sáfárság?
Illyen itélettül távozzék okosság,
Ez így gondolkodgyék emberi társaság.

Jeles kegyességek az Fejedelmeknek,
Hogy meg-tarttyák jussát méltóságos tisztnecc,
Mert ezzel jelentik végét felségeknec,
Vtolsó tisztesség-tételt költsönöznecc.

Kit Isten éltében nagyra méltoztatott,
Vri állapotra ő maga jutatott,
Eröss kezeivel meg-is koronázott;
Vallyon halálra becsüt ő nem hagyott?

Bizony ki éltében Istennek kedvese
Volt, s-édes Fiának gyűrűzött Jegyese,
Kegyelmességénec érdemes részese,
Ennec tisztességes halála ideje.

Az nagy méltóságnac természet adaja,
De nem csak, löt Isten maga az pallérja,
Hogy minden illendő tisztességet adgya.
Mert ez, itt az földön az ő hely tartója.

Tartozol adódat néki hát meg-adni,
Földi hajlékában ötet betsüllení,
Ha Isten s-természet törvényét követni
Akarod, s-jutalmát ennek el-is várni.

Vtolsó adódat immár akkor ádad
Kedves tisztviselőd mikor halva látod,
Kevés ideiglen tüle fáradságod,
Sem majd el-hagyando kintsedet nem szánod.

Ö-is tölled többször oly tisztesség tételt

Mely testedben adgyon ez faratságnak helyt
Nem kíván, kit Isten már nagyobra emelt,
Boldogult ohajtott véggel meg-is tisztelt.

Igy mutatta-meg hűségét

Széki TELEKI PÁL

Búval tellyes s-jaj keserves életénec czéllyára,
Oh mely bijjal s-fájdalommal juta vég pályájára
Reménségünk, mi örömünk jo BORNEMISZA ANNA,
Nem kevéssé el-hitete minket hogy árván hagyta,
Eletének s-jóságánac hadta emlekezetét,
Mert szívünkben s-jobb részünkben irta kegyelmességét
Igasságnac s jámborságnac tartyuc úgy mint tükörét
Szárnyonjáró maradando, drága hírét és nevét.
Azért méltó, bánatos szo, hogy hallasséc közöttünc,
Aszszonyunkon jo Dajkánkon egyaránt keseregjünk,
Nemzetünkkel és földünkkel hoy (!) tisztességet tégyünk,
NAla lévő virtusiról gyakran meg-emlekezzünk.

Igy kísíré jó Fejedelem Aszszonyát

Széki TELEKI SANDOR

Sok száz esztendeig a jeles bölcs elmék
Eles szemléléssel hánták és vetették;
Maradando képét magokban vehetnék
A Fejedelemnek és azt ki-metzhetnék.

Sok száz esztendeig tengeri csigából
Királyi paloták éppülne gyöngyházból,
[.....]tnek-is, de romlandóságból.
Ki nem választattak, mert löttének sárból.

Mint Fazakas mester az okos természet
Igyekezic azon hogy oly jeles szívet
Csinállyon a kiből Fejedelmi tisztet
Helyesen (!), s-emellyen vagy Királyi széket.

Sokaknac ád virtus Fejedelemséget,
Sokaknac gonósság Királyi felséget,
Ezeknec pálczájoc erőss okos élet,
Mely szül Országoknac végső veszedelmet.

Igaz titulussal amazok az pálczát
Viselik s-el-érték birodalom jussát
Kiknek-is a virtus állandó birását
Eörökössé tészí, nálok Ország kólcsát.

A Nemes természet magassan éppiti
Itt; a maga székit s-meg-is ékesíti,
Ha hol Fejedelmi lesznek indulati,
Fényes Coronával országát végezi.

Okos természetnek közelb lévő társa
A publicány madár feszkénec rakása,
Magas élő-fáknak szintén végső ága
Szokott vékony lenni hogy magát meg-tarcsa.

Ravasz álnoksággal tellyes ellenséggel
Ellenkezése van, mert kigyo féreggel
Álnoc mesterségét ő-is mesterséggel
Hogy meg-jadzottassa illy cselekedettel.

A jeles indulat mint Publicány madár
Háza rakásának dicsősség és határ,
Hogy légyen éltének ez védelmező vár,
Ne rontaná ötet véletlen szörnyü kár.

Még-is ő irigye ravaszszabb nállánál,
Mert utánna menvén találván házánál,
Fellyebb nem becsüllí el-szórando pornál,
Le-repiti ötet, s-ád szállást alsoknál.

Mi leszsz már itt jussa Feiedelmi tisztne?
Súgárit hol'adgya napja dicsősségnek?
Hogy az meg-éleszsze árva Nemzetének
Alunni készülő tűzét jó hírének.

Uralkodásának kezdeti ha jóság
Volt avagy kegyelem, Királyi Méltóság
Végéig így ment-el, itt maradandóság
Ally, mellyet nékie hágy az halandóság.

MAJTINI FERENCZ *Tanító Mester*

BÉREKESZTÉS.

Bornemisza háznak utolsó Törsöke,
Erdélyi Hazának drága reménsége,
Igaz vallásunknak fényes dicsőssége,
Tiszta szent életnek ki metczet bélyege.

Nagy Teleki Háznak Kegyelmes Aszszonya,
Kicsinynek és nagynak valál édes Anyja,
Szemünk előtt valo lobogó Fáklyája.
Javunk s előmentünk szives Kévánója.

Nyugosson meg Vr fáradságid után,
Testednek lelkednek nyavalyáji után,
Haza terheinek hordozása után,
Isten nyugosson meg a Szenteknek sorsán.

Lésünk te utánnad el maradt Rajodnak
Hazánk's Ecclesiánk ékes Csillagának
Hivei, Istennek s végső szavaidnak
Meg-felelünk, mondván magunk Szolgainak

El ebben örökké BORNEMISZA ANNA
Ki illy drága Kéncset ez Országnak ada,
Jámbor, szent erköltsben oktata s-tanita,
Mellyért légyen áldott BORNEMISZA ANNA.

A Teleki Háznak tisztesség-tétele
Ez jó Aszszonyához utolsó beszéde;
De meg marad hozzá örökké hűsége,
Mellynek Jele leszen EMLEKEZET KÖVE.

**Nyomtattatott
KOLOSVARATT NÉMETHI MIHALY által
M DC LXXXVIII.**

A szöveg prózai bevezetőjét közölte Varjas Béla, MKSZ, 1942, 410-413.

VIII.

Püspöki Péter emlékverse

HALOTTI RYTHMUSOK

Melleyek a Tekintetes es Nemzetes Bornemisza Anna felet az háznál enekeltettek

Tekintetes Uri s Nemzetes Szemelyek
Halotti pompara kik ide gyűltetek
Hogy ti élteteket jobban inteztetek
Világ változását kegyessen ércsétek.

Világi életünk melly igen romlando
Tőredékeny cserepedenyhez hasonló
Világh kedvessege melly kevesse tarto
Mosolygo szerencse melly hertelen mulo.

Nincs senki e földön ki szomorúságra
Nem jutna valaha, s bódogtalanságra
Ez csalard vilagnak csufos játékára
Avagy a keserves halál kapujára.

Mert sikamlo helyen all vilagnak sorsa
Hirtelen fel fordul s el dől minden java
Mint kéményből jött füst oszol meltosága
Le esik a földre hatalma s nagy hada

Irják amaz hires Persáknak királlya
Xerxes, hogy seregit nézné igen sira:
Mondván sok ezerből allo roppant hada
Száz esztendő mulva mind edgyik el hulna.

Meg isméré akkor világ változását
Megh is nagy kevelyen indittá taborát.
Irtak rut szegyenel haza szaladását
S otthon ő fiai meg fojtak ő torkát.

A Saladinus is Asia királlya
Keserves sirással azon ohajtoza
Hogy ő ki vilagnak edgyreszenek ura
Tsak edgy lepedővel kell szalni a sirba.

Földi birodalom jaj ilyen változó
Miért még-is ember erre vagyakozó
Mert mikor legjobban fenlik, akkor bomló
Nincs hatalmas tisztben örökre való jó.

De az gyarló ember ezt jaj el felejtí
Hogy ha a szerencse székiben ülteti
Mingyarást boldognak ő magát ítéli
Balthasar királlyal vendégségét űzi.

Bölcs Solon azt mongya vala dús Craesusnak
Ki magát mindennél véle boldogabnak
Senkit-is előtte az ő halálának
Nem lehet mondani világban boldognak.

Ez a nagy Craesuson melly igen be telék
Mert Cyrus királytól harczon el fogatek
Aranyas bekoban sok hazban vetteték
Holot mind halalig rabsagban tartaték.

Bajos vége vagyon világ pompájának
El vesz dicsőssége ládd Coronájának
Tehát kit mondanál világban boldognak?
Talám ki Biroja kincsnek s gazdagságnak.

Ne tarcs(!) azt fő jónak mellytől meg kell válni
Mert ha eletedtől kezdesz meg fosztatni
Minden gazdagsagod vilagon kell hadni
Nem hadgyák életed penzel meg váltani.

Szent Pál azt tanittya hogy pénz szeretete
Minden gonoszoknak ő merges gyökere
Embert késértetben ejti s lelkét törbe
Ekkeppen taszittya a veszedelembe

Tsak a Kegyességet Szent Pál Commendállya
Mert egyedül ennek van örök jutalma
Ebben van az Hitnek az ő nemes harcza
Boldog ember a ki így a Christust várja.

Mit kapsz hát o ember földi gazdagságon?
Sok Talentum penzen, kincsen es joszagon?
Aranyon, ezüstön, ez veszendő sáron
Ne csereld el jodot illy rosz hitvánságon.

Persák kirallyinak hol vadnak kincsei?
Arany szőlő vesszővel be vont házai
Annak szép gyöngyökkel csillagzó gerezdi
Melyben szoktak vala kinyessen aludni.

Sohol ma Dusoknak nem laczik nyomdoka
Mint ha földön soha nem lettenek volna
El vesztette őket világ haboruja
Sűrű setettségben be takarította.

Talám azt kívánod hogy nagy gratiában
Legy a Fejedelmek s királyok házában,
Ne tarcs (!) boldogságod ez állapotodban
Mert irigyek követ fuinak alattomban.

Mint jára Sejanus Romának Polgára
A kit Tiberius igen meg hitt vala
Mindenes ő vala Tsászár udvarába
De őt is szerencse vegre meg trefálta.

Mert Tsászár kedvéből végtére ki esék
Vitezekről minden java el dulaték
Es nagy gyalázattal maga meg öleték
Szép házát le törék s gane dombá tévék.

Semmi kedvességben állandóság nincsen
Fenlő hirben, névben es nagy dicsőőségben:
De talám boldogság vagyon szép termetben
Ekes öltözetben es gyönyörűségben?

Hamaréb hervado nincsen szép termetnél
Orcza ékessége nem külömb a fűnél,
Ki reggel virágozik s meg fonnyad nap fénynél
Nincsen természetben hitvánab jo ennél.

Mit hasznalt Absolon ekes termetével?
Vagy Görög Ilona csudás szépségével
Mit hasznalt Poppaea ő gyenge színevel
Edgy is ezek közül javát nem érte el

Hol vadnak sok Nemes es Uri Aszszonyok
Kiket ekesgettek gyöngyök es Fátyolok
Kinyesen hordoztak szép üveges hintok
Porra változtanak mert voltak halandok.

Hol van Aegyptomnak királyné Aszszonya?
Amaz szép orczával viragzo Cleopatra
Bujaság ő neki vallyon mit használa?
Sok gyönyörűsége miá most van jajja.

Mit hasznalt aranyas finom öltözete
Sok drága etkekből allo vendégsége
Antonius előtt mutatot jo kedve
Mert vegre vipera mérgével meg ölte.

Igy fut mind e világ az ő romlására
Mint siet halacska halálos horogra:
Menyivel jobb volna nezni a fő jora
Es ama mennyei fenyes Boldogságra.

Hijjaban valosag Nap alat mindenben
vaygon, csak ez czellya embernek életében
Az Ur Istent fellye szentül kegyessegeben
Igy nem fél világnak habzo tengereben.

E dolgot Nemzetes Bornemisza Anna
Meg tanulta vala Christus Scholájába
Haszontalanságát világnak jól tudta
Es hogy el veszendő mindeni adománya

Azert az Ur Istent életében szolgálta
Bűn bocsátto kedvet igen ohajtotta,
Tsak lenne ő kincse Christus igassága
Ez földi javait ganénak tartotta.

Eltével mindennek mutatot jo példát
Kereste e földön örök boldogságát
Alhatatos hittel futotta pályáját
Christus is meg adta örök Coronajat.

Amen

Author Petrus Püspöki mpria.

IX.

Pápai Páriz Ferenc verse

SOLILOQUIUM EMORTUALE⁵

Celsissimae

Transylvaniae *Principis*, etc. Dominae Dominae

ANNAE BORNEMISZA

in Castro *Ebesfalva* pie defunctae

Anno 1688.

Ex Cantic. II.v.3.⁶

In umbra ejus, summe desidero, ut sedeam.

Vita fluens, scripto tandem contermina fini,
Queis te pretiis cumulem, queis laudibus ornem,
Et queis pro meritis, quaeso? seu prisca requiram,
Nupera seu memorem, nihil est, nisi tradita late
Materies fugiendi hinc et jam lapsa dolendi.

Prima quidem nec nota satis, nec carpitur aetas,
Quam solam paulum solata est cura parentum,
Caetera non una est mihi divexata cicuta:
Mustea enim fueram lactantis ab ubere, quando
Excipit aula sinu, tenerae et fit posthuma nutrix,
Cujus alumna diu, cujus sortita peregi
Fida ministeria, a pedibus deposta SUSANNAE
LORANDFI, merito quam postera grandiat aetas.
Hanc Dominam, matremque mihi sic glorior, ut ni
Hanc laudem, virtutem omnem, officiumque rescindam.

Inde thorum, matura viro, nomenque capesso
APAFIDUM de stirpe tuum MICHAEL, decus unum,⁷
Auspiciis laetis, laetis progressibus, uno
Excepto, quo Tartaricus incoepa diremit
Caudia nostra furor, costamque a corpore vulsit;
Sed non numen abest, sejungimur, unde vicissim,
Patria quam nutans stupeat, collectio fiat:
Nam nostri Deus ille memor, qui nos sine nobis
Produxit, mox conjugii faculaque beavit,
Contra spem, sub spe trepida, mihi rursus amatam
Advertit faciem, pulsa et post nubila, Solem

Addixit propriis cumulatam foenore tectis.
Privatus radiabat adhuc, fit publicus ignis,
Luceat et caleat pariter quo condita nube
Atra et Barbarico, revalescens Dacia, fumo.
Sicque thorum repeto, atque thoro addi fertile sceptrum
Aspicio, alternis sobole exhilarantibus annis.

Nil at in humanis fixum, stabile est nihil usquam,
Nemo vel ipse sibi, non propria viscera, nati;
Dum peperit, Libitina tibi, tibi Parca litavi,
Parca immitis anus, praeda cumulare paravi
Protinus ad lanam surdas ignara Sorores,
Quot nati nataeque, fere tot funera, totque
Langvorum causae maturavere sepulchrum.*

Et nisi et hic iterum teneri Deus ipse misertus
Affectus sexusque mei, miseratus et orbam
Prolis honore Domum, nobis quae glisceret, unam
Scintillam haeredem indulgens facilisque dedisset,
Dudum moerorum cessissem mersa profundis.
Macte igitur virtute puer, charissime rerum,
Macte Magistratu MICHAEL, scitissime Princeps,
Tu vitae stacte, senii tu balsama nostri,
Tu facilem solus praestas post funera tumbam.

Namque ego nec sine me, nec mecum vivere possum.
Nolo, volo; volo, nolo, aliud fastidia longe,
Mens aliud svadet, petor et negor ipsa per ipsam,
Et supero et superor, mox fastidita reposco,
Conspirans in multa volens, in plurima nolens,
Exul et ipsa meae Domui sic fio, mihique.
O quantas furias, morborum quanta flagella
Et sine mensura et numero conterrita, gusto!
Quare age marcentem Malus mea surrige, et aegram
Sub carnis squalore animam, pia tegminis umbra.
Nullibi sum, nisi sim tecum, mihi nubilus arbor,
Te pariter diuturna sitis, Te tristis orexis,
Te lassi cupiunt artus, requiem omnibus unam:
Rore illam pelles, maturis fructibus istam,
His patulae frondes pensabitis ungvine vires.
Nil in Te natum non-utile, Tu bona tota es,
Delectasque juvasque simul, quia dum bona, pulchra es,
Prae cunctis hominum natis formosior exis.

Quidni ego Te cupiam deserti errans ovis hujus,
Non patriae, patrisque satis memor, indice ni Te,
Ejus quae sinus es, profugos quae colligis ad Te,
Dum patriam linquo, invenio Te, sat mihi, dum Te
Almum tam tegmen, tam laeta cacumina preno.

Erige marcentem, non desero, surrige, fessi
Dum cordis vigor est aliquis, nec totus abivit
Spiritus, adde tuam, me deficiente, salutem!¹⁰

Jegyzetek a dokumentumokhoz

1.

1. A portára menekülő Béli Páléról van szó.

2.

1. Bethlen Farkas volt a portára delegált követség vezetője. (ld. a bevezetés 30. jegyzetét.)

3.

1. Georg Vette gyógyszeráráról van szó. (ld. a bevezetés 198. sz. jegyzetét.)

4.

1. Az asszony a tervezett újabb magyarországi hadjáratra céloz. Teleki a hadjáratra készülődés indokával a biztonságos távolságban lévő Kővárba húzódva várta ki a Béli-felkelés eseményeinek alakulását.
2. Teleki valóban közbenjárt érdekükben. (ld. BETHLEN I, 1955. 283.)
3. Kapy is belekeveredett a Béli-féle összeesküvésbe. (ld. BETHLEN I, 1955. 302—303.)

6.

1. Ezeket a várakat Béli Pál kínálta fel a töröknek a remélt segítség fejében. (ld. még TELEKI, VIII, 194.)

7.

1. A szebeni doktor ekkoriban a Gdanskból származó Johann Möller volt. Ő 1681-ig működött Szebenben, majd Thököly Imre tábori orvosa lett. (ld. Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, 1901, 267. Életrajzát ld. WESZPRÉMI IV, 1970, 439—443. ld. még TELEKI, VIII. 247—248.)

8.

1. Ezt az orvost nem sikerült azonosítani.
2. Michael Pankratius
3. Pápai Páriz Ferenc

9.

1. Pápai Páriz Ferenc
2. Johann Möller (ld. a 7/1. jegyzetét.)

3. Michael Pankratius
4. A kolozsvári orvos ekkoriban Pétsi András volt.

10.

1. ld. még TELEKI, VIII, 252-253.

12.

1. ld. még TELEKI, VIII. 394.

13.

1. A bevezetés fordítása:

Fenséges és nagyságos Fejedelem urunk, természetől fogva nekünk legkegyelmesebb urunk!

Hűséges és örökös szolgálatainkat Nagyságod kegyébe ajánljuk a legalázatosabb és a köteles hűséggel stb.

Fenséges magasságod kegyesen tudni méltóztassék, hogy mi ugyanazon Magasságod tanúkihallgatást, ugyanakkor bizonyágtételt is elrendelő nemzeti Albisi Barrabás Péter úr, Nagyságod erdélyi jogügyi igazgatója részére és személyére szóló és kiállított parancslevelét, mely Magasságod más - ugyanazon levélben név szerinti jegyzékbe foglalt —, alázatos, hűséges és örökös szolgálattevői között, parancsoló szóval nekünk is szólt és hozzánk is volt irányítva, tisztelettel és engedelmisséggel kézhez vettük e szavakban:

Apafi Mihály, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a magyarországi részek ura és a székelyek ispánja stb. Valamennyi és minden egyes hívünknek, a főnemeseknek és nemeseknek, a nőnemeseknek, valamint a nem nemeseknek, nemkülönben minden más állapotbeli, de jó és tisztességes hírű-névű és helyzetű, mindkét nembeli embernek, kik bárhol laknak és élnek a mi felségterületünkön s akik e levelünket látni fogják — mint kedvelt híveinknek, üdvözlétünket és kegyünket küldjük.

Nemzeti Albisi Barrabás Péter, a mi erdélyi jogügyi igazgatónk személyesen előadta nekünk, hogy ő általatok bizonyos s az ő igazgatói tisztehez tartozó ügyekben és azok miatt, az erdélyi Fehér, Torda, Kolozs és Küküllő vármegyék főnemes és nemes alispánjainak, szolgabíráinak és alszolgabíráinak, nemkülönben esküdt úlnökeinek és jegyzőinek, hasonlóképpen Maros székely szék alkirálybíráinak, úlnökeinek és jegyzőjének, valamint Illjei Lászlónak, Pronai Istvánnak, Panniti Jánosnak, Debreczeni Pálnak, Saárközi Istvánnak és Farkas Mihálynak a mi nagyobb és udvari kancelláriánk irnokainak és esküdt jegyzőinek — kiket mi e célra külön megbízatással küldtünk ki —, nemkülönben Teleky Gáspárnak és Radnóti Farkas Istvánnak, tudniillik a mi megbízott embereinknek jelenlétében, a törvényesség tiszte szerinti oltalma és védelme érdekében, mint azt már fentebb mondtunk, bizonyos tanuvallatásokat és bizonyágtételeket akar elvégeztetni, mert azt a törvény lehetővé teszi.

Mínhogy az igazság megvallását s az igazságosság beismerését senkitől sem szabad megtagadni, ezért mi jelen levelünk rendjében erős parancssal meghagyjuk és megparancsoljuk nektek, hogy amikor és valahányszor együttesen, vagy külön-külön jelen levelünkkel megkeresnek benneteket, ti azon nyomban — minden alkalommal tizenhat nehéz súlyú márka büntetés terhe alatt, melyet visszavonhatatlanul azok hajtanak be, akiknek az érdekük, illetve érdekük lesz —, az ügy fenti előterjesztője, avagy az ő, e célra kiküldendő emberei által számotokra megjelölt napon és helyen, a mi fentebb felsorolt embereink jelenlétében és színe előtt személyesen jelenjetelek meg és ott arra a hitetekre, amellyel Istennek tartoztok, legyetek kötelesek és tartozzatok a maga módján megmondani, megvallani és bizonyítani mindenképpen a kérdező színe előtt az igazság bizonyosságát, bármit tudtok is arról, amit tőletek kérdezett.

Úgy akarjuk és meg is parancsoljuk, hogy e vallomásaitokról és bizonyosságtételeitekről a mi fentebb megnevezett embereink a saját pecsétjeik alatt és közhitelűen megírandó bizonyosságleveleiket, az ügy fentebbi előterjesztőjének, igazgatói tiszte jövőbeni bővebb jogvédelméhez lévén azok szükségesek, adják át — miután így javallja ezt a köztörvényesség és a közjogegyenlőség. Másként ne cselekedjete.

Ezt a levelünket átolvasása után vissza kell adni felmutatójának.

Kelt a mi fogarasi várunkban, március hónap tizennyolcadik napján, az Ur ezerhatszázhetvenkilencedik esztendejében.

Ugyanazon levél jobb margóján, vagyis [...] az aláírást olvasta és javította [...]

A levél a szokott és jó helyen, az alsó margó közepén volt megerősítve ugyanazon Nagyságod nagyobb és udvari pecsétjével, mely folyékony vörös pecsétviaszba volt belenyomva, páten formában készült és bocsátatott ki.

A levél kézhezvétele után mi, ugyanazon Magasságod parancsolatainak mindenben engedelmeskedni s azoknak eleget tenni akarván — amint ez kötelességünk —, ebben a folyó ezerhatszázhetvenkilencedik, fentebb is megjelölt esztendőben, március huszonhatodik napján Marosvásárhely városában, a nemes és tekintélyes Csiszár János úrnak, ugyanazon fentebb említett Marosvásárhely város főbírájának házában, mely ház egyik oldalon a tekintélyes Szűcs Péter, másik oldalon marosvásárhelyi Horváth, más néven Szabó János háza a szomszédja a közönségesen Poklos utcának nevezett utcában, mely helyek mind Maros székben vannak és találhatók. Az alulírott nőtánut Magasságod fentebbi parancsának jogerejénél fogva személyes jelenlétünk elé idéztük s előbb kivéve tőle a legerősebb szenteskút, majd az Istennek tartozó hitére, a nekünk átadott, a neki felteendő kérdés felől kifaggattuk és kihallgattuk őt. A nekünk átadott és neki felteendő kérdés pedig ez volt:

2. Az időpont nem állapítható meg, mivel 1665-től a legtöbb országgyűlés Gyulafehérvárott volt.
3. ld. erről a 158. irat 72. és 111. tanúját.
4. Azaz 1674. december 18-a után.
5. ld. a bevezetés 49. jegyzetét.
6. Kornis Gáspár.
7. Ők is szerepelnek a Béli-összeesküvés miatt proscibáltak listáján. (ld. EOE, XVI, 666-667.)
8. A záróformula fordítása:

Ezt a mi fentebb leírt intézkedésünket és a fentebb írott nőtánu vallomását úgy, ahogyan mi megkaptuk tőle, hitünk letétele mellett nyomban megírtuk Magasságodnak. Megerősítettük a válasziratunkat szokott pecsétjeinknek vörös spanyolviaszra nyomott lenyomatával, s ugyanazon fentebb megnevezett előterjesztő úrnak igazgatói tiszteből következő jogainak jövőbeni bőségesebb védelmére — miután ehhez volt szükséges — kiadtuk.

Egyebekben kívánjuk, hogy ugyanazon fenséges Magasságod uralkodói állapotában minél tovább szerencsésen éljen és uralkodjék.

Kelt e fentiek szerint megtartott tanúságtétel kezdőnapján, évében és helyén, melyeket fentebb megírtunk.

Ugyanazok javították is.

Ugyanazon fenséges Magasságod alázatos, hűséges és örökös szolgálattevői:

Sárközi István s.k. Debreczeni Pál s.k.

Ugyanazon Magasságod nagyobb és udvari kancelláriájának hites írnokai és jegyzői, kiket ugyanazon Magasságod a fentiek végrehajtására különleges küldetéssel küldött ki stb.

Címzés: A fenséges és magasságos fejedelemnek és urnak, Apafi Mihály úrnak (Isten kegyelméből) Erdély fejedelmének, a magyarországi részek urának és a székelyek ispánjának stb. A mi urunknak, a természettől fogva legkegyelmesebb urunknak.

1679. március 29. Felnyitotta Bethlen Farkas kancellár

(Kenéz Győző fordítása)

A levél utolsó sorából úgy látszik, hogy 1679. december 30-án bekövetkezett haláláig Bethlen Farkas kancellár irányította a vizsgálatot.

14.

1. Béldi Zsuzsanna szinte szó szerint idézi az Imago veritatis Bornemisza Annára vonatkozó sorát, ami bizonyosan Teleki előtt sem volt ismeretlen:
„Kegyelmes asszonyom fonók s varrókhoz láss,
Nem asszonyok tisztii ország gubernálás,”
(ld. APOR, 1903, 462. és a bevezetés 87—88. jegyzetét.)

18.

1. A válaszlevelet ld. TELEKI, VIII. 507—508.

21.

1. E töredék nem sok támpontot nyújt a datáláshoz. Elképzelhető az is, hogy ez egy másik részlete az 1678. március 31-én Bánffy Farkashoz írott levelének (ld. a bevezetés 42. jegyzetét.) E feltételezés ellen szól az, hogy Béldi Pálné ebben az iratban „hosszú ideig való nyomorúságot” emleget, amiről aligha beszélt volna néhány nappal a letartóztatása után.

23.

1. A x-el megjelölt tételeket feltehetőleg Teleki választotta ki magának, hiszen a jegyzék is az ő iratai közül került elő.

25.

1. Szentgyörgyi valószínűleg Béldi Pál halála után csatlakozott az akkor éppen a portán tartzkodó Székely Lászlóhoz. Később udvari szolgálatba állt. (ld. a 75. sz. iratot)

25/a.

1. Apafi rendelete már a kézirat lezárása után került elő.
2. Makfalvi Jánosné Lénárt Ilonáról van szó.

26.

1. Ez a parancslevél nem került elő.
2. Azaz: visszafelé mondotta volna.
3. berbetél: varázsigét mormol.
4. Bánffyt 1674. december 2-án vitték Bethlenbe, ahol december 18-án végezték ki (ld. DEÁK, 1887, 100.)
5. Lorántffy Zsuzsanna gyógyító-kuruzsló tevékenységéről Magyary-Kossa is megemlékezik. (ld. MAGYARY-KOSSA I, 1929, 97.)

27.

1. Nem dönthető el biztonsággal, hogy Tholdalagi milyen vallatásról beszél. Elképzelhető, hogy a 26. sz. iratot minősítette „éktelen vallatásnak”, de az is, hogy előttünk ismeretlen anyagról beszél.

32.

1. Ez az anyag csak 1684 nyarán került a bizonyítékok közé. Ekkor derült ki ugyanis, hogy Nagy Balás Margit a boszorkány hírében álló Kovács Istvánné szolgálatába szegődött. (ld. a 116. sz. iratot.)

36.

1. A „boszorkány kocsi” nem sikerült azonosítani. A Néprajzi Lexikonban sem szerepel.
2. Georg Vettéről van szó.

41.

1. Nagy Balás Margit neve többször nem fordul elő a vallatások során. Az utolsó összesítésben viszont szerepel az ő neve is, s ebből talán arra lehet következtetni, hogy őt is perbe fogták. (ld. a 168. sz. iratot.)

43.

1. Szamosújvári vicekapitány.

45.

1. Szamosújvári udvarbíró.

49.

1. Alvinczi Péter
2. Ez az irat nem került elő. Az sem állapítható meg, hogy Teleki melyik partialis székről beszél.
3. Tofeus Mihály
4. Teleki nyilván a következő országgyűlés mellett működő bíróságra gondolt.

60.

1. A levél tartalma és lelőhelye utal az 1682-es dátumra.

61.

1. Így, befejezetlenül.

66.

1. A levél tartalma és lelőhelye utal az 1682-es dátumra.

68.

1. Rozsnyai Dávidról van szó, aki belekeveredett a Béli-féle összeesküvésbe, és ekkortájt (1678 és 1682 között) Szamosújvár várában raboskodott. Török nyelvtudását azonban az udvar nem tudta nélkülözni, bár — a jelek szerint — Bornemisza Anna bizalmatlan volt vele szemben.

71.

1. A többi levélből derül ki, hogy ekkor Bornemisza Anna már Radnóton tartózkodott.

73.

1. Szeptember 29-én.

74.

1. Ebesfalvára szeptember végén érkezett meg a fejedelemsasszony.

82.

1. Pernyeszi Zsigmond már május 27-én a fejedelemsasszony betegségéről írt Teleki Mihálynak. (ld. EOE, XVIII, 122.)
2. Úgy látszik, hogy a hadjáratok idején ez a két asszony mindig Bornemisza Anna mellett tartózkodott. (ld. 1682-es leveleiket.)

89.

1. „Kisasszony” elnevezéssel ekkoriban Kende Klárát illették.

90.

1. Nem állapítható meg pontosan, hogy melyik vádlottat emlegeti a 90—92. irat „Németi asszony”ként.
2. Alvinczi praefectusi tisztéről ld. a bevezetés 89. jegyzetét.

91.

1. Az EOE több apróbb hibával és hibás, november 22-i dátummal közölte a levelet.
2. Az a későbbiekben sem derül ki, hogy Teleki miért nem bízott a szamosújvári tisztségviselőkben. Esetleg attól tartott, hogy még életében Béli Pál vesztette meg őket.

95.

1. Szilágyi Sándor hibás, december 3-i dátummal közli. Az itt közölt változat tekintendő hitelesnek, mert tartalmazza Alvinczi sajátkezű jegyzeteit is. (Sz)
2. Lénárt Ilona

96.

1. Az irat datálásához támpontot csak az nyújt, hogy szemmel láthatóan Kende Klára vallomásának hatására készült. A 97. sz. irat elején található kérdőpontok valószínűleg ebből az iratból készültek.

97.

1. Ezt a vallatást annyira szakszerűtlenül végezték el, hogy nem is sorolták a peres anyaghoz. Erre utal, hogy nem a Benigni-gyűjteményből, hanem az ENM Levéltárából került elő. A vizsgálat megismétlését ld. a 158. sz. irat megfelelő részében.

99

1. A fogoly asszonyok közül Hegyes Péterné Barne Sztanka volt mezőszakáli lakos.

103.

1. A boszorkányok ügyében kiküldött rendeletekről van szó. Ilyen pl. a 102. sz. irat is.

104.

1. Gyulaffi László
2. Francisco azonos Olasz Ferenczel.

107.

1. Kovács Istvánné. Elfogatásáról ld. a bevezetés 104. jegyzetét.
2. Dési Pocsai Ferenc.
3. Blaga Dragulyné volt oláhhagyományi lakos az asszonyok közül.
4. A kurziválással jelölt aláhúzások Alvinczi Pétertől erednek.
5. Alvinczi „egyéb apró, a periratokra vonatkozó” feljegyzéseit Szádóczky nem masoltatta le. (ld. JATE Ms 59. 124.)

112.

1. Polyákné, alias Balázs Papné

114—115.

1. „Némethi uram”-at nem sikerült azonosítani.

116.

1. Valószínűleg Lénárt Ilonáról van szó.
2. Nagy Balás Margit
3. ld. a 41. sz. iratot.
4. Szerémi Mihályné neve többször nem fordul elő az anyagban.
5. Valószínűleg Blaga Dragulynéről van szó.
6. A kurzíválással jelölt aláhúzás Alvinczi Pétertől származik.

117.

1. Az asszonyt nem sikerült azonosítani.
2. Valószínűleg azokról a varró inasokról van szó, akik részt vettek Béldi Pálné szervezkedésében. Hosszú időn keresztül próbálták elfogni őket (ld. erről még a 137. sz. iratot is.)

119.

1. Valószínűleg Angyal Henrikné Ötves Juditról van szó.

120.

1. Polyákné, alias Balázs Papné.

132.

1. A nyolc asszonyból azonosítható: Kovács Istvánné, Polyákné, Murányiné, Lénárt Ilona, Herpályiné, Kis Mihályné (ld. a 134—135. sz. iratokat)
2. Talán a helyzet alaposabb megvizsgálása érdekében tért vissza Teleki áprilisban Görgénybe. (ld. erről Nalaczi István 1685. április 15-én Teleki Mihályhoz írott levelét: „Az Fiamnak, Nalaczi Andrásnak irtam levelet, hogy minden dolgait félre tévén, ha egészsége engedi, Kegyelmedet el kisére Görgénben.” OL P 1238. 9. doboz.)

134.

1. Polyákné
2. Hegyesi András
3. Blaga Dragulyné
4. Bumba Sztánné volt a foglyok közül mezőbodoni lakos.

135.

1. Az irat datálását az teszi lehetővé, hogy a 136. sz. irat ennek hatására keletkezett.
2. Általában Lénárt Ilonát emlegetik így.
3. Talán a 116. sz. irat által emlegetett Szerémi Mihálynéről van szó (ld. ott). Esetleg Simon Bernátnéről, de őt Görgényben tartották fogva.
4. Érdekes, hogy amint Teleki átveszi a boszorkányok elleni vizsgálat irányítását, az asszonyok praktikái rá is kiterjednek.
5. Teleki Mihály
6. Vallomását ld. a 136. sz. iratban.
7. Retegi Szilágyi Mihály vallomása a 134. sz. irat.

136.

1. A datálás bizonytalan, lehet április 24-e is (Sz)
Annyi bizonyos, hogy ez a jelentés a 138. sz. irat után keletkezett, hiszen többször utal annak ismeretére, illetve a vallatás az ott felmerült kérdések tisztázása érdekében történt.
2. Teleki Szatmárnál elszenvedett vereségéről ld. a bevezetés 28. sz. jegyzetét.

139.

1. Alvinczi valószínűleg a 140. sz. iratról beszél.
2. Hegyesi István fiscalis directorról van szó.

140.

1. Bár az irat szignálatlan, nagy valószínűséggel Alvinczi Péter kezétől származik. Erre Alvinczi leveleiből és az irat jellegéből következtethetünk. Október 24-e előtt kellett keletkeznie, mivel az október 24-én megnyílt országgyűlés hajtja végre az irat által javasolt eljárások egy részét.
2. ld. EOE, X, 135—213.
3. „AZ ESSETEK, mellyek hitetlenségnek Notajat hozzak XIII TITUL.

Illyen dologert esnek penig az emberek hitetlenségnek notajaban, kiknek jóságokat meg eltekben: Kiraly ő felsége, törvény szerint szabadon el adhattya.

ELSŐ: Király ő felsége megh sértésének nevesztetik, mikoron tudni illik, valaki az mi Fejedelmünk személye ellen hitetlenül támadna és hatalmaskodnék, avagy fegyverrel feyére törne, avagy megh étetné, avagy az keritést, avagy az házat melyben az Fejedelm volna, hatalmasul ostromlaná.

MASODIK mikor valaki lathato keppen magaban fel fualkodik, és az ország közönseges allapattyat meg haboritvan, az Kiraly és Korona ellen tamadand. Ha ki mind az altal maga oltalmanban, és igassagaban engedetlennek talaltatik, ez okon nem esik notaban.” (A cikkely többi pontja — vérfertőzés, hamispénzverés, paráznaság — nem vonatkoztatható a mi esetünkre.) ld. *Decretum Juris consuetudinarij, Incltyi Regni Hungariae et Transylvaniae. Az az Magyar és Erdély-országnak Törvény könyve. Verböci István által iratot, 1514. Eztendőben. Debrecen, 1611.* (RMNY 10II.) 26.

4. Az őszi octavális tábla október 26-án kezdődött (ld. CJHE, 1900, 169.)
5. ld. EOE, XVIII, 90.
6. ld. a 161. sz. iratot.
7. Alvinczi valószínűleg a generális inquisitio lefolytatását sürgette.

144.

1. Alvinczi szemmel láthatóan elégedetlen volt az új fiscalis director, Hegyesi István tevékenységével ez ügyben.
2. Valószínűleg a 145. sz. iratról van szó.

145.

1. Ez az irat valószínűleg Alvinczi Péter összeállítása. Feltehetőleg ezt említi szeptember 26-i levele (144. sz.) Az irat végére jegyzett október 3-i dátum azt az időpontot jelezheti, amikor Teleki átolvasta és kiegészítette az anyagot.
2. Alvinczi félreértette az anyagot. Kende Klára Lénárt Ilonát említette vallomásában, mint aki éppen Wesselényi Pálnénál lakik, de azt nem mondta, hogy ott is szolgálja.
- 3-4. Ezek is Kende Klára vallomásában fordulnak elő.
- 5-6. Az összegyűlt anyagban többször nem fordul elő a nevük.
7. Gyógy, Ilyén, Uzon, Árapataka valamikor Béli Pál birtokai voltak.
8. A kolozsvári városi tanács feltehetőleg át is adta a vállaltási anyagot. Ezt említi „Colosvariense Testimonium” néven a 168. sz. irat. A jegyzőkönyv nem került elő.
9. Az ördögös-füzesi darabontok látták el a közeli Szamosújvárból a rabok feletti szolgálatot. (ld. erről Tagányi Károly—Réthy László—Pokoly József, *Szolnok—Doboka vármegye monographiája*, Ds 1905, V: kötet 364.)
10. Ugyanennek az azonos kézzel írt második példányában a kivallatandók leírása az 1, 5, 6, 14-es kikezdések kivételével keresztül van húzva. Ugyanezen példány a szövegben alább következő NB. hozzáadásával bővül. (Sz)
Az eredeti megtekintése nélkül természetesen nem állítható biztosan, de a körülményekből és a NB fogalmazásából arra lehet következtetni, hogy az áthúzás és a kiegészítés Teleki Mihály műve. Nem teljesen világos, hogy Szádeczky mit értett példálul a 14. kikezdés alatt.

146.

1. A korabeli joggyakorlat szerint a certifikáció pert kezdő lépésnek számított.

147.

1. A vallatás a 145. sz. iratban rögzített utrumok alapján történt, így csak 1685. október 3-a után keletkezhett. Szádeczky nem másoltatta le a 148. sz. irat elején is megtalálható fejedelmi parancslevelet s ezzel együtt a vallatás dátumát sem.
2. Ez az eset valamikor az 1650-es évek végén, 1660-as évek elején történhetett.

148.

1. A latin szöveg tartalma a következő:
A jelentéstevők előjáróban közlik, hogy vették a fejedelem tanukihallgatások foganatosítását és azok megtörténtének bizonyítását elrendelő parancslevelét, melyet a fejedelem nemzeti Borosjenci Hegyesi Istvánnak, az erdélyi fejedelemség jogügyi igazgójának hivatalánál és tiszténél fogva tett előterjesztésére bocsátott ki, s e parancslevél szövegét szó szerinti átírásban közlik. Az átírásban közölt parancslevél tartalma az alábbi:
A fejedelem 1685. október 3-án, Gálfalván kelt parancslevelében, melyet minden rendű és rangú alattvalójához intéz. Bevezetőben arról szól, hogy Borosjenci Hegyesi István, az erdélyi fejedelemség jogügyi igazgatója előterjesztéssel fordult hozzá, mely szerint tiszténél fogva tanuki-

hallgatások foganatosításának s azok kezéhez adandó biznyságtételének engedélyezését kéri. A kihallgatások az általa külön e célra megbízott ítélőtáblai jegyzőknek, Telegdi Benjáminnak, Dobai Jánosnak, Galambfalvi Jánosnak, Bakó Pálnak, Pécsi Sámuelnek és Hegyesi Mihálynak jelenlétében, nemkülönben szükség szerint Fehérvármegye, valamint Seps, Kézdi, és Orbai székely székek tisztségviselőinek jelenlétében kell lefolytatni. — A fejedelem a szokásos formában a jogügyi igazgató kérésének helyt ad, s parancslevelével a kért kihallgatásokat és azok megfelelő igazolását, a jogügyi igazgató javára és kezéhez elrendeli.

A parancslevelé szövegének átírása után a két jelentéstevő táblai jegyző így folytatja jelentését:

„E parancslevelé kézhezvétele után, ugyanazon fenséges Magasságod parancsának mindenben engedelmeskedni s annak eleget tenni akarván — amint ez kötelességünk — a most folyó ezer-hatszáznyolcvanötödik esztendőben, a folyó október hónap 10. napján, ennek a mi vizsgálati eljárásunknak utolsó napján Bodola faluban, nemzeti Uzoni Béli Dávidnak ugyanazon Bodola falubeli birtokrészen, az ő tisztes jobbágynak: Simen Mihálynak házában — ki a falu esküdt jobbágya —, az erdélyi Fehér vármegyében, mely nevezettnek állandó lakása, az alább következő tanúk vallomását és biznyságtételét hallgattuk meg az alábbi rendben: ”

2. Apafi 1678 nyarának végén romboltatta le Bodolán Béli Pál családi kuriáját (ld. erről a bevezetés megfelelő részét.)
3. Nem állapítható meg, hogy Szádeczky mulasztásából hiányzik-e a vallomás szövege, vagy az eredeti iratban sem volt semmi. De gyakran előfordul az is, hogy ilyenkor a következő tanú vallomása érvényes az előző vallóra is.
4. A záróformula fordítása:

E fentebbi vizsgálatunk, valamint a tanúk biznyságtételének rendjét, úgy, ahogyan az előttünk történt s végbement, ugyanazon fenséges Magasságodnak e jelentőlevelünkben írásban visszajelentettük, és a fentebb megnevezett előterjesztést tévő urnak — minthogy mindezek jogainak bővebb védelmében szükségessék — használatos pecsétjeinkkel és kezünk jegyével megerősítve, átnyújtottuk. És kívánjuk azt, hogy ugyanazon fenséges Magasságod szerencsésen soká uralkodjék és éljen.

Kelt a fentebb írott évben, napon és helyen.

Ugyanazok javították.

Ugyanazon fenséges Magasságodnak aláatos, hűséges és örökös szolgálattevői: Galambfalvi János s.k. és Pécsi Sámuel s.k. ugyanazon fenséges Magasságod ítélőtáblájának írnokai és fel-
esküdtött jegyzői, kik különleges kiküldetést kaptunk ugyanazon fenségedtől és kuriájából arra, hogy a fentieket hűségesen végrehajtsuk.

(Kenéz Győző fordítása)

149.

1. Nem tudni pontosan, hogy mire céloz a fejedelemasszony. Veér Judit ekkoriban járt a nagyvenes éveinek végén. Elképzelhető, hogy nála is climacterikus panaszok jelentkeztek.

150.

1. Az előző levélben Bornemisza Anna felkérte Telekit a boszorkányok megfenyegetésére, ennek végrehajtását ígéri a generális.

152.

1. Fióta Jánosné. A menyecze Fióta Miklósné.

153.

1. Az utolsó irat, amelynek tartalmi ismeretére utal, a 152. számú. Így valószínűleg 1685. október 18-a után keletkezett.

Az eddigi anyagból kiderül, hogy a görgényi vár tisztségviselői ellen többször is kifogások merültek fel. Bornemisza Kata 1683. augusztus 10-én a következőket írta Teleki Mihálynak: „Ides öcsem Uram, fiamnak írt volt Kegyelmed, hogy az it valo udvarbiro [Daróczi György] sok alkalmatlansagot követne el ... En ezert ides öcsem Uram, szoltam Aszszoniunknak ü nagysaganak. Ü nagysaga megis parancsolta praefektus Uramnak, hogy vallassanak. Ugi tudom, vallattattat ü Kegyelme felöle. El hiszem, tudositotta Kegyelmedet ü Kegyelme felöle.” (OL P 1238. 7. doboz).

Talán ezeknek a dolgoknak a tisztázására rendelte el az udvar a görgényi vizsgálatot. Nem biztos azonban, hogy 1685-ben végre is hajtották ezt a parancsot. A vizsgálati anyag utolsó összesítése (168. sz. irat) nem említ olyan vallatást, amelyet Görgényben folytattak volna le.

154.

1. Nem azonosítható ez a személy. Talán Fióta Jánosnéról van szó. De az is elképzelhető, hogy a varró inasi fogták el.

155.

1. Ezt az iratot ld. a 157. sz. alatt.

156.

1. Feltehetőleg Alsó János ajánlása ez az irat és valószínűleg Teleki Mihálynak szól.

158.

1. Ez az eset 1674-ben történt, Bánffy Dénes elfogatásának idején. (ld. a 26/4. jegyzetet.)
2. Beldiné fogságán 1680 körül enyhítettek valamicskét. Akkor szabad volt őt meglátogatni is.
3. Kertész Péterné
4. 1683. május-júliusában vonultak át tatár csapatok Erdélyen, Bécs ostromához igyekezve. A valló feltehetően ere az időszakra gondolt.
5. 1680 elején terjedhetett el Erdélyben az 1679 decemberében elhunyt Beldi Pál halálának a híre.
6. Kertész Péterné, Kerner Zakariásné és Kovács Istvánné eleinte Szamosújvárott volt fogva Beldi Pálnéval együtt.
7. Sebestyén Mihály volt az 1683. december 20-án Szamosújvár-Németiben lefolytatott vallatás egyik végrehajtója. (ld. a 97. sz. iratot). Ebben az iratban azonban szó sem esik Lénárt Ilonáról. Elképzelhető, hogy egy ismeretlen vallatási jegyzőkönyvről van szó.
8. ld. ugyanerről a 15. tanút.
9. Ez a relatoria nem került elő.
10. Apafi először 1681. augusztus 21-én „ebéd után 2 órakor” indult ki Szamosújvárból magyarországi hadjáratra. (ld. APAFI, 1900, 33.)
11. ld. uitt a 4. jegyzetet.
12. Az utcanévnek az eredeti iratban is üres helyet hagytak. (Sz)
13. 1684. július 15-én fogták el Kovács Istvánnét. (ld. erről a bevezetés 104. jegyzetét.)
14. Szász Mártonról van szó (ld. a 111. tanút.)
15. Az eredetiben a névnek üres hely van hagyva. (Sz)

16. Ma már nem állapítható meg, hogy a másoló hibájából maradt-e ki a vallomás, vagy az eredetiben is üres hely volt-e hagyva. (Sz)
17. Bene János.
18. ld. a 152. sz. iratot.
19. Ezt a személyt nem sikerült azonosítani.
20. A korabeli joggyakorlat szerint az egyszerű (simplex) inquisitio a kereset megindítása előtt a felperes tájékoztatására, a communis (vagy generalis) inquisitio pedig a per folyamán a vitás kérdések tisztázására rendeltetett el. (ld. erről Vinkler János, *A magyar igazságszolgáltatási szervezet és polgári peres eljárás a mohácsi vésztől 1848-ig*, Pécs, II. kötet, 1929, 478.)

159.

1. Feltehetőleg ezt a vallomást is az 1685-ös nagy vallatási hullám folyamán vették fel. Semmi közelebbi támpontunk nincs pontos keletkezési idejének meghatározásához. Az utolsó összesítésben sem szerepel. (ld. a 168. sz. iratot).
2. A mezőbodonai majorosné Bartha Tamásné volt. (ld. a 158. sz. irat 111. tanúját.) Ennek az asszonynak rontó praktikáiról, más források alapján, Deák Farkas is említést tett. (ld. DEÁK, 1887, 73.)
3. A többi vallomással összevetve valószínű, hogy ez az eset 1677-ben történt.
4. Simon Bernátnával tehát már korábban is kapcsolatban volt Béli Pálné.

160.

1. A 158. sz. irat az utolsó, amelynek tartalmi ismeretére utal, hacsak az uzoni vallatás (ld. a 5. jegyzetet) nem 1685. október 30-a után keletkezett. A vallomások értékelése láthatólag óvatossággal szemben.
2. 95. sz. irat.
3. 48. sz. irat.
4. 13. sz. irat.
5. Az uzoni vallatás az eddig összegyűlt vizsgálati anyagból hiányzik. Egyelőre nem világos, hogy a 168. sz. alatt közölt összesítés miért nem említi.
6. 147. sz. irat.
7. 158. sz. irat.

161.

1. Az országgyűlési rendelkezéseknek az OL könyvtárában található nyomtatott példányának érdekessége, hogy Hegyesi István személyes tulajdona volt. A két cikkely szövegét e kötet alapján közlöm. (Könyvtári jelzete: 4/335.)
2. Hegyesi javítása: deputálnának.
3. Daniel István anyja, Daniel Ferencné Béli Judit, Béli Pál testvére volt.
4. A bizottság összetétele nagyrészt megegyezik az 1685. július 15-én a „sodomiaélet gyakorlók” ellen deputált inquisitorok névsorával. (ld. *Alvinczi Péter okmánytára*, ed. Szilágyi Sándor, Pest, 1870. I., 17—18.)

162.

1. Az irat fordítása a következő:
 Apafi Mihály, Isten kegyelméből Erdély fejedelme, a magyarországi részek ura és a székelyek ispánja, a tiszteletre méltó nemes Budai Mihálynak, Pásztóhi Györgynek, Telegdi Benjáminnak,

Szentmihályfalvai Mózesnek, Dobai Jánosnak, Maróthi Györgynek, Gálfi Pálnak, Szegedi Jánosnak, Pécsi Sámuelnek, Galambfalvi Jánosnak, Csiki Zsigmondnak, Enyedi Sámuelnek, Tolnai Pálnak, Bonyhai Sámuelnek, Buzinkai Mihálynak, Tövisi Dánielnek és Borosnyai Andrásnak, a mi ítélőtáblánk írnokainak és esküdt jegyzőinek, kiket kuriánkól különleges megbízással küldünk ki az alább részletezettek hűséges végrehajtására, a mi kedvelt hiveinknek üdvözlünket és kegyünket!

Előterjesztést tett nekünk személyesen Borosjenei Hegyesi István, a mi erdélyi fiskális ügyeinknek jogügyi igazgatója, mégpedig hivatali tiszténél fogva arról, hogy jöllehet az igézések, jóslások, a méregkeverések, az ördögökkel, a javasasszonyokkal való tanácskozások, nemkülönben a velük való cimborálások és paktálások a legszigorúbban tilosak mind az isteni, mind az emberi törvények szerint, következésképpen szentesített törvény van arra, hogy bűbajos asszonyok, jósnők, méregkeverők és méregkeverőnők és javasasszonyok ne létezzenek a keresztények között. Mindezek ellenére az alábbi nemesasszonyok, jelesül: Zöld Katalin, ki Váradi Herpályi Gáspár nemesnek; Nagy Judit, ki Murányi Murányi János nemesnek; továbbá Nagy Margit, ki a derék Diósgyőri Rác János katonának; Lénárt Ilona, ki a hasonlóképpen derék Törpeni Makfalvi János katonának és Jakab Dorottya, ki a derék Kertész Péter katonának — ki akkoriban szamosújvári kertészünk volt —; hasonlóképpen a tisztességes Bumbé Angelina, ki Bumbé Sztánnak, a tekintetes és nemzetes Bethlen Gergely jobbágyának — ki a nevezett úr mezőbodonai birtok részén él Torda vármegyében —; valamint Mester Flóra, ki Buthnár Gergelynek, a mi Belső Szolnok vármegyében levő és annak kebelébe tartozó Gerla falubeli kertészünknek, ki akkor e faluban lakott és tartózkodott a néhai birtokos hátrahagyott özvegyének tisztartójaként; ezenfelül a nemes Ebeni Orsolya, ki nemes Keresztsgzi Kovács Istvánné; nemes Szabó Borbála, ki a nőnemes Hadvadtői Kis Mihálynak; nemes Lukács Katalin, ki a tiszteletes Bessenyei Balázsnak — ki egyébként Kendi Lónai lelkipásztor —; nemes Omicsinki Borbála, ki a derék Simon Bernátnak, a mi gyalogoskatonáink kapitányának; egy másik nemes Borbála, kinek családi neve Selyem, ki a derék Kerner Zakariás katonának; a nemes Haszte Ilinka, ki a derék s a már említett Gerla falubeli Puskás Bertalan katonának; majd nemes Kádas, más néven Kalmár Borbála, ki a derék szamosújvári Csizmadia, más néven Ecsedi István katonának; nemes Eötvös Judit, ki a derék Rátonyi Angyal Henrik katonának; nemes Fazekas Zsófia, ki az említett Törpen falubeli Dénes György katonának; valamint nemes Biró Zsuzsanna, ki a derék szamosújvárnemzeti Kovács Miklós katonának; nemkülönben a tisztességes Barne Sztánka, ki Hegyes Péternek, nemzetes sepsiszentgyörgyi Daczo János mezőszakáli jobbágyának; Doma Marinka, ki Blaga Dragulyanak, nemzetes Vargyasi Daniel István Hagymás falubeli jobbágyának; valamint Mártonosi Borbála, ki Barta Tamásnak, a fentebb említett tekintetes és nemzetes Behlen Gergely említett Mezőbodon falubeli jobbágyának — kik valamennyien a felsorolt falvakban s az azokban levő birtokrészeiken laknak és tartózkodnak — felesége, és még mások is, akiket elfogtak és az említett Torda megyei Görgény nevű várunkban tartanak fogva, s kik valamennyien és egyenként is ott jelen vannak.

Semmibe véve az isteni és emberi törvényt, kezdettől fogva különböző alkalmakkor és időkben különböző igézéseket, jóslásokat, méregkeveréseket, az ördöggel, a jósnőkkel és javasasszonyokkal való tanácskozásokat gyakoroltak s másokkal is gyakoroltattak, sőt különböző ördögi mesterkedésekkel és fortélyokkal még azt is megkísérelték, hogy házunkban és családunkban garázdálkodjanak, s még azt a visszaélést is elkövették, hogy fel akarták forgatni a mi fejedelmi trónusunkat s a mi nagyon kedves házastársunknak, a fenséges Bornemisza Anna fejedelemasszonynak egészségét és életetét is tönkre akarták tenni, következésképpen a keresztények közösségétől eltávolodva nem rettentek vissza attól, hogy az igézők, a jósnők, a méregkeverők, a javasasszonyi és jósnői gonosz szellemmel felruháztak s más efféle, a sáttánnal cimborálók és vele paktálók közösségébe szegődjenek el. Az isteni és emberi törvényt nyilvánvalóan megvetve, a legkevésbé sem féltek attól, hogy ezzel magukra vonják a mindezekre törvényekben szentesített büntetést.

Ezért a mi ugyanazon jogügyi igazgatónk valamennyi fentebb már megnevezett, de rajtuk kívül is elfogott és a fentebb említett Torda vármegyei Görgény várában jelenlévő és ott fogvatartott nőszemélyekkel a fentebb leírtak, de más ügyek miatt is, melyekről személyesen fog felvilágosítást adni a helyszínen, a folyó év december hó 7-én s az azt közvetlenül követő s arra

alkalmas napokon, az országlakó nemesek közakaratóból éppen ezeknek az ügyeknek eldöntésére az e célra külön megbízatást kapott bírának a mi Marosvásárhely városunkba meghirdetett tanácskozása során, mely tanácskozást jelen parancslevelünk kibocsátása után lehet első ízben megtartani, személyesen és nem törvényes jogi képviselőink útján perbe akar szállni s ügyeikben ugyanazon külön megbízott bírák részéről, az országlakó nemesek által ez ügyben hozott döntés szerint ítéletet és törvénytételt akar kapni felettük, mert ezt lehetővé teszi számára az ország törvénye.

Ezért jelen levelünk rendjében meghagyjuk nektek és erős paranccsal megparancsoljuk, hogy e levelünk kézhezvétele után azon nyomban valamennyien, avagy közületek ketten — az ilyen ügyekben alkalmazni szokott bírságok terhe alatt — elmenvén jelen levelünkkel a fentebb felsorolt valamennyi és minden egyes asszonyhoz, intsétek meg őket személyesen ugyanott. Mondjátok meg és hagyjátok meg nekik a mi fejedelmi szavunkkal, hogy a folyó esztendő fentebb említett december havának hetedik napján, illetve az azt közvetlenül követő, erre a célra alkalmas és elegendő napjain, ama tanácskozás tartama alatt, melyet a kiküldött bírák számára — az országlakók közakaratóból — a mi Marosvásárhely nevű városunkba hirdettünk meg éppen ezeknek az ügyeknek eldöntésére, s amely tanácskozást első ízben jelen parancslevelünk kibocsátása után lehet megtartani, tartozzanak és legyenek kötelesek ugyanazon kiküldött bírák előtt személyesen és nem csak törvényes jogi képviselőjük által megjelenni a fent leírt ok miatt, melyet ugyanazon bírák személyes jelenlétükben bővebben meg fognak nekik magyarázni: éspedig azon célból, hogy ott a mi jogügyi igazgatónk fentebb már előrebocsátott vádjaira és kereseteire feleljenek, és az ország fentebb idézett döntése szerint ott ítéletet és törvénytételt nyerjenek. Tudtára adván ugyanazon asszonyoknak azt is, hogy akár megjelennek a fentebb írott és a fentebb jelzett módon kitűzött határidőben ugyanazon kiküldött bírák előtt, akár nem, ugyanazon kiküldött bírák a megjelenő fél kérelmére azt teszik majd a fenti ügyekben, amit a jog és a törvényesség rendje előír.

Ezt követően pedig ennek az intésnek és tudtadásnak rendjét úgy, ahogyan azt végrehajtottatok és elvégeztétek az előírt határidőre, hitetek letétele mellett legyetek kötelesek és tartozzatok nekünk mindenképpen jelenteni, vagysis írásban tudtunkra adni. Másként ne cselekedjetek. Ezt a levelet elolvasás után vissza kell adni felmutatójának.

Kelt a mi Gyulafehérvár városunkban, az Úr ezerhatszáznyolvanötödik esztendeje november havának tizedik napján.

Pecsét helye

Átolvasta és javította s.k.

(Kenéz Győző fordítása)

164.

1. A hivatalos bevezetés és a fogoly asszonyok pontos megnevezése után az irat így folytatódik: „... a felsorolt asszonyokat is ugyanezekben a falvakban találták meg és fogták el. Mi őket magasságod Görgény nevű várban, a köznyelven *tömlöczháznak* nevezett házban, mely ugyanabban a várban fekszik és épült fel, amely Torda vármegyében van és annak kebelébe tartozik, megtaláltuk. Őket itt személyesen megtaláltuk, megintettük, megmondottuk és meghagytuk nekik Magasságod fejedelmi szavával, hogy ők a fentebb említett folyó évi december hó 7. napján s a további, e napot követő erre alkalmas és elegendő további napokon, az országlakók közakaratóból, éppen a fenti ügyekben döntés meghozatala érdekében kijelölt bírának Magasságod Marosvásárhely nevű városába meghirdetett tanácskozása alkalmával — mely tanácskozást első ízben Magasságod e parancslevelének kibocsátása után tarthatják meg — tartozzanak és legyenek kötelesek ugyanazon kiküldött bírák előtt, a fenti ok miatt — melyet személyes jelenlétükben bővebben meg fognak nekik magyarázni —, személyesen és nem csupán törvényes jogi képviselőik útján megjelenni, hogy ott feleljenek Magasságod jogügyi igazgatójának fentebb előrebocsátott vádjára

és keresetére, s az ország fentebb idézett döntése szerint ott ítéletet és törvénytételt kapjanak. Erre a mi fentebb előrebocsátott intésünkre közösen, anyanyelvükön így feleltek: „Értjük.” Végül tudósítottuk ugyanazon fentebb írott nőszemélyeket összességükben és egyenként ugyanott arról, hogy akár megjelennek a fentebb írott határnapon ugyanazon kiküldött bírák előtt a fentebb leírt módon, akár nem, ugyanazon bírák a megjelenő fél kérelmére azt fogják a fentebb előrebocsátottak tárgyában tenni, amit előír a jog és az igazságszolgáltatás rendje.”

(Kenéz Győző fordítása)

Ezek után következik a záróformula. Szádeczky nem másoltatta le még egyszer Apafi idézőlevelének szövegét, azt ld. a 162. sz. alatt.

166.

1. Ma már nem állapítható meg, hogy kinek a hibájából került így lejegyzésre az anyag.
2. Veres Péter 1667 áprilisától 1671. november 26-ig volt Fogaras vicekapitánya. (ld. RÉTYI, 1983, 67, 85.)
3. Görög Tamásné is kapcsolatban volt korábban az udvarral. 1670-ben többször előfordul a neve Bornemisza Anna vásárlási számadáskönyveiben: „1670. 20. Januarii. Görög Tamásnétól nádmézett vettem hat süveggel ... 4. Februarii vettem Görög Tamásnéul 50 font borsot ...” (Egy másik vádlottnak, Herpályi Gáspárnénak az udvarral tartott kapcsolatáról ld. a bevezetés 45. sz. jegyzetét.)
4. Ezt a rövidítést nem sikerült feloldani.
5. Az *Erdélyi Szótörténeti Tár* IV. kötete (Bukarest, 1984.) nem ismeri ezt a szót (fuszuly alakban sem). Az eredeti iratban feltehetőleg *paszuly* szerepel.
6. ld. a 2. jegyzetet.
7. Görög Dragánné.

167.

1. Simon Bernátné
2. Fióta Jánosné. A menyje Fióta Miklósné.
3. Fióta Miklósné

168.

1. Az utolsó irat, amelyre hivatkozik, a 167. számú. Ezért csak 1685. december 18-a után keletkezhetett.
2. A Nagy Balás Margitra és Kovács Istvánnéra vonatkozó kolozsvári vallatási jegyzőkönyv hiányzik anyagunkból.
3. 135. sz. irat.
4. 158. sz. irat.
5. 13. sz. irat.
6. 152. sz. irat.
7. 157. sz. irat.
8. 167. sz. irat.

Ebből az összesítésből hiányzik a szintén fogságban tartott Murányi Jánosné, Angyal Henrikné, Csizmadia Istvánné, Puskás Bertalanné, Blaga Dragulyné és Fióta Jánosné neve.

1. Teleki ebben az időben Görgényben tartózkodott. (ld. EOE, XVIII, 426.). Valószínűleg eleget is tett a fejedelemszöveg kérésének.

1. Az EOE az MTAK kéziratos példányából közölte a szöveget. Nyomtatott változat azóta sem került elő, ezért az EOE szövegét adom változatlanul.
2. 161. sz. irat.
3. Daczó Jánosról Bethlen Miklós a következőket jegyezte fel emlékiratában: „Egyébaránt Daczó hazug, és boszorkányoktól is tudakozó ember vala ...” (ld. BETHLEN I, 1955, 269.) Érdekes, hogy Daczó éppen ebben a bizottságban szerepel.

1. Ugyanez a névsor, néhány név kihúzásával s némileg eltérő sorrenddel még egy leírásban megvan ugyanott. (Sz) Az eredeti iratok megtekintése nélkül nehéz értelmezni Szádeczky megjegyzését. Az első furcsaság az, hogy Béli Pálné „néhai”-ként szerepel a jegyzéken. Feltehetőleg ez a szócska későbbi kéz rájegyzése.

A dokumentumokban négy alkalommal fordul elő utalás e katalógusra. Alvinczi Péter 1685. szeptemberében (144. sz. irat) arra kérte Telekit, hogy küldje vissza a fogoly asszonyok névsorát. A levél mellékleteként elküldött javaslatában a következőket olvashatjuk: „Szükséges ide az úr ő kegyelme jóakaratiából az görgényi fogoly asszonyoknak cathalogusa, hogy abból ki hol lakik és kikkel lehetett conversatioja megvilágosodván, az hasznos bizonyosságok felkeresésére nagyobb út nyitassék.” (145. sz. irat). Egyértelmű, hogy mi is egy ilyen jegyzékkel állunk szemben. (A vizsgálatot végző tisztek számára valószínűleg több példányban írták le a listát). Ezen kívül még a 146. és a 153. sz. irat említi a katalógust.

A továbbiakban a 172. sz. irat sorszámozását alapul véve megpróbálom rekonstruálni, hogy a vádlottak közül kit hol tartottak fogva:

1. Béli Pálné Vitéz Zsuzsanna: 1678-as elfogatásától kezdve 1686 végén bekövetkezett haláláig Szamosújvárott raboskodott.
2. Kovács Istváné Ebeni Orsolya: Szamosújvár, Kolozsvár, Görgény
3. Herpályi Gáspárné Zöldi Kata: Görgény
4. Murányi Jánosné Nagy Judit: Görgény
5. Polyákné (Balás Papné) Lukács Kata: Görgény
6. Kis Mihályné Szabó Borka: Görgény
7. Kovács Miklósné Biró Suska: Szamosújvár, Görgény
8. Kerner Zachariásné Selyem Borka: Szamosújvár, Görgény
9. Bartha Tamásné Martonosi Borka: Görgény
10. Kértész Péterné Jakab Dorkó: Szamosújvár, Görgény
11. Angyal Henrikné Ötves Judit: Solyomkő, Görgény
12. Dienes Györgyné Fazekas Zsófi: Görgény
13. Csizmadia Istvánné Kádár Borka: Görgény
14. Rác Jánosné Nagy Margit (feltehetőleg azonos Nagy Balás Margittal): Kolozsvár, Szamosújvár, Görgény
15. Hegyes Péterné Barne Sztánka: Görgény
16. Bumbe Sztánné Bumbe Angyelina: Görgény
17. Buthnár Gergelyné Mester Flóra: Görgény
18. Simon Bernátné Omicsinki Borbála: Görgény
19. Puskás Bertalanné Haszte Ilinka: Görgény
20. Draguly Blagáné Doma Marinka: Kolozsvár, Görgény

21. Fióta Jánosné Horváth Söfi: Görgény
22. Fióta Miklósné Deák Margit: Fogaras, Görgény

Apafi perbehívó levele (162. sz.) 19 asszonyt sorol fel név szerint, de hozzáteszi, hogy vannak „még mások is, akiket elfogtak és az említett Torda megyei Görgény nevű várunkban tartanak fogva.” Boér György 1685. március 14-i levelében még csak nyolc fogoly asszonyról beszél (132. sz.), a többiek feltehetően az év végi vizsgálatok során fogták el. A fogoly asszonyok katalógusát valószínűleg az események alakulásának megfelelően módosították, s ez magyarázza Szádeczkynek a bevezetőben idézett megjegyzéseit.

Nem szerepel a 172. sz. iraton Makfalvi Jánosné Lénárt Ilona, akit eleinte Beszterce város börtönében (ld. a 25/a. sz. iratot), később Görgényben tartottak fogva. Mindkét iratból hiányzik Iza Ilona, akit Kolozsváron (ld. a 116. sz. iratot) és Szőcs Istvánné, akit Fogaras várában tartottak fogva (ld. a 166. sz. iratot).

173.

1. Az irat semmilyen támpontot nem nyújt a datáláshoz, de feltehetően a per segédletétől szolgált.
2. Mózes II, 22:18. Az varázsló és szem fény vezű aszszoni állatot ne hadgyad élni.
3. Mózes III, 19:31. Ne mennyetec az nézőkhöz, és ne tudakozzatoc az iövendő mondóktól, hogy magatokat azockal meg férteztessetec. En vagyoc az ti Wratoc Istentec.
4. Mózes III, 20:6. Valamelly ember pedig a nézőkhöz mégyen, és az iövendő mondókhöz, hogy azokat köüetvén paráználkodgyék: Annac az embernecc ellene ki ontom az én haragomat, és el törlöm azt az ő népe közzül.
5. Mózes V, 18:10. Ne talátassóc te közzötted, az ki az ő fiát vagy leányát által vitetné az tüzen, auagy iövendő mondó, vagy nap válogató, vagy madár szólásból iövendölő, vagy varásló. V, 18:11. Se bü báios, se ördöngösektül tudakozó, se ieggy magyarázó, se halottaktól tudakozó.
6. Mózes III, 20:27. Akár férfiu, akar aszszoni állat légyen, ha azokban ördögi iöüendő mondásnac lelke leiend, meg ölettessenec minden ok vetetlen. Köüeckel veriétec azokat agyon, az ő halálóknac ő magoc az okai.

A teljes szöveget Károlyi Gáspár 1590-es bibliája alapján közlöm. (RMNY 652.)

174.

1. Alvinczi Péter feljegyzése Apafi perbehívólevelének (162. sz. irat) hátlapján maradt fenn. (Sz)
A töredékes latin szöveg rekonstruálása és a magyar fordítás Kenéz Győző munkája.
„Az 1686.esztendő augusztus havának 5. napján megtörtént a' perfelvétel.
A felperes nemzeti Borosjenci Hegyesi István, ömagassága erdélyi fejedelmi jogügyi igazgatója — ki a pert igazgatói hivatalából következően indította meg —, jogi képviselője: Püspeki Péter.
Az alább megírott alperesek, mint méregkeverők és jósnők, valamint ígézők (ráolvasók) jogi képviselője: Simonfi Mihály.
A felperes azt kéri, hogy az alpereseket, mint a Sátánnal kapcsolatot tartókat (cimborálókat), mint méregkeverőket, mint jósnöket és mint ígézőket (ráolvasókat) égessék meg. Az alperes haladékat kér.

A határozat:

Az alperesek javára nyolcadikáig megadatik a haladék, úgy azonban, hogy a felperes beadványai olvastassanak el és amelyik kívánja, a haladék mellett maga mentségére idő adatik. Kérdőív is a beadványokhoz képest adatván, akkoron minden további halogatás nélkül végső törvények leszen.

Ugyanezen évben augusztus 6-án:

A felperes helyett ugyanaz, az alperesek helyett ugyanaz.

A felperes azt kéri, hogy az előző vádemelés szerint, az ország hosszú gyakorlattal megerősített jogszokásának megfelelően, a belül írott alpereseket — előzőleg a szokásos próbáknak vetve alá őket — tüzzel égessék meg.

A belül írott alperesek helyett ugyanaz. Az alperesek — ünnepélyes tiltakozó nyilatkozat előrebocsátása után — várják ugyan, hogy a felperes úr mit bizonyít ellenük, miközben tiltakozik minden ellen, amiben ők vitába szándékoznak vele szállni.

A határozat:

Zöldi Katalinnak, néhai nemes Herpály Gáspár özvegyének ügye — az előterjesztett bizonyítékok elégtelensége miatt — elhalasztatott, úgy azonban, hogy a felperes úr kétszer tizenöt napon belül kielégítő módon nyilatkozzék, s vigyázzon arra, hogy ezen ügy tovább ne halasztódjék. Időközben az említett alperest fogságban kell tartani. Ugyanazon esztendő augusztus havának 8. napján.

Ugyanazon év augusztus havának 8. napján megtörtént a perfelvétel:

Nemzetes Borosjenei Hegyesi István, ömagassága fejedelmi jogügyi igazgatója mint felperes helyett a jogi képviselő Bíró István, az alperes Lénárt Ilona, a néhai derék Makfalvi János hátrahagyott özvegye helyett a jogi képviselő Simonfi Mihály.

A határozat:

Lénárt Ilona, a tisztas néhai Makfalvi János hátrahagyott özvegyének ügye — a fentebb érintett gonosztett miatt indított elsődleges per miatt — elhalasztatik a legközelebbiként kitűzött határnapiig.

Ugyanazon év augusztus 9. napján.

A fentebb írott felperes helyett ugyanaz a jogi képviselő, az alperes Lukács Katalin, néhai tiszteletes Balázs kendilónai lelkipásztor hátrahagyott özvegye helyett is ugyanaz a jogi képviselő.

A határozat:

Ugyanazon peres ügy felülvizsgálata elhalasztódik a legközelebbiként kitűzött határrnapra. A kiküldött bírák azt a meghagyást kapják, hogy követeljék be a kezességi nyilatkozatot.

Ugyanazon év augusztus 9. napján.

A tanúk kihallgatása alkalmával, s a fentebb nevezett Lénárt Ilona és a fentebb nevezett Lukács Katalin helyben lefolytatott vitája után Lénárt Ilona saját vallomása, valamint tetteinek megmagyarázása után először azt kérelmezte, hogy a róluk szóló határozat változtassék meg, majd azt kérte, hogy a fentebb említett jogügyi igazgató hirdesse ki az általa elkövetett tettek feletti ítéletet. Tehát ugyanazon alperes saját vallomása, nemkülönben a beterjesztett tanuvallomások mérlegelése és megfontolása után ítéletképpen úgy határoztunk, hogy ugyanazon alperest — a jogügyi igazgató előterjesztése szerint — előzetes megkínztatás után tüzzel kell megégetni.”

1. A fejedelemasszony környezete is tisztában volt azzal, mennyire ügyel Bornemisza Anna a fertőzések elkerülésére. Nalaczi István 1682. február 13-án például a következőket írta Teleki Mihálynak: „Én Szebenben, mint hogy himlőznek, nem merek bé mení, tudván Aszonyunk ő Nagysága természetit, hanem it Homostorfon szálok megh.” (OL P 1238. 6. doboz.)

1. Teleki Mihály volt Rhédei Ferenc árvának tutora. 1686. május 7-én például Wesselényi Pállal szemben védelmezte az árvák jogait: „Addig irattam vala levelemet, hogy őrkezcék Rhédei Ferencné aszszonyom levele. Panaszolkodik ő kegyelme Kegyelmed alkalmatlankodásin. Kegyelmedet kérem, szálljon lelkében, gondolja meg, hogy azon árváknak én vagyok tutora. Másik az, hogy hitemben jár, a mi nagyobb, lelkemben járó dolog s hadjon békét nekik, mert követem Kegyelmedet, úgy segíjen az Isten, tovább nem szennyvedhetem. Csulálom is, hogy bocsátja reá Kegyelmedet a lelki ismeret, ha egyébre nem, szegény Rhédei Ferenc uramra nézve, ki is Kegyelmednek ami nemű szüves jó akarója volt, árvái oltalmat, nem méltatlan injuriálást érdemlenének Kegyelmedtül.” — írta a generális Wesselényinek. (OL P 1500. 3. csomag.)

1. A fejedelemasszonynak ez az utolsó — általam ismert — levele.

A FÜGGELÉK jegyzetei

1. Bornemisza Anna 1684. október 22-én végrendekezett. A végrendelet egyetlen kedvezményezettje — a fejedelem megerősítésével — II. Apafi Mihály volt. (A teljes szöveget közölte Jakab Elek, *Az utolsó Apafi*, Bp. 1875, 206—211.)
2. A temetéshez szükséges szöveteket a görög kereskedőktől vásárolták. Ennek jegyzékét ld. SZÁDECZKY, 1911, 618. Fekete posztót a szászoktól (uott, 602.); a koporsóhoz szükséges ezüst szegeket pedig a segesvári ötvös készítette (uott, 605.)
3. A páncélos vitéz szerepéről a temetésen ld. Apor Péter, *Metamorphosis Transylvaniae, azaz Erdélynek változása*, Budapest, 1972, 71. Valószínűleg a fejedelemasszony temetése is Apor leírásához hasonlóan zajlott le.
4. Az unikum egyleveles nyomtatványt éppen középen, a verseknél érte a károsodás. Az Erdélyben lappangó eredetiről az 1960-as években készült mikrofilm. Ez az OSZK Régi Nyomtatvány Tárában található.
5. Pápai Páriz Ferenc versének szövegét a *Tristium Levamina ...* Kolozsvár, 1694. (RMK II. 1776.) C¹—C² lapjain található szöveg alapján közlöm. Az emlékverset közölte BOD, 1766, 90—93. is. Bod közlése azonban több helyen eltér az eredeti kiadványtól. Valószínűleg az emlékvers eredeti kézirata lehetett a birtokában. Erre utal az általa közölt aláírás is (ld. itt a 9. sz. jegyzetet), amely a Misztótfalusi Kis Miklós által megjelentetett nyomtatványban nem szerepel. Az időközben eltelt évek alatt Pápai feltehetően átírta az akkoriban gyorsan készült verset.

6. Énekek Éneke II. rész 3. vers: „Mint az almafa az erdőnek fái között, olyan az én szerelmesem az ifjak között. Az ő árnyékában felette igen kívánok ülni, mert az ő gyümölcse gyönyörűség az én inyemnek.”
7. Bod kiadványában az „Auspiciis laetis ... ex hilarantibus annis” tizenöt sora helyett a következő húsz sort találhatjuk:

Hic quoque non ita laeta diu, distinxit amores
 Nunc coeptos Regni infelix concussio, quando
 Hos Patriae fines, haec dulcia funditus arva
 Et Martis rabies, Vulcanique horrida strages
 Everrere domum quasi, et extersere repente.
 In partem hic damni venio; atque amitto Maritum
 Ad Scythos multis distractum passibus isthinc
 Dura capticum sub conditione Penates.

Sed nostri Deus ille memor, qui nos sine nobis
 Produxit; vinclis validis et compede ruptis,
 Reddidit ablatum Domui cum foenore Solem,
 Sole novo cumulans, frontem diademante cingens,
 Carceris ac sordes regali murice tergens,
 Et funes sceptro, fortuna dispare mutans,
Josephum ut petulans Fratrum furor et Potifar
 Carcer in augustum culmen tulit, ut Pharaonis
 Servator, terraeque foret, Fratrumque Patrisque
 Sic iterum bonus arrisit post nubila Phoebus
 Exuperior laetumque torum tum fertile sceptrum
 Felix alternis mox prole virentibus annis.

8. E mondathoz Bod Péter a következő jegyzetet fűzte:
 Plures habuit liberos, fere ad septem in infantia decedentes; et in ipso ortu occidentes.
9. Bod Péter következő jegyzetének forrása Andreas Gunech krónikája:
 Mira haec Princeps ac in Historiis etiam inaudita ultimis vitae annis laborabat phantasiae turbela ac animi perturbatione. Omnes muscas pro sagis intuebatur; quas proinde nulla ratione ferre potuit; quascunque igitur aedes ingredi vellet ab Aulicis muscae abigi debuerunt. Si utensibus musca insedisset, quod mirum, olfactu cognoscebat. Hinc semper novae mensae, novae mappae, orbes, cultri, cochlearia linteis puris involuta ad manus Aulicis esse debuerunt. Paucis tandem ante ultimum vitae exodum diebus misera ab hac perturbatione mentis liberata, pie ac Placide cum anhela Salvatoris invocatione decessit.
10. Bod kiadványában a következő aláírás szerepel:
 Humillimae subjectionis et gratae recordationis monumentum Dominae ac Patronae Clementissimae F. P. Pápai M. D.

TECHNIKAI UTÓSZÓ

A kötetben szereplő közel kétszáz dokumentumot meglehetősen nagy mennyiségű iratanyagból válogattam össze. A korszak kutatója abban a szerencsés helyzetben van ugyanis, hogy az időszak talán legjelentősebb erdélyi politikai személyisége — Teleki Mihály — tudatosan törekedett levéltára felállítására és rendszerezésére. Gyűjteménye ma az Országos Levéltárban található.

A közölt anyagnak közel felét olyan iratok teszik ki, amelyeknek első pillantásra nem sok közük van a kötet tárgyát képező boszorkányperhez. Több szempont is késztetett arra, hogy ezt az eljárást válasszam: 1. Politikai mozzanatok is magában foglaló boszorkányperrel lévén szó, nem lett volna szerencsés az összefüggéseiből kiszakítva publikálni az anyagot. A Teleki Mihály politikai levelezését bemutató sorozat ráadásul pontosan — a tárgyunk szempontjából kezdő időpontnak számító — 1679-es évnél szakadt félbe. Ezért a politikai háttérrel túl bőbeszédűen magyarázó bevezető helyett inkább a válogatott dokumentumok közreadása mellett döntöttem. 2. Bornemisza Anna betegsége az egész ügy kulcsa. Ezért a tárgyhoz szorosan nem tartozó iratok válogatásánál elsődleges szempont volt, hogy mindegyike tartalmazzon valamilyen információt a fejedelemasszony betegségével kapcsolatban is.

Az átvizsgált anyagról

- I. A Magyar Országos Levéltár anyagából: 1. Teleki Mihály gyűjteménye (P 1238) 1655—1690. 19 doboz. Ez a gyűjtemény feltehetőleg úgy jött létre, hogy a múlt századi kutatók (főleg Gergely Sámuel) által kikölcsönzött levéltári anyagot később nem osztották vissza eredeti helyére. Ez nem történt meg az 1945 utáni rendezés során sem. A legtöbb iraton pedig jól látszik a kék, vagy piros ceruzával feltüntetett eredeti jelzett. Döntő többségük a „Missiles” és az „Új rendezés” elnevezésű fondokból származik. Ahol lehetett, feltüntettem az eredeti jelzetet is. 2. Apafi Mihály gyűjteménye (P 1239) 1660—1690., 5 doboz; 3. Joglevelek (P 657) mutató alapján kiválogatott iratok; 4. Új rendezés (P 658) 1—23. csomag; 5. Missiles (P 659) 1—55. csomag; 6. Teleki Sámuel osztálya (P 661) 1., 38—44. csomag; 7. Teleki Sándor osztálya (P 662) 1—4, 35—63. csomag; 8. Miscellanea (P 663); 9. Lymbus (P 664) 1—4. csomag; 10. Vegyes iratok (P 667) 1. csomag; 11. Apor család (P 668); 12. Beldi család (P 669) 1—2. csomag. (A Beldi-család levéltárának döntő többsége 1945 után Romániában elpusztult); 13. Boér család (P 670) 1. csomag; 14. Cserey család (P 672) 1. csomag; 15. Bethlen család: P 55. 1. csomag; P 1242. 1. csomag; P 1952. 3.

csomag; P 1955. 1—2. csomag; P 1957. 1. csomag; P 1958. 1. csomag; P 1959. 1—2. csomag; P 1960. 1—6. csomag; P 1961. 5., 6., 9. csomag; 16. Wesselényi család (P 702) 3—4. csomag; 17. Bornemisza család (P 917); 18. Igazságszolgáltatási iratok (R 320); 19. Acta generalia (B 2) 1. csomag; 20. Fráter család (P 908) 15. csomag; 21. Daniel család (R 319) 6. csomag; 22. Hegyesi család (E 179) 1. csomag; 23. Jankovich Miklós gyűjteménye (E 554) 86—87. csomag; 24. Erdélyi Kormányhatósági levéltárakból: F 9. 1—5. csomag; F 10. 1. csomag; F 12. 12. csomag; F 23.; F 31. 1. csomag; F 125. 1. csomag; F 563. 1. csomag.

- II. Átvizsgáltam ezen kívül az erdélyi anyagokról készült mikrofilmek 1670—1690 közötti anyagát az Országos Levéltárban, a Magyar Tudományos Akadémia Mikrofilmtárában, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában és a JATE I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének mikrofilmgyűjteményében.
- III. Külön kell kiemelnem Szádeczky Béla hagyatékát, amelynek zöme a JATE Központi Könyvtárának Kézirattárában található, de egyes részei az MTAK Kt és az OSZK Kt birtokába kerültek.
- IV. Átnéztem ezen kívül még az OSZK Kt, az MTAK Kt, a Ráday-könyvtár és a nagyobb vidéki könyvtárak (Sárospatak, Debrecen, Pannonhalma) erdélyi vonatkozású kéziratait is.

Magától értetődő, hogy elsősorban Romániában, pontosabban Erdélyben kellett volna levéltári, illetve kéziratári kutatásokat folytatnom. Mindenek előtt át kellett volna vizsgálni a nagyszombati Bruckenthal-múzeum Benigni-gyűjteményének 1—2. számú fiókját, ahol Szádeczky Béla 1913-ban megtalálta a boszorkányper anyagát. Kutatni kellett volna még a volt Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárában (ott elsősorban a Wesselényi-, Tholdalagi-, Boér-, Bethlen-, Bánffy- családok levéltáraiban.) Át kellett volna nézni Kolozsvár városi iratanyagát a megfelelő időszakból, továbbá Kemény József okmány-és kéziratgyűjteményét.

A mai állapotok ismeretében erre a kutatásra kísérletet sem tettem.

Ha egy pillantást vetünk az itt közölt anyagra, könnyen kiszámítható, hogy (a válaszleveleket, a csak említésből ismert parancsleveleket, a hiányzó vallatásokat, a kikövetkeztethető jelentéseket és leveleket számba véve) ebből a kötetből körülbelül a 2/5-ét ismerjük, illetve ismerhetjük meg a boszorkányper során keletkezett iratoknak.

Arra nem vállalkozhatom — talán felesleges is lenne —, hogy minden hiányzó iratot felsoroljak. Az anyag egy részén azonban könnyen illusztrálható a hiányzó dokumentumok mennyisége. A per előkészületei során — valószínűleg Alvinczi Péter — betűjelekkel látta el a vallomásokat. Ezeket a jelzéseket használta fel a 160. és 168. sz. irat is. Tekintsünk végig ezen a betűsoron:

- A — Utrumok és tanácsok a további vallatásokhoz. 1685. szeptember 27. (145.sz.)
- B — hiányzik
- C — hiányzik
- D — Bodolai vallatás. 1685. október 10. (148.sz.)
- E — Árapataki vallatás. 1685. október 3-a után. (147.sz.)
- F — hiányzik
- G — hiányzik (Uzoni vallatás, ld. a 160.sz. irat 4. pontját)
- H — Kende Klára vallomása. 1683. december 10. (95.sz.)
- I — Barrabás Anna vallomása. 1679. március 26. (13.sz.)
- K — Generális inquisitio. 1685. október 30. (158.sz.)
- L — Alsó János jelentése (a jelzés nem egyértelmű — 156.sz.)
- M — hiányzik
- N — Stépán János testimoniuma. 1685. október 18. (152.sz.)
- O — Stépán János testimoniuma mellett található cédula (152.sz.)
- P — Alsó János és Hegyesi András jelentése. 1685. október 27. (157.sz.)
- Q — Fogarasi vallatás. 1685. november 22. (166.sz.)

Elképzelhető, hogy e sor még folytatódott. Nem deríthető ki például, hogy hová illeszkedett ebben a rendszerben a kolozsvári vallatás.

Egy másik, számsoros rendezés nyomait is megfigyelhetjük néhány iraton (pl. 41. sz.: nr. 3.; 107. sz.: nr. 11.; 135. sz.: nr. 9.) Láthatlanban nem állapítható meg, hogy ezek korabeli besorolás nyomai, vagy esetleg egy későbbi levéltári rendezés szignaturái-e.

A közlés módjáról

A dokumentumok, levelek szövegét a lehetőségekhez mérten betűhíven igyekeztem közreadni. Csak a ma már nem használatos jeleket írtam át, s azokat, melyeknek reprodukálása technikai nehézségeket okozott volna:

æ	=	ae
ó	=	ö, ő
û	=	ü, ű
ſ	=	s
ß	=	ss
3	=	z

Egyedül az iratok központosítását alakítottam át valamennyire. Nem követtem a korabeli — kialakulatlan és gyakran zavaros — gyakorlatot. Inkább értelem szerinti tagolásra törekedtem — ami nem ment könnyen. Különösen nehéz volt a betegségével küzködő Bornemisza Anna kézírását megfejteni. Betegsége előreha-

ladtával már annyira nehezére esett az írás, hogy utolsó éveiben leveleit is a fia írta alá helyette.

A Szádezky Béla által készített, illetve készítettett másolatoknál más eljárást követtem. A további szövegromlást megelőzendő, igyekeztem minél hívebben visszaadni a másolatok szövegét, akkor is, ha nyilvánvaló volt, hogy másolási hibáról, illetve átírási következtelenségről van szó. Jelzés nélkül sehol nem javítottam a szövegeket.

Jelöletlenül oldottam fel mindenhol — a könnyebb olvashatóság kedvéért — a Kgd (Kegyelmed), Ngd (Nagyságod), valamint a dátumoknál gyakran előforduló 7bris (Septembris), Xbris (Decembris) típusú rövidítéseket. Ugyancsak jelöletlenül oldottam fel a levelek, iratok címzésében szereplő rövidítéseket.

A szöveg gondozása során alkalmazott jelek a következők:

[!] = így!

[?] = bizonytalan olvasat

[...] = törlés, rongálódás, vagy kihagyás az eredeti iratban

[xx] = a sajtó alá rendező kiegészítése

xx = a lap szélére írott betoldás jelölése

A kéziratot 1984 tavaszán zártam le. Az ez után megjelent műveket már csak ritka kivételleként tudtam beledolgozni a könyv anyagába*

* Ha beleépíteni nem is, de átolvasni minden esetre sikerült az oly örömdetesesen megszáporodott Erdély-szakirodalmat. Egyik műben sem találtam olyan tényt vagy új koncepciót, amely művem átírására készítettett volna (1988. augusztus)

RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA

Adattár...	<i>Adattár XVI—XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez</i> , sorozatszerkesztő: Kesperű Bálint. 3. kötet: Művelődési törekvések a XVII. század második felében, Szeged, 1971. (Herepei János cikkei); 6. kötet: Peregrinuslevelek 1711—1750. Külföldön tanuló diákok levelei Teleki Sándornak, Szeged, 1980. szerk. Jankovics József.
APAFI, 1900.	Tóth Ernő, <i>I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek naplója 1634—1694.</i> klny. az EM-ből.
APOR, 1903.	Báró Apor Péter verses művei és levelei (1676-1752) szerk. Szádeczky Lajos, Bp. I. kötet.
BETHLEN, 1955.	<i>Bethlen Miklós önéletírása</i> , sajtó alá rendezte V. Windisch Éva, I—II, Bp.
BIRÓ, 1920.	Biró Venczel, <i>Béldi Pál felkelése</i> , in <i>Századok</i> , 243—273, 341—370.
BOD, 1766. CJHE	Bod Péter, <i>Hungarus Tymbaules Continuatus</i> , Hely nélkül, Corpus Juris Hungarici. 1540—1848 évi erdélyi törvények. ed. Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen. Bp. 1900.
CSEREI, 1983.	Cseri Mihály, <i>Erdély históriája</i> , ed. Bánkúti Imre, Bp.
DEÁK, 1887.	Deák Farkas, <i>Uzoni Béldi Pál</i> , Bp.
ENM	Erdélyi Nemzeti Múzeum
EOE	<i>Erdélyi Országgyűlési Emlékek, 1540—1699.</i> , szerk. Szilágyi Sándor, I—XXI. Bp. 1875—1898.
INCZÉDI, 1860.	<i>Inczédi Pál naplója (1660-1697)</i> in <i>Történeti Emlékek a Magyar Nép községi és magán életéből</i> , II. kötet, Pest.
JATE KKt	József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Kézirattár
KOMÁROMY, 1910.	Komáromy Andor, <i>Magyarországi boszorkányperek oklevéltára</i> , Bp.
MAGYARY-KOSSA	Magyary-Kossa Gyula, <i>Magyar orvosi emlékek</i> , I—IV. Bp. 1929—1940.
MKSZ	Magyar Könyvszemle
MTAK Kt	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár
NADÁNYI, 1669.	Nadányi János, <i>Kerti dolgoknak le-írása</i> (RMK I. 1087), Kolozsvár.
NEMES, 1902-3.	Tóth Ernő, <i>Hidvégi id. Nemes János naplója 1651—1686.</i> in <i>TT</i> 1902, 231—263, 375—411, 528—574; 1903, 83—98.
OL	Országos Levéltár, Bp
OSZK Kt	Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára, Bp.

- PÁPAI, 1690. Pápai Páriz Ferencz, *Pax Corporis*, (RMK I. 1387), Kolozsvár.
- PÁPAI, 1977. Pápai Páriz Ferenc, *Békességet magamnak, másoknak*, ed. Nagy Géza, Bukarest.
- RÉTYI, 1983. Rétyi Péter naplója, ed. Maria Ursutiu, Bukarest.
- RMK Régi Magyar Könyvtár I. ed. Szabó Károly, Bp. 1879.
- RMNY Régi Magyarországi Nyomtatványok, I—II. Bp. 1971—83.
- SCHRAM, 1970-82. Schram Ferenc, *Magyarországi boszorkányperek oklevéltára (1529—1768)*, I—III. Bp.
- SZÁDECZKY, 1909. Szádeczky Lajos, *Az Apafiak sírboltja és hamvai*, Bp.
- TELEKI Teleki Mihály levelezése, szerk. Gergely Sámuel, I—VIII. Bp. 1905—1926.
- TOFEUS, 1683. Tofeus Mihály, *Az Szent Soltárok Resolutioja* (RMK I. 1302), Kolozsvár.
- TRÓCSÁNYI, 1972. Trócsányi Zsolt, *Teleki Mihály (Erdély és a kurucmozgalom 1690-ig)*, Bp.
- TRÓCSÁNYI, 1980. Trócsányi Zsolt, *Erdély központi kormányszata 1540—1690.*, Bp.
- VÁRKONYI, 1984. R. Várkonyi Ágnes, *Erdélyi változások*, Bp.
- TT Történelmi Tár
- VASS, 1896. Czegei Vass György és Vass László naplói (1659—1739), ed. Nagy Gyula, Bp.
- WESZPRÉMI Weszprémi István, *Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza*, I—IV. Bp., 1960—1970.

SZAVAK ÉS KIFEJEZÉSEK MAGYARÁZATA

ab antiquo = régtől fogva
absque ulteriori dilatione = minden további halogatás nélkül
acceptál = elfogad, tudomásul vesz, elismer
accidentia = kísértőtünet
actor = felperes, vádló
ad octavam diem = nyolc nap múlva
ad terminum praefigendum compareálván = a megjelölt időpontra megjelenvén
adhibeál = alkalmaz
aer = levegő
aeternatum = megörökítés végett
affectio = jóindulat
ágál = intéz
alioquin = egyébként, máskülönben
amoveál = elmozdít, eltávolít
annihilál = megsemmisít
anno et die in premissis = év és nap fentebb
apologia = védőirat, védőbeszéd
apprehensio = sértődés, harag, önkivület
arbitrium = bírói határozat, ítélet
arestal = letartóztat, őrizetbe vesz
argumentum = érv, indok, bizonyíték
armistitium = fegyverszünet
articulus = törvénycikk
assecural = biztosít
assecuratio = biztosíték, biztosítólevél
astrologus = csillagász, csillagjós
atlasz, atlac = selyemfajta
attestatio = bizonyítás, írásbeli tanúsítás
audientiás ház = kihallgató, fogadó ház
authorál = meghatalmaz
autográf = sajátkezű
avocaltatás = háborgatás, beidézés

bagharia, bagaria = bőrfajta
bakacsín = fekete kelmefajta
berbence = bődön

berbetél = varázsigét mormol
bona fide = becsülettel, jóhiszeműen
brevi = rövidesen
breviter = röviden
busit = kéréssel terhel, háborgat vkit

captiva = fogoly asszony
captivál = elfogat
castrum doloris = a fájdalom háza, siralomház
cásusok merituma = az esetek érvényessége
causans = okozó
censura = vélemény, ítélet
centrum = középpont
certificatio = perbehívás, idézés
circumstantia = körülmény
cirkál = hivatalos ellenőrzőkörutat tesz
cítál = hív, idéz
citatio = felhívás, felszólítás, perbeidézés
clavis = kulcs, titkosírás kulcsa
cliens = jobbágy, alattvaló, védenc
colludál = összejátszik
commendál = ajánl
commissio = megbízatás, megbízottság
communicatis consiliis = a határozatokat közölven
comperiáltatnak = beidéztetnek
compositio = összetétel, megállapodás
compulsorium mandatum = itt: a vallatást elrendelő bírói parancs
conclusio = következtetés, határozat
conclusum = következtetés, határozat
condra = rövid szűrfele
conferál = odaad, juttat, összevet
confirmatio = megerősítés
consensus = megegyezés, egyetértés
constitutio = állapot, rend, intézkedés
consulal = tanácsot ad, gondoskodik
contental = kielégít
contentum = kielégítés
continuus = folytonos
contractus = szerződés, megállapodás
conventionatus = szerződéses alkalmazott
conversatio = társalgás
corroborál = megerősít
cum brevi declaratione meriti casus = az érvényes eset rövid határozatával

cum hac declaratione = e rendelettel
cum omnibus circumstantis = minden körülménnyel együtt
cum plenaria facultate deputal = teljes jogkörrel kirendel
cum pleno titulo et honore = teljes ranggal és címmel
cura = gondoskodás, gondozás

de ceteris uti ... = a többiekéről mint ...
decedál = elmegy
declaral = kijelent, elmond, megnevez
declaratio = kijelentés, nyilatkozat
delegatus = küldött
deliberatum = ítélet, határozat
deputal = kirendel
destillál = lepárol
determinál = meghatároz, kinevez, kijelöl
dietalis tábla = országgyűlési bíróság
difficilis = nehéz, nehezményező, akadályozó
difficultas = nehézség
dimittaltathat = elbocsáthat
discretio = méltányosság, támogatás, belátás
discural = beszélget
discutiál = szétzúz, háborít, megvitat
disponal = intézkedik, rendelkezik
dispositio = utasítás, rendelkezés, intézkedés
distractio = egyenetlenség, hiba
divulgál = elterjeszt, közléstesz
donatio = adomány, adományozás
dubietas = kétség, bizonytalanság
dufla = dupla, kettős
dure = keményen, szigorral

effectum = hatás, eredmény
electio = választás
emanál = ismeretessé tesz, elterjeszt
emtionális levél = adásvételi szerződéslevél
evocatio = perbehívás
examen = vizsga, vizsgálat
examinál = mérlegel, megvizsgál
excursibus = kitérőkkel
executio = ténykedés, bírói eljárás, végrehajtás
exequal = kivégez, végrehajt
exhibeal = benyújt, felmutat, bizonyítékait előterjeszti

eximál = elvesz, megszabadít, eltávolít
expediál = kiküld, hivatalos iratot kibocsát
expeditio = hivatalos iratkibocsátás
experientia = tapasztalat
expugnal = elfoglal
expurgál = tisztázza magát a gyanú alól
extra ordinem = soron kívül

farsok = csípő, derék
fassio = tanúvallomás
fateálat = vallattat
fatens = tanú
fautor = pártfogó, jóakaró
fide mediante = legjobb lelkiismeret szerint
fide mea mediante = legjobb lelkiismeretem szerint
fide nostre mediante = legjobb lelkiismeretünk szerint
finaliter = véglegesen
fiscalis director = kincstári jogügyigazgató, főügyész
flastrom = sebtapasz
fraj, fráj, Frauzimmer = szobalány, komorna

genealogia = nemzetségi leszármazás
generális gyűlés = országgyűlés
generalis lex debet attendi = általános törvény alkalmazandó
generaliter = általában
gubernálás = vezetés

his inclusis = ezekhez csatolva
hoc addito = azt hozzáfűzván

Imago veritatis = Igazság képmása
importál = magával hoz, okoz, jelent
in agone = halálán (van)
in anno proxime praeterito = az elmúlt esztendőben
in bona forma = jó formában (itt: jogilag helyes formában)
inclusa = csatolt, mellékelt küldemény
in confidentia = bizalomban
in crimine laesae Maiestatis = felségsértés ügyében
incta = érintett, vádlott
inctus est = érintve, vádolva van

incumbál = foglalkozik vmivel
in discussione causae eorundem = ugyanazok ügyének megvitatásában
in generale = általában
in hoc anno praesenti = ebben az esztendőben
in particulari = részletesen, a részleteket illetően
in perpetuum = folyamatosan
inquirál = vizsgál
inquisitio = vizsgálat
inquisitorok = a vizsgálatot végzők
inscribál = címez, ajánl
insolentia = alkalmatlanság
in specie = különösképpen, eredetiben
inspectio = felügyelet
instantia = kérés, folyamodvány
instructio = útbaigazgatás, oktatás
intercipiál = elfog, ellenőriz
interes = kamat, érdek
interveniálható casus = felemlíthető ok, ügy
intimál = közöl, utasít
intimatio = ajánlás, közlés
ír = gyógyszer
ispotal = szegényház, kórház
item = továbbá

judaizáns = zsidózó
Jus Regium = királyi jog
juxta = mellett, hasonlóan
iuxta formulam iuramenti ab officio praestiti procedáljon = a hivatalból letett eskü
szerint járjon el

kamuka = posztófajta
kapitiha = a török porta követe
kapucsi = itt: a szultán küldötte
karuly = karvaj
koh = tűzhely

levata accusatio = vádemelés
Liber Regius = királyi könyv

machinatio = mesterkedés
makulatum = fogalmazvány
malefica = bűnöző nő
materia = tárgy, téma
megfuttatálá = szidalmazta
meritalis ok = említésre érdemes, érdemleges ok
minuta = perc, pillanat, itt: fogalmazvány
modalitas = módozat
mustra = szemle, felvonulás

Nec secus = ne másként
negligentia = hanyagság
nihil ad rem = semmit ehhez az ügghöz
non obstante eo = akarata ellenére
non obstante etiam nobilitari praerogativa = nemesi előjoga ellenére
nota (nota infidelitatis) = hűtlenség bűnében vétkesnek találtak ellen lefolytatott eljárás

ob crimen veneficii = boszorkányság vádja miatt
ob expressas difficultates = a mondott nehézségek miatt
oblatio = adomány
obligatoria = kötelezvény
observál = figyel, figyelembe vesz
octava = nyolcad (nap)
octavalis tábla = nyolcad napi bíróság
opral, operál = tevékenykedik, dolgozik
orál = beszédet mond
ordinantia = rendezettség, rendelet

parialtat = másolatot készített
partialis szék = vármegyei törvényszék
passus = útlevel
patens = parancs, rendelet, nyilatkozat
patrál = elkövet
patratum = elkövetés, tett
patrona = pártfogó (nő)
penzaltat = büntet
perágál = véghezvisz
per modum fassionis = a vallomás szerint
persecutio = üldözés, hajsza
persona = személy

per taciturnatem consensisse videtur = hallgatása által beleegyezni látszik
 plenaria satisfactio = teljes elégtétel
 ponderál = súlya van, számít vmit
 post scriptum, P.S. = utóirat
 posthabeál = figyelmen kívül hagy, mellőz
 postulatium = követelés, kereset, keresetlevél
 practicalodás = mesterkedés
 praebenda = élelemadag
 praeceptor = tanító
 praeclusis juridicis remediis universis et exceptionibus = az általános jogi
 eszközöket és módokat alkalmazva
 praeda = fosztogatás, zsákmány, rablás
 praedical = ígét hirdet
 praefectus = előjáró, jószágigazgató, tisztartó
 praefectura = előjáróság
 prefigal = elzár, elrekeszt
 praeparativum = készítmény, gyógyszer
 praesentia = jelenlét
 praesentis = a jelenleginek a ...
 praesidium = őrség
 praetendal = követel, igényt tart vmire
 privatim = magánemberként
 procedál = eljár, intézkedik, eredményre jut
 processus = per, eljárás
 procurál = gondja van vmire
 productior = vezető
 pro hic et nunc = az itteni és mostani helyzetnek megfelelően
 promotio = előléptetés, előmenetel
 pronuncial = kiejt
 proscribal = előír, megtilt
 prosequat = folytat
 protestal = tiltakozik
 provideal = gondoskodik
 publikány madár = pelikán
 punctum = pont, témakör, feltétel
 purgatio = mentés, tisztázás, orvosi tisztítás

quarta = negyed (rész)
 quartely = szállás
 queritur = kérdeztetik
 quietantia = elismervény, nyugta

qui non pertinet ad crimen majestatis = amire nem érvényes a felségsértés vádja
quod factum est, infectum fieri nequit = ami megtörtént, nem lehet nem megtörténtté tenni

raj = gyerek
recipiál = fogad
recognitio = elismervény
recognoscál = elismer
regal = vezet, igazgat, meghatároz, kijelöl
regestum = jegyzék
regius jobbágý = fejedelmi birtok jobbágýa
regula = szabály, rendelet
relatoria = vallatási irat
relegál = elküld, rábíz vkire
relicta = özvegy
replicál = felel, válaszol
requirál = megkeres, felkeres, lefoglal
requisitum = szükséglet, szükséges dolog
rescribál = visszair, válaszol
residentia = székhely, lakosztály
resolute = őszintén
restal = ott marad, ahol van
restantia = hátralék
reversalis = hitlevél
revideáltassék juridice = vizsgáltassék felül jogi szempontból

salua conscientia = tiszta lelkiismerettel
salvis tamen Dominorum suorum terrestrium juribus permanentibus = az urak jogának megsértése nélkül
salvo honore sit scriptum = tisztességgel legyen írva
salvo meliori aliud iudicio = kivéve, ha helyesebb ítélet más eredményez
sanctuarium = szentély; a fejedelmi titkos levéltár helyisége
satisfactio = elégtétel
scena = színpad, színhely
scripsi pro mea pace = írtam a saját békém érdekében
secretarius = titkár
secus non facturus = másképp facturus
sedecima = tizenhatod (rész)
sententia = végítélet
sententiáztatott = elítéltetett, megbüntetett, megkínóztatott
serio = komolyan
servés = sérv

sic facturo gratioſo propenſum manemus = így tevén, maradunk jó hajlandósággal
ſimpliciter = egyszerűen
ſollicitat = ſürget, kérlel
ſpecificat = megnevez, felsorol, részletez
ſpetiis =
ſtatutio = odaállítáſ, felállítáſ, felsorakoztatáſ
ſtucz = rövid puská
ſubinferál = hozzátéſ, csatol
ſubſcribat = aláír
ſubſcriptio = aláírás
ſuccurtál = ſegít
ſuper eiſdem emanati tenorem = az ügy ártelme ſzerint
ſupplicatio = alázatos kérés, könyörgés
ſuſpicio = gyanú
ſuadral = tanácsol, javasol
ſzalta = ſaláta
ſzék = itt: törvényſzék
ſzerdár = török katonai parancsnok

tafota = poſztófajta
teatrum = itt: koporſó alatti állvány
terminuſ = határidő, időpont
teſtamentum = végrendelet
teſtimonium = bizonyítvány, bizonyſág
theologicum examen = hittudományi vizſga
tituluſ = cím, rang
tractat = tárgyal, kezel vkit
tyukmony = tyúktojás

unguento de nimis vigoris = erőſítő kenőcs
unguentum = kenőcs
utcuſque = úgy-ahogy
utrum, utrum de eo = kérdőpontok
ut ſupra = mint fent

vexál = zaklat
vide = láſd
viciffitudo = vállalkozáſ, kölcsönőſſég, viſzonzáſ

SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ

Abadi János 199

Abafája 87

Absolon Dániel 52, 108

Ács György 255

Ács Mártonné Székely Anna 251

Agnethler, M. H. 44

Ágoston János 36, 264, 265

Alba Julia ld. *Gyulafehérvár*

Albert Györgyné Jakab Judit 204

Ali pasa 6

Almakerék 41, 54, 70, 94, 284—286

Alsó János 178, 210—212, 239, 318, 331

Alvincz 64, 165, 213

Alvinczi Péter 18, 19, 21, 24—28, 39, 49, 91, 98, 131, 132, 140, 141, 147, 148, 151, 160,
167, 189, 193, 194, 198, 200, 205, 235, 236, 239, 243, 244, 259, 262, 286, 311,
313—316, 319, 323, 324, 330

Ambrus János 252

Ambrus Jánosné Orbán Anna 248

Ambrus Péter 249

Ambrus Péterné Szócs Kata 249

Anczána 252, 253

Andogiueje Oltyan 231

Angyal Henrikné Eötvös Judit 23, 169, 240, 243, 261, 314, 320, 322, 323

Angyalaki Görög 253

Apafi Éva 18, 32

Apafi Gergely 18, 32, 51

Apafi Gergely, II. 32

Apafi György 32

Apafi Mihály, I. 6, 8, 11—13, 19, 21, 22, 26—28, 31, 32, 34, 36, 41—47, 49—51, 53,
54, 63, 67, 68, 71, 82, 112, 114—124, 126—128, 133, 144, 147, 156, 161, 163,
164, 180, 182, 194, 197, 198, 200, 201, 205, 212, 213, 236, 239, 242—244, 281,
289, 295, 304, 305, 308—310, 318, 319, 322, 324, 329, 333

Apafi Mihály, II. 23, 32, 289, 326, 333

Apafi Mihályné Bornemisza Anna 3—9, 15, 17—22, 24, 26, 27, 29, 31—33, 35—37, 39—44, 51—54, 57—59, 61—67, 72—75, 77, 80, 87—97, 99—105, 112—125, 127, 129, 130, 133, 135—143, 159, 162, 168, 169, 171—174, 177—179, 182, 183, 187, 188, 191—194, 205—207, 209, 210, 240—244, 258, 259, 263—265, 267, 268, 274—276, 281, 283, 289, 295, 297, 299, 300, 303, 304, 310, 312, 317—320, 322, 323, 326, 329, 331

Apafi Miklós 66

Apahida 111, 222

Apor István 14, 62, 134, 285

Apor Péter 44, 51, 310, 326, 329, 333

Árpás 131

Árapataka 27, 196—199, 316

Asztalos Péterné 256

Bagoly Péterné 85

Bakó Pál 201, 213, 239, 317

Bakó Tamásné ld. Kertész Györgyné

Balás Ilona 31, 51

Balás Istók 250

Balás János 250

Balás Jánosné 249

Balás Margit ld. Rác Jánosné

Balásházi 136, 137

Balázs Mihály 5

Balázs pap 325

Balázs Papné ld. Polyákné Lukács Kata

Balázsfalva 72, 108, 111, 112, 163

Bálintfi Zsigmondné 229

Bálintith Zsigmond 239, 286

Ballagi Aladár 52

Balog Boldizsár 283

Balog István 178

Balog Istvánné 249

Balog Jánosné Szócs Zsófia 253, 254

Balogh László 285

Balogh Mártonné Kis Judit 149

Balogh Mihály 150

Balogh Mihályné Nagy Borbála 150

Ban Mihály 227

Báncsi (Bánosi) Ádám 272, 273

Bánffy Ágnes 29

Bánffy Dénes 8—10, 13—16, 29, 30, 32, 44, 45, 70, 85, 86, 310, 318

Bánffy Dénesné Bornemisza Kata 9, 19, 29, 33, 34, 70, 114, 116, 118, 119, 122, 123,
 126, 132, 133, 146, 173, 174, 177—179, 318
 Bánffy Farkas 14, 77, 163, 217, 223, 285, 310
 Bánffy György 19, 22, 32, 33, 110, 151, 152, 161—166, 239, 284, 286
 Bánffy Györgyné Bethlen Klára 52, 119, 285
 Bánffy Pál 285
 Bánffy Zsigmond 29
 Bánffy Zsigmondné 104, 106
 Bánkúti Imre 333
 Bánosi ld. Báncsi
 Bánya ld. Nagybánya
 Bányai Máténé Székely Kata 84
 Bara Péter 167
 Báránkúti István 254
 Barcsai Ábrahám 285
 Barcsai Ákos 29
 Barcsai Mihály 15, 25, 46, 76, 94, 181
 Barcsainé 167
 Barne Sztánka ld. Hegyes Péterné
 Barót 134
 Barrabás Anna ld. Horváth Andrásné
 Barrabás Péter 23, 67, 68, 144, 145, 180, 308
 Barti Györgyné 203
 Bartha Tamás 230
 Bartha Tamásné Martonosi Borka 70, 196, 229—231, 233, 234, 240, 243, 258, 260,
 319, 320, 323
 Basata János 214
 Bécs 19, 41, 52, 176, 177, 318
 Bekker, Balthasar 30
 Béldi Ákos 82
 Béldi Dávid 13, 155, 156, 202, 204, 317
 Béldi József 13
 Béldi Kelemen 13, 198, 199, 203, 204
 Béldi Pál 4, 8—17, 26, 29—31, 43—46, 53, 58, 60, 69, 70, 86, 94, 196, 199, 200, 202—
 204, 215, 221—223, 227—229, 233—235, 238, 257, 307, 309, 310, 312, 316—
 319, 333
 Béldi Pálné Vitéz Zsuzsanna 3, 4, 13—21, 23, 25—27, 29—31, 46, 49, 51, 69—71,
 76—80, 82, 86, 99, 128, 129, 135, 145—150, 155, 156, 160, 166, 184, 195—197,
 199, 200, 202—205, 207, 208, 214—217, 219—224, 228—231, 234, 235, 237,
 238, 257, 258, 260, 271, 310, 314, 318, 319, 323
 Béldi Zsuzsanna ld. Wesselényi Pálné
 Belényi Zsigmond 45
 Belényiné 81, 217, 221, 223
 Bene János 185, 235, 319

Benedek 91

Benigni, Joseph 5, 71, 87, 98, 115—124, 126, 127, 147, 160, 167, 184, 195, 187, 191, 197, 198, 200, 205, 208, 209, 211, 212, 236, 237, 238, 241, 243, 256—258, 261, 263, 313

Berinczki Jánosné Orosz Anna 220

Bernát uram 156

Berzenczei Márton 113, 283, 286

Bérvei Ferencné Csénte Katalin 218

Bessenyei Balázs né ld. Polyákné

Beszprémi György 228

Beszterce 82, 120, 213, 324

Bethlen 13, 16, 17, 30, 85, 86, 196, 214, 216, 218, 223, 228, 231

Bethlen Elek 46, 162, 214, 215, 281, 283, 286, 287

Bethlen Farkas 12, 45, 46, 58, 71, 74, 307, 309

Bethlen Gergely 46, 65, 122, 134, 135, 181, 185, 215, 216, 229—231, 235, 240, 243, 320

Bethlen Gergelyné 287

Bethlen János 10, 45, 70

Bethlen Jánosné Fekete Klára 45, 232, 233

Bethlen László 216

Bethlen Miklós 9, 10, 12—14, 42, 45, 46, 51, 53, 54, 70, 151, 154, 307, 323, 333

Bethlen Sámuel 285

Bethlenfalvi Mihály 252

Bibo Tamás 199

Biró István 263, 325

Biró Venczel 45, 46, 333

Biró Zsuzsanna ld. Kovács Miklósné

Blaga Demeter 167

Blaga Dragulyné Doma Marinka 240, 243, 261, 313, 314, 320, 322

Bod Péter 4, 44, 326, 327, 333

Bodó Mátyás 50

Bodola (Budilla) 14, 45, 46, 69, 70, 94, 196, 197, 200—205, 237, 317

Bodon ld. *Mezőbodon*

Bodroköziné Szabó Margit 251

Boér György 24, 181, 182, 186, 187, 285, 324

Boér Miklós 247

Boér Miklósné 245, 246

Boér Zsigmond 175, 245, 246, 256

Bolgár Jánosné Csizmadia Anna 218

Bolgárszegi Demeter 247

Bolonya 202

Bonyhai János 19, 135, 136

Bonyhai Sámuel 239, 320

Bonczhida 151, 152, 177, 178

Bora 167
 Borbély Márton 94
 Borbély Tamás 36, 138
 Bornemisza Anna ld. Apafi Mihályné
 Bornemisza Anna ld. Teleki Jánosné
 Bornemisza Kata ld. Bánffy Dénesné
 Bornemisza Pál 43
 Borosjenei Istvánné Somlyai Anna 253
 Borosnyai András 26, 239, 242, 244, 320
 Botos Makaria 232
 Bögözi György 220, 222
Böszörmény 223
Brassó 36, 45, 53, 94, 213, 232
Braunschweig 51
Buda 160, 176, 177
 Budai Ferenc 250
 Budai Mihály 212, 213, 236, 239, 258, 319
 Bugilláné 48, 70, 196, 200, 202—204
 Bujtás László 5
 Bumbe Gergely 230
 Bumbe Gergelyné Vaszile Petka 231
 Bumbe Györgyné Bumbe Has 231
 Bumbe Istvánné (Stephanné, Sztanné) Bumbe Angyelina 70, 196, 229—231, 233, 234, 240, 243, 258, 261, 314, 320, 323
 Busita drabant 196
 Buszul Demeterné Plosa Paraszki 248, 250
 Buthnár Gergelyné Mester Flóra 218, 240, 243, 258, 261, 320, 323
 Búza Mihály 83, 84
 Búza Mihályné Keresztesi Judit 83
 Búzáné 255
 Buzinkai Mihály 239, 320

Capellani Szeiczné Strása Mária 219
 Caraffa 41, 53
Corona ld. *Brassó*
 Cristoph páter 153
 Czecki György 214
Czege 60
 Czelna 158
 Czombordiné 48
 Czigány Demeter 232
 Czigány Demianné Oltyan Anicza 233
 Czigány Lászlóné Kosztin Marika 233

Czigány Vaszile 232
 Czirmai Mihály 224
 Czirmai Mihályné Rosa Ilona 225
 Csáky László 26, 45, 70, 81, 168
 Csákiné 154
 Csapi Ferenc 25, 197, 198
 Csente István 150
 Csente Istvánné Mekési Barbara 150
 Csente János 218
 Csente Kata 217
 Cserei János 45
 Cserei Mihály 6, 12—15, 36, 40, 41, 44—46, 51—53, 329, 333
 Csermeni Mihály 108
 Csiki Zsigmond 239, 320
 Csiszár János 68, 309
 Csizmadia Dávid 253
 Csizmadia Ferencné Kopisa Borka 252
 Csizmadia Istvánné Kalmár Borka 240, 243, 250, 261, 320, 322, 323
 Csizmadia Izpaszné Görög Mária 253
 Csizmadia Miklós 250
 Csizmadia Miklósné 252
 Csuresz (Csürez) Mihályné 251, 254, 255
 Csutak Pál 255
 Csutak Pálné Borzasi Borka 250

Daczó Gábor 285
 Daczó János 9, 240, 260, 320, 323
 Daczó Pálné 119
 Damokos Tamás 45
Danczka 73, 307
 Daniel Ferencné Béldi Judit 319
 Daniel István 26, 239, 240, 319, 320
 Daniel Mihály 260, 285
 Danka Izsák 227
 Darabos Jánosné 245, 248, 250, 251
 Daróczi György 256—258, 318
 Dávid deák 121
 Dávid Leó 129
 Dávid Passarel 129
 Deák Farkas 4, 26, 44—46, 49, 51, 77, 82, 310, 319, 333
 Deák Margit ld. Fióta Miklósné
Debrecen 51, 63, 120, 136, 138, 315, 330
 Debreczeni 46

Debreczeni Pál 67, 68, 71, 308, 309
 Deczei István 287
Decse 226
 Demjén János 17, 215
 Dénes (Dienes) Györgyné Fazakas Zsófia 225, 226, 240, 243, 258, 261, 320, 323
 Dersi Istvánné Szombatfalvi Annok 250
Dés (Deés) 24, 82—87, 109, 170, 171, 190, 213, 219, 224
 Dési János 221
 Dési Márton 41, 54, 285, 286
 Détsei István 285
Déva 4, 29, 43, 139
 Dévai Miklósné Sáfár Margit 149
Devecser 85
 Diana szolgálólány 219
 Dienes ld. Dénes
 Dobai János 20, 144, 145, 147, 201, 213, 239, 317, 320
 Dobai József 213
 Dobai Péter 213
 Dobolyi János 16, 82, 86
 Dobsa Juon 232
 Doma Marinka ld. Blaga Dragulyné
 Dorko ld. Kertész Péterné
 Dósa Elek 51
 Dósa Tamás 260
 Drabantné ld. Simon Bernátné
Drág 274
 Dragán Görögné Anuczana 248
 Dragulyné ld. Blaga Dragulyné
 Drauth (Druth) Georg 202
 Dunod, Antidius 41
 Durko ld. Kertész Péterné
 Durko Jakabné ld. Kertész Péterné

Ebeni István 90
 Ebeni Orsolya ld. Kovács Istvánné
Ebesfalva 44, 54, 60, 66, 67, 69, 70, 80, 93, 94, 98, 99, 117, 122, 125—127, 131, 132, 152, 180, 242, 276, 282, 283, 304, 312
 Ecsedi Istvánné ld. Csizmadia Istvánné
Egerbegy 231
Egrespatak 170
Enyed ld. *Nagyenyed*
 Enyedi Gál 45
 Enyedi Györgyné Annok 248

Enyedi Sámuel 239, 320

Eőr 84

Eötvös ld. Ötvös

Eperjes 72, 281

Erkedi Márton 160

Erzsók, szolgálólány 223

Fabján Márton 254

Fabján Mártonné Santa Annok 253

Fajger uram 93

Farkas István 68, 308

Farkas Mihály 68, 246, 308

Farkas Mihályné Incze Anna 222

Fazakas Dánielné Ilona 255

Fazakas Mihály 227

Fazakas Mihályné Cseka Anna 216

Fazakas Zsófia ld. Dénes Györgyné

Fazakas Pál 251

Fehérvár ld. *Gyulafehérvár*

Fejéregyházi Istvánné 252

Fekete János 224

Fekete Jánosné 251

Fekete Klára ld. Bethlen Jánosné

Feled 214

Feleki Jánosné Barla Kata 254

Felföldi Györgyné Veres Anna 252—255

Felsőszombatfalvi Sztanczul 253

Felvinczi Zsigmond 135, 285

Fere Vaszilie 232

Ferenczi Márton 152, 153

Fiátfalva 168

Filek 128

Fileki Mihály 218, 228

Fióta Jánosné Horváth Zsófia 257, 258, 261, 317, 318, 322, 324

Fióta Miklósné Deák Margit 70, 248, 261, 317, 322, 324

Fodor Gergelyné Gegesi Judit 235

Fodor Szőcsné 253

Fodor uram 154, 155

Fogarás 36, 40, 49, 53, 57—59, 61, 62, 68, 70, 106, 107, 120, 129, 130, 131, 177, 180—
183, 185, 196, 213, 218, 219, 221, 236, 245, 249, 251, 253, 254, 256, 257, 264,
265, 276, 277, 322, 324

Földvári Ferenc 285

Fráter István 57, 58, 61, 72, 73, 75, 77, 94, 97, 100, 129, 139, 141, 142, 168, 173, 182,
183, 192, 268, 285
Francisco ld. Olasz Ferenc
Füzes ld. Ördögősfüzes

Gál György 200
Gal Jounné Todora 204
Galambfalvi János 198, 200, 201, 205, 213, 239, 317, 320
Gálfalva 20, 140, 141, 145, 193, 194, 197, 202, 213, 214, 316
Gálfalvi Gergely 213
Gálfi Pál 213, 239, 320
Gaszpor István 198
Gazda Mekimet 129
Gerébné 221
Gerend 71, 146, 158
Géres 71
Gergely diák 107
Gergely András 224
Gergely Andrásné Foris Anna 227
Gergely Mártonné 252
Gergely Sámuel 329, 334
Gerla ld. Szamosújvár
Gernyeszeg 206—208, 210, 275, 276, 290
Ghillányi Gergelyné Apafi Anna 19, 34, 37, 52, 93, 114—116, 118, 119, 122, 123,
126, 132, 133, 158
Girot 101
Gombás (Gombos) Mihály 101, 148, 221
Gombás Mihályné 84
Gombkötő Istvánné Asztalos Rebeka 250, 252
Gombkötő Izsák 128
Gombkötő Jakabné Szeredaheli Rebeka 252
Gorgonya Sztan 247
Görcsön 274
Göreg Sztanné Mária 251
Görgény 17, 19, 21, 23—27, 34, 131, 133—138, 141, 169, 175, 182—187, 192, 198,
207—211, 222, 233, 239, 240, 242, 243, 245, 256, 257, 260, 314, 315, 318, 320,
321, 323, 324
Görgényi Todor 233
Görgényszentimre 59, 60, 141, 197, 198, 210, 211
Görög Anucza 248, 251
Görög Borka 252, 254, 255
Görög Draganné 248, 322
Görög Nikolai 248

Görög Sztoja 251
 Görög Tamásné 248, 252, 254, 322
 Greb János 199
 Gulácsi iródeák 22, 165
 Gulácsi Jánosné Czolosvári Mária 149
 Gunesch, Andreas 3, 4, 39, 43, 44, 53, 54, 327
 Gyalai Istvánné Portörő Annok 253
Gyalu 179
 Gyarmathi János 70
Gyékényes 227
Gyères 268, 270, 272, 273
 Gyerőfi György 170, 239
Gyógy 146, 158, 159, 196, 316
 Gyógy Istvánné Csoma Katalin 149
 Győrfi Jánosné Szabó Erzsébet 219
 György cigány 245
 Györkei 57, 61
Gyulafehérvár 32, 63, 64, 66, 69, 70, 77, 80—82, 87—93, 95, 96, 100, 102, 103, 108—
 110, 128, 135, 136, 141—143, 156—159, 161—165, 171—176, 178, 196, 205—
 207, 209, 210, 212, 213, 235—239, 241, 242, 251, 274, 309, 321
 Gyulai Sándor 268
 Gyulafi uram 21, 111, 158, 254
 Gyulafi László 239, 285, 313
 Gyuricza 119, 121
 Gyurma 119

Hacz Szimjurana 232
Hadad 20, 47, 71, 146
Hagymás ld. *Oláhhagymás*
Halle 44
 Haller János 45, 70, 174, 227
 Haller Pál 181, 227, 228
 Haller Pálné 287
 Haranglábi Zsigmond 260
 Haszte Ilinka ld. Puskás Bertalanné
Hátszeg (Haczek) 94
Hatvan 127
Havadtó 70, 235
 Havasalyi János 220
 Havasalyi Péterné Kovács Ilona 229
 Hedri uram 61
 Hegedűs cigány 246
 Hegedűs Horvát cigányné 250

Hegedűs Horvátné Mária 245, 246, 247
 Hegedűs Jánosné Fazakas Barbara 83
 Hegyes András 210
 Hegyes Péterné Barne Sztánka 21, 230, 232, 240, 243, 258, 261, 313, 320, 323
 Hegyesi András 184, 186, 187, 211, 212, 314, 331
 Hegyesi István 25, 197, 201, 212, 213, 240, 242, 262, 315, 316, 319, 320, 324, 325
 Hegyesi Mihály 26, 134, 184, 201, 213, 239, 242—244, 317
 Hemet Constantinusné Varga Zsófia 250
 Herepei János 333
 Herpályi Gáspárné Zöldi Katalin 15, 28, 31, 46, 69, 70, 183—187, 195, 207, 208, 229,
 237, 240, 242, 258, 260, 262, 314, 320, 322, 323, 325
Hesdát (Szamoshesdát) 222
 Hetekás Fülöp 234
 Hiripi Borka 85
 Homonnai Betti 52
Homosdorf 326
 Honcz Tamásné Nagy Katalin 216
 Horti István 41, 54
 Horvát cigány 250
 Horvát cigányné 247, 248
 Horvát János 184—187, 209, 258
 Horvát Márton 235
 Horvát Miklós 285
 Horváth Andrásné Barrabás Anna 14, 15, 29, 46, 67, 69, 254, 331
 Horváth Ferenc 287
 Horváth Iván 5
 Horváth János 24, 69
 Hosúl Jonasko 246
 Hosszú Simon 218
 Hosszú Simonné Lengyel Ilona 218
Hunyad 62, 160, 167, 275
 Hunyadi uram 171
Huszt 62, 73, 170, 192
 Huszti György 235

Ikaffalvi János 21, 148, 151, 223
Ilyén 196, 197, 316
 Illyei László 68, 308
 Inczédi György 252, 285
 Inczédi Györgyné 83
 Inczédi Mihály 7, 21, 45, 53, 54, 120, 157—159, 163, 175, 285
 Inczédi Pál 7, 41, 45, 165, 333
 Inczédi Péter 7

Isak Leó 129
Ispán Ferenc 153
Ivánka 219
Iza Ilona ld. Makfalvi Jánosné

Jakab, szolgáló 235
Jakab Durkó ld. Kertész Péterné
Jakab Elek 40, 53, 326
Jakob Benedekné Török Erzsébet 203
Jákob Funes 129
Jankovich Miklós 330
Jankovics József 5, 333
János, deák 70
János, inas 69, 191
János, szakács 81
Jászvására 168
Jaxai 184
Jenei Mózes 118, 125, 133, 135
Jó Mihály 226
Jósika Gábor 285

Kakas Péter 81
Kállai, szolga 24, 183, 185, 186
Kállainé 186
Kalmár Borbála ld. Csizmadia Istvánné
Kálnaki Farkas 239, 285
Kálnaki Sámuel 239
Kálnoki Bálint 45
Kalugyer Kosztinné Popa Nasztasie 233
Kamuthi Borbála 13
Kápolnási 81
Kapy Erzsébet 214
Kapy György 11, 29, 45, 60, 307
Karafa ld. Caraffa
Kardos uram 183
Karko 158
Károly László 181
Károlyi Gáspár 324
Károlyi Mihály 152
Kassa 170, 223
Kassai uram 102
Kassai Zsigmond 249

Katona 113, 127
Katona Mihály 134
Kecse György 231
Kecsetszilvás 185, 225
Kecskemét 181
Kecskeméti W. Péter 52
Kecskés Istvánné Végh Ilona 216
Keczeli 57, 61
Kegyes Andrásné Kerekes Kata 85
Kékes 173, 174
Kemény Boldizsár 265, 285
Kemény János 239, 285
Kemény Jánosné 128, 169, 172
Kemény József 101, 140, 330
Kemény Simonné 175, 176
Kende Gábor 19, 135, 139, 152, 285
Kende Klára 19, 20, 25, 135, 144, 145, 147, 196, 232, 233, 237, 312, 313, 316, 331
Kendefi János 285
Kendefiné 276
Kendilóna 227, 228
Kenéz Győző 5, 309, 317, 321, 322, 324
Kérei Márton 182
Kerekes András 249, 250
Kerekes Andrásné Mária 249, 252
Kerekes János 225
Kerekes Jánosné Nagy Márta 226
Kerekes Mariánné Szántó Petka 230
Kerekes Márton 226
Kerekes Mártonné Pap Zsófia 252
Keresd 70
Keresztes Andor (András) 83—85
Keresztesi Sámuel 239, 285
Keresztúri István 17, 20, 47, 99, 100, 142, 217
Keresztúri Istvánné Pápai Anna 217
Kéri Gergely 85
Kerner Kata 218
Kerner Zachariás 218
Kerner Zachariásné Selyem Barbara 217—223, 240, 243, 258, 260, 318, 320, 323
Kertész Gergelyné 219—224
Kertész Györgyné Gődre Ilona (Bakó Tamásné) 199, 200, 218, 219
Kertész István 150
Kertész Jánosné 250—252, 254—256
Kertész Nisztor 220
Kertész Péterné Jakab Dorkó 217—223, 240, 243, 258, 260, 318, 320, 323

Keserű Bálint 5, 333
 Kis András 149
 Kis Andrásné Szilágy Anna 150
 Kis Demeterné Száva Ilona 150
 Kis János 235
 Kis Mihályné Szabó Barbara 184, 186, 235, 236, 240, 243, 258, 260, 314, 320, 323
 Klobusiczki Pál 139
 Kocsis Jánosné Tamási Margit 150
 Kolosvári Sándor 333.
Kolozsvár 9, 20—22, 36, 37, 49, 51, 52, 64, 71, 72, 81, 90, 91, 97, 114, 116, 139, 145, 146, 151, 153—155, 160, 166, 167, 171, 196, 213, 225, 226, 228, 229, 266, 267, 283, 299, 323, 324, 326, 330, 333, 334
Komána 94, 95
 Komány Görögné 248
 Komáromy Andor 3, 4, 43, 44, 333
 Komáromi János, Szántai 22, 165, 185, 197, 208, 212
Komlód 16, 86, 234
 Koncz József 46, 48
 Konicz László 234
Konstantinápoly 66
 Kopaczanul Opra 246
 Kopaczan Opráné Szamfira 248
 Kopas Mihályné Akhim Todoszia 233
 Kornis Gáspár 70, 309
 Kosztan Moldovan 232
 Kotzy Sámuel 35
 Kovács András 86
 Kovács Gergely 219, 222
 Kovács István 91, 228, 235
 Kovács Istvánné Ébeni Orsolya 17, 21, 22, 160, 166, 167, 183—186, 195, 208, 217, 228, 240, 243, 257, 258, 260, 311, 313, 314, 318, 320, 322, 323
 Kovács Istvánné Fazekas Erzsébet 149
 Kovács János 220, 222
 Kovács Jánosné Veres Mária 252
 Kovács József 220
 Kovács Mihályné Csátlos Anna 150
 Kovács Miklósné Biró Zsuzsanna 21, 148—150, 218, 222, 240, 243, 258, 260, 320, 323
 Kovásznai Jánosné Palló Kata 250
Kőhalom 213
 Kökényesdi uram 74
 Kölcseiné 210
 ifj. Köleséri Sámuel 41, 293
 Köpeczi János 33, 34, 36, 41, 57, 59, 74, 89—92, 94, 95, 103, 134, 174, 180, 192

Körmendi János 16, 82, 87
Kötélverő Jánosné 249, 250
Kővár 12, 62—65, 97, 99, 109, 170, 213, 307
Krácza, szolgáló 248
Kubinyi uram 181
Kulini Nagy Benő 51
Kun Boldizsár 225
Kun Miklós 214
Kurtán János 81
Kürliné 48

Lajos, XIV. 10
Lakatos András 223, 249—251, 253
Lakatos Anna 252, 254
Lakatos Görög Mihályné 255
Lakatos István 220, 251
Latzkovits Miklós 5, 44
Lakatos Mihályné Szabó Erzsébet 218
Lakatos Raduly 249
Lakó Elemér 52
Lakodi Jánosné 255
László Istvánné Gogan Anna 83
Lázár István 45, 70
Lázár István Dávid 5
Lénárt Anna 226
Lénárt Ilona ld. Makfalvi Jánosné
Lénárt István 225
Lénárt Istvánné Boros Erzsébet 226
Lénárt János 226
Lénárt Jánosné 225
Lengyel György 217, 221
Lészai István 245, 256
Ligethi Jánosné Puskás Katalin 220
Lódingcsináló Gligoriáné Angyelica 247
Lokodi János 256
Lorántffy Zsuzsanna 85, 86, 289, 304, 310
Luczai András 245, 246, 287
Lugasi Ferenc 110, 260
Lumul Juonné 196

Macskási Boldizsár 260
Macskási Imre 232, 233

Magyarországi Mártonné Nagy Zsófia 150
 Magyarországi Mihály 150, 224
 Magyarországi Mihályné Nagy Katalin 150
 Magyary-Kossa Gyula 37, 51, 52, 310, 333
 Majtynyi Ferenc 41, 298
 Makai János 245, 256
 Makai Mihály 167
 Makfalvi Jánosné (Törpeni) Lénárt Ilona 16, 20, 22, 28, 83, 85, 86, 146, 166, 196,
 214—216, 218, 222—229, 238, 240, 243, 258, 263, 310, 313—316, 318, 320,
 324, 325
 Márdokhéus Sámuel 128
 Mária, szolgálólány 217, 221—224, 252
 Markocsán úram 140
 Maróthi György 213, 239, 320
 Marosvásárhely 67—69, 213, 240, 241, 243, 262, 309, 321
 Márton deák 207, 257
 Máté deák 218, 219, 221
 Máté Manyné 246—248, 250
 Maxai Ferenc 285
 Medgyes 36, 64, 213, 263, 264
 Méhes 21, 113—115
 Melczer István 253, 254
 Meleg György 200
 Menyhárt János 165, 169
 Mester Flóra ld. Buthnár Gergelyné
 Mester Miklósné 253
 Mészáros Demeter 150
 Mészáros Demeterné Miklós Barbara 150
 Mészáros Györgyné Berta Katalin 150
 Mészárosné Alde 253
 Mészárosné Juon 253
 Mezőbodon 27, 69, 70, 196, 197, 229—235, 237, 240, 243, 320
 Mezőszakáll 230, 232, 233, 240, 243
 Mezőszengyel 231
 Mihály cigány 245
 Mikes Kelemen 23, 45, 48, 70, 114, 135, 143, 167, 168, 180, 181, 202—204, 237
 Mikes Mihály 285
 Mikes Pál 285
 Miklós János 249
 Miklós Jánosné 249
 Miklós mesterné 253
 Mikoláné 154
 Misztótfalusi Kis Miklós 326
 Mocsa 138

Mojszi Georg 248
Moldovan Kosztan 232
Moldovan Kosztané Juonna 233
Moldovan Lászlóné Todoszia 232
Moldovan Péter 232
Molnár Miklósné Sándor Zsófia 150
Molnár Györgyné 253
Molnár Jánosné Nyaga 246
Molnár Mihály 249
Molnár Mihályné 252
Monok István 5, 44
Möller, Johann 307
Murányi Jánosné Nagy Judit 183, 186, 240, 243, 260, 314, 320, 322, 323
Murkan Péterné Abram Maria 233
Murzáné 252
Müller, Friedrich 51

Nadányi János 35, 37, 52, 53, 333
Nagy Andrásné alias Szabó Ambrusné 196
Nagy Andrásné Magyar Zsófia 227
Nagy Balás Margit ld. Rácz Jánosné
Nagy Bálint 186
Nagy Ferencné 146
Nagy Géza 334
Nagy Gyula 334
Nagy István 84, 157, 285
Nagy Judit ld. Murányi Jánosné
Nagy Miklós 173
Nagyari József 22, 41, 54, 161, 163, 285
Nagybánya 65
Nagyenyed 94, 143, 144, 165, 166, 213
Nagyidai uram 91
Nagysajó 183, 184
Nagysink 110, 213, 253, 254
Nagyszeben 36, 37, 40, 59, 64, 94, 98, 140, 173, 213, 258—260, 275, 307, 326
Nagyvárad 6, 160
Nalácz András 108, 285, 314
Nalácz György 285
Nalácz István 7, 8, 17—19, 23, 24, 28, 33, 34, 44, 45, 47, 50, 64, 67, 92—94, 98, 99,
106—109, 111, 112, 134, 135, 174—176, 180, 181, 259, 314, 326
Nemes János 14, 45, 46, 168, 199, 200, 333
Némethi ld. *Szamosújvárnémethi*
Némethi uram 165, 166, 314

Némethi Mihály 299
Némethné ld. Simon Bernátné
Nikodi uram 283
Nitrainé 251
Nyágh Juon 233
Nyamczul Juon 248
Nyén 204

Oláh Gergelyné 185, 219, 252
Oláhhagymás 21, 160, 167, 240, 320
Olasz Ferenc (Francisco) 21, 23, 152, 158, 160, 167, 169, 170, 313
Omicsinki Borbála ld. Simon Bernátné
Ormán 101, 167
Orosz Sándor 150
Orosz Sándorné Simon Ilona 150
Óvári Kelemen 333
Ördögősfüzes 196, 224
Örményes 173
Ötvös Péterné 249

Padujan Mitréné Haczaganul Nade 233
Pál deák 85
Pál György 214, 216
Paládi János 224
Pallagi 121
Panajot, portai főtolmács 10
Pankrätius, Michael 36, 140, 154, 155, 263, 264, 307, 308
Panniti János 68, 308
Pannonhalma 330
Pap Ferenc 121, 125
Pap János 268, 270
Pápai Ferenc 285
Pápai Páriz Ferenc 4, 35—38, 41, 50—52, 63, 64, 74, 89, 128, 143, 144, 304, 307, 326, 327, 334
Pápai Páriz Imre 50
Paraszki ld. Buszul Demeterné
Paratelj 244
Paskó Kristóf 11, 45, 202, 203
Pásztóhi György 212, 213, 236, 239, 258, 319
Pataki uram 167
Pataki István 41, 54, 285
Paur-Kötélverő ld. Kötélverő

Pavel Pavul 233
Pécs 319
 Pécsi Sámuel 151, 198, 200, 201, 205, 213, 239, 317, 320
 Pekri Lőrinc 143, 144, 239
 Pernyeszi Zsigmond 34, 110, 158, 312
 Perpeti István 225, 228
Pest 176, 319
 Péter Anna 229
 Péter Balázsné Csodo Margit 204
 Petki János 239, 245
 Petrás cigányné 245—247
 Petraskó cigányné 250
 Petri János 213
 Pétsi András 36, 151, 153, 308
 Pocsai Ferenc 16, 21, 82, 160, 313
Pocstelke 81
 Pohárnok János 64
 Pokoly József 316
 Polyák Péterné Tatár Barbara 216
 Polyákné (Balázs Papné) Lukács Katalin 16, 22, 23, 28, 163, 166, 171, 214—216,
 228, 238, 240, 243, 258, 260, 263, 313, 314, 320, 323, 325
 Polyik János 21, 22, 47, 139, 160, 166, 167
 Porkul Jovon 253
 Porkul Oprané 253
Porumbák 40, 62
 Pothering 63
Pozsony 50
Pörpen ld. *Törpen*
Prázsmár 45
 Prekup Jovon 246
 Prónai István 68, 308
 Pruszkai János 14
 Purczelye Opra 246
 Puskás Bertalanné Haszte Ilinka 240, 243, 254, 261, 320, 322, 323
 Pünköstiné 203
 Püspöki Péter 28, 41, 262, 300, 303, 324

Rác Jánosné Nagy Margit (Nagy Balás Margit) 17, 22, 57, 90, 97, 167, 240, 243,
 261, 311, 314, 320, 322, 323
 Rádi 94
Radnót 34, 72—75, 96, 97, 111, 113—125, 127, 132, 138, 168, 169, 187—193, 196,
 267, 268, 312
Radnótfája 185

Rádóczy Gyula 52
 Rákóczi Ferenc, II. 49
 Rákóczi György, I. 13
 Rákóczi György, II. 6, 11, 219, 222, 289
 Rákosi Ferenc 253
 Rátonyiné 217
 Régheni János 90
 Réthy László 316
 Rétyi Péter 322, 334
 Rhédei Ferenc 19, 21, 29, 30, 45, 47, 51, 64, 111, 137, 139, 151, 153—155, 271, 326
 Rhédei Ferencné Serédi Zsófia 29, 30, 266—268, 270—272, 274, 326
 Rhédei Istvánné 30, 269, 272
 Rhédei János 154, 239
 Rhédei László 29
 Rosnyai Istvánné Antal Ilona 150
 Rosondai Andrásné Fejér Sára 251, 252, 255
 Rozsnyai Dávid 16, 46, 47, 312
 Ruzs Jánosné Hanke Flóra 231

Saárközi György 84, 85
 Saárközi Györgyné Turi Anna 84, 85
 Saárközi (Sárközi) István 67, 68, 71 308, 309
Sámsond 98
 Sándor deák 85
 Sándor Pál 53
 Sánta Anna 254
 Saponare 139, 152
 Sára, szolgálólány 185
 Sárosi Zsigmond 287
Sárospatak 54, 330
 Sárvári Györgyné Ács Kata 251
 Sárváry Elek 51
 Schmeitzel, Martin 4, 28, 43, 44-
 Schram Ferenc 3, 43, 334
 Sebestyén János 148, 223
 Sebestyén Jánosné Csoma Zsófia 149
 Sebestyén Mártonné Kis Katalin 149
 Sebestyén Mihály 21, 148, 151, 223, 227, 318
 Sebestyén Pál 149
 Sebestyén Pálné Nagy Erzsébet 149
Segesvár 213, 231
 Selyem Borka ld. Kerner Zachariásné
 Serédi Benedekné 217, 228

Serédi Zsófia ld. Rhédei Ferencné
 Serényi Istvánné Gergely Ilona 228
 Serényi Miklósné 196
 Simen Mihály 201, 317
 Simion Györgyné 248
 Simon Bernát 208, 211
 Simon Bernátné Omicsinki Borbála 39, 184, 207, 208, 211, 212, 240, 243, 261, 315,
 319, 320, 322, 323
 Simonfi Mihály 28, 262, 263, 324, 325
Sink ld. *Nagysink*
 Sobieski, Jan 10
Sólyomkő 21, 184, 323
 Sombori 63
Somlyó 152, 169, 170
Sorostély 104, 105
 Sothi János 23, 86, 170, 171
 Stépán ld. Sztépán
 Stir Gábrriel 226
 Storumberk (Starhemberg, Maximilian herceg) 176, 177
 Sütő Anucza 247, 248
 Sütő Gergely 230
 Sütő György 230, 233
 Sütő Mihályné 249
 Sütő Péter 247
 Süveges Ádámné Tompa Margit 254
 Süveges Barb 247
 Süveges Bukur 248
 Süveges Fodor 248
 Süveges Jakab 247
 Süveges Jakabné Mária 248
 Süveges Olaikulné Toika 247
 Süveges Paraszkvivné Mina 248
 Süveges Preda 248
 Süvöltyös Jakabné Gáspár Margit 203, 204

Szablyár Ferenc 51
 Szabó Ambrus 215
 Szabó Ambrusné Bálint Ilona 202, 237
 Szabó András 250, 251, 253
 Szabó Barbara ld. Kis Mihályné
 Szabó Borka 70
 Szabó István 215
 Szabó Istvánné Pálmihály Katalin 216

Szabó János 309
 Szabó Károly 49, 52, 334
 Szabó Kristófné Orbán Annok 249
 Szabó Márton 149
 Szabó Mártonné Borbély Zsuzsanna 150, 218
 Szabó Mihály 250, 251, 254
 Szabó Mihályné Hegedűs Ilona 85
 Szabó Miklós 84
 Szabó Miklósné Csehi Anna 84
 Szabó Péter 235
 Szabó Péterné 70
 Szabóné 271
 Szacali 112
 Szádeczky Béla 5, 44, 53, 283, 285, 313, 316, 317, 322—324, 326, 330, 332
 Szádeczky Lajos 54, 333, 334
 Szakács Jakabné 254
 Szakács Péterné 247
 Szakáll ld. *Mezőszakáll*
 Szakatura 20, 144, 145
 Szalma Andrásné Fodor Katalin 235
 Szamosújvár (*Gerla*) 9, 12, 14, 16, 20, 21, 26, 27, 34, 46, 47, 70, 76—78, 97, 99, 100,
 101, 112, 113, 125, 127—129, 148, 155, 160, 167, 184, 185, 196, 217—222, 224,
 240, 243, 312, 316, 318, 320, 323
 Szamosújvár-Némethi 19, 21, 146, 148, 151, 196, 222—224, 318
 Szántai Komáromi ld. Komáromi
 Szántó Miklós 230
 Szántó Miklósné Tót Ilona 231
 Szántó Péterné Cséd Judit 231
 Száraz Péter 167
 Szász Jovon 248
 Szász Márton 70, 318
 Szászsebes 213
 Szászváros 154, 155, 213
 Szathmár 45, 139, 152, 186, 315
 Szathmári Cosztin 221
 Szathmári István 218
 Szathmári Istvánné Puskás Ilona 217, 218
 Száva Dobro 232
 Szeben ld. *Nagyszeben*
 Szegedi András 245
 Szegedi György 232
 Szegedi János 239, 320
 Szeghalmi uram 62, 100
 Székely István 132, 146, 196, 255

Székely László 7, 13, 45, 46, 52, 81, 181, 285, 286, 310
 Székely Mózes 178
 Székelyné ld. Kis Mihályné
 Szenczi uram 93
Szentágota 253
Szentgyörgy 268
 Szentgyörgyi Mihály 46, 80, 81, 127, 310
Szentimre ld. *Görgényszentimre*
 Szentiványi Sámuel 239
Szentkirály 96
 Szentmihályfalvai Mózes 239, 320
 Szentpáliné 29
Szentpéter 155, 171
Széplak 219
Szerdahely 213
 Szerémi Mihály 167
 Szerémi Mihályné 314, 315
 Szescsoran Jovonné Mária 247
 Szescsori uram 119, 127
Szeszarma 215
 Szijgyártó Márton 229
 Szijgyártó Mártonné Hermán Margit 229
 Szilágy István 149
 Szilágy Istvánné Csoma Erzsébet 149
 Szilágy Mihály 150
 Szilágyi Mihály 24, 183, 185, 186, 315
 Szilágyi Sándor 25, 313, 319, 333
 Szilágyi Szavulné Chiron Ilona 231
 Szilvási Bálint 45
 Szir Demeterné Bota Nede 233
 Szir Péter 232
 Szir Péterné Palocsán Mária 232
 Szlatky Mária 52
 Szocs Vaszil 233
Szováta 232
 Szöcs Istvánné Trapodi Anna 228
 Szöcs Istvánné Kovács Anna 249—255, 324
 Szöcs János 250
 Szöcs Péterné Bödő Erzsók 254
 Szöcs Sára 254
 Szöcs Tamás 252
 Sztajkul Andrékané Bukura 204
 Sztancsel uram 166

Sztépán János 207, 208, 235, 258, 331
Szűcs Péter 69, 309

Tabak Ilyené Cristina 247

Tabak Komány 247

Tabak Kományné Armanka 247

Tabak Kományné Jesa 248

Tabak Manyné Sztanka 247

Tabakuļ Jovonné Mária 246

Tagányi Károly 316

Takács István 40, 53

Takács Mihály 17, 215

Tanyai Éva 253

Tanyainé 253

Tarpai Mihály 253

Tarsoly Péterné Sárközi Sára 229

Técsi János 30

Telegdi Benjámin 20, 144, 145, 147, 201, 213, 239, 317, 319

Teleki Gáspár 68

Teleki Jánosné Barla Kata 252

Teleki Jánosné Bornemisza Anna 59, 60

Teleki József 41, 295

Teleki László 41, 294

Teleki Mihály 7, 9—14, 16—31, 32—34, 36, 38, 40, 41, 44—48, 50—52, 57—59, 61—67, 71—75, 77, 78, 80, 87—113, 124, 125, 129—134, 136—138, 141—143, 151, 153—183, 185—189, 191—194, 205—211, 235, 241—244, 256—259, 264—268, 270—272, 274—277, 286, 287, 307, 308, 310—312, 314—318, 323, 326, 329, 334

Teleki Mihályné Veér Judit 18, 19, 33, 37, 52, 95, 96, 109, 120, 130, 162, 192, 193, 275, 276, 285, 287, 317

Teleki Pál 30, 41, 88, 297

Teleki Sámuel 329

Teleki Sándor 41, 105, 265, 297, 329, 333

Teleky Gáspár 68, 308

Teremi András 113

Teutsch, Andreas 31

Thaly Kálmán 49

Tholdalagi András 78, 79

Tholdalagi János 16, 17, 27, 49, 76, 87, 115, 214, 239, 287, 311, 330

Tholdalagi Jánosné Kapi Erzsébet 214

Tholnai, orvos 151

Thorda 213

Thót János 86

Thót Jánosné 86
 Thököly Imre 23, 25, 46, 49, 62, 106, 139, 154, 158, 168, 170, 181, 307
 Timár Bukurné Anka 248
 Timár Dragomir 246
 Timár István 246
 Timár Jakabné Linka 246
 Timár János 245
 Timár Jovon 248
 Timár Jovonné Mária 246
 Timár Lyené Bukura 248
 Timár Mária 246
 Timár Opráné Mária 247
 Timár Péter 248
 Timár Péterné Sztanka 247
 Timár Petrásné Mária 248
 Timár Zacharia 246
 Timon Samuel 43
 Tisza uram 185
 Todor Györgyné Oláh Anna 202
 Todorán Juon 233
 Tofeus Mihály 3, 7, 18, 22, 23, 37—39, 43, 44, 47, 48, 52, 97, 163, 165, 166, 311, 334
 Toldiné 186
 Tolnai Pál 239, 320
 Toma Szyop 232
 Topoltága Opráné 199, 200
Ó-Torda 229
 Tornyai Péter 143
 Toroczkai István 286
 Toroczkai Mihály 285
 Tóth Ernő 333
Tótháza 106
Törpen (Pörpen) 84, 146, 224, 225, 227, 320
 Törpeni Ilona ld. Makfalvi Jánosné
 Tövissi Dániel 239, 320
 Trausch, Joseph 53
 Trócsányi Zsolt 5, 44, 45, 49, 334
 Trombitás István 223
 Trombitás Literati András 223
 Tudományos Ilona ld. Makfalvi Jánosné
 Turk Luka 233
 Turk Volfgang 229
 Turzai 116, 121, 123, 138

Ugrai Gergely 16, 86, 166
Ugron Ferenc 283, 285
Újegyháza 213
Ungar Péter 216
Unglér Jánosné Kötélverő Erzsébet 229
Ursutiu, Maria 334
Uzon 45, 69, 196, 197, 203; 204; 316

Vác 176
Vadasd 70
Vajda László 143, 158, 159, 207, 235, 256
Vajda Péter 77, 92, 158
Vajdáné 104
Vámos Istvánné Gábor Margit 83
Várad ld. *Nagyvárad*
Váradi Mátyás 36
Várallyai István 54
Varga János 228
Varga Markosné 251
Varga Mártonné Csoma Ilona 149
Varga Pál 254, 255
Varga Pálné 254—255
Varga Péterné 254, 255
Varjas Béla 41, 54, 299
R. Várkonyi Ágnes 5, 334
Vas György 285, 287
Vas István 185
Vas János 60
Vas Jánosné 217
Vass György, Czegei 21, 32, 44, 48, 51, 334
Vass László, Czegei 334
Vay Mihály 285
Veér György 224, 227
Veér Judit ld. Teleki Mihályné
Végh Mihályné Sigmond Erzsik 85
Végh Pál 254
Végh Pálné Osvát Anna 254
Vér György 86
Veres Anna 252, 253
Veres Ferenc 255

Veres Jánosné Kis Barbara 149
Veres Máténé Dévai Judit 217
Veres Mártonné 222, 223
Veres Péter 248, 252, 322
Veres uram 285
Vészi István 185, 186
Vette, Georg 37, 307, 311
Viczei Péter 90
Vincz ld. *Alvincz*
Vinczelér István 230
Vinczelér Mihály 229, 233
Vinczelér Mihályné 230
Vinczi Jánosné Takács Borka 84, 85
Vinkler János 319
Vinter János 216
Viski 172
Vitéz Gáborné 80
Vitéz György 13
Vitéz Zsuzsanna ld. Béldi Pálné
Voncsa, szolgáló 167

Wagner 43
Werbőczy István 27, 315
Wesselényi Lászlóné 93
Wesselényi Pál 9, 13, 20, 47, 48, 111, 326
Wesselényi Pálné Béldi Zsuzsanna 13, 20, 25, 26, 31, 47, 48, 71, 72, 145, 146, 196,
217, 310, 316
Weszprémi István 51, 52, 307, 334
V. Windisch Éva 333

Zabola 167, 168
Zilahi, prédikátor 196
Zólyomi Miklós 8, 44, 45
Zöldi Demeter 183
Zöldi Katalin ld. Herpályi Gáspárné
Zöldi uram 186
Zsidó János 81

ZUSAMMENFASSUNG

Die Verzauberung von der Fürstin Anna Bornemisza

Hexen in den politischen Kämpfen Siebenbürgens

1678—1688

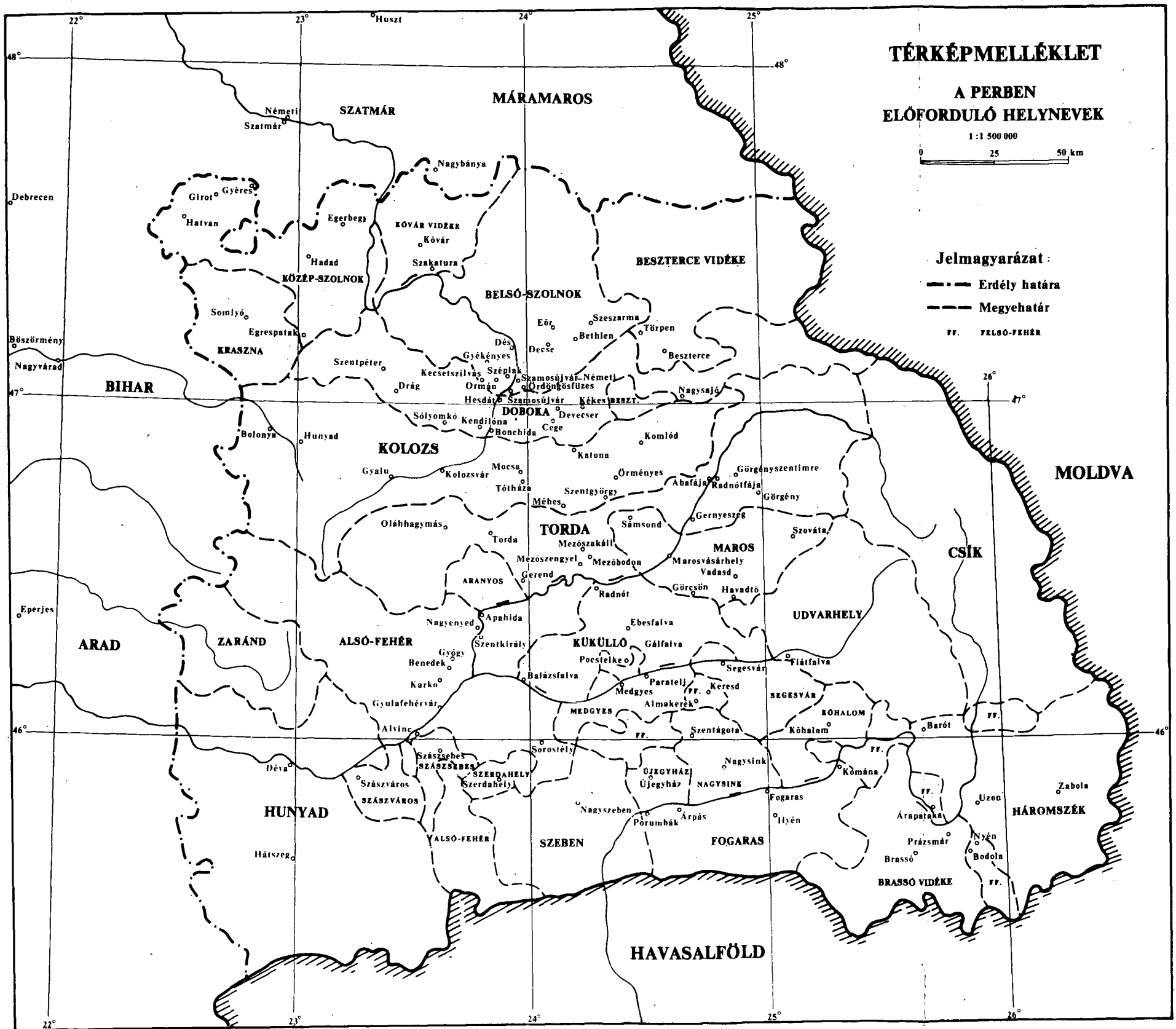
In diesem Band der Serie *Materialien zur Geschichte der Geistesströmungen des 16—18. Jhs in Ungarn* werden neue Quellen der politischen Geschichte von Siebenbürgen veröffentlicht. Der zur damaligen Zeit berühmte und auch heute noch weit diskutierte Hexenprozess des 17. Jahrhunderts in Siebenbürgen wird diesmal anhand 187 Archivadokumente im Lichte der zeitgenössischen politischen Bestrebungen und unter Berücksichtigung des damaligen Hexenwahns genauer erklärt. Die Erkundung und Erschliessung der Hexenprozesse in Ungarn und Siebenbürgen wurde seit Anfang des 20. Jahrhunderts mit Erfolg durchgeführt, aber das Quellenmaterial der angeblichen Verzauberung der Fürstin *Anna Bornemisza* blieb lange Zeit unerforscht. Der Prozess kann für eigenartig in der Politik- und Kulturgeschichte von Siebenbürgen gehalten werden: vor allem die betreffenden Personen und mit ihnen das politische Interesse können diesen Vorgang von den anderen stark unterscheiden. Ab 1678 wurde der Verdacht in immer stärkerem Masse geäußert, die Fürstin Anna Bornemisza (Ehegattin des Fürsten in Siebenbürgen *Mihály Apafi* 1661—1690) wäre durch Zauber böser Weiber verwandelt. Die Verfolgung dieser bösen Weiber kann ohne die genaue Darstellung der politischen Zustände und der Machtinteressen verschiedener politischen Gruppen nicht recht gut erklärt werden. Zu diesem Zwecke werden im Vorwort die schwierigsten Jahrzehnte vor dem Verfall des Fürstentums, die politischen Kämpfe um die Nachfolge in der Herrscherwürde und die führenden Personen der Regierungszeit des Fürsten Apafi dargestellt und charakterisiert. Der prozess kann erst in der Kenntnis der politischen Lage untersucht und beurteilt werden. Die Ehefrau eines der vornehmsten Staatsmänner der Zeit, *Pál Béli*, wurde nebst anderen wegen Hexenkunst angeklagt. Angeblich wollte sie zunächst ihren Mann mit Hilfe ihrer Hexerei auf den Fürstenthron erheben, nach dem Tode ihres Gatten versuchte sie an der fürstlichen Familie, vor allem an der Fürstin Rache zu nehmen. Dieser Verdacht wurde von dem zur Zeit reich dokumentierten gebrechlichen Zustand der Fürstin Anna Bornemisza begründet. Die Strafverfolgung und der Prozess dauerte acht

Jahre, und die hier veröffentlichten wertvollen Urkunden der Untersuchung sowie der Zeugenaussagen können dem heutigen Leser ermöglichen, die Ereignisse schon näher kennenlernen zu können.

Die in diesem Band wortgetreu veröffentlichten 187 Dokumente wurden in der Benigni-Sammlung des Bruckenthal Museums in Hermannstadt aufbewahrt und Anfang des 20. Jahrhunderts von dem Professor Béla Szádeczky abgeschrieben. (Heutiger Fundort dieser Kopien: Zentralbibliothek der Universität—Attila József, Szeged, Ungarn.) Andere Briefe und Schriften wurden aus mehreren Beständen des Ungarischen Landesarchivs (Budapest) — hauptsächlich aus den Archiven der Familie Teleki — gesammelt.

**A PERBEN
ELŐFORDULÓ HELYNEVEK**

Erdély határa
Megyehatár
FF. FELSŐ-FEHÉR

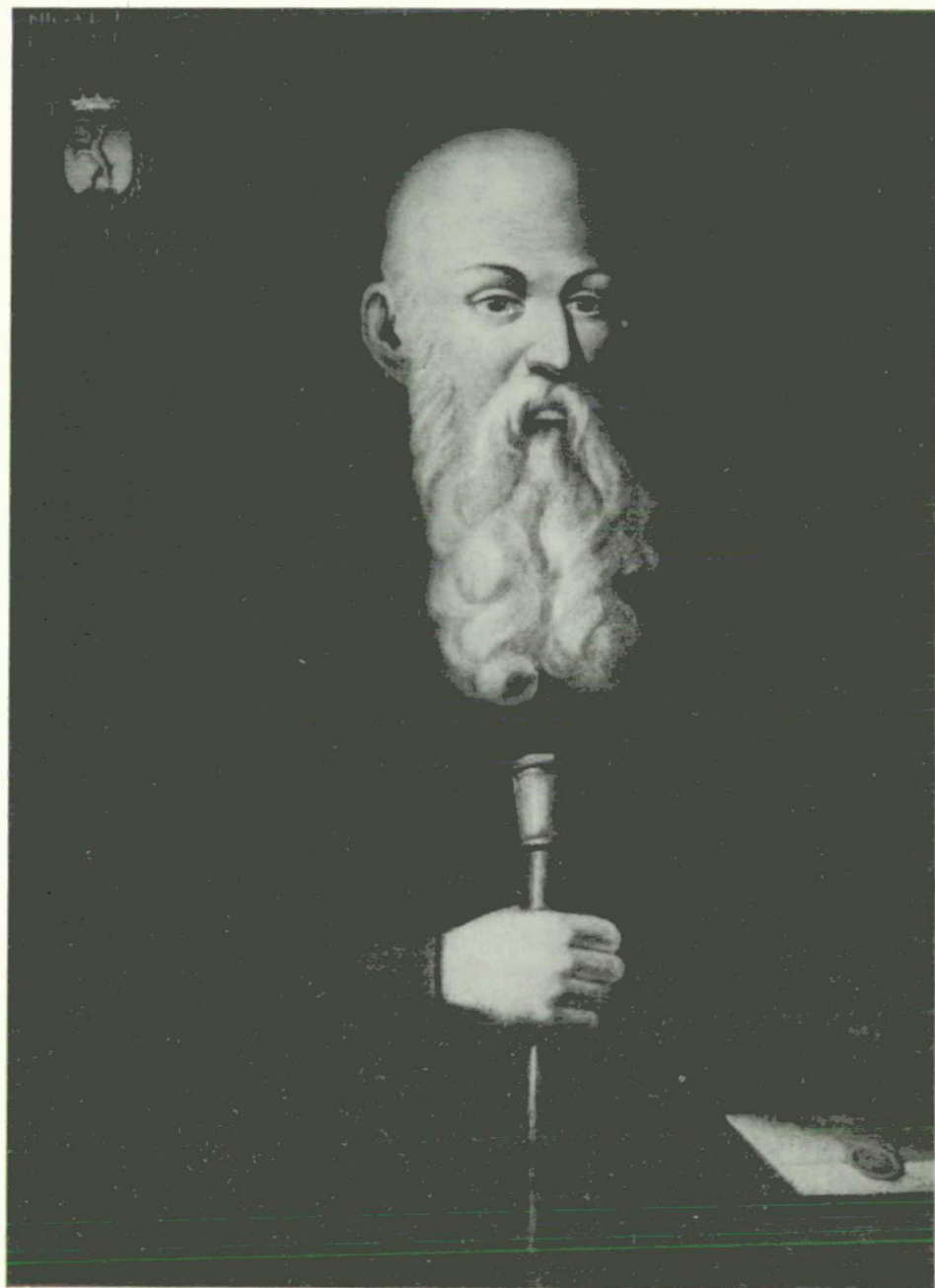

Bornemisza Anna. Olajfestmény az 1680-as évekből

MICHAEL APAFI
Princeps Transylvaniae Partium Regni
Hungariae Dominus et Siculorum
Comes

Apafi Mihály: Ismeretlen mester rézmetszete a XVII. század második feléből

Teleki Mihály: Ismeretlen mester olajfestménye a XVII. század második feléből

Béldi Pál. Rajz 1678-ban készült olajfestmény nyomán

TARTALOM

Bevezető tanulmány	3
„micsoda fátumokon forgott Erdélynek dolga...”	6
Béldi Pálné összeesküvése	13
„Asszonyunk önagysága titkos nyavalyái”	31
Jegyzetek a bevezető tanulmányhoz	43
DOKUMENTUMOK	55
FÜGGELÉK	279
Jegyzetek a dokumentumokhoz	307
A FÜGGELÉK jegyzetei	326
TECHNIKAI UTÓSZÓ	329
RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA	333
SZAVAK ÉS KIFEJEZÉSEK MAGYARÁZATA	335
SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ	345
ZUSAMMENFASSUNG	373
TÉRKÉP- ÉS KÉPMELLÉKLET	375

Felelős kiadó: az MTA Könyvtárának főigazgatója

Alak: B/5 — Terjedelem: 24.1 (A/5) iv

Megjelenés: 1988 — Példányszám: 800

Készült az MTA Könyvtára házi sokszorosító részlegében

A kiadvány számítógépes szerkesztése a

JATE Kalmár László Kibernetikai Laboratórium

CODEX VGMK munkája

140,— Ft